

Говірка села Машеве

1

ГОВІРКА

села Машеве
Чорнобильського
району

ЧАСТИНА ПЕРША

МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ТА У СПРАВАХ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ
ЦЕНТР ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОВІРКА СЕЛА МАШЕВЕ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

ЧАСТИНА ПЕРША

ТЕКСТИ

Укладачі
Ю.І.Бідношия, Л.В.Дика

Київ
Видавництво «Довіра»
2003

Книга є частиною монографічного опису говірки та традиційної культури с. Машеве, мешканці якого після Чорнобильської катастрофи 1986 року були компактно переселені в с. Лукаші Баришівського р-ну Київської обл. У 1997-2001 роках від переселенців старшого віку здійснено аудіозапис різноматимичних розповідей, а також пісень, замовлянь, переказів і зразків малих фольклорних жанрів. Тексти паспортизовано, подано у фонетичній транскрипції та паралельно у призначений для нефілологів транслітерації. Представлені матеріали зберігають адекватний мовно-культурний образ втраченої частини Полісся. Праця орієнтована на мовознавців, етнологів, фольклористів, соціологів, а також широке коло читачів.

The book is a part of the monographic description of local dialect and traditional culture of Masheve village. After the Chornobyl catasnrophe in 1986 the population of Masheve was compactly resettled to Lukashi village, Baryshivka district, Kyiv region. Tape records of thematically varying narratives of elderly evacuees as well as songs, charms, legends and samples of smaller folklore genres were made in 1997-2001. The texts are registered and represented in detailed phonetic transcription with parallel transliteration for non-linguists. Compiled materials preserve an adequate linguistic and cultural image of this lost part of Polissya. For linguists, ethnologists, folklorists, sociologists and general public.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту української мови НАН України
(Протокол №5 від 2 грудня 2003 р.)*

Відповідальний редактор **Л.А. Москаленко**
Рецензенти: **В.П. Шульгач**, доктор філологічних наук,
М.Г. Железняк, кандидат філологічних наук

На обкладинці:
с. Машеве. Вертолїтна зйомка В.Г. Скібінського.
На форзацах використано: фрагмент топографічної карти
(за виданням: Київська область. Топографічна карта.
М1:200 000. – Київська військово-картографічна
фабрика. – 2003) та карту-схему радіоактивного
забруднення зони відчуження (видання МНС України).

- © Центр захисту культурної спадщини
від надзвичайних ситуацій, 2003
- © Укладання. Бідношия Ю.І., Дика Л.В., 2003
- © Передмова. Омеляшко Р.А., 2003
- © Вступ. Бідношия Ю.І., Москаленко Л.А., 2003
- © Оригінал-макет. Художнє оформлення. Кирпа В.І., 2003
- © Фотоілюстрації. Бідношия Ю.І., Омеляшко Р.А.,
Скібінський В.Г., 2003
- © Видавництво «Довіра», 2003

ПЕРЕДМОВА

Аварія на Чорнобильській АЕС, яку обґрунтовано кваліфікують як найбільшу техногенну й екологічну катастрофу в сучасному світі, стала трагедією в історії української культури.

Внаслідок радіоактивного ураження північних теренів України цілий материк українського духовного буття розчинився в безлюдній мертвій зоні, де зупинилася цивілізація. Понад 170 поліських сіл і міст з їхнім неповторним культурно-історичним обличчям, пам'ятками старовини і талановитими витворами сучасників перетворилися на звалища радіоактивних відходів, приречених на поступове саморуйнування і розкрадання мародерами. Сотні інших населених пунктів Полісся постраждали від радіонуклідної хмари. А корінні мешканці цього краю розсіялися по світу, втрачаючи найдорожче — зв'язок з рідним духовним середовищем, в якому зростали і з якого органічно переймали мову батьків та глибинні культурні традиції, втрату яких нічим не можна компенсувати.

Сумарна площа відселених зон Українського Полісся досягла нині 4125 кв. км. А прилегла відчужена зона з боку Білорусі перевищила 6000 кв. км. Практично ця споконвічно слов'янська територія, яка зберегла до наших днів багато архаїчних рис в усіх сферах традиційної матеріальної і духовної культури, як історично сформований цілісний етнокультурно-мовний континуум назавжди зникає з лиця землі.

Таким чином, постчорнобильська реальність поставила перед сучасною гуманітарною наукою і всім суспільством надзвичайно актуальну і складну проблему врятування та збереження для нащадків усього комплексу етнічної спадщини ураженого регіону.

Упродовж десяти років розв'язанням цієї проблеми займалася Історико-культурологічна експедиція Мінчорнобиля України, пізніше — Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій, яка у 1992 р. організувала розробку перспективної комплексної програми (що увійшла окремим розділом до Національної програми мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи), а також залучила до її реалізації цілий ряд творчих колективів науковців з різних академічних інститутів, вузів, музеїв та громадських організацій України. З кінця 2001 р. рятувальні роботи в зоні катастрофи здійснює спеціально створений Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій (ЦЗКС) МНС України.

Відповідно до розробленої програми у 1993-1994 рр. розпочалися систематичні комплексні польові дослідження в радіоактивно забруднених районах і місцях компактного проживання переселенців, спрямовані на вивчення різних аспектів традиційної народної культури, мови та історії краю, а також на збір антропологічних матеріалів, архівної документальної спадщини та предметів музейного значення з метою формування багатoproфільного регіонального науково-інформаційного фонду та історико-етнографічного музею-архіву, які покликані забезпечити системно-цілісну фіксацію та відтворення зникаючого етнокультурного ареалу.

За цей час комплексним дослідженням було охоплено понад 300 населених пунктів Центрального Полісся та 85 переселенських поселень, у результаті чого сформовано вже обширну джерельну базу. Науковий архівний фонд ЦЗКС налічує нині близько 55 тисяч документних одиниць зберігання (включаючи аудіо- та відеозаписи, фотонегативи та документи на паперовій основі).

Значне місце у зібраному інформаційному фонді посідає мовна частина. Вона представлена як суто лінгвістичними матеріалами та фонозаписами, виконаними за спеціальними програмами, так і загальною фонотекою (близько 1400 годин аудіозаписів), яка є одночасно і науковою фактологічною базою з різних галузей етнології, і своєрідною «усною історією» краю, і достовірним джерелом для вивчення живого функціонування говірок досліджуваних сіл.

Середньополіські говірки, які опинилися нині в зоні Чорнобильської катастрофи, були об'єктом дослідження на різних структурних рівнях в описових та узагальнюючих працях Т.В. Назарової, М.В. Никончука, Ф.Т. Жилка, М.І. Толстого, А.М. Залеського та ін. Різною мірою присутні вони і в хрестоматійному збірнику «Говори української мови» (К., 1977), а також в лінгвогеографічних виданнях: «Атлас української мови» (К., 1984, 2001), «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы» (Мінськ, 1963), «Общеславянский лингвистический атлас» (1988 –), «Лінгвістичний атлас нижньої Прип'яті» Т.В. Назарової (К., 1985), «Лексичний атлас Правобережного Полісся» М.В. Никончука (Київ-Житомир, 1994). Остання робота була видана Мінчорнобилем України в рамках комплексної програми збереження етнокультурної спадщини уражених поліських районів.

У руслі реалізації завдань Національної програми мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи протягом 1994-1996 рр. колективом науковців-діалектологів Інституту української мови НАНУ було проведене спеціальне експедиційне обстеження цілого ряду говірок постражда-

лих сіл, носії яких компактно переселені в екологічно безпечні райони. Ці експедиції були орієнтовані на аудіо-фіксацію (з подальшим транскрибуванням) великих за обсягом діалектних текстів, переважно монологічних, які, на відміну від інших джерел, відтворюють живий мовленнєвий образ говірки, а також слугують вихідною основою для цілісного й вичерпного опису досліджуваних говірок як функціонуючих систем. Наслідком виконаної роботи була поява двох видань – «Говірки Чорнобильської зони. Тексти» (К., 1996) та «Говірки Чорнобильської зони. Системний опис» (К., 1999), у яких представлено говірки колишніх сіл Чорнобильського району: Буда, Буряківка, Річиця, Рудьки, Стечанка, Товстий Ліс, Чистогалівка; та Поліського р-ну: Варовичі, Денисовичі, Луб'янка, Мартиновичі. Подібний збірник діалектних матеріалів під назвою «Гавораць чарнобыльцы» (Мінськ, 1994) підготували білоруські діалектологи.

Пропоноване читачам нове видання «Говірка села Машеве Чорнобильського району» є першою спробою повного монографічного опису говірки одного села в контексті системно-цілісного вивчення й фіксації усього комплексу матеріальної та духовної культури уражених Чорнобильською катастрофою територій. Воно виникло в процесі польових експедиційних досліджень, проведених групою науковців упродовж 1997-2001 рр. в с. Лукаші Баришівського району Київської області, де компактно проживають колишні мешканці с. Машеве Чорнобильського району.

Зібрані польові матеріали містять різнопланові блоки лінгвальної інформації:

- 1) велику за обсягом збірку діалектних текстів (представлених у фонетичній транскрипції та орфографічному записі), які фіксують живе мовлення носіїв говірки;
- 2) мовні свідчення, зібрані за «Програмою для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови» Й.О. Дзендзелівського (К., 1987);
- 3) обширні етнолінгвістичні тексти та фольклорні твори, зібрані за Програмою Поліського етнолінгвістичного атласу (Полесский этнолингвистический сборник. – М., 1983);
- 4) матеріали з ономастики та до словника говірки;
- 5) аудіододаток: фонохрестоматія записаних текстів на аудіокасетах та компакт-дисках.

Сьогодні маємо можливість опублікувати у трьох книгах лише частину зібраного лінгвістичного матеріалу, а також невелику добірку фото-

документальних свідчень про матеріальну культуру та історію цього життєлюбного колись села.

Село Машеве (яке налічувало перед катастрофою 250 дворів) розташоване на лівобережжі р.Прип'ять, серед заболоченої рівнини, оточеної лісами, майже на кордоні з Білоруссю. Нині – це одна з «гарячих» точок 10-кілометрової зони ЧАЕС.

Мешканці села були евакуйовані 3 травня 1986 р., якраз під Великодню ніч. Як згадують очевидці, коли нескінченна колона машин зупинилася на понтонному мосту біля Чорнобиля, «на Прип'яті заходило сонце...»

Лише під осінь машівська громада з'їхалася в новозбудоване поселення поблизу с.Лукаші Баришівського району. Саме тут у 1997р. відбулося перше знайомство учасників діалектологічних експедицій з Машевим та його старожилами. У 1999 р. в Лукашах працювала комплексна історико-етнографічна експедиція. Покинута у зоні с.Машеве обстежували експедиції 1998 р., 1999 р. та 2002 р.

Сьогодні в музейно-архівному фонді ЦЗКС зберігається чимало виявлених у Машеві пам'яток історії та традиційної культури: старовинні обковані скрині, ткани та вишиті рушники й сорочки, предмети домашнього побуту і господарської діяльності, архівні фотографії та документи. На фотоплівках і відеоплівках зафіксовані природні й історичні ландшафти, види села, пам'ятки народного будівництва. Унікальним явищем є машівський сільський цвинтар з його майстерно вирізаними дерев'яними хрестами, які щороку після Воскресіння Христового оновлюються у вишитих рушниках.

Обстежуючи відселені території Житомирського Полісся, учасники експедиції зафіксували у декількох селах фігурно складені на роздоріжжях хрести з промовистим написом: «Люди добрі! Поклоніться тим, хто в радості і горі жив тут і більше ніколи сюди не повернеться».

Тож нехай підготовлене видання буде нашою даниною пам'яті про поліське село, яке жило тут колись у горі й радості, і в час найстрашнішої катастрофи зберегло своє духовне обличчя.

Ростислав Омеляшко,
головний спеціаліст
з питань культурології
МНС України.

ВСТУП

Доцільність і невідкладність дослідження говірок Чорнобильської зони – території, з якої назавжди відселено корінних мешканців, – є самоочевидною¹.

Вибір говірки села Машеве Чорнобильського району Київської області для монографічного опису пояснюється об'єктивною можливістю моделювання традиційної говірки та її трансформації:

– говірка представлена в «Атласі української мови», у «Лінгвістичному атласі нижньої Прип'яті» Т.В.Назарової та в збірнику текстів «Говори української мови»²;

– мешканці с. Машеве, на відміну від мешканців більшості відселених сіл, після аварії на ЧАЕС були компактно переселені в с. Лукаші Баришівського р-ну Київської обл., завдяки чому зберігся мікросоціум з притаманними йому мовно-культурними особливостями.

Експедиційний збір аудіоматеріалів говірки с. Машеве за індивідуальними програмами в 1997-2001 роках здійснили Ю.І.Бідношия (ініціатор проекту), Г.В.Воронич, Л.В.Дика, Л.А.Москаленко, Л.Г.Понмар. Свою працю дослідники зосередили на максимально повній фіксації мовного й етнолінгвального матеріалу, що пов'язаний з широким колом понять традиційної матеріальної та духовної культури. Інформацію записано переважно від представників старшого покоління. Зроблено фотографії інформаторів і побутових реалій.

Праця завершилася укладанням збірників діалектних текстів зі зразками монологічного, діалогічного та полілогічного говірко-

¹ Матеріали науково-практичної конференції з питань виявлення, збереження та охорони історико-культурної спадщини населення, що потерпіло від аварії на Чорнобильській АЕС (м.Рівне, 15 – 16 травня 1992 р.). – Львів, 1996. – 125 с.; Гриценко П.Ю. Тексти як джерело дослідження чорнобильських говірок // Говірки Чорнобильської зони: Тексти. – К., 1996. – С. 7 – 11.

² Атлас української мови. У 3-х т. – Т.1. Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. – К., 1984 (пункт 74); Назарова Т.В. Лінгвістичний атлас нижньої Прип'яті. – К., 1985 (пункт 59); Говори української мови. – К., 1977. – С. 111-114.

вого мовлення; укладанням матеріалів до «Лексичного атласу української мови», «Поліського етнолінгвістичного атласу»; укладанням словника говірки с. Машеве та підготовкою аудіододатка до збірників текстів.

Збірники текстів говірки с. Машеве найширше в східно-слов'янській діалектології репрезентують окрему говіркову систему, причому обсяг текстів дозволяє досліджувати також ідіолекти носіїв говірки на всіх мовних рівнях, зіставляти їх, описувати системні та індивідуальні риси, відмінності у мові жінок і чоловіків певних вікових груп, представників різних поколінь однієї родини тощо. Такий обсяг транскрибованих текстів робить реальним аналіз діалектного (і ширше – усного) мовлення також з погляду текстотворення та стилістики. Матеріали подано паралельно у фонетичній транскрипції та в призначеній для нефілологів транслітерації³, що максимально розширює коло читачів та дослідників.

Зібрані матеріали збагатять мовознавство новими фактами, сприятимуть поглибленню лексикологічних, семасіологічних, етимологічних та інших досліджень не лише української, а й інших слов'янських мов. Матеріали можуть бути використані у курсах діалектології, історичної граматики та історії української мови.

Пропонуємо читачеві першу частину дослідження – збірник діалектних текстів-оповідей та фольклорних текстів (замовляння, пісні, зразки малих фольклорних жанрів), записаних від носіїв говірки с. Машеве. Цією книгою розпочинається здійснення повного монографічного опису мови та традиційної культури одного села (цей «жанр» ще не отримав належного втілення в публікаціях, присвячених вивченню Полісся⁴).

³ У транслітерації використано виключно засоби сучасної української графіки (літери та розділові знаки) без додаткових символів. Проміжні звуки та дифтонги подано за сильним компонентом, наголос, напівпалаталізованість, часткове одзвінчення та знеголошення не відображено.

⁴ Толстая С.М. Этнолингвистическое изучение Полесья: состояние и перспективы // Полісся: мова, культура, історія. – К, 1996. – С. 53.

Село Машеве. На передньому плані - лісництво.
Вертолiтна зйомка В.Скiбiнського. 1999.

Фрагмент іконостаса
з церкви св. Михайла
Архістратиґа
в с. Красно, виявлений
експедицією в одному
з будинків села.
Фото Р.Омеляшка. 1998.

Парафіяни Михайлівської церкви в с. Красно [1970-ті рр].
Фото з родинного альбому І.І. Павленка, переселеного в с. Лукаші Баришівського р-ну.

Підбаний простір нави церкви св. Михайла Архистратига в с. Красно.
Фото В. Скібінського. 2002.

Церква св. Михайла Архистратига в с. Красно.
Вертолїтна зйомка В. Скібінського. 1999.

Урок у 8-му класі Машівської середньої школи.
 Фото 1981р. з родинного альбому Г.М.Потапенко, переселеної в с. Лукаші.

С. Машеве: на колгоспному току.
 Фото 1960-х рр., виявлене експедицією 1998 р. у відселеному селі.

Хлопці з «Погону».
Фото виявлене експедицією 1998 р. у покинутій хаті В. Ященка.

Проводи в армію.
Фото виявлене експедицією 1998 р. у покинутій хаті В. Ященка.

С. Машеве.
Фото В. Скібінського. 2002.

Село Лукаші. Русальний тиждень: згадують машівські пісні...
Фото Ю.Бідношії. 15.06.1997.

Коваленко Тетяна Пилипівна.
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

Циганенко Олена Якимівна.
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

С. Машеве. Хата Марії Ображей (Криворучко).
Фото В. Скібінського. 1998.

Горбаченко Василь Каленикович.
М. Ніжин. Фото Ю.Бідношій. 1997.

Шульга Катерина Миронівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношій. 1997.

С. Машеве.
Фото Р. Омеляшка. 1998.

Горбаченко Федір Андрійович,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

Шульга Євдокія Свиридівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

С. Машеве: «Погон».
Фото Р. Омеляшка. 2002.

Коваленко Мина Степанович,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

Гавриленко Григорій Юхимович,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

С. Машеве: вул. Калініна. Хата Олексія Гуленка.
Фото Р. Омеляшка. 1998.

Горбаченко Тетяна Іларіонівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

Потапенко Галина Іванівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

С. Машеве. Фото
В. Скібінського. 2002.

Горбаченко Ганна Миколаївна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношій. 1997.

Басюк Христина Адамівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношій. 1997.

Околиця с.Машеве.
Фото В. Скібінського. 2002.

Гавриленко Ольга Кузьмівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

Логвиненко Любов Кузьмівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношії. 1997.

С. Машеве: вул. Калініна. Хата Степаниди Коваленко.
Фото Р. Омеляшка. 1998.

Коваленко Марія Панасівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношій. 1997.

Потапенко Ганна Данилівна,
С. Лукаші. Фото Ю.Бідношій. 1997.

С. Машеве. Хата Ганни Потапенко.
Фото Р. Омеляшка. 1998. (Див. текст №162)

С. Машеве. Хата діда Якова.
Фото Р. Омеляшка. 2002.

С. Машеве. Хата Ксенії Ширенок.
Фото Р. Омеляшка. 1998.

С. Машеве. Покинута хата.
Фото Р. Омеляшка. 2002.

С. Машеве. Покинута хата.
Фото В. Скібінського. 2002.

Інформатори

(подано за роком народження – від найстарших до наймолодших; вказано родинні зв'язки інформаторів)

1. Циганенко Олена Якимівна (1904-1999), неписьменна, *мати інф-ра №9*; тексти 168-178.
2. Коваленко Тетяна Пилипівна (1904-2001), неписьменна, *мати інф-ра №6, свекруха інф-ра №8*; тексти 51-62.
3. Горбаченко Василь Каленикович (1912-1998), у школі не вчився, *дід інф-ра №17, тесть інф-ра №7*; тексти 1-50, 194-201.
4. Шульга Катерина Миронівна, 1913 р.н., неписьменна; тексти 63-75, 202-204.
5. Горбаченко Федір Андрійович, 1923 р.н., освіта 7 кл.; тексти 76-80.
6. Коваленко Мина Степанович, 1925 р.н., освіта 10 кл., *син інф-ра №2, чоловік інф-ра №8*; тексти 81-95.
7. Гавриленко Григорій Юхимович, 1926 р.н., освіта 10 кл., *батько інф-ра №17, зять інф-ра №3, сват інф-ра №12*; тексти 96-120, 205.
8. Коваленко Марія Панасівна, 1926 р.н., освіта 4 кл., *дружина інф-ра №6, невістка інф-ра №2*; тексти 205-215.
9. Горбаченко Ганна Миколаївна, 1928 р.н., освіта 7 кл., *дочка інф-ра №1*; тексти 179-193.
10. Потапенко Галина Іванівна, 1928 р.н., освіта 7 кл.; тексти 205-215.
11. Шульга Євдокія Свиридівна, 1928 р.н., освіта 7 кл.; тексти 205-216.
12. Басюк Христина Адамівна, 1932 р.н., освіта 5 кл., *свекруха інф-ра №17, сваха інф-ра №7*; тексти 121-133.
13. Гавриленко Ольга Кузьмівна, 1932 р.н., освіта 4 кл., *сестра інф-ра №14*; тексти 134-136, 217-218.
14. Логвиненко Любов Кузьмівна, 1934 р.н., освіта 7 кл., *сестра інф-ра №13*; тексти 137-150, 219-220.
15. Горбаченко Тетяна Іларіонівна, 1936 р.н., освіта 7 кл.; тексти 151-160, 222-223.
16. Потапенко Ганна Данилівна, 1937 р.н., освіта 4 кл.; тексти 161-162.
17. Басюк Валентина Григорівна, 1964 р.н., освіта середня спеціальна, *дочка інф-ра №7, онука інф-ра №3, невістка інф-ра №12*; тексти 163-167.

Над книгою працювали:

Бідношия Ю.І. – запис текстів 1-223, транскрибування текстів 1-67, 75-87, 90-95, 121-160, 163-201, 205-223; зразки малих фольклорних жанрів, глосарій, темарій, фотографії інформаторів, комп'ютерний набір;

Дика Л.В. – запис текстів 76-80, транскрибування текстів 68-74, 88-89, 96-120, 161-162, 202-204.

Блок фотоматеріалів з наукового архіву Центру захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій підготував до видання головний спеціаліст з питань культурології МНС України *Омеляшко Р.А.*

Шрифт для фонетичної транскрипції Govirku розробили *Пінчук Л.В. та Пінчук А.О.*; комп'ютерний набір на початковому етапі проекту здійснювала *Пінчук Л.В.*; мелодії пісень розшифрувала *Щербак О.М.*

Учасники проекту висловлюють подяку головному спеціалісту з питань культурології МНС України Омеляшкові Р.А. за допомогу у виконанні науково-дослідних робіт і виданні серії.

Дослідники щиро дякують усім інформаторам та їхнім родинам за доброзичливість і гостинність.

Транскрипція

Для позначення голосних застосовано такі знаки:

- i* – голосний переднього ряду високого підняття, нелабіалізований (*i*¹*d'e*);
- i*^e – звук, проміжний між *i* та *e*, але ближчий до *i* (*d'i*^e*m'a*);
- i*^u – звук, проміжний між *i* та *u*, але ближчий до *i* (*iz'pob'i*^u*m*);
- u*ⁱ – звук, проміжний між *u* та *i*, але ближчий до *u* (*ye'ni*ⁱ);
- u* – голосний переднього ряду (внутрішній), нелабіалізований, підняття високе обнижене (*bli*ⁱ*sco'tim'*);
- u*^e – звук, проміжний між *u* та *e*, але ближчий до *u* (*y kux'vai'ci*^e);
- e*^u – звук, проміжний між *e* та *u*, але ближчий до *e* (*xre*^u*c'ta*);
- e* – відкритий голосний переднього ряду, нелабіалізований, підняття середнє, трохи обнижене (*t'oi*^e);
- e*ⁱ – звук, проміжний між *e* та *i*, але ближчий до *e* (*z'nai'e*ⁱ*m'e*);
- e*^a – звук переднього ряду, підняття низьке підвищене, наближений до *a* (*pro'vod'e*^a*m'*);

- ê – закритий і напружений голосний *е* (*йêрод'ром*);
 а – задньорядний нелабіалізований голосний низького підняття (*нопо¹дайут'*);
 а^е – пересунений до середнього ряду голосний *а*, підняття підвищене, наближене до *е* (*зов'е¹лос'а^е*);
 а^о – задньорядний голосний, проміжний між *а* та *о*, але ближчий до *а* (*а^о1бо*);
 о^а – задньорядний голосний, проміжний між *о* та *а*, але ближчий до *о* (*пробо^а1чайт'е*);
 о – лабіалізований голосний заднього ряду середнього підняття (*золос'кочуйут'*);
 о^у – звук, проміжний між *о* та *у*, але ближчий до *о* (*до^у во^уї¹ни^і*);
 у^о – звук, проміжний між *у* та *о*, але ближчий до *у* (*ну^од¹вода*);
 у – лабіалізований голосний заднього ряду високого підняття (*зому¹кайу*).

Дифтонги (звуки неоднорідної артикуляції) позначаються комбінацією знаків відповідних голосних, елементи яких складають дифтонг:

- іе – нелабіалізований дифтонг переднього ряду (*1д'іеўка*);
 иіе – нелабіалізований дифтонг переднього ряду з дуже обниженим, близьким до *и*, першим компонентом (*1р'ііечка*);
 ие – нелабіалізований дифтонг з обниженим, близьким до *и*, першим компонентом (*йіеж*);
 уо – лабіалізований дифтонг заднього ряду (*но¹вуоїк'і^и*);

Невиразний, занепадаючий компонент дифтонга позначається відповідно малою літерою, напр.: *іе*, *іе*, *уо*, *оу*.

Для позначення приголосних:

для губних – *б*, *п*, *в*, *ў*, *ф*, *м*; для передньоязикових – *д*, *т*, *з*, *с*, *џ*, *ц*, *ж*, *ш*, *џ*, *ч*, *н*, *л*, *р*; для задньоязикових – *г*, *к*, *х*; для фарингального – *г*; для середньоязикових – *й*, *ї*. Більшість приголосних звуків позначається відповідними літерами українського алфавіту. Літера *џ* позначає передньоязиково-зубну дзвінку афrikату (*з 1џ'ец'м'і^и*), *џ* – передньоязиково-ясенну дзвінку афrikату (*нойеж1џалиїйе*). Так звані нескладотворчі *у* та *і* позначаються відповідно *ў* (*доў1но*), *ї* (*ної1шоў*).

Напівпалаталізованість приголосних позначається крапкою (') праворуч угорі букви (*т'*, *с'*, *ш'*), палаталізованість – знаком апострофа (') (*т'*, *с'*, *ш'*).

Часткове знеголошення дзвінких приголосних позначається кутиком (˘) праворуч унизу літери відповідного звука (*город˘1к'і^и*).

Часткове одзвінчення глухих приголосних відображається знаком (̣) праворуч унизу літери відповідного глухого приголосного (ко¹л¹і¹с¹̣ же).

Можливі написання типу ч^ш, т^ц, де:

ч^ш – звук, проміжний між ч і ш, але ближчий до ч (руч^шн¹і¹к¹і¹,
'бач^шт'е);

т^ц – звук, проміжний між т і ц, але ближчий до т (ж^ці¹с¹т¹ц).

Довга вимова приголосних і голосних позначається двокрапкою (̣̣) (̣̣ж^ці¹ван':е), а напівдовгота – однією крапкою після літери посередині рядка. Ослаблена (зредукована) вимова звуків зображається літерою меншого розміру, що виноситься трохи вгору (у^в̣о̣̣т̣обус, 'ка^е).

Місце наголосу позначається вертикальною рисою, яка ставиться перед знаком приголосного, що передує голосному наголошеного складу, а коли в наголошеному складі немає попереднього приголосного, то безпосередньо перед літерою голосного ('будом, повуго¹н'ал'і¹, 'обло^ас'т').

Нероздільна вимова двох слів передається дужкою, що сполучає останню літеру попереднього слова й першу наступного (до̣̣д'р'і̣̣жеш, ṛ̣дубу).

Довга пауза в кінці фрази передається знаком (/ /), а коротка пауза в середині фрази між окремими цілісними відрізками мовлення і пауза внаслідок перериву мовлення, промовчування й под., передаються знаком (/). З інтонаційних знаків вживаються знаки питання та оклику.

У текстах графічно виділено мовлення експлораторів (курсив після запитання – 3.) і мовлення діалектоносіїв (прямий шрифт); курсивом у діалектних текстах відділено цитати з фольклорних творів, пісні, молитви, вірші. У лапки беруться пряма мова, індивідуальні назви підприємств, кінофільмів тощо ([У¹же 'об¹ш'ем н'е так / н'е 'кажут' «с'е» / а «йето» // а'бо «му» // «му при¹ш'л'і¹ до вас па¹с'ол' / па¹с'ол'» // с'е б'е¹до¹русци¹ //]; [хо¹роши¹йе 'к'і¹на д'е // і ўс'о // о'ц'е шчас йа ди¹у'л'у «Пр'і¹строст'» //]).

Номер тексту в дужках означає, що цей текст є продовженням попереднього, тобто великий за обсягом текст розірвано умовно.

ТЕКСТИ-ОПОВІДІ

Машів – на узвишші лівого боку ріки, а від Красна за 3 версти. Мешканців обох статей – 345. Тут у давні часи стояла парафіяльна церква, перенесена згодом ближче до ріки в село Красно.

(Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся. – К., 1864. – С.149).

Село Машеве, центр сільської ради, розташоване за 30 км від районного центру і за 9 км від залізничної станції Зимовище. Населення – 596 чоловік. Сільській раді підпорядкований населений пункт Красно. У Машевому знаходиться відділок радгоспу «Прип'ятський», центральна садиба якого розташована в с. Зимовищі. У селі є середня школа, клуб, бібліотека, лікарня. У роки Великої Вітчизняної війни багато жителів села брало участь у партизанському русі. 73 воїни Червоної Армії і партизанів відзначено урядовими нагородами.

(Історія міст і сіл УРСР. Київська область. – К., 1975. – С.725).

Після аварії на ЧАЕС мешканців с. Машеве 3 травня 1986 року було евакуйовано. З 7 жовтня 1986 року вони компактно проживають у селі Лукаші Баришівського району Київської області.

(Зі слів інформаторів).

Горбаченко Василь Каленикович (1912 - 1998),

у школі не вчився.

Записано 20.12.97 у м. Ніжині.

1. – Горбо^ач'енко Во^ас'і^ил' Кол'ен'і^иков'і^ич //

3.: *Якого ви року?*

– Ти^іс'ача д'ев'ат'сот дв'єнац'а^отого //

3.: *Як ваших батьків звали?*

– Горбо^ач'енко Кол'ен'і^ик Пі^ил'і^ипов'і^ич //

 а ^іматку ^ітоже
Горбо^ач'енко Семк^іл'і^ита // о / ^ія за^обуўс'а // зо^абуўс'а ^іяк
^іматч'і^иного ^ібат'ка зват' ^ьбуло //

3.: *Ваші батьки в Машеві народилися?*

– Ї^і ^іМашов'і^і / ^і ^іМашов'і^і род'і^ил'і^ис' //

^іМашоў буў ^іу^он / ^іяк
ско^азат' / ^ітамо^ака було ^іс'орок ши^іс' ^інод':і^ілоў' / там було
л'у^ідеі^і ^імало і^ізразу / от // ^ій'єму ^іїже ^ід'є-то пр'і^им'є^ірно / ^ід'єс'
тр'і^иста ^івос'є^імд'єс'ат л'і^іт ^ібуд'є / ^ідо чоти^ір'ох'сот ^іяк ^іМашоў
сто^ійі^ит' // ну там ти^іх ^ісорок ши^іс'т' ^інод':і^ілоў' було / ^істо^ари^ійє
^іл'уд'і^и бу^іл'і^и / ^ії боло^ітах жи^іл'і^и ^ії то^ак'і^их / ^ім'і^іжду боло^іт
по^іс'ел'єні^і ^ій'єні^і бу^іл'і^и / от // там зо^ані^імал'і^ис'є хл'є^ібопашеством
у^іс'о бол'ши^іст'во / ^іорал'і^и ^іс'і^ій'о^ал'і^и // у ^ікожни^іх во^іли^і бу^іл'і^и
там / ^іко^ірові^і бу^іл'і^и // ^іс'і^ієно по боло^іту ко^іс'і^ил'і^и / ^ів'і^іла^ом'і^и
но^іс'і^ил'і^и / ^іскло^адал'і^и / отак ^іот // ^ібат'ко зо^ані^імал'і^ис'є^а / ^ібуў
то^ік'і^и / ^іхоз'є^іно^іваў / ^іл'уб'і^иў ^іхоз'є^іно^іват' ба^огато / ^іа уч'і^ит' ^ьд'і^іт'єі
то^ін'є^іву^іч'і^иў / ^ін'є уч'і^иў // н'і^и... / ^ін'є на^іву^іч'і^иў н'і^и ^іг^ідного
д'і^іт'ат'і^и / о // мо^ійа жи^іс'ц' ^іто^іка ск^ілал'а^ос'а / ^ія с'п'є^іт'і^и ^іл'є^іт
по^ішоў ^ігоре^ават' / ^іс'в'і^ін'є пас / ^іпо^іт'о^ім ^іхудо^іб'і^и ^іст'у^ок'і^и було // так ^інадо^а було ^іпаст'і^и ^іхудо^ібу / ^іа ^іву^іч'і^ица^і ^імн'є^і ^іне^ікол'і^и було до
так / у // ^ібат'ко ^іл'уб'і^иў / ^ізо^аж'і^ираўс'є^а / ^іба^огато ^із'є^ім^іл'і^и
куп^іл'аў / ^іі ш'є ^іїже у п'і^іато^ім ^іго^іду там ^іл'є наз ^ібу^іл'і^и / ^іпо^ани^і / ^іда^і
п'ро^ідал'і^и ^із'є^ім^іл'у / ^іяк у п'і^іато^ім ^іго^іду но^ачо^іл'ос' ^ьбуло / ^ітак ^ійє^ани^і
^іїже по^ічувство^ал'і^и // ^іда^і куп^іл'аў ^іту ^із'є^ім^іл'у / ^ізо^амучу^іваў ^інас
^ітамо^ака // ^іа ^іпоті^ім ^іїже ^іяк ^іст'ала^ос'є^а ^ірево^іл'у^іпей^а / ^іту ^із'є^ім^іл'у
за^обрал'і^и ^іі у^іс'о // ^іпо^іт'о^ім ^ійо^іго ^іроску^ілач'і^ил'і^и / ^іі ^ія по^ішоў / ^ітак
^ітоже / ^іпо^ішоў по ^ічу^іж'і^их ^ібог'ках / ^іку^ісок ^іхл'є^іба за^іроб^іл'ат' / ^іі
^ішч'є / ^ішч'є ^ін'єдо^іросли^і ^ібуў / о // у // ^ішо ^ішч'є ^івам? //

3.: *А скільки у вас було братів і сестер?*

– Оі / було д'є^іу^ійат'є^іро / ^ід'є^ів'ад' ^ідуш було //

 до^ак / ^іїс'і^і
по^ім'є^ірлі^и // ^ітр'і^и ^ішч'є ^імоло^іди^і ^ійє ^іпо^ім'є^ірлі^и / ^іа ^іїже ^іб / ^іодно^іму ^ібуло
^івос'є^ім^інац'от' ^ьгод / ^іа ^іодно^іму ^ід'є^ів'є^ат'нац'ат' / ^іа ^ід^іни^іму ^іс'є^ім /
^іяк ^іпо^ім'є^ірлі^и // ну / ^іа ^іс'є^істра / ^іїже ^ібуло ^іс'є^імд'єс'є^ад ^ігод ^іяк

Горбаченко Василь Каленикович (1912 - 1998),
у школі не вчився.

Записано 20.12.97 у м. Ніжині.

1. — Горбаченко Восіль Коленіковіч.

З.: *Якого ви року?*

— Тисяча дев'ястсот двенацатого.

З.: *Як ваших батьків звали?*

— Горбаченко Коленік Піліповіч. А матку теж Горбаченко Семкліта... О, я забувся... зобувся, як матчіного батька звать було.

З.: *Ваші батьки в Машеві народилися?*

— В Машові, в Машові роділись. Машов був юн, як сказать, тамока було всього сорок шись нодділов, там було людей мало ізразу, от. Єму вже де-то примірно, десь тріста восьмдесят літ буде, до чотирьохсот, як Машов стоїть. Ну, там тих сорок шись нодділов було, сторіє люди були, в болотах жили в токіх, міжду болот поселени ени були, от. Там зонімалисе хлебопашеством усьо большиство, оралі, сійолі. У кожних воли були там, корови були. Сіно по болоту косілі, вілами носілі, складалі, отак-от.

Батько зонімавсе... був токі, хозейновав, любів хозяйновать багато, а учіть дітей то не вучів, не учів. Ні... не навучів ні годного дітяти, о.

Моя жисць тока склалася, я с п'яті лет пошов горевать, свінне пас, потом худобі стукі було — так надо було пасті худобу, а вучіца мне неколі було до так, у... Батько любів... зожіравсе, багато землі купляв, і ше вже у п'ятом году там ле наз були пони, дак продали землю, як у п'ятом году ночолось було, так ени вже почувствоволі. Дак купляв ту землю, зомучував нас тамака.

А потим уже, як сталасе революцея, ту землю забралі і усьо. Потом його роскулачілі, і я пошов так теж... пошов по чужіх ботьках кусок хлеба зароблять... і ще, ще недоросли був, о... У. Шо ще вам?

З.: *А скільки у вас було братів і сестер?*

— Ой, було дев'ятеро, девядь душ було. Док всі померлі. Трі ще молодіє померлі, а вже б... одному було восемнацоть год, а одному деветнацать, а 'дниму сем, як померлі.

по^мєрла / старша сест^ра за м'єн'є // а одно^го на х^ронт'і^є ўб'іло / бра^от'і^и / а од'і^ин дома ўм'єр // а йа так пере^нх'єс у'єс'і^є в'ойні^і / і Хв'і^инс'ку / ш'є і Запо^адну ослобожд'і^и / от'ул'а і на Хв'і^инс'ку / по^шоў //

(2). 3.: *Розкажіть, як розкуркулювали батька. Ви пам'ятаєте?*

— Ну це ско^зат' у д'вацє^ад' д'єв'ато^м го^ду на^оп'рот'і^иў три^цатого / було // но^ак'лал'і^и / йак ско^зат' / зро^бі^ил'і^и в'ос'є^м ч'єло^вє^к іс с'єла / йі^их // поно^акла^одал'і^и зразу но^а йі^их то^ак'і^и но^лог в'єл'і^ик'і^и / гро^ши^има / по^то^м м'йасом // ну с'є ўс'є шч'є н'і^ичого // по^ту^ом л'ону / коно^пєл' / шу^о чо^го н'єма^йєка // ну о^ни^і поў... / мо^уі бат'ко дак поўкуп'л'аў ко^йє ш^о / ўс'є / поодо^ваў // по^то^м в'єстр'єшні^і нок'лал'і^и / ўж'є н'єма чо^го // во^ни^і роску^лачова^ол'і^и / зо^брал'і^и ху^добу / за^брал'і^и / йак ско^зат' / будоўл'у ўс'у зобрал'і^и / а по^то^м іс х'ати^і в'ігна^лі^и // от // хо^ді^ил'і^и по су^сєд'єх // там / у одно^йє бул'і^и / ў дру^гого бул'і^и / по^то^м у тр'єт'а^го там бул'і^и // ўс'о зобрал'і^и // по^ко^йну л'матку / шч'є ўп'і^иралас'є так у дв'єр'і^и ў то^го / так по ру^ках б'і^ил'і^и / і в'і^ик'і^инул'і^и / і с'є так / ж'і^ил'і^и // а по^ти^м то^ак'і^и ж / йа по^йє^хов у^жє по / по гроб'арках роботат' / шч'є н'єдо^рросток / а йє^ани^і жи^лі^и дома / ну бат'ко ўж'є шо йаг го^да ста^рі^иє / док н'є ўз'ал'і^и шч'є / а то б'рал'і^и йі^их на^о Урал / д'є^іто б'рал'і^и / ку^ди^іс' / а йєго н'є ўз'ал'і^и / йу^он п'єр'єхо^ваўс'є^а / і так у су^сєд'єї / п'єр'єхо^ваўс'є^а да^о ж'і^иў // а йа ўжє по^йє^хоў //

Дочка: *Ти ска^жи^і шо було ў н'і^их / ро^аскур'кул'і^ива^ол'і^и / дак шо було?*

— А / шо було? // було ў м'єн'є / було ў нас / шо було там // було в'ос'є^м ко^ру^оў / л'пара во^лу^оў / бу^гай / ко^н' / о^вєчок л'єто ко^лі^ис' ко^зал'і^и ко^па а^обо поў^укоп'і^и / ш'і^изд'єс'ат о^вєчок було / і то^кє було // гор'євал'і^и д'єн' і ну^ч / н'є^ікол'і^и було // йаг л'засн'єш на три^ча^оси^і / ц'є л'добр'є / а то // ўс'є / гор'євал'і^и ў пос^тол'єх хо^ді^ил'і^и / н'є було н'і^и ч'обота / н'і^ичого // поже^нєш ту ху^добу ў пос^тол'єх / а ў наз боло^та то^кі^иє до^к / об'моч'і^ис'є^а / там г'р'єйєс'є^а // о^сє так ж'і^ил'і^и // а п'р'і^ид'єш до^дому док / бат'ко буў то^кі^и шо // н'єхо^роши^і буў бат'ко // он н'є до^ваў н'і^и д'и^хот' / н'і^и по^йє^іс'ц' хо^рошо / н'і^и / н'і^и ш^о / н'є то^кайа жи^іс'ц' була йак т'єп'єрака / т'єп'єр у^жє // ну і с'є так п'р'і^иш'лос'є^а по^ту^ом / ну зн^оў бат'ко ж л'тама^ока / йа ўжє п'р'і^иєхоў з роботи^і / знов ізроб'і^ил'і^и хо^ті^инку / но т^уо^м дво^рє^і / у^жє н'і^ичого

Ну, а сестра... уже було семдесед год, як померла, старша сестра за мене. А одного на хронті вбіло, браті... а одін дома вмер. А я так перенос усі війни: і Хвінську, ше й Заподну ослобождалі, оттуля й на Хвінську пошов.

(2). З.: *Розкажіть, як розкуркулювали батька. Ви пам'ятаєте?*

— Ну, це, сказать, у двацедь девятом году напротив трицатого було. Ноклалі, як сказать, зробілі восем человек іс села, їх... поноклодалі зразу но їх токі нолог велікі грошима, потом м'ясом. Ну се все ще нічого. Потум льону, конопель, шу чого немаєка. Ну они пов... Мой батько дак повкупляв кое-шо, все поодовав. Потом встрешни ноклалі, вже нема чого.

Вони роскулачовалі, зобралі худобу, забралі, як сказать, будовлю всю зобралі, а потом і іс хати вігналі. От. Ходілі по суседях. Там у одное булі, в другого булі, потом у трейтяго там булі. Всьо зобралі. Покойну матку... ще впіралася, так у двері в того... так по руках білі і вікінулі, і се так жілі.

А потим токі ж я поехов уже по... по гробарках роботать, ще недоросток, а ени жилі дома. Ну батько вже шо яг года старіе, док не взяли ще, а то бралі їх на Урал, де-то бралі кудись, а его не взяли, юн переховавсе, і так у суседей переховавсе да жив. А я вже поехов.

Дочка: *Ти скажи, шо було в ніх... роскуркулівалі, дак шо було?*

— А, шо було? Було в мене... було в нас... шо було там. Було восем корув, пара волув, бугай, конь, овечок ето... колісь козалі копа або повкопі, шіздесят овечок було... і токе було. Горевалі день і нуч, неколі було. Яг заснеш на три часи, це добре, а то... Все... горевалі, в постолях ходілі, не було ні чобота, нічого.

Поженеш ту худобу в постолях, а в наз болота токіе, док обмочи́се, там греесе. Осе так жілі. А прідеш додому, док батько був токі, шо... нехороши був батько. Он не довав ні 'ддыхоть, ні поесць хорошо, ні... ні шо. Не токая жисць була, як теперака, тепер уже...

Ну і се так прішлосе потум, ну знов батько ж тамака... Я вже пріехов з роботи, знов ізробілі хотінку но тум дворе.

н'е було там / а но ту^ом дво^р'є^і зро^б'и^ли^і / із дво^ма о^к'енца^м'и^і
 мо^л'ен'ку хо^т'и^нку // і та^мо^ка ^матка по^койна по^м'ерла / а йу^он
 там жи^иу / а ^поту^ом у^же пер'є^ішоу до с'є^стр'и^і / до у^с'є^стр'и^і
 жи^иу // і там у^с'є^стр'и^і зно^ув ізро^б'и^ли^і хо^т'и^нку до^д'є^л'но у^же
 йо^ун зно^у жи^ив іс с'є^стро^йу // о^с'є / отак^увот // ну дру^ге о^те у^с'о
 те ^наше зоб^рал'и^і / у^с'о ^наше те зо... / зру^іно^вали^і / шо м'и^і
 в'и^гор'є^ва^л'и^і // гор'є^вал'и^і с'и^л'но // там ^ра^дом Б'є^ло^рус'є^йа /
 так у^с Б'є^ло^рус'є^йи^і куп'и^у / с'є^м' д'є^с'а^л'т'и^н / з'є^м'ли^і / зо...
 то^г'ди^і зо^пло^т'и^л'и^і / там / по^нок то^к'и^і жи^у // зо^пло^т'и^л'и^і
 ти^йє ^гро^ши^і / там го^ду^оу / ^ма^би^т' п'я^т' по^пло^зова^л'и^іс' / а ^поти^м
 кол'хо^зи^і с'тал'и^і і зоб^рал'и^і йо^го у^с'о / і н'є по^в'є^рну^л'и^і
 н'и^чого // а ^сам'и^і / ну йак ско^з'ат' //

(3). **Дочка:** *Ї три^іцад' д'ругому го^ду же^ни^іу^с'а^е //*

— Да / же^ни^іу^с'а^е йа у^с т^р'и^іце^д' д'ругому го^ду // і йак си^н
 ку^ло^ка / да^к м'є^н'є н'є б^рали^і в ^ар^м'є^йу // н'є б^рали^і // а / йак
 на^чало^с'є^а / т^р'и^іце^д' д'є^уато^м го^ду осло^бож^дал'и^і Б'є^ло^рус'є^йу
^За^под^ну / то^к м'є^н'є ^пє^рво^го у^з'ал'и^і у^же // у^же ту^ди^і по^шл'и^і
 осло^бож^дал'и^і ^За^под^ну Б'є^ло^рус'є^йу // сло^бо^д'и^л'и^і // по^ту^ом
 на^чалас' у^с Хв'и^н'л'анд'є^йи^і во^іна / там ш'є м'и^і бу^л'и^і /
 у^ло^ди^і м'и^ір ^Во^ли^н'с'ку^м / там ^зо нас / пу^дго^то^у'л'ал'и^і / і на^о
 Хв'и^н'л'анд'є^йу // на^о Хв'и^н'л'анд'є^йи^і там во^іна бу^ла // і д^л'и^ла^с'є^а
 там йо^іна н'є ^ду^же ^до^уго / но^у / мо^йи^х / ти^х шо м'и^і по^пал'и^і
 у^тро^х / до дво^х / од^ного з^разу у^б'и^ло / а / од^ного по^ран'и^ло //
 а йа до^у ^Бо^г о^ста^ус'є^а / по^ран'и^ло м'є^н'є ^чо^же / ну м'є^н'є бес
 по^ур'є^жд'є^н'є^йа ко^ст'и^і / йа по^л'є^жа^у т^ро^хи^і // по^ту^ом іш^ч'є
 пр'и^йє^хол'и^і //

З.: *А ба^гато бу^ло з ^По^ліс^ся на ^Фін^ськ^ій ві^йні?*

— Да / да / це бу^ло то^а'к'є^йє // там бу^у ^Пи^ати^і ^Зо^ко^у'каз^ки^і
 по^лк // є: / сто^йав о^с'є у^с ^Йано^в'в'є / там д'є с'є со^р'валос'є^а // і м'и^і
 ш^ч'и^та^ус'є^а / ш^ч'и^тал'и^іс' йак пр'и^п'и^сн'и^к'и^і ^ги^м / от // і с'є
 о^тц'ул'а ^ду^же бо^а'гато / а с'єї по^лк / по^шо^у / осло^бож^да^у ту^ди^і /
 ту^до^у / і по^ту^ом ^ети^і ^Пи^ати^і ^Зо^ко^у'каз^ки^і по^лк / і^зра^зу йе^ото
 у^с'є^х но Хв'и^н'л'анд'є^йу / йо^го пу^дго^тов'и^л'и^і і но Хв'и^н'л'анд'є^йу //
 то^к іс с'и^х с'о^ул ^ду^же бо^а'гато л'у^д'єї // с'є ^в'и^н но^зи^іва^ус'є^а
^Шє^п'є^л'и^цки^і ро^а'и^он / с'є ^в'и^н т'є^п'є^р Чо^р'но^бул'с'ки^і / а то^г'ди^і
 бу^у ^Шє^п'є^л'и^цки^і / о // йак нас о^с'є с'у^ди^і б^рал'и^і //

Уже нічого не було там, а но тум дворе зробілі із двома окенцями моленьку хотінку. І тамака матка покойна померла, а юн там жив, а потум уже перейшов до сестрі, до в сестри жив. І там у сестрі знов ізробілі хотінку до 'ддельно вже йон знов жив іс сестрою. Осе отак вот.

Ну, друге оте всьо те наше зобралі, всьо наше те зо... зруйновали, шо мі вігоревалі. Горевалі сільно. Там радом Белорусея, так в Белорусеї купів сем десятін землі, зо... тогди зоплотілі, там понок токі жив. Зоплотілі тие гроши, там годув, мабить, пять попользовались, а потим колхози сталі і зобралі його всьо, і не повернули нічого. А самі, ну як сказать...

(3). Дочка: *В трицядь другому году женився.*

— Да, женився я в трицедь другому году. І як син кулока, дак мене не брали в армею. Не брали. А як началосе, трицедь дев'ятом году ослобождалі Белорусею Заподну, ток мене первого взяли вже. Вже туди пошлі, ослобождалі Заподну Белорусею. Слободілі.

Потум началась в Хвінляндеї война, там ше мі булі, Влодимір-Волинськум, там зо нас... пудготовлялі – і на Хвінляндею. На Хвінляндеї там война була. І дліласе там йона не дуже довго, но моїх тих, шо мі попалі втрох... до двох – одного зразу вбіло, а одного пораніло. А я, дов Бог, оставсе. Пораніло мене тоже, ну мене бес поврежденея кості. Я полежав трохи.

Потум іще прієхолі.

З.: *А багато було з Полісся на Фінській війні?*

— Да, да, це було токеє. Там був П'яти Зоковказки полк. Е-е... стояв осе у Янові, там, де се сорвалосе. І мі щітавсе... щіталісь як пріпіснікі г йим, от. І се отцуля дуже богато... а сей полк пошов, ослобождав туди... тудою, і потом етий П'яти Зоковказки полк ізразу его всіх но Хвінляндею. Його пудготовілі – і но Хвінляндею. Ток іс сіх скул дуже богато людей. Се він нозивавсе Шепеліцки ройон, се він тепер Чорнобульськи, а тогди був Шепеліцки, о... як нас осе сюди бралі.

(4). З.: Ви кажете «ослободжали», звільняли. Це який рік був, 39-й?

— А / у тр'їце^ад' д'єв'ато^ум / да / у тр'їце^ад' д'єв'ато^ум / ну йак ско'зат' / ослобод'жат' ослобод'жал'ї^и // но' / ет'їїе л'уд'ї^и нас н'є 'очи н' хот'їл'ї^и / шоб м'ї^и йїх ослобод'жал'ї^и // ал'є ж / н'єдовол'нїїе бул'ї^и / пото'му шо 'наши' з'разу / постав'їл'ї^и 'жорстку / д'їсц'їпл'їн'у / йїм / от // ну / йак ско'зат' / мород'орством н'є зо^ан'їмал'їс'є^а / пото'му шо пр'їїказ бу'у н'є мород'ор'їт' // шоб н'їїчого н'є ўз'ал'ї^и / шоб н'їїчого н'є // ал'є ўшчот госу'дарства / тама^ока йаг госу'дарство / но'чал'ї^и нок'ладоват' но'їїх в'ел'їк'їїе но'лог'ї^и / на'очал'ї^и йїм / р'єпр'їс'їроват' / так о'н'ї^и у'же до... н'єудовол'ств'єн'їїе бул'ї^и // ну а пот'у'ом у'же йак нас / іс Хв'їнс'кої во'їни' п'єр'єв'єзл'ї^и / м'ї^и Б'єсо'раб'єйу ослобод'жал'ї^и шч'є / і с'є с'уди^о / і ў'же ў'сорок // у сороковом год'у в'єр'нул'їс'є^а до'дому // йа побу'ў // і до во'їни' / ў'сорок п'єрво'м год'у ш'є б'рал'ї^и / до во'їни' но 'сорок п'ят' 'суток нас / ш'є во'їни' н'є було // Ш'єп'єл'їчи' зно'у же ц'єї 'сами' / Зоко'ўказк'ї полк' / і м'ї^и пошл'ї^и п'єшака // отс'уда аж до 'Буга п'єшк'ї / і 'шл'ї^и / ў нас / йак ско'зат' / було про'дат'єл'ство в'єл'їк'є / 'оч'їн' // кор'м'їл'ї^и / кол'ї^и раз у 'сутк'ї^и до'дут' 'їєс'ц'ї^и / а кол'ї^и н'ї^и раз у н'є до'дут' / прот'ї'їн'їк од'б'ї'ї^и / нас // полу'ч'їл'ї^и обмунд'ї'рован'їїе бе'у / ў то'го 'ноги' 'голи'їе / ў то'го тут // а но'кло'дал'ї^и тр'їїца^од' два к'їїла шоб було в'єсу ў т'єб'є // н'є'ічого на'кло'дат' / док у м'єшечках песку / песку но'г'руз'ат' / і но 'кожни' д'є йак при'ївал / перев'єрайут' т'її ти' шоб н'є в'їк'їїну'ў // а 'їєс'ц' ту'ок'ї^и до'вал'ї^и кол'ї^и раз у 'сутк'ї^и / док і то / ро'су'ол'н'їїк / і тр'їїца'т' грам 'сол'ї^и // о'ц'є / і л'їїтра во'ди / ў с'т'єкл'ани'їе 'банк'ї бул'ї^и / с'т'єкл'ани'їє л'їїтр'ї^и / поб'їл'їс' / н'єма н'є'їак' // так м'ї^и по'ка до'їшл'ї^и ту'да до 'Буга / док не те ў'же / шо бул'ї^и 'вой'їни' / а м'ї^и ў'же отак'їїе'о бул'ї^и (жест: зігнутий мізинець) // а ору'ж'єї^и / на'од'єл'єн'є було три' в'їн'ту'їк'ї^и / од'на ло'патка / або н'є'годн' / с'є та'ка // і с'є м'ї^и побул'ї^и там 'с'єм'єро 'суток / і на'очал'єа В'єл'їк'а О'т'єч'єств'єна во'їна // о'там м'ї^и ўсту'п'їл'ї^и ў бу'ї / а ў нас н'їїчого н'є було // і лозунг бу'ў / у 'м'їїрне ўр'єм'їє / там йак'їїє но по'в'у'озках но'а мо'ш'їїнах / бу'ол'ш'єї 'п'оту / ў во'їєн'є ўр'єм'їє м'єнш'єї к'ров'ї^и // до то'ак'її^и / м'ї^и змуч'єн'їїє бул'ї^и / по'то'у отсту'пал'ї^и ўс'є ўр'єм'їє^а / ну с'є вас 'може н'є інт'єр'єсує / мо у вас д'руг'є //

(5). З.: Ні, розкажіть, розкажіть...

— О / отсту'пал'ї^и // по'то'у по'па'їс'є ў пл'єн йа // у пл'єн

(4). З.: *Ви кажете «ослободжали», звільняли. Це який рік був, 39-й?*

— А, у трицедь девятом, да, у трицедь девятом. Ну, як сказать, ослободжать ослободжали. Но етіє люди нас не очинь хотілі, щоб мі їх ослободжали. Але ж недовольние булі, потому що наши зразу поставілі жорстку дисципліну їм, от. Ну, як сказать, мородьорством не зонімалисе, потому що приказ був не мородьоріть. Шоб нічого не взяли, шоб нічого не... Але в щот государства, тамака яг государство... ночалі нокладовать но їх великіє нологі, началі їм... репрісіровать, так оні уже до... неудовольствие булі.

Ну, а потум уже як нас іс Хвінскої війни перевезлі, мі Бесорабею ослободжали ще, і се сюди-о. І вже в сорок... у сороковом году вернулісе додому. Я побув.

І до війни, в сорок первом году, ше бралі, до війни но сорок п'ять суток нас, ше війни не було. Шепелічи, знов же цей сами Зоковказки полк, і мі пошлі пешака. Отсюда аж до Буга пешки. І йшли... в нас, як сказать, було продательство велике очинь. Кормілі... коли раз у суткі додуть есці, а коли ні разу не додуть – протівник одбив. Нас... получілі обмундірованіє бе-у, в того ноги голие, в того тут... А ноклодали трицадь два кіла шоб було весу в тебе. Нечого накладать – док у мешечках песку... песку ногрузять, і но кожни де як привал, переверають, ті ти шоб не вікінув. А есць тукі довалі коли раз у суткі, док і то росульнік, і трицать грам солі. Оце... і літра води, в стекляние банки булі, стекляние літрі, побілісь — нема неяко. Так мі пока дійшли туда до Буга, док не те вже, що булі воїни, а мі вже отакіє-во булі (*жест: зігнутий мізинець*). А оружеї – на одделенне було три вінтувкі, одна лопатка, або негодни, се така. І се мі побулі там семеро суток, і началася Велика Отечественна война. Отам мі вступілі в буй, а в нас нічого не було. І лозунг був: «У мірне врем'є, – там якіє но повузках, но мошінах, – бульшей поту, в военне врем'є меньшей крові». До токі мі змучение булі, потом отступалі все врем'є...

Ну, се вас, може, не інтересує, мо', у вас друге...

(5). З.: *Ні, розкажіть, розкажіть...*

— О, отступалі. Потом попався в плен я. У плен попалісь.

попалі^ис' // 'Оўруч / тут^ока може ї знайет^е / в 'Оўруч^іе / буў /
 ў пл'ену // ў пл'ену бул^іі ў Шеп'ет^уўци^і / там було вос'е^імнаца^от'
 ти^іс'ач // ну^о 'йакто м'ен'е^і удалос'е^а / шо йа остаўс'е^а 'ж'і'в'и^и //
 а там йі^их ум'і^ерало / так вал'ал'і^ис' / йак // с'м'е^іт'е о^{то}то //
 дно^{то} / п'ер'ес^туп'і^иш о^{ди}н о^{дно}го / і ўс'о // хто с'і^л'н'еіши^і /
 прокопува^ол'і^и 'тамака / 'и^и у'же раст... / пробо^ачайт'е / 'воши^і ішл'і^и
 так по нас / бо ц'е там / с'ед'ат' // і по^ту^ом но^чал'і^и брат'
 кот'ри^их / кот'ри^их зоб'рал'і^и / от іс с'і^их же с'у^ол / йа ко^{го} н'е
 п'і^итаў / ўс'е / і Ст'ечанка і Луб'янка й у^с'е / там бул'і^и 'наши^і
 х'лопци^і // і йі^их зоб'рал'і^и ў Гер'ман'ейу і н'і^ихто н'е в'ернуўс'е^а //
 а м'ен'е / да ў 'Бог / у Гер'ман'ейу йа н'е по^паў // і тама^ока йа
 буў / на ішоў со^б'е^і дру^з'ей / так / пу^д'ержи^іва^ол'і^ис'е^а м'і^и // так
 йа там буў / а по^ту^ом с'тал'і^и пуска^т' / Жи^ітом'ерску об^лос'т' до^дому //
 Жи^ітом'ерску / 'В'і^ин'і^ицку і ўс'о // ну док м'ен'е там х'лопци^і /
 йа с'е ўже ўсе рос^казу^иу йаг було / п'раўду ўс'у / х'лопци^і
 ско^зал'і^и / зо^п'і^ису^іс' но 'нашу об^лос'т' // йа зо^п'і^исаўс' но йі^ихн'у^иу
 об^лос'т' / і пр'і^ишоў до^дому // мн'і^е 'дал'і^и п'ро^пуск / бул'і^и
 у'же // пр'і^ишоў до^дому / тут^о 'дома було ўже роз... / розб'і^ите //
 т'і^и // хо^з'аїка бу^л'а / ж'і^ила // йа сам по^шов у^пр'і^им'і^и // 'н'егд'е
 бу^л'о так^о / у'же ў 'бат'ка н'е бу^л'о н'і^ичого / дак йа по^шоў // і
 йе^ана о^д'на бу^л'а / по^коїна / ў 'бат'ка // так йа по^шов у^пр'і^им'і^и // і
 йе^ана / там жи^іл'і^и / а т'ес'т' мо^уі буў / а йе^ійі^и 'бат'ко / буў то^же
 н'е^а 'дуже хо^роши^і // то нам там жи^ілос' по^га^но // по^ту^ом у'же
 'тамака с'тал'і^и порт'і^изани^і // с'тал'і^и 'ну^оч:у н'е^імци^і / а д'н'о^м /
 т'і^и 'то! / д'н'о^м н'е^імци^і / а 'ну^оч:у порт'і^изани^і // от / і наз
 зо^аб'рал'і^и / одо^ки^их моло^ди^их / ч'ело^в'і^ик 'н'еско^л'ко / у Шеп'ел'і^ичи^і /
 моў / учи^іце^а на пол'і^ицейу // м'і^и там побу^л'і^и / по^ту^ом / по^ди^і... /
 с'тал'і^и пу^д'ход'і^ит' порт'і^изани^і / м'і^и по^ут'е^ікал'і^и // от / до^дому //
 гро^з'і^ил'і^и шо моў порост'р'ел'у^ийут' і с'емі^и і ўс'о // і с'е / бул'і^и
 ўже до^ма хо^вал'і^ис' у кор^чо^х / у 'воіну / там у'же йак по^ка
 пи^ди^ішл'і^и // йак пи^ди^ішл'і^и / зо^аб'рал'і^и нас / у'же но^о 'воіну /
 до^про^с'і^ид'і^и // ти^их із^разу зо^аб'рал'і^и і но^о 'х'ронт / а нас то^к'і^их док
 до^праши^івал'і^и // о^соб'і^и од'е^іл / ну пи^ди^ішл'і^и / пи^ди^ішоў
 'чорни^і 'ворон // так д'ом / с'у^ди^і / у // од^н'а 'хата ту^ди^і / а с'е
 пос'е^ре^ден'і^и то^к'і^ийе с'е^ін'і^и / о // о^так пр'і^идут' до^про^с'ат' // шо
 йа ско^жу дак йа^іни^і гл'ад'ат' 'сам'і^и / а м'і^и д'е / д'е от^сту^пал'і^и /
 д'е к'і^ідол'і^и шо / д'е н'е ішл'і^и / 'наши^і / 'пушки^і / 'н'ечи^ім бу^л'о
 зор'ад'і^ит' / 'н'ечи^ім бу^л'о / го^ручого н'е бу^л'о / к'і^ідол'і^и / так
 йа^іни^і ўже но т'е 'кажут' 'там^о бул'і^и / 'там^о бул'і^и // ну і шо в'і^и
 'буд'ет'е 'зара^о? // по^ідом войе^ват' // і нас о^с'е / по^шоў // зоб'рал'і^и /

Овруч, тутака... може, й знаєте... в Овручі був в плену. В плену були в Шепетовці, там було восемнацять тисяч. Ну як-то мене удалося, що я оставсе живі. А там їх умірало, так валялись, як сметте ото. 'Дного, переступіш один одного, і всьо. Хто сильнейши, прокопувалі тамака, йи уже раст... пробочайте, воши йшли так по нас, бо це там... сидять. І потум ночалі брать котрих... котрих зобралі, от іс сіх же сюл, я кого не пітав, все... й Стечанка, й Луб'янка й усе... там були наши хлопці. І їх зобралі в Германею – і ніхто не вернувсе. А мене, дав Бог... у Германею я не попав.

І тамака я був найшов себе друзей, так пуддерживалісе мі. Так я там був, а потум сталі пускати Житомерску область додому. Житомерску, Вініцку і всьо. Ну, док мене там хлопці... я се вже все розказую, яг було, правду всю... хлопці сказалі: «Зопісуйсь но нашу область». Я зопісавсь но їхню область і прішов додому. Мні далі пропуск, були уже...

Прішов додому, тут дома було вже роз... розбіте. Ті... Хозяйка була, жіла. Я сам пошов у прімі. Негде було так-о, уже в батька не було нічого, дак я пошов. І ена одна була, покойна, в батька. Так я пошов у прімі. І ена... там жилі, а тесть мой був, а єї батько, був тоже не дуже хороши. То нам там жилось погано.

Потум уже тамака сталі портізани. Сталі нуччу немці, а днюм... ті то! – днюм немці, а нуччу портізани. От, і наз зобралі, одоких молодих, чоловік несколько, у Шепелічі, мов, учице на поліцею. Мі там побулі, потум поди... сталі пудходіть портізани, мі повтекалі... от... додому. Грозілі, шо, мов, порострелюють і сем'ї, і всьо.

І се були вже дома, ховалісь у корчох у войну, там уже як пока пидийшли. Як пидийшли, зобралі нас уже но войну, допросілі. Тих ізразу зобралі – но хронт, а нас, токіх, док допрашивалі. Особі оддел. Ну, пидийшли... пидийшов «чорни ворон». Так дум, сюди, у. Одна хата туди, а се посередені токіе сені, о. Отак прідуть допросять. Шо я скажу, дак яни глядять самі, а мі де... де отступалі, де кідолі шо, де не йшли наши пушки, нечим було зорадіть, нечим було, горучого не було, кідолі, так яни вже но те кажуть: там були, там були. «Ну й шо ві будете зараз?» – «Пойдом воевать». І нас осе... пошов.

Зобралі, вістролів комондер полка. «Оцім мі, – каже, –

в'їстрої́у комо́нд'є́р пол'ка / оц'ї́м м'ї́ каже Берл'ї́н оз'м'ом
 у́же х'лопц'ам / с'є́ ў́же х'лопц'ї́ прост'р'ел'ан'ї́є // вот // с'є́ так
 їа́ сл'уж'ї́ у / Сто́д'вац'т' п'є́рво́ї д'ї́в'ї́з'є́ї' / у Тр'ї́нац'той
 'арм'є́ї' // от // по́ту́м їа́ буў́ ногро́жд'он / м'є́дал' Зо́уд'вагу /
 'орд'є́н Слави́ // а по́ту́м / 'посл'ї́є́ ра́н'є́н'а́ знуў́ / був у 'К'ї́єв'ї́є
 л'є́жаў // а 'посл'ї́є́ 'К'ї́єва / по́нав у́же ў́ П'ї́яти́ Донс'к'ї́ ко́зач'ї́
 'корпус / от / у́же буў́ кова́л'є́р'ї́сто́м // там м'ї́н'є́ї́ т'рошк'ї́
 бу́ло 'луч'є́ї у́же / у́же / 'їаг'б'ї́ ско́зат' / шо́ м'є́нш'є́ї́
 'ход'ї́ш // а то́ди́ / док їа́ но́с'ї́ў / два́ год'ї́ пл'ї́ту / із
 м'ї́ном'ї́ота / 'вос'є́ї́мд'є́с'є́а́ двух // д'вац'од' два́ к'ї́ла пл'ї́та //
 коро́б'ї́н / ло́патка / і́ ло́пата та шо́ о́копува́т' / бол'шайа́ // з
 м'є́н'є́ ў́же / сто́ по́туў́ в'ї́ход'ї́т / по́ка́мє́с / їа́ / їак на́о́сту́пайом /
 так уп'є́род // пото́му шо́ на́до воста́но́в'ї́т' шо́б їа́ п'є́рв'ї́ ту
 пл'ї́ту по́к'ї́нуў / а пл'ї́ту а́то́ди́ воста́но́ў'л'айут' у пл'ї́ту
 там то́к'є́ / от'в'ор'є́ств'ї́є́ / ту́ди́ ста́но́в'є́а́ ству́л / 'ч'є́р'є́с
 ству́л та́ко 'к'ї́дол'ї́ о́руж'є́їє́ // а їак отсту́пайут' / дак їа́
 посл'є́дн'ї́ ў́же ў́ те / б'є́ру ту пл'ї́ту / в'ї́ї́майу // о́так їа́ /
 то́ка мо́їа́ бу́ла / 'дол'а́ // м'є́н'є́ ш'є́ / їа́ шч'є́ 'добр'є́ шо́ їа́ /
 їак_то́_кажут' / оста́є́с'є́а́ // і́ / ст'у́к'ї́ п'є́р'є́н'у́с / і́ ст'у́к'ї́
 ло́ж'ї́лос'є́а́ х'лопцу́ў // а с'є́ м'ї́н'є́ї́ їакто́_так шч'є́с'т'ї́ло //
 м'ї́н'є́ї́ / їа́ л'є́жав у_ту́ом // дак от_є́то 'баг'ушко́ прозор'л'ї́в'ї́ /
 даў́ м'ї́н'є́ї́ с'в'а́того́ М'ї́колу // от // пов'є́л'ї́ / 'тамака́ л'є́жал'ї́ /
 да́к на́о́ їє́то / на́о́ її́х / но́ ти́х // со́н'ї́тарок 'оч'ї́н' но́а́по́дал'ї́ /
 к'ї́ї́ками́ 'б'ї́л'ї́ і́ ў́с'о́ // а їа́ то́ так ў́сту́паўс' / ко́жу о́н'ї́ зо́а
 'на́м'ї́ 'ход'є́а́т' / і́ ў́с'о́ / мо́нашк'ї́ //

(6). З.: *А де ви лежали?*

— Ў́ Пок'роўску́ом мона́сти́р'ї́є́ //

З.: *У Києві?*

— У 'К'ї́єв'ї́є́ //

З.: *Це коли, в якому році було?*

— У 'сорок ч'є́т'в'орту́ом //

З.: *А де вас поранило?*

— У 'го́лову по́ран'ї́ло //

З.: *А де?*

— А: / по́ран'ї́ло пуд_Іл'вовом / пуд_Іл'вовом // о́ // док /
 їа́ ў́же ў́сту́паўс'є́а́ / їє́а́н'ї́ м'ї́н'є́ї́ то́к'ї́їє́ 'рад'ї́є́ / їа́ по́їду /
 їє́а́н'ї́ голо́довал'ї́ / їа́ по́їду ў́ 'кухн'у / 'тамака́ д_оз'му́ шо́ її́м
 пр'ї́н'є́су // дак 'є́н'ї́ ў́же то́к'ї́їє́ 'рад'ї́є́ / дак 'є́н'ї́ у́же зо́а
 м'є́н'є́ і́ 'Бо́гу мо́л'ї́л'ї́с'є́а́ і́ / і́ те // а по́ту́ом / пов'є́л'ї́ до

Берлін озьмом уже хлопцам, се вже хлопци простреляние». Вот. Се так я служив у Сто двацэт первой дівізеї, у Трінацтой армії. От. Потом я був ногрождьон – медаль «Зо отвагу», орден Слави. А потум, послі ранення знув був у Києві лежав.

А послі Києва попав уже в П'яти Донські козаки корпус, от, уже був ковалерістом. Там міне трошкі було луччей уже... уже, яг бі сказать, шо меншей ходіш.

А тогди... док я носів два годи пліту із міномйота, восьмдесед двух... двацьодь два кіла пліта. Коробін, лопатка і лопата та, шо окопувать, большая. З мене вже сто потув виходіт, покамес я...

Як наступайом, так уперод. Потому шо надо востановіть, шоб я перви ту пліту покінув, а пліту... а тоди востановляють у пліту... там токе отвьорвствіе, туди становет ствул, черес ствул тако кідолі оружье. А як отступають, дак я последні вже в те... беру ту пліту, вймаю.

Отак я, тока моя була доля.

Мене ше... я ще добре, шо я, як то кажуть, оставсе. І стукі перенюс, і стукі ложилосе хлопцув. А се міне як-то так щастіло.

Міне... я лежав у тум... дак от ето... батюшко прозорліви дав міне святого Міколу. От. Повелі... тамака лежалі, дак на его... на їх, но тих сонітарок очінь ноподалі, кійками білі і всьо. А я то так вступавсь, кожу: «Они зо нами ходеть... і всьо, монашкі».

(6). З.: *А де ви лежали?*

— В Покровскум монастирі.

З.: *У Києві?*

— У Києві.

З.: *Це коли, в якому році було?*

— У сорок четвьортум.

З.: *А де вас поранило?*

— У голову пораніло.

З.: *А де?*

— А-а, пораніло пуд Ильвовом, пуд Ильвовом. О. Док я вже вступавсе, ени міне токіе радие, я пойду... ени голодовалі... я пойду в кухню, тамака д 'озьму шо, їм прінесу. Дак ени вже токіе радие, дак ени уже зо мене й Богу молілісе й... і те...

'бат'ушка // 'каже / м'і^и вас пов'єдом / йо^н вам / шос' рос'каже //
 там прозорл'і^иви¹ 'бат'ушко буў / ў Пок'роўску^о мона^ости^ір'і^є //
 пов'єл'і^и / пов'єл'і^и у то'к'і^ийе п'єшч'єри^і / до'к йа думойу / оц'є
 'вой'і^ин / 'туда^ока зов'єдут' до тут / об 'тєйє // а ў м'єн'є ў ру'ках
 шо / так куло'к'і^и ст'і^с / а так^о думойу / шо ет по'може // аж
 пр'і^ивод'є^ат' / отчи^ин'айут' / ота^окайа комно'тушка // с'єд'і^ит'
 'бат'ушко // і ўс'уди^і кн'і^иг'і^и / ўс'є о'кони^і і кн'і^иг'і^и // от м'єн'є
 шчо поро'з'і^ило / тш'і^и йє^ани^і мо ско'зал'і^и / йа 'тук'і^и п'єр'є^аішоў /
 про'ход'т'є раб 'Божи^і Во'с'і^ил'і^и // і ц'є йу^он м'і^ин'є^і ўс'о роско'заў /
 йа^ок'і^ийє вам т'рудношч'і^и 'будут' / шчо вам 'буд'є / шо / до
 посл'єд'н'ого вам 'будут' т'рудношч'і^и / ну ві^и 'буд'єт'є 'ж'і^иві^ийє // і
 с'є м'єн'є^і подор'і^ив оц'у'йу о'конку // 'каже / вас с'в'ати^і М'і^икола
 спа^ос'є / ві^и йє^аго но'с'єт' отутока // і ўже м'єн'є^і сл'учай'і^и то'к'і^ийє
 бул'і^и / доро'г'єн'к'і^и // шо / у то'к'і^их перепл'отях / 'думойу
 ўс'о / н'і^и М'і^икола н'є спо'с'є м'єн'є / н'і^и 'шо // і осто'йєц'є^а
 ч'єти'ри^і п'йат' ч'оло'в'єк / і йа ў ту^ом ч'і^исл'і^є // то нол'єт'ат
 сомо'л'оти^і наш'і^и то 'шо // до / одоб'йут' / і йа ў ту^ом ч'і^исл'і^є
 осто'йус' / і // ал'є йу^он м'і^ин'є^і ско'заў шо йа вам / шоб ві^и
 зо'йє^іхол'і^и / ві^и 'буд'єт'є б'єзат'єл'но 'жи'ві^ийє / зо'йєд'єт'є до
 м'єн'є^а // а йа н'є зо'йє^іхоў / док йа і т'єп'єр 'кайус'є^а // о // бу'ло
 ў сол'дата / шо там бу'ло / у нас 'посл'і^є то'го док отпроўл'ал'і^и /
 'доже / у п'і^илотках // а йа ў П'і^ил'і^ипоўку / с'є йа / оц'є то'к'є
 ўр'єм'я до'дому моб'і^ил'і^изо'ваўс'є^а // у п'і^илотках / не бу'ло н'і^и
 'шапок / н'і^и 'шо // так йа н'є по'йє^іхоў / і ц'є та^ока мо'йа
 склала^ос' / дак йа м'єр'к'уйу / мо м'єн'і^є / а м'єн'... / а / то
 м'єн'і^є н'є по'в'єзло ў с'єм'йі^и // тр'єба шоб 'дочку / отак 'от /
 у'б'і^ило // вам же ўнучка мо рос'казувала // а с'і^ин 'тоже так // а с'є
 ўже мо'йа 'дон'ка с'а / і у'же 'посл'і^є во'їни^і на'шл'ас'є^а // дак 'от //

(7). 3.: *А де ви воювати закінчили?*

– У: / ув 'Ал'пах / ув 'Ал'пах / ув О'ўстр'і^ис'к'і^их 'Ал'пах во'їна
 'конч'і^илас' //

3.: *А розкажіть, як ви за кордоном воювали, в яких країнах?*

– Ну / ц'є м'і^и шл'і^и / ну йак ско'зат' вам // 'мож'є ві^и
 'чул'і^и / 'Корсун' 'Шєўч'єнкоўска 'бі^итва // с'є м'і^и т:ул'а / і
 Бол'гар'єйу // Ру'м'і^ин'єйу // 'В'єнгр'єйу // 'А'ўстр'єйу / і оц'є ув
 о'ўстр'і^ис'к'і^их 'Ал'пах во'їна 'конч'і^илас' // ну там з'найєт'є
 йак / бу'ло // йак ус'кочи'т' / ус'кочи'т' / о'тєто 'наша до'бі^ича /
 по'ка но'чал'ства н'єма до'к / ко'н'єшно шо // ну / 'шо 'ні^и 'буд'

А потум повелі до батюшка. Каже: «Мі вас поведом, йон вам шос розкаже». Там прозорліви батюшко був, в Покровському монастирі. Повелі... повелі у токіе пещери, док я думою: оце воїн, тутака зоведуть до тут об тее... А в мене в руках шо, так кулокі стіс, а тако думою: шо ет поможе. Аж приводеть, отчиняють – отакая комнотушка, седіть батюшко, і всюди кнігі, все окони й кнігі.

От мене що порозіло... ті ени, мо', сказалі... я туки перейшов – «Проходьте, раб Божи Восілі». І це юн міне всьо розказав, якіе вам труднощі будуть, що вам буде, шо до последнего вам будуть труднощі, ну ві будете живіє. І се мене подорів оцюю оконку. Каже: «Вас святи Мікола спасе, ві его носеть отутока». І вже мене случаї токіе булі, дорогенькі, шо... у токіх перепльотах, думою: всьо, ні Мікола не спосе мене, ні шо. І остоеце четири-п'ять чоловік, і я в тум чіслі. То нолетят сомольоти наші, то шо... До одоб'ють – і я в тум чіслі остоюсь. І...

Але юн міне сказав, шо: «Я вам, щоб ві зоехолі, ві будете 'безательно живіє, зоедете до мене». А я не зоехов, док я й тепер каюсе, о. Було в солдата, шо там було, у нас послі того... док отпровлялі доже у пілотках... а я в Піліповку, се я... оце токе врем'я додому мобілізувавсе. У пілотках, не було ні шапок, ні шо.

Так я не поехов, і це така моя склалась... дак я меркую, мо', мені, амень... а... то мені не повезло в сем'ї. Треба, щоб дочку отак-от убіло. Вам же внучка, мо', розказувала... А сін тоже так... А се вже моя донька ся... і уже послі війни найшласе... Дак вот...

(7). З.: *А де ви воювати закінчили?*

— У-у... ув Альпах, ув Альпах, ув Овстрійскіх Альпах война кончілась.

З.: *А розкажіть, як ви за кордоном воювали, в яких країнах?*

— Ну, це мі шлі, ну, як сказать вам... може, ві чулі Корсунь-Шевченковска бітва. Се мі 'ттуля — і Болгарею, Румінею, Венгрею, Австрею... і оце ув Овстрійскіх Альпах война кончілась.

Ну, там знаєте, як було. Як ускочить... ускочить — отето наша добіча, пока ночальства нема, док, конешно, шо... Ну,

і бралі^и / і шо н^ибуд' н'еза^окон:о бралі^и // а йак ус^кочи^т,
у^лже но^чал'ство / то у^лже ўс'о // у // і д^ругі^ийе но^пі^ивалі^ис',
'вод^лк'і^и / 'вод^лк'і^и к'і^идолі^и бо^гато // от і йе^ані^и / йак но^пі^иуца^е /
ўп'ерод ўп'ерод / ўп'ерод н'ема ко^му // 'танк'і^и пу^сті^ит' рособи^е //
а йа то^кі^и / шо йа / го^р'і^елк'і^и н^иі^и ў Хв'і^инс^ку воі^ну... // ў
Хв'і^инс^ко^й воі^н,і^е ўже бу^ло го^р'і^елк'і^и с^ку^л'к'і^и хоч / ну^о йа
н'е пі^иў йе^ие // так 'в'і^ипйеш сто^кан / док сто^кан н^иі^ичого / а
д^ругі^ийе бес 'пам'ет'і^и / 'йакос' так пр'і^итул'і^ице^а к с'н'е^гу / і
го^тові^и // і ц'е там / йак ско^зат' / бу^ло / у^лже там бу^ло / 'йі^ижи^и
хво^тало / у / у с'і^их // у Гер'ман'ейі^и йа н'е бу^у / н'е бу^у //
с'у^дойу м'і^и пош^лі^и / а ў 'Корсун' Шев'ченко^уско^уі 'б'і^итв'і^е /
там йе^го ўже н'і^ишчо / н'е пош^ла йе^го 'т'ехні^ика // там йе^го
і 'танк'і^и сто^йалі^и / а 'і^ині^ийе л'е^жалі^и / с'ед'ел'і^и ў гр'аз'і^и
там / та^ок'і^ийе 'балк'і^и // так о^ні^и / йак ско^зат' // 'гори^и / і
ото 'ти^и 'балки^и / а пош^ла то^ака 'н'егод' / дак йе^ані^и ўже там
с'ед'ел'і^и / а м'і^и // 'ку^он'м'і^и по^йе^деш / кл'і^ин'ком / а^обо по
голо^в'і^е а^обо по ру^ках / у^он пуди^има^йе 'рук'і^и / о // і там йі^их
у^зал'і^и / 'вос'е^мд'ес'ат 'ти^ис'ач у пл'ен 'ту^ок'і^и // н'есмот^р'а шо
ти^их / шо 'б'і^ити^ийе // о // а / так у^лже / то^кі^им'і^и 'кучкам'і^и
в'ел'і^ик'і^им'і^и / 'мо^жна ско^зат' шо н'е бралі^и / а так по 'н'еско^л'ко
чоло^в'і^ек // ал'е 'наша за^одача бу^ла / у^лже ко^за^ку^оў // ко^за^к'і^и
йі^их у пл'ен н'е бралі^и // і йе^ні^и 'наши^их йак у^лже попо^дут' / док
у пл'ен н'е бралі^и // а м'і^и дл'і^ичалі^ис' / у наз бу^лі^и отут
к^расні^ийе ло^ам'пас'і^и і з'ел'они^ийе по^гони^и // у с'і^их'о // как
гд'е ўже ў б'е^иду по^апа^домс'а / так лом'пасі^и д^ри^ивайут' / шоб //
с'ед'но жи^т' 'хоч'е / шо 'мож'е шч'е // ої / ота^ок'ейе'от //

(8). 3.: *А як ви попали в козаки?*

— А ў ко^за^к'і^и / йак ско^зат' // у ко^да м'і^ин'е ўже 'в'і^ип'і^исол'і^и /
'тутока з 'госп'і^итол'а / у / Пок^ро^ус'кого мона^ости^ир'а // і ў зо^пас /
т'і^и / у зо^па^сні^и полк // йа ў зо^па^сні^и полк / пр'і^ишоў / і там
у зо^па^сну^ом пол^ку по 'н'еско^л'ко ўр'емі^еа с'ед'ат' кот^ри^ийе // йа
пр'і^ишов од'і^ин д'ен' / по^бу^у // но д^ругі^и д'ен' / ст^ройеце^а /
ст^ройеце^а // по^ку^пат'ел' пр'і^ишоў // пр'і^ишоў по^ку^пат'ел' / е //
с^тарш'і^и л'ей^ті^инант / у^лже // ну б'е^р'е со^б'е^и на / на п'ер'едо^ву //
он по^ход'і^иў по^бач'і^иў // йа ти^их 'ту^ок'і^и б'е^ру / ў ко^го йес'ц' у^лже /
зо^слуг'і^и // о // го^р / а / шоб но^а гру^д'ах бу^лі^и у ко^го йе йа^ок'і^ийе
зо^слуг'і^и // дак 'он пр'і^ишоў / отак'от 'ход'і^ит' 'ход'і^ит' / до м'е^н'е
пр'і^ишоў // так / йак 'ваша хво^м'і^ил'ейа? // йа ко^жу / Горбо^ченко //
три^и ша^га ўп'ерод // ту^ок а ку^ди^и йа / шо? // в'і^и кон'і^и зна^йет'е / шч'о

шо-нібудь і бралі... й шо-нібудь незаконно бралі. А як ускочить уже ночальство, то уже всьо. У. І другіє нопівались водкі... водкі кідолі богато. От і ени, як ноп'юца... «Вперод, вперод!» – вперод нема кому. Танкі пустіт, рособ'є. А я токі, шо я горілки ні в Хвінску войну... в Хвінскої войні вже було горілки скульки хоч, ну я не пів єе. Так, віп'єш стокан, док стокан нічого, а другіє бес паметі, якось так прітулице к снегу – і готови.

І це там, як скозать, було, уже там було, їжи хвотало у... у сіх... У Германеї я не був, не був. Сюдою мі пошлі... А в Корсунь-Шевченковскої бітві, там его вже ніщо... не пошла его техніка. Там його й танкі стоялі, а їніе лежали, седелі в гразі.

Там такіє балкі... так они, як скозать, гори, і ото ти балки... а пошла тока негодь, дак ени вже там седелі, а мі... куньмі поедеш, клінком — або по голові, або по руках... Ун пудимає руки, о.

І там їх узялі восьмдесят тисяч у плен тукі. Несмотря шо тих, шо бітіє... О. А так уже, токімі кучками велікімі, можна скозать, шо не бралі, а так по несколько чоловік...

Але наша задача була, уже козакув... козакі їх у плен не бралі... і ени наших як уже поподуть, док у плен не бралі.

А мі 'длічались, у наз булі отут красніє ломпасі і зельоніє погони, у сіх-о. Как где вже в беду попадомся, так ломпаси 'дривають, шоб... седно жить хоче, шо може ще...

Ой, отакее-вот...

(8). З.: *А як ви попали в козаки?*

— А в козакі, як скозать... у... кода міне вже віпісолі тутока з госпітоля, у... Покровского монастира... і в запас ті у запасни полк. Я в запасни полк прішов, і там у зопоснум полку по несколько врем'є седять котріє...

Я прішов, одін день побув. Но другі день: строеце, строеце. Покупатель прішов. Прішов покупатель, е... старші лейтінант... уже. Ну, бере себе на... на передову. Он походів, побачів. «Я тих тукі беру, в кого есць уже зослугі, о, – говр, – а шоб но грудях булі у кого є якіє зослугі». Дак йон прішов, отак-от ходіть-ходіть, до мене прішов: «Так, як ваша хвомілея?» Я кожу: «Горбаченко». – «Три шага вперод». – «Тук а куди я, шо?» – «Ві коні знаєте, що...

може́т'е шчо́ с 'ку^он'м'і^и ві^и? // о: ко^у / 'кон'і^и йа на йі^их
 'йе^ізд'і^иу / йа йі^их у'с'і^е з'найу // ну і 'с'о // дак йа шч'і^итау
 доро́г'ен'к'і^и // шо йа д'ес' в'об'о^уз попо^уду / 'мож'е // п'р'і^икоз'ка
 ж бу'ла / п'і^иши^і в'об'о^уз / на 'задн'і^и во^уз // да // 'кол'і^и / це 'о^ун
 нас ч'ело'в'е^к тр'і^ица'т' 'в'і^иброу / шоб у'же бу'л'і^и / ко'тори'йе ўже
 'порох 'н'ухол'і^и // бо там і'ш'е то'к'і^ийе бу'л'і^и / шо і 'пороху н'е
 'н'ухол'і^и // от // і / зобрау // зобрау нас / пору... / пору'ч'і^иу
 с'ер'жанту // 'можє вам 'н'екол'і^и / йа бо'гато 'ето... //

З.: Розказуйте, розказуйте...

— Пору'ч'і^иу с'ер'жанту / док з'найет'е сол'дати^і йак // пору'ч'і^иу
 с'ер'жанту йак / шоб ўйу^оу // но^а 'пойе^ізд не / 'пойе^ізда у 'город
 'І'заслоу // дак м'і^и по'ка туди^і дойш'л'і^и / то х'лопци^і / проп'і^ивайут' /
 позн'і^имал'і^и с'е'бе / нас ў 'нов'ен'к'е ўс'е поод'е'вал'і^и // і
 ш'і^инел'і^и попроп'і^ивал'і^и / со'рочки^і попроп'і^ивал'і^и / і ўс'е // йа
 у'же страш'н'е / ў м'е'н'е буу буш'лат то'к'і^и хо'роши^і ўс'о / дак йа
 ш'і^ин'елку 'в'і^им'ен'ау / 'думойу хо'т'а / до бой'ус'а^е і то ко'торе //
 і пр'іш'л'і^и м'і^и туди^і 'голи'йе // 'голи'йе // нам 'кажут' 'буд'е вам
 штра'х'на 'рота // а ў штра'х'ну^і 'рот'і^е / 'йес'л'і^и в'і^и мо і з'найет'е /
 там у'же ж'і^ив'і^и н'е в'і^ид'еш // там 'йес'л'і^и н'е ўб'єє / до по'ран'і^ит' / до
 ти^і сво'йейу к'роу^іу с'купл'у'йс'а^а // а то то'б'і^е там / с'каем
 о'ц'е / ос'у'ди^і н'і^и д'ного 'в'і^истр'ела н'і^ишо / і с'ей дом 'должен
 ўз'ат' / 'сопку йа^окус' там // н'е дом а 'сопка с'каж^{ом} // так н'і^и
 артпудго'тоу^{к'і} н'і^ичого н'е'ма / а // г'руд'у 'воз'м'і^и // так м'і^и
 у'же б'е'до'вал'і^и / б'е'до'вал'і^и там // с'ед'і^им у кон'то... / у ту^{ом} /
 у ко'зарм'і^е ў ку'точку // шу^о м'і^и п'ер'ен'ес'л'і^и / 'голи'йе // 'поідут'
 уд'вох / 'супу 'воз'мут' / пойе^ід'і^им / с'ед'і^им // а і пр'і'ход'і^ит'
 сторши^іна / 'маби'т' у'же на 'шости' д'ен' т'и^и 'шо // «ну / 'гола
 ко'манда / зо м'нойу» // хе! // пош'л'і^и м'і^и // пош'л'і^и зо 'йі^им /
 пр'і'ход'і^им // 'кає розд'е'вайт'ес' // м'і^и 'каем йа'ко'г / ч'е^а со'во'ї ж'
 л'е / л'е то'го // м'і^и ду'мол'і^и / ку'ди^і н... 'йе^ани^і нас // н'і^иш'чо
 н'е^а 'нада // поўйу^{ов} у 'бан'у // по'бан'і^ил'і^и // 'в'і^иш'л'і^и на дру'г'і^ийе
 д'в'ер'і^и // од'і^ел'і^и з г... / йак із 'толк'і^и 'нове // і на'заўт'р'е // нас
 у'же / шч'е ш'ес'т'і^и н'е'ма // пуд'н'ал'і^и і на у'чобу // аж пр'іш'ло
 з Мон'гол'ей^и / ш'і^ийі^ис'ат во'гоноу 'кон'ей // мон'голи^і 'ти'йе /
 ко'тори'йе йаг зв'е'р'і^и / бу'л'і^и // йі^их ло'в'і^ил'і^и ў 'л'е'с'е^і / ў
 пол'ах 'тамака // і м'і^и йі^их о'це_то / там у'же / обу'чал'і^и /
 ко'вал'і^и // і 'от_ето то'б'і^е / шо йі^им н'е роб'і^ил'і^и / о'ни^і йаг
 зв'е'р'і^и с'ед'но // йак ко'ват' док обкло'дал'і^и / а с'уди^і но
 'голову / к'лал'і^и то'к'е пол'е^{но} / і са^од'і^ил'і^ис' на 'те^ие / шоб йу^{он}

можете що с куньмі ві?» – «О-о, – коу, – коні, я на їх ездів, я їх усі знаю». Ну і всьо.

Дак я щітав, дороженькі, шо я десь в обоз поподу, може. Прікозка ж була: «Піши в обоз, на задні воз». Да. Колі це йон нас человек тріцать вібров, щоб уже були... которие вже порох нюхолі. Бо там іше токіє були, шо й пороху не нюхолі. От. І зобрав. Зобрав нас, пору... поручів сержанту. Може, вам неколі, я богато ето....

З.: *Розказуйте, розказуйте...*

— Поручів сержанту, док, знаєте, солдати як... Поручів сержанту як... щоб в'юв. Но поезд не... поезда у город Ізаслов. Дак мі пока туди дійшли, то хлопци пропіваять, познімали с себе... нас в новеньке все поодевали... і шінелі попропівалі, сорочки попропівалі, і все. Я уже страшне... в мене був бушлат токі хороши всьо, дак я шінелку віменяв, думую... хотя... до боюся... й то, которе.

І прішлі мі туди голие... голие. Нам кажуть: «Буде вам штрахна рота». А в штрахнуй роті, еслі ві, мо', і знаєте, там уже живі не вийдеш. Там еслі не вб'є, до пораніть, до ти своєю кров'ю скуплююсе. А то тобі там, скаем, оце, осюди ні 'дного вістрела нішо, і сей дом должен взять, сопку якусь там. Не дом, а сопка, скажом. Так ні артпудготовкі, нічого нема, а... груддю возьмі.

Так мі уже бедовалі, бедовалі там. Седім у конто... у тум, у козармі в куточку. Шу мі перенеслі! Голие... пойдуть удвох, супу возьмуть, поєдім, седім. А й пріходіть сторшина, мабить, уже на шости день ті шо. «Ну, гола команда, зо мною». Хе! Пошли мі. Пошли зо їм, пріходім. Кае: «Роздевайтесь». Мі каем: «Яког... чесовой ж ле... ле того». Мі думолі: «Куди н... ени нас?» Ніщо не нада. Пов'юв у баню. Побанілі. Вішли на другіє двері. Оділі з г... як із голкі нове.

І назавтре нас уже... ще шесті нема... пуднялі — і на учобу. Аж прішло з Монголеї шіісят вогонов коней. Монголи тие, которие яг звері були. Їх ловілі в лесе, в полях тамака. І мі їх оце-то там уже обучалі, ковалі. І йот ето тобі, шо їм не робілі, они яг звері седно. Як ковать, док обклодалі, а суди но голову клалі токе полено, і саділісь на тее, щоб юн не тее...

н'е те^{іє} // а йак пр'ішлос'е^а шоб / обу'чат' / зо'копувол'іи стол'ба то'кого / і ў тої стоўб / ве'роўку // і йе'му / і го'н'айом / і го'н'айом / і го'н'айом / шо йу'н у'же / у'же 'ноги' от'ейе // ну / пос'е'дла'е // комон'д'і'єр / 'скод'рона 'каже / «с'е'длаі / о'с'е тву'і ку'н» // йак ос'е'длал'іи // пр'ів'езал'іи з'разу п'есок пр'іу'йазуіом / но 'ру'ост чо'лов'іе'ка / пр'і'м'є'рно п'ят' пуду'у т'іи ч 'важи'ш // ток 'шо 'йо'н 'роб'і'т! / 'шо 'йо'н 'роб'і'т! // пере'качуіеца' / ўб... / ну / до 'ти'х 'пу'ор / с'е пого'н'айеш / у'ж'е зн'у' пр'істо'іе // то'ди пр'і'ход'ет' / тву'і ку'н? // са'од'і'с' // а он'і то'к'іи'е бу'л'іи / шос' шчо 'н'і'буд' ізро'бі'т' / а'об'іи 'ўку'с'і'т' т'е'б'е // то зо'ногу / то зо'руку // і там нас бо'гато поўбі'валос'е^а // а йак 'сад'е йе'здов'іи у'же но 'йе'го / ту'ок шчо йу'н 'роб'і'т' // а по'ту'ом то'к'іи по'пр'іи... ж'і'вал'іи'с'е^а // і зо'а нас / на бен'деро'у' // на бен'деро'у' / тама'ка бен'дери' так нопа'дал'іи / уб'і'вал'іи бо'гато 'наши'х // до'к шоб 'ві'лов'і'т' о'ти'х бен'деро'у' / до'к м'іи там но'в'є'рно // н'є'д'є'л' тр'іи бу'л'іи // о'т // п'раўда бо'гато поб'і'л'іи 'наши'х // от' с'ка'ем на 'е / там 'л'уд'іи по / ж'і'вут' по хуто'рах // нап'равет' ту'ди о'д'іи'н зво'д / ту'ди о'д'іи'н зво'д // пр'ішлос'е^а до'к по'йе'хоў / 'п'єрви' зво'д / і н'іи 'одно'го чо'лов'іе'ка н'і'єт' / уб'і'л'іи // а йі'х по'їмат' н'є 'можна / у'н то пуд 'з'ємлі'и то / у йі'х 'ховалк'іи бу'л'іи // отак'о // по'ту'ом пр'і'каз / і зо'а нас / і но хронт // і 'о'це ўже йа / но х'ронт'і'є бу'у ўс'є ў'ремйе / от:у'л'а / отак'о // по'ка во'їна 'конч'і'лас' //

(9). З.: *А як вас зустрічали люди в різних країнах?*

— Йак ско'зат' // отутака ў Ру'м'і'н'ейіи док бу'ло / н'і'чого // а там до нас н'є 'оч'єм'то / н'є 'оч'єм'то до нас / оброш'чал'іи'с' //

З.: *Щось робили чи щось казали?*

— Ну / там роб'і'л'іи // з'найет'е шо / з'разу йа йі'х н'є ві'но'вачу // з'разу по'чал'іи зоб'і'рат' бо'гато чо'го // ску'от' зоб'і'рат' / йі'х ві'го'н'ат' // нокло'дат' но'лог'іи но йі'х // і йе'ни' н'єдо'вол'ни'йе бу'л'іи // та'ка мо'йа жи'с'ц' із'ложувалас'е^а // а посл'є'во'їен:а с'є ўже / з'найет'е // с'є ўже ві'и з'найет'е йе'йе' // 'посл'є' во'їни' / з'разу пр'і'шл'іи / ў 'ту'йу / хо'т'іи'на бу'ла / те шо м'іи // йе'йе ўже 'н'є'мци' рособ'рал'іи / м'іи ўже ту роб'і'л'іи хо'т'іи'ну // ж'і'л'іи / у'м'є'с'т'і'є / а 'поті'м ізро'бі'л'іи с 'т'єс'т'о'м / йу'н о'д'і'є'л'но ўже жи'ў // і // у т'р'і'є'ат' с'єд'мо'м го'ду / с'є ж йа шч'є н'є роска'зу'ва'у' / у т'р'і'є'ат' с'єд'мо'м го'ду // так йак 'бат'ка то'ди роску'лачо'ва'л'іи // так у т'р'і'є'ат' с'єд'мо'м го'ду іздо'вал'іи то л'уд'єі // док / 'ну'ч:у йа по'шо'у' /

А як прішлосе, шоб обучать, зокопуволі столба токого, і в той стовб веровку. І ему... і гоняйом, і гоняйом, і гоняйом, шо юн уже... уже ноги отее. Ну, поседлаце. Комондір ескадрона каже: «Седлай, осе твуй кунь». Як оседлалі... привезалі... зразу песок прів'язуйом но руст чоловіка, прімерно п'ять пудув ті ч... важиш. Ток шо йон робіть! Шо йон робіть! Перекачуєца, вб... ну, до тих пур се погоняєш, уже знов прістое.

Тоди пріходеть: «Твуй кунь? Садись». А оні токіє булі, шось... що-нібудь ізробіть, абі вкусіть тебе – то зо ногу, то зо руку. І там нас багато повбівалосе. А як сяде ездові уже но єго, тук що юн робіть! А потум токі попрі... жівалісе. І зо нас – на бендеров.

На бендеров. Тамака бендери так нопадали, убівали багато наших. Док шоб віловіть отих бендеров, док мі там, новерно, недель трі булі. От. Правда, багато побілі наших. От, скаєм, на е... там люді по... живуть по хуторах. Направет туди одін звод, туди одін звод. Прішлосе, док поехов. Перви звод – і ні одного чоловіка ніт, убілі. А їх поймать не можна, ун то пуд землі, то... у їх ховалкі булі. Отак-о. Потум пріказ – і за нас, і но хронт. І йоце вже я но хронті був все врем'є оттуля, отак-о... пока война кончілась.

(9). З.: *А як вас зустрічали люди в різних країнах?*

— Як сказать. Отутака в Румінеї, док було нічого. А там до нас не очем-то, не очем-то до нас оброщалісь.

З.: *Щось робили чи щось казали?*

— Ну, там робілі. Знаєте шо, зразу... я їх не віновачу... Зразу почалі зобірать багато чого: скут зобірать, їх вігонять, ноклодять нологі но їх. І ени недовольніе булі...

Така моя жисць ізложуваласе. А послевоєнна, се вже знаєте... се вже ві знаєте єе. После войны зразу прійшли в тую... хотіна була, те, шо мі... єе вже немци рособралі, мі вже ту робілі хотіну. Жілі уместі, а потим ізробілі с тесьом, юн оддельно вже жив.

І у тріцетъ сєдьмом году, се ж я ще не росказував, у тріцетъ сєдьмом году... так як батька тоди роскулачовалі, так у тріцетъ сєдьмом году іздовалі-то людеі. Док нуччу я пошов... утром гулять... ті вечером но село побачіть – аж

утром гул'ат' / т'і^и в'еч'ером н^а с'єло / побач'і'т' // аж пр'і'йє^іхола
мо'ши^і на енкав'єде / і шоз' го'вор'ат' л'уд'і'и шо / 'будут' бат'ач'и'х
брат' // йа пр'і'и'шоў до'дому / до ко'жу но по'коїну хо'з'айку / шо
ос' йа по'їду ко'жу зохо'вайус'є^а / бо / н'є даі' 'Бо'г / 'може ш'ч'є //
аж і т'єс'т' по'шо'ў // 'тоже д'єс' у д'руге м'і'єс'це за'хо'вайус'є^а // і
йє^ани^і зо'ну'ч три' 'рази' пр'і'и'ход'і'л'і'и / 'думол'і'и зобрат' м'є'н'є //
і йа / йак ско'зат' // тр'і'и м'і'єс'а'ци^і / бу'л'ш тр'ох м'і'єс'є^ацо'ў
'дома н'є ночу'ваў / с'є ў 'л'є'с'і'є і т'єйє // а 'посл'і'є 'Нового 'году /
у'же // но'чал'і'и // то'к із 'Машова / у'з'ал'і'и / д'вац'єт' ч'єти'р'і'и
ч'олов'є'к'і'и // а до м'є'н'є ра'зу'о'ў н'єско'л'ко пр'і'и'ход'і'л'і'и / ну /
так м'є'н'і'є 'може 'Бо'г даў / може 'шо // ну пр'аўда шо йа 'дома
н'є ночу'ваў / і дн'ом 'мало на'оти'кува'ўс'є^а / н'і'и'куди' // по'коїна
у'же 'тамака шо йє / док / шо нокло'д'ут' / док о'на од'нос'і'ла // док
до'вала ўже / бо т'єс'т' н'є і'шоў / і йа н'є і'шоў // о'ти'х н'і'х'то н'є
в'єр'ну'єс'є^а / н'і'и' од'і'и'н / а йа до'ў 'Бо'г / не по'паў ту'ди' / док
о'ц'є жи'л'ву і т'є'п'єр'є^ака // та'к'є мо'йє бу'ло ш'час'ц'є^а / т'і'и' 'може
н'єш'час'ц'є^а / т'і'и' / хто йєго з'найє // доро'г'єн'к'і'и / с'є мо'йа то'ка
ж'і'єс'ц'і'є іско'далас'є^а //

10. 3.: А в 33-му році у вас не було голоду?

— У тр'і'и'цег' тр'єт'у'ом / бу'ў // бу'ў 'голод / ну / у нас н'є то'к'і'и то
'голод бу'ў // у нас / 'бачт'є / ц'є Украй'і'на с'а'йа цент'рал'на / о'тут
'бу'л'ше хл'і'єб // а м'і'и шч'і'и'тал'і'єс' пол'і'єшчу'к'і'и / у нас спо'с'є'н'є
бу'ло / кор'тошка / бу'ла // а кор'тошк'і'и 'можна ско'зат' / н'є брал'і'и //
ну так 'масово н'є брал'і'и / а то'к'і'и д'є ў круп'н'єйш'их / шо ч'і'и... /
ц'і'и... 'ч'і'и'ст'єл'і'єс' о'н'і'и круп'н'єйш'і'є / док зоб'і'и'рал'і'и // ну
ко'ров'і'и бол'ши'єс'тво бу'л'і'и // хто ко'рову / у / є / ун'і'и'с'тожи'ў /
до^к тої / с'кудно жи'в'у'є / хто зй'є'у ко'рову // а то док / у наз бу'ў
ш'ч'ав'єл' / у наз бу'ла / 'р'і'и'б'і'и 'можна бу'ло по'їмат' / гр'і'и'б'і'и ў
нас // 'йагоди' бу'л'і'и / док о'с'є с'і'и'м // а там шо н'і'и'буд' / мо'ло'ка
ту'ди' вол'єш / і ўже бу'ло н'і'и'чого // отак' // ў 'сорок 'шосту'ом
го'ду / ўже йак із во'їни' по'при'ход'і'л'і'и / 'тоже бу'ло / ну н'є
то'к'є / н'є то'к'і'и у'же йак ут // ў нас / ў'м'єрт'і'и / 'можна ско'зат' /
із 'нашого с'єла н'і'х'то н'є ў'м'єр // а 'пухли'йє хо'д'і'л'і'и / то'к'і'и'є
ўже шо // а до нас із / ц'є'л'а с' Украй'і'ни^і / ш'л'і'и шч'є ў 'наше
с'єло / там доб'і'и'ват' шо н'і'и'буд' / хто д'є кортопл'і'и'ну йа'ку //
от // зо'вод'і'л'і'и д'є'ток то'к'і'и'х // ше і с'о'годн'і'и йє^ани^і у м'є'н'є
в о'ч'ах // од' / пр'і'в'єла 'матка до й'і'х по'к'і'и'нула / док 'о'н'і'и
пр'і'и'б'є'гл'і'и / а м'і'и шч'є поро'с'ат'і'є кортопл'і'и'то'у'кл'і'и / ток' о'н'і'и /
хво'тайут' йєго / ту кортоп'єл'ку / по'хво'тал'і'и / по'й'є'л'і'и / у'же /

прієхола мошина енкаведе. І шозь говорять люди, шо будуть багаччих брать. Я прійшов додому, до кожу но покойну хозяйку, шо: «Ось я пойду, – кожу, – зоховаюсе, бо, не дай Бог, може, іще...» Аж і тесть пошов. Тоже десь у друге місце заховавсе. І ени зо нуч три рази пріходілі, думолі зобрать мене. І я, як скозатъ... трі місяци, бульш трох месецов дома не ночував, се в лесі і тее...

А послі Нового году уже ночалі. Ток із Машова узялі двацетъ четири чоловікі.

А до мене разув несколько пріходілі, ну, так мені, може, Бог дав, може, шо... Ну, правда, шо я дома не ночував і дньом мало натикувавсе, нікуди. Покойна уже тамака шо є, док шо ноклодуть, док она односіла. Док довала вже, бо тесть не йшов... і я не йшов.

Отих ніхто не вернувсе, ні одін, а я, дов Бог, не попав туди, док оце живу й теперека. Таке моє було щасце ті, може, нещасце, ті хто его знає. Дорогенькі, се моя тока жісць ісклодаласе.

10. З.: *А в 33-му році у вас не було голоду?*

— У трицет третюм був. Був голод. Ну, у нас не токі-то голод був. У нас, бачте... це Україна сая центральна, отут бульше хліб. А мі щіталісь поліщукі, у нас спосенне було картошка... була. А картошкі, можна скозатъ, не бралі. Ну, так масово не бралі, а токіх де в крупнейших, шо чі... ці... чістелісь оні крупнейшие, док зобіралі. Ну, корові болшиство булі. Хто корову... у... е... уністожив, док той скудно жив уже, хто з'їв корову. А то... док у наз був щавель, у наз була... рібі можна було поймать, грібі в нас, ягоди булі. Док осе сім. А там шо-нібудь... молока туди воллеш – і вже було нічого. Отак-о.

В сорок шостум году, вже як із війни поприходілі, тоже було, ну не токе, не токі уже, як ут... В нас вмерті, можна скозатъ, із нашого села ніхто не вмер. А пухлие ходілі, токіє вже, шо...

А до нас із... 'ццуля, з України, ішли ще в наше село там добівать шо-нібудь, хто де кортопліну яку, от... Зоводілі деток токіх. Ше й сьгодні ени у мене в очах. Одъ... прівела матка до їх покінула, док йоні прібеглі, а мі ще поросяті кортоплю товклі, ток оні хвотають его, ту кортопельку,

ти^ійе д'є^ітк'і^і // і йе^ани^і там доўго бул'і^і ў нас // а поти^ім / йак
ночав у'же хл'і^єб / до з'ес' матка^іх при^ійе^іхола^і ну^ч:у / до
зобрала // так і с'пасл'і^іс'є^а йе^ани^і / от // с'є було ў т'ри^іц'ет'
т'р'ет'ом го^іду / с'є ў т'р'і^іц... / а ў с'орок шосту^ім го^іду с'уди^і
йе^ізд'і^іл'і^і / спо^іс'і^ібо йі^ім / шо / м'і^і кажом но йі^іх / а ў За^іпо^ід^ін^і
йе^ізд'і^іл'і^і / до^к д'є^іл'і^іл'і^іс'є^а л'уд'і^і // там шоз' брал'і^і до
ўм'є^ін'у^іво^іл'і^і / там 'оз'м'єш то йа^ікойе ма^іт'єр'і^ійе / то шос' / то
йе^аку / шо н'і^ібуд' // у^ім'є^ін'у^іво^іл'і^і до^к ж'і^іл'і^і / да^к і йа йе^ізд'і^іў
два 'рази^і // ту^іди^і // да^к і ўм'є^ін'у^іво^іл'і^і // пр'і^іў^ійу^іоз'раз
хл'і^єба / ў друг'і^і раз^і пр'і^ів'у^із хл'і^єба // і / йе^ізд'і^іл'і^і / н'єсмотр'а
то^іго / а то ўже ж н'є 'можна ж було н'і^і с'є^іст' / да^к с'є так // но
грузов'і^іх поїе^іздах / с'ад'єш / ту^іди^і мо / то 'вугол' то / до^іск'і^і
йе^ак'і^ійе в'єзут' то'шо / йако^іс' оту^іди^і цєп'л'ал'і^іс'є^а // і в'єзл'і^і с'є
с'уди^і пр'і^ів'оз'і^іл'і^і / бол'ши^іст'во но с'у стан^іцейу Йану^іў // д'є ў
нас о^іс'є / о^іц'є полу^іч'і^ілос' 'гор'є // до ц'ул'а ўже доб'і^івал'і^іс'
до^ідому да / так ж'і^іл'і^і // ... // чайу по^іп'і^іт' і^ід'єт' //

11. 3.: *Розкажіть, як вас той чоловік у полоні врятував.
Де ви були?*

— Ў Шеп'єту^іўци^іс' / ў Шеп'єту^іўци^іс' // ну / ко^іда нас зобрал'і^і /
ту^іди^і / у'ж'є // до^ак но роботу го^ін'і^іл'і^і // котр'і^іх / хто по^іпо^ід'єца
д'є^ін'і^ібуд' / 'можє / до^к но роботу // то^ік но робот'є по^іст'ав'і^іл'і^і /
і 'а^іку^ірат по п'іят' чо^іл'ов'і^ік сто^іно^ів'і^іл'і^і / з роб'оти^і ішл'і^і //
ми^і / п'єрв'і^іх д'єс'от' чо^іл'ов'і^ік од'є^іл'і^іў / йак пр'і^ішл'і^і з роб'оти^і /
і / н'є^ім'єц од'і^ін і друг'і^і / ту^іди^і // а л'уд'і^і но^ів'єзл'і^і но^і сп'ас'є^ін'є
гур'ку^іў бо^ігато / пр'осто л'ож'і^і то^ік'і^ійе но^і сп'ас'є^ін'є пр'і^ів'оз'і^іл'і^і /
розр'є^іши^іл'і^і йі^ім // до^ак м'єн'є^і / шоб м'і^і розд'є^іл'ал'і^і остол'ни^ім /
а йє^іни^і но^ібл'уд'айут' / шо^іб^і 'кожно^іму од'і^іна^іково до^івал'і^і // то^ік
м'і^і ж го^ілод^іни^ійе / а йє^іни^і б'єс' сол'і^і / б'єз н'і^іч'ого / ўз'ал'і^і до
йе^іго скор'єй у рот / йе^іс'і^і // с'уди^і ту^іди^і / хо^івайєш / шо^іб д'є /
ў про^іг'і^іво^ігаз^і // до^ак йа / но^ійє^іл'і^іс'а ж м'і^і // по^іту^ім у'ж'є
роздал'і^і ўс'є^ім / пу^ітайом йо^іго / н'є^ім'єц із^іну^іў 'кажє / ну воз'м'і^іт'
соб'і^і шч'є // то^ік м'і^і йак по^іно^ійє^ідал'і^іс' // то^ік йа ну^іч:у л'у^іг до
зо^іс'нув ішч'є / а там л'ож'і^іл'і^іс' про^ігре... про^ігре^ібєш граз' ту / і
л'ажєш так // бо л'уд'єй б'і^іт'ком но^іб'і^іл'і^і зо^і п'рово^ілоку зо^і ту^ійу //
там у^іс'є ро^іс'казу^іво^іт' / та^ік с'є дл'і^ін'а іс'тор'єйа // ну йа ну^іч:у
ўстаў / но^іч'оло м'єн'є / но^іч'оло м'єн'є // но^іч'оло / йа / то^ік'і^і стаў
по^іну^іс' / шо стро^іш'нє д'і^ієло / а там хо^ід'і^іл'і^і ўж'є т'и^ійе / на^іши^і
котр'і^ійе // пр'і^ішо^іў / йі^іх но^ізи^івал'і^і л'і^ієп'кома^ім'і^і / по^ібач'і^іў
'кажє т'а^ігн'єт' с'уди^і 'во / бо н'і^іч'ого н'є було // то^ік йа ўж'є

похвоталі, поелі уже тие деткі. І ени там довго були в нас. А потим, як ночав уже хліб, до дзесь матка їх приехала нуччу до зобрала. Так і спаслісе ени, от.

Се було в трицетъ третьом году, се в триц... а в сорок шостум году сюди езділі, спосібо їм, шо... мі кажом но їх, а в Заподну езділі, док делілісе люди. Там шозь бралі до вменюволі, там озьмеш то яке матеріе, то шось, то еку... шо-нібудь. Уменюволі, док жілі. Дак і я ездів два рази туди. Дак і вменюволі. Прів'юз раз хліба, в другі раз привіюз хліба. І езділі, несмотря того... а то вже ж не можна ж було ні сестъ, дак се так... но грузових поездах сядеш, туди, мо', то вуголь, то доскі екіе везуть тошо, якосъ отуди цеплялісе. І везлі, се сюди привозілі, большиство но сю станцею Янув, де в нас осе... оце получілось горе. До 'ццюля вже добівалісь додому, да так жілі...

Чаю попіть ідетъ.

11. З.: *Розкажіть, як вас той чоловік у полоні врятував. Де ви були?*

— В Шепетувци, в Шепетувци. Ну, кода нас зобралі туди уже, док но роботу гонілі. Котріх, хто поподеца де-нібудь, може, док но роботу. Ток но роботі поставілі, і якурат по п'ять чоловік стоновілі. З роботи йшли ми, первіх десьоть чоловік одделів, як пришли з роботи, і немец одін і другі — туди.

А люди новезлі но спасенне гуркув богато, просто ложі токіе но спасенне привозілі, розрешили їм. Док мене, щоб мі розделялі остолним, а ени ноблюдають, щоб кожному одінаково довали. Ток мі ж голодние, а ени бес солі, без нічого, взяли до его скорей у рот, есі. Сюди-туди, ховаеш, щоб де, в протівогаз. Док я... ноеліся ж мі. Потум уже роздали всім, путайом його. Немец ізнув каже: «Ну, возьміть собі ще». Ток мі як поноедалісь. Ток я нуччу люг до зоснув іще, а там ложилісь... прогрє... прогрєбеш грязь ту і ляжеш так. Бо людей бітком нобілі зо проволоку зо тую. Там усе розказувоть, так се длінна історєя.

Ну, я нуччу встав, ночоло мене... ночоло мене... ночоло... Я... токі став понус, шо строшне діло. А там ходілі вже тие, наши котріе... пришов... їх нозивалі ліпкомами... побачів, каже: «Тягнєть сюди-во», бо нічого не було. Ток я вже лежав, так,

л'ежаў / так пробо^ачайт'е што^ани^і н'е зоч'і^ин'аў // аж пр'і^иход'і^ит' до м'ен'е / а йун був у од'не^і 'рот'е^і со мної / пр'і^иход'і^ит' // н'е! / ток у м'ен'е щч'е ў 'торб'і^е було / ток'яа йо'му к'і^ивайу / до ко'жу пу^оди'ід'і^и / зоб'ер'і^и / до 'мож'е ти^і пойе'і^сі^и // і о'н пр'і^ишоў / «шо то'койе?» / ток'е_то'к'е 'д'і^ело // йун 'каж'е / «ну ти хр'і^иш'чони?» / йа ко'у хр'і^иш'чони^і / «ти ж н'е кому'н'і^ист?» / «н'і^е» / «йа спо'су т'еб'е» // йа йо'му поод'оваў / о'тето ўс'е // і йун / н'е з'найу д'е йун 'ти'йе т'раўк'і^и / ново^ар'і^иў т'раўк'і^и / пр'і^ин'ус м'і^ин'е^і // 'раз_йа_ві'п'і^иў / д'руг'і^и _раз / і о'но м'ен'е і 'осто... / а остол'ни'йе ти'йі^е ўс'і^е мо'йі^и по'мерл'і^и / бо^атато понойе'і^идал'і^с // і чо'го н'е було // і там т'роїе 'суток дошч' ішоў / док о'с'е так 'ход'і^ит' / там у'ж'е гр'аз'і^и нобе'рец'а / ўпав і л'ежи'т' // док в од'нуїу прок'раснуїу ну^оч / а буў йе^ак'і^и _то 'ві'дно / по'пав о'хв'і^ицер йа^ек'і^ис' т'і^и полк'о'ўн'і^ик / йун у'с'е ўгово'раў / і йе'ни^і шо / 'к'і^инут' ч'ер'ес_п'роволеку / док 'наші^і туди' / пр'і^итопчут' од'ного а'бо д'ва а'бо_т'р'і^и / там йе^ак'і^ийе 'ку'стк'і^и / а йе'ни^і хвотогрох'ві^иру^овол'і^и / до ўж'е поси'лал'і^и // в од'ну прок'расну ну^оч / но уг'лу так_була у'борна / і_об'і^ита п'рово'ло'ко'їу // док туди' ход'і^ил'і^и ўс'і^е / док 'наш'і^и ў т'емно'т'і^е ў т'у^оі / проб'і^ил'і^и дно / і п'рамо спускал'і^ис' туди^і / пробо'чайт'е // а йе'на но ро'ву була / і теї ру'в у л'і^с ішоў // ток'і^ийе / во'да ві'ри'ла / док тока ў'род'і^е ко'нав'і^и була // а пот'у'ом йе'ни^і йак ог'л'ед'і^ил'і^и / ток' йе'ни^і йак но'чал'і^и стр'ел'ат' // хто л'у'г / хто по'падоў / то жи'ві'йе / а то п'ере'б'і^ил'і^и ўс'і^ех // ну 'заўтра' ў'ранці^і / іс со'бакам'і^и / іс 'танкам'і^и / і йі^их шу'кат' // а о'ни^і уп'рав'і^ил'і^ис' д'з'ес' у л'і^с / і так о'ни^і з л'і^су в'ернул'і^ис'а^е // ну нам у'ж'е / 'то_було 'гор'е / а то щч'е / по'хуж'ело // там то'ди' п'рово'ло'ку / то цент'рал'на п'рово'лока тут од'на / а йак 'ту'ок'і^и туди' п'ере'сту'п'і^иў / так бес п'ере'ду'пре'жд'ен'ейа ўб'і^ивал'і^и // ток'ейе 'д'і^ело було //

З.: А цей чоловік, що вас врятував, він звідки?

Йун сам із 'Заподне / йа н'е з'найу / із 'Заподне // т'і^и 'Ві'н'і^ицке 'облост'і^и т'і^и _шо // ток с'е спо'с'і^ибо йе'му шо ўр'а'то'ваў м'ен'е // ото'к'ейе 'д'і^ело //

12. З.: Ви казали, що у вас євреї жили в селі. Розкажіть про них. І про тих, що в Чорнобилі.

— У йі^их бул'і^и с'ўйаз'і^и //

З.: Скільки їх було?

— У нас було дв'є'нац'а'т' с'е'і^им'еї // о'д'і^ин зо'н'і^имаўс'е^а / так_ско'зат' / ход'і^иў до / там_куп'і^ит' там_про'дас'т' там... // о'д'і^ин

пробочайте, штони не зочіняв. Аж пріходіть до мене... а юн був у одней роте со мной, пріходіть... не! ток у мене ще в торбі було, ток я йому ківаю до кожу: «Пудийді, зобері, до, може, ти поєсі». І он прішов: «Шо токое?» – Токе й токе діло. Юн каже: «Ну, ти хріщони?» Я коу: «Хріщони». – «Ти ж не комуніст?» – «Ні». – «Я спосу тебе». Я йому пооддовав отето все. І юн... не знаю, де юн тие травкі, новорів травкі, прінюс міне. Раз я віпів, другі раз, і оно мене і осто... А остольние тиї всі мої померлі, богато поноєдалісь.

І чого не було. І там трое суток дощ ішов, док осе так ходіть, там уже гразі ноберецца, впав і лежить. Док в одну прокрасную нуч, а був екі-то, відно, попав охвіцер якісь ті полковнік, юн усе вговорав... І ени шо... кінуть черес проволоку, док наши туди, прітопчуть одного або два, або трі... там екіє кусткі, а ени хвотогрохвіруволі, до вже посиалі... В одну прокрасну нуч... но углу так була уборна і йоббіта проволокою... док туди ходілі всі, док наші в темноті в туй пробілі дно і прамо спускались туди, пробочайте. А ена но рову була, і тей рув у лес ішов. Токіє... вода вірила, док тока вроді конаві була. А потум ени як огледілі, ток ени як ночалі стрелять. Хто люг, хто попадов, то живіє, а то перебілі всіх. Ну, завтра вранци іс собаками, іс танками – і їх шукать. А они управілісь десь у ліс, і так они з лісу вернуліся. Ну, нам уже... то було горе, а то ще похужело. Там тоди проволоку... то центральна проволока тут одна, а як тукі туди переступів, так бес передупрежденея вбівалі.

Токеє діло було.

3.: *А цей чоловік, що вас врятував, він звідки?*

— Юн сам із Заподне, я не знаю, із Заподне. Ті Вінніцке області, ті шо. Ток се спосібо єму, шо врятовав мене. Отокее діло.

12. 3.: *Ви казали, що у вас євреї жили в селі. Розкажіть про них. І про тих, що в Чорнобилі.*

— У їх булі сьв'язі.

3.: *Скільки їх було?*

— У нас було двенацоть семей. Одін зонімавсе, так сказать, ходів до там купіть, там продасть, там... одін був

буў со¹пожн¹і¹к / о¹д¹і¹н буў ко¹вал' // а¹д¹і¹н д'ер¹жаў млі¹н / топ¹ч'ак / у нас то¹к'і¹ бул¹і¹ топч'а¹к'і¹ / шо ку¹н'мі¹ // ві¹н н'е з¹нае¹т'е йі¹х // ку¹н'мі¹ / с'е там скаем то¹к'еіе кол'есо к'ругле / ту¹ол'к'і¹ по¹х'і¹ле / і ту¹д¹і сто¹нов'е¹т т'роіе кон'еі / і то кол'есо к'рут'і¹ца¹ / і там в'ер'е¹т'оно¹ а ўстаноў¹л'айца / і кам'е¹н' // о¹д¹і¹н же зо¹ тейе / а те¹а¹ кам'е¹н' к'рут'і¹ца¹ / ту¹д¹і с¹іпол'і¹ з'ер'но і йе¹но мо¹лолос' // о¹с'е то¹к'і¹іе / ў нас нози¹вал'і¹с' топч'о¹к'і¹ / бо йі¹м кон'і¹ топчуца¹ і топчуца¹ но¹ м'е¹сце / а кол'есо к'рут'і¹ца¹ // да¹к у нас о¹ц'е то¹к'і¹іе бул¹і¹ млі¹ні¹ // а по¹ту¹м бул¹і¹ ў нас в'е¹тра¹к'і¹ / у Машо¹в'і¹с' / аж два // йак в'і¹т'ер / до¹к пус¹кайут' йо¹го прот'і¹ / с'е скаем в'і¹т'ер от¹ц'ул' / ток йе¹го ўсто¹нов'е¹т ло¹пати¹ так / і йу¹н робо¹то¹іе // ко¹лі¹з' же н'е було то¹к'і¹х поро¹в'і¹ку¹ў / н'е було // буў там у Бело¹рус'ейі¹ буў / Кру¹к'і¹ / док буў па¹ро¹в'і¹к о¹д¹і¹н / по¹ту¹м йо¹го йак рос¹ку¹лач'і¹лі¹ / і зоб¹рал'і¹ йе¹го / то // о¹ц'е то¹к'е // до¹к / йе¹ўр'ейі¹ ті¹іе го¹ро¹да н'е пус¹калі¹ // а йе¹ні¹ ж'і¹лі¹ ж¹ по с'оло¹х / зоб'і¹рал'і¹с' у то¹к'і¹іе с'о¹ла / д'е зо¹б'і¹ті¹іе // і пу¹о¹д'е д'ес' у Чор¹нобул'е¹ куп'і¹т' шо¹с' / прі¹н'е¹с'е ту¹д¹і // а ў нас у с'ел'і¹ н'е було н'і¹йакойі¹ / н'і¹чо¹го / шо¹б д'е / хо¹т'а ті¹і в'і¹рост'і¹ў ті¹і ц'і¹бул'і¹ну ті¹і шо / н'і¹чо¹го н'е було // так о¹ні¹ так о¹сі¹м зон'і¹мал'і¹с'а¹ // а пу¹о¹д'е до м'е¹н'е там / прі¹н'е¹с'е там к'раск'і¹ пу... пу¹ч'ок т'і¹шо / і запо¹лу¹ч'і¹ пу¹ч'ок / а¹бо к'раск'і¹ йе¹к'е // і там куп¹л'айе д'еше¹во / а тут пр'одайе // і так йе¹ні¹ д'е¹ті¹ го¹до¹вал'і¹ сво¹йі¹с' / у¹о // і д'е¹ті¹ го¹до¹вал'і¹ / і д'е¹ті¹ей пову¹лучу¹во¹лі¹ / і д'е¹ті¹ йі¹х пош¹лі¹ по робо¹та¹х / но¹ йе¹ні¹ шч'е до¹ во¹ні¹ ж'і¹лі¹ / ну¹ у¹ж'е м'е¹н'еі¹ // а ў во¹іну йі¹х н'і¹м'ец зоб¹рав із нашо¹го с'ела / с'уді¹ ў Ше¹пел'і¹ч'і¹ прі¹везлі¹ / і тут йі¹х по¹б'і¹лі¹ // док у¹ж'е тут у¹б'і¹лі¹ н'е ўс'і¹х / кот¹рі¹іе в'і¹йе¹хол'і¹ / йе¹ўр'ейі¹ // у н'і¹х буў / ну док ті¹ ўж'е н'е з¹наеш йі¹х //

Дочка: *Не //*

— Нох¹тум / Б'енц'і¹л' / Йанк'е¹л' / І¹дал' / Оў¹рам / Мор¹дух / Йі¹цко // Мал'а // ну / йак ско¹зат' / так йе¹ні¹ хо¹д'і¹лі¹ до доб'і¹вал'і¹ / а тру... а з'е¹млі¹ н'а¹е б'рал'і¹ / н'і¹ но з'е¹млі¹ н'е хо¹т'і¹лі¹ ро¹б'і¹т' н'і¹шо //

З.: *Їм не можна було чи просто не хотіли?*

— Н'е хо¹т'і¹лі¹ // н'е хо¹т'і¹лі¹ // ну / шо йа¹ вам іш¹ч'е? //

З.: *Ви казали, як почали станцію будувати...*

— А: / ток с¹танцейу йак но¹чал'і¹ будо¹ват' / док // йе¹йе ту¹тока шч'е / до то¹го йе¹з¹д'і¹лі¹ // ча¹сто йе¹з¹д'ат' / та¹мока в'о¹ду

сопожнік, одін був коваль, адін держав млін-топчак... У нас токі були топчакі, шо куньми. Ві не знаєте їх. Куньми, се там, скаем, токеє колесо кругле, тулькі похіле, і туди стоновет троє коней, і то колесо крутіца, і там веретьоно встановляеца і камень. Одін же зо тее, а тей камень крутіца, туди сиполі зерно і ено мололось. Осе токіє, в нас нозивалісь топчокі, бо їм коні топчуца й топчуца но месце, а колесо крутіца. Дак у нас оце токіє були мліни. А потум були в нас ветракі у Машові, аж два. Як вітер, док пускають його проті, се, скаем, вітер отцюль, ток его встоновет лопати так, і юн роботоє.

Колізь же не було токіх поровікув, не було. Був там, у Белорусеї був, Крукі, док був паровік одін, потум його як роскулачілі, й зобралі его, то... оце токе.

Док євреї тие зонімалися. Їх же, євреюв, ранше у... у центральніе города не пускалі. А ени жیلی ж по сьолох, зобірались у токіє сьола, де зобітие.

І пуйде десь у Чорнобуле купіть шось, прінесе туди. А в нас у селі не було ніякої, нічого, щоб де, хотя ті віростів ті цібуліну ті шо, нічого не було. Так они так осім зонімалися.

А пуйде до мене там, прінесе там краскі пу... пучок... ті то! заплучі пучок або краскі еке.

І там купляе дешево, а тут продає. І так ени деті годовалі свої, у. І деті годовалі, і дітей повуучуволі, і деті їх пошлі по роботах. Но ени ще до війни жیلی, ну уже меней.

А в войну їх німец зобрав із нашого села, сюди, в Шепелічі, привезлі й тут їх побілі. Док уже тут убілі не всіх — котріє віехолі євреї.

У них був... ну, док ти вже не знаєш їх...

Дочка: *Нє.*

— Нохтум, Бенціль, Янкель, Ігдаль, Оврам, Мордух, Їцко. Маля..

Ну, як скозать, так ени ходілі до добівалі, а тру... а землі ня бралі, ні на землі не хотілі робіть, ні шо.

З.: *Їм не можна було чи просто не хотіли?*

— Не хотелі. Не хотелі. Ну, шо я вам іще?

З.: *Ви казали, як почали станцію будувати...*

— А-а, ток станцею як ночалі будовать, док... єе тутока ще, до того езділі. Часто ездять, тамока воду нобірають до

ноб і^ирайут' до тейе // пробу ўс'е бралі^и // а поту^ом ту^ок і^и ночалі^и /
 так ізразу йак ночалі^и йі^и робі^ит' / ток 'оч'єн' / 'добре стало
 жи'т' // ночалі^и во'зі'и'т' / ш'ч'є н'єма / ш'ч'є і до'му'ў н'єма
 н і^ичого а / а но'чалі^и во'зі'и'т' // а то'д і^и ж було / 'трудно було /
 з'найє'т'є / йєно 'може шчо і було д'є / ток 'рош'єй у нас н'є
 було / бо нас / йак то 'кажут' / зожи^и мал і^и з грош і^има // ну док
 йа сам по'йі'єхоў / там йєўр'єй буў зно'ком і^и // ко'жу / с'лухоі /
 Го'р'єл і^ик / у'ж'є Чор'нобул' нам н і^ипо'чу'ом / 'роб і^ице там у'ж'є
 'город то'к і^и // «то по'гани і 'город / то по'гани і 'город» 'каже // і но
 д'руг і^и год по'йі'єхоў / у'ж'є йєўр'єйу'ў / 'ту'і'к і^и о'стал і^ис' д'є
 'б'єдні і^иє // н'ємайка / у'ж'є ўс'і'є в і^ийєхол і^и // ну ў йі^их
 пре'ч:уств і^иє йа'кєс'ь було / 'лі і^и йі^им с'ропш'ч'аў хтос' /
 ілі і^и ш'чо йоно / сам н'є з'найу // та'кейє 'д'є'ло //

13. — Ну ц'є м'єні і^и со'мому було / йак ско'зат' // ко'гда то'воли і
 го'ні і^илі і^и / 'паст і^и / 'на ну'ч' // шу'б' / ко'гда то зон і^и мал і^ис'є'а
 'с і^ийі'и ж вол'м і^и / так шо'б от'пасува'т' і про'да'т' йєўр'єйа м / і
 йє'ні і^и / 'начи'т' / ба'ри'шо'вал і^ис' отак о // док бо'т'к і^и ток і^ийє /
 шо // шо'б йому поб'у'л'єй було / поб'у'л'єй було / да'к // м і^и
 отак / йак вам ско'зат' / полу'голі і^иє / во'лі там с'ту'к і^и // і ц'є
 ту'ді 'на ну'ч' во'лі / к і^илом'єтро'ў за'т'рі і^и / востров і^и го'ні і^илі і^и /
 т і^и мо'бу'л'єй // і там 'но'ч'у йі^их 'паслі і^и / і дн'ом з'нач і^ит' / шоб
 йє'ні у'ж'є мол по'прав і^илі і^ис'є'а // ну ток м'єні і^и со'мому було //
 то'к'єйє шо / йак ско'зат' // а там у нас / була 'пан і^и // ну / ў
 кур'тан і^иє 'тамо'ка / там 'кажут' йо'на по'в'є'сі'лас'є'а / Ол'ос / то'к і^и
 буў л'і'єс // ну да'к ко'гда / 'ну'ч'у там нокло'д'єш огн'у / 'коло 'того
 огн'у / от м і^ин'є і^и там / з'начи'т' / йа сам по'чу'ў / йак за'сп'євайє! //
 'там ж'є д'є йє'ні і^и йєйо оц'ого / п'єр'єк... / 'ті і^иє / д'є / рос'казувол і^и
 д'є йє'на по'в'є'сі'лас' // а пот і^им / начало з'начи'т' ту'ж і^ит' / ту'ж і^ит'
 отак о / 'мамко 'мойа! 'мамко 'мойа! / 'мамко 'мойа // от // до'к
 оц'є м і^ин'є і^и со'мому то'к'єйє / 'бач і^илос'є'а з'нач и^ит' / н'є 'бач и^илос'
 а 'чулос'є'а // і там ўс'є ўр'ємйа ко'зал і^и л'а'є'кайє // ну ото 'так /
 ру'салк і^и ў нас ко'л і^ис' ко'зал і^и //

(14). 3.: Розкажіть про русалок.

— Ну / ру'салка //

3.: Що таке русалка?

— Ц'є / йак ско'зат' / ум і^ирайут' / ото йєс'т' Ру'салні і^и
 'ті'жд'єн' // в і^и мо н'є з'найєт'є // а т і^и ж ў'ж'є з'найєш мо'ж (до
 дочки) //

теє... пробу все брали. А потум туки ночалі, так ізразу як ночалі і робить, ток очень добре стало жить. Ночалі возить, іще нема... іще й домув нема нічого, а... а ночалі возить. А тоді ж було, трудно було, знаєте, ено, може, що й було де, ток грошей у нас не було, бо нас, як то кажуть, зожималі з грошіма. Ну, док я сам поїхов, там єврей був знокомі. Кожу: «Слухой, Горелік, Чорнобуль нам ніпочум, робіце там уже город токі». – «То погани город, то погани город», – каже.

І но другі год поїхов — уже євреюв... туйкі остались де бедние... немаєка, уже всі вієхोलі. Ну, в їх преччувствіє якесь було... ілі їм соопщав хтось, ілі що йоно, сам не знаю. Такеє дело.

13. — Ну це мені сомому було. Як скозать... когда-то воли гонілі пасті на нуч, шуб... Кода-то зонімалісе сії ж вольмі, так шоб отпасувоть і продать євреям, і ени, начить, баришовалісь отак-о. Док ботькі токіє, шо... шоб йому побулей було, побулей було, дак... мі отак, як вам скозать, полуголіє, води там стукі... І це туди на нуч воли кілометров за трі в острові гонілі... ті мо булей. І там ноччу їх паслі і дньом, значить, шоб ени уже, мол, поправілісе.

Ну, ток мене сомому було. Токеє шо, як скозать... А там у нас була пані. Ну, в кургані тамока, там, кажуть, йона повесіласе. Ольос — токі був ліс. Ну, дак когда, нуччу там ноклодеш огню, коло того огню, от міне там, значить, я сам почув — як заспеває! Там же, де ени єйо оцього, перек... тие, де... розказуволі, де ена повісілась. А потім начало, значить, тужить, тужить отак-о: «Мамко моя! Мамко моя! Мамко моя». От...

Док оце міне сомому токеє бачілось, значить. Не бачілось, а чулося. І там все врем'я, козалі, лякає. Ну, ото так, русалкі в нас колісь козалі.

(14). 3.: *Розкажіть про русалок.*

— Ну, русалка...

3.: *Що таке русалка?*

— Це, як скозать, умірають, ото єсть Русални тиждень. Ві, мо', не знаєте. А ті ж вже знаєш, мож... (до дочки).

Дочка: *Перед Труйцою.*

— Перед Труйцою. Ну, док русалкі ходять по... по лісу, мов. По жітах походять, по лісу, по болотах. От, тие русалкі. І ени ходять так тиждень, мов. Ну, а потом їх проводять уже. Док у нас їх от... проводілі. Онi, мов, ноподалі но чоловіка, док золоскотуволі. І хто в ето врем'є помірає, в отей тиждень, того нозивалі русалкою. Угу. Ток це в нас тей тиждень так, а потум їх беруть проводять уже, в четъвер, кажеца.

Як проведуть уже тоди, тоди вже русалкі, мов, перестоють проводеть. І се ще могу вам зоспевать:

Проведу русалкі в чісти бур,

Сама вернусє в татков двур.

Проведу русалкі до лавкі,

Сама вернусє до мамки.

Отокімі голосамі, о...

Ну, спосібо вам, шо прішлі.

З.: *А які вони, русалки? На що вони схожі?*

— Ну, но що ени схожі... схожі но чоловіка, тульки в белум, в белой одежді. І ени, мі не знайом, я... прі мої памяти ні, а було, шо ноподають но чоловіка і його золоскатують. До тих пор лоскочуть, ун віщіть і золоскочують, шо вмірає, у. І йот ето отак козалі, ну прі мое памяти я не... не було його.

Оце сії росолкі.

(15). З.: *А про домовиків у вас говорили?*

— Говорилі.

З.: *А що таке домовик?*

— Ну, домовік, це уже і но мойом було веку. Домовіками нозивалі... ето ени... шо в тебе в домі живе юн. Юн тобе добро жєлає ілі буває, шо жєлає но те... но горе тобе. І у хлїве...

Ток це вже но мойом веку двоє було токіх. Як ізлюбіть домовік коня, док юн його вічеше, вігледіть і отут зов'є йому в гріві... тие, ко... коси тие зов'є так, шо ти ніяк не росплетеш. А як не любіть, док юн його оце зо нуч вігоняє. І там, пока ти не змініш, юн його вігоняє, шо прїдеш ти, док ін мокри весь. І робіца неякі, і хозяїн бере, док перемінное другу масць. Як другу масць віменює, уже злюбіть

з'л'убі'їт' до'мо'ві'к / он йо'го 'в'ї'гло'д'ї'т' / 'в'ї'ч'еш'є // і це так
нози'вал'ї'с' до'мо'ві'к'ї' //

З.: А які вони?

— А йе'ни' н'є'ві'ї'д'ї'м'ї'є //

З.: Зовсім?

— Да / н'є'ві'ї'д'ї'м'ї'є // йо'го н'є побач'ї'ш //

З.: А як казали, на що він схожий?

— Ну ў'род'ї'є б'а'то / тама'ка док / ў'род'ї'є но 'лас'ї'цу // мо ти'ї
'бач'ї'ла 'лас'ї'ци'ї? (до дочки) // ў'род'ї'є на'о 'лас'ї'цу / та'о'ка 'лас'ї'ца
йес'ц' / йак ско'зат' // ну / ота'ко'от йе'на доў'ж'ї'ни' / то'а'кайа /
кро'с'ї'ва то'кайа / йак // з'в'є'ї'руч'ка ў'род'ї'є // ут //

З.: А як людина переїжджає в другу хату, то домовик за нею йде?

— Ну с'є ў'ж'є н'є'ві'ї'д'ї'мо / х'то йо'го з'нає // йа ў'ж'є н'є
з'найу // до'а но'в'є'рно! //

З.: Нам розповідали, що його кличуть, коли переїжджають.

— До'к йо'го 'мож'є ї кл'ї'чут' / но'у йу'н н'є'ві'ї'д'ї'мо
п'є'р'єход'ї'т' //

З.: А як кликати, не знаєте?

— Н'є з'найу / н'є з'найу // шо н'є з'найу / то н'є з'найу //

16. З.: В лісі люди блукали?

— Ну Бо... / ш'є ї с'к'у'л'к'ї'ї //

З.: А з вами не було?

— Бу'ло / бу'ло (сміється) // було те шо / даї'ж'є по гр'ї'бі'ї
ход'ї'ў / і пу'їдеш по гр'ї'бі'ї / з'наєш о'ц'у'їу 'м'є'снос'ц' / і там
об'к'рут'ї'с'є'а оп'ход'ї'ш / і н'є з'наєш ку'ди'ї 'в'ї'їт'ї'ї // і 'єто
бол'ши'їст'во б'є'р'єш / ку'ди'ї н'є пу'їдеш // ту'ди'ї пу'їдеш /
'ход'ї'ш'ход'ї'ш / п'р'ї'д'єш із'ну'ў но'а те 'м'є'с'є // ту'ди'ї
пу'їдеш / 'ход'ї'ш'ход'ї'ш / із'ну'ў но'а те 'м'є'с'є // ток бу'вало
со'д'ї'л'ї'с'є'а / б'є'р'єш п'є'р'є'буйєш'с'є'а / ў посто'лах
п'є'р'є'буйєс'є'а / пос'є'д'ї'ш т'рох'ї'ї і то'ди'ї 'в'ї'їд'єш //

З.: Розкажіть про постолі. Ви ж умієте їх робити?

— У'м'ї'є'їу / а'Бож'є! //

З.: З чого вони?

— Ў наз бу'ла то'а'ка ло'за / тама'о'ка / на ту'о'ї 'м'є'і'снос'т'ї'ї // ну
но'д'є'р'єш 'ти'ї'є ло'зи'ї / по'ту'ом но'ж'єм пок'р'ї'їєш но то'к'ї'ї'є
полоск'ї'ї / так пок'рой'ї'ш // ну а по'ту'ом йа'б'ї' бу'ло / ток йа вам
поко'заў / шоб бу'ло ш'ч'ого // і о'то спл'є'т'єш / тут 'вуш'ї'ї та'к'ї'ї'є
'роб'є'ца'є / о'т // а ту'ди'ї 'в'ї'їл'ї'ї об'у'орк'ї'ї с коно'п'єл' / 'мож'є 'в'ї'ї

домовік — он його віглодіть, вічеше.

І це так нозивалісь домовікі.

З.: *А які вони?*

— А єни невідіміє.

З.: *Зовсім?*

— Да, невідіміє. Його не побачіш.

З.: *А як казали, на що він схожий?*

— Ну вроді б то... тамока, док вроді но ласіцу. Мо', ти бачіла ласіци? (*До дочки*). Вроді на ласіцу, така ласіца єсць, як скозать... ну, отако-от єна довжіни, токая, кросіва токая, як... зверучка вроді. Ут...

З.: *А як людина переїжджає в другу хату, то домовик за нею йде?*

— Ну, се вже невідімо, хто його знає. Я вже не знаю. До новерно!

З.: *Нам розповідали, що його кличуть, коли переїжджають.*

— Док його може й клічуть, но юн невідімо переходіть.

З.: *А як кликати, не знаєте?*

— Не знаю, не знаю. Шо не знаю, то не знаю.

16. З.: *В лісі люди блукали?*

— Ну Бо... ше й скулькі.

З.: *А з вами не було?*

— Було, було (*сміється*). Було те, шо... дайже по грібі ходів, і пуйдеш по грібі, знаєш оцюю месносць, і там обкрутісе, опходіш — і не знаєш, куди вйті. І ето большиство береш... куди не пуйдеш. Туди пуйдеш — ходіш-ходіш, прідеш ізнув но те месце. Туди пуйдеш — ходіш-ходіш, ізнув но те месце.

Ток, бувало, соділіся, береш перебуєшся, в постолах перебуєсе, поседіш трохі і тоди вйдеш.

З.: *Розкажіть про постоли. Ви ж умієте їх робити?*

— Умію, а Боже!..

З.: *З чого вони?*

— В наз була тока лоза тамака, на туй месності. Ну, нодереш тие лози, потум ножем покриєш но токіе полоскі, так покроїш. Ну, а потум... ягби було, ток я вам показав, шоб було ш чого... І ото сплетеш, тут вуші такіе робяца, от... а туди вілі обуркі с конопель... може, ві знаєте коноплі... с

з'найет'е ко'ноплі^и / с ко'ноп'ел' // і о'то зош'моргуєш / і обу'вайес'е^а // до'к с'е ў ти'х лапт'ах / 'музи'ка там у'ж'е йа'ка за'г'рає / скр'і'пка а'бо гор'мошкa / док 'ак 'пу'їдут та'нцо'ват' 'д'і'ўк'і^и / та і х'лопци^і з 'йі'м'і^и // у 'б'і'лі'йе о'нуч'к'і^и пообу'вайут' / о'ц'е то'а'к'ейе було //

З.: А довго носилися?

— Н'е:! / по'нос'а'ца'е 'ти'жд'ен' / 'б'ол'ейе / 'м'ен'ейе / о'так // і д'ругі'йе пл'е'ті'и //

З.: Кожен сам собі плете?

— Да // д'ругі'и хто н'е ў'м'е'йе до'к // 'д'і'ўк'і^и бол'ши'нс'во н'е ў'м'е'л'і^и / а с'е муж'ч'і'ни^і пл'е'л'і^и / о // і пл'е'л'і^и 'ти'йе в'еровоч'к'і^и в'і'л'і^и / і то 'ти'м'і^и в'еровочкам'і^и / і то ў'ж'е ў йі'х на'в'еч'ер'ні'ці^і їдут' / то'к с'е ў'ж'е ў ти'х постол'і'ках // 'каж'е о'! 'б'і'лі'йе постол'і'к'і^и / т'ч'і^и 'те! 'б'і'лі'йе о'нуч'к'і^и // постол'і^і сороко'вушк'і^и / а йак 'вуз'ен'к'і'йе полоск'і^и / до'к 'надо'а шоб було 'сорок ти'х 'вушок / о'т // да'к / сороко'вушк'і^и / так но'зи'вал'і'с' //

З.: А як широкі?

— Йак ши'рок'і'йе до'к то ў'ж'е / 'ти'йе ў'ж'е шч'і'тал'і'с'е'а йак / пост'ул' так / а с'е сороко'вушо'к //

(17). З.: Розкажіть про вечорниці. Де вони були?

— Ну йе'ни^і ў нас бул'і^и / (сміється) / ц'е в'еч'ер'ні'ці^і / от то'к'і^и с'кажом жи'в'е чолов'і'к / йа'ок'і'іс', од'ні^і / та'ок'і'и шо ў йо'го д'е'т'еі 'м'ен'еі / а 'хати' бул'і^и то'гди' ўс'і'е / н'е було н'і^и ў 'кого дв'і'е 'хат'і^и / од'на 'хата // ну до'к о'н'і^и пус'кайут' / там ц'і'х / д'і'ўч'ата зб'е'райуца'е / 'д'ес'е'ат' там т'ч'і^и 'в'ос'е'м' / т'ч'і^и с'і'ем' / с'ку'ок'і^и // і ц'е до йо'го но 'кожни^і д'ен' у'в'еч'ер'і^и пр'і'ход'е'ат' / там б'е'рут' ко'ноплі'и 'ти'йе ж / пр'е'а'дут' йі'х / о'т // а х'лопци^і п'і'їдут' до до йі'х гул'айут' / д'ругі'йе постол'і^і там пл'е'тут' // гул'айут' // там йе'ни^і і но'ч'уйут' / х'лопци^і 'поїдут' до со'лом'і^и д'ес' / 'оз'мут' / но'пост'ел'е'ат' / о'там пол'ажут' / о'т // і йак у'ж'е ў то'а'к'і^и д'ен' / у'ж'е ў н'е'д'ел'у т'і^и 'шчо / но'а'ймайут' 'музи'ку // і о'то там йе'ни^і гул'айут' / х'лопци^і кол'і^и 'оз'мут' ... / то'ди^і ж н'е було то'го / а го'р'ел'к'і^и по пу'ўл'і'три^і / т'ч'і^и н'е по пу'ўл'і'три^і а полбут'і'лк'і^и // а там йе'ни^і з'вар'а'т' йа'ок'і'х груш / в'е'р'ен'і'ку'ў т'і^и 'шо / і 'одо там у'ж'е то'а'н'цуйут' / 'музи'ка г'рає // і то / ку'оркоўйак'і^и 'ти'йе^і / у ту'о'і ж 'хат'і'е / там гул'айут' // ото'а'к'ейе //

З.: А як гуляють? Якись ігри були?

— Е:! / 'ту'ок'і^и пос'качут' / поод'и'шут' і зно'ў с'качут' // а

конопель. І йото зошморгуеш, і обуваєсе. Док се в тих лаптях... музика там уже яка заграє, скріпка або гормошка, док як пуйдут танцювать дівкі, та й хлопци з їмі. У біліе онучкі пообувають.

Оце токеє було.

З.: *А довго носилися?*

— Не-е! Поносяца тиждень, булєе-менєе, отак. І другіє плеті.

З.: *Кожен сам собі плете?*

— Да. Другі, хто не вмєє, док... Дєвкі большинсво не вмєлі, а се мужчіни плелі, о. І плелі... тие веровочкі вілі, і то тимі веровочками... і то вже в їх на вечєрніци йдуть, ток се вже в тих постоліках. Кажє: о! беліє постолікі... ті те! біліє онучкі. Постолі сороковушкі, а як вузєнькіє полоскі, док надо, шоб було сорок тих вушок, от. Дак сороковушкі, так нозивалісь.

З.: *А як широкі?*

— Як широкіє, док то вже тие вже щіталісе, як... постул так, а се сороковушок.

(17). З.: *Розкажіть про вечєрніци. Де вони були?*

— Ну, єни в нас булі... (*смієтьсє*) цє вечєрніци, от токі, скажом, живє чоловік якійсь одни, такі, шо в його дєтєй менєй. А хати булі тогди всі... не було ні в кого дві хаті, одна хата.

Ну, док оні пускають там ціх. Дєвчата збєраюца, дєсєть там ті вусєм, ті сім, скукі... І цє до його но кожни дєнь увєчєрі пріхєдєть, там беруть коноплі тие ж, прєдуть їх, от. А хлопци підуть до до їх гуляють, другіє постолі там плєтуть. Гуляють. Там єни й нєчують, хлопци пойдуть до солємі дєсь озьмуть, нєпєстєлєть, отам полєжуть, от.

І як ужє в токі дєнь, ужє в нєдєлєю ті шо, нєймаять музикє. І ото там єни гуляють, хлопци колі озьмуть... тоди ж нє було того, а горєлкі по пувлітри, ті нє по пувлітри, а полбутілкі. А там єни звєрять якіх груш, верєнікув ті шо, і одо там ужє тонцують, музика грає. І то... курков'які тие, у туй ж хаті, там гуляють.

Отокеє.

З.: *А як гуляють? Якісь ігри були?*

— Е-е! Тукі поскачуть, пооддишуть і знов скачуть. А ігров

і'роу́ н'і^ийак'і^их то'к'і^их н'е бу'ло / с'качут' і ў'о //

3.: *А які танці?*

— Ну кру^окоу'йак / 'пол'ку / под'і'спанц // е: // до^а і / е: / 'барі'ну / козо'ч'ок / і там д'руг'і'йе //

3.: *А хто грав? Музика яка була?*

— А / гор'мошка / трох'радка // о'ц'е 'тайа / а боро^абан пудборо^абан'і'ваў //

18. — У 'Заподної Б'ело'рус'ей^и / ну / йак ско'зат' / н'і^ичого з'разу / йа вам ко'зав у'ж'е // н'і^ичого з'разу / йак ослобо'ждал'і^и // а 'поті'м ж'е'рстоко 'наши^і постав'і'л'і'с'е^а / до^ак йе'ни^і 'наши'х н'ено'ві'д'і'л'і^и / бо^агато ўб'і'вал'і^и //

3.: *А в яких це місцях?*

— С'е / йак ско'зат' / 'Л'убл'і'н / о'ц'і'йе / по_тої_бу^ок 'Буга / 'ті'йе // зо'буўс' у'ж'е // ну 'опшо'м по_тої_бу^ок 'Буга // а по'ту^ом ко'л'і^и Р'і'б'ент'роп / м'і^и стр'і'є'л'і'с' о'там із 'йі'м'і^и / із 'н'е'мца'м'і^и / док 'юн пол'аку'ў гнаў / б'ез н'і^ийакого 'н'е'м'ец / йак у'н об'іе^ав'і'ў во'іну // а йак стр'і'є'л'і'с' із 'наши'м'і^и воіс'кам'і^и / док і 'оп'і'р 'дал'і^и в'є'л'і'к'і^и // та'к Р'і'б'ент'роп зара'з_раз / і ў Моск'ву // і догово'р'і'л'і'с'е^а / шоб з'нач'і'т' зо'кл'у'ч'і'т' 'договор / на^о 'д'єс'є'т' л'є'т о'н'і^и зо'кл'у'ч'і'л'і^и // ток м'і^и то'д'і от'у'л'а / от'сту'пал'і^и / по 'д'вацот' к'і'лом'є'тру'ў / м'і^и за'ўш'л'і^и 'маб'і'т' дв'є'ст'і^и к'і'лом'є'тро'в од / од 'Буга ту'д'і уг'л'і'б // оп'ту'пал'і^и по 'д'вацот' к'і'лом'є'тро'в у д'єн' / і ўс'е уб'і'рал'і^и // шо / шо_можна док б'рал'і^и / о'д по'м'є'шч'і'ку'в і о'д л'у'д'єй / худо'бу і те / так йе'ни^і но^а нас бу'л'і^и н'єдо'вол'ні'йе // а 'н'і'м'ец зо'асту'паў / д'вацот' к'і'лом'є'тру'ў м'і^и оп'туп'і'м / йу'н зо'ступ'і'т' // по'ту^ом м'і^и п'єр'є'іш'л'і^и ч'єр'єз_Бугу / і но^а_с'у'ом_м'і'єсцє ў'ж'є м'і^и / с'тал'і^и о'копу'воца / ук'репл'єн'є' роб'і'т' но с'у'ом / 'тєйє // і / от'с'удова / с'є ў'ж'є йа вам ро'ска'зу'ваў //

3.: *А ви німців тоді не бачили?*

— Чо'му н'є 'бач'і'ли^і? / 'бач'і'ли^і //

3.: *Не думали, що доведеться з ними воювати?*

— Х'то_ж_дума'ў? / 'туто'ка на^о 'д'єс'є'т' л'є'т 'договор // там так бу'ло / о'ц'є йе'ни^і пр'і'йє'ж'з'айут' до 'с'ого по'м'є'шч'і'ка там шо'с'ь б'рат' / і 'наш'і^и // о'н'і^и пр'і'йє'ж'з'айут' 'кон'ам б'рат'_шо' / і 'наш'і^и // м'і^и н'є ... / н'є до'вал'і^и йі'м шо'б / н'і^и го'ву'ро'к н'і^ийак'і^их / н'і^ийакє н'і^ичого н'є бу'ло / о'т // н'і^их'то ж н'є 'дumo'ў // 'мож'є но'чал'ство шчо з'нало / а ... //

ніяких токіх не було, скачуть і всьо.

З.: *А які танці?*

— Ну, круков'як, польку, подіспанц... е-е... до й е-е... бариню, козочок і там другіє.

З.: *А хто грав? Музика яка була?*

— А, гормошка, трохрадка оце тая, а боробан пудборобанівав.

18. — У Заподной Белорусеї, ну, як сказать, нічого зразу, я вам козав уже... нічого зразу, як ослобождалі. А потім жерстоко наши поставілісе, док ени наших неновідлі, богато вбівалі.

З.: *А в яких це місцях?*

— Се, як сказать, Люблін, оціє... по той бук Буга тие. Зобувсь уже. Ну, опшом по той бук Буга.

А потум, колі Рібентроп... мі стрілісь отам із їмі, із немцями, док юн полякув гнав без ніякого, немец, як ун об'євів войну. А як стрілісь із нашими війсками, док і опір далі велікі. Так Рібентроп зараз – раз, і в Москву. І договорілісе, шоб, значіть, зоклучіть договір, на десеть лет оні зоклучілі.

Ток мі тоди оттуля отступалі по двацоть кілометрув, мі зайшли, мабіть, двесті кілометров од... од Буга туди угліб. Оцтупалі по двацоть кілометров у день і все убіралі. Шо... шо можна, док бралі од поміщікув і од людей, худобу й те... так ени но нас булі недовольніє.

А німец зоступав, двацоть кілометрув мі оцтупім, юн зоступіть.

Потум мі перейшли через Бугу, і но сюм місце вже мі сталі окопувоца, укрєплення робіть но сюм, тее... і отсюдова... се вже я вам розказував...

З.: *А ви німців тоді не бачили?*

— Чому не бачіли? Бачіли.

З.: *Не думали, що доведеться з ними воювати?*

— Хто ж думав? Тутока на десеть лет договір.

Там так було: оце ени прієжджають до сього помещіка там шось брать — і наші. Оні прієжджають коням брать шо — і наші. Мі не... не довалі їм, шоб... ні говурок ніяких, ніяке нічого не було, от. Ніхто ж не думов. Може, ночальство що знало, а...

(19). 3.: *А про Фінську війну ще розкажіть.*

— Ї́ Хв'ї́нс'ку вої́ну 'нас йак у'з'ал'ї́ / стра́шні́ мо́рози́ бу'л'ї́ / от:у'л'а // пр'ї́в'езл'ї́ нас у Пре... / у // ої́ // Пе́трозо'воцк! / йес'ц' / 'город, Пе́трозо'воцк // ї́ Пе́трозо'воцку розгру'з'ї́л'ї́ / нас // і́ / 'тож'е ж, то'а'к'е́йе / розгру'з'ї́л'ї́ / 'с'е_ўж'е м'ї́ шл'ї́ но́а / по́полн'ен'е / бо там у'ж'е бу'ло / там у'ж'е во́йс'вал'ї́ // а м'ї́ ўж'е пр'ї́шл'ї́ / йак на́а по́полн'ен'е нас / у'з'ал'ї́ // розгру'з'ї́л'ї́ і́ / 'ход'ї́т' / ко́монд'е́р полка // 'в'ї́строй'ї́л'ї́ / «йак 'ваша хво́м'ї́л'е́йа?» / там Іва'ноў' / там Горбо'ч'енко / там По'тап'енко / там Шу'л'га // «'в'ї́д'е'т' 'в'ї́д'е'т' 'в'ї́д'е'т'» / ти'х на'о'право / а ти'х но'а'л'е'во // ко'три'х но'а'право / 'зар'е'з но́а ма'ши'ни́ і́ / ї́ Хв'ї́н'л'анд'е́йу // а ту'ди́ од'на до'рога бу'ла / сто 'вос'е'м'ї́с'а'т к'ї́лом'етру' // н'ї́чого н'е бу'ло / н'ї́ ж'ел'е'зно'ї́ до'рог'ї́ / н'ї́чого н'е бу'ло / ту'ок'ї́ мо'ши'на́м'ї́ // а с'н'е'гу стра'ш'не / стро'ш'не / о'так у два чо'лов'е'к'ї́ у'ж'е поро'ск'ї́дал'ї́ / 'так_от но́а 'те́йе // ну до'а'к_ї́ 'йа ў те'о ч'ї́сло по'паў / пр'ї́в'езл'ї́ нас // тут пр'ї́в'езл'ї́ / і́ / пр'ї́в'ел'ї́ // розпо'ло'га́йт'ес'а' / розпо'ло'га́йт'ес' тута'ка_о // а іс со'с'онок ша'о'лаши'к'ї́ / ї́ ти'х шо'а'лаши'ках // а мо'роз! / а мо'роз 'м'енше́й соро'ка гра'дусу' ў н'е бу'ло // і́ нам / розв'ї́д'н'а́йе / н'е розв'ї́д'н'а́йе! / ї́ ч'е'ти'р'ї́ ч'е'са пр'ї́нос'ет' // ко'р'м'ї́л'ї́ там / до'вал'ї́ хто_жи'ї́ / ко'му 'можна бу'ло / до'а'к 'с'ї́л'но ко'р'м'ї́л'ї́ / пр'ї́нос'ет' по' ч'е'тв'ер'ту'щи́ го'р'ї́лк'ї́ / пр'ї́нос'ет' 'заўтре'а'к / і́ ў ноступ'л'ен'е // там хто_йї'е'ї́ хто_н'е_йї'е'ї́ / пошл'ї́ ї́ ноступ'л'ен'е // ко'да 'наша ор'т'ї́л'е'р'е́йа б'ї́ла / до'а'к м'ї́ продв'ї́гал'ї́с'е'а' / продв'ї́гал'ї́с'е'а' // а 'темно // а од'ї́ел'ї́ нас у'ж'е // ти'х йак / з'разу ко'тр'ї́йе пошл'ї́ / до'а'к йе'ни́ 'голи'йе бу'л'ї́ / у 'л'е'тн'ем обмунд'ї́ро'ван'е / йе'ни́ ўс'ї́е по'м'е... / по'м'ерзл'ї́ // а нам у'ж'е 'дал'ї́ / дв'ї́е_пари́ 'то'плого б'ел'а / г'ї́мно'ст'орку / ку'х'ва́йку / ши'н'ел' / і́ // плашпо'латку т'ї́ 'то! моск'ї́рову'о'ш'ни́ хо'а'лат / шо'уб, пу'о'д,а с'н'е'г бу'ї́ // до'а'к в'ї́ зна́йет'е йак і́т'ї́ / а м'ї́ но́а 'ли'жа́х н'е йе'з'д'ї́л'ї́ // 'ли'ж'ї́ нам подо'вал'ї́ / а м'ї́ но́а 'ли'жа́х н'е йе'з'д'ї́л'ї́ // руко'а'в'ї́ци́ со'бач'ї́йе то'а'к'ї́йе / і́ пор'чатк'ї́ / шо'уб // со'бач'ї́йе руко'а'в'ї́ци́ 'так_бу'л'ї́ / а ў пор'чатках стр'ел'ат' // ток м'ї́ го'това м'ї́шен' бу'ла / с'тан'еш но́а 'ли'ж'ї́ / а про'йе'ї́хот' н'е мо'жеш / зо'хо'м'у'талос'е / по'спо'а'да́йут' о'ти́йе // а ў йо'го бу'л'ї́ 'ли'ж'ї́ / йе'ни́ там йе'з'д'ї́л'ї́ / так йе'ни́ о'так у 'те́йе / ў'сун'е і́ йе'ни́ н'е зн'ї́май'уце // ко'гда м'ї́ пошл'ї́ ї́ ноступ'л'ен'е у'ж'е / йак на'о'чал'ї́ / п'ер'ес'тала 'наша а'ор'т'ї́л'е'р'е́йа / м'ї́ на'о'чал'ї́ продв'ї́га'а'ц'е // і́ ў нас 'тамака / із 'нашого с'е'ла су'с'ед бу'ї́ // йо'н бу'ї́ пу'л'ем'йотч'ї́ком / і́ ко́манд'е́ром од':ел'ен'а / соло'ве́й бу'ї́ / Шу'л'га хво́м'ї́л'е́йа //

(19). 3.: *А про Фінську війну ще розкажіть.*

— В Хвінську войну нас як узялі, страшні морози були. Оттуля привезлі нас у Пре... у... ой... Петрозовоцк!.. есць город Петрозовоцк. В Петрозовоцку розгрузілі нас. І тоже ж токеє... розгрузілі, се вже мі шлі но пополнение, бо там уже було, там уже воевали. А мі вже прішлі, як на пополнение нас узялі. Розгрузілі і ходіть комондер полка. Вістроїлі. «Як ваша хвомілея?» Там Іванов, там Горбаченко, там Потапенко, там Шульга. «Війдеть, війдеть, війдеть». Тих направо, а тих нолево. Котрих ноправо, зарез но машини і в Хвінляндею. А туди одна дорога була, сто восемісят кілометрів. Нічого не було, ні железной дороги, нічого не було, тукі мошинамі. А снегу страшне, строшне, отак у два чоловікі уже пороскідали, так-от но тее... Ну, док і я в те цісло попав. Привезлі нас.

Тут привезлі і привелі: «Роспологайтесь, роспологайтесь тутака-во». А іс сосьонок шалашикі, в тих шолашиках. А мороз! А мороз меншей сорока градусів не було. І нам, розвідняє... не розвідняє!.. в четири часа пріносить. Кормілі там, довали хто жив, кому можна було, док сільно кормілі. Пріносить по четвертушци горілки, пріносить завтрак – і в ноступление. Там хто їв, хто не їв, пошлі в ноступление. Кода наша ортілерей біла, дак мі продвігалісе, продвігалісе. А темно. А оділі нас уже... Тих, як... зразу котріє пошлі, дак ени голиє були, у летнем обмундірованне, ени всі поме... померзлі. А нам уже далі дві пари тьоплого белля, гімностьорку, кухвайку, шинель і плаш-полатку... ті той!.. москіровушни холат, щоб пуд снег був.

Дак ві знаєте, як іті... а мі но лижах не езділі. Лижі нам подовали, а мі но лижах не езділі. Руковіци собачіє токіє і порчаткі, щоб... собачіє руковіци так були, а в порчатках стрелять. Ток мі готова мішень була: станеш но лижі, а проехоть не можеш, зохомуталосе, посподають отіє. А в його були лижі, ени там езділі, так ени отак у тее всуне — і ени не знімаюце.

Когда мі пошлі в ноступление уже, як началі, перестала наша артілерей, мі началі продвігаца... І в нас тамака із нашого села сусед був. Йон був пулемйотчіком і командером отделения, соловей був, Шульга хвомілея. Так

так о^н по^пау / а там л^уд^еї л^ежало ў тр^ії р^ад^і // там ко^пат^а / до^к но^а з^ем^лє^і л^еж^іт^а іш^чє / ў с^нє^ту // стан^еш ко^пат^а с^нє^т / іш^чє л^еж^іт^а / зо^мєрзли^їє // то^к їа // пр^ії^їказ нам бу^ў / шо^ўб в^ії^їн^товок н^е т^егл^ії / бо с^нє^ту но^бї^їрайєца / і зо^мєр^зайє // їак в^ії^їстр^{ел}ї^їш розр^івайє ство^{ла} / і сам // то їа так / по^падо^лї^ї м^ії / а їу^он^бїє! а їу^он^бїє! // їа ко^у Шу^лга! // їє^му в^ії^їн^ту^ўку о^дб^іїло / по пр^ії^їцел^ну ра^мку да^к / с^{ку}ло^к да^ў / так і п^ер^еб^іїло^а // їу^он н^е обз^іївайєце / їа ш^чє Шу^лга! / а д^руг^ії сто^її... с^ед^ії... л^еж^іт^а ра^дом / «їу^он у^бї^їти^ї / мо^ўч^ії! / їу^он с^уд^ії цел^ї у^за^ў» // їа по^бач^ії^ў / аж їу^он / с^уд^ії їо^му^ску^{ло}к / так с^е ўс^е / так ра^на // їа їо^го п^ер^ев^ер^ну^ў / зо^гор^ну^ў // і ўп^ер^од^ї // і м^ії // на^о д^ен^ї Крас^ной Ар^мєї^ї / с^еї^м ро^за^ўу^ў хо^дї^їл^її в о^ата^ку // і нас ост^олос^ає / іс пол^ка / ноз^бї^їралос^ає / до^к аж с^еї^м чо^ўлов^їє^к ўс^ого // і їа то^жє по^пав у д^руг^уї час^т / у^їжє но^а д^руг^ії д^ен^ї м^ен^е п^ер^ед^ал^її // а то так роз^атєїє... // і по^ту^м по^по^ўл^налос^ає / зн^уў по^по^ўл^нєн^еє нам пр^іїш^{ло} / і // т^їх п^ер^еб^іїло / т^їх п^ер^еєр^ан^їло // а їа / по^ту^м м^ен^е зн^уў по^ра^нїло // їа там по^ўбу^ї / ў бол^нї^їц^і при^їх... ў пр^іїхронт^ов^ум го^{сп}ї^їтол^їє // і с^но^ў м^ен^е но хронт / по^ка во^їна кон^чї^їлас^а // во^їна / бу^ў пр^ії^їказ д^вє^нац^а... / до д^вє^нацот^ії / ў д^вє^нацот^ат^а ч^аєс^уў п^ер^еє^мї^їр^іє // їє^нї^ї ў^їжє сво^їє^і л^їж^ії так (жест: навхрест) // х^вї^їн^ї х^вї^їн^ї / їє^нї^ї ў^їжє л^їж^ії сто^нов^ет^а // ў^їжє нас от^ул^а / а та^ма^ка / х^то ў^їжє бу^ў до^к / ко^му мо^жно^а бу^{ло} / до^к моро^дор^нї^їчол^її / у т^їх / у х^вї^їн^оў // шо д^е мо^жно^а бу^{ло} / до^к зо^бї^їрал^її // а ко^гда / в^ії^їв^{ел}ї^ї ў^їжє но сво^їїу т^ер^іїтор^еїу / ў ко^го ш^чо бу^{ло} // по^{ст}р^оїєл^її / нас // «в^еш^чї^ї / тр^ії шо^ага ўп^ер^од / по^{ло}ж^іт^а // тр^ії шо^ага ўп^ер^од / по^вєр^нї^їс^а» // а ко^манд^ера т^їїє^і ўс^їє тво^їє^і в^еш^чї^ї / то^бї^ї т^ук^ії пок^іїда^їут^а па^ру б^{ел}а / там іш^чє ш^чо // а у ко^го ш^чо бу^{ло} / зо^брал^її / со^бак^ії // со^бї^ї їо^го зо^брал^її // то^кєїє //

З.: А фінів ви бачили?

— Бач^іїл^її // о^х! / х^вї^їн^її //

З.: Добре вони воювали?

— Ох о^нї^ї бу^лї^ї спо^су^об^нїє // у її^їх бу^лї^ї то^кї^їїє / б^еї^їєн^кї^їє лоточ^кї^ї / їак ско^зат^а / ўр^од^їє лод^кї^ї / но од^но^го ч^оло^ўв^їє^ка // їє^нї^ї с^е / но сос^ну л^їє^зут^а / л^їє^зє но сос^ну / і о^{то} там л^еж^іт^а / і ш^чолко^аїє т^еб^е // т^їїє с^но^їп^ера / бол^шї ст^{во} с^но^їп^ера // їу^он ў^їжє їак ў^за^ў / то^к т^її ў^їжє н^е в^ії^їкру^тї^їс^а // ў^їжє с^ед^но їу^он у^бїє // і на^о л^її^їж^ах о^нї^ї їак

он попав... а там людей лежало в трі ряди. Там копать, док но земле лежить іще, в снегу. Станеш копать сніг – іще лежить, зомерзлие.

Ток я... приказ нам був, щоб вінтовок не теглі, бо снегу нобіраєца і зомерзає. Як вістреліш, розриває ствола і сам... То я так, попадолі мі, а юн б'є! а юн б'є!.. Я коу: «Шульга!» Єму вінтувку одбіло, по прицельну рамку, дак скулок дав, так і перебіло. Юн не обзиваєце, я ще: «Шульга!» А другі стої... седи... лежить радом: «Юн убіти, мовчі! Юн сюди цель узяв». Я побачів – аж юн... сюди йому ускулок, так се все, так рана. Я його перевернув, зогорнув. І – «Вперед!»

І мі на день Красной Армеї сем розув ходілі в отаку. І нас остолося іс полка... нозбіралося, док аж сім чоловік всього. І я тоже попав у другу част, уже но другі день мене передалі. А то так розтее... і потум пополнялося, знув пополнение нам пішло. І тих перебіло, тих перераніло, а я...

Потум мене знув пораніло. Я там побув, в больніци прих... в пріхронтовум госпітолі. І снов мене но хронт, пока война кончілась. Война... був приказ двенац... до двенацоті, в двенацоть часув перемир'є. Єни вже свое лижі так (*жест: нахрест*). Хвіни, хвіни... ени вже лижі стоноветь. Вже нас оттуля... а тамака хто вже був, док кому можно було, док мородьорнічолі у тих... у хвінов. Шо де можно було, док зобіралі. А когда... вівелі вже но свою теріторею, в кого що було... построелі нас: «Вещі, трі шога вперед, положить. Трі шога вперед, повернісь». А командера тие всі твое вещи... тобі тукі покідають пару белля, там іще що. А у кого що було, зобралі, собаки! Собе його зобралі. Токее.

З.: *А фінів ви бачили?*

— Бачілі. О-ох!.. хвіни.

З.: *Добре вони воювали?*

— Ох, они булі спосубние. У їх булі токіє беленькіє лоточки, як скозать, вроді лодкі, но одного чоловіка. Єни се но сосну лізуть, лезе но сосну і ото там лежить і щолкое тебе. Тие снайпера, большинство снайпера. Юн уже як взяв, ток ти вже не вікнутіся. Уже седно юн уб'є.

зв'є'рак'і'ї! // йакъ зв'є'і'рак'і'ї / так но^а ли^іжах йє'ни^і йє'з'д'і'л'і'ї //
 а о'д'є'ти'їє бу'л'і'ї! // х'в'етро'ви'їє 'вал'є'а'ноч'к'і'ї но йі'х бу'л'і'ї /
 і тут у'с'є // у'нас'о'т' т'є'п'є'ре'ка 'ту'ок'і'ї у'ж'є ш'є'рс'т'ани'їє /
 до'а'йут' ру'башк'і'ї до'ш'о / а ў йі'х у'ж'є бу'л'і'ї ш'є'рс'т'ани'їє
 ру'башк'і'ї / су'кон'є' ўс'є // моск'і'ї рово'ч'ни'їє хо'лати^і / і куртка
 то'кайа // то'к' йє'ни^і бу'л'і'ї 'то'пло о'д'ї'є'ти'їє / і / спо'су'обни'їє
 бу'л'і'ї / но^а с'є'д'є'ло / уч'і'л'і'їс'є^а // а м'і'ж з'найєт'є' отц'ул'а // і
 нас бо'гато п'є'ре'б'і'л'і'ї // а д'руг'є / го'р'ї'є... о'д' го'р'ї'єлк'і'ї ўм'і'ї'рад'і'ї
 ба'гато // ц'є' ў 'рот'і'є' було пр'і'м'є'рно / сто ч'олов'ї'єк // сторши'на
 с'о'гон'є' зо'а'казує / но^а 'заўтре'а'шн'і'ї д'є'н' / у'ж'є у'он з'найє / шу^о
 сто ч'олов'ї'єкъ було // йу'он б'є'р'є у'ж'є го'р'ї'єлку ту'ди^і // 'рано
 ти'м пр'і'ї'воз'є'а'т' / і / п'і'ї'шчу ўс'у // а там 'за'ну'ч'осто'їєца
 п'і'ї'ї'їс'ат ч'олов'ї'єк а'бо'ш'о // у'он сп'і'ї'со'не те ўж'є до'а'їє //
 йак но'п'і'ї'ўс'а'є го'р'ї'єлк'і'ї / і так пр'і'ї'ту'л'і'ї'ўс'є^а / 'стоно'в'і'ло'с'є^і
 кро'ў // і / пр'і'ї'ту'л'і'ї'ўс'а'є / с'є'д'і'ї'т' / і / і н'є'жи'ї'в'і'ї // ц'є'ст'у'ок'і'ї
 йі'х по'г'і'ї'бло 'тамака //

З.: А що вам казали? Пояснювали, за що ви воюєте з
 фінами?

— О:ї! / зо'шо ж м'і'ї во'ї'йу'ом // «за'род'і'їну за'Стал'і'їна!» //
 і ў с'у во'ї'ну такъ було // «ўп'є'род но 'запо'д!» / «зо'а'род'і'їну
 за'Стал'і'їна!» // а ш'ч'о'йу'он нам'да'ў? // 'пос'л'і'ї йак во'ї'на
 'ко'нч'і'їлас' / 'Жуко'ў ж'є так і ко'за'ў / шо 'войі'ї'нам дат' хо'рошуйу
 жи'ст' / а 'йу'он ш'ч'о'нам'да'ў? // йак б'є'ї'жи'їш док н'і'ї'чого
 н'є то'го / «чо'то мо'ўч'і'їш?! / пр'і'ї'стр'є'л'у! / ўп'є'род!» //

З.: Це командири?

— Да / ко'монд'є'рі'ї // «ўп'є'род но^а 'запо'д!» // бу'л'і'ї 'лозунг'і'ї
 но^а мо'а'ши'їнах / но'п'і'ї'сано «ўп'є'род но^а 'запо'д!» // ну / ўж'є
 ўс'о? //

20. — Ц'є ў 'сорок п'є'рво'м го'ду // ко'гда м'і'ї ш'то'ди^і з'найєт'є
 йак було ш // отсу'пайом і отсу'пайом / бол'ши'ї'нство отсу'пайом // ну
 до'к / в од'но'м 'л'є'с'є'і'ост'є'п'є'ні'ї'л'і'їс' м'і'ї то'к'і'ї там / зод'є'р'жал'і'їс' //
 ко'л'є'їс' пр'і'ї'каз хто 'може / йак 'може так отсу'пайє // пото'му шо
 м'і'ї в о'кру'жен'є'їє / йаг за н'о'ч н'є отс'туп'і'їм м'і'ї / п'і'ї'ї'їс'ат
 к'і'ї'лом'є'тро'ў / хто ўб'є'ї'ж'і'їт' / док 'в'і'д'є до сво'ї'ї'х / а н'є док /
 в о'кру'жен'є'їє н'є'ї'м'єц' 'воз'м'є // ну до'к йа бу'ў то'д'і'ї мо'ло'ди^і / йа
 бу'ў с'ї'л'н'є'їши^і // то'к' йа / ко'н'є'шно про'б'ї'єг / а то бо'гато
 пососта'валос'а'є / 'тамака йє'а'ни^і / ў пл'є'н йі'х зо'а'брал'і'ї / і м'і'ї н'є
 з'найом / до с'є'а'го ў'р'є'м'а н'є з'найом // ну от 'б'є'гл'і'ї там і зн'о'в
 у 'л'є'с'є'і'ост'є'п'є'ні'ї'л'і'їс'а / ору'ж'і'ї'л'і'їс'а / бо'ў'ш'л'у'д'єї'собралос'а

І на лижах они як зверакі!.. як зверакі, так но лижах ени езділі. А одетіе булі! Хветровіе валеночкі но їх булі і тут усе. У нас от теперека тукі уже шерстяніе доють рубашкі до шо, а в їх уже булі шерстяніе рубашкі, суконне все. Москіровочніе холати і куртка токая. Ток ени булі тьопло одітіе і спосубніе булі, но се дело учілісе.

А мі ж, знаєте, отцюля. І нас багато перебілі. А друге – горі... од горілки вмірالی багато.

Це в роті було примірно сто чоловік. Сторшина сьогоне зоказує но завтрешні день, уже ун знає, шу сто чоловік було. Юн бере уже горілку туди.

Рано тим привозеть і піщу всю. А там за нуч остоеца піісят чоловік абошо. Ун спісоне те вже доє.

Як нопівся горілки, і так прітулівсе, остоновілосе кров. І прітулівся, седіть і... і неживі.

Це стукі їх погібло тамака.

З.: *А що вам казали? Пояснювали, за що ви воюєте з фінами?*

— О-ой! Зо шо ж мі воююм. «За Родіну, за Сталіна!». І в сю войну так було. «Вперед, но запод!», «Зо Родіну, за Сталіна!». А що юн нам дав? Послі, як война кончілась, Жуков же так і козав, шо воінам дать хорошую жисть, а юн що нам дав? Як бежиш, док нічого не того: «Чого мовчіш?! Прістрелю! Вперед!»

З.: *Це командири?*

— Да, комондери. «Вперед, но запод!» – булі лозунгі но мошинах, нопісано: «Вперед, но запод!»

Ну, вже всьо?

20. — Це в сорок первом году, когда... мі ш тоди, знаєте, як було ш... отступайом і отступайом, большинство отступайом. Ну, док в одном лесе остепенілісь мі токі там, зодержалісь. Колесь приказ: хто може, як може, так отступає. Потому шо мі в окруженее. Яг за ноч не отступім мі піісят кілометров, хто вбежіть, док вйде до своїх, а не – док в окруженее немец возьме. Ну, док я був тоді молоди, я був сильнейши. Ток я, конешно, пробіг, а то багато посоставалося... тамака ени, в плен їх зобралі, і мі не знаюм, до сего врем'я не знаюм... Ну, от беглі там і знов у лесе остепеніліся, оружіліся, больш людей собралося

ў нас // і зн^ов у но^аступл'ен'е^ійа^е // ў но^аступл'ен'е^ійа^е пу^одом /
 'нуоч'у буд'ом іт'і^и / а ўдосв'ета ў но^аступл'ен'е^ійа^е // шл'і^и м'і^и /
 прошл'і^и м'і^и трох'і^и / а йу^он / шч'е і хво^ам'і^ил'ейу знайу т'еп'ер /
 'Мурга хво^ам'і^ил'ейа / хо^орош'і^и то^ак'і^и пар'ен' буў / із нашого звода // а
 тоді^и були^і пол'і^итрук'і^и і зо^ампол'і^ити^і / 'ето т'еб'е за пол'і^ит'і^ику
 так і ло^авайут' / шоб д'е шо т'і^и скажеш с'лово // бо і м'е^ні^и було
 то^ак'е // от^ун / шч'о с'е он'і^и наз 'гон'ат'? / с'е 'гон'ат' йу^он /
 'Стал'і^ин Г'і^итл'еру на м'асо 'гон'і^ит' / 'ту^ок'і^и // і т'е т... ага а с'е
 ж 'маса ід'е / 'арм'ейа / н'і^ид'е тоді^и н'е поп'ероси^і н'і^ичого шоб^ушо /
 'темно // н'і^и с'тукоту н'е було / і йа 'бачу // зо^ампол'і^ит' од 'нашого
 звода н'і^икуди^і н'і^икуди^і н'і^икуди^і / ўже / прошл'і^и трох'і^и / пр'і^иказ
 но^азад у сво'іе ро^асполо^ажен':а / у сво'іе розпо^аложен':а // там д'е
 бул'і^и / с'е м'і^и пр'і^ишл'і^и / о^оружейа моск'і^ируі / сам моск'і^ируіс'а
 ўс'е шоб / шоб н'е зо^ам'е^іт'і^ил'і^и з 'воздуха бо ў 'наз^у же са^омол'отоў
 н'е було // кол'і^и м'і^и с'е так / пр'і^иб'е^ітайут' два кра^оснопо^агон'і^ик'і^и / два
 т'і^их // с'о^особого д'е^іла // д'е тр'е^іт'і^и звод? / м'і^и / хто тут Мурга? /
 йа // раз / сорвал'і^и з його тоі / 'пояса / і ўс'о / сл'еду^і зо^унам'і^и //
 пов'ел'і^и / а м'і^и шч'е остал'і^ис'а / шч'о то^ак'ейс' / шч'о? / кол'і^и
 аш пр'і^иб'е^ігайе комо^анд'е^ір 'проти^і / ст'ройеца / но пол'анку / і ўже
 ос' 'с'е^ір'е^ійе / ўже розв'ід'н'айе / к'расне 'сонешко ўже с'ход'і^и //
 постав'іл'і^и наз 'буквойу пе // так // його ўп'ер'ед'е^і / а ўже
 з'е^ін'і^итк'і^и гл'е^ад'ат' шоб н'е нол'ет'еў само^ал'от // і ц'е / суд //
 йу^он шч'е про^ас'і^ица / йун шос' шо йа / суд н'е бу^ол'ше ішоў
 п'ат'наца^от'і^и м'і^инут // і ц'е / йун / ў м'е^не^і т'ро^іе д'е^іт'ей / у
 м'е^не^і т'ей / йа / н'е 'дumoў / йа н'е хо^іт'і^иў / і ц'е^уй'і^их //
 в'і^истр'ел'і^и / за^агр'ебл'і^и // у нас дл'а^е то^ак'і^их / бойа^агузоў / і дл'а^а
 то^ак'і^их у: / йак ско^азат' / шо 'пан'і^ику создайут' п'рот'і^и / п'рот'і^и шо
 'наша ослабла 'арм'ейа / у нас х'ват'і^ит' / от т'і^их^упу^ор н'і^ихто
 н'і^игд'е / ідут' со^апут' / н'е го^авор'ат' / ц'і^и то дойут' йес'ц' / т'і^и
 то н'е дойут' / у^іже н'і^ихто н'і^ичого / ех /то^ак'ейе //

(21). 3.: *А ви що тоді думали, як воювали?*

– А шо ж 'думо^ійеш / доро^ат'ен'к'і^и / тоді^и 'думол'і^и так шо / а^обо
 'верн'і^ис'а або н'е^і // ал'е ж пу^од^а ст'рахом о^оружейі^и // пу^од^а ст'рахом
 о^оружейі^и / була ш'е і 'дуже 'жорстка д'і^исц'і^ипл'і^ина // од'і^ин раз
 зопра^авл'ал'і^и // о^оружейу / т'і^и те // по^астал'і^и т'ого^ач'і^и ти'йе шо
 'тегл'і^и пушк'і^и / до^ушо // а йе^іно було п'рода^оне ўс'е / д'ес'
 'в'і^идно йа^окус' за^ом'есто б'ен'з'і^ина пр'і^ив'езл'і^и 'воду йа^окус' / і
 йе^іні^и йі^их зо^аправ'іл'і^и // і // про^ашл'і^и там по дв'ес'т'е м'етроў
 по тр'і^иста / по^астал'і^и / пушк'і^и ти'йе / остойуца^і // ти'йе в'і^имайут'

в нас. І знов у ноступленея. в ноступленея пуйдом, нуччу будом ітті, а вдосвета в ноступленеє.

Шлі мі, прошлі мі трохі, а юн, іще й хвомілею знаю тепер, Мурга хвомілея, хороші токі парень був, із нашого звода... А тоді були політрукі і зомполіти, ето тебе за політику так і ловають, щоб де шо ті скажеш слово... Бо й мені було токе... От ун: «Що се оні наз гонять? Се гонять, – юн, – Сталін Гітлеру на м'ясо гонить»... Тукі... і те т... ага, а се ж маса йде, армея, ніде тоді не попероси, нічого, щоб шо... темно, ні стукоту не було...

І я бачу: замполіт од нашого звода нікуди-нікуди-нікуди. Вже прошлі трохі, приказ: нозад у своє розположення, у своє розположення. Там, де булі, се мі прішлі. Оружея москіруй, сам москіруйся все, щоб... щоб не зометілі з воздуха, бо в наз же самольотов не було. Колі мі се так, прібегають два краснопогоннікі, два тіх... с особого 'ддела: «Де трейті звод?» – «Мі». – «Хто тут Мурга?» – «Я»... Раз, сорвали з його той... пояса, і всьо: «Следуй зо намі». Повелі, а мі ще осталіся: «Що токеє, що?» Колі аш прібегає комондер роти: строеца, но полянку. І вже ось серее, вже розвідняє, красне сонешко вже сході. Поставілі наз буквою «пе». Так... його впереди... а вже зеніткі глядят, щоб не нолетев самольот. І це суд. Юн іще просіцца, юн шось, шо я... Суд не бульше ішов п'ятнацаті мінут. І це юн: «В мене трое детей, у мене тее... я не думов, я не хотів...» І це їх... вістрелі, загреблі. «У нас для токіх боягузов, і дле токіх... у-у... як скозать... шо паніку создають проті... проті, шо наша ослабла армея... у нас хватіт».

От тіх пур ніхто нігде, ідуть сопуть, не говорять. Ці то доють есць, ті то не доють – уже ніхто нічого. Ех, токеє.

(21). 3.: *А ви що тоді думали, як воювали?*

— А шо ж думоеш, дороженькі, тоді думолі так, шо або верніся, або не. Але ж пуд страхом оружеї. Пуд страхом оружеї. Була ше й дуже жорстка дісціпліна. Одін раз зоправлялі оружею... ті те!.. Посталі тьогочі тие, шо теглі пушкі. До шо... А ено було продане все, десь, відно, якусь заместо бензіна прівезлі воду якусь, і ени їх зоправілі. І пройшлі там по двесте метров, по тріста – посталі пушкі тие... остоюца. Тие віймают зомкі, кідають. Комондер полка

зом'к'і^и / 'к'і^ида^ойут' // комо^анд'єр пол'ка пу^од'їє^іхоў / за^оп'раў
м'єн'є / за^оп'раў м'єн'є / а на с'таршого л'єйт'єнанта // тої // м'і^и
н'є ... // до'ваї! / с'є т'ї^и в'їно'ват! // а теї сам со'б'є^і / то'к'і^и буў /
сам со'б'є^і с'у'ди^і даў (*жест: постріл у скроню*) / і ўс'о / і зо^ал'уб'єіше
мо'л'єн'к'є проступ'л'єн'єйа^є ростр'єл / ростр'єл // от' думоў йак
оста^он'єс'а і бод'... //

(22). — От іш'ч'є я вам н'є роска^озаў / то^аді^і ж у тр'і'пад' д'єў'ято^ум
го'ду м'і^и ішл'і^и то^ак'і^иє // дак м'і^ин'є^і та^ок'єйє бу'ло / дак ш'є
блогодо'ра шо / остаўс'а / і'дут' / а он'і^и ўже по по^анашому. зна'і^и
гово'р'і'т' трох'і^и / 'б'є'дни'є сол'дат'і^ик'і^и і'дут' / йак йє'ни' і'дут' /
йє'ни' 'ч'орни'є / 'морни'є / го'лодни'є // а йа 'тоже ко'жу / тут
ўже котр'і^иє і'дут' а котр'і^иє 'рачки^і пол'зут' // ту'к'і^и те і 'нада^о
бу'ло / пр'і'шл'і^и за^о м'єн'є ўже ў штаб / пол'ка // шо ж он'і^и
м'єн'є^і до'вал'і^и! / до благода'ра шо з 'нашого с'єла буў / йак ско'зат' //
ну і комсо'мол'ец о'н буў // ну й у хо'рошом / 'тоже хво'м'і^ил'єйа
Горба'ч'єнко / ў хо'рошом одно^ашен'є'йє / до^ак м'єн'є с'пасло ш'ч'о
йа н'єграмотни' буў // шо н'є то'го / а то б 'тоже то^ак'єйє бу'ло // йа
ўже пору'ч'і^иўс' / йа бу'л'ш н'є 'буду / йа бу'л'ш н'є // ота'к'єйє
м'єн'є^і бу'ло / у с'у 'воіну //

(23). — О:ї м'єн'є^і бо'гато чо'го попа'дало / а с'є т'єп'єр / йак ш'ч'є
'дома буў / 'пере... ўже отступал'і^и 'н'є'мц'і^и / дак у 'л'є'с'і^є с'є'д'ї^є
с по'коїнойу 'маткойу / з 'д'є'ткам'і^и / а 'дон'ка і си'н буў // і ў
'л'є'с'і^є пої'мал'і^и нас 'н'є'мци^і / пошч'і^италі па'рт'і'занам'і^и // ў
наз була ко'рова / д'в'є ко'ров'і^и і вуол // за'брал'і^и // до^к йа по'шоў
'с'ї^єна то'го на'ску'бат' шоб кор'м'і'т' 'можна бу'ло / а йє^ана була /
йа стаў 'н'єс'т' / а т'і^и м'єн'є пої'мал'і^и / йа 'к'і^инуў // у во... //
по'казуйє на^о 'пол'є і'д'і^и / а ў бо'лот'є' ў нас 'пол'є // йа 'дumo'а'йу
йа ж прої'ду / до йу'о^н по'шоў ту'ди^і / йа прої'ду до ўт'є'кат' 'буду /
пої'ду поб'є'жу ту'ди^і до / до хо'з'аїк'і^и до по'коїно'ї // ту'ол'к'і^и
хот'і^иў пове'рачува'є^а / 'бачу аж у'о^н за'м'ноіу о'ўто'матом в'є'д'є //
йа тог'ди^і ко'жу / ку'ди^і пан? // по'казуйє на 'пол'є / 'в'і'шоў на^о
'пол'є / аж там ўже / і хо'з'аїка і 'д'є'т'і^и мо'йє^і / за'брал'і^и ўс'є //
ну от йі'х од'є'л'і'л'і^и до там по'к'і'нул'і^и / а до м'єн'є^а до за'брал'і^и
до ў Б'є'ло'рус'єйу // н'є м'єн'є^а а нас ч'олов'є'к / мушч'і'ї^ин //
ч'олов'є'к мо п'ят'наца^от' мо'ш'о / і так // то^ак'у ст'рогос'ц' шо
н'єл'з'а н'і'ку'ди^і / нод' то'бойу с о'ўто'матам'і^и і'дут' // пр'і'в'єл'і^и
ту'ди^і // пр'і'в'єл'і^и / там п'рово'лока / зо п'рово'локу // йа / йа ўже
зна'ў йа'к'є 'горе / йак попа'даца' зноў / дак ўже / йа ско'зат'

пуд'ехов: «Заправ мене, заправ мене». А на старшого лейтенанта... той.... мі не... довай! Се ті віноват! А тей сам себе... Токи був, сам себе сюди дав (*жест: постріл у скроню*).

І всьо, і зо любейше моленьке проступленя – рострел, рострел. От, думов, як останеся і бодь...

(22). — От іще я вам не розказав... Тоди ж, у трицадь дев'ятом году, мі йшли токіє... Дак міне такеє було. Дак ше блгодора, шо остався... ідуть, а оні вже по по-нашому зналі говоріть трохи: «Бедние солдатікі йдуть, як ени йдуть, ени чорние, морние, голодние». А я тоже кожу: «Тут уже котріє йдуть, а котріє рачки ползуть». Тукі те й нада було – прішлі, за мене вже в штаб полка. Шо ж оні мене довалі! До блгодара, шо з нашого села був, як скозать... ну й комсомолец он був, ну й у хорошом... тоже хвомілея Горбаченко... в хорошом одношенее. Док мене спасло, шо я неграмотни був, шо не того... а то б тоже токеє було. Я вже поручівсь: «Я бульш не буду, я бульш не...» Отакее мене було у сю войну.

(23). — О-ой, мене багато чого попадало. А се тепер, як ще дома був, пере... вже отступалі немці, дак у лесі седів с покойною маткою, з детками, а донька й син... Був... і в лесі поймалі нас немци, пощіталі партізанамі. В наз була корова, две корові й вул. Забралі. Док я пошов сіна того наскубать, щоб корміть можна було, а ена була... я став несть, а ті мене поймалі, я кінув... у во.... Показує: на поле йді. А в болоте в нас поле. Я думою: я ж пройду, до юн пошов туди, я пройду до втекать буду, пойду побегу туди до... до хозяйкі до покойной. Тулькі хотів поверачувае, бачу – аж ун за мною овтоматом веде. Я тогди кожу: «Куди, пан?» Показує на поле, ввійшов на поле – аж там уже і хозяйка й деті моє, забралі все. Ну от, їх одделілі до там покінулі, а до мене до забралі до в Белорусею. Не меня, а нас человек... мушцін... человек, мо', п'ятнацать, мо', шо... І так... току строгосць, шо нельзя нікуди, нод тобою с овтоматами ідуть. Прівелі туди. Прівелі, там проволока, зо проволоку.

Я... я вже знав, яке горе, як попадаца знов, дак уже я

хоз'аїце^и / йа йаг^и буд'е / таг^и буд'е / ну йа буду ўт'е^икат' / см'ерт'
 буд'е / іл'і^и йак / йа буду ўт'е^икат' // йа ўз'аў / под'раного там /
 та^ик'і^и чи гу'н'ец // ка^ижу пан / а йу^ин 'ход'і'т' с о'ўто'матом / йа
 'васер / о'!^и // йа по'шол до ко'лод'аз'а / там в'е'дро по'став'і'ў / а
 сам / 'йам'і^и кортопл'ані'йе бул'і^и там / кортопл'у зо'коп'і'вал'і^и /
 'йам'і^и то'к'і'йе // до^ик йа ў ту 'йаму / і шумойу на^ик'р'і'ўс'а і ўже
 'думойу / ход' буд'е стр'ел'ат' да^ик н'е буду 'бач'і'т' // і с'тало /
 сут'ен'ат' / йа / умер'кац'а^и / йа с т'і'йейі 'йами^и в... / 'в'і'л'е'з а /
 по до'роз'е^и ідут' 'танк'і' с'уди^и // тут де на ц'его // по Дн'е'пру сто'йаў
 хронт // дак йа 'йакос' 'п'ер'ес'ти'йе / і м'е'н'і'е зро'бі'лос' н'еўдоб...
 н'е'добре так / йа до д'н'і'йе ко'п'і'чк'і^и там / сто'йала / йа
 пол'ежаў / мн'е з'емл'а та'к ок'ружуйеца ок'ружуйеца^и // і йа н'е
 стаў знат' ку'ди^и м'е'н'і'е іт'і^и до'дому // йа хо'д'і'ў хо'д'і'ў
 хо'д'і'ў хо'д'і'ў / хо'д'і'ў хо'д'і'ў / і н'е з'найу // і на 'йі'хн'і^и
 по'ст // а 'тамака ў йі'х пу'д 'л'е'сом по'ст буў / 'йі'хн'і^и // пу...
 пу... / сто'йал'і^и зо'п'равочні'йе / 'воп'шем д'е зо'п'раўл'ал'і'с'
 мо'ш'і'ни^и // і там / ну 'йі'хн'і'йе / йак ско'зат' // час'т' 'тайа /
 ти'ло'вайа // і ц'е йа / 'рук'і' с'тав'ет' і шумо'т'ет' / а мо'роз'ч'і'к
 у'же 'нач'е / 'шама'т' // а'го:ї за... застро'ч'і'л'і^и / йа ўпаў / о'н'і^и
 ре'кету од'ну дру'гу т'ре'т'у // і с'е так по'то'м хо'д'і'л'і^и хо'д'і'л'і^и /
 і м'е'н'е даў^и Бог н'е но'ш'л'і^и // йаг'б'і^и но'ш'л'і^и то там мо'йа
 см'ерт' бу'ла б // йа ўже л'е'жаў л'е'жаў / пу'дк'і'дало м'е'н'е
 пу'дк'і'дало // пу'то'м 'бачу ку'дойу / д'е 'ног'і^и л'е'жал'і^и / йа
 п'ер'екру'т'і'ўс' т'і'х'ен'ко / про'ішоў // н'е про'ішов а по'ўз по'ўз
 по'ўз / пр'і'слухо'ўс' / н'і'чого н'е чу'тно // йа то'ди^и со'г'ну'ўс'а
 і ў / у л'е'с / ту'ди^и / у'же ба'чу шо / н'е з'найу йа д'е^и йа / то йа
 ў л'е'с / та^ик'е 'нач'е бо'лото // по'шоў ту'ди^и аж 'тамака м'еш'к'і^и
 л'е'жат' / плуг л'е'ж'і'т' // от йа ўже 'добре / по'бач'і'ў йа / г'р'ечка /
 'ж'і'то / йа ўже там с'е'д'і'ў // а йа // ту'ман но'з'аўтра ў'ранці^и /
 ідут' 'танк'і' і ўс'о дак йа / розг'л'ед'е'ўс' / і'зл'е'з на шул'ж'і'ну /
 по'бач'і'ў / а йа 'коло йі'х са'м'і'х / 'тамака д'е йі'х / а мо'ш'і'ни^и
 ўже зо'ход'ет' за'проўл'айуце^и і і'е'д'ут' // так йа у'же там л'е'жаў
 д'ен' / но'з'аўтра ў'ранці^и / ц'і' т'е / у'в'ечор'і^и / п'ер'епо'ўз ту
 до'рогу / і пр'і'шоў до'дому // то'к'і' ти'йе ўт'е'кл'і^и / по'ко'ўно'ї
 'баб'і'е 'кажут' у'же / пу'тайе йе'на про м'е'н'е / а йе'го 'каже
 н'е'ма? / н'е'ма / ну дак то йе'го н'е буд'е / бо там то'ка бу'ла
 стрел'ба / і йу^ин упе'р'уд за'нас 'каже // так йа ўже пр'і'шоў //
 до с'е та'к'е / а о'н'і^и ўже ме'н'е обту'ж'і'л'і^и шо йа у'м'ерши^и буў //

сказав хазайце: «Я яґ буде, таґ буде, ну я буду втекаць. Смерть буде ілі як – я буду втекаць». Я взяв подраного там... такі чигунець, кажу: «Пан...» А юн ходіть с овтоматом. Я: «Васер». – «О-о». Я пошол до колодязя, там ведро поставів, а сам... ямі кортопляние булі там, кортоплю зокопівалі, ямі токіє... док я в ту яму... і шумою накрівся і вже думою: ходь буде стрелять, дак не буду бачіть. І стало сутенять... я... умеркацца... я с тієї ями в... вілез. А по дорозе йдуть танкі сюди. Тут, де на цего... по Днепру стояв хронт. Дак я якось перес тие, і мені зробілось невдоб... недобре так... Я до 'дніе копічки, там стояла. Я полежав, мне земля так окружуеца-окружуеца. І я не став знать, куди мені йті додому. Я ходів-ходів, ходів-ходів, ходів-ходів – і не знаю. І на їхні пост. А тамака в їх пуд лесом пост був їхні. Пу... пу... стоялі зоправочние, вопшем, де зоправлялісь мошіни. І там, ну їхніє, як сказать, часть тая, тиловая. І це я... рукі ставеть і шумотеть, а морозчік уже наче, шамать. Аго-ой... за... застрочілі, я впав, оні рекету одну, другу, трейттю. І се так потом ходілі-ходілі, і мене, дав Бог, не нойшлі. Яґбі ношлі, то там моя смерть була б.

Я вже лежав-лежав, пудкідало мене, пудкідало. Путот бачу кудую, де ногі лежалі, я перекрутівсь тіхенько, пройшов... не пройшов, а повз-повз-повз, пріслуховсь – нічого не чутно. Я тоди согнувся – і в... у лес, туди, уже бачу, шо... не знаю я, де я... то я в лес, таке наче болото. Пошов туди, аж тамака мешкі лежать, плуг лежить. От я вже добре, побачів я: гречка, жіто... я вже там седів... А я... туман нозавтра вранци, йдуть танкі і всьо, дак я розгледевсь, ізлез на шульжину, побачів... а я коло їх саміх, тамака, де їх... а мошіни вже зоходит, запровляюце і едут...

Так я уже там лежав день, нозавтра вранци... ці те! увечорі переповз ту дорогу і прішов додому. Токі тие втеклі, покойной бабі кажуть уже, путає ена про мене: «А его, – каже, – нема?» – «Нема, ну дак то его не буде, бо там тока була стрельба, і юн уперуд за нас», – каже. Так я вже прішов. До се таке...

А йоні вже мене обтужілі, шо я умерши був.

24. — О / йа шч'е йі^им н'е розказував ішч'е / йа ході^иў йак но туйу т'ері^итор'ейу // ході^иў ж'е додому ўс'едно йа // ході^иў додому //

Дочка: *Пр'еішк'і^и ході^иў / ум'і^икаў //*

— Ут'у^ок / да^о ході^иў // до ш'е сожаў / по'лоў кор'тошку / пут'копо'воў // сожаў ко'пусту // а по'ту^ом м'ен'е там в'ертол'от поїмаў / а в'ертол'оти^и л'е^италі^и / йак йа там по'лоў кор'тошку // і йу^он окру'жі^иўс'е^а раз / д'ругі^и раз^и // йа ўж'е 'бач'у / до^ак йа // сод'і^ица до мо'го дво'ра // сод'і^ица / йа скор'і^иє до / у хл'і^иєў // і йе'ни^и ўс'акауйут' уд'вох / с п'і'сто'л'ета^омі^и / но^а м'ен'а / моро'д'орні'ч'іш? // йа / го'луб'ч'і'к'і^и мо'йі^и / йа / шо йа моро'д'ору / с'е мо'йе ўс'е / ц'е // а йу^он с'і^иєў пуд^и со'м'і'м'і^и / в'ертол'от / пуд^и со'м'і'м'і^и мо'йі^им хл'е'вом // пош'л'і^и ў 'хату / по'бач'і'лі^и / там шо фото'карточ'к'і^и і ўс'е йес'т' / по'ко'а'заў йі^им // д'е'ду со'д'е'т'ес' / м'і^и вас пов'едом... пов'езом у М'і'нс'к / но^а вас с'ту'ол'к'і^и 'йес'т'ека // а йа 'тама'ока / і ко'а'чаўс'а^е по з'ем'л'і^иє / бо'йаўс'а^е шо'б'н'е'то'у'ї // йа йак но'а'чаў йі^их про'с'і'т' / до но'а'чаў про'с'і'т' / док йе'ни^и / ну^о 'ладно / ід'е'т' // док йа от'ул'а йак пр'і'шо'ў додому / до^ак м'ен'е то'кайа р'е'зач'ка бу'ла / йа ўж'е ж 'те'е / на'браўс'а^е йо'го / док 'посл'і^иє йо'го 'оч'е'н' по'н'у'с то'к'і^и бу'ў / в'ел'і'к'і^и // до і д'ругі^и раз ізно'ў ході^иў // е'а'ї / ўс'е роско'а'зат' / до^ак ... //

З.: *Розкажіть.*

— Там ж'е ідут' / ізно'ў поло'вал'і^ис'е^а //

Дочка: *Лаз'і^илі^и ну'д'и^и про'волокаї //*

— Там про'волока / тр'і'цо'т'і'к'і'лом'етро'ва 'зона 'го'ро'жувала'с'е^а // і пу'д'вод'е'т' ту'ок ту'до' / шо'б' // так о'ц'е ко'пайут' 'йа'му / ту'ди^и / й'од'і'н пу'д'б'і'вайе кол'ка / то'кого / і пуди'ма'йе т'е / а ти^и 'л'е'з'еш ту'дойу / про'лази'ш шо'б' н'е пр'і'ту'лі'ца^и до то'го // і о'так ході'лі^и / ту'ди^и йак ід'еш / шо'б' н'і'х'то н'і'д'е н'... / н'е поїмаўс'а^е // д'е йа'о'ка мо'ши'на зогу'д'е / д'е'шч'о йе // а там у'ж'е 'ко'йе'ч'ого по'ноб'і'райеш / шо то'к'е по'зоб'і'рат' // і то зно'ў / ід'еш 'сорок к'і'лом'етро'ў / аж до с'танц'ейі^и 'І'у'ўч'а //

Дочка: *О'ц'е і'кону в'і'и'н при'і'в'і'з от'ул'а //*

— Да / ц'е й'о'кона от'ул'а // вот / і / і шч'е 'ко'йе'шч'о / по'ноб'і'раў // о'ї 'Господ'і^и / хаї Бог н'е до'йе н'і'и'кому //

З.: *А з ким ви ходили?*

— Ході'лі^и / у'ж'е по'м'ер'лі^и 'ти'йе / і ч'оло'в'і'єк і жу'онка по'м'ер... // йа то'ді^и ході'в іс Про... с Про'хором // а о'д'і'н ішч'е 'ж'і'в'і^и / М'і'к'і'та // а ў д'ругі^и раз^и / іс к'і'м с'е йа зну'ў ході'ў? //

24. — О, я ще їм не розказував іще, я ходів як по тую територію. Ходів же додому всесно я. Ходів додому.

Дочка: *Пешикі ходів, утікав.*

— Утюк, да ходів. До ше сожав, полов кортошку, пудкоповов. Сожав копусту. А потум мене там вертольот поймав... а вертольоти леталі, як я там полов кортошку... і юн окруживсе раз, другі раз. Я вже бачу, док я... содіцца до мого двора. Содіцца — я скорій до у хлів. І ени всакують удвох с пістолетами, но меня: «Мородьорніші?» Я: «Голубчікі мої, я... шо я мородьору, се моє все це». А юн сів пуд сомімі... вертольот... пуд сомім моїм хлевом. Пошли в хату, побачілі там, шо фотокарточкі і все єсть, покозав їм.

«Деду, содетесь, мі вас поведом... повезом у Мінск, но вас стулькі естека». А я тамака і кочався по землі, боявся, щоб не той... Я як ночав їх просіть до ночав просіть, док ени: «Ну ладно, йдеть».

Док я оттуля як прішов додому, док мене токая резачка була, я вже ж тее... набрався його, док послі його очень понус токі був велікі.

До і другі раз ізнов ходів.

Е-ей, все росказать, док...

З.: *Розкажіть.*

— Там же йдуть... ізнов половалісе.

Дочка: *Лазілі пуд проволокой.*

— Там проволока, тріцотікілометрова зона огорожуваласе. І пудводет тук тудой, щоб... так оце копають яму туди, й одін пудбіває колка токого... і пудимає те, а ти лезеш тудой, пролазіш, щоб не прітуліца до того. І отак ходілі туди. Як йдеш, щоб ніхто ніде нь... не поймався. Де яка мошина зогуде, де що є... А там уже кое-чого понобіраеш, шо токе позобірають. І то знов ідеш сорок кілометров, аж до станцеї Ювча.

Дочка: *Оце ікону він привіз оттуля.*

— Да, це й окна оттуля. Вот... і... і ще кое-що понобірав. О-ой, Господі, хай Бог не дое нікому.

З.: *А з ким ви ходили?*

— Ходілі, уже померлі тие, і чоловік, і жунка помер... Я тоди ходів іс Про... с Прохором. А одін іще живі, Мікіта.

А в другі раз, іс кім се я знув ходів?

Дочка: *Із 'Нас'т'ойу на'в'ерно //*

— Із 'Нас'т'ейу хо'д'і'їу // а с'є так хо'д'і'їл'і / до ї моло'ди'їє шч'є / мо'лочши'їє зо' м'єн'є / то так да'у 'Бу'г / шо йун хо'д'ачи'ї у'м'єр / і йо'на у'м'єрла хо'д'ач'а // с'є м'ї хо'д'і'їл'і у'м'є'с'т'і з йі'їм'ї / у'м'є'с'т'і з йі'їм'ї там / пош'л'і но'то'п'і'їл'і //

3.: *Там померли?*

— Н'є //

Дочка: *Н'є / ўже тут // ну так шо 'рано / 'б'і'стро // раз'ї у'м'єр'ї'ї //*

3.: *А що там було? Там уже почали грабувати?*

— У'ж'є //

3.: *В якому році ви ходили?*

— С'є мо ў д'єв'є'а'носту'ом / т'ї'ї 'то! / д'є ж у д'єв'є'а'носту'ом // у 'вос'є'їм'д'єс'ат 'шосту'ом //

Дочка: *Ви' хо'д'і'їл'і'ї ў 'вос'є'їм'д'єс'ат 'шосто'м / а о'д'і'їн раз у 'вос'є'їм'д'єс'ат 'с'омом //*

— Да'да // ток у'ж'є / ўж'є 'у'кна поуб'і'ти'їє бу'л'і / ўж'є шч'о бу'ло позо'б'і'роне // у'ж'є / ўж'є н'ї'їчого н'є бу'ло // у'ж'є ж'і'їл'і во'ўк'і'ї ў 'хатах // да'їж'є с'є'ч'карка бу'ла / і с'є'ч'карку зо'б'рато і ... / об'а'шом 'т'ї'їє'ї гре'бо'вал'і'ї / д'єс' но Б'ело'рус'ейу т'ї'ї хто 'ї'їх'з'нає / ну об'а'шом у'с'є позо'б'і'роно // шо бу'ло 'тама'ока йє'а'к'є //

Дочка: *'Да'ж'є 'лампоч'к'і'ї і ш'ч'о'ч'і'ї'к'і'ї / 'да'ж'є кост'р'ул'і'ї 'в'і'їбраў / ўс'о'ўс'о'ўс'о' //*

(25). 3.: *А автобусом ви їздили туди?*

— Йє'їз'д'і'їл'і'ї / йє'їз'д'і'їл'і'ї но'а гроб'а'к'і'ї // но'а гроб'а'к'і'ї йа йє'їз'д'і'їу // (сміється) / но'а гроб'а'к'і'ї йє'їз'д'... / н'є / йє'їз'д'і'їу раз і б'єз гроб'а'ку'о'у // то'а 'тама'ока / хто хо'д'і'їу / похо'д'і'їу 'тама'ока // т'ї'їм' м'єнш'ї хто хо'д'і'їу / йа'то хо'д'і'їу 'м'єнш'ч'є д'є // а то с'у'ди'ї пр'ї'їє'їхо'л'і'ї до Ч'ор'нобу'л'а / тут ... //

Дочка: *Ў'Пари'шо'у'ї //*

— Тут пропуска'їут' // док йак ста'н'єш ту'ди'ї / йак ў т'єб'є н'є'ма / н'ї'їчого // йак ту'ок'і'ї но то'б'і'є йє'шч'о / док йак зо'г'і'їрч'і'їт'! / док стро'аш'н'є // ну йа / йак'то об'а'те... / обу'о'їшоў там йа то'го / там со'бак'і'ї бу'л'і пр'ї'їу'їаза'ни'їє // а йа йак'то обу'о'їшоўс' / і про'їшоў но 'ч'і'їсти'їє ўж'є 'ти'їє'ї / о'ў'тобузи'ї // ток у м'єн'є н'ї'їчого / а то позо'б'і'їрайут' / і д'руг'і'їх пороз'д'є'ївал'і'ї // і ч'єр'єв'і'їк'і'ї поск'і'їдал'і'ї / і с'є г'і'їрч'і'їт' // так пробо'ч'а'їт'є у ... у ти'їх по'пр'і'їє'їж'ал'і'ї / ў тру'сах // а то г'і'їрч'і'їт'! / поно'б'і'їрал'і'їс'є'а

Дочка: *Із Настєю, напевно.*

— Із Настєю ходів. А се так ходілі... до й молодіє ще, молочшіє зо мене, то так дав Буг, шо юн ходячи вмер і йона вмерла ходяча. Се мі ходілі уместі з їмі, уместі з їмі, там пошлі нотопілі...

З.: *Там померли?*

— Не.

Дочка: *Не, вже тут. Ну, так шо рано, бістро. Раз-раз і вмерлі.*

З.: *А що там було? Там уже почали грабувати?*

— Уже.

З.: *В якому році ви ходили?*

— Се, мо', в девеностум... ті то!.. де ж у девеностум – у восьмдесят шостум.

Дочка: *Ви ходілі в восьмдесят шостом, а одін раз у восьмдесят сьомом.*

— Да-да. Ток уже... вже укна поубітіє булі, вже що було позобіронє. Уже... вже нічого не було. Уже жілі вовкі в хатах. Дайже сечкарка була – й сечкарку зобрато і... обшом, тіє гребовалі, десь но Белорусею ті хто їх знає, ну, обшом, усе позобіроно, шо було тамака еке...

Дочка: *Даже лампочкі й щоччікі, даже кострулі вібрав, всьо-всьо-всьо.*

(25). З.: *А автобусом ви їздили туди?*

— Їзділі, їзділі но гробкі. Но гробкі я їздів (*сміється*), но гробкі їзд... Не, їздів раз і без гробкув. Ток тамака, хто ходів, походів тамака... тім менш хто ходів... я то ходів менше де...

А то сюди прієхолі, до Чорнобуля, тут...

Дочка: *В Паришов.*

— Тут пропускають. Док як станеш туди, як в тебе нема – нічого. Як тукі но тобі є що, док як зогірчіть! док строшне. Ну я, як-то обте... обуйшов там я того, там собакі булі прів'язание. А я як-то обуйшовсь, і пройшов но чістіє вже тие... овтобузи.

Ток у мене нічого, а то позобірають, і другіх пороздевалі. І черевікі поскідали, і се гірчіть. Так, пробочайте, у... у тих попрієжджалі... в трусах. А то гірчіть! Понобіралісе тамака

тама^ока йо^гто //

3.: *Скільки дворів у вас у селі було?*

— У наз було дв'є^іст'і^и п'і^ий'и^ис'ат дво^ру^о //

3.: *А людей скільки?*

— А л'уд'єї^и йа н'є з'найу ўж'є с'ку^ок'і^и було //

26. 3.: *Мені розповідали, у вас багато людей повмирало від тифу у війну...*

— О: / по^мерл'і^и // по^мерло бо^гато // ну бач'і^ит'є / йа // нас зоб^рал'і^и / док йа н'є бу^у дома / йак по^мерло // ну йа ког^да ўж'є пр'і^ишо^у / док уж'є м'і^ин'і^и рос^казувол'і^и // строх^нє // і с'а / мо^йа хо^заїка / йе^йі^и одрато^вал'і^и / да^у Бу^г // а то ўм'і^ирал'і^и і хо^ват' н'є мож^на бу^ло / н'єко^уму хо^ват' бу^ло // л'уд'єї н'є бу^ло // а тут бол'ши^іст^во позо^бол'увол'і^и // і то^ак'і^иє л'уд'і^и / йак ско^зат' / с'ам'і^иє то^кі^иє ж'єншч'і^ини^і полно^кро^уні^иє до^шо / до н'є уд'єр^жал'і^и / ум'і^ирал'і^и // а с'у^і мо^йу^о хо^заїци^і по^коїно^уі / та^гбу^в од'і^ин там ўра^ч шч'є / йо^ак'і^ис' то^ак'і^и ф'є... х'єршо^л // ток тої то^кі^и да^у / йу^оі два у^коли^і / і да^у Бо^г йєна т^роїє с'уток н'є то^го / осто^лас'є^а ж'і^ива // а йу^н тож'є ўм'єр // бо^гато / бо^гато по^мерло // дуж'є бо^гато / хо^ват' н'єко^уму бу^ло йі^их //

3.: *Ви казали, ваша мати лікувала...*

— Матка // ну йак єна л'і^єку^вала // ў йє^йє / та^ок'є л'є^іч'єн'і^иє то^ак'є бу^ло / т'і^и од Господа Бо^га йо^но да^дєно / т'і^иш^о // йо^на л'є^іч'і^ила так / йєсл'і^и гло^аза тво^йє бо^лат' / док л'є^іч'і^ила // а йєсл'і^и у т'єб'є йа^ок'і^иєс' бол'ачк'і^и // йо^на // йє^акас' у т'єб'є // то^ді^и ж н'є бу^ло ўро^чу^о то^ак'і^их / там кол'і^ис' док^шо / бо^лі^ит' жи^івот / по^мажут' д'огт'єм йє^ак'і^имс' пупа / а^обошо // а йєна ц'є / т^ра^укам'і^и // т^ра^ук'і^и з^нала то^кі^иє ўс'ак'і^иє / і йо^на йі^их ір^вала нов'єс^нє^і / до Йі^ивана / Ку^пала // о^ут // і йо^на с'є ти^иє т^ра^ук'і^и / там ў т'єб'є те^бол'і^ит' те^бол'і^ит' / она ти^ім'і^и т^ра^укам'і^и // даїж'є пр'і^иєж'і^иал'і^и ш Чор^нобул'а / с со^мо^уго / до йє^йє // побу^лі^и по... / по дв'і^є н'єд'і^єл'і^и / с'і^ид'і^єл'і^и по су^сєд'ах // йа з'найу шо пуд^лі^єчу^овола / у^лі^єчу^овол'і^и // пр'і^идут' / госпо^ді^ин дохтур / пол'і^єч'і^ит'є // а йєна і б'єзг^рамотна бу^ла / б'єз н'і^ичого // і йєсл'і^и ў ко^уго там / іс ско^ті^ину^ойу шч'о^с' / н'єпо^ра^док // с'є до ба^би^і Ко^лєн'і^ич'к'і^и // і ц'є з д'і^єтатко^ум шч'о^с' // ўро^чі^и ж н'є л'є^іч'і^ил'і^и / а йєна с'є пол'і^єч'і^ит' // по^уго^увор'і^ит' / пош'єп'єч'є йі^им шч'о^с' / по^ур'і^єзуйє но^жи^іком // а^что к^усо^ук по^ур'і^єзуйє / а^что... // і о^цє до йє^йє / і ш^чужи^іх с'ул / і сво^йє // ус'і^є до ба^би^і Ко^лєн'і^ич'к'і^и // ... // с'є там із на^шо^го с'єла / із йє^йєу хо^ді^ила /

його...

З.: *Скільки дворів у вас у селі було?*

— У нас було двесті пїсят дворув.

З.: *А людей скільки?*

— А людей я не знаю вже скукі було.

26. З.: *Мені розповідали, у вас багато людей повмирало від тифу у війну...*

— О-о, померлі. Померло багато. Ну, бачіте, я... нас зобралі, док я не був дома, як померло. Ну, я когда вже пришов, док уже міні розказуволі. Строщне.

І ся моя хозяйка, єї одратовалі, дав Буг. А то вміралі і ховать не можна було, некому ховать було. Людей не було. А тут большинство позоболуюволі. І токіє люди, як скозать, саміє токіє жєнщіні полнокровніє до шо... до не удержалі, уміралі. А сюй моюй хозяйци покойной, таґ був одін там врач ще, йокісь токі фе... хвершол. Ток той токі дав юй два уколи, і, дав Бог, єна трое суток не того... остоласє жівє. А юн тожє вмер. Богато, богато померло. Дужє богато, ховать некому було їх.

З.: *Ви казали, ваша мати лікувала...*

— Матка. Ну, як єна лікувала. В єє таке лечєніє... токе було... ті од Господа Бога йоно дадено, ті шо. Йона лечіла так: єслі глєза твое болять, док лечіла... А єслі у тебе якієсь болячкі, йона... єкась у тебе... тоді ж не було врочув токіх, там колісь, док шо, боліть живот — помажуть дьогтем єкімсь пупа абошо.

А єна цє... травками. Травкі знала токіє всякіє, і йона їх ірвала новєснє, до Ївана Купала, от. І йона сє тіє травкі... там в тебе тє боліть, тє боліть... она тимі травками. Дайжє прієжджалі ш Чорнобуля с сомого до єє. Побулі по... по дві неділі, сіділі по сусєдях. Я знаю, шо пудлічуволє, улічоволі. Прідуть: «Господін дохтур, полічітє». А єна і безграмотна була, без нічого.

І єслі в кого там іс скотіную щось, непорадок, сє до баби Колєнічкі. І цє з дітятком щось... Врочі ж не лечілі, а єна сє полічіть. Поговоріть, пошєпєчє їм щось, поврізує ножиком. А то кусок поврізує, а то... і оцє до єє і ш чужих сюл, і сєвє. Усі до баби Колєнічкі...

Сє там із нашого сєла із єю ходіла жєнщіна тожє, щє

ж'еншч'і^ина тож'е / щч'е д'і^еўка була // док о^ин'і^и бул'і^и у Л^аўр'і^е /
йе^ие там блогослоў'л'ал'і^и / док о^ина бач'і^ила но йу^оі в'і^енч'і^ика /
йак зос'в'і^ет'і^иўс'а в'і^енч'і^ик ноу го^улов'і^е // ото^ке^ие // йо^ина була
луж'е в'і^еруйуш'ча / кол'і^ис' н'і^ишч'і^ие хо^ді^ил'і^и / ц'е йо^ина йі^их
у^сі^ех // нози^ивал'і^и стор'цам'і^и / йо^ина йі^их по^уп'ер'ед'е^ийе /
по^уп'ер'ебу^ивайе / п'ер'ео^игр'і^ейе / ного^удуйе // ё^иго об'е^изат'ел'но ўс'і^ех /
у^сі^е до ба^иби^и Кол'ен'і^ич'к'і^и ішл'і^и / ўс'е^и // у: // ото^икойе //

З.: *А вона нікому не передала свої знання?*

— Н'е / м'і^ин'е^и н'е п'ер'едо^ивала // йо^ина мож'е б^и / мож'е б^и
щч'о йо^ина м'і^ин'е^и / і то^ийе // да^ок м'і^ин'е^и / йе^ина / йак ско^изат' // о^ина
с'і^ил'но розб'і^ивалас'е^а / то^уго мо^уго б^ирата / йа пр'і^ислаў шо м'е^ин'е
по^иран'і^ило с Хв'і^ин'л'анд'ей^и // а то^ий пр'і^ислаў / м'енч'і^ий брат
му^оі / Го^ирас'ко / шо м'е^ин'е го^итов'ет' но Хв'і^ин'л'анд'ейу // йе^ина
йак по^упо^ирозб'і^ивалас'е^а / хо^ді^ила / а йо^ина то^ика шо ўс'е /
пон'ед'і^ело^ик / с'ер'еда / і п'йатн'і^ица ё^ина н'е йе^ила / от // у п'йатн'і^ицу
н'і^ичого н'е йе^ила / а ў с'е ту^ок'і^и посн'е // ц'е йе^ина ў п'йатн'і^ицу
н'е йе^ис'ц' / раз ў д'ен' по^ийс'ц' // ё^ина була то^ика / богобо^иязна^ойа /
і // да^ок ё^ина йак по^упо^ирозб'і^ивалас' / і за^ости^ила д'ес' / і йу^оі
воспо^ил'ен'і^ие л'охк'і^их // а йе^ийе ў бол'н'і^ицу зоб^ирал'і^и // там
у^иж'е була бол'н'і^ица / до^ок ё^ина була ў бол'н'і^ице там / ти^ийе /
йо^ина ўста^ила / пош^ила / по^упо^ихо^ді^ила // і йі^ийі^и у^иж'е по^имал'і^и
з'ес' там / но^ишл'і^и у с^ин'е^игу / а з'і^има була // то^ок йе^ийо
ўз'ал'і^и / і йе^ина по^им'ерла // і йе^ина со м'но^ийу н'е^а бач'і^илас' // йа
ўж'е пр'і^ишо^у / ўж'е по^ухо^ивал'і^и // а с'е^истр'і^е койе шч'о йе^ина
м^иаб'і^ит' п'ер'едо^ила ш / була / Б^иог йе^ийе з^ина^ийе // ту шо с'е ў Хар^иков'і^е
жи^ив'е // а так н'і^икому йе^ина н'е п'ер'едо^ила //

Дочка: *Ну а мо^ил'і^итви^и то х^ир'осна з^ина^ийе / ба^иби^ини^и мо^ил'і^итви^и
ж^и //*

— Да / ба^иби^ини^и мо^ил'і^итви^и з^ина^ийе // а ба^ит'ко був у^иж'е // йу^оі /
ё^ина хо^ді^ила ту^иди^и ў К'і^ийу^о / у Л^аўр'і^е / йу^оі блогосло^ив'і^ин'е
до^ивал'і^и / шо йо^ина му^оў // і ба^ит'ка / док / во^ид'і^ила // док ба^ит'ку
дал'і^и то^ик'е н'ехо^ирош'е блогосло^ив'і^ин'е / док йо^ин у^ис'е / н'едо^ивол'ні^и
буў / а ма^итка // спо^ис'і^ибо вам //

(27). З.: *Розкажіть ще про батька.*

— Шо^у ж йа роско^ижу // йо^ин буў / йак ско^изат' // луж'е го^ирово^иа^и
буў чо^илов'і^ик то^ик'і^и // л'уб'і^иў шо^иб йо^иму / ў йо^иго бу^ило ўс'е //
хо^ит'і^иў бут' бо^игати^им // а кол'і^ис' / з'емл'а була // с^икажом йесл'і^и
у т'е^иб'е д'і^ит'ей бо^игато / а з'емл'у д'е^ил'і^ил'і^и / бу^ило соро^ик ш'і^ис'т'
но^ид'і^ило^ив ус'о^иго / у Ма^ишо^ив'і^и // ток йак у т'е^иб'е два си^ини^и / док

дівка була, док оні були у Лаврі, єе там блогословлялі, док она бачіла но юй вінчіка, як зосвітівся вінчік но голові. Отокеє.

Йона була дуже вірующа, колись ніщіє ходілі, це йона їх усіх... нозивалі сторцями... йона їх поперее, поперебує, переогріє, ногодує... ето обезательно всіх, усі до баби Коленічкі йшли, все. У-у... Отокеє.

З.: А вона нікому не передала свої знання?

— Не, міне не передовала. Йона, може б... може б, що йона міне і тоє, дак міне... ена, як сказать... она сільно розбіваласе: того мого брата... я пріслав, шо мене пораніло с Хвінляндеї... а той пріслав, менчий брат муй Горасько, шо мене готоветь но Хвінляндею.

Єна як попорозбіваласе, ходіла, а йона тока, шо все... понеділок, середа і п'ятніца ена не ела, от. У п'ятніцу нічого не ела, а в се тукі посне. Це ена в пятніцу не есць, раз в день поїсць. Ена була тока богобоязная і... Дак ена як попорозбівалась, і застила десь, і юй восполєніє льохкіх. А єе в больніцу зобралі. Там уже була больніца, док ена була в больніце там тие... йона встала, пошла, попоходила. І її уже поймали дзесь там, нойшли у снегу, а зіма була. Ток ейо взяли, і ена померла. І ена со мною не бачілась. Я вже прішов, вже поховалі.

А сестрі... кое-що ена, мабїть, передола ш... була, Бог єе знає... ту, шо се в Харкові живе. А так нікому ена не передола.

***Дочка:** Ну а молїтви-то хрьосна знає, бабини молїтви ж.*

— Да, бабини молїтви знає. А батько був уже... Юй, ена ходіла туди в Кїув, у Лаврі юй блогословєнне довали, шо йона, мув... І батька, док... воділа... док батьку далі токе нехороше блогословєнне, док йон усе недовольни був, а матка... Спосїбо вам.

(27). З.: Розкажіть ще про батька.

— Шо ж я роскожу... Йон був, як сказать, дуже горовони був чоловік токі. Любів, шоб йому... в його було все. Хотів буть богатим. А колись земля була... Скажом, еслі у тебе дітей богато... а землю делілі, було сорок шість нодділов усього у Машові... Ток як у тебе два сини, док ти но двох

ти^і / но д^івох розд^іл^іе і ш // а ў м^іен^іе чоти^ір^іі / йа но чоти^ір^іох // а ў то^іго ш^ііс^іт^і / т^іей но шес^іт^іох у^іж^іе п^іер^іед^іе^іл^ііт^і // до^ік у й^іе^іго з^іем^іл^іі^і полу^ічалос^і 'мало // ок^і і^ін 'з^іемл^іу куп^іл^іаў / о^іс^іуйу / ў Бело^ірус^іей^і / і ў нас там бу^і двор / там сам по^ім^іішчи^ік жи^і ў д^іес^і у^іту^іом / у Жи^іт^іом^іе^ір^ішчи^ін^іі^і / у Жи^іт^іом^іе^ір^іі^і / а там д^іер^іжаў сво^ійе і^ім^іен^іей^іе // то^іа^ік у^ін йа^ік но^ічаў / йа^ік но^ічаў п^іродат^і // йа^ік но^іа^ічалос^іе^іа но ў^іж^іе т^іе / до^ік у^ін но^ічав і п^іродат^і // то^ік у^ін 'з^іемл^іу ту куп^іл^іаў / г^іер^іо^іваў / н^іе до^іваў нам од^іи^іх^інут^і н^іі^ікол^іі^і / і сам усто^ійе / і о^іто о^іти^ійе по^істо^іли^і / а бо^ілото то^ік^іе / по^іту^іом бо^ілоту с^іе^іно ко^іс^іі^іл^іі^і / но^іс^іі^іл^іі^і / п^іалкам^іі^і то^ік^іі^ім^іі^і // худ^іоб^іі^і бо^ігато д^іер^іжаў / і нас зог^ір^іі^ізу^івоў / і 'мат^іку / 'ка^іе по^іко^ійну / ну да^ік т^іи^іе по^ім^іер^іл^іі^і / а т^іи^іе ў^іж^іе два од^і:е^іл^іі^іл^іі^іс^іа / йа о^іс^іта^іўс^іе^іа // до^ік по^іка н^іе рос^іку^ілач^іі^іл^іі^і / то^ік йа зо ро^ібото^ійу с^ів^іе^іту н^іе 'бач^іі^іў / д^іен^і і ну^іч // д^іен^і с^іу худ^іобу до^ігл^іа^ідайеш / а ну^іоч^іу мо^іло^іт^іі^іл^іі^і / ц^іе^іпам^іі^і / 'так о^іт / то^іа^ік^іей^і 'п^іалко^іў^і // до^ік о^іто там кло^ід^іеш / с^ів^іе^іт^іі^іш / і о^ітам мо^іло^іт^іі^іш // на^ігл^іа^ідайеш по^ікам^іест то^іі д^іен^і 'буд^іе / шоб 'мат^іка там у^іж^іе 'шо^ін^іі'буд^і зв^іор^іі^іла / до з^ій^іс^і / то^ік у^ін бу^і то^ік^іі^і // йа^ік ско^ізат^і // с^іі^іл^іно тру^ідол^іуб^іі^ім^іі^і і шоб у й^іе^іго ўс^іе бу^іло // до ко^іго по^іт^іі^і / по^ізи^іч^іі^іт^і гро^іш^іей^і // до Ко^іл^іен^іі^іка // до ко^іго по^іт^іі^і / х^іл^іі^іе^іба по^ізи^іч^іі^іт^і? // а х^іл^іі^іе^іба н^іе у^іўс^іі^іх і н^іе бу^іло / н^іе у^іўс^іі^іх бу^іло // до Ко^іл^іен^іі^іка // і так / о^ітоки^ім с^іпо^ісо^ібу^іом / і по^іту^іом й^іе^іго ўс^іі^іч^іі^істо т^іи^іе / шо й^іу^ін до^івав у^іс^іі^ім / у^іс^іі^іе й^іе^іго рос^іку^ілач^іі^іл^іі^і //

3.: Ви казали, хтось із них лікувався потім у вашої матері.

— Ага! // ну / шо ж // то^іди^і т^іа^іо^ікого і л^іе^ікарс^ітва / йа^ік / т^іе^іп^іер / й^іе^іго 'мо^іж^іе і н^іе^іма^ійека / а то^іди^і бу^іла 'ро^іжа но^ізи^івалас^іа^і / ц^іа^іто з^іна^ійе (про дочку) // л^іі^іц^іе ото^ік^іе 'ро^іб^іі^іца^і / зо 'те^ійе і т^іі 'ро^іб^іі^іс^іа то^ік^іі^і / стро^іш^іелни^і / то^ік^іі^і / і ко^ійе^і д^іе^і йо^ік^іі^ійе ўро^іч^іі^і бу^іл^іі^і / до^ік йе^ін^іі^і йо^іго н^іе / н^іе спо^ісал^іі^і // ну до^іа^ік а ў с^іе^іл^іі^і / 'ту^іо^іі^і од^іна 'мат^іка мо^ійа бу^іла // о^іна 'йа^ікос^і б^ірала 'по^ірох / л^іо^ін / і йе^іна л^іе^іч^іі^іла йо^іго / по^іту^іом но^іп^іі^інайе йо^іго / і ту^іди^і 'с^іі^іпл^іе 'по^ірох 'йа^ікос^і / іс^іпал^іу^ійе йо^іму // і ц^іе тр^іі^і 'рази^і йо^ін / йе^іна йо^іго / по^іл^іе^іч^іі^іт^і / іс^іпал^іі^іт^і / і л^іі^іц^іе 'ро^іб^іі^іца^і хо^ірош^іе // так йу^ін пр^іі^іход^іі^іў / і но^іч^іаў з^інач^іі^іт^і ў^іро^ід^іі^ізв^іі^ін^іаца // о^іт // а 'мат^іка 'ка^іж^іе 'Бо^іг^іод^і:ас^іт^і / 'Бо^іг^іод^і:ас^іт^і то^іб^іі^і // 'Бо^іг^іод^і:ас^іт^і // і йу^ін / ко^ігда по... / у^іж^іе о^іц^іту^іпал^іі^і на^іш^іі^і во^ііс^іка / до^ік йу^ін / о^іц^іту^іпав і зор^іоз^іі^іўс^іа^і / по^ігано^ійу бо^іўл^іе^із^і:у / і то^іди^і л^іе^іч^іі^іт^і йо^іго н^іе бу^іло / і йо^ін со^іг^ін^іі^іў // ^{Господ} // доч^іка д^іес^і із^і 'й^іі^ім по^ій^іе^іхола / тут^і д^іес^і / ко^ізала зо^іко^іпала // ... // с^іе то^іка бу^іла мо^ійа 'мат^іка / б^ірат^і:е^і //

розділеш. А в мене чотирі – я но чотирох. А в того шість – тей но шестьох уже переделить. Док у его землі получалось мало. 'Ок ін землю купляв осюю в Белорусеї, і в нас там був двур, там сам поміщик жив десь у тум... у Житомерщині, у Житомері... а там держав своє іменее. Ток юн як ночав, як ночав продать. Як ночалосе но вже те, док юн ночав і продать. Ток юн землю ту купляв, герьовав, не довав нам оддыхнуть ніколі. І сам устое, і йото отие постолі, а болото токе... по тум болоту сено косілі, носілі палками токімі. Худобі богато держав, і нас зогрізувов, і матку, кае, покойну.

Ну, дак тие померлі, а тие вже два одделіліся, я оставсе. Док пока не роскулачілі, ток я зо роботою свету не бачів, день і нуч. День сю худобу доглядаеш, а нуччу молотілі цепамі, так-от, токей палкой. Док ото там кладеш, светіш, і отам молотіш. Наглядаеш, покамест той день буде, шоб матка там уже шо-нібудь зворіла, до з'єсь... Ток ун був токі... як сказать... сільно трудолюбімі і шоб у його все було. До кого пойти позичить грошей? До Коленіка... До кого пойти хліба позичить? А хліба не у всіх і не було... не у всіх було... До Коленіка.

І так, отоким способом... і потум його всі чисто тие, шо юн довав усім, усі його роскулачілі.

З.: *Ви казали, хтось із них лікувався потім у вашої матері.*

— Ага! Ну, шо ж... Тоди токого й лекарства, як тепер... його, може, й немаєка, а тоди була рожа нозивалася, ця-то знає (*про дочку*). Ліце отоке робіца, зо тее й ти робіся токі... строшелни токі... І кое-де йокіє врочі булі, док ені його не... не спосалі.

Ну, док а в селі туйкі одна матка моя була. Она якось брала порох, льон і ена лечіла його, потум нопінає його, і туди сіпле порох якось, іспалює йому. І це трі рази йон... ена його полечить, іспалить – і ліце робіца хороше.

Так юн пріходів і ночав, значить, вроді ізвіняца, от. А матка каже: «Бог оддасть, Бог оддасть тобі. Бог оддасть». І юн, когда по... уже оцтупалі наші войска, док юн оцтупав і зорозівся поганою болезню, і тоди лечить його не було і йон согнів. Господь... Дочка десь із їм поехала, тут десь, козала, зокопала...

Се тока була моя матка, братте.

3.: *Скільки ваш батько прожив?*

— Д'ев'е^ану^осто д'ес' так^{от} // тї^и д'еу'йату^ом / отак^о / отак^о / ў с'ї^их год^ах / у^им'ер //

3.: *І не хворів?*

— Н'е / он і н'е хвор'ї^еў // йо^ун / та ц'е х'ї^иба там д'е / 'палца там по'р'ї^еже тї^иш'ч'о // док 'оз'ме до п'ес'ком зо'си^іпл'е // о'то то'к'е // док йа о'ц'е ўж'е 'думойу / 'мож'е / ш'е ї м'е'н'ї^и пр'ї^ид'еца 'доўго жи'т' // у'ж'е ж 'вос'емд'ес'ат / с'коро ш'ї^ис'т' 'буд'е // так 'мой'ї^их у'ж'е дру'з'еї н'е'ма н'ї^ид'е н'ї^икого / с'е ж'енш'ч'ї^ини^і йе / а то ўж'е ўс'ї^е позм'ї^ирал'ї^и //

(28). **Дочка:** *С'е 'дома с'ед'ї^ит' / дак пошчи'ї^итайе шо там / у Ф'ї^ин'л'анцку вої'ну с'туко^{то} по'г'ї^ибло / у ту вої'ну там 'вос'ї^емд'ес'ат // за ... / р'епр'ї^ис'ї^ирува'ли^і там т'р'ї^ица'от' / ў тої год^а т'р'ї^ица'от' / ў тої год^а // ўс'о п'ер'еши'ї^итайе за'о^оно'у'ч / і це йа пр'ї^иду / то в'ї^ин ме'н'ї^иноч'ї^инайе //*

3.: *Розкажіть, скільки людей загинуло.*

— У: / бо'гато // док с'ку'к'ї^и з'найу 'зара'з? // ти'х шо по'м'ерл'ї^и т'ї^и ... //

Дочка: *Н'е / н'е / ти'х шо по'г'ї^ибл'ї^и у вої'ну / ў Ф'ї^ин'л'анцку і ц'у вої'ну //*

— О: // у вої'ну по'г'ї^ибло // е / сто / 'д'ес'е'ат' // сто 'д'ес'е'ат' чо'ло'в'ї^ек по'г'ї^ибло // а у Хв'ї^ин'л'анцку по'г'ї^ибло / два // два //

3.: *Це ті, що з вами були?*

— Да / да //

3.: *А в тридцять сьомому?*

— А: / цї'х / д'вацо'ат' ч'ети'р'ї^и // д'вацо'ат' ч'ети'р'ї^и чо'ло'в'ї^ека // і зобрал'ї^и ўс'ї^ех хоз'ї^еаї'ї^ину'ў то'к'ї^их // ўс'ї^е б'езг'рамотн'ї^ие бул'ї^и // б'езг'рамотн'ї^ие / ў по'стол'ах хо'д'ї^ил'ї^и // одного зобрал'ї^и / д'ї^ир'екту'р ш'коли^і буў / ток мо'й'о^ун 'шо / у'ж'е ш'кола бу'ла / мо й'о^ун шос' 'знаў / а остол'н'ї^ие / у'с'ї^е н'ї^ичого н'е / н'е знал'ї^и / н'ї^ичого н'е ... / шо с'е ти' шу'каеш? (до дочки) // ото'к'ї^ие / с'е с'ту'к'ї^и л'уд'еї // то'к' йа тї'х н'е ш'ч'ї^итайу / шо с'е р'епр'ї^ис'ї^ирувон'ї^ие / йа тї'х н'е ш'ч'ї^итайу // а сто 'д'ес'е'ат' чо'ло'в'ї^ек у 'вої'ну / кром'а 'ти'х // у 'вої'ну по'г'ї^иб'ши'ї^ие //

29. — У тр'ї^ицот' д'еу'йату^ом году / йак м'ї^ино 'Пол'шчу їшл'ї^и // це / но 'Пол'шчу / док пошл'ї^и / а ко'да м'е'н'е п'ер'е... // йак ско'зат' / у'ж'е зобрал'ї^и с' 'Пол'шч'ї^и / с'уди'но Хв'ї^ин'л'анд'ейу / ток у Хв'ї^ин'л'анд'ей'ї^и там 'с'ї^ил'но / йак ско'зат' // по'ш'оў

З.: *Скільки ваш батько прожив?*

— Девенусто десь так-от... ті дев'ятум... отак-о, отак-о, в сіх годах умер.

З.: *І не хворів?*

— Не, он і не хворів. Йон... та це хіба там де палца там поріже ті що, док озьме до песком зосипле. Ото токе.

Док я оце вже думою, може, ше й мені прідеца довго жить. Уже ж восемдесят скоро шість буде. Так моїх уже друзей нема ніде нікого... се жєнщини є, а то вже всі позміралі.

(28). **Дочка:** *Се дома сєдїть, дак пощитає, шо там у Фінлянцку войну стук-то погібло, у ту войну там восмідєсят, за... репрісірували там тріцать, в той год тріцать, в той год... Всьо перещитає за ноч. І це я пріду, то він мені ночінає.*

З.: *Розкажіть, скільки людей загинуло.*

— У-у, богато. Док скукі знаю зараз? Тих, шо померлі... ті...

Дочка: *Не, не, тих, шо погіблі у войну, в Фінлянцку і цю войну.*

— О-о. У войну погібло... е... сто десєть. Сто десєть чоловік погібло. А у Хвінлянцку погібло два. Два.

З.: *Це ті, що з вами були?*

— Да, да.

З.: *А в тридцять сьомому?*

— А-а, ціх двацоть четирі. Двацоть четирі чоловіка. І зобралі всех хозєїнув токіх. Всі безграмотніє булі. Безграмотніє, в постолях ходілі. Одного зобралі, діректур школи був, ток, мо', юн шо... уже школа була... мо', юн шось знав, а остольніє усі нічого не... не зналі, нічого не...

Шо се ти шукаєш? *(До дочки).*

Отокіє, се стукі людей. Ток я тіх не щітаю, шо се репресірувоніє, я тіх не щітаю. А сто десєть чоловік у войну, кромя тих... у войну погібшіє.

29. — У тріцоть дев'ятум году, як мі но Польщу йшли... це но Польщу, док пошлі, а кода мене пере... як скозать, уже зобралі с Польщі сюди но Хвінляндеу...

Ток у Хвінляндеї там сільно, як скозать... Пошов два-трі

два_три^и_рази^и в а́таку / бу́лш н'е с'ході́иш / і ўб'и́вайут' / і ўб'и́вайут' // і пр'и́в'езлі́и п'ер'ет со́м'и́м кон'цом во́йни^и / пр'и́в'езлі́и із Ро́с'е́йе^и / попол'н'е́н'е // а йа ўж'е у рот'е́ о́стаўс'е^а пош'т'и́и шо од'и́н_сам // от йе́ни^и // з_йи́х і комо́нд'е́ри^и / з_йи́х і / йак ско́зат' / ўс'е́ / са́м'и́ сво́е // ну до́к йе́ни^и м'е́н'е / зойе́дал'и́ п'росто // йа ўс'у провойе́ваў во́йну / та́ма_ка / а йе́ни^и з'нач'и́т' / ту́к'и́ пр'и́шлі́и / і конч'и́лас' во́йна // йе́ни^и ўс'е́ ж'и́ві́и_е / бол'ши́ство / і йе́ни^и ко́зал'и́ м'и́ до́дому // ну док о́ни^и / шч'е сто́йал'и́ / нас 'в'и́в'езлі́и у Ро́с'е́йу т'и́и_то! / у_ж'е ў сво́йу з'емл'у с Хв'и́н'л'анд'е́йи^и // док / з'найет'е йак то́ди^и ж_ / но́чал'н'и́к йе но́чал'н'и́к / по́тчи_н'а́с'е^а но́чал'н'и́ку // ну м'е́н'е з на́рада ў на́рад / з на́рада ў на́рад // йак полу́чат' йо́а_кус' / йе́жу док по... по... / то́б'е́ хуже́й // погру́з'и́л'и́с'е́^а у шо́лони́ йе́хот' / м'е́н'е н'е 'можна н'и́и_чого // йа до комо́нд'е́ра 'роти́ // а то́ди_о́брот'и́ца́ до комо́нд'е́ра 'роти́ / на́до^а поп'е́руд до / м'лад_чо́го с'е́р'жанта / по́ту_ом до кома́нд'е́... // до с'е́р'жанта / а по́ту_ом до кома́нд'е́ра з'вода / а по́ту_ом у_ж'е кома́нд'е́р з'вода до комо́нд'е́ра // а м'е́н'е́ 'дал'ше н'е́ма ку́ди^и / йа по́шоў п'ра́мо до комо́нд'е́ра 'роти́ // йак... / йа ко́жу то́к'е_т_о́к'е́ д'і́ло // «а отку́дова ти́?» / згово́р'и́л'и́с' / йа 'К'и́йеўске 'обло́ст'и́и / «а ў йо́а_ку_о́ част'и́и?» / так_и́и_так' / а́та / «м'и́ з'емл'о́а_к'и́и» // он / но́п'и́саў бу́маж_ку / ту́ди^и / до комо́нд'е́ра 'ти́и_е 'роти́ / а с'е́ комо́нд'е́р ботол'йона буў // і йак пр'и́ко́заў / дак м'е́н'е у_ж'е ста́лі^и н'и́и_ку́да! / н'и́и_ў_йаке / н'и́и_на́ради́ н'и́и... / н'и́и_шо / по́ка пр'и́в'езлі́и с'у́ди^и / у Беса́раб'е́йу // док йе́ни^и шч'и́тал'и́и шо йи́х п'ус'т'е́т до́дому / т'и́и_те! / с'у́ди^и в Оу́руч // а йи́х йак зоб'ра́л'и́и / дак м'и́ ўже ста́лі^и сло́бж'даг' е: / 'ти́и_е / Беса́раб'е́йу / ўс'е́ // до́к йа ўж'е йи́м нодойе́даў / с'ку́о_л'к'и́и 'того // а м'е́н'е комо́нд'е́р 'роти́ / ботол'йона / ізл'у́бі́и_ў // йа ў йо́го буў / у_ж'е сто́йал'и́ ў по́латках / до́к йа там йо́му / з'робл'ал'и́и / йа буў с'та́рши́м ро́боч'и́м / док йе́му / по́латк'и́и 'ти́и_е / ўс'е́ до́ру_ж_а_к'и́и поро́б'и́л'и́и / ц'в'і́ту_ў поно́а_сажувол'и́и / йак по́ка бул'и́и ў т'у_ом // да́к / можна_ско́зат' спас / спо́с'и́бо йо́му // о́т // м'е́н'е́ даў_Бо́г / о́так_от / т'и́и_Бо́г помо́гаў / т'и́и_йа з'найу йак? //

Дочка: 'Добри́и_е 'л'уд'и́и //

— Т'и́и_добри́и_е 'л'уд'и́и // і с'е́ нас бу́ло вос'е́м'нацот' чо́ло_в'і́к / с од'ного 'году / і с'е́ йа о́стаўс'е́^а од'и́н // спо́а_с'и́бо вам //

30. — Там у 'Венгр'е́йи ж'и́л'и́и 'л'уд'и́и стро́а_ш'не / о́й_йо_йо_йо́й // 'добре ж'и́л'и́и / 'Боже_му́и / там 'Господ'и́и // ну по́м'е́шч'и́и_ко́ў

рази в атаку, бульш не сходіш — і вбівають, і вбівають. І привезлі перет сомім концом війни, привезлі із Росее пополненне. А я вже у роте оставсе пошті шо одін-сам. От ени... з їх і комондери, з їх і... як сказать... всі, самі своє. Ну, док ени мене зоедали просто. Я всю провоевав войну тамака, а ени, значіть, тукі прішлі — і кончілась война. Єни всі живіє, большиство, і ени козалі: «Мі додому». Ну док они ще стоялі, нас вівезлі у Росею... ті то!.. уже в свою землю с Хвінляндеї.

Док знаєте, як тоди ж... ночальнік є ночальнік, потчиниясе ночальніку. Ну, мене з нарада в нарад, з нарада в нарад. Як получать йокусь ежу, док по... по... тобе хужей. Погрузілісе у шолони ехоть, мене не можна нічого. Я до комондера роти...

А тоди обротіца до комондера роти, надо поперуд до младчого сержанта, потум до команде... до сержанта, а потум до командера звода, а потум уже командер звода до комондера. А мене дальше нема куди, я пошов прямо до комондера роти. Як... я кожу: токе й токе діло. «А откуда ти?» Зговорілісь. «Я Кієвске облості» — «А в йокуй часті?» — Так і так. — «Ага, мі земельокі». Он нопісав бумажку туди, до комондера тие роти, а се командер ботольйона був. І як прікозав, дак мене уже сталі нікуда!.. ні в яке, ні наради ні... нішо, пока привезлі сюди, у Бесарабею.

Док ени щіталі, шо їх пустет додому... ті те!.. сюди в Овруч. А їх як зобралі, дак мі вже сталі слобождаць е-е... тие, Бесарабею, все. Док я вже їм нодоедав, скулькі того... А мене командер роти... ботольйона... ізлюбів. Я в його був... уже стоялі в полатках, док я там йому... зроблялі, я був старшим робочім, док ему полаткі тие, всі доружккі поробілі, цвітув поносажуволі, як пока булі в тум. Дак, можна сказать, спас. Спосібо йому. От. Мене, дав Бог, отакот... ті Бог помогав, ті я знаю як?

Дочка: *Добриє люди.*

— Ті добріє луді. І се нас було восемнацоть чоловік с одного году, і се я оставсе одін. Спосібо вам.

30. — Там у Венгреї жілі луді строшне, ой-йо-йо-йой. Добре жілі, Боже муй, там Господі. Ну, помещіков було

було / стро^ашне / дуж^е бо^агато // там дуж^е з^емл^іі хо^{ро}ши^ійе / дуж^е з^емл^іі хо^{ро}ши^ійе // і / і м^ен^е:а но^а й^ім^ен^е:ах / і м^ен^е:а но^а й^ім^ен^е:ах // і / нос^ел^ен^е:а / д^е хо^{ро}ши^ійе з^емл^іі / док ти^іх // а н^ім^іци^і ўже сво^ій^іі с^ола стр^ой^іл^іі / і вс^іе пост^ро^ій^ік^іі кон^чал^ііс^у у сорок т^рет^ом го^ду // но^пі^со^ани^ійе // ток та^мо^ака й^іхн^іійе пост^ро^ій^ік^іі / ўже н^ічого н^е состо^валос^еа / ўс^о / о^ні ўже ж^іл^іі // ўс^о зо^бі^ірал^іі / тут од^ні^ійе пост^ро^ій^ік^іі по^кі^ідол^іі / а то уй^еж^із^іал^іі / д^умо^ал^іі шо Гер^ман^ей^у н^е зоб^ерут^у // до^ак^ійа ўже ў й^іх / ў пост^ро^ій^іках бу^лі^і там / то^кі^ійе хо^{ро}ми^і пост^ро^ійени^ійе / шо стро^ашне // було // а во^іна кон^чі^ілас^у / но^ав^езл^іі ві^іна / п^іі^ава / ў со^аду / сто^лі^і поро^бі^іл^іі // там гу^лал^іі ўже // і по^ана^пі^івал^ііс^еа / до^ак^іш^че / во^іна кон^чі^ілас^у / а ш^че ш^ес^т ч^ол^ов^ів^ік^і / с^ам^іі с^ов^ібой^у на^оч^ал^іі / ка^овал^ер^іісти^і с^пе^іхо^ті^ін^цам^іі / там с^пор^ііт^у / шо^ов^іі / в^іі^ом^іл^і / м^іі^ібу^лши^ійе / в^іі^ібу^лши^ійе / та^мо^ака зо^ака^анаў^ок^ій^у / і од^іі^іна^од^іни^іх до^ава^і стр^еі^іл^іат^у / і ш^ес^т ч^ол^ов^ів^ік^і у^бі^іл^іі //

З.: Це в Альпах?

— Да / да^ада^ада^а // у Ал^іпах //

З.: А місто не пам'ятаєте?

— От // го^род Рі^ід^ін^ііксора^ок / н^іе // С^ікош^івар / го^род С^ікош^івар // ... // а ш^че од^іі^іна^оцо^атого ч^іі^ісла // во^іна кон^чі^ілас^у д^еу^ій^іа^того / а ш^че од^іі^іна^оцо^атого ч^іі^ісла / там с... / ти^ійе / ў^іласо^уў^іци^і / то^ак ш^че од^іі^іна^оцо^атого ч^іі^ісла пош^іл^іі^і осло^бож^дат^у / а о^ани^і на го^рі^і / то^аку го^ру за^он^іал^іі // ну наш / наш пол^к н^е по^ішо^у // а нашо^уго / й^іак^іс^ако^аз^іат^у / с... // з^інаш^іей^і част^іі^і пош^іл^іі^і / до^ак ш^че од^іі^іна^оцо^атого ч^іі^ісла / ст^іу^ок^іі ў^бі^іл^іі / по^ака... // а й^ени^і на го^рі^і укр^еі^іп^іі^іл^ііс^а / і го^ра бу^ла / тр^іі^ік^іі^ілом^іет^ри^і с^еі^ім^ісот^і м^іет^ро^у / ві^ісо^ата // ток на^ада^о й^іх там у^зат^у було // пу^шкам^іі н^ей^іак^і н^е мо^гна / стр^ел^іай^еіш^у / н^е мо^гна // ти^ійе з^ін^іізу / до ту ви^ісо^ату ў^зат^у // ток о^атак ру^кам^іі // до^ак ш^че пе^ре^бі^іл^іі ст^іу^ок^іі / ост^іолос^а / н^еж^іі^ів^ііх //

З.: А ви з власовцями воювали?

— О! / до посл^іед^ін^іего пот^рона / о^ні ўже з^ій^ім^іі / й^ени^і н^е так // було^атак // о^ац^іе і^ідут^у н^ім^іци^і / ўже / а о^атут у^іласо^уў^іци^і // й^іак^іс^іі^ій^іе ўже х^оч^іут^у / т^іі^ізда^іш^іа т^іі^іна^озад^і / ток у^іласо^уў^іци^і й^іх стр^ел^іал^іі ўже // ўже бу^лі^і / й^іак^іс^ако^аз^іат^у / за^град^іот^ра^іди^і с^уласо^уў^іцу^у / й^ени^і ўже н^е зда^овал^ііс^у // н^е зда^овал^ііс^у й^ени^і ўже // ну ўже... / а й^аг^ід^іе зоб^ерут^у у^пл^іі^ін / док із^ій^ім^іі ўже ро^шч^іі^іти^іво^ал^ііс^у / і ло^іпатам^іі ру^бал^іі і... / мол із^ім^іен^іі^ік^іі

строшне, дуже багато. Там дуже землі хорошиє, дуже землі хорошиє. І іменне но іменнях, іменне но іменнях. І носелення, де хорошиє землі, док тих...

А німци вже свої сьола строїлі, і всі постройкі кончалісь у сорок третьом году – нопісоніє. Ток тамока їхніє постройкі... уже нічого не сотовалосе, всьо... они вже жїлі, всьо зобіралі... тут одніє постройкі покїдолі. А то уежджалі, думолі, шо Германею не зоберуть. Док я вже в їх... в постройках... булі там токіє хороми построєніє, шо строшне. Було.

А война кончілась, новезлі віна, піва. В соду столи поробілі, там гулялі вже.

І понапівалісе, док іще... война кончілась, а ще шесть чоловік самі с собою началі, кавалерісти с пехотінцями там споріть, шо ві... ві, мол... мі бульшіє... ві бульшіє... Тамака за канавкою. І одін на одних довай стрелять, і шесть чоловік убїлі.

З.: *Це в Альпах?*

— Да, да-да-да. У Альпах.

З.: *А місто не пам'ятаєте?*

— От. Город Рідніксорак... ні... Сікошвар, город Сікошвар... А ще одінацотого чїсла... война кончілась дев'ятого, а ще одінацотого чїсла, там с... тїє, власовци, ток ще одінацотого чїсла пошлі ослободжать. А они на горе, току гору занялі. Ну, наш... наш полк не пошов. А нашого, як сказать, с... з нашей часті пошлі, док ще одінацотого чїсла стукі вбілі, пока...

А ени на горе укрєпіліся, і гора була трі кілометри семсот метров вісота. Ток нада їх там узять було. Пушкамі неяк не могла, стреляєш, не могла. Тїє знізу, до ту висоту взять. Ток отак руками.

Док ще перебілі, стукі остолося неживіх.

З.: *А ви з власовцями воювали?*

— О-о! До последнего потрона. Они вже з їмі, ени не так... Було так: оце йдуть німци уже, а отут уласувци. Як сіє вже хочуть ті здацца, ті назад, ток уласувци їх стрелялі уже. Уже булі, як скозать, заградотряди с уласовцув. Ени вже не здавалісь. Не здавалісь ени вже. Ну, вже... а яг де зоберуть у плін, док із їмі вже роцїтиволісь: і лопатамі рубалі, і... мол, ізменнікі родїни.

'род'і'ни^і // а 'н'і'хто ж н'е з'нає / йа^о'к'і'йе бу'л'і'и з'м'ен'і'к'і'и //
 йі'х іздал'і'и / йак_ско^азат' / сам Уласо'у / с'е ж од'ну 'арм'ейу зда'у //
 а на д'руго'й у'же / пого'р'і'є // а 'йу^он_був з'м'ен'і'к'і'и // ... // йі'х
 в'ел'і'и // йа кол'і'и л'е'жав у 'госп'і'тол'і'є / тут у 'К'і'йев'і'є / ток йі'х
 в'ел'і'и / ти'х шо за'брал'і'и у пл'і'єн / до'к по 'городу в'ел'і'и //
 'н'е'мцу'у / поп'ерод охв'і'и'цери' і'шл'і'и / н'е і'шл'і'и а но 'кон'ах
 йе'хол'і'и кот'ри'йе / а по'ту'ом і'шл'і'и охв'і'и'цери' / а по'ту'ом ти'х
 в'ел'і'и / у'же по 'ул'і'и'цам / шоб гл'е'д'ел'і'и ск'у'к'і'и йі'х за'брал'і'и //
 док / по 'ул'і'и'ци' Орт'ома йі'х в'ел'і'и / док і йа там бу'у // хо'д'і'л'і'и
 до гл'е'д'ел'і'и м'і'и но^а йі'х // а по'ту'ом і'шл'і'и у'ласо'у'ци' у'же
 нопосл'і'єд / у'с'і'є у' чу'бах та'к'і'х // док шо у'же йі'х 'тама'ока н'е
 ко'зал'і'и / йе'ни'і й о'ч'е'і н'е по'ди'мал'і'и / о'т // по'ту'ом ком'н'ам'і'и
 йак на'чал'і'и бу'рат' у' йі'х / от // док 'йел'і'и там розб... роз'а'теє // ток
 йе'ни'і 'падо'ал'і'и / а в'ел'і'и у'же 'наши' до'к / сто'йал'і'и сол'дати' / а
 то с'обакам'і'и / с'у'с'і'єм в'ел'і'и йі'х / йе'ни'і й о'ч'е'і н'е зди'мал'і'и //
 то'а'к'і'и'є / у'ласо'у'ци' // ... // і п'е'редо'авала нам О'м'е'р'і'ка /
 у'ласо'у'цу'у // йак во'і'на у'же 'конч'і'лас' / ток йе'ни'і п'е'редо'авал'і'и //
 ково'л'е'р'е'й'а / ково'л'е'р'е'й'а 'наша пр'і'мала / од 'йі'хн'е'ї
 ково'л'е'р'е'й'и // ток кот'ри'йе н'і'и'чого / пр'і'ход'е'а'т' до і'шч'е'ї
 го'вор'е'а'т' / 'шо_н'і'буд' / т'і'и... т'і'и у' Ро'с'е'й'е' 'тама'ока 'йес'т'ека
 л'і'єс / 'будом р'і'єзот' йе'го // а од'ни'йе / од'і'н до'к у'па'у / а од'і'н
 зо'р'і'єзо'у'с'а'є б'р'і'и'тво'у'ю / но мосту // нам ч'е'р'ез_му'ост / до
 поло'в'і'ни'і 'моста пр'і'вод'і'л'і'и о'а'м'е'р'і'и'канци' / а с' поло'в'і'ни'і
 'моста м'і'и зоб'і'и'рал'і'и // ток м'і'и йак_зоб'і'и'рал'і'и / до'к м'і'и і'шч'е
 н'е так бу'л'і'и // а по'ту'ом пуд'йе'хол'і'и краснопо'гон'і'к'і'и / то у'же
 од нас за'б'і'и'рал'і'и / 'ти'йе у'же но^а йі'х ст'ро'го бу'л'і'и / 'Бо'ж'е //
 отч'ек'н'е з'разу стр'ел'айут' //

31. **Дочка:** *А от ішч'е на'в'е'рно вам 'буд'е інт'е'р'есно / 'бат'ко
 ро'с'казува'у / йак у'же ви'і'вози'ли' із 'За'подо'ї / йак во'і'ни оку'р'ужали'
 'с'ола //*

– Да // да // ц'е / кол'і'и йа о'то ко'а'за'у шо поси'і'лал'і'и нас но /
 но б'ен'дeрo'у // 'ну_да'ок / йак_ско^азат' / с'е с'е'ло оку'р'ужи'м // у
 с'е'л'е'ї пр'і'и'д'і'и н'е'ма муж'а'ч'і'и'н / н'е'ма н'і'и'кого / д'е_йени'і? /
 ішч'о_йени'і? // с'е'ло оку'р'ужи'м кру'гом / по'ста'ул'а'йом // с'_с'е'ла
 н'і'и'кого н'е у'пускат' / і у' с'е'ло н'і'и'кого н'е у'пускат' // ц'е ну'оч
 'ход'і'и'м коро'вул'і'и'м / н'е'ма н'і'и'чого / но'за'утр'е / 'утром / 'бач'і'и'м
 охв'і'и'шк'і'и' / «ха'ї ж'і'в'е С'т'еп... / С'т'е'пан Б'ен'дeра і 'жу'онка йо'го
 Па'раска / а / кому'н'і'і'стам / ко'пут ко... кому'н'і'і'стам» // ну і
 н'і'и'чого н'е 'можна 'того / док о'ц'е / пр'і'и'м'і'єрно б'а / но^а с'танц'ейу

А ніхто ж не знає, якіє булі ізменнікі. Їх іздалі, як сказать, сам Уласов, се ж одну армею здав. А на другой уже погорів. А юн був ізменнік... Їх велі. Я колі лежав у госпітолі тут у Києві, ток їх велі, тих, шо забралі у плін, док по городу велі немцув. Поперод охвіцери йшли... не йшли, а но конях ехолі котрие... а потум ішли охвіцери, а потум тих велі уже по уліцам, щоб гледелі, скукі їх зобралі.

Док по уліци Ортьома їх велі, док і я там був. Ходілі до гледелі мі но їх. А потум ішли власовци вже нопослід, усі в чубах такіх. Док шо вже їх тамака не козалі, ени й очей не подималі, от. Потум комнями як началі бурать в їх, от. Док елі там розб... розтее. Ток ени падолі, а велі вже наши, док стоялі солдати, а то с собаками, с усім велі їх, ени й очей не здималі. Токіє власовци...

І передовала нам Омеріка власовцув. Як война вже кончілась, ток ени передовалі. Коволерея... Коволерея наша прімала од їхней коволереї. Ток котрие нічого, пріходеть до іще й говореть шо-нібудь: «Ті... ті в Росее тамака естека ліс? Будом різоть его».

А одни... одін дак упав, а одін зорізовся брітвою но мосту. Нам через муст... до половіни моста пріводілі омеріканци, а с половіни моста мі зобіралі. Ток мі як зобіралі, док мі ще не так булі.

А потум пуд'ехолі краснопогоннікі, то вже од нас зобіралі, тие вже но їх стро-ого булі, Бо-оже. Отчекне, сразу стреляють.

31. Дочка: *А от іще, наведено, вам буде інтєресно, батько розказував, як уже вивозили із Заподной, як вони окружали сьола.*

— Да. Да. Це... колі я ото козав, шо посиалі нас но... но бендеров. Ну дак, як сказать, се село окружим... у селе пріді – нема мужчін, нема нікого. Де ени? Шо ени? Село окружим кругом, поставляюм. С села нікого не упускать і в село нікого не впускать. Це нуч ходім коровулім, нема нічого, нозавтре утром бачім охвішкі: «Хай живе Степ... Степан Бендера і жунка його Параска, а комуністам... копут ко... комуністам».

Ну і нічого не можна того, док оце, прімірно б, но

прі^ишов ешло^он / о^тут // а / о^це с'є^оло ок^руж'ат' / кру^том // с'є
ж і м'і^и са^мі^и окру^жал'і^и // пут^ход'є^т / мо^ши^ини^и во^йен:и^иє /
і^це зо^ай^их / і д'є^тє^и / і жи^чнок / і ... ко^го // с'є зо^ай^их /
у^сє^х но^а с^танц'є^иу / і ў шо^лони^и / і пош^лі^и і пош^лі^и //

Дочка: *Не ви^и пус^кали^и с'є^ого / шоб н'і^хто н'є ... //*

— Шоб н'і^хто н'і^ику^ди^и н'є їшо^у //

З.: *А куди їх?*

— На с'є^вєр д'єс'є^вєзлі^и // а ку^ди^и йі^их по^вєзлі^и / м'і^и н'є
з^найом // там то^ак'і^иє ўже бу^лі^и кра^оснопо^тон'і^ик'і^и / шо з йі^им'і^и
н'є розб'і^ирал'і^ис'є^а / н'є розб'і^ирал'і^ис'є^а // і йє^ни^и о^цє / о^то йє^ни^и
го^вор'є^т по^ту^ом... / по^тєл'єв'і^изо^уру // йє^ни^и п^рав'і^илно го^вор'є^т /
бо ж'є^рстоко з йі^им'і^и / хот'а і йє^ни^и ко^нєшно ж ро^бі^илі^и / є: /
то^кє // йак^ско^азат' // проступ^лєн'є^а // ток м'і^и то^ди^и / йа то^ди^и
вам н'є роска^оз'є / ц'є с'є^сєло оп^ступ'і^им / д'руг'є / по^йі^ихол'і^и /
зн'є^у // ўж'є ж^а полк / так л'є^с бу^у / йі^ихол'і^и м'і^и // там ко^анава
так понод^лі^иє^см / ну пош^лі^и на^ша розв'є^дка на^о ко^нях / поск...
поско^акалі^и // йє^ни^и розв'є^дку проп^уст'і^илі^и // а м'і^и у ст^ройу
так йі^ихол'і^и / так о^ни^и нам йак^сдал'і^и да^о дал'і^и / у: // у йі^их
п^ушок то н'є бу^ло а / к^рупно... ко^лі^иб'єрни^иє пу^лєм'ю^ти^и /
пу^лєм'ю^ти^и // ко^монд'єр пол^ка / «пол^к ўп^раво! / пол^к ўл'і^иво!» /
по^кам'єс^ц // а йу^он с'є^чє / по^кам'єс^ц за^ол'єгл'і^и / до^аваї //
до^аваї по йі^их іш^чє о... / от... то^го / отст^рі^иєл'ує^алі^ис'є^а // м'і^и
стр'єл'ал'і^и стр'єл'ал'і^и / «ўп'єрод! / ў ноступ^лєн'є^а» // н'єма нам
отс'єч^кі^и / н'єма // пош^лі^и м'і^и по л'є^су / і н'єма н'і^икого /
н'і^ид'є / і л'є^с п'єр'єко^лот'і^им // ноїш^лі^и т^уок'і^и пуд^вали^и
та^ок'і^иє / там у^бі^итого од^ного но^а т^уом / а то пуд^вали^и
та^мо^ака ў йі^их / про^дукта р^азна / і ўс'о / і на^оп'і^исо^ано / «с^мєрт'
ко^мун'і^истам! / хаї жи^вє Ст'є^пан Б'єн^дєра!» // о^сє у ти^х // і:
с'є^ул' н'єско^лко / док ж^утко / ст^рашно // о^сє йі^их у шо^лони^и /
і на^о с'є^вєр // у шо^лони^и / і на^о с'є^вєр //

Дочка: *І там же д'і^ити^и не во^йували^и / а д'і^итеї ... //*

— Ді^єт'єї / і с'є сто^ар'і^ику^у // і б^рал'і^и йак / т^он:у в'і^иєсу /
ч'о^го х^оч'єш / т'і^ийі^иєжи^и т'і^иш^чо // т^он:у в'і^иєсу і ўс'о / і
ўс'о // і ў т'и^иє шо^лони^и но^бі^ивал'і^и йі^их йак / б'і^ит^ком // і с'є
отпро^ул'ал'і^ино с'є^вєр у^сє^х // йє^ни^и / с'є^ку^ол'к'і^и про^пало / мо
ш'є йє^ни^и д'є і жи^ві^иє бу^лі^и кот^рі^иє // ток йє^ни^и
н'єдо^вол'ствуйут' ко^нєшно //

З.: *А за що вони во^вовали?*

— Оні^и зо^а щ^о? / оні^и во^йєвал'і^и так / зо^а со^амо^ст'і^ину Ук^раї^ину /
мо^у // і йє^ни^и н'є хот'єл'і^и і Со^вї^иц^ко^ві ў^лас^ті^и н'є хот'єл'і^и //

станцею прішов ешолон, отут. А оце село окружать... кругом. Се ж і мі самі окружалі. Путходеть мошини воєнние — і це зо їх, і дітей, і жинок, і... кого. Се зо їх, усіх но станцею — і в шолони, і пошлі, і пошлі...

Дочка: *Не випускали с цього, щоб ніхто не...*

— Шоб ніхто нікуди не йшов.

З.: *А куди їх?*

— На север десь везлі. А куди їх повезлі, мі не знайом. Там токіе вже булі краснопогоннікі, шо з їмі не розбіралісе, не розбіралісь. І ени оце... ото ени говореть по тум... по телевизору. Єни правильно говореть, бо жерстоко з їмі, хотя і ени, конешно ж, робілі, е-е... токе... як скозать... проступленне.

Ток мі тоди... я тоди вам не розказав, це се село опступім, друге, поїхолі знув. Вже ж полк, так ліс був, їхолі мі. Там конава так понод лісом.

Ну, пошла наша розвідка на конях, поск... поскокалі. Єни розвідку пропустилі. Мі у строю так їхолі, так они нам як далі да далі, у-у...

У їх пушок-то не було, а крупноколіберние пулемйоти, пулемйоти. Комондер полка: «Полк, вправо! Полк, вліво!» Покамесць... А юн сече... покамесць залеглі, довай.

Довай по їх іще о... от... того, отстрілюволісь. Мі стрелялі-стрелялі... «Вперод! В ноступленне!» Нема нам отсечкі, нема.

Пошлі мі по лісу — і нема нікого ніде. Й ліс переколотім. Нойшлі тукі пудвали такіе, там убітого одного но тум... а то пудвали тамака в їх, продукта разна і всьо. І напісоно: «Смерть комуністам! Хай живе Степан Бендера!» Осе у тих...

І-і сюл несколько, док жутко, страшно. Осе їх у шолони — і на север. У шолони — і на север.

Дочка: *І там же діти не воювали, а дітей...*

— Дітей, і се сторікув, і бралі як... тонну вісу, чого хочеш, ті їжи, ті що. Тонну вісу і всьо, і всьо. І в тие шолони нобівалі їх як... бітком.

І се отпровлялі но север усіх. Єни... скулькі пропало, мо', ше ени де й живіе булі котріе, ток ени недовольствують, конешно.

З.: *А за що вони воювали?*

— Они зо що? Они воевалі так... зо сомостійну Україну, мов. І ени не хотелі і Совіцкой власті не хотілі... і німецкой,

і н'і^ем'ец'ко'ї мо'ї н'е хот'і^ел'і^и // зо^а со^амо'ст'і^ину Украї'и^ину //
Дочка: А ви за Ста'л'і'на //
 — А м'і^и за Ста'л'і'на // (*посміхається*) // п'е'с'н'у сп'е'вал'і^и //
 З.: Яку?
 — Пр'і'йе'ж'ай то'вар'і'шч Ста'л'і'н / пр'і'йе'ж'ай о'т'ец' род'но'ї //
 под'і'в'і'с'... // аї // н'е здумойу // ... // 'нашо'ї сх'ватко'ї
 бойе'вої / пр'і'йе'ж'ай то'вар'і'шч Ста'л'і'н / пр'і'йе'ж'ай о'т'ец'
 род'но'ї // у: // зобу'вайус'е // ої // йа ўж'е зо'мо'р'і'ўс'е^а / 'мож'е
 ўж'е шчо йа і ... //

(32). З.: *Розкажіть, як ви після війни їздили по продукти.*

— А / у 'Запо^адну? // а там / 'Запо^адна так йе'на / спо'с'і'бо йі'м /
 пу'о'д'ержуво'ла // ал'е йе'ни^и н'е упр'е'кал'і^и у'ж'е то'ди^и // н'е
 упр'е'кал'і^и / н'е 'так упр'е'кал'і^и // о // ну / 'бач'ш'е / 'посл'і^е
 вої'ни^и йе'ни^и 'тож'е / н'е 'так упр'е'кал'і^и / ал'е ж'а 'ску'о'к'і^и 'наши'х
 йе'ни^и // з 'наши'х / з 'нашо'го ро'йону / і з 'нашо'го с'ела о'д'і'н //
 ко'го поси'лал'і^и туд'а голо'вам'і^и кол'хозу' / голо'вам'і^и с'ел'ерадо'у /
 по'у... у'ч'і'т'ел'кам'і^и // йе'ни^и йі'х у'с'і'х ун'і'сто'жал'і^и //

Дочка: Там н'еїз'в'есно / хто ко'го ўби'ваў //

— Хто йе'го з'нає / хто ко'го ўб'і'ваў //

Дочка: Йа ко'лі'с' ч'і'тала / шо бу'ли^и та'о'к'і'у'йе / шо ўби'вали^и
 'сам'і^и / а гово'ри'ли^и шо бен'деро'у'ці^и // бу'ло і та'к'е //

З.: А як ви туди їздили? І що возили міняти?

— Здолбу'нова туд'і^и / станц'е'йа // Пу'т'с'е'маки^и // 'шо'у 'бе'рут' /
 'шо 'купл'айут' / 'тутока йа'кус' 'ні'буд' / о'д'е'жду 'тама'о'ка йа'кус' /
 'посуд йа'к'і'с' // теї сто'а'канч'і'к'і^и / теї шо 'ні'буд' // і 'в'і'дут' /
 і там 'ход'е'ат' по 'хатах // от // в'і' 'може с'е 'воз'м'ет'е / в'і' 'с'е //
 там о'м' : 'е'н'увол'і^и / і там 'йако'с' / т'і' 'го'роху т'і' 'ж'і'та
 т'і' 'пше'н'і'ци^и // а с'уди^и ўж'е до'дому пр'і'воз'і'л'і^и / йо'го
 пе'р'е'м'елуво'л'і^и / і ... // а йе'ни^и і 'на'ну'ч / 'йушку во'а'р'і'л'і^и
 нам йо'кус' / з'вар'а'т' ш 'чо'гос' і до'а'вал'і^и // м'і^и там плот'і'л'і^и
 йі'м //

(33). Дочка: А'ну шч'е роско'жи^и / 'тож'е 'буд'е інт'е'р'есно //
 ка'заў шо н'е пр'і'у'в'езли^и 'кухн'у роз'би'л'і^и / і от хо'ди'ли^и там /
 «пр'ода'т'е нам» / н'і'ч'ого н'е прода'вали^и // 'каже пр'і'ду ў 'хату /
 п'е'р'ехр'і'ш'чус' / ка'о'жу шо йа 'тож'е с 'К'і'у'ова / ўс'о // во'ни^и
 да'іут' хл'іб і ўсе // дак йо'го ўс'е комон'д'і'р отпро'у'л'аў / «і'д'і^и
 Горбо'ч'енко й о'б'ід нам пошу'каї» //

мов, не хотілі. Зо сомостійну Україну.

Дочка: *А ви за Сталіна.*

— А мі за Сталіна (*посміхається*). Песню спевалі.

З.: Яку?

— *«Прієжджай, товарищ Сталін, прієжджай отець родной. Подівись... ай, не здумою... нашої схваткой боевой, прієжджай, товарищ Сталін, прієжджай отець роднуй...»*

У-у, зобуваюсе.

Ой, я вже зоморівсе, може, вже що я й...

(32). З.: *Розкажіть, як ви після війни їздили по продукти.*

— А, у Заподну? А там... Заподна, так ена, спосібо їм, пуддержуволла. Але ени не упрекалі уже тоди, не упрекалі, не так упрекалі. О.

Ну, бачте, послі війни ени тоже... не так упрекалі, але ж скукі наших ени. З наших, з нашого району... І з нашого села одін. Кого посилалі тудя головами колхозув, головами селерадов, по... учітельками. Єни їх усіх уністожалі.

Дочка: *Там неізвесно, хто кого вбивав.*

— Хто его знає, хто кого вбивав.

Дочка: *Я колись читала, шо були такіє, шо вбивали самі, а говорили, шо бендеровци. Було й таке.*

З.: *А як ви туди їздили? І що возили міняти?*

— З Здолбунова туди... станцея... Путсемаки... Шо беруть, шо купляють, тутока якусь-нібудь одежку... тамака якусь... посуд якісь. Тей стоканчікі, тей шо-нібудь.

І відуть, і там ходеть по хатах, от: «Ві, може, се возьмете, ві се...» Там омменюволі, і там якось... ті гороху, ті жіта, ті пшениці.

А сюди вже додому привозілі, його перемелуволі і... А ени й на нуч, юшку ворілі нам йокусь, зварять ш чоґось і довалі. Мі там плотілі їм.

(33). **Дочка:** *Ану ще роскожи, тоже буде інтересно. Казав, шо не привезли – кухню розбили. І от ходили там: «Продайте нам». Нічого не продавали... Каже, пріду в хату, перехріщусь, кажу, шо я тоже с Кійова, всьо. Вони дають хліб і все. Дак його все комондір отпроявля: «Іді, Горбоченко, й обід нам пошукай».*

— Ну / ц'є йак сто'йал'ї в обо'рон'ї^е / м'ї^и / дак там 'рус'к'ї^ийе бул'ї^и бол'ши'ство // іс'т'ї^их / а йа по'па'єс'а туд'ї^и / у м'ї^ином'отну 'роту / так 'тоже погл'ад'ї^еу на^о м'єн'є // а туд'ї^и / йак ско'зат' / б'рал'ї^и бол'ш'ї^иство / котор'ї^ийе бу'л'ш'м'єнш шоб г'рамоту мал'ї^и / там же квод'рат / і йес'ц' по му'су... по му'сол'ї^и по / а йа то 'єс'о 'мало / ну м'єн'є 'з'ал'ї^и йак / т'є^агора ско'зат' / нос'ї^ит' ту пл'ї^иту // ну ко'да м'ї^и бул'ї^и в обо'рон'ї^е / та^ок 'корм'єт' з'найєт'є йак // 'утром // 'л'єто 'ч'єт'ї^ир'є ча'єса / д'єн' бол'ш'ї^и // ч'єт'ї^ир'є ча'єса шоб' 'т'ємно / шоб н'є зо'м'єт'ї^иу про'т'ї^иун'ї^ик до / до те // а сто'йал'ї^и / йак ско'зат' у 'ч'ї^исто'м 'пол'ї^е // йаг за'м'є'ч'айє док а'рт'ї^ил'єр'єйа б'їє / а с'ї^ийє^і 'ўже / шо 'ўже в о'копах с'єд'ї^ит' / док йєго 'ўже йєн'ї^и 'ўже простр'єл'ал'ї^и в о'коп'ї^и ж // так кор'м'ї^ил'ї^ис'а / зм'єр'кайєца / до'йут' / і 'ў ч'єт'ї^ир'є ча'єса / а д'єн' год / но'чал'ї^и 'пухнут' / 'с'єд'єт' в о'копах // ну док о'то / по'ўд'ут' / котр'ї^их 'пус'т'ат' 'каже «ну т'ї^и н'є / н'є моро'д'орн'ї^ич'є^ат' йак / і н'є / йак попад'єт'єс' / док йа зошч'ї^иш'чат' н'є 'буду» / комо'нд'ї^ир 'роти^и / йєн'ї^и 'по'ўд'ут' «про'даї» / вот «даї!» / вот то «н'єма / то'вар'ї^иш'ї^и зобрал'ї^и / то'вар'ї^иш'ї^и зобрал'ї^и» // а йа поїду помол'єн'ку / пр'ї^иду 'ў 'хату / п'єр'єхр'єш'ч'ус' // с'к'ї^ину ту п'ї^илотку / п'єр'єхр'єш'ч'ус' / 'добр'ї^и 'д'єн' вам / 'добр'ї^ийє 'л'уд'ї^и // «от'кудова ві^и?» / с К'ї^ийова / «про'ход' 'т'є про'ход' 'т'є» // пр'ї^иду дак он'ї^и м'єн'є^і 'даром но'да'ї^иут' / йа н'є купл'айу н'ї^и 'шо / і 'йєл'ї^и пр'ї^ин'єсу // а комо'нд'ї^ир 'роти^и / «ві^и 'каже с'є / н'єго'д'айї н'є ід'їєт' / н'єхаї Горба'ч'єнко ід'є» / до'к теї // а то йєн'ї^и 'й од'а'ї^иут' шч'о н'єб'уд' / а йєн'ї^и н'є б'єрут' і н'є до'йут' 'йї^им / «н'єма / то'вар'ї^иш'ї^и зобрал'ї^и» // а йа гово'р'у сам с К'ї^ийова / хр'ї^иш'ч'ус' // «а ві^и 'мол'ї^ит'єс'?» / йа помол'ус' іш'ч'є «от'ч'є 'наш» / так йєн'ї^и м'єн'є^і нода'ї^иут' шо 'йєл'ї^и і пр'ї^ин'єсу і 'йї^их у'с'ї^их поного'довуйу // ота'к'єйє бу'ло // так йа поста'ї^ил'у ві^ин'то'ўку / а йєн'ї^и пр'ї^ид'ут' у 'хату / і ві^ин'то'ўку на'ї^изго'то'ўку д'єр'жат' т'ї^и коро'б'ї^ин / а'бо о'ўто'мат // а йа 'ўже так 'думо'ї^и // так йєн'ї^и м'єн'є бул'ї^и / йак йа / ота'к'єйє 'д'є'ло / бу'ло // но'у мо'ї^ио'у м'є'ї^ику / йак но 'до'ўгої 'н'ї^и 'в'ї^иє / бу'ло 'єс'о'то // у //

34. — Нас ві^ивоз'ї^ил'ї^и хто 'хоч'є / хто н'є 'хоч'є / пу'доїд'є о'ўтоб'ус до д'в'єр'єї // н'є 'хоч'єш / пу'д' 'рук'ї^и т'є'б'є / і туд'ї^и // м'ї^и / по'ту'ом / пр'ї^и... // худобу ту 'п'єр'у'д зобрал'ї^и / а нас упо'сл'ї^иє од'в'єзл'ї^и // пр'ї^ив'єзл'ї^и до 'церкви^и / і с'ї^их два с'єла / Крос'но і 'Машу'о'у / 'ўж'є ві^истрої'л'ї^ис' у'с'ї^и / о'ўтобузи^и 'с'ї^ийє / до 'церкви^и / 'бат'ушко блогосло'ї^ил'а'ї^и нас / і // і с'єї ж'є 'бат'ушко наш був і 'ў Луко'а'шах / с'уд'ї^и п'єр'єс'єл'ї^и 'єс'є^а бу'ї^и / до'а жи'в'ї^и 'ў Луко'а'шах теї

— Ну, це як стоялі в обороні мі, дак там руськіє були більшість іс тіх... А я попався туді, у міноміотну роту, так тоже поглядів на мене... А туди, як скозать, брали більшість, которіє бульш-менш шоб грамоту малі, там же кводрат і есць по мусу... по мусолі, по... А я то всьо мало, ну мене взяли як... тегора, скозать – носіть ту пліту... Ну, кода мі були в обороні, так корметь знаєте як. Гутром, де-то в четири часа, день більші... четири часа, шоб темно, шоб не зометів противнік, до... до те. А стоялі, як скозать, у чістом полі. Яг замечає, док артілерей б'є, а сіє вже, шоб вже в окопах седіть, док его вже ени вже прострелялі в окопі ж. Так корміліся – змеркаєца доють і в четири часа, а день – год, ночалі пухнуть, у-у. Седеть в окопах. Ну, док ото пойдуть, котріх пустять. Каже: «Ну ті не... не мородьорнічеть, як... і не... як попадетесь, док я зощіщать не буду», – комондір роти. Єни пойдуть: «Продай», вот... «Дай!», вот то... «Нема, товаріші зобралі, товаріші зобралі». А я поїду помоленьку, пріду в хату, перехрещусь. Скіну ту пілотку, перехрещусь: «Добрі день вам, добріє люди». – «Откудова ві?» – «С Кійова» – «Проходьте, проходьте». Пріду, дак оні мене даром надають, я не купляю, нішо – і елі прінесу. А комондір роти: «Ві, – каже се, – негодяї, не ідеть. Нехай Горбаченко йде». Док тей...

А то ени й оддають що-небудь, а ени не беруть і не доють їм: «Нема, товаріші зобралі». А я, говорю, сам с Кійова, хріщусь. «А ві молітесь?» Я помолюсь іще «отче наш», так ени мене надають, шоб елі й прінесу – і їх усіх поногодовую. Отакее було. Так я поставлю вінтовку, а ени прідуть у хату і вінтовку наїзготовку держать ті коробін... або овтомат. А я вже так, думою... Так ени мене булі, як я... Отакее дело було. *Но мойом веку, як но довгой ніві, було всього. У.*

34. — Нас вівозілі – хто хоче, хто не хоче – пудойде овтобус до дверей... Не хочеш – пуд руці тебе і туди.

Мі потум, прі... Худобу, ту вперед зобралі, а нас уполсі одвезлі. Прівезлі до церкви, і сіх два села, Кросно й Машув, уже вістроїлісь усі овтобузи сіє до церкви. Батюшко благословляв нас. І... і сей же батюшко наш був і в Лукошах, сюди переселівсе був, до жив і в Лукошах тей наш батюшка.

наш бат'ушка // ну прі^ийє^іхол^иі туди до Че^орнобул'а / нас /
зо^мє^ірал^иі нас / там с^ту^ол'к^иі род^аді^ийац'ей^иі було / ну нас /
обм^ивал^иі йє^ак^иімс' о^ти^ийє о^утбузи^иі наш^иі / і с'є так // нас
ну^оч в'єзл^иі / плакол^иі / кот^ри^ийє сп'євал^иі / кот^ри^ийє плакол^иі
бол'шист'во / ўс'є по^кі^идо^лі^и своє^иє // і прі^ив'єзл^иі / у^жє
роспр'єд'є^іл'ал^иі по кворт'єрах / до с'є і ж^иі^лі^и по кворт'єрах
тама^ока // по^ту^ом хто^и куди^і / рос'є^іл'ал^иі й^их // ото^кєйє
доро^гєн'к^иі //

З.: Як ви з церквою прощалися?

— Ну / с^іцерквойу / со^ді^ил^иіс' но^укол'є^інцах / хрєст'і^лі^ис' /
Господ^иі помо^жи^і нам / шо^б м^иі в'єрнул^иіс'є^а но сво^йу род^иіну /
шоб м^иі шч'є т'єб'є побач^иі^лі^и / спос^іі нас у пут^иі^и ў до^розі^є /
отак // об^ди^имал^иіс'є^а цело^ввал^иіс'є^а / прощ^чал^иіс' //

З.: Усі люди навколищки стали?

— Да / ўс'є^і / бол'ши^іст'во //

З.: А багато було автобусів?

— О! / о^утбусо^у д'єс' мож'є / п^ід'є^іс'ат / бу^ло / строш^нє /
у^остонов^іл^иіс' так стро^шн'є // то^кєйє д'є^іло //

(35). З.: Гарна церква у вас була?

О! / гарна // гарна / кру... / то^ака бол'шушч'айа // йє^ій^и
ун^іістож^иі^лі^и н^иє^имци^і т^рох^иі^и / по^ту^ом... // а то там
ц^ві^инто^ар^иі // у наз ж'є ішло / хронт сто^йа^у / до^ак там н^иє^имцо^у
похо^ввал^иі бо^гато / но ц^ві^инто^ар^иє // і по^ту^ом й^их
пову^копу^овол^иі / пов^ік^иідал^иі // бол'шайа ц^іерква бу^ла / і кро^сі^ива
то^ака! / оконостас / би^іла кро^сі^ива // йа туди^і ход^іі^у ко^жну
н'єд'є^іл^у пошт^иі / ко^жну н'єд'є^іл^у // йа л'уб^іі^у //

З.: Далеко було ходити?

— Тр^іі к^иілом'єтр^иі //

З.: Розкажіть, які села були коло Машева?

— Ну / ў с^усторону бу^ла Б'єло^рус'єйа / до^ак / бу^у Ч'єн'ку^оу /
Ло^си^і / М^іхо^ал'у^ока / Кру^кі^и // а с^уди^і ўж'є Горо^чан /
З^имовішч'а / Сто^арос'єл'є / Кр^иі^ива Го^ра / Кро^сно / і Гу^су^оу // с'є
по^сєй^ок Пр^іі^ип'є^ат^иі / Пр^іі^ип'є^ат' ід'є і с'є ўж'є кот^ри^ийє
по^сєй^ок Пр^іі^ип'є^ат^иі / о^сє бу^лі^и // а то по^тєй^ок
Пр^іі^ип'є^ат^иі / с'є ўж'є мо ві^и й^их і знайет'є / ти^ийє с'ола / по^тєй^ок
Пр^іі^ип'є^ат^иі / там С'єм^іходи^і бу^лі^и / Ш'єп'єл^ич^иі / Б'єн'у^ока /
с'є бл^ііжні^ийє с'ола бу^лі^и //

З.: А в тих селах не так говорили, як у Машеві?

— Ні^і //

Ну, приєхали туди до Чернобуля, нас... зомерали нас, там стулькі родіяції було, ну нас... обмівали екімсь отие овтобузи наші, і се так.

Нас нуч везлі, плаколі... котрие спевалі, котрие плаколі большиство, все покідолі своє.

І привезлі, уже розпределялі по квортерах, до се й жілі по квортерах тамака. Потум хто куди, росселялі їх. Отокеє, дороженькі.

З.: *Як ви з церквою прощалися?*

— Ну, с церквою... Соділісь новколенцах, хрестілісь: «Господі, поможи нам, щоб мі вернулісе но свою родіну, щоб мі ще тебе побачілі, спосі нас у путі, в дорозі». Отак. Обдималісе, целовалісе, прощалісе.

З.: *Усі люди навколішки стали?*

— Да, все, большиство.

З.: *А багато було автобусів?*

— О-о! Овтобусов десь, може, підесят було, строшне. Установілісь, так строшне. Токеє дело.

(35). З.: *Гарна церква у вас була?*

О! Гарна. Гарна, кру... тока большущая. Єї уністожілі німци трохи, потум... А то там цвінторі. У наз же ішло... хронт стояв, док там німцов поховалі багато но цвінторі. І потум їх повукопуволі, повікідалі.

Большая церква була і кросіва тока! Оконостас! Била кросіва. Я туди ходів кожну неделю пошти, кожну неділю... Я любів...

З.: *Далеко було ходити?*

— Трі кілометрі.

З.: *Розкажіть, які села були коло Машева?*

— Ну, в сю сторону була Белорусея, док був Ченкув, Лоси, Міхоловка, Крукі.

А сюди вже Горочан, Зімовіща, Стороселле, Кріва Гора, Кросно і Гусув. Се по сей бук Пріпеті... Пріпеть іде і се вже котрие по сей бук Пріпеті, осе булі.

А то по тей бук Пріпеті, се вже, мо', ві їх і знаєте, тие сьола. По тей бук Пріпеті... там Семіходи булі, Шепелічі, Бенювка – се бліжніє сьола булі.

З.: *А в тих селах не так говорили, як у Машеві?*

— Ні.

3.: А як?

— По б'єло'рус'к'і^и / там у'с'є гово'р'і'л'і^и / 'йето //

3.: Це в якому селі?

— Ё Ло'сах // там у'с'є бол'ши'ст'во но^а «йето» // «йето_т'є» / «йето_в'і^и» / с'є ў Б'єло'рус'ейі^и то'к'і'йе бу'л'і^и го'ву'ор'к'і^и // там у'ж'є по_і'н'ному гово'р'і'л'і^и / ну і м'і^и / м'і^и 'радом ж'і'л'і^и / да^ок і ў нас йе б'єло'рус'к'і'йе сло'ва //

3.: А які?

— Йак ско'зат' / «йе'на» / «йу'н» / ото'а'к'і'йе // то'к'і'йе_от сло'ва / бу'л'і^и // м'і^и там із Б'єло'рус'ейі^и м'ежо'вал'і'с'є^а / там у йі'х / хо'д'і'л'і^и ў 'йі'хн'і'йе / у 'йі'хн'і'йі / у йі'х буў храм / і ў наз буў храм / 'іл'і^и с'кажом пр'єст'у'ол'ні' п'раз'н'і'к // та^ок м'і^и м'єдо'вал'і^и // і п'єс'н'і^и сп'євал'і^и б'єло'рус'к'і'йе / м'і^и ўс'є сп'євал'і^и / «Чом сто'й'іш ка'чайеш / 'тонка'йа ра'б'і'на?» / ото'к'є //

3.: А який у них храм був?

— А с'є / храм / н'є храм буў / на'зи'ваўс'я^є / с'є пр'єст'у'ол'ні' п'раз'н'і'к // с'є с'ход'і'л'і'с' раз_у_год / с'кажом у нас на^о Пок'рову буў / а ў йі'х но^а Ок'т'абі'р'с'ку буў / но Пр'оч'і'сту буў // о'ц'і'и нози'вал'і'с'є^а / х'рамо'м'і^и йе'ни' нози'вал'і'с'є^а / а'бо м'єдо'м / йак 'хочеш / ото'а'ко //

(36). 3.: Мені казали, що Власи спалили у війну...

— А! да! / о: / стро'а'ш'не д'є'ло бу'ло // там бу'ло 'ти'йе Ло'си^і / о'ни' ў то'ку'ом м'і'єс'ц'і'є бу'ли' / ну порт'і'зани' ж бу'л'і^и тама'ока / йе'а'к'і'йе порт'і'зани' / порт'і'зани' бу'л'і^и / доро'г'єн'к'і^и / корч'о'в'і'к'і^и то'к'і'йе // корч'о'в'і'к'і^и / с'єд'є'л'і^и ў ло'з'є'і / до по'й'є'дут' до д'є но'граб'єт' / до_й_у'с'є // 'ну до'а'к до йі'х // так 'наш'є с'є'ло / 'наш'є с'є'ло н'є ч'є'пал'і^и // 'ок од'нажди' / йак но'й'є'холо 'н'є'мцу'ў / у 'наш'є с'є'ло // ти'... / так 'пол'є бу'ло / по 'пол'у око'пал'і'с'є^а // по'ту'ом но'заўт'р'є 'утром / пош'л'і^и ў ноступ'л'єн'єйа ту'д'і^и / йе'ни' / с'о'бакам'і^и / со_ў'с'і'єм // і 'нашого с'є'ла помоб'і'л'і'зовувол'і^и 'кон'і^и / 'ку'он'мі' ту'д'і^и по'й'є'хол'і^и // і йі'х там ко'го по'мал'і^и / у'с'і'єх зго'н'ал'і^и до м'і'єс'ца / у'от // і йі'х там ростр'є'л'ал'і^и // шо'с'є_бу'ол'ш'є тр'ох'сот ч'оло'в'і'к // і в од'ну'йу 'йа'му / йе'ни' 'сам'і^и 'йам'і^и ко'пал'і^и / ў ту 'йа'му // і та 'йа'ма / кру'ў б'є'гла доўго / і та 'йа'ма д'і'хола / три' дн'і^и // просто д'і'хола // і йі'х там / хто_д'є_м'у'г / 'ту'ок'і^и д'є ў 'л'є'с'і'є с'хо'ваўс'є^а д'є / о'ни' йі'х уб'і'л'і^и ўс'і'єх // і с'є'ло спол'і'л'і^и до одні'йей'і 'хати' // і с'є н'є 'ту'ол'к'і^и Ло'си^і / а ц'є ту'д'і^и і Рад'і'н / і М'і'хо'а'л'у'о'у'ку / і Кру'к'і^и /

З.: *А як?*

— По-белоруські, там усе говорілі «ето».

З.: *Це в якому селі?*

— В Лосах. Там усе більшіство но «ето». «Ето те», «ето ві» — се в Белорусеї токіе булі говуркі. Там уже поіному говорілі, ну і мі... мі радом жілі, дак і в нас е белоруськіе слова.

З.: *А які?*

— Як сказать... «ена», «юн», отокіе. Токіе-от слова булі.

Мі там із Белорусеєй межовалісе, там у їх... ходілі в їхніе... у їхній... у їх був храм, і в наз був храм ілі, скажом, престулни празнік.

Так мі медовалі. І песні спевалі белоруськіе, мі все спевалі: «Чом стоїш, качаеш, тонкая рабіна?»

Отоке.

З.: *А який у них храм був?*

— А се храм... не храм був... називався... се престулни празнік. Се сходілісь раз у год, скажом, у нас на Покрову був, а в їх но Октябриську був, но Прочісту був. Оці нозивалісе... храмомі ени нозивалісе або медом, як хочеш. Отоко.

(36). З.: *Мені казали, що Власи спалили у війну...*

— А-а! Да-а! О-о, строшне дело було. Там було тие Лоси, они в токум месці були, ну портізани ж булі тамака... екіе портізани... портізани булі, дороженькі, корчовікі токіе. Корчовікі седелі в лозе, до поедуть до де нограбеть, до й усе. Ну, док до їх.

Так наше село... наше село не чепалі. Ток однажди як ноєхоло немцув у наше село. Ти... так поле було, по полю окопалісе.

Потум нозавтре утром пошлі в ноступленея туди ени, с собаками, со всім. І нашого села помобілізовуволі коні, куньми туди поєхолі. І їх там кого поймалі, усіх згонялі до місца, ут. І їх там рострелялі шось бульше трохсот чоловік. І в одну ю яму. Ёни самі ямі копалі, в ту яму... і та яма... крув бігла довго... і та яма дихола три дні. Просто дихола. І їх там, хто де муг, тукі де в лесі сховавсе де, они їх убілі всіх. І село сполілі до однієї хати.

І се не тількі Лоси, а це туди і Радін, і Міхолювку, і

ўс'у Б'елорус'ейу / о'с'е то'к'е // ну 'саме 'бу'л'ш'е тут у Ло'сах
 л'уд'ей ун'і'стож'і'л'і' / бо й'і'х н'е'запно // 'ти'і'е но'а'чал'і' / у'ж'е
 п'робувол'і' ўт'е'і'кат' д'е / а 'с'і'і'е 'мало ут'е'і'кал'і' / у: // і й'і'х там
 у'б'і'л'і' строш'не / с'е'і'час 'тамо'а'ка // бу'ла о'на ого'рож'ена / і
 нози'валас' брацко'ўу мо'г'і'ло'у'і // ну там у'ж'е хто шч'е поосто'ваўс'е'^а
 кот'ри'і'е' / так но'а'с'ел'ал'і'с' у'ж'е / ну ў'ж'е 'м'енч'е'і л'уд'е'і бу'ло /
 а особо' стар'і'ку'ў / і д'е'і'т'е'і / і 'ж'еншч'і'н / у'с'і'х ростр'ел'ал'і' //
 і там т'ро'йе 'суто'к к'ров'і'шла / но'в'ерх // там то'ку'йу ог'ромну'у
 'і'аму / а хто д'е бу'ў / до'а'к со'ра'і то'к'і' бу'ў / к'лун'а // док й'і'х у
 те'і со'ра'і / і іспол'і'л'і' / зопол'і'л'і' // там 'рад'ом / Мос'он'і' бу'ло
 да'о'к ў Мос'о'ну'х у'с'е с'е'ло / сог'нал'і' / у кол'хозни' со'ра'і // і
 обл'і'л'і' / і с'е жи'в'і'х спол'і'л'і' // о'і'м'і' п'ер'енос'і'л'і' ўс'о'го
 строш'н'е // 'ок о'ни' кот'ри'і'е поўт'е'і'кал'і' / док у 'наш'е с'е'ло /
 до жи'л'і' ў'ж'е по'кам'е'с'т' шо'до'ч'ого // а хто д'е 'в'і'копо'а'ў
 з'ем'л'ано'ч'ку йа'ку / до ў з'ем'л'ано'ц'и' жи'л'і' // ото'а'к'е //

З.: А хто палив? Німці?

— 'Н'і'с'мци' / 'н'і'с'мци' // й'і'хн'і'і' ко'а'рат'ел'ни' от'рад і'шоў /
 і но'пи'са'но бу'ло / ес'ес б'ели'і'ч'ереп 'м'ерт'ва голо'ва //
 е'сесо'ўци' / ц'е й'і'х бу'ла 'п'ер'ва та'ка 'арм'е'я // ну й'ак
 ско'зат' / й'ак у нас ко'зал'і' гвор'д'е'і'ци' //

З.: А поліцаї їм допомагали?

— Пол'і'пай'і' / й'ак ско'зат' // то'ж'е знуш'ч'ал'і'с'е'^а / у Гер'ман'ейу
 отпроўл'ал'і' ж бо'гато // ў 'нашу'ом с'ел'і'с'е' й'і'х бу'ло 'ма'б'і'т' ... /
 ў 'нашу'ом ж'е с'ел'і'с'е' бу'ў кушч' й'і'х // до'а'к / мо'ашо'ўс'к'і'х 'ма'б'і'т'
 с'і'ем бу'ло / а то з д'руг'і'х с'у'ол' // ло'в'і'л'і' 'ету ж моло'д'ож'
 то'ку'йу / і отпроўл'ал'і' й'і'х у Гер'ман'ейу // і 'б'і'л'і' / і
 зоб'і'рал'і' / аї / чо'го н'е бу'ло // д'руг'і'і'е 'й'асно 'н'і'с'мци' 'йо'го ж
 н'е 'те'йе / а ун у'ж'е хот'і'с'е'ў 'в'і'служ'і'ца п'ер'ед'і'м'і' / док /
 м'е'н'е со'мого і'б'і'л'і' / по'ка й'ак 'йа'о'бу'ў / отпроўл'ал'і' л'і'с'
 уво'з'і'т' / й'ак у'ж'е йа іс пл'е'і'ну пр'і'шоў / до 'р'и'с'чк'і' до с'е'і'е
 Пр'і'п'е'а'т'і' // із Д'е'н'і'сов'і'ч' //

37. З.: А після війни як господарство піднімали?

— У:х / 'посл'і'с'е' во'і'ни' бу'ло ўс'о'го //

З.: В якому році ви повернулися?

— М'і'і' ў 'сорок 'шосто'ом //

З.: Ви ще залишалися в Німеччині? Чи де?

— 'Тама'о'ка бу'л'і' / е... / у ту'ом // н'е бу'л'і' а с'уд'і' / пр'і'в'езл'і'
 ж нас // побу'л'і' там / а по'ту'ом нас п'ер'е'в'езл'і' ў Б'елорус'ейу // ў
 Б'елорус'ейі' розб'і'ти'і'е бу'л'і' / там во'і'ен'і'і'е город'а'к'і' // в

Крукі, всю Белорусею, осе токе. Ну, саме бульше тут у Лосах людей уністожілі, бо їх незапно. Тие ночалі... уже пробуволі втекать де, а сіе мало утекалі, у-у. І їх там убілі строшне, сейчас тамока... була она огорожена і нозивалась брацкою могілой.

Ну, там уже хто ще поостовавсе котрие, так носелялісь уже, ну вже менчей людей було, а особо старікув і детей, і женцін – усіх рострелялі. І там трое суток кров ішла новерх. Там токую огромную яму... а хто де був, док сорай токі був, клуня... док їх у тей сорай і ісполілі, зополілі.

Там радом Мосони було, дак в Мосонух усе село согнали у колхозни сорай і облілі – і се живіх сполілі. О-ой, мі переносілі всього строшне. Ток они, котрие повтекалі, док у наше село, до жілі вже покаместь шо до чого. А хто де вікопов земляночку яку, до в земляноцци жілі. Отоке.

З.: А хто палив? Німці?

— Німци, німци. Їхній корательни отрад ішов. І нописано було «ес-ес», белий череп, мертва голова. Есесовци, це їх була перва така армея. Ну, як скозать, як у нас козалі гвордейци.

З.: А поліцаї їм допомагали?

— Поліцаї, як скозать... тоже знущалисе, у Германею отпровлялі ж богато. В нашум селі їх було, майбіть... в нашум же селі був куц їх. Док мошовських, мабіть, сім було, а то з другіх сюл.

Ловілі ету ж молодьож токую і отпровлялі їх у Германею. І білі, і зобіралі, ай, чого не було...

Другіе, ясно, німци його ж не тее... а ун уже хотів віслужіца перед їмі, док мене сомого й білі, пока як я був, отпровлялі ліс увозіть, як уже я іс плену прішов, до ричкі до сее, Пріпеті... Із Денісовіч...

37. З.: А після війни як господарство піднімали?

— У-ух, послі войны було всього.

З.: В якому році ви повернулися?

— Мі в сорок шостум.

З.: Ви ще залишалися в Німеччині? Чи де?

— Тамака булі... е... у тум... Не булі, а сюди привезлі ж нас. Побулі там, а потум нас перевезлі в Белорусею. В Белорусеї розбітіе булі там военніе городкі. В Осіповічах.

Ос^іп^іов^іч^іах // і от / щоб востоно^ві^іт^і о^ти^іе город^кі^і
 во^іен^іи^іе // та^к м^іі шч^е там с^ту^кі^і по^упо^гу^ре^вал^іі // л^іі^су /
 во^ал^іал^іі л^іі^с // тан^кі^і / поз^ні^імал^іі баш^ні^і / тан^кі^і
 у^воз^іл^іі // п^іі^ло^рам^іі р^ез^{ол}і^і / ст^рой^іл^іі ти^іе е... ко^зар^мі^і //
 по^ка там по^вб^ст^рой^увол^іі / а^хв^іі^цер^ск^іі^іе жу^нк^іі^і / м^іі^і у^же
 там і голо^довал^іі // хв^іі^цер^ск^іі^іе жу^нк^іі^і бол^ші^іст^во но^се^вер^іе
 бу^лі^і / йе^ні^і пр^іі^іе^жі^зай^{ут} / го^лод^ні^іе / с^еі^мі^і йі^іх^іі^іе //
 до^к до^кух^ні^і оту^ді^і / до^брал^іі // а нам у^же / то^ке^от^і / м^іі^і
 у^же н^ера^ді^і / шо но^ас^ві^ті^іе жи^лі^і // го^лод^ні^іе / а тут у^же
 ж н^ео^хота / бо бу^вайе чо^го с^каж^{еш} / до^к шч^е о^суд^еа^т // шо^в
 у^же до^дому по^пас^ті^і хо^та // то^к йа^к у^же ро^бі^лі^і / так // йа^к
 кор^мі^лі^і / так м^іі^і у^же і^тер^пі^лі^і // по^вб^ст^рой^увол^іі / по^ту^о
 ка^же / с^ед^но^у по^ка до^дому пу^скат^і н^ебу^дом / о // а по^ту^о
 то^кі^і / у^іс^ор^ок ш^ост^уо^м го^ду / пр^іі^іказ бу^у / і от^прав^іл^іі^і нас^у
 до^дому // да^к по^от^пус^кал^іі / н^іі^ійа^кого н^іі^ічо^го / ко^тор^і
 с^тар^ші^іе го^да / у^пе^род от^пус^кал^іі / до^к йі^ім ко^йе^іо^кі^іе
 по^дар^кі^і до^вал^іі і^іс^о / а нас у^же / мо^лоч^іі^іх го^ду^у // то^к йа^к
 пр^іі^ішо^у до^дому у^іс^ор^ок ш^ест^уо^м го^ду // пр^іі^ішо^у / н^ема н^іі^ід^е
 н^іі^ічо^го // ан^іі^ічо^го н^ема^йе^ка // до^ва^і ха^ту ст^рой^іт^і / до^ва^і
 но^кло^дат^і / бол^ші^іе но^лог^іі^і но^кло^дал^іі^іс^і / о^да^і мо^ло^ко /
 о^да^і йе^йеч^ко / о^да^іс^ві^ін^іач^у ш^ку^ру // о^да^іпо^зі^ку / у^кло^дал^іі^і
 по^іп^іа^тсо^т ру^бл^іі^і / по^бу^лі^і // го^ре^вал^іі^і шо^ст^ро^шн^е // са^мі^і /
 йа^к ско^зат^і / но^ад^а кор^топ^лі^іе^і і^іно^ад^ах^лі^іе^бо^м бу^лі^і / а о^то шо^д
 д^е пр^іі^іто^го / до^ус^е про^да^сі^і до^шоб зо^кру^ті^іт^і у^го^су^дар^сво //
 с^е у^же йа^к Мо^лен^ко^у ста^у / до^к т^ро^шк^іі^і / по^бу^у йу^н т^рох^іі^і /
 з^на^у но^лог^іі^і / на^м по^лег^шо^ло т^рох^іі^і // а^іпо^ті^ім на^с пе^рев^ел^іі^і /
 у^іш^ест^іі^ід^ес^ату^ом го^ду // ма^бі^іт^і у^іш^ест^іі^ід^ес^ату^ом // у^лі^іс^хоз //
 то^к у^же с^тало... с^тал^іі^і м^іі^іно г^ро^ші^і ро^бі^іт^і / а по^ту^ом у^со^ух^оз //
 у^же с^тало т^ро^шк^іі^і лу^чі^іе^і на^м ж^іі^іт^і // а то с^куд^но жи^лі^і / н^е
 да^іБо^же // ну йа^к та^к ско^зат^і / л^уб^іі^іу^і го^ре^ват^і / с^уди^іту^ді^і /
 до^к голо^доват^і н^еголо^дова^у / а д^руг^іі^іе і^іголо^довал^іі^і / о^т //
 д^ен^і ро^бі^іш^а но^ан^уч^і // по^ід^{ом} у^ікон^цел^іар^ей^у / т^уол^ік^іі^і
 в^іі^ід^{еш} / до^ва^іг^ро^ші^і / н^ема / по^ішо^у до^дому // с^он^іе^ійон^і н^е
 в^іі^ішо^у / з^но^у в^іі^іко^нав^ец^і в^іі^із^іі^івайе / до^ва^іпу^от^іп^іі^іши^іс^і // а
 д^еж г^ро^ші^ібі^іло б^рат^і? / п^іа^цот / т^рі^іста ру^бл^іі^іпо^зі^кі^і //
 т^іеп^іер^іу^же йа^кн^еі^іе / а да^уБу^г н^іі^ійа^ке н^іі^іпо^зі^кі^і н^ема /
 н^іі^ічо^го // а то^ді^іж^а / і^іпо^зі^ка і^іно^лог^іі^і / і^іш^тр^ех^уо^ука / і^і
 са^омо^уоп^кла^ді^і // го^ре^вал^іі^іл^уд^іі^і / а пл^от^іі^іт^і / д^ві^іс^ті^іграм^і
 но^ден^і // до^іто то^кого до^йут^і / шо / о^тх^оди^іі^іе^ак^іі^іе / бо
 п^іер^ве з^ер^но го^су^дар^ст^ву // і^іпо^сі^іейот^і / а на^м у^же йо^кі^іе //

І от, щоб востановить отие городкі воєнніє.

Так мі ще там стукі попогоревалі. Лісу... волялі ліс. Танкі, познімалі башні, танкі увозілі. Пілорамі резолі, строїлі тие... е... козармі. Пока там пообстроюволі, ахвіцерські жункі... Мі вже там і голодовалі. 'Хвіцерські жункі більшість но севері булі, ени прієжджають голодніє, сем'ї їхніє... Док до кухні отуди, до бралі. А нам уже токе-от.

Мі вже не ради, шо но светі жилі. Голодніє, а тут уже ж неохота, бо, буває, чого скажеш, док ще осудет. Шоб уже додому попасті хотя. Ток як уже робілі! Так... як кормілі, так мі вже й терпелі. Пообстроюволі, потум каже: седно пока додому пускать не будом, о.

А потум-токі, в сорок шостум году, пріказ був, і отпавілі нас додому. Дак поотпускалі, ніякого нічого, которих старшіє года, вперед отпускалі, док їм кое-йокіє подаркі довалі і всьо, а нас уже, молоччіх годув...

Ток я прішов додому в сорок шестум году. Прішов – нема ніде нічого. Анічого немаєка. Довай хату строїть, довай ноклодать... большіє нологі ноклодалісь. Оддай молоко, оддай еечко, оддай свіячу шкуру... Оддай позику, укладаі по п'ятсот рублей, по булей. Горевалі, шо строшне. Самі, як скозать, нод кортоплей і нод хлібом булі, а ото шо де прітого... до все продасі, до щоб зокрутіть у государсво. Се вже як Моленков став, док трошкі... побув юн трохі, зняв нологі, нам полегшоло трохі. А потим нас перевелі в шестідесятум году... мабіть, в шестідесятум.... у лісхоз. Ток уже стало... сталі мі но гроші робіть. А потум у совхоз. Вже стало трошкі луччей нам жіть. А то скудно жилі, не дай Боже.

Ну, я, так скозать, любів горевать, сюди-туди, док голодовать не голодовав, а другіє й голодовалі, от. День робіш, а но нуч... пойдом в концелярею, тулькі відеш – «Довай гроши» – нема, пошов додому. Сьонне йон не вішов, знов віконавец візіває: «Довай путпішись». А де ж гроши біло брать? П'яццот, тріста рублей позикі. Тепер уже як не є, а дав Буг, ніяке ні позикі нема, нічого. А тоді ж і позика, й нологі, і штрехувка, і самоопклади. Горевалі люді, а плотіть двесті грам но день. До й то токого доють, шо... отходи екіє, бо перве зерно государству. І посійють,

а йак н'єма // то^ак йа / в'ї^извол'ї^и / а ў м'єн'є бо^гато ти^х дн'у^оў
було / шос' б'у^ол'ш'є ти^с'а^ч'ї^и маб'ї^ит' / тому_шо_йа і дн'у^о м'ї
ну^оч'у ро^б'ї^иў // йа ко^жу / в'ї^изнайет'є / зо год зоб'ї^ирайт'є мо^иї^и
ти^иє ўс'ї^є / шо йа зоро^б'ї^ив у со^у'хо^з'ї^є // і йа росп'ї^ишус'є^а
з^разу // Бож'є му^ої^и / ти^і хоч'єш тут пол'ї^ит'ї^ику по^ст^ройї^ит' у
нас // пр'ї^иє^іж^іжайут' із ро^йона / зно^уў в'ї^изи^івайут' // йел'ї^и йа
там отка^са^ус'є^а / а то шч'є тр'є_було шоб^л посо^ад'ї^ил'ї^и // о:ї /
їздумойєш на^шу жи^іс'т' // жи^ів'ї^ит' / хаї вам Бо^г помо^гайє / ўну^чу^ок
му^ої доро^гєн'к'ї^и //

38. — С'є йак в'ї^ис'єл'ал'ї^и нас / то^ак с'є му^ої су^с'ї^єд^л // о^н'ї^и
зо_о^кон'єї / у н'ї^их бу^у ко^ун' / в од^ного мо^ш'ї^ина / і йє^нї^и ў
л'є^с_у^т'є^ікл'ї^и // у^т'є^ікл'ї^и ў л'є^с / і о^п'є ўс'є ў^рєм'єє бу^л'ї^и ў
л'є^с'ї^є йак о^ц'є_о / іс^ор'валос'є^а // б'ї^ил'ї^и ў л'є^с'ї^є / м'ї^ил'ї^иц'єйа
раз_пр'ї^иє^іж^іжала / і д^руг'ї^и раз_ пр'ї^иє^іж^іжала / йї^их хот'ї^єла
пої^мат' / і н'ї^ич'ого // у тр'єї^ит'ї^и раз йї^их то^к'ї^и пої^мала // то^к йї^их
уж'є н'ї^и худоб'ї^и н'є зоб'ї^ирал'ї^и / н'ї^и ти^х ... / н'ї^и ко^н'а н'є
зо^аб'ї^ирал'ї^и / н'ї^и мо^ш'ї^ини^і // а йї^их зоб^рал'ї^и / о^н'ї^и / пр'ї^ив'єзл'ї^и /
о^н'ї^и тут ж'ї^ил'ї^и ўж'є / аж_с'удї^і по^пал'ї^ис'є^а / тут коло_Н'ї^ижи^ина
с'єло Толо^лайо^ука йєс'т'єка // і йо^н'ї^и ўж'є с'т'у^ок'ї^и ном...
нохво^тал'ї^ис'є^а йо^го / шо^у по^м'єрл'ї^и // і йу^он / і йє^на по^м'єрла /
у^от // і ти^иє^і ж^л // о^пши^ім хто_бу^утам / йє^н'ї^и по^м'єрл'ї^и /
ноб^рал'ї^ис'є^а о^с'ото // ну ўж'є си^іноч'ок доро^гєн'к'ї^и / койє_шо
позобу^іва^ус'є^а //

39. 3.: А з вовками ви зустрічалися в лісі?

— А: / з во^у'кам'ї^и стр'єч'а^ус'є^а // ну йа бу^у с'торожом / і бо^агато
стр'єч'а^ус'є^а // м'єн'є по^ста^вї^ил'ї^и бу^л'ї^и хл'ї^єб^л / ну қо^л'ї^и ў сорок
шосто^ум го^ду / о^то йаг бу^ло ўж'є то^го / так йє^н'ї^и по^ста^вї^ил'ї^и
с'торожом // а то бу^л'ї^и б^рал'ї^и колоск'ї^и з^р'ї^ивал'ї^и // а то йак по^клал'ї^и
там у ко^п'ї^ици^і / до^к / ти^иє^існо^п'ї^и / ну до^к йа / то^д'ї^и йа^ка бу^ла / ў
м'єн'є в'ї^илк'ї^и бу^л'ї^ис од^н'ї^им ро^гом іж_ж'єл'ї^єзни^ім // до йа / а
ну^оч'у хо^жу ў ти^иє^і / т'у^л'а до кор^тошк'ї^и / до то^го // їд'ї^и там у
нас бу^ла до^рога / так і так / і там йо^н'ї^и ч'асто про^ход'ї^ил'ї^и // і йа
їду / а йї^ин с'ї^єў на^о с^раци^і і с'є^ід'ї^ит' о^та^око // йї^ин но м'єн'а ... /
а йу^он / ў йо^го ло^ч'ї^и с'в'ї^єт'є^ат' йак у ко^та / у во^ука // так йак у
ко^та / йак по^в'єрн'є с'удї^і / до^к то^го / а йак с'удї^і ... // йа то^ж'є
ўж'є зл'а^ока^ус'є^а / о^ут // по^к... / м'єн'є стра^х то^к'ї^и ўз'а^у / а м'єн'є
ти^иє^і в'ї^илк'ї^и / і тут / пуд ру^койу / то^к'ї^и / пол'ї^єно // йа
сто^ійа^у_сто^ійа^у до ў йо^го / те пол'ї^єно / йак ушв'ї^ирну^у / до^к йу^он

а нам уже йокіє... а як нема. Ток я... візволі, а в мене багато тих днів було, шось бульше тисячі, мабіть, тому що я і днём і нуччу робів. Я кожу: «Ві знаєте, зо год зобірайте мої тие всі, шо я зоробів у совхозі. І я роспішусе зразу». Боже муй! «Ти хочеш тут політику постройть у нас». Прієжджають із ройона, знов візивають. Єлі я там откасався, а то ще тре' було, щоб посоділі. О-ой, іздумоеш нашу жисть... Живіть, хай вам Бог допомагає, внучук муй дороженькі.

38. — Се як віселялі нас, ток се муй сусід... Оні з-зо коней, у ніх був конь, в одного мошина – і ени в лес утеклі. Утеклі в ліс, і оце все врем'є булі в лесі, як оце-о... ісорвалосе. Билі в лесі, міліця раз прієжджала і другі раз прієжджала, їх хотіла поймать – і нічого. У трейті раз їх токі поймала. Ток їх уже ні худобі не зобіралі, ні тих... ні коня не зобіралі, ні мошини.

А їх зобралі, они прівезлі, они тут жілі вже, аж сюди попалісе, тут коло Ніжина село Тололайовка естека. І йони вже стукі ном... нохвоталісе його, шо померлі. І юн, і ена померла, уг. І тие ж... опшим, хто був там, ени померлі, нобралісь осього. Ну, вже, синочок дороженькі, кое-шо позобувавсе.

39. 3.: *А з вовками ви зустрічалися в лісі?*

— А-а, з вовками стречавсе. Ну, я був сторожом і багато стречався. Мене поставілі булі хліб... ну, колі в сорок шостом году, ото яг було вже того... так ени поставілі сторожом. А то булі бралі колоскі зрівалі.

А то як поклалі там у копіци, док тие снопі... ну, док я... тоди яка була, в мене вілкі булі с одним рогом іж желізним... до я... а нуччу хожу в тие... 'ттуля до кортошкі, до того іді, там у нас була дорога, так і так, і там йони часто проходили. І я іду, а їн сів на сраци й сидіть отак-о. Їн но меня... а юн, в його очі світеть, як у кота, у вовка. Так як у кота... як поверне сюди, док того... а як сюди... Я тоже вже злякався, от. Пок... Мене страх токі взяв, а мене тие вілкі, і тут пуд рукою токі... поліно. Я стояв-стояв до в його те поліно як ушвірнув, док юн як... Ну, вдарів його, відно. Ток ун зоотог...

йак // ну / ўдарііў йоґо віідно // ток ун зоотог... // тоа йа йак
 кріікнуў / тао два дніі н'е говорііў / ао:оа:о: так / спугаўс'а //
 а ў другіі раз / іду там іс сл'едуйущого с'ела / с Мііхол'уўк'іі
 ґтул'а / ўж'е но зм'еркан'е // аж она віів'ела / ониі ўж'е ос'ен'у / йііх
 воўч'енкуў віівод'е'а'т' у ... / йак скозат' / йак ноа проґулку / йак
 вуч'ат' йііх // у нас / у нас козал'іі 'С'ем'ен ток'іі п'разніік йе /
 док но 'С'ем'ена с'е йеініі віівод'е'а'т' йііх // ну то ц'е м'ен'іе
 тр'еба іт'іі с'удойу дорогойу / а йеініі так / 'м'етруў / йеініі м'ен'е
 'мож'е н'е зо'м'ет'ііліі / 'м'етруў д'ес'е'а'т' т'іішо // ток 'с'ем'еро
 воўч'енкуў / і йоа'на / 'як зо'в'ед'е / а йеініі зо'йеі / йе_йе_йе_йе
 йе_йе_йе_йе воў_воў_воў_воў ву:ў / п'росто йак ото 'музика
 іґрайе // йа стаў стоіу / п'росто н'е знайу йак йоґо //
 іспугаўс'а / а ў м'ен'е шо? / 'туўк'іі к'іійок од'іін у руках // і
 ўж'е зм'еркайеца // поїду / 'думойу но'к'іін'еца / а 'мож'е
 зл'а'кайеца // док йа йак кріікнуў / д'ер'ж'іі! // (сміється) / док
 'тож'е д'ен' хоу хоу хой / так і говорііў зж 'жуонкой // а йеіна то'к'іі
 зл'е'кала'с'е'а і уїшла з 'йііміі // а отого / од'іін_раз_худо́бу
 пас / ш'е ж тодіі // ну док йа отіійеі / шо йа вам рос'казуваў /
 обу'рк'іі вііў // а худо́ба так_ход'ііт' / од:ол'іі трошк'іі од_м'ен'е //
 'думойу / поїду йа до худо́біі / пр'іішоў / іду // аж йуон / худо́ба
 так пос'оца / а йуон / так куст ло́зиі то'ке // 'ок уон тудиі 'жопойу /
 а сам так_с'ед'ііт' / но ту худо́бу гл'е'д'ііт' // у'ж'е вііпониімайет'е /
 шоб_п'лігнут' но_йеіеі // ток йа позо_тиім / обиішоў / ўрод'еі
 ўж'е но́зад його / но́зад / но́зад зоішоў // так потуом корчуом / а йуон
 н'е думаў шо ч'олов'іек буд'е / йуон потуом ч'ерес_ту_худо́бу //
 уон боіііца ч'олов'іека йак н'е'чайоно / йак н'е'чайоно // а йак
 'бач'ііт' ч'олов'іека / шо'ўг'л'ед'ііт' / у'ж'е / док // док уон тодіі
 ўт'еікайе // а раз го'р'іелку / ў наз було то'к'еіе шо / опо'ратиі
 буліі // м'іілііц'еіа ўж'е пр'і... / пр'іітого ... / зопр'еш'чала
 гнат' // а ў нас у л'... / ўстонов'ііліі ў_л'еіс'іе / то'к'іі опо'рат /
 шоб вііпобач'ііліі // док там 'ц'іел'на 'тайа ... / зо'вод_ // ну док
 йа там / го'н'у доа і н'е т'еіе / 'поройус'еа там у'ж'е ж_тоґо // зіір /
 так с'удиі ік_копонциі / кудиі 'надоа по 'воду ход'ііт' // а уон
 стоіііт' / 'м'етроў п'ят' од м'ен'е // ну а йеініі огн'у боіаца / йа
 потуом б'еру голо'в'ешку / схоп'ііў / аж 'руку спйуок // а тодіі йак
 уон / йак заму'рч'ііт' / і отс'коч'ііў // а пото'м_одиіш'ліі / йа
 ўж'е боіус'а' / ўж'е н'е знайу шо м'ен'іе 'тутока і ро'бііт' //
 х'войа так / а н'у'ч' // 'думойу но х'войі' буду // проїшло м'іінут
 д'ес'е'а'т' / а мо і бу'ол'еі // а йеініі 'мож'е ўж'е / 'м'етроў сто / йак
 зосп'евайут' / док строш'не // там йеініі сп'евайут' / до'к ус'ак'ііміі /

Ток я як крікнув, так два дні не говорів: «А-а...о-о...о-о...» – так спугавсе.

А в другі раз, іду там іс следующого села, с Міхольовкі оттуля, вже но змерканне... Аж она вівела, они вже осенню їх, вовченкув, виводеть у... як скозать, як но прогулку, як вучать їх. У нас... у нас козали Семен токі празнік є, док но Семена се ени виводеть їх. Ну, то це мені треба йті сюдою дорогою, а ени так, метрув... ени мене, може, не зометілі... метрув десеть ті шо. Ток семеро вовченкув... і йона як зоведе, а ени зо ей: «Є-є-є-є, є-є-є-є, вов-вов-вов-вов, ву-ув», – просто як ото музика іграє. Я став, стою, просто не знаю, як його... Испугавсе. А в мене шо? Туйкі кійок одін у руках. І вже змеркаєца. Пойду – думою, нокінеца, а, може, злякаєца. Док я як крікнув: «Держі!» (*Сміється*). Док тоже день: «Хоу, хоу, хоу», – так і говорів з жункой. А ена токі злекаласе і уйшла з імі.

А отого... одін раз худобу пас, ше ж тоди... Ну, док я отие, шо я вам росказував, обуркі вів. А худоба так ходіть оддолі трошкі од мене. Думою: пойду я до худобі. Прішов... іду – аж юн... худоба так посьоцца, а юн... так куст лози токе, ток ун туди жопою, а сам так седіть, но ту худобу гледіть. Уже, ві понімаєте, щоб плигнуть но єе. Ток я позо тим обийшов, вроде вже нозад його, нозад, нозад зойшов. Так потум корчум, а юн не думав, шо чоловік буде, юн потум черес ту худобу. Ун боїца чоловіка, як нечайоно, як нечайоно. А як бачіть чоловіка, шо вгледіть уже, док... док ун тоди втекає...

А раз горілку... В наз було токее, шо опорати булі. Міліцея вже прі... прітого... зопрещала гнать. А в нас у ль... встоновілі в лесі токі опорат. Шоб ві побачілі – док там цільна тая... зовод. Ну, док я там гоню до й не тее, пороюсе там уже ж того... Зір – так сюди ік копонци, куди надо по воду ходіть. А ун стоїть, метров п'ять од мене. Ну, а ени огню бояца, я потум беру головешку, схопів, аж руку спюк. А тоди як ун... як замурчіть – і отскочів. А потом одийшли, я вже боюся, вже не знаю, шо мені тутока й робіть. Хвоя так, а нуч. Думою: но хвої буду. Пройшло мінут десеть, а, мо', й булей. А ени, може, вже метров сто – як зоспевають! – док строшне. Там ени спевають, док усякімі, так як оце музика, так ревуть.

так йак оц'є музи́ка / так р'євут' // так пр'і́ході́лос'а^е бач'і́т' // і пр'і́ході́лос' бач'і́т' кон'і́ до^ав'і́л'і́йєни́ / с'є шо йа / с'є так шо йа с'і́йє бач'і́у / а так остол'ни́х // ну ход'і́л'і́ об'лаві́ ро^бі́л'і́ / о'тетот скажом у'ч'асток / проч'єсат' / л'і́са // до^к отц'у́л'а пос'тав'є́т' / о́т / там пос'тав'і́л'і́ / там // по'ту́м по л'і́су об'лава і́д'є / там стукот'ат' гуркот'ат' / йєни́ йак уб'є́гайт' / ток уб'і́вайут' // ото́к'єйє // а пр'і́ кол'хозу до^к іс' того ... / іс ко'шар / с ко'шар т'єл'ата ві́т'агувол'і́ // у нас бу́ло во́уку о́у дуж'є бо^агато / дуж'є бо^агато // а оп'ш'є йак пос'ош скот / док бер'єжи́ ўж'є його / бо 'могут' зоду́ши́т' //

3.: *А людей?*

— Н'є / л'уд'єй так 'можна ско́зат' шо н'є / л'уд'єй н'є // о́с'є ўж'є / йак о́ц'а бу́ла 'агомна ў нас / то^к от'у́л'а пр'і́йєі́ж'я́л'і́ сп'єц'і́ол'і́сти́ то́к'і́йє / у 'наш'є с'є́ло // там зо^а с'є́лом т'рошк'і́ да^ок к'ладб'і́шча^е / мог'і́... / скот зо́копувол'і́ // док о́ни́ туди́ пр'і́ход'і́л'і́ 'часто / 'ти́йєі́ воўк'і́ // то^к йєни́ у́ж'є от'у́л'а пр'і́ход'і́л'і́ і так / обманувол'і́ йі́х / шо йак зор'є́вє до^к 'точно воўк // а йєни́ ўж'є йак зор'є́вє од'і́н / о́н'і́ ўж'є туди́ зб'єгайт' / о́т // до^к тр'і́ воўк'і́ там уб'і́л'і́ / о́т // то^к йа у́ж'є 'бач'і́у йі́х / йак йєни́ уб'і́л'і́ / у йі́х то́к'і́йєі́ 'зуби́ / то́к'і́йєі́ ото́ко йак у́ж'є ўх'ваг'і́т' / док у́ж'є н'є ві́рв'єца // о // то́к'і́йє //

(40). 3.: *А ще які у вас там тварини?*

— Ло́с'і́ бу́л'і́ / ко... / 'ти́йє / 'кози́ / а та́к'і́х д'руг'і́х // ну 'зайці́ с'є / 'воўк'і́ / с'є сом'є со́бойу // л'і́с'і́ци́ / а д'руг'і́х то́к'і́х к'рупни́х н'є бу́ло //

3.: *Там полювали?*

— Да // ві́ 'каж'єт'є пол'є́вал'і́? //

3.: *Ну, мисливці ходили?*

— Ход'і́л'і́ / ход'і́л'і́ // ход'і́л'і́ йєни́ / ну йак 'можна ско́зат' / йі́м 'ту́ок'і́ розр'єшалос'є́ з'і́мойу / о́то до 'марта 'м'є́с'є́аца / док ход'і́л'і́ / уб'і́вал'і́ // а но^а ло́с'і́ / шоб 'лос'а ўб'і́т' / док 'надо́ брат' карточку бу́ло / о́тс'рєло́ч'ну́йу карточку // а́л'є бро́а кон'йєрі́ ўб'і́вал'і́ / бро́а кон'йєрі́ // у нас ло́с'єй бу́ло бо^агато / бро́а кон'йєрі́ пр'і́йєі́ж'я́л'і́ сш Чорн'і́гу́ва / і от'у́л'а / о́ц'і́ ўж'є у Пр'і́п'є́ті́ шо ж'і́л'і́ // док уб'і́вал'і́ / п'таство ўб'і́вал'і́ йєни́ / і о́с'і́йєі́ о́собо ло́с'і́ // но^а воўку́в о́н'і́ 'мало / а но^а ло́с'і́ // уб'і́ут' / м'йасо те поод'і́райт' / позоб'і́райт' у 'сумк'і́ / а ... 'ку́с'т'є то осто́н'єца так / і 'рог'і́ зоб'і́рал'і́ / 'рог'і́ бу́л'і́ кро́с'і́ві́йє // іш'ч'є о́н у доч'к'і́ мо́йє / йа зно́ішов у 'л'є́с'і́ / док шч'є і

Так пріходілося бачіть. І пріходілось бачіть коні довілі ени, се шо я, се так, шо я сіе бачів, а так остольних... Ну, ходілі облаві робілі, отетот, скажом, участок прочесать ліса. Док отцюля поставеть, от... там поставілі, там. Потум по лісу облава іде, там стукотять, гуркотять. Єни як убігають, ток убігають. Отокеє.

А прі колхозу, док іс того... іс кошар, с кошар телята вітягуволі. У нас було вовкув дуже богато, дуже богато. А опше як посьош скот, док бережи вже його, бо можуть зодушить.

З.: *А людей?*

— Не, людей, так можна скозать, шо не, людей не. Осе вже як оця була атомна в нас, ток оттуля прієжджали спеціолісти токіе у наше село. Там зо селом трошкі, дак кладбіща, могі... скот зокопуволі. Док они туди пріходілі часто, тие вовкі. Ток ени уже оттуля пріходілі і так обмануволі їх, шо як зореве, док точно вовк. А ени вже, як зореве одін, оні вже туди збегаюца, от. Док трі вовкі там убілі, от. Ток я уже бачів їх, як ени убілі, у їх токіе зуби, токіе... оток-о як уже вхватіть, док уже не вірвеца. О... Токіе.

(40). З.: *А ще які у вас там тварини?*

— Лосі булі, ко... тие... кози, а такіх другіх... Ну, зайци се, вовкі, се сомє собою. Лісіци... А другіх токіх крупних не було.

З.: *Там полювали?*

— Да. Ві кажете «полевали»?

З.: *Ну, мисливці ходили?*

— Ходілі, ходілі. Ходілі ени, ну, як можна скозать, їм туйкі розрешалосє зімою, ото до марта месеца, док ходілі, убівалі.

А но лосі, шоб лося вбіть, док надо брать карточку було, отсрелочную карточку. Але броконьєрі вбівалі, броконьєрі. У нас лосей було богато, броконьєрі прієжджали с Чорнігува і оттуля, оці вже у Пріпеті шо жілі.

Док убівалі, птаство вбівалі ени і осіе особо лосі. Но вовкув оні мало, а но лосі. Уб'ють, м'ясо те пооддірають, позобірають у сумкі, а... кусте-то остонеца так, і рогі зобіралі, рогі булі кросівіє. Іще он у дочкі мое, я знойшов

т'єп'єрека // о'ни^і / ло'с'і^и прожи'вут' с'кажом / го'д'с'ку'ол'к'і^и / і йєн... і йі'хн'і'їє ро'г'і^и спо'дадут' / с'ам'і^и спо'дадут' / м'є'н'аєе шо / а ў йі'х но'кожну'ом ... / 'кожни^і год ро'жок у'ход'і'т' / і ў йі'х то'к'і'їє йак / ну от ти'х ро'гу'оў / йак ... / с'єд'но йак ў'йо'лца / так бо'гато // док йак / с'кажом йак 'год / так ро'жок / йак 'год док ... / шо по'с'і'м'ро'ж'ку'оў / і по 'вос'і'м'ро'ж'ку'оў / по'ти'м' спо'дадут' о'ни^і / і д'руг'і'їє но'рост'айут' у йі'х // до'к но'їш'л'і'м'і' / до с'є у доч'к'і'и / до'к там п'ят' ро'ж'ку'оў бу'ло // с'є о'д'і'н'ру'г / і д'руг'і'и / а с ти'х ро'ж'ку'ов і'дут' ото'к'і'їє 'от / с'є о'д'і'н'ру'г / ... / йє'ни^і 'йакос' пр'і'то'го / а по'ту'ом спо'дадут' і д'руг'і'їє рост'ут' // ло'су'ов у нас' бу'ло бо'гато / 'дуж'є бо'гато // ну йі'х бо'гато во'ў'к'і'и по... / во'ў'к'і'и по'бору'ют' йі'х / і сто'рай'уца' / так 'йу'он док йу'он н'є здо'їєц'а / лу'ос' // у'он б'є'р'є ўп'і'рай'єца ў 'д'є'р'єво но'гам'і'и / т'і'и 'ти'м'! голо'вою / і 'задн'і'м'і'и но'гам'і'и у'он 'с'і'л'но б'їє // 'да'їж'є шо н'єж'і'в'і'х у'ж'є зно'ход'і'л'і'и во'ў'ку'оў / у'б'і'ваў // а'л'є йє'ни^і сто'рал'і'с'є'а 'д'є'н'і'буд' / шо'б йі'х но'л'у'од / йак о'соб'єно з'і'мо'ї / і йак но'л'у'од йу'он п'і'д'с'ко'ўз'уйєца / і там йє'ни^і йо'го / об'лож'уйут' і з'їє'дадут' //

41. 3.: Як ви їздили в Чорнобиль до війни?

— Бу'ло ху'добойу йі'є'з'д'і'л'і'и / 'кон'і'и зопр'є'гайєш // на'о бо'зар ту'ди^і йі'є'з'д'і'л'і'и / а 'н'є док 'п'і'є'ш'к'і'и // 'п'і'є'ш'к'і'и о'с'є да но'кло'д'єш 'торбу ш'чо'го 'н'і'буд' / шо'б' про'дат' / ту'ди^і // і ц'є / т'р'і'цот' п'ят' к'і'і'лом'є'тру'оў // п'є'і'ше'а'ка / ту'ди^і і но'зад // там шо'с' 'куп'і'иш / шо'с' про'до'а'с'і'и // і с'є ўс'є то'к'є // а йак то'го / бу'л'і'и / ў'ж'є / ш'ч'є одно'с'і'бно / док 'ку'он'м'і'и йі'є'з'д'і'л'і'и // ко'н'а шо'с' 'н'і'буд' 'воз'м'єш / по'ї'є'хоў там / 'воз'м'єш 'кон'о'м 'йє'с'ц'і'и // там йє'ў'р'єй'і'и бу'л'і'и / там 'можна бу'ло ноч'є'ват' // йак бу'л'і'и зна'коми'їє йє'ў'р'єй'і'и / а / ко'гда ўж'є по'ўс'єл'ал'і'с'є'а / док у'ж'є //

3.: Ви казали, якась банда була, що євреїв убивали?

— А / струкоўци^і //

3.: А коли це було?

— С'є струкоўци^і бу'л'і'и / у // д'вацот' ... // ої бу'ло ў нас / і мох'ну'оўци^і / і стр'укоўци^і / і Пет'л'ура // с'є / ў д'є'в'є'гна'цоту'ом // ў с'і'х го'дах // ну йак і'н зо'н'аў / є'то бан'д'і'и'т' буў / 'ток в'і'н зо'н'ав о'с'є Чор'нобул' / Ш'є'п'єл'і'ч'і'и / Комо'р'і'н // і йу'он о'с'є муж'і'ку'оў то'к'і'х / ко'тори'їє зо'ж'і'точно ж'і'л'і'и / док / зо'лото 'д'а'ї // а йє'ў'р'єй'у' о'соб'є'но // і ш'ч'є 'йун / ў йі'х бу'ла с'і'но'го'га / 'тамока ў ту'ом / ў Чор'нобул'є'і // там йі'х бу'ло стро'ш'нє // 'ток йун із'гон'ав

у лесі, док ще й теперека. Они, лосі проживуть, скажом, год скульки, і ен... і їхніє рогі сподають, самі сподають, менеє шо. А в їх но кожнум... кожни год рожок уходіть, і в їх токіє, як... ну, от тих рогув, як... седно як вйолца, так богато. Док як, скажом, як год – так рожок... як год, док... Шо по сім рожкув і по восім рожкув, потим сподають они і другіє норостають у їх. Док нойшлі мі, до се у дочкі, док там п'ять рожкув було. Се одін руг і другі, а с тих рожкув ідуть отокиє-от, се одін руг... ени якось прітого, а потум сподають і другіє ростуть. Лосув у нас було богато, дуже богато. Ну, їх богато вовкі по... вовкі поборувають їх. І стораюца, так юн... док юн не здоецца, лусь. Ун бере впіраєца в дерево ногами... ті тим!.. головою... і заднімі ногами ун сільно б'є. Дайже шо нежівіх уже зноходілі вовкув – убівав.

Але ени сторалісе де-нібудь, шоб їх но люд, як особено зімой... і як но люд, юн підсковзуєца, і там ени його обложують і з'єдають.

41. З.: *Як ви їздили в Чорнобиль до війни?*

— Було, худобою їзділі, коні зопрегаеш, на бозар туди їзділі, а не – док пішкі. Пішкі осе да ноклодеш торбу ш чого-нібудь, шоб продать... туди. І це тріцоть пять кілометрув. Пешека, туди і нозад. Там шось купіш, шось продосі. І се все токе.

А як того... булі вже... ще односібнo, док куньмі їзділі. Коня... шось-нібудь возьмеш, поїхов там, возьмеш коньом есці.

Там євреї булі, там можна було ночевать, як булі знакомиє євреї; а когда вже повселялісе, док уже...

З.: *Ви казали, якась банда була, що євреїв убивали?*

— А, струковци.

З.: *А коли це було?*

— Се струковци булі у двацоть... ой, було в нас: і мохнувци, і стрюковци, і Петлюра... Се в деветнацотум, в сіх годах. Ну, як ін зоняв... ето бандіт був... ток він зоняв осе Чорнобуль, Шепелічі, Коморін. І юн осе мужикув токіх, которіє зожиточно жілі, док: «Золото 'ддай». А євреюв особенно. І ще юн... в їх була сіногога, тамока в тум, в Чорнобуле, там їх було строшне... ток юн ізгоняв усіх у

у^{с'є}х у с'їно^гогу // і дот... дас^{ц'} зо^да^чу йі^м / с^ту^ок'ї^и то с^ту^ок'ї^и то ^лзо^лота // од:о^дут' ^иє^ни^і те ^лзо^лото / о^н із^но^у йі^х ту^дї^и // і ^ии^н ^ии^х до ^ти^х ^пу^р ^муч'ї^у / шо ^иє^ни^і ^ус'у ... / шо ^було поод:о^вал'ї^и // по^ту^ом н'є^ма^йе^ка / ^иє^ни^і / но^чал'ї^и / ^сам'ї^и ^иє^ни^і / с^ума с^ход'ї^ит' і ^ус'о // он ^ии^х по^уї^уу но ^ри^єчку но ^су Пр'ї^па^{т'} / пов'є^лї^и ^ии^х та^ма^ка // і ^иє^ни^і ^сам'ї^и про^ру^бал'ї^и ^пє^лу / с'є ^дї^єло з'ї^ммо^йу бу^ло // і ^ус'є^і сто^нов'є^ца / і ^иє^дї^ин од^но^го ^пх^айут' // од'ї^ин од^но^го на... ^пх^айут' // а по^сл'є^дн'о^го / ^иа ^уже ж н'є бу^у та^ма^ка // по^сл'є^дн'ї^и о^ста^ус'є^а / та^ок ^иє^ни^і ^кажут' / ^иак ^хоч'єш / сам ^лї^єз' // і ^йо^го н'є зо^ач'є^пї^лї^и // а у нас / у ^соло^ах / ^иє^ни^і по^пє^ру^д Чор^нобул'а ^у ^со^лах у нас / с'є ^уже по ^соло^ах // ^ток ^иї^єз^дї^лї^и // да^к ^иє^ни^і бо^лши^сво по^ут'є^лка^лї^и // а ^кот^рї^х по^лов'ї^лї^и / ^ии^х / до^к по^ру^бал'ї^и / по... / по^уб'ї^ивал'ї^и // а то ^иак по^ут'є^лка^лї^и / то по ^ло^зам / по... / а то до^к с^кажом / до ^мє^нє ^пр'ї^дє / ^кажє / за^лаз' у ^хл'ї^єу / с'є^дї^и та^мо^ака // по^ту^ом ^иє^ни^і по^шл'ї^и / ту^ди^і ^у Ко^мо^рї^ин / і там ^ии^х у Ко^мо^рї^ин'є / там ^ии^х роз^бї^лї^и // і ^йо^ак'ї^иє ^уже о^стал'ї^сє^а / до^к / ^иє^ни^і жи^лї^и // тут у Чор^нобул'ї^є жи^лї^и // ^ии^м ^дуже / ^ии^м тут ^кро^сї^ив'є ^мї^єс^цє // ві^и н'є бу^лї^и ^у Чор^нобул'ї^є?

З.: Був.

— ^кро^сї^ив'є / т'є^пє^р ^ио^но н'є^тє / а то^ди^і ж да^ок // ^мї^єс^цє то^кє ^кро^сї^ив'є на^да Пр'ї^па^{т'}:у // ^ток ві^и і ^коло Пр'ї^па^{т'}ї^и бу^лї^и? //

З.: Був.

— І ^у ^йа^но^вї^є ві^и бу^лї^и / н'є? //

З.: Ні, не був.

— Н'є бу^лї^и // уд ^йа^но^ва по ^тої^бо^ук ^ри^єчк'ї^и // ^мї^и о^то по... / ^чє^рєс Пр'ї^па^{т'} / по ^тої^бо^ук ^ри^єчк'ї^и ^мї^и ж'ї^лї^и // ^у нас ^мє^сца / ^зє^мл'ї^и ^наши^і бу^лї^и н'є / н'є ^дуже хо^роши^іє / бо^лши^ство ^пє^шчани^іє //

(42). З.: Ви казали, що і з вашого села були в Струка...

— Бу^лї^и / бу^лї^и // два н'є в'є^рну^лос'є^а / а два в'є^рну^лос'є^а і ж'ї^лї^и так // ^ток у ^тр'ї^цот' с'є^дмо^ум го^ду / ^йо^ни^і ^уже то^го / до^к по^шл'ї^и ^у ^парт'є^йу // у ^тр'ї^цот' с'є^дмо^ум го^ду / ^иак і^с:и^лал'ї^и / да^ок так ^иє^ни^і хо^тї^єл'ї^и / шо^уб ^ии^х со^слат' // а^лє ^иє^ни^і ^уже ^у ^парт'є^йї^и / но^чал'ї^и зо^шч'ї^иш^чат' ^ии^х // і так ^ии^х / ^йо^ни^і ^и о^стал'ї^сє^а // і так і ^ко^зал'ї^и / Мо^кс'ї^им Стру^ко^вєц / і Мо^рт'ї^ин Стру^ко^вєц / так ^ии^х і ... / по^ка і по^мє^рл'ї^и // ш^чє і ^дє^тєї Стру^ко^уца^мї^и но^зи^лвал'ї^и //

сіногогу і дот... дасць зодачу їм: стукі-то, стукі-то золота. Оддодуть ени те золото – он ізнув їх туді. І їн їх до тих пур мучів, шо ени всю... шо було – пооддовалі. Потум немаєка, ени ночалі... самі ени с ума сходіть і всьо.

Он їх пов'юв но ричку но сю Пріпать, повелі їх тамака. І ени самі прорубалі пелю – се діло зімою було – і все стоновеца, і едін одного пхають. Одін одного на... пхають. А последнего... я вже ж не був тамака... последние оставсе, так ени кажуть: «Як хочеш, сам лізь». І його не зочепілі.

А у нас у сьолох... ени поперуд Чорнобуля в сьолах у нас... се уже по сьолох, ток езділі... Дак ени большисво повтекалі.

А котріх половілі їх, док порубалі, по... повбівалі. А то як повтекалі, то по лозам, по... а то док, скажом, до мене пріде, каже: «Залазь у хлів, сєді тамока».

Потум ени пошлі туди в Коморін, і там їх у Коморіні... там їх розбілі. І йокіє вже осталісе, док ени жилі. Тут, у Чорнобулі жилі. Їм дуже... їм тут кросіве місце. Ві не були в Чорнобулі?

З.: Був.

— Кросіве, тепер йоно не те, а тоди ж, дак... Місце токе кросіве над Пріпаттю. Ток ві й коло Пріпаті були?

З.: Був.

— І в Янові ві були, не?

З.: Ні, не був.

— Не були. Уд Янова по той бок ричкі. Мі ото по... черес Пріпать, по той бок ричкі мі жилі. В нас месца, землі наши були не... не дуже хорошие, большинство пещание.

(42). З.: Ви казали, що і з вашого села були в Струка...

— Булі, булі. Два не вернулось, а два вернулось і жилі так. Ток у тріцоть сєдьмом году йони вже того... док пошлі в партею. У тріцоть сєдьмом году, як іссилалі, дак так ени хотілі, щоб їх сослать. Але ени вже в партії, ночалі зоціщать їх. І так їх... йони й осталіся.

І так і козалі: Моксім Струковец і Мортін Струковец, так їх і... пока й померлі. Ще й дітей Струковцями нозивалі.

3.: *А ще ви казали, у вас переховували єврейських дітей...*

— Йеу'р'єіс'к'і^и / да // то'ди^и док йа ж ко'жу / ў нас у со'м'і'х^и // у 'нашу / п'єр'єховуол'і^и // жи'ла йеу'р'єіка / там / чолов'їк Йух'і'м з'ваўс'а / а йе'на Р'і'ўка // ток ў йе'йі^и було дв'їє дочк'і'и // 'юні' йак'шо то'го / док бер'є... / б'рал'і'и йі'х / йак д'є пої'майт' у'же / док / но'с'і'лувол'і^и / а по'ту'ом уб'ї'вал'і^и // так йе'ні' у'же ў нас // 'матка йі'х за'брала / 'поноч'і'и // і йо'ні' пр'ї'шл'і'и 'поноч'і'и / 'матка йі'х п'єр'єод'ї'єла / у то'куйу од'є'жу по'гану // і ў т'є / йе'ні' н'є ў'м'ї'єл'і'и / а ў'же с'єд'ї'єл'і'и / до / 'мучку ту с'мі'кол'і'и / шоб йі'х н'є то'го // а йак у'же / 'ето 'д'ї'єло ўс'о розб'ї'л'і'и / так о'н'і'и по'п'од'акувол'і'и / хо'д'ї'л'і'и шч'є // по'ту'ом у'же у'лад'ї'л'і'и с' д'єс' у Чор'нобул'є^и / а по'ту'ом ішч'є і ў К'ї'йєв'ї'є / док / і п'ї'с'ма / і пр'ї'йє'ж'ї'ал'і'и // шо 'матка п'єр'єхо'вала із 'бат'ко'м йі'х // а мох'ну'оўці^и / брат мо'ї був ув 'арм'єй'і'и / док мо'ў / о'руж'єйє / йак бул'і'и мох'ну'оўці^и ў с'єл'ї'є / док / пу'пу'оло'т'ї'л'і'и / йа з'найу шо // і ск'р'ї'н'у розб'ї'л'і'и / шо 'му'ў йу'н о'руж'єйє / а йу'н сам у'т'ук / хо'т'ї'єл'і'и йо'го зоб'рат' // Бог йо'го з'наєє //

(43). 3.: *А хто у вас іще був у революцію, яка влада? Ви пам'ятаєте?*

— Йак у р'євол'уц'єйу? / чо'го ж н'є пон'ї'майу // бул'і'и п... бул'і'и н'ї'ємц'ї'и // бул'і'и пол'ак'ї'и // п'єт'л'уров'єц буў // ну 'опши'ї'м оцту'пал'і'и посл'єдн'ї'иє пол'ак'ї'и / за' пол'акам'і'и ў'же пр'ї'шл'і'и 'наши' / 'наши' пр'ї'шл'і'и док / а пол'ак'ї'и бул'і'и н'ї'чого / од'... / ў йі'х бу'ла шч'є то'ка 'кон'ї'ица хо'роша // 'опши'ї'м ко'вол'єр'єйа 'дуже хо'роша // то йа з'найу ш'є мо'лі'и буў / так йе'ні' рос... / по с'єлу / і ўс'ї'є за'б'єгал'і'и м'лі'ка / м'лі'ка / а 'дал'єй од'ї'н ... / там йе'ні' 'кон'ам оўс'а до'ваї до'ват' / ко'гда йак'ї'с' охв'ї'и'цер 'маб'ї'т' 'йї'хн'ї'и / 'в'ї'шоў / та йак зог'раў / ток йе'ні' ўс'ї'є 'ч'ї'сто / но 'ти'ї'є кон'ї'и / і хо'ду // уг'є'ї'кат' // і аж о'с' но друг'ї'и 'д'єн' пр'ї'ход'є'а'т' у'же 'наши' // 'наш'ї'и пр'ї'ход'є'а'т' / тей у по'стол'ах // тей од'ї'н 'чобо'ут то'к'ї'и / а тей то'к'ї'и // тей у ку'х'вайш'ї'є / тей у п'ї'ї'джач'ку / ну / побєд'ї'л'і'и // г'нал'і'и / док о'ц'є ко'жу / 'сам'ї'їє посл'єдн'ї'иє оцту'пал'і'и пол'ак'ї'и // ох // с'є йак 'ї'а з'найу //

44. 3.: *Ви казали, що вашому селу чотириста років майже. Звідки ви це знаєте?*

— Ц'є / йе'но нози'ї'валос'є / йун буў / йа буў бр'ї'и'год'ї'и'ром // а йу'н буў голо'войу кол'хоза // от // дак йе'но нози'ї'валос'а 'ранч'єї То'ган'руог // о'н 'д'єто ув ор'х'ї'вах ної'шоў / от // ток м'ї'и' раз

З.: *А ще ви казали, у вас переховували єврейських дітей...*

— Єврейські, да. Тоди... док я ж кожу, в нас у соміх... у нашу переховуволі. Жила єврейка там, чоловік Юхім звався, а ена Рівка. Ток в єї було дві дочкі. Йони якшо того, док бере... бралі їх, як де поймають уже, док носілуволі, а потум убівалі.

Так ени уже в нас. Матка їх забрала поночі. І йони пішли поночі, матка їх переоділа у токую одежу погану. І в те... ени не вмілі, а вже седелі до мучку ту смиколі, щоб їх не того... А як уже ето дело всьо розбілі, так оні поподякуволі, ходілі ще. Потум уже уладілісь десь у Чорнобуле, а потум іще і в Києві, док... й пісьма, й прієжджалі... шо матка переховала із батьком їх.

А мохнувци... брат мой був ув армеї, док, мов, оружее. Як булі мохнувци в селі, док пупуколотілі. Я знаю, шо і скриню розбілі, шо, мув, юн оружее... А юн сам утюк, хотелі його зобрать... Бог його знає...

(43). З.: *А хто у вас іще був у революцію, яка влада? Ви пам'ятаєте?*

— Як у революцією? Чого ж не понімаю. Булі п... булі німці. Булі полякі. Петлюровец був. Ну, опшим, оцтупалі последніе полякі, за поляками вже пішли наши. Наши пішли, док...

А полякі булі нічого, одь... в їх була ще тока конніца хороша. Опшим, коволерей дуже хороша. То я, знаю, ше моли був, так ени рос... по селу, і всі зобегалі: «Млика, млика». А далей одін... там ени коням овса довай довать, когда якісь охвіцер, мабіть, їхні війшов та як зограв – ток ени всі чисто но тие коні і ходу. Утекають. І аж ось но другі день пріходеть уже наши. Наші пріходять: теї у постоях... теї одін чобот токі, а теї токі... теї у кухвайци, теї у піджачку – ну победілі, гналі. Док оце, кожу, самие последніе оцтупалі поляки. Ох... Се як я знаю.

44. З.: *Ви казали, що вашому селу чотириста років майже. Звідки ви це знаєте?*

— Це ено нозивалосє... Юн був... я був брігодіром, а юн був головою колхоза. От. Дак ено нозивалосє ранчей Тоганруг. Он де-то ув орхівах нойшов, от. Ток мі раз ехолі

йе^іхолі^и но пол'е^і і йу^он м'и^ин'е^і рос'казуво^у / от // а тутока бу^у / у с'у^ом Машов'і^е / Машо^у / бу^у то^кі^и чолов'і^к / шв'і^идко ход'і^ив у^он дуже // бо ў К'і^ийу^о поро^ходи^і ход'і^ил'і^и / у^же // так у^он у К'і^ийев'і^е / куп'і^иў сол'і^и там пуд^а / а п'ер'еходи^і ход'і^ил'і^и с'у^дойу но Крос... по^уз Кросно р'і^ичка бу^{ла} / по с'у^і же Пр'і^ип'а^ті^и // ток й^ин йак по^шу^о / док п'ер'еход при^ішов у Чорнобу^л і й^ун пр'і^ишо^у // от / да^к йе^{го} нози^івал'і^и / Марш^и / ма^орши^ірує так хутко // і йо^{го} п'ер'ем'ен'і^ил'і^и но Машу^о // док й^ун но^ішо^у знач'і^т ув_ор^хі^ива^ох / і ц'е м'ен'е^і рос'казуво^а / да^к й^ун у^же / м'ен'е^і то^ді^и рос'казуво^а шо с'е / у^же ув_ор^хі^ива^ох йак у^н но^ішо^у / док ув_ор^хі^ива^ох бу^{ло} / йо^{му} тр'і^иста ш'езд'ес'ат'роко^у // от / то^гди^і / йак йо^{но} бу^{ло} // так с'е ў^же д'ес' ко^{ло} ч'ети^ір'ох'сот л'е^т // а йу^он бу^у / ти^м / проку^рором бу^у / а по^ту^ом йа^{ко}с' у нас / у с'е^{ло} йо^{го} пр'і^ислал'і^и / до бу^у голо^войу ко^ухо^за // да^к ц'е й^ин ме^н'і^е рос'казуво^у // док йа о^це то^ке_во / а д'ругого йа н'е з^найу //

З.: А як його звали?

— Йо^{го} звал'і^и? // Боб'і^ичук йо^{го} хво^м'і^ил'ейа / а звал'і^и / то^і // в'і^ишло //

45. З.: Які ягоди, гриби у вас були в лісі? Як ви їх заготовляли?

— О! / там ў нас бу^{ло} / у нас ноч'і^инайа із в'есни^і / і до са^ме гли^ібок'е ос'ен'і^и / от // у нас / пр'і^ийе^іж'зал'і^ис К'і^ийева / да^іж'е / гр'і^ибо^івари^і // гр'і^иб'і^и / ві^и знайе^те б'е^іли^ійе с'і^ий'і^и гр'і^иб'і^и? // ток у нас й^их дуже бо^гато бу^{ло} / ток с'е гр'і^ибо^івари^і ц'ел'не л'і^ето бу^лі^и // с'е ж гр'і^иб... гр'і^иб'і^и во^ір'і^ил'і^и / і ку^ді^іто отпро^ул'ал'і^и / за^гре^ан'і^ицу й^их ўс'е говор'і^ил'і^и шо / тч'і^и в Англ'ейу тч'і^и хто_й^их_знайе // док у нас // а йа^гу^д у нас! / к'руглі^і год / бу^лі^и / со^бо чор^н'і^ика / мо^лі^ина / е^а / о^жи^іна / ко^лі^ина // е^а / з'емл'он'і^ика / бру^сн'і^ика / ў нас ... // а о^це ў^же йак осу^шил'і^и боло^{та} / док с'і^ийе бу^лі^и // а / о^ці^ийе кот^р'і^и ў боло^г'і^е рос^л'і^и / бру^сн'і^ици^і / і ше / док у^же н'е ста^{ло} й^их / а йа^ени^і л'у^б'і^ил'і^и рос^т'і^и / у до^к'і^их / йак ско^зат' / пудбо^лоч'ени^ійе з'емл'і^и тч'і^и ти^ійе / то^к'і^ийе во^ді^и // ід'еш сту^пайеш / ўро^д'і^е н'е^ама // усту^п'і^иу / во^да // йак осу^шил'і^и ти^ійе / боло^{та} / да^к йе^ні^і п'ер'ес^тал'і^и рос^т'і^и // а так у нас йа^гу^д Бо^же_му^о / йа^к'і^их ти^і хо^чеш бу^{ло} // й^их ба^огато зб'і^ирайут' / ти^ійе / зв'єр'і^и зб'і^ирайут' йа^годи^і / до йе^л'і^и // б'є^ілочк'і^и су^шил'і^и гр'і^иб'і^и / зб'і^ирал'і^и но... / но так'і^ийе д'е су^чоч'к'і^и / по д'єр'єву су^ч'к'і^и д'є / нотк'н'е ту^ді^і // і там і зо^си^іхайут' / а по^ту^ом йе^ні^і у с'во^ій'і^и ти^ійе /

но поле і юн міне розказував, от.

А тутока був, у сьом Машові... Машов... був токі чоловік, швидко ходів ун дуже. Бо в Кіюв пороходи ходілі уже. Так ун у Кієві купів солі там пуд, а переходи ходілі сюдою но Крос... повз Кросно річка була, по сьой же Пріпаті. Ток їн як пошув, док переход пришов у Чорнобуль і юн прішов. От. Дак его нозивалі Маршів, марширує так хутко. І його переменілі но Машув. Док юн нойшов, значіть, ув орхівах, і це мене розказував. Дак юн уже мене тоді розказував, шо се уже ув орхівах як ун ношов. Док ув орхівах було – йому тріста шезьдесят роков, от... тогди, як йоно було. Так се вже десь коло четирьохсот лет. А юн був тим... прокурором був, а потум якось у нас, у село його пріслалі, до був головою ковхоза. Дак це їн мені розказував. Док я оце токе-во, а другого я не знаю.

З.: *А як його звали?*

— Його звалі? Бобійчук його хвомілея, а звалі... той... вішлю.

45. З.: *Які ягоди, гриби у вас були в лісі? Як ви їх заготовляли?*

— О-о, там в нас було, у нас ночіная із весни і до саме глибоке осені, от. У нас прієжджали с Кієва дайже грибовари. Грібі... ві знаєте белиє сії грібі? Ток у нас їх дуже богато було, ток се грибовари цельне літо булі. Се ж гріб... грібі ворілі і куди-то отпровлялі загреніцу їх все, говорілі, шо ті в Англею, ті хто їх знає.

Док у нас... а ягуд у нас!.. кругли год булі, 'собо чорніка, моліна... е... ожина, коліна... е... земльоніка, брусніка в нас...

А оце вже, як осушили болота, док сіє булі... а... оціє, котрі в болоті росли, брусніци, і ше... док уже не стало їх. А яни любілі рості у докіх, як скозать, пудболочение землі ті тие, токіє води. Ідеш, ступаєш, вроді нема. Вступів – вода.

Як осушили тие болота, дак ени й пересталі рості. А так у нас ягод, Боже муй, якіх ти хочеш було. Їх багато збірають тие... звері збірають ягоди, до елі.

Белочки сушили грібі, збіралі но... но такіє де сучочки, по дереву сучкі де, ноткне туди – і там і зосихають, а потум

у йи^их дуплах бул^иі йе^{ни}і бол^иши^иство жи^ил^иі / і от^ието йе^{ни}і
 кор^им^иі^илі^ис' // ор^иі^иешк^иі / зб^иі^ирал^иі / оре^их^иі у нас^и бул^иі
 д^иі^ик^иі^ие / л^ие^ис^ині^ие / то^ик^иі^ие к^ируг^ил^иен^ик^иі^ие / мо ви^и йи^их і
 зна^иет^ие // док / ти^ие зб^иі^ирал^иі ор^иі^иешк^иі // да^и і^ил^иуд^иі зб^иі^ирал^иі
 йи^их // у^иже с^ие^изон пр^иі^ид^ие / док і^идут' у л^иі^ис // зб^иі^ира^ийут' /
 но^исуши^ивол^иі^и йи^их //

46. 3.: Як у вас в селі жили? Хати замикали?

— Е: / так / кл^иамку но^ик^иі^инут' о^ида^и / а зом^ик^иі^и бул^иі^и
 д^ие^ире^иу^ийани^ие // а щ^ие бул^иі^и / к^ир^иі^иши^и у с^иел^иі^ие // док то у^иже
 с^итал^иі^и со^иломойу к^ир^иі^ит' / да^ик хо^ит^иа у^иже так пуд^игр^ие^иб^ийунку / йа
 у^иже сам к^ир^иі^иу // а то то^ик^иі^ие / до^ик но^ик^иі^идойут' і^ишум^иі^и / до
 о^ипо^иу^из^ин^иі^и поча^ипайут' // да йак^и бул^иі^и про^икл^иати^иі^ие н^иі^им^ици^и /
 док щ^ие хвото^игро^ив^иі^ировол^иі^и ти^иі^ие хати^и / до гл^иа^ид^иел^иі^и йак
 йе^{ни}і // а то у^иже с^итал^иі^и // в од^ину^ио^и хати^и / йак ско^изат' /
 бат^ико / два си^ині^и о^иж^иен^иі^ице^иа / н^ие од^и:ел^иу^ивол^иі^ис' // о^ис^ио так
 йак / у ту^ио^и / хат^ик^иі^и н^иев^иел^иі^ик^иі^ие бул^иі^и / тр^иі^и ок^ина там у
 хат^иі^и / с^ит^иі^ин поч^ит^иі^ишо і н^ие бу^ило / то о^итак м^иуча^ице // з^иі^имойу
 бу^ило то^ика^ийа у нас / йак ско^изат' / дро^иу^и н^ие на^иго^итов^иет' / си^ир^иі^их /
 си^ир^иі^иі^ие д^ирова / су^их^иі^их н^ие но^иго^итов^иет' / н^иесмот^ир^иа шо
 л^иі^из^ибу^иу // ото^ик^иі^ие л^иуд^иі^и бул^иі^и / зо^иб^иі^ити^иі^ие // до по^ий^ие^идут'
 нор^иубайут' ти^их си^ир^иі^их дру^ио^иу / до у^и ту п^иі^иеч но^ик^иі^идойут' / а^ини^и н^ие
 го^ират' // по^иту^иом поч^иад^иейут' о^итама^ио^ика / р^иа^иету^ийут' одне^идно^иго //
 а! / н^ие^иважно бу^ило // а так з^иі^имойу да^ик / р^иі^ибу ло^ив^иі^илі^и / у нас у
 ти^их боло^итах / то^ик уй^ину^ио^иу / в^иі^и зна^иет^ие то^ику^ийу р^иі^ибу йа^ику^ийу? /
 н^ие? // зна^иет^ие? // то^ик у нас йи^их бу^ило Бо^иже мо^иі / одо^ик^иі^ие от /
 л^иунк^иі^и рубайем / а то^ид^иі^и до^ик^ие / р^иеш^иет^иі^иш^ие там / зо^и те^ийе //
 і ту^иди^и пус^икайеш ото^ику^ийу // йе^{ни}і / зокло^идайеш йо^иго // там
 пр^иі^идушуйуца / йак йи^им н^иема^ид^ие док йе^{ни}і с^иуда л^иі^изут' // і
 но^ил^иі^из^ие йи^их док / пу^ид^иеш зо^ину^ич по^ид^ива по^итр^иі^и р^иазі^и по
 ко^иш^иел^иу б^ие^ир^иеш / ти^иі^ие р^иі^иб^иі^и // у ко^иши^и кла^ил^иі^и / док у ко^иши^и
 і^иш^ил^иі^и // а о^иц^ие у^иже йак осу^иши^ил^иі^и боло^ита / док у^иже / у^иже
 ун^иі^исто^иж^иі^илос' т^ие у^ис^ие // то^ика р^иі^иба бу^ила / а уй^ину^ив у^иже н^ие
 с^итало // йе^{ни}і л^иуб^иет' д^ие граз' // ої доро^иг^иен^ик^иі^и //

3.: А ще яка риба у вас була?

— Коро^ис^иі^и бул^иі^и / коро^ип^ици^и / і ш^ичука // і оц^и:ул^иа йак
 роз^ил^иі^ивало^ис' во^ила / так аж до на^ишого с^иела пр^иі^иход^иі^ила / із
 Пр^иі^ип^ие^ит^иі^и // то^ик пр^иі^иход^иі^ила реч^ина р^иазна р^иі^иба // у нас аж
 до на^ишо^иго с^иела лод^ико^им^иі^и йе... йе^из^ид^иі^илі^и / то^ик^иі^ие во^иди^и
 бул^иі^и бол^ишушчи^иі^ие //

ени у своїи тие, у їх у дуплах булі ени большеиство жили, і от ето ени кормілісь. Орішкі збіралі, орехі у нас булі дікіє, лесніє, токіє кругленькіє, мо', ви їх і знаєте. Док тие збіралі орішкі.

Да й люди збіралі їх. Уже сезон пріде, док ідуть у ліс. Збірають, носушиволі їх.

46. 3.: *Як у вас в селі жили? Хати замикали?*

— Е-е, так клямку нокінуть одак-о, а зомкі булі дерев'яніє. А ще булі... кріши в селі... док то вже сталі соломою кріть, дак хотя вже так пуд греб'юнку, я вже сам крів. А то токіє, док нокідоють шумі до оповзні почапають. Да як булі проклятие німци, док ще хвотогрохвіроволі тие хати, до гляделі, як ени...

А то вже сталі... В одній хаті, як скозать, батько, два сини оженіце, не одделюволісь. Осьо так, як у туй... хаткі невеликіє булі, трі окна там у хаті, стін почті шо й не було, то отак мучаца.

Зімою, було, токая в нас, як скозать, дров не наготоветь... сиріх, сиріє дрова, сухіх не ногоготоветь, несмотря шо ліз був. Отокіє люди булі зобітіє. До поедуть норубають тих сиріх дров, до в ту піч нокідоють, ани не горать. Потум почадеють отамака, ратують одне 'дного.

А!... Неважно було. А так зімою, дак рібу ловілі. В нас у тих болотах, ток уюнув... Ві знаєте токую рібу якую? Не? Знаєте? Ток у нас їх було, Боже мой, одокіє-от лункі рубаєм, а тоді доке решетіще там зо тее... І туди пускаєш отокою... ени... зокладаєш його... там прідушуюца, як їм нема де, док ени сюда лезуть. І нолезе їх, док пуйдеш зо нуч по два, по трі рази по кошелю береш тие рібі. У коши клалі, док у коши ішлі.

А оце вже як осушили болота, док уже... уже уністожілось те все. Тока ріба була, а в'юнув уже не стало. Єни любеть де гразь... Ой, дорогенькі...

3.: *А ще яка риба у вас була?*

— Коросі булі, коропци... і щука... і оццюля, як розлівалось вода, так аж до нашого села пріходіла із Пріпеті. Ток пріходіла речна разна ріба.

В нас аж до нашого села лодкомі є... езділі, токіє води булі большеищие.

З.: Як у вас село стояло? На горбі?

— Нї / н'є 'очи¹н'то на⁰ гор'б'і^є / ну / но т'рошк'ї^и
воз'ви¹ш'єну⁰м 'м'ї^єсци^є //

(47). З.: А скільки у вас кутків було? У вас казали
«кутки»?

— Да / у нас 'ул'ї^ица м'ї^и козал'ї^и // По'гуон / Гат' / Прос'єруод /
(пошєтки) С'єр'їло'ўка // тр'ї^и кут'к'ї^и було //

З.: Як називалися?

— По'гуон / Прос'єруод / Гат' / а 'тамо^ака ўже туди^і дал'єї
г_Бело'рус'єйї^і / док нози'вал'ї^и С'єр'їло'ўка / там / пробочайт'є //

З.: А чому так називалися? Чому Погон?

— А йа / н'є з'найу / там 'в'ї^иго'н буў / По'гуон // 'в'ї^иго'н /
тудойу ху'доба ход'ї^ила / от // а: / 'с'єйє / у'же Гат' / док там
го'т'ї^ил'ї^и г'р'єб'л'у то'куйу / 'пос'єр'єд' с'єла // от // док так
нози'валос'а Гат' / Гат' // то'к'є пр'ї^идумойут' / йа'к'є // а ц'є
Прос'єруод / ц'є цент'рал'не с'єло було / док с'є Прос'єруод //
цент'рал'не с'єло д'є с'єл'ї^ил'ї^ис'є^а зразу / 'л'уд'ї^и // а було тр'ї^и
хво'м'ї^ил'єйї^и у нас //

З.: А ще четвертий куток... Чому його так називали?

— Йа ўже н'... / йа ўже ж н'є ско'жу вам / теї ч'єт'в'єрти^і
ку'ток / йї^их ноз'ї^ивал'ї^и / туди^і / так пр'ї^идумол'ї^и / (пошєтки)
С'єр'їло'ўка //

З.: А вони не ображались?

— Та н'є / у'же так у пр'ї^ив'ї^ичку пош'ло //

З.: То що ви казали, «трі фомілеї було»?

— Тр'ї^и хво'м'ї^ил'єйї^и було ў с'єл'є^і // По'тап'єнк'ї^и / Горбо'ч'єнк'ї^и /
і Шу'л'г'ї^и // о'ут / док йо'ни^і / йак ско'зат' / йак пл'єм'їа бул'ї^и //
а с'є од йї^их зорож'дал'ї^ис'є^а // а д'руг'ї^иє хво'м'ї^ил'єйї^и / 'єто у'же
пр'ї^иход'ї^ил'ї^и із д'руг'ї^их с'у'ол / у пр'ї^им'ї^и туди^і пр'ї^иход'ї^ил'ї^и //
у нас / скажом / йак ско'зат' / тутока ко'тори'їє пр'ї^ир'ї^иєц'ї^и / док
бо'гато то'п'ї^ила во'да // док у йї^их // с'є бул'ї^и тр'ї^и хво'м'ї^ил'єйї^и / ў
йї^их було 'сорок ши'с'т' но'д'ї^єло'ў з'єм'л'ї^и / ізразу до'вал'ї^и йї^им //
і с'є ў с'у з'єм'л'у 'в'ї^иход'ї^ил'ї^и і л'є'їса / і боло'та / і ўс'о // а так'є
хо'рош'є з'єм'л'ї^и / 'мало було // а ў д'руг'ї^их 'с'ола^ох ш'ч'є ху'жеї
було / і у'от пр'ї^иход'ї^ил'ї^и / скажом / у м'єн'є д'в'є доч'к'ї^и 'їл'ї^и
тр'ї^и // ну / у'он ч'ув'єйє шо / о'с'у доч'ку мо'їу 'оз'мут' / і с'у доч'ку
'воз'мут' / а с'а / а'бо сл'є'їпа / а'бо ж н'єкрос'ї'ва н'єй'ока // от в'ї^ин
об'їа'ўл'айє / пр'ї^имо'ку'ў / а то'ди^і д'ругого н'ї'чого н'є було // а
'ту'л'к'ї^и з'єм'л'а // т'єп'єр же скажом / ўс'є / 'можна ї шо'с' т'єйє /

З.: Як у вас село стояло? На горбі?

— Ні, не очинь-то на горбі, ну... но трошки возвишеному місци.

(47). З.: А скільки у вас кутків було? У вас казали «кутки»?

— Да, у нас уліца мі козали. Погун, Гать, Просеруд, *(пошепки)* Серіловка. Трі куткі було.

З.: Як називалися?

— Погун, Просеруд, Гать, а тамока вже туди далей г Белорусеи, док нозивалі Серіловка там, пробочайте.

З.: А чому так називалися? Чому Погон?

— А я не знаю, там вігон був, Погун. Вігон, тудою худоба ходіла, от. А-а сее... уже Гать, док там готілі греблю токую посеред села. От. Док так нозивалося Гать, Гать. Токе прідумують, яке...

А це Просеруд, це центральне село було, док се Просеруд. Центральне село, де селілісе зразу люді. А було трі хвомілеї у нас.

З.: А ще четвертий куток... Чому його так називали?

— Я вже нь... я вже ж не скожу вам, теї четверти куток, їх нозивалі... туди... так прідумолі... *(пошепки)* Серіловка.

З.: А вони не ображались?

— Та не, уже так у прівічку пошло.

З.: То що ви казали, «трі фомілеї було»?

— Трі хвомілеї було в селе. Потапенкі, Горбоченкі і Шульгі. От. Док йони, як сказать, як плем'я булі. А се од їх зорождалісе. А другіе хвомілеї, ето уже пріходілі із другіх сюл, у прімі туди пріходілі. У нас, скажом, як сказать... тутока, которіе прі рицци, док богато топіла вода. Док у їх... Се булі трі хвомілеї, в їх було сорок шисть нодділов землі, ізразу довали їм. І се в сю землю ввіходілі і леса, і болота, і всьо. А таке хороше землі мало було. А в другіх сьолах іще хужей було.

І ут пріходілі. Скажом, у мене две дочкі ілі трі. Ну, ун чувствує, шо осю дочку мою озьмуть і сю дочку возьмуть, а ся або слепа, або ж некросіва... нейока. От він об'являє... прімокув... а тоди другого нічого не було, а тулькі земля. Тепер же, скажом, все... можна й шось тее... туйкі но землі

ту^ок^ії^и но з'емл^ії^е жи^іт' / от ві^ин йак пр^іїд'е ў пр^іїм^ії^и / ту^іди^і /
 йо^{го} / йу^н у^{же} до^їе йо^{му} / ту доч^{ку} йо^{го} / од:о^їе // у^н хо^{че} ў^{же} /
 н'е хо^{че} йе^їе // л'уб^ії^т н'е л'уб^ії^т / йак ка^жут' / ал'е б'е^{ре} //
 йу^н йо^{му} там до^{ру}їе во^{ли}ї^і / т^иї^и там ко^н'а / ко^{ро}ву / і з'емл^ії^и //
 от // і йе^{ни}ї^і но то^м но^д:є^лї^е ў^{же} / ў йо^{го} с^{ка}жом си^їну^оў^ї
 н'е^{ма} / до^к йун пр^іїмо^кї^и пр^іїма^їе // то^к с^їїх пр^іїмо^ку^в у^{же}
 хво^мї^лї^{ей}ї^и бу^лї^и л^{раз}ни^їїе / пото^{му} шо ў нас во^{да} м'ен^їше^ї
 то^пї^їла / до^к у нас бу^лї^ише^їе ко^лї^їч'ес^{во} / то^дї^и ж так бу^ло //
 шо но^пашеш / те ї йе^їс^її^и // сво^їу кор^{то}шку / сву^ї хл^її^еб /
 сво^їу / кру^па // то^ўко^чам^її^и то^ўкл^її^и кру^пу / ну до^к / йе^{ни}ї^і
 пр^аўда^шо / нози^ївал^її^сї^е пр^іїмо^кї^и / йак пр^іїма^к то йу^н н'е
 нози^їва^ўс'ї^е хо^зай^їно^м / а йе^{на} хо^зай^їко^у // хво^мї^лї^{ей}а
 йе^її^и / йе^{на} ту^ок^ії^и шо рос^пї^їсо^{на} з йї^їм // а йї^їх н'е б^рал^її^и но
 йо^кї^її^{ес} н'ї^їбу^д с^{ка}ем з^бор^її^и т^иї^ишо / до^к йї^їх / а ти^ї
 чо^лов^її^к / хот' ти^ї і хо^{ро}ши^ї йо^кї^и / і спо^су^об^иї^і / ну г^рамот^нї^їх
 то н'е бу^ло / а т'е^бе ў^{же} зо с^таросту н'е по^ста^вї^ат' ў с'є^лї^ї / бо
 у т'е^бе з'емл^ії^и н'е^ама / т'е^бе з'емл^їа // а йу^н хот' н'е^{го}д^нї^ї /
 йо^кї^їс' / с^таростойу йо^{го} по^ста^вї^ат' / а ў йї^їх бу^лї^и од^лї^їч^кї^и
 то^кї^їїе / до^вал^її^с йї^їм / о^туто^{ка} пр^іїч'еп^лу^{во}л^її^и // до^к ві^ин
 т'е^бе хот' і бїе / хоч^їшо йу^н р^{об}ї^їт' / а йо^{го} н'е зо^чє^лї^ї / бо
 ў йо^{го} од^лї^їч'ї^їїе йї^{ес}т'є^{ка} // о^цї^їе сто^рос^тї^і то^кї^їїе бу^лї^и // ну
 до^к о^цї^їе роз^мно^жу^{во}лос'ї^е / о^цї^їх с^оро^к ш^їїс^т но^д:ї^їлу^ў / і ў^{же}
 йо^{но} роз^мно^жу^{во}лос'ї^е роз^мно^жу^{во}лос'ї^е // до ў ко^{го} с^їїни^ї /
 а хто пр^іїмо^кї^и пр^іїма^ў / от // до^к у нас йї^їх о^цї^їх пр^іїмо^ку^в
 л^дуже бо^гато бу^ло / і з^друг^їїх с^ул / пото^{му} шо ў нас н'е так во^{да}
 то^пї^їла // до^к хот' йе^{но} гор^овал^її^и / ал'е хл^її^еба м^ожно бу^ло //
 в'є^тра^кам^її^и ти^їм^її^и мо^лол^її^и / то^пча^кам^її^и мо^лол^її^и // і хл^її^еба
 ў^{же} пре^дуж'є н'е бу^ло / а про^тїє с^їїє^лї^ї ко^ноп^лї^и / с^їїє^лї^ї
 л'он / і о^{то} йо^{го} пр^ал^її^и / т^їка^лї^и / што^нї^ї ш^їїл^її^и / со^роч^кї^и
 ш^їїл^її^и / о^т / і з^їйо^{го} / в'є^ро^ўк^її^и ві^їл^її^и / со^бї^їє но там шо^с
 пр^іїўї^їазу^вот' / увоз^їїл^її^и / о^ї / ото^кї^їєї^їот // о^їс'є то^кї^їє с^таре
 бу^ло / у нас // до^к л^ак^шо / с'єї^їчас / йа^їка йї^{ес}т'ї^ї / так ї^дїш зо
 ко^{го} // а то^дї^і / так^шбу^ло / пр^іїд^{ут} с^ватот' тво^їу доч^{ку} / у вас
 пр^іїм'є^рно л^дон^їка йе // пр^іїд^{ут} / бат^їко пу^їтайе / а йе^акого йун
 р^оду? // с^їто^кого с^їто^кого // йа н'є л^дам / с'є го^їту^но^к по^їгани^ї // то
 хо^т'а ва^{ша} доч^{ка} ї хо^чїе / зо йе^{го} пої^їт'ї^ї / ну йе^{на} б'єз бат^їка н'є
 п^уїд'є / от // а ко^{го} бат^їко / а то бу^лї^и / су^сїд му^її жї^її
 н'єдо^лїєко / д'їд Рї^їгу^р // до^к у Хо^ромну^м / там у^{же} бот^їк^її^и
 в'ї^їсво^{то}л^її^и йеїе // з бо^гати^їх // а пу^вїл^її^и / а йу^н н'є^а
 бач^їїї // а по^їту^м пої^їєхол^її^и ў^{же} ту^дї^і но в'є^сїє^лї^їє шу^об

жить. От він як пріде в прімі туди, його... юн уже доє йому ту дочку його, оддое. Ун хоче вже, не хоче єе... любіть, не любіть, як кажуть, але бере. Юн йому там дорує воли ті там коня, корову... і землі. От. І ени но том нодделе вже... в його, скажом, синув нема, док юн прімокі прімає.

Ток сіх прімокув уже хвомілеї булі разние, потому шо в нас вода меньшей топіла, док у нас бульшее колічесво. Тоді ж так було: шо нопашеш, те й есі. Свою кортошку, свуй хліб, свою... крупа... Товкочами товклі крупу, ну док ени, правда шо, нозивалісе прімокі.

Як прімак, то юн не нозивавсе хозяїном, а ена хозяйкою. Хвомілея єї, ена тукі шо роспісона з їм. А їх не бралі но йокієсь-нібудь, скаем, зборі ті шо, док їх... а тий чоловік, хоть ти і хороши йокі, і спосубни... ну, грамотних то не було... а тебе вже зо старосту не поставять в селі, бо у тебе землі нема... тебе земля. А юн хоть негодни йокісь, старостою його поставеть. А в їх булі одлічкі токіє, довалісь їм, отутока-о прічеплюволі. Док він тебе хоть і б'є, хоч шо юн робіть, а його не зочепі, бо в його одлічіє естека. Оце сторости токіє булі.

Ну, док оце розмножуволосе, оціх сорок шість нодділув. І вже йоно розмножуволосе, розмножуволосе... До в кого сіни, а хто прімокі прімав, от.

Док у нас їх, оціх прімокув, дуже богато було із другіх сьол, потому шо в нас не так вода топіла. Док хоть ено горьовалі, але хліба можно було. Ветраками тимі мололі, топчаками мололі. І хліба вже предуже не було, а проте сійолі коноплі, сійолі льон – і ото його пралі, ткалі, штони шілі, сорочки шілі, от... Із його веровкі вілі собі но там шось прів'язувоть, увозілі...

Ой, отокеє-от. Осє токе старе було у нас. Док дак шо, сейчас, яка єсть, так ідеш зо кого... А тоди так було: прідуть сватоть твою дочку... у вас, прімерно, донька є... прідуть, батько путає: «А єкого юн роду?» – С токого с токого. – «Я не ддам, се ґотунок погани...» То хотя ваша дочка й хоче зо єго пойти, ну ена без батька не пуйде, от... а кого батько...

А то булі... сусід муй жив недолеко, дед Рігур. Док у Хоромнум, там уже ботькі вісвотолі єе... з богатих. А пувелі, а юн не бачів. А потум поєхолі вже туди но весілле, шуб

зобрат' / док йе'ни^і йе'му д'ругу // доч'ку н'екро'с'і'ву ўже / д'ругу
 'д:ал'і' // а с'с'вату'м погово'р'і'л'і' // і так йу'н в'е'к і
 'муч'і'ўс'е' / ўс'е йу'н йе'йе пропо'д'ушч'а нози'і'ваў /
 пропо'д'ушч'а // о'так ж'і'л'і' доро'г'ен'к'і' //

(48). 3.: А ви як одружувалися?

— Ну йа о'дружуваўс'е' / йак ско'зат' / по сво'йу'о'і вол'і'е
 о'бдружуваўс'е' // у м'ен'е / м'ен'і' можна бу'ло / йа ко'л'і' робо'т'а в у
 Лен'і'нград'і' / у'ж'е / та'к м'ен'і' там 'можна бу'ло / там м'ен'і' то'к'е
 хо'роше м'е'с'це но'ход'і'лос' / шо / йак то' ка'жут' / у нас ко'зал'і'
 'аї до'л'у'л'і' // ну йа так / зно'ком'і'ўс' у'ж'е с'йейу / до то'го // ну
 йа 'думоў там оста'а / а з 'нашого с'ела шч'е од'і'н бу' / а по'йе'дом
 а по'йе'дом // йа пр'і'йе'хоў / ў м'ен'е ўже н'і'чого н'е бу'ло ў 'бат'ка
 ўже / н'і'ш'о // а йе'на о'дна ў 'бат'ка бу'ла // по'ку'і'на // так йу'н /
 ж'і'ў н'і'чого / но'ту'л'к'і' 'шо / од'на бу'ла // ну ў м'ен'е' ж н'е'ма
 н'і'чого // н'і' хати' н'а'ма / н'і' ў 'бат'ка 'хати' н'а'ма / н'і'чого
 н'е'ма / бо роску'лач'і'л'і' // так ми' позна'ком'і'л'і'с' / ток йа ко'у / куди'
 ж м'і' будо'м? // до'ваї / йе'на ка'ж'е / ў пр'і'м'і' / пр'і'д'еш / до нас
 ж'і'т' // йа пр'і'шу'ў / ту'ди до йі'х / у'ж'е // ну т'ешч'а дуж'е хо'роша
 бу'ла / а т'ес'т' н'е хо'т'і'ў // о'н пр'і'маку'ў н'е хо'т'і'ў / у'н 'думоў
 шо'б йе'на пош'ла куди' // до ... // замуж / ў нас ко'зал'і' і'замуж / о //
 док'у'н / об'ши'м ско'зат' / йе'йі' в'ел'м'і' н'ено'ві'д'і'ў / до і' м'ен'е
 пудо'м'у'л'аў / шо'б йа шч'е йе'йе / мо'ў ти' 'бі' : / ти' пу'чи'н'айес'е'
 бо'бам // а м'і' м'і'рно ж'і'л'і' / хо'рошо ж'і'л'і' з'йейу / ну н'е по'в'езло
 так // а в'ес'ел'а ко'л'і'с' гу'л'ал'і' / йа шч'е вам роско'жу йак // с'е
 в'ес'ел'а / го'р'і'л'к'і' пош'т'і'шо н'е бу'ло / там гру'шове 'йушк'і'
 но'чав'ет' // от'у'ти'х посто'л'ах / от'у'ту'ом / там т'і'л'і'л'і'койут' /
 йе'ні' йак пу'і'дут' ско'кат' / ток аж / ко'лот'а'ц'е'а от'і'йе / 'гул'і'ца // ну
 а по'ту'ом / йак пр'і'ход'ет' у с'вати' / ўс'е ўже пого'вор'ет' / ска'жом /
 со'гласни'йе // на... на'значат' од'ну н'ед'і'л'у в'ес'і'л'е' // у'т / о'ц'е' / о'т'е
 в'ес'і'л'е' ўже / і'сход'е'а'ц'е' // там гу'л'айут' / моло'ду'о'і сп'е'вайут' // там /
 п'і'с'н'і' / то'а'к'і'йе р'азн'і'йе // пр'і'м'е'рно / йак зов'і'вайут' йе'йе //
 то'ди' ж д'і'ўк'і' хо'д'і'л'і' ў пла'тках / а жу'нк'і' / ч'еп'ци' бу'л'і' то'к'і'йе
 но голо'в'і' / мо ві' знайет'е йі'х? // знайет'е // о'то ўже 'хусточку
 ск'і'дайут' / а ч'е'п'ца нод'е'вайут' // ти' ўж'е 'хусточк'і' / ти' йе'йе н'е
 'должна нод'е'ват' / хо'д'і'т' у ч'еп'ци' // сп'е'вайут' /

т'і' йа ў т'е'б'е мо'йа 'мамко /

ко'ру'ўк'і' н'е'а 'насла //

шо'у ти' м'е'н'і'е но го'л'у'ўку /

пош'коду'вола 'масла //

зобратъ, док ени ему другу... дочку некросіву вже, другу 'ддалі. А с сватум поговорілі. І так юн век і мучівсе, все юн еє «проподюща» нозивав, «проподюща».

Отак жілі, дорогенькі.

(48). З.: *А ви як одружувалися?*

— Ну, я одружувавсе, як скозать, по своєю волі обдружувавсе. У мене... мені можна було, я колі роботув у Ленінграді уже, так мені там можна було... там мене токе хороше месце находілось, шо, як то кажуть, у нас козалі «ай до люлі». Ну я так... знокомівсь уже с єю до того... Ну, я думов там остацца, а з нашого села ще одін був: «А поедом, а поедом». Я приєхов, в мене вже нічого не було в батька вже, нішо. А ена одна в батька була, покуйна. Так юн жив нічого, но тількі шо одна була. Ну в мене ж нема нічого: ні хати няма, ні в батька хати няма, нічого нема, бо роскулачілі. Так ми познакомілісь, ток я коу: «Куди ж мі будом?» – «Довай, – ена каже, – в прімі, прідеш до нас житъ». Я прішув туди до їх уже. Ну, теща дуже хороша була, а тестъ не хотів. Он прімакув не хотів, ун думов, щоб ена пошла куди... до... замуж, в нас козалі замуж, о. Док ун, обшим скозать, єї вельмі неновідів, до й мене пудмовляв, щоб я ще еє, мов: «Ти бі-і, ти пуччиняесе бобам». А мі мірно жілі, хорошо жілі з єю, ну не повезло так...

А веселля колісь гулялі, я ще вам роскожу як. Се веселля... горілкі пошті шо не було, там грушове юшкі ночаветь. От у тих постолях, от у тум... там тілілікоють, ени як пуйдутъ скокать, ток аж колотяце отіе... гуліца. Ну, а потум, як пріходеть у свати, все вже поговореть, скажом, согласіе. На... назначать одну неділю весілле. Ут, оце оте весілле вже... ісходеца. Там гуляють, молодуй співають там пісні токіе разніе, прімерно, як зовівають еє. Тоди ж дівкі ходілі в платках, а жункі... чепци булі токіе но голові, мо', ві знаете їх? Знаете. Ото вже хусточку скідают, а чепца нодевають. Ти вже хусточки, ти еє не должна нодевать – ходіть у чепци. Співають:

*Ті я в тебе, моя мамко,
Корувкі не пасла,
Шо ти мені но голувку
Пошкодувола масла?*

і там д'ругого // і до'руйут ск'ри^ін'у / там у'ж'є до'йє / у
ск'р'і^ін'у шо йу^ої но'лож'єт' / о'т // кло'дут' / йе'йи^і у'нос'єт' //
а^обо 'бодн'а то'ка к'ругла / і зочи^ін'айєц'а // і то ўже по'с'адут' но
ту'йу 'бодн'у / і сп'є'вайут' //

'бодн'а мо'йа без'вухо^айа /

чо'ум ти^і м'є'н'є н'є слухола //

і так, же но ск'р'і^ін'ку / но ск'р'і^ін'у но ту'йу // у'нос'єт' у 'хату
ўж'є / хаї Бог помогаєє вам // там у'ж'є коро'ваї д'і'є'л'єт' // сп'є'вайут'
пр'і'сп'і'є'вайут' / йак // о'ц'є то'к'є ж'є'н'і'н'є було // д'і'кар'с'во'
було шч'і'нтаї / д'і'кар'с'во // а йа ж'є'н'і'ўс'є^а / йак ско'зат' / по
сво'йу'ї вол'і'є / йє'на зно'йома м'є'н'і'ї була // по'коїнайа // а м'є'н'і'ї
там у Лен'і'н'град'і по'подало'с' хо'роша'йа / да'є / х'то ўє зна'йаг б'і'ї
було // 'оч'і'н' бо'гати'єє бул'і'ї // а йа ж'і'ў / по'кам'єст н'є то'го / док
м'є'н'і'ї ж н'і'н'г'д'є н'і'ї'йак'і'х доку'м'єнту'ў н'є до'вал'і'ї //
н'і'ї'йак'і'х / б'єз доку'м'єнту'ў // ото 'там робо'тоў / 'там робо'тоў б'єз
доку'м'єнту'ў // а то ц'є 'шо / ну'ч робо'тоєш / т'і'ї д'єн'
робо'тоєш / а ў'ну'ч'і'ї то в'єд'єш 'кон'і'ї 'паст'і'ї / бо' м'і'л'і'їц'єйа
про'в'єрайє // б'єс 'паспорта / до'к в'і'го'н'айє // о'ї / с'і'ї'ноч'о'к му'ї
доро'г'єн'к'і'ї / т'і'ї ўж'є ў'нучу'к //

(49). 3.: *А де ви в Ленінграді працювали?*

— Цар'ско'Д'і'єцк'є С'єло / од Лен'і'н'града там йє'но вос'єм'нацот'
к'і'ї'лом'єтро'ў // мо в'і'ї бул'і'ї там? // н'є бул'і'ї // там д'є цар
ж'і'ў / 'ранч'є // док йє'но нози'валос'є Цар'ск'є С'єло / а йак 'наши'
ўж'є / у'з'ал'і'ї / 'єти'їє / ну зошл'і'ї 'наши'їє / ц'а со'в'є'ц'ка
ўлас'т' // до'к йє'но нози'валос' Цар'ско'Д'і'єцк'є С'єло // там /
д'і'єт'ач'і'їє со'д'і'ї бул'і'ї то'к'і'їє / т'і'ї 'ти'їє / йак ско'зат' / йак о'с'є
ў нас с'є'час / со'но'тор'єй'і' до'шо' / док ото там / там д'і'єт'і'ї
од'і'хал'і'ї // ток і йа там по'по'ход'і'ў / 'бач'і'ў цар'ску од'є'жу // там
од'аї тр'і'їцот' ко... / ко'п'є'й'о'к було то'д'і' / б'і'л'єт' / і хо'д'і'ї /
а: // од'єжа йо'го / сохрон'і'ла'с'є^а / була // і с'є 'ход'і'т' / скурсу'вод
'вод'і'т' / по'казуйє // і там було то'к'є ог'ромне 'оз'єро / і но'ту'ом
'оз'ор'і'є // йак о'но збу'довоне / то'к'є / к'руглє ў'род'і'ї // гул'бі'їшч'є //
во'т // ток і ту'д'і' // ту'д'і' ўж'є п'і'д'і'їс'ат ко'п'і'є'й'о'к / в'єдут' / док
ти' / зов'єзут' т'єб'є 'лод'койу ото ту'д'і' / там по'ход'і'ш / д'є йє'ні'
гул'ал'і'ї // ток 'йа так шо по'бач'і'ў / д'є бу'ї цар / о'т // і ўс'є
сохрон'і'лос' / н'є ч'є'пал'і'ї // т'і'ї 'мо йо'го ўж'є / п'єр'єлад'і'л'і'ї
йє'го / пуд'лад'і'л'і'ї бу'ол'ше / т'і'ї 'шч'о // док йа 'тамо'ка бу'ї / док
йа по'бач'і'ў / у чо'ум йу'н хо'д'і'ў / і шо ў йо'го / йо'к'і'їє зо'пас'і'
бул'і'ї / док ўс'о // тр'і'їцот' ко'п'і'є'й'о'к б'і'л'єт' / док 'вод'і'т

І там другого. І дорують скриню, там уже дое... у скриню шо юй ноложить, от. Клодуть, єї вносьєть... Або бодня, тока кругла і зочиняєца. І то вже посядуть но тую бодню і спєвають:

Бодня моя безвухоя,

Чом ти мене не слухола...

І так же но скріньку... но скріню но тую... Уносьєть у хату вже: «Хай Бог помогає вам... там уже... коровай ділєть». Спєвають, пріспівують, як... Оцє токе жєніннє було. Дікарство було, щітай, дікарсво. А я жєнівсє, як скозать, по своєю волі. Єна знойома мєні була, покойная.

А мєні там у Ленінграді поподалось хорошая, да... хтоєзна, яг бі було. Очінь богатіє булі. А я жів, покамест не того... док мєні ж нїгдє нїякіх документув не довалі... нїякіх, без документув... Ото там роботов... там роботов без документув. А то цє, шо нуч роботєш ті дєнь роботєш, а внучі то ведєш коні пасті, бо мілієця провєрає. Бєс паспорта, док вігоняє.

О-ой, сіночок муй дорогєнькі... ті вже внучук.

(49). 3.: *А де ви в Ленінграді працювали?*

— Царско-Діцкє Сєло, од Ленінграда там єно вєсємнєцоть кілометрєв. Мо', ві булі там? Нє булі. Там, дє цар жів ранчє. Док єно нєзівалосє Царскє Сєло, а як нашє вжє узялі єтїє, ну, зєшлі нашїє, ця совєцька влєсть, док єно нєзівалось Царско-Діцкє Сєло. Там дітєчїє сєдї булі токіє... ті тїє, як скозать, як осє в нас сєчас сєнєторєї до шо, док ото там... там діті оддїхалі.

Ток і я там попоходів, бачів царску одєжу. Там оддай трїцоть ко... копєйок було тодї білєт – і ході. А-а... одєжа його сохронїласє, була. І сє ходїть... 'скурсувод водїть, показує. І там було токе огромнє озеро, і но тум озьорі... як оно збудовонє, токе круглє вроді гульбіщє. Вот. Ток і тудї. Тудї вжє підїєят копїйок, ведуть, док тї... зовєзуть тєбє лєдкєю ото тудї, там походїш, дє єнї гулялі. Ток я так шо побачів, дє був цар, от. І вєсє сохронїлось, нє чєпалі. Тї, мо', його вжє пєрєладїлі єго, пудладїлі бульшє... ті щє. Док я тамєка був, док я побачів, у чум юн ходів і шо в його, йокїє зєпасї булі, док всьє. Трїцоть копїйок білєт, док водїт 'скурсувод, усє рєсказує. І так – стрєшнє,

скурсо'вод / у'с'е рос'казує // і так / стро'ш'н'е / і ўс'е л'і'н'е і'ка'м'і'н
бу'ло // і так л'і'н'е і'к'і'н / с'е л'і'с / а с'е про'ходи' // а по'ту'м
і'но'у' // і так гл'е'д'і'н / до'к так л'і'н'е і'к'і'н / хоро'шо // а м'і' там
с'і'пол'і'н йе'род'ром / то'д'і' йе'род'ром'і'н ж ро'бі'л'і'н уруч'ну /
д'і'т'к'і'н / уруч'ну / о'ц'е ку'н'м'і'н // тут, дол'і'на / а тут, бу'гор / тут,
бе'р'еш / ц'у дол'і'ну зоси'пайеш // і так / ро'бі'ш / а по'ту'м йо'го
зоси'пайут' з'ем'л'ойу ч'орнойу / по'ту'м зосе'вайут' т'рав'і'н / о'т //
то'д'і' ж н'е бі'то'н'і' ровол'і'н йе'род'ромо'у' // і 'о'то там йе'род'ром'і'н
со'д'і'л'і'с'а' / со'мо'л'оти' т'и'йе // до'к 'йа так шо побач'і'у' // ток 'йа
бе'з до'ку'менту' в у'с'е ўр'ем'а' ро'ботоу' / н'і'г'д'е н'е 'можна бу'ло
н'і'й'акого до'ку'мента ў'з'ат' // до'к о'так благодо'р'а 'тому йеўр'ейу' /
так м'е'н'е / сохр'он'айут' / то / 'кажут' бу'д'е с'о'гон'е / так йе'ни'
м'е'н'е зохо'вайут' // с'о'гон'е' і' бу'д'е про'в'і'рка до'ку'менту' о'у' // ўс'о'го
м'е'н'і'е зо мо'йу жи'с'ц' хво'т'і'ло / ха'й йо'му ў'с'ач'і'на // спо'с'і'бо
вам си'ноч'ок //

(50). З.: *А це ж розкуркулювали ваші люди, з вашого села?*
— З 'нашого с'є'ла //

З.: *А хто?*

— Йі'х у'же н'єма н'і'н'кого // ну йак ско'зат' / сво'йі'н одно'с'єл'чани' /
а там йі'м т'і'н бу'у пр'і'каз із ве'р'ха / ц'і'н не бу'ло / 'йа н'є знайу //
ну а роскур'кул'увол'і'н / 'хату розбі'рал'і'н / і роскр'і'вал'і'н / і
со'раі' / позоб'і'рал'і'н / у'с'і'є сво'йі'є л'уд'і'н // сво'йі'є сво'йі'х / йак 'то
ко'зал'і'н ко'л'і'с' / у нас бу'ла пр'і'коз'ка / сву'о' 'с'вого 'б'йе шо'б'
чу'жи' і'духу бо'йаўс'а' // і йо'ни' ўс'і'є про'пал'і'н / ўс'і'є про'пал'і'н //

З.: *Як?*

— По'г'і'бл'і'н по'м'єрл'і'н по... / а котр'і'х / пошл'і'н // йі'х н'є'
б'рал'і'н / йак ско'зат' / со'муйу ве'р'хушку ос'у'йу / шо ў с'єл'і'є // во'і'на
ноч'алас' / йі'х н'є зоб'і'рал'і'н // а йо'ни' мо'у' шо'б за по'р'ад'ко'м
сл'і'д'і'л'і'н // по'ту'м / ко'гда о'цтупал'і'н 'наши' во'і'с'ка / так 'о'ни'
позопре'гал'і'н 'кон'і'н // і там шо бу'ло ў с'єл'і'є позоб'і'рал'і'н / ў
мо'го'з'і'н'і'є / і / у ко'у'хоз'і'є і ўс'о' / і по'йі'є хол'і'н // по'йі'є хол'і'н
'о'ни' / д'єс' тут / до 'Сум до'йі'є хол'і'н / і тут йі'х // порос... / котр'і'х
сто'р'єйш'і'х до'к / ку'д'і' протпро'у'л'ал'і'н / а т'і'х котр'і'х но хронт
позоб'і'рал'і'н // і так 'о'ни' / 'майже о'д'і'н і ве'р'нуўс'є'а' / а т'і'х // а
д'є 'о'ни' про'пал'і'н н'єі'зв'єсно //

З.: *А багатьох у вас розкуркулювали в селі?*

— Роскур'кул'увол'і'н 'ву'с'і'єм чо'ло'в'і'к //

З.: *Всіх сімей?*

— 'Ву'с'і'єм с'єм'єй // а о'ц'є ўже / шо ў т'р'і'ца'т' с'і'єд'і'му'о'м

і все лінейками було. І так лінейкі, се ліс, а се проходи. А потум ізнов. І так гледі — док так лінейкі, хорошо.

А мі там сіполі еродром, тоди еродромі ж робілі уручну, діткі, уручну, оце куньмі. Тут долина, а тут бугор, тут береш цю долину зосипаеш. І так робіш, а потум його зосипають землею чорною, потум зосевають траві, от. Тоди ж не бітоніроволі еродромов. І його там еродромі соділіся, сомольоти тие.

Док я так шо побачів... Ток я без документув усе врем'я роботов, нігде не можна було ніякого документа взять. Док отак блогодора тому єврею, так мене сохроняють, то кажуть... буде сьогонне, так ени мене зоховають. Сьогонне буде провірка документув.

Всього мені зо мою жисць хвотіло, хай йому всячіна. Спосібо вам, синочок.

(50). З.: *А це ж розкуркулювали ваші люди, з вашого села?*
— З нашого села.

З.: *А хто?*

— Їх уже нема нікого. Ну, як сказать, свої односельчани. А там їм ті був приказ із верха, ці не було, я не знаю. Ну, а роскуркулюволі, хату розбирали і роскрівали... й сорай, позобірали... усі свої люди. Свої своїх, як то козали колись, у нас була прікозка: свуй свого б'є, щоб чужи духу боявся. І йони всі пропалі, всі пропалі.

З.: *Як?*

— Погіблі, померлі, по... а котріх... пошлі... Їх не брали, як сказать, сомую верхушку осюю, шо в селі. Война ночалась, їх не зобірали. А йони, мов, щоб за порядком сліділі.

Потум, когда оцтупалі наши войска, так йони позопрегалі коні... і там... шо було в селі — позобірали, в могозіні і у ковхозі... і всьо... і поїхолі. Поїхолі йони, десь тут, до Сум доїхолі, і тут їх... порос... котрих сторейших, док куди поотпровлялі, а тих... котрих но хронт позобірали. І так йони, майже одін і вернувсе, а тих... А де йони пропалі, неізвесно.

З.: *А багатьох у вас розкуркулювали в селі?*

— Роскуркулюволі вусім чоловік.

З.: *Вісім сімей?*

— Вусім семей. А оце вже, шо в тріцать сідьмум бралі,

б'ралі^и / дак с'е ўже // а ц'е 'ву^ос'і^ем с'е^меі // ц'е ў іі^их зоб'ралі^и
 'хаті^и // ш'коли^и поро'б'і^ил'і^и / зоб'ралі^и хл'е'і^ив'і^и / зоб'ралі^и ў нас
 'тоже була моло'т'і^илка // с'і^еч'карка та була // і / та була шо о'л'і^е
 б'і^ит' / і ўс'е зоб'ралі^и // і / була о'то ў нас назі^ивалас' клун'а / д'е
 моло'т'і^ил'і^и // там це'пами^и моло'т'і^ил'і^и / а по'ту^ом у'же
 моло'таркойу / у // ўс'о позоб'і^иралі^и // а о'ц'е ўже / позоп'рошли^и
 год^и / то йак бу'л'і^и м'і^ил'і^иони^и 'с'і^ийе^и // док / ві^изи^ивал'і^и /
 м'е^ин'е^а // чи^и шо роску'лачувоні^ийе бу'л'і^и? / бу'л'і^и / йа
 роска'заў // даі^ит'е трі^и чо'ло'в'і^ек'і^и / шо'б зо'вас / шо'б то'к'і^ийе
 'вашого 'возросту / а хоч сто'р'еіши^ийе // шо'б роско'зал'і^и шо у вас^и
 бу'ло / шо у вас^и зоб'ралі^и // от / і 'о'ні^и / йа іі^им іско'заў / і 'о'ні^и
 іі^их 'ві^извол'і^и // роско'зал'і^и / аж по'ту^ом ві^изи^иваіут' //
 ві^изи^иваіут' / йеш'ч'е зразу / с'і^ийе^и стал'і^и с'і^ийе^и гроши / о'ті^ийе^и
 м'і^ил'і^иони^и // (сміється) / 'о'ні^и м'е^ин'і^е до'йут' / с'і^ем 'ті^ис'оч
 грош'ей // ц'е 'ваше зо'тейе / зо'т'е 'ваше добро // шо 'ваше добро
 пут'вер'д'і^илос'а^е // о'ні^и поси'лал'і^и ўже у ... / в ор'х'і^иві^и // аж
 пут'вер'д'і^илос'а^е шо у вас^и бу'ло да / то'к'е / оте'і^ите // дак 'е^ині^и
 м'е^ин'і^е дал'і^и / аж о'ті^ийе / с'і^ем 'ті^ис'еч / аж н'і^ичого //

З.: *Шо можна було купити?*

— 'Шо_там 'можна_було ку'п'і^ит' зо 'ті^ийе с'і^ем 'ті^ис'еч! / іш'ч'е
 то'ді^и / йак йа полу'ч'і^иў / дак іш'ч'е 'можна бу'ло хот'_то'го /
 а до... // хл'і^еба 'булку // о'с'е то'к'еіе 'д'і^ело // бу'ло //

дак се вже... А це вусім семей. Це в їх зобралі хати – школи поробілі... зобралі хлеві, зобралі... в нас тоже була молотілка, січкарка та була... і... та була, що олій біть – і все зобралі. І була ото в нас називалась клуня, де молотілі. Там цепами молотілі, а потум уже молотаркою, у. Всьо позобіралі. А оце вже позопрошли год, то як булі мільйони сіє... док візивалі мене. «Чи шо роскулачувоніє булі?» – «Булі», – я розказав. «Дайте трі чоловікі, щоб зо вас... щоб токіє вашого возросту, а хоч сторейшіє, щоб роскозали, шо у вас було, шо у вас зобралі», от. І йони, я їм іскозав, і йони їх візволі. Роскозали, аж потум візивають.

Візивають, еше зразу... сіє сталі сіє гроши, отіє мільйони (*сміється*).

Йони мені доють сім тисъоч грошей: «Це ваше зо тее, зо те ваше добро... шо ваше добро путтверділося». Они посиалі вже у... в орхіві: «Аж путтверділося, шо у вас було... Да, токе, оте й те». Дак ени мені далі аж отіє сім тисеч – аж нічого.

З.: *Що можна було купити?*

— Шо там можна було купіть зо тіє сім тисеч! Іще тоди, як я получів, дак іще можна було хоть того, а до... хліба булку. Осе токеє діло. Було.

Коваленко Тетяна Пилипівна (1904-2001), неписьменна.
Записано 16.06.97 у с.Лукаші.

51. — Кова^л'ленку^ова / То^т'ана ^{Мі}'н^і'на // бач / ко^жу
^{Мі}'н^і'на / С^т'єпанова // с'є чо^лов'ї^єк бу^у / а с'є си^і'н ^{Мі}'на //

З.: *Розкажіть, як ви жили в молодості.*

— Е:ї / ж^і'л^і'ї то^д'ї^ї мамко / до ўс'є ж^а полот^н'ане бу^ло // до
но в'єчу^орк^і'ї хо^д'ї^л'ї // і ^к'охта полот^н'ана / і хвор^тух
полот^н'ани^і // і спод^н'ї^їца полот^н'ана / і хустка / сво^ї'а ^т'кана //
о^с'є так ко^л'ї^с' но в'єчу^орк^і'ї хо^д'ї^л'ї //

З.: *А хто ткав?*

— Ох / гор'євал^і'ї / і го^лодни^їє бу^л'ї^ї // і ста^у кол^госп / хл^ї'єб
позоб^і'рал^і'ї // ўс'є // то ^п'у^оїдом но ^п'ол'є / до ^р'об^і'м ^р'об^і'м /
а пр^і'їдом / до ^с'умк^і'ї / н'єма чо^го йє^і'сц' // о^т'ак ж^і'л^і'ї мо^ї'є^а
^д'є^тки^і // ох / доб^р'а н'є ^б'ач^і'л^і'ї / н'є ^б'ач^і'л^і'ї // а пр^і'д'є...
пр^і'д'єш до^дому / і хо^з'ай^ї'н ^х'оч'є йє^і'сц' / і ^д'є^тк^і'ї / і н'єма
чо^го // о ж^і'л^і'ї / о ж^і'л^і'ї // а так ж^і'л^і'ї / ко^нопл^і'ї ^с'ам^і'ї ж^а
^п'рал^і'ї / ^с'ам^і'ї // док іс^т'о... іс^т'и^ї'є б^р'ал^і'ї // о ж^і'л^і'ї // а ў
кол^госп^і'ї р^об^і'л^і'ї ^р'об^і'л^і'ї / а хл^ї'єба н'є полу^ч'ал^і'ї // ^п'у^оїдеш
до д'єн' ^к'оп^і'ї ^н'ос^і'їш о^т'ак ^о / до по гр'є^аз^і'є / до по во^д'їє // а
бу^л'ї^ї здо^ров'ї^їє / йа бу^л'а здо^рова^їа // а пр^і'д'єш до ^с'умк^і'ї до
н'єма чо^го йє^і'сц' // с'є так ж^і'л^і'ї / доб^р'а н'є ^б'ач^і'л^і'ї / у
сво^ї'у^ої ^ж'и^ї'сц'ї^ї // а но с^т'арос^ц' ^т'р'єба шч'є / н'єха^ї би^ї йа ў
сво^ї'у^ої ^к'ел^н'ї^ї бу^л'а // о^ух // док у^с'їєх по^х'овала / ўс'їєх
дог^л'єдала / і с^в'єкра і с^в'єкр^х'ї^ї / і ^б'ат^к'а і ^м'атку // і с'єст^р'у / і
хо^з'ай^ї'н моло^д'и^ї ўм'єр / д^в'оїє ^д'їєток то^к'ї^їх осто^лос'є^а // шч'ї^їтаї
ўже йа / с'є так год^о'вала // ох // а но с^т'арос^ц' у^їже і ^в'ї^їп^і'ла //

З.: *А батьки ваші у Машеві жили весь час?*

— У м'єн'є доч^к'ї^ї н'є бу^ло //

З.: *Батьки — батько, мати...*

— Да / у ^М'ашов'їє / у ^М'ашов'їє бу^л'ї^ї //

З.: *І діди у Машеві?*

— У ^М'ашов'їє бу^л'ї^ї //

З.: *А пісні ви знали? Співали?*

— Ої / сп'євал^і'ї / і но ^п'ол^і'ї сп'євал^і'ї // і но с'єл^ї'є сп'євал^і'ї //
сп'євал^і'ї //

З.: *А якісь пісні ще знаєте?*

— Н'є ўже ^м'амко // ўже н'є знайу // у^їже в'єл^і'ї^їк^і'їє / д'єв'єносто
год у^їже //

Коваленко Тетяна Пилипівна (1904-2001), неписьменна.
Записано 16.06.97 у сЛукаші.

51. — Коваленкува Тотяна Мініна. Бач, кожу Мініна — Степанова! Се чоловік був, а се син Міна.

З.: *Розкажіть, як ви жили в молодості.*

— Е-ей, жілі тоді, мамко, до все ж полотняне було. До но вечуркі ходілі. І кохта полотняна, і хвортух полотняни, і сподніца полотняна, і хустка своя ткани. Осе так колісь но вечуркі ходілі.

З.: *А хто ткав?*

— Ох, горевалі — і голодніе булі. І став колгосп, хліб позобіралі. Все. То пуйдом но поле, до робім-робім, а прідом до сумкі — нема чого есць. Отак жілі, мое детки. Ох, добра не бачілі, не бачілі. А пріде... прідеш додому, і хозяїн хоче есць, і деткі — і нема чого.

О, жілі, о, жілі... А так жілі, коноплі самі ж пралі, самі... док іс то... іс тие бралі... О, жілі. А в колгоспі робілі-робілі, а хліба не получалі. Пуйдеш до день копі носіш отак-о, до по грезі, до по воді. А булі здоровіе, я була здоровая. А прідеш до сумкі — до нема чого есць.

Се так жілі, добра не бачілі у своєю жисці. А но старосць треба ще. Нехай би я в своєю кельні була. Ох... Док усіх поховала, всіх догледала — й свекра, й свекрухі, й батька, й матку... і сестру... І хозяїн молоди вмер, двоє діток токіх остолосе. Щітай, вже я... се так годувала... Ох... а но старосць уже й віпіла...

З.: *А батьки ваші у Машеві жили весь час?*

— У мене дочкі не було.

З.: *Батьки — батько, мати...*

— Да, у Машові, у Машові булі.

З.: *І діди у Машеві?*

— У Машові булі.

З.: *А пісні ви знали? Співали?*

— Ой, співали! І но полі співали, і но селі співали. Співали.

З.: *А якісь пісні ще знаєте?*

— Не вже, мамко. Уже не знаю. Уже велікіе... девеносто год уже.

(52). З.: *А ви пам'ятаєте, «помніте», як у колгосп?*

— Помн'у / помн'у йак у колгосп //

З.: *Розкажіть.*

— А шо ж йа роскожу? // п'і^исалі^ис' / н'е довалі^и н'і^ичого // зо^ип'і^ишуца // і ко^иру^ик'і^и зобі^иралі^и // ўс'о // хво^итало д'є^итки^и / хво^итало // хво^итало // ої / добра ў сво^ий^и ж'і^ис'ц'і^и н'е бачі^илі^и // н'е бачі^илі^и // ў колгосп'і^и д'єн' робі^иш робі^иш / прі^ишов ув'єч'єр'і^и з... / та та^ик'і^и здо^ирові^и мушч'і^ина // по^им'є^ир'аў сотк'і^и // ку^ил'к'і^и вужола / ку^ил'к'і^и те // два^идн'і^и або д'єн' п'і^ид'і^ис'ат // о^ис'є так ж'і^илі^и / і ўс'о / а то б'є^ил'ш // на^ишу ж'і^ис'ц'і^и і^издумот' // роску^илачу^и вол'і^и л'уд'єй // позобі^иралі^и і худ'о^ип'а^ику / і йі^их із хат повуго^ин'ал'і^и // і йа^ик'є мої^ино / ўс'є позобі^иралі^и // і пол'а йі^им н'є довалі^и // а ў наз бо^игато роску^илачу^и вол'і^и / бо^игато л'уд'єй // о^ис'є так мамко ж'і^илі^и // ў сво^ий^и ж'і^ис'ц'і^и добра н'є бачі^илі^и //

З.: *А хто «розкулачував»?*

— Сво^ий^и / сво^ий^и // тв'у^и хо^из'ай^ин' ц'і^и му^и хо^из'ай^ин там // ц'і^и с'єї д'є^ид'ко // св'у^ий^и // сво^ий^и роску^илачу^и вол'і^и // ун в ок'т'і^иві^и / ўже йа^ик'і^ис' ок'т'і^иў там буў // док йє^ини ўже но^ичал'ні^ик'і^и / і то їд'ут' роску^илачу^ий'ут' / іс хат вуго^ин'ай'ут' // му^и б'ат'ку^и ў б'рат з'робі^иў хату / а ко^илі^ис' х'атк'і^и мо^илі^ийє бу^илі^и / а то но дв'є^и д'ом то^ик'і^и з'робі^иў // по^иж'і^иў йо^ин мо год / і так // і си^ин н'єже^инати і дв'є^и дочк'і^и здо^ирові^их н'єзаму^иж'і^им // і йі^их по^ивуго^ин'ал'і^и с'х'ати^и / с'той^ий^и // зоб'ралі^и худ'о^иб'а^ику / а йі^им / ід'і^и ў св'є^ит // о^ис'є так ж'і^илі^и // а ко^илі^ис' ко^иру^иўку д'єржи^иш / мо^илоч^ико ў колгосп // ў колгосп н'єс'і^и // ої / бу^ила жи^ис'ц' // о^ис'є ўже і л'уд'і^и с'тал'і^и / док у^иже т'єп'єр' у^иже / пош'лі^и // ох //

(53). З.: *А ви можете розказати щось про війну?*

— Про в'ойну? Дак а шо ж йа роскожу?

З.: *Де ви були?*

— Ну ў х'атах бу^илі^и / ў сво^ий^их // б'ат'ка зоб'ралі^и / а ў м'атк'і^и нас^и ч'єт'єв'єро / а йа са^има бу^ил'ша // а б'ат'ка ў пл'є^ин зоб'ралі^и // п'йад' то^ид у пл'є^ину буў // а м'атка ж / гор'євала // ко^иру^иўку д'єржала / то ш'є / нас ч'єт'єв'єро / по^ид'о^иї до одн'єс'і^и мо^ило^ико // ої бу^ила ж'і^ис'ц' / добра н'є бу^ило //

З.: *А голод був? Голодували?*

— Голодо^ивал'і^и / с'є ўже ў колгосп'і^и бу^илі^и // док п'у^ид'єш / до д'єн' ко^ип'і^и но^исі^иш / с'є^ино ў колгосп'і^и / а пр'і^ид'єш до ў сумк'і^и / н'єма чо^иго йє^ис'ц' // там йа^ик'огос' по^ил'у^иўн'і^ика / а ко^иру^иўку

(52). З.: *А ви пам'ятаєте, «помните», як у колгосп?*

— Помню, помню, як у колгосп.

З.: *Розкажіть.*

— А що ж я розкожу? Пісалісь, не довалі нічого. Зопішуца – і корувкі зобіралі, всьо... Хвотало, детки, хвотало. Хвотало. Ой, добра в своєю жисці не бачілі, не бачілі. В колгоспі день робіш-робіш, пішов увечері з...

Та такі здорові мущина помірав соткі – кулькі вужола, кулькі те. Два дні або день підісят. Осе так жілі і всьо, а то бульш...

Нашу жисць іздумоть... Роскулачуволі людей – позобіралі й худопку, і їх із хат повугонялі. І яке мойно, все позобіралі. І поля їм не довалі. А в наз багато роскулачуволі, багато людей.

Осе так, мамко, жілі. В своєю жисці добра не бачілі.

З.: *А хто «розкулачував»?*

— Свої, свої. Твуй хозяїн ці муй хозяїн там... ці сей дедько... Свуї, свої роскулачуволі. Ун в октіві, вже якісь октів там був. Док ени вже ночальнікі, і то йдуть роскулачують, іс хат вугоняють.

Муй батькув брат зробів хату, а колісь хаткі молие булі, а то но дві дом токі зробів. Пожив йон, мо', год, і так... і син неженати, і дві дочкі здоровіх незамужим. І їх повугонялі с хати с тої, зобіралі худубку, а їм іді в світ. Осе так жілі. А колісь корувку держиш – молочко в колгосп, в колгосп несі. Ой, була жисць. Осе вже й люді сталі, док уже тепер уже пошлі... Ох...

(53). З.: *А ви можете розказати щось про війну?*

— Про войну? Дак а що ж я розкожу?

З.: *Де ви були?*

— Ну, в хатах булі в своїх. Батька зобіралі, а в маткі нас четверо, а я сама булша. А батька в плін зобіралі. П'ядь год у плену був. А матка ж горевала. Корувку держала, то ше нас четверо, подой до однесі молоко. Ой була жисць, добра не було.

З.: *А голод був? Голодували?*

— Голодовалі, се вже в колгоспі булі. Док пуйдеш, до день копі носіш, сіно в колгоспі, а прідеш до в сумкі — нема чого есць. Там якогось полувніка, а корувку ш то, ток

ш то^у / ток моло^око од:о^аваї // с'є так / о^с'є то^ака наша ^ажи^іс'ц'
бу^ала // ої // ох //

З.: А до школи ви ходили?

— Хо^д'і^ал'і^а // мо^айі^а ўже д'є^іт'і^а хо^д'і^ал'і^а ў ш^аколу //

З.: А ви?

— Н'є: / н'є / ў нас / у ^анашому ^авозрост'і^а н'і^акого н'є бу^ало //
хо^з'айі^ана мо^аго зоб^арал'і^а / док хо^жу^а хо^жу / шо^б хто пі^ас'мо
но^п'і^асаў / хо^жу^а хо^жу / н'є^ама ж^а / н'є^ама чо^лов'ї^єка г^арамот... / мо
тр'і^а но с... / но с'є^л'і^є г^арамотни^х // док і ти^х зоб^арал'і^а // док
пу^од'єш до жи^аду^о / док зо^плат'і^аш до пі^ас'мо но^п'і^аш'є / о^с'є так
ж'і^ал'і^а / а то^ди^а н'є бу^ало // у^с'у жи^ас'ц' про^агор'євал'і^а // до^б'ра н'є
бач'і^ал'і^а / ох // ох // а поро^ску^алачуво^л'і^а л'уд'єй у^жє / по^л'є
по^зоб'і^арал'і^а / ху^ду^об^аку по^зоб'і^арал'і^а / іс хат по^вуго^ан'ал'і^а / і йо^ак'є
с'є мо^аїно //

З.: А вашу сім'ю «розкулачували»?

— Га? //

З.: Вас «розкулачували»?

— Н'є / н'є / н'є / н'є // с'є д'ад'ка мо^аго / б^ат'кового б^арата
ро^ску^алач'і^ал'і^а // док //

З.: А як його звали?

— Йо^аго бу^ало зват' І^аван / а йе^айі^а О^уд'уха // дв'є^а доч^ак'и^а
з^аросли^х / і так д^ачк'і^а / і з^амуж н'є хо^д'і^ал'і^а // і тр'і^а си^ан'и^а /
п'і^аят'єро // і н'є^жєнати^а йе^а ўс'є^а / ўс'є^ах ро^ску^алачуво^л'і^а / по^вуго^ан'ал'і^а /
а йе^ани^а / то^ака с^т'обочка бу^ала / док од^ану ши^аб^ачку ў^астав'і^ал'і^а
у^жє / до ў^а ту^ої с^т'обо^ац'и^а // і по^л'є / зоб^арал'і^а / і ху^ду^об^аку і
св'і^ан'є / ўс'о^а / ўс'о^а / ота^ак^о // і н'є з^анайу / два х^алопци^а ти^х
бу^ол'ш^а / ток ти^х зоб^арал'і^а / ў мо^аши^ану // с'є то^ак'є бу^ало // ої // а
с'є ў^жє л'уд'і^а с^тал'і^а жи^ат' з о^ахоту / от шо ў^жє ву^акороско^л'ос'є / ў^жє
л'уд'і^а до^бре ж'і^ал'і^а / у^жє і ка^абанчи^ак'і^а го^удо^авал'і^а / ко^ру^оўк'і^а
д'єр^ажал'і^а / н'і^ах^ато ў^жє н'є // ох // а ў сво^айу^ої жи^ас'ц'і^а до^бра н'є
бач'і^ал'і^а / ох // ох / ох Бо^аже му^ої //

(54). З.: А як вас переселяли сюди після аварії?

— Ої // отак / шо ў^з'ал'і^а / а то ўс'є і по^ак'і^анул'і^а // у ^асумочку
по^аклаў шо / йа^аку пере^ам'і^єно^ачку / то шо ў^з'аў то так // там
но^б'єрут' і по^аду^ашок і р'єд'он / і по^асуду // то^ак у^с'є // і о^аку^онк'і^а
і ру^ач'ш^ан'і^ак'і^а // то ўс'є // ох / ох // до і жи^ав'єш / у^жє і Бо^ага
про^с'і^ала / і ло^ажус' / і ўсто^айу / жи^ав'у // хо^з'айі^ан мо^ало^ади^а у^ам'єр
мо^ало^ади^а // ох //

молоко оддовай. Се так, осе тока наша жисць була. Ой... Ох...

З.: *А до школи ви ходили?*

— Ходілі. Мої вже діти ходілі в школу.

З.: *А ви?*

— Не-е, не, в нас, у нашому возрасті нікого не було. Хозяїна мого зобралі, док хожу-хожу, щоб хто пісьмо нопісав, хожу-хожу, нема ж, нема чоловіка грамот... мо', трі но с... но селі грамотних. Док і тих зобралі. Док пуйдеш до жидув, док зоплатіш, до пісьмо нопіше.

Осе так жілі. А тоди не було... Усю жисць прогоревалі. Добра не бачілі. Ох... Ох... А пороскулачуволі людей уже, поле позобіралі, худубку позобіралі, іс хат повугонялі, і йоке се мойно.

З.: *А вашу сім'ю «розкулачували»?*

— Га?

З.: *Вас «розкулачували»?*

— Не, не, не, не. Се дядька мого, батькового брата роскулачілі. Док...

З.: *А як його звали?*

— Його було звать Іван, а єї Овдюха. Дві дочки зрослих, і так дочкі і замуж не ходілі. І трі сини. П'ятеро. І неженатие всі, всіх роскулачуволі, повугонялі, а ени... тока стьобочка була, док одну шибочку вставілі уже, до в туй стьобоци. І поле зобралі, і худубку, й свінне, всьо-всьо, отак-о. І не знаю, два хлопці тих булши, ток тих зобралі в мошину.

Се токе було. Ой... А се вже люді сталі жить з охоту, от шо вже вукоросколосе, вже люді добре жілі, уже й кабанчикі годовалі, корувкі держалі, ніхто вже не...

Ох... А в своуй жисці добра не бачілі. Ох... Ох, ох, Боже муй.

(54). З.: *А як вас переселяли сюди після аварії?*

— Ой! Отак, шо взяли, а то все й покінулі. У сумочку поклав шо, яку переміночку, то шо взяв, то так. Там ноберуть і подушок, і редьон, і посуду... ток усе: і окункі, і ручнікі... то все...

Ох, ох... До й живеш, уже і Бога просіла, і ложусь, і встою – живу. Хозяїн молоди умер, молоди. Ох.

3.: *А чому він помер?*

— А так / йу^он жо^олут^око^ом бо^ол^ії^еу // док йак 'сам^ії ж^іїл^ії / док йе^ому шч^о 'лучш^ен^ке // ко^орову зоб^орал^ії / св^іїн^е зоб^орал^ії / ўс^е зоб^орал^ії // а йе^ому то^ого н^е мож^{на} йе^сц^п / док йу^он / жо^олудок йе^ого // то по^упол^ежа^у до й у^мер // і шч^о зйе^ст^р / но р^воти^і йе^ого / но р^воти^і / о // а ўс^е ж^а по^рожн^е / зоб^орал^ії ж отак^о // ох // і курочк^ії позоб^іїрал^ії / ўс^о //

3.: *А як німці в селі були, пам'ятаєте, «помните»?*

— А ток йа / а чо^ого ж йа 'н^емц^оу^у н^е 'помн^у //

3.: *То що вони робили?*

— А шч^о ж роб^іїл^ії // йа про 'н^імц^ах н^е з^найу / бо йа ж туди^і н^е дох^од^іїла // а н^імц^і бул^ії док // у^же н^е бул^о н^іїч^ого / ўже с^ело пу^сти^на бул^а ўже // позоб^іїрал^ії ўс^о! / ту^ол^кїї л^уд^ії // ох доб^{ра} н^е 'бач^іїл^ії // а но с^тарос^цїї в^іп^іїу // а кол^гоз^{бу}у / д^е 'хужч^а ро^бота / т^еб^е ту^дї / бо ти^і здо^ров^ії / т^еб^е ту^дї // а зоп^іїса^у дв^а д^нїї / д^ен^пїд^іїс^ат // а шо ж^а но йї^х пол^уч^іїш? / а н^іїч^ого // ўс^ак^у бул^о // і 'жо^луд^у 'йе^лїї // хо^дїїл^ії зб^ерат^р / і кор^топл^у по 'пол^у гн^іїлу / ізб^іїрал^ії до 'йе^лїї / отак^у бул^о // ох // а 'жо^лут^р тої то^укл^ії / йа со^ма / полуп^лу / до сто^учу / до ту^оїко 'жеп^йа^к но 'жо^луд^у / до кол^ії б^а хо^та / ота^ко му^кїї бул^о б^а / пупу^ом^іїс^ат^р // хво^тало / хво^тало // ох / до с^е 'бач^і і до^кул^а т^реба жи^т // до с^е ж но^пред^ії / до і во^лок^но п^рал^ії // но^пред^ії до і што^нї / до і со^роч^ечка / до і в^ерх^не / по^шїїйеш до по^крас^іїш до шо^б бул^ії у х^лопч^іїко^у ш^тан^іїк^ії / до і со^роч^ечка г^імнос^цорочку // бо куп^лено^ж ж н^е бул^о то^кого // ох //

(55). 3.: *А як ткали?*

— Йак т^кал^ії // но^пред^еш^у же / по 'д^ес^ет^р 'хунту^оу клу^бочк^ії / пу^о 'ву^ос^іїм // ну до ц^е ж^а так / 'хати^і д^е в^ел^іїк^іїйе док 'д^іїрочк^ії / ко^лочк^ії зоб^іївал^ії / до то с^новал^ії ўже // а то^дї ўже ос^нуїєш / іїсп^лет^уєш пл^ет^уїнко^уїу // у^же 'пар^іїш / к^іїп^еток у 'п^еч^ії / роз^мут^іїш / д^е ўже 'того х^лїїб^аца по^упол^еш / му^кїї // до 'пар^іїл^ії ўже ос^нову // до ўже то^кїї 'д^ад^ко / т^уїтка то^ка спо^су^бна нов^іївала // но^уїє / а нок^іїдат^р у^же йа со^ма нок^іїдал^а // до с^е т^кс / зот^кал^ії // до 'вуч^еш у^же і но^чєш до / до др^іїєш / до 'б^іїл^іїш / до шо^б д^еїт^ам йа^ок^іїє ш^тан^іїк^ії по^шїт^р // ої / ої доб^{ра} н^е бул^о / о гор^евал^ії //

3.: *А що на ногах носили?*

— Посто^лїї / ло^зї / до по^стол^іїк^ії / і 'д^іїт^ії і сам / ў

З.: *А чому він помер?*

— А так, юн жолутком болів. Док як самі жлі, док ему що лучшеньке. Корову зобралі, свінне зобралі, все зобралі. А ему того не можна есць, док юн... жолудок его. То пополежав до й умер. І що з'єсть – но рвоти его, но рвоти, о.

А все ж порожнє, зобралі ж отак-о. Ох... І курочки позобіралі, всьо.

З.: *А як німці в селі були, пам'ятаєте, «помните»?*

— А ток я, а чого ж я немцов не помню.

З.: *То що вони робили?*

— А що ж робілі. Я про німцах не знаю, бо я ж туди не доходіла. А німци булі, док... уже не було нічого, вже село пустиня була вже. Позобіралі всьо – тулькі люди.

Ох, добра не бачілі, а но старосці віпів.

А колгоз був, де хужча робота – тебе туди, бо ти здорові, тебе туди. А зопісав два дні, день підісят. А шо ж но їх получіш?! А нічого. Всяк було: і жолудь елі, ходілі зберать, і кортоплю по полю гнілу ізбіралі до елі, отак було. Ох... А жолуть той товклі, я сома полуплю до стовчу, до туйко жеп'як но жолудю, до колі б хотя отако мукі було б пупумішать. Хвотало, хвотало.

Ох, до се, бач, і докуля треба жить...

До се ж нопреді, до й волокно пралі. Нопреді – до й штони, до й сорочечка, до й верхне. Пошіеш до покрасіш, до щоб булі у хлопчіков штанікі, до й сорочечка, гімносьорочку, бо купленого ж не було токого. Ох.

(55). З.: *А як ткали?*

— Як ткалі. Нопредеш же, по десеть хунтув клубочки, пу вусім. Ну, до це ж так: хати де велікіє, док дірочки, колючкі зобівалі, до то сновалі вже. А тоди вже оснуєш, ісплетеш плетюнкою. Уже паріш... кіпеток у печі, розмутіш, де вже того хлібца поподеш, мукі. До парілі вже основу.

До вже токі дядько, тютка тока спосубна новівала. Нов'є, а нокідать уже я сома нокідала. До се тке, зоткалі. До вуччеш уже й ноччеш до... до 'дріжеш, до біліш, до щоб дітям якіє штанікі пошіть.

Ой, ой, добра не було. О, горевалі.

З.: *А що на ногах носили?*

— Постолі. Лози... до постолікі. І діті, і сам в постоях.

постол'ах // ві^и ж н'є знайет'є постолу^оу ти^іх? // пл'єлі^и ток'і^иє / ток'і^иє поло^ускі^и / пок'райет' з ло^зи^і / с'є тут с'є ... // і плат'є п'рала ў постол'ах / бо н'є було ні^и чобота ні^ичого // у^обу^увайеш / у постолу^оу^обу^увайеш / а мо^роз^а // горе^вал'і^и //

З.: *Ви кажете прали — на кладці прали?*

— А йак зо^м'єрзн'є л'у^од^а / прору^байеш п'єл'у / і п'єр'єш / то^ді^и ўже йа^ку дошку постав'і^иш / шо ў постол'ах т^ці^и ц^ті^и шо / до то ўже і п'єр'єш // хво^тало ўс'єго //

З.: *А чим?*

— Шч'о? //

З.: *Чим прали?*

— Ру^камі^и / п'єл'а // до по^ка п'єр'єш / а йак у^жє к'рут'і^иш / ток у^жє зм'єрзас'є^а / шо н'є можна росор'ват' / ток'і^иє мо^рози^і бул'і^и // с'є ўл'і^єтку дак н'єма ні^ичого / а з'і^имойу //

З.: *Тепер є порошок, а тоді чим прали?*

— Зо^лі^илі^и / ток'і^єє жлук^та // дна н'єма / ту^ол'к'і^и жлук^т // поп'єлу / ў чи^ігуну по^упо^зол'і^иш у^жє йєго до то^ди^і ўже їдеш но р'ієч^ку прат' // то^ди^і н'є було ні^и ст'і^ират' / ні^и порош^ка / ні^ичого н'є було // ох / кол'і^ис' йа ў с'єм'іу ў с'в'єкра / а с'єм'іа / а жлук^то оток'є^о // Чен'ко^у ві^и знайет'є / ні^и? / док аж оту^ди^і йє^ізд'і^а самотуж^аками^і / бо тут во^ди^і н'є було / с'є з'і^имойу // пр'і^ийеха^о / йє^іду до^дому // ўже на^ну^оч худоб^ци^і догл'єдайут' / а мо^роз^а // а йа об'м'єрзас'є^а / ў по^устол'ах / пу^обматувалас' // ту^ол'к'і^и ў дву^р уйє^іхола / до с'і^єла ўже до так і оди^іхайу // а плат'а ўже н'є можна йєго ўже / зл'у^товалос'є^а // а с'в'єк^руха ка^жє / б'єр'і^и дой^он^ку до і^ді^и ў хл'і^єу // а йа ше ў хат'і^є н'є була // т'єп'єр то^кого н'єма // ох / ох / ох / ох // до с'є бач'і^иш докул'а ж'і^т т^рєба //

(56). З.: *А як хліб пекли?*

— Га? //

З.: *Як хліб пекли?*

— А йак хл'і^єб^а п'єкл'і^и / ўч'і^ин'ал'і^и у д'є^іжи^і ток'і^иє бул'і^и / уч'і^ин'ал'і^и / ув'єч'єр'і^и / а но^заўтра ўсто^йєш // Бо^гу по^мол'і^ис'є^а ўже / ўм'єс'є^а / полад'і^иш // а то^ди^і ўже д'є^іжу зо^м'єс'і^иш // а то^ди^і ўже хату то^пі^иш // по^ка пу^овар'і^иш / по^кул' св'і^ин'а^м // там / хо^зай^ину і д'і^єтк'і^и / і сн'і^єдон'є й об'і^єд // а то^ди^і ўже хл'і^єб'єц // ўже пуди^ішоў / поўна д'є^іжа ўже / то^ди^і ўже хл'і^єб со^жал'і^и / с^ковороди^і / у п'і^єч / но^гр'і^єєш / гр'і^єйуца / то^ди^і но с^ковороди^і / док йу^н отак^о поз^ростуйє // йа н'є буду со^ма

Ві ж не знаєте постолув тих? Плелі токіє, токіє полоскі, покраєть з лози, се тут се... і платте прала в постолах, бо не було ні чобота, нічого. Убуваєш, у постолув нобуваєш, а мороз... Горевалі.

З.: *Ви кажете прали — на кладці прали?*

— А як зомерзне люд, прорубаєш пелю і переш. Тоді вже яку дошку поставиш, шо в постолях ті ці шо, до то вже й переш. Хвотало всего.

З.: *А чим?*

— Що?

З.: *Чим прали?*

— Руками. Пеля – до пока переш, а як уже крутіш, ток уже змерзласе, шо не можна росорвать, токіє морози булі. Се влітку, дак нема нічого, а зімою...

З.: *Тепер є порошок, а тоді чим прали?*

— Золілі, токіє жлукта. Дна нема, тулькі жлукт... попелу... в чигуну попозоліш уже его, до тоди вже йдеш но ричку прать. Тоди не було ні стірать, ні порошка, нічого не було.

Ох, колісь я в сем'ю в свекра, а сем'я... а жлукто отоке-о. Ченков ві знаєте, ні? Док аж отуди езділа самотужками, бо тут води не було, се зімою. Приїхала, еду додому. Вже на нуч худобци догледають, а мороз... А я обмерзласе, в постолях, пубматувалась. Тулькі в двур уехола, до сіла вже до так і оддыхаю. А плаття вже... не можна його вже, злютовалосе. А свекруха каже: «Бері дойонку до йді в хлів». А я ше в хаті не була.

Тепер токого нема. Ох-ох-ох-ох...

До се бачіш, докуля жіть треба.

(56). З.: *А як хліб пекли?*

— Га?

З.: *Як хліб пекли?*

— А як хліб пеклі, вчінялі у... дежи токіє булі, учінялі увечері, а нозавтра встоеш, Богу помоліссе вже, вмуєссе, поладіш. А тоди вже дежу зомесіш. А тоди вже хату топіш. Пока пуваріш, покуль свінням... Там хозяйіну і діткі – і снідоне й обід.

А тоди вже хлібец уже пудийшов, повна дежа вже, тоди вже хліб сожалі, сковороди, у піч. Ногрієш, гріюца, тоди но сковороди, док юн отак-о позростує. Я не буду сома себе, но

с'єб'є / но йа н'ї^икол'ї^и хл'ї^єб / йак ноп'єку док йак 'бул'ка //
 ої // ох // кол'ї^ис' і мл'ї^ин'ц'ї^и п'єкл'ї^и // с'є ўже йак ско'ромни^і
 д'єн' / док но ту'ом / но си'ровотци^і пудоб'їут до / 'сод'ї'єл' / до
 мл'ї^ин'ц'ї^и п'єкл'ї^и // ої // ох //

З.: *А що ще їли?*

— А пу'ост / пу'ост // с'є ўже кол'адни^і м'є^асо'ї'єд / 'конч'ї'ца / а то
 ўже поч'ї^инаєца пу'ост / с'ї'єм н'єд'ї'єл'у'ок / с'ї'єм н'єд'ї'єл' //
 кортопл'ї'нка / ро'с'ул / нок'вас'ї'єм // огу'рочк'ї'и / коч'єн'ци^і //
 кортоп'єл'к'ї'и но'вар'ї'иш / а то пої'є'ї'єс'ї'и / н'ї'ичого н'є бу'ло // кол'ї'и'с'
 у св'єк'рух'ї'и до мо'ї'и'х хл'опч'ї'и'ку'о'ў два ток'ї'и'х' /о / док і ти'м н'є
 до'вала / і ко'ру'о'ўка до'вала ж' с'є / і т'ї'єм н'є до'вала йї'єс'ц' / йа ко'у
 'мамо тр'єба ж' ку'л'є'ши'ку йї'єм зво'р'ї'ит' / а шчо ж' / шчо 'сам'ї'и /
 те і йє'но н'єхаї йї'єс'ц' / от / йї'и'т'єрни^і гос'под // і н'є йї'єл'ї'и // і с'є
 мужч'ї'ни^і / 'с'ї'єно при'в'єзут' д'єс' дол'єко / пр'ї'и'є'д'ут' // боршч
 с'обаб'кам'ї'и / з гр'ї'б'кам'ї'и // 'кусумочка йа'ка // о'с'є ток'ї'и'
 об'ї'єд // гор'євал'ї'и // до бу'л'ї'и л'уд'ї'и йак'ї'и'єс' здо'рови'є / то бу'л'ї'и
 здо'рови'є // ох / ох //

З.: *А як уже не було посту, що їли?*

— Ну шо / з'наєт'є йак у' с'ї'єм'їє / шчо йї'єл'ї'и / те'адубни'х
 кр'ї'и'єн'у'о'ў до зо'жар'ї'ит' чим до / до хл'ї'єб і с'є і по'ї'єл'ї'и / то
 молочка у'м'ї'и'ску св'єк'руха во'л'є // а йак ўже са... со'ма йа с'тала /
 йа ўже н'є так / о // ої бу'ло / доб'ра н'є бу'ло // а ўс'є бу'ло //

(57). З.: *А як заміж виходили, було весілля?*

— Йак? //

З.: *Як заміж виходили, було весілля?*

— А'йагже //

— *Розкажіть.*

— Ток а шо ж' йа роско'жу? / шо ж' йа роско'жу? // вен'чал'ї'и'с'є /
 пр'ї'и'є'хол'ї'и с'церкв'ї'и / до 'матк'ї'и до мо'ї'у'о'ї зо'ї'є'хол'ї'и / посн'ї'єдол'ї'и
 ўже / ти'ї'є ўже по'пуч'и'к'ї'и / і под'руж'ка і кн'є'а'жи'ї // а то'ди' ўже
 от'ул'а пр'ї'и'ш'ла / от св'єк'рух'ї'и ўже в'єс'ї'єл'є / до почесто'вал'ї'и
 йї'и'х / а м'єн'є зов'ї'єл'ї'и до то'ди' ўже туди' по'ї'є'хол'ї'и / ўс'о' в
 од'ну'ом с'єл'ї'є // а х'ї'и'ба ж' т'єп'єр так в'єс'ї'єл'є гу'л'айут' йак
 кол'ї'и'с'? // ої / ох 'Боже мо'ї' / ох 'Боже мо'ї' // а с'є йа до'дому т'рапл'у
 т'ц'ї'и н'є?

З.: *Що?*

— А хот' йа до'дому т'рапл'у? //

З.: *Трапите.*

— Спо'с'ї'и'бо вам / спо'с'ї'и'бо / шоб ж'ї'и'л'ї'и до 'раду'овол'ї'и'с' / до і

я ніколі хліб... як нопеку, док як булька.

Ой... Ох... Колісь і млінці пеклі. Се вже як скоромни день, док но тум, но сировотци пудоб'ют, до соділі до млінці пеклі.

Ой... Ох...

З.: *А що ще їли?*

— А пуст, пуст. Се вже колядни месоїд кончіца, а то вже почінаєца пуст, сім неділюк, сім неділь. Кортоплінка, россул, ноквасім огурочки, коченци. Кортопелькі новаріш, а то поесі, нічого не було.

Колісь у свекрухі до моїх хлопчікув два токіх-о, док і тим не довала. Й корувка довала ж се, і тім не довала їсць, я коу: «Мамо, треба ж кулешику їм зворіть». — «А що ж, що самі, те й ено нехай їсць». От їтерни господ! І не їлі. І се мужчини сіно привезуть десь долеко, прїїдуть — борщ с обабками, з грібками, кусумочка яка. Осе токі обід.

Горевалі. До булі люди якіесь здоровіє, то булі здоровіє. Ох, ох.

З.: *А як уже не було посту, що їли?*

— Ну шо, знаєте, як у сім'є, що їлі... тедубних крішенюв, до зожаріть чим до, до хліб — і се й поїлі. То молочка у міску свекруха волле. А як уже са... сома я стала, я вже не так, о. Ой було, добра не було. А все було.

(57). З.: *А як заміж виходили, було весілля?*

— Як?

З.: *Як заміж виходили, було весілля?*

— Аягже.

— *Розкажіть.*

— Ток а шо ж я роскожу? Шо ж я роскожу? Венчалісе, прієхолі с церкви, до маткі до моюй зєехолі. Поснідолі вже, тие вже попуччикі, і подружка й кнежи. А тоди вже оттуля прішла, от свекрухі вже весілле, до почестовалі їх, а мене зовілі до тоди вже туди поїхолі — всьо в одному селі. А хіба ж тепер так весілле гуляють, як колісь?

Ой... Ох, Боже мой, ох, Боже мой. А се я додому траплю ті не?

З.: *Що?*

— А хоть я додому траплю?

З.: *Трапите.*

— Спосібо вам, спосібо, щоб жілі до радуволісь, до й

ду¹жен'к'і^иє бу^лі^и // ої // ох // ну а тут хто ж'і^ив'є / с'є ж ви^и
тутока жи^ив'єт'є / н'є? / нойеж'зали^иє? //

З.: Так.

— А тут хто жи^ив'є? //

З.: Що?

— Хто тут жи^ив'є? //

З.: То це ж ваша хата.

— Чи^ийа? На... / мо^ийа? //

З.: Он вони ж усі обідають там.

— А //

З.: То ви забули.

— А йа погл'єдайу до // бач' // дак а ви^и чо^иго н'є
пу^об'єдол'і^и? //

З.: А ми вже пообідали. Ми прийшли з вами поговорити.

— Ага //

(58). З.: А в церкву ходили?

— Хо^ді^ила 'мамко / т'єп'єр уже н'є хо^жу //

З.: А раніше?

— А^ийа / хо^ді^ила до 'церкви^и //

З.: Куди?

— Три^и к'і^илом'єтри^и 'церква од нас // хо^ді^ила / а т'єп'єр
'мамко н'є хо^жу //

З.: В яке село?

— Га? //

З.: В яке село?

— Ё Крос'но // ё Крос'но //

З.: А які навколо Машева села були?

— А там З'і^имов'і^ишча, Ло'си^и, Гору^очон, Хо'ромне с'є ёже
дол'єко од нас // Ло'си^и / п'ят' к'і^илом'єтру^оё // ох //

З.: А в «Лосах» так само говорили, як і в Машеві?

— Так 'само / так 'само гово^рі^ил'і^и //

З.: Але ж то вже Білорусія?

— Га? //

З.: То вже Білорусія?

— Б'єло'рус'к'і^иє //

З.: То, мабуть, трохи по-інішому?

— Да // б'єло'рус'к'і^иє у^же // зо^ві^ица моя була ё Ло'сох /
до йє^ак'і^иєс' хо^ді^ил'і^и / а йо^ина здо'рова то^ика йак йа
була / здо'рова кро'с'і^ива // до^а й у^бі^ил'і^и йє^иє / пр'і^ишл'і^и

дуженькіє булі. Ой... Ох... Ну, а тут хто живе, се ж ви тутока живете, не? Ноежджалие?

З.: *Так.*

— А тут хто живе?

З.: *Що?*

— Хто тут живе?

З.: *То це ж ваша хата.*

— Чия? На... моя?

З.: *Он вони ж усі обідають там.*

— А.

З.: *То ви забули.*

— А я погледаю до... бач...

Дак а ви чого не пубідолі?

З.: *А ми вже пообідали. Ми прийшли з вами поговорити.*

— Ага.

(58). З.: *А в церкву ходили?*

— Ходіла, мамко. Тепер уже не хожу.

З.: *А раніше?*

— Ая!.. ходіла до церкви.

З.: *Куди?*

— Три кілометри церква од нас. Ходіла, а тепер, мамко, не хожу.

З.: *В яке село?*

— Га?

З.: *В яке село?*

— В Кросно. В Кросно.

З.: *А які навколо Машева села були?*

— А там Зімовіща, Лоси, Горучон, Хоромне – се вже долеко од нас. Лоси п'ять кілометрув. Ох...

З.: *А в «Лосах» так само говорили, як і в Машеві?*

— Так само, так само говорілі.

З.: *Але ж то вже Білорусія?*

— Га?

З.: *То вже Білорусія?*

— Білоруськіє.

З.: *То, мабуть, трохи по-інішому?*

— Да. Білоруськіє уже. Зовіца моя була в Лосох, до екієсь ходілі, а йона здорова тока як я була, здорова, кросіва. До й

йа^ек^ійес' бон^ді^ити^і / ход^іл^і / до й у^бі^ил^і / д^во^ие д^іток
осто^лос'е // ох / ох //

З.: А коли її вбили?

— О ўже доўно 'мамко / доўно ўже / йак порт^ізани^і ход^іл^і /
т^і / о^то кол^іс' ход^іл^і // ток ўже доўно // шч'е мо^лода
бу^ла // (кіт лашч^іся) // ге і 'коти^ік 'хоч'е шоб^л по^лажувоў? //

З.: А які звірі в лісі жили? У ліс ходили?

— Кол^іс' по гр^іб^іи ход^іл^і / у нас л^іес бл^іс^лко //
'Господ^і / те там сп^іва^іе / но гр^іб^іи / а те там сп^іва^іе / а те
там // кол^іс' по гр^іб^іи ход^іл^і // ох // а но^шо с'е ви^і
пр^іч'еп^іл^і? (про мікрофон) //

З.: Нехай. Воно не заважає — то ми з вами хочемо
поговорити... А діда й бабу своїх ви пам'ятаєте, памніте?

— Н'е // н'е 'помн'у / і 'мач^іна 'матка мо^ія з Гу^сова / бу^ла /
док мо^лода 'баба ўм'ерла // а д^ід то^кі^и буў здо^ров^і / так су і
д^ід 'хутко ўм'ер // а с'е ту^лк^іи ўже поосто^лвал^іс'е 'с'остри^і / док
ход^іл^і до нас ўже // од^ін із 'Ма^шова / у^заў / ох // ох // ох
'Бо^же мо^і / а но с^тарос^л 'т^аж^лко жи^іт' / 'т^аж^лко // кол^іс' 'матка
мо^ія у^мерла шч'е / йа но 'бат^лка ко^жу / «тато н'е же^ні^ис'е // йа
'буду і гл'е^ад'ет' / йа 'буду вас і огл'е^ад'ат' / і 'буд'ете до м'е^не
ход^іт'» / а йа ўже 'замужи^ім // до в од^ну^м с'ел^іе // зохо^лваў
'матку / і но^ішоў ў Б^іел^ірус'ей^и / 'бабу // ох / ох йе 'л'уд^іи // і то^ке
н'е годне / і то^ка н'е год^лашча 'баба // н'е зво^ри^іт' / н'е
сп^іект^іи // д'е йе^но рос^ло? / д'е йе^но жи^іло? // ну і попо^лмуч^іи^с //
с'е ко^жу 'добре // ох // от спо^сі^ибо вам / йа по^сед^іла до
погомо^ні^ила // спо^сі^ибо / шоб ду^лжен^ік^іи^ие бу^лі^и і здо^ров^іи^ие
бу^лі^и / шоб н^ійакого 'гор'ечка н'е 'мал^іи / спо^сі^ибо вам //

(59). З.: А молитви ви знаєте?

— Ко^лго?

З.: Молитви?

— Н'е 'мамко // о / док йа 'Богу мо^лу^се //

З.: А як ви молитесь? Помоліться зараз, будь ласка.

— Бого^род^іцу? //

во 'і^им^іа О^ца і^и 'Си^іна і^и 'Св'е^ато^о /
с^лава То^бі^е 'Бо^же / с^лава То^бі^е 'Бо^же /
с^лава То^бі^е цо^лру н'е^лб'есному /
ут^ие^и і^и т'ел'у ду^ии і^и ст^ие^и /
і^и спол^ін'аї су^окр'ов'и^ича бл'о^гі^и /
жи^із'н' по^лдат'е^и 'с'ел^іс^а /

убілі єе, прішлі якієсь бондіти, ходілі до й убілі, двоє діток остолосе. Ох, ох...

З.: *А коли її вбили?*

— О, вже довно, мамко, довно вже, як портізани ходілі ті... ото колісь ходілі. Ток уже довно. Ще молода була. (*Кім лащиться*). Ге, і котик хоче щоб пожалував?

З.: *А які звірі в лісі жили? У ліс ходили?*

— Колісь по грібі ходілі, у нас лес бліско. Господі, те там співає, но грібох, а те там співає, а те там. Колісь по грібі ходілі...

Ох... А ношо се ви прічепілі? (*Про мікрофон*).

З.: *Нехай. Воно не заважає — то ми з вами хочемо поговорити... А діда й бабу своїх ви пам'ятаєте, помніте?*

— Не, не помню. І маччина матка моя з Гусова була, док молода баба вмерла. А дід токі був здорові, так су і дід хутко вмер. А се тількі вже поостовалісе сьостри, док ходілі до нас уже. Одін із Машова узяв...

Ох... Ох... Ох... Боже мой... А но старосць тяжко жить, тяжко. Колісь матка моя умерла ще, я но батька кожу: «Тато, не женісе. Я буду і гледеть, я буду вас і огледать, і будете до мене ходіть». А я вже замужим, до в одном селі. Зоховав матку і нойшов в Білорусеї бабу. Ох, ох, є люди. І токе негодне, і тока негодяща баба: не зворить, не спекті. Де єно росло? Де єно жило? Ну й попомучівсь. «Се, — кожу, — добре...» Ох... От спосібо вам, я поседіла до погомоніла. Спосібо, щоб дуженькіє булі і здоровіє булі, щоб ніякого горечка не малі, спосібо вам.

(59). З.: *А молитви ви знаєте?*

— Кого?

З.: *Молитви?*

— Не, мамко... О, док я Богу молюсе!

З.: *А як ви молитесь? Помоліться зараз, будь ласка.*

— Богородіцу?

*Во ім'я Оцця і Сина і Свєтого,
слава Тобі, Боже, слава Тобі, Боже,
слава Тобі, цору небєсному,
утєшітєлю души істєни.
Іспольнай сукровіща блогі,
жизнь податєл всєліса.*

св'е^ати^і ^іБоже / св'е^ати^і к'р'енк'і^у / св'е^ати^і б'ес'м'ертни^і /
 по'м'і^улуй нас //
 Бого'род'і^уца благо'датна Мо'рі^уйа /
 поро'д'і^ула Хр'і^ус'та і^у С'наса /
 і^у Спо'с'і^ут'ел'а ду'шах об 'наши^іх /
 по'т_т тво'йу проб'і^егаймо /
 ч'ес'н'еішу / хоре^аі^ун / слоў'н'еішу /
 во'і^уст'і^уну / сорох'в'і^у /
 б'ес'л'ен'а 'Бога слова 'рошчу 'сушчу Бого'род'і^уцу //
 'Оч:е наш /
 і^уже йе'с'і^у на^о н'еб'е'с'і^е /
 с'в'ет'і^уца і^ум'я Тво'йе /
 да^о н'ри'д'е 'царство Тво'йе /
 'вол'а Тво'йа /
 йако 'на_н'еб'і^е / так і^у 'на_з'емл'і^е /
 хл'і^еб наш но'суш'ни^і / 'да'і^уже нам н'ес' /
 остав'і^у нам доў'і^у 'наш'і^у /
 до остоў'л'аем доў'жн'і^уку^о 'наши^ім /
 н'е в'е'д'і^у нас во і^ускушен'і^уйе /
 но з'бав'і^у нас од лукавого //
 Св'е'та Пок'рова д'р'ево 'лі'і^устом пок'р'і^ула / а лі'і^уст //
 а з'емл'у тро'войу /
 а м'е'н'е з'р'е'ішн'і^ука 'р'і^ужою св'е'тойу /
 'Господ'і^у 'м'і^улост'і^у буд' м'е'н'е з'р'е'ішну /
 'Господ'і^у о'ч'і^ус'т' зр'е'іх'і^у мо'й'і^у /
 у'с'е'і с'в'е'ти'йе н'еб'есни'йе /
 мо'л'і^ет_т 'Бога зо_нас //
 от // йа щч'е ўс'е'го 'Богу н'е 'теіе / пок'і'інула // ві'і н'е
 ў'м'е'іет'е? //

З.: Уміємо.

— У'м'е'іет'е / до н'е то'к'і'і? //

З.: Трохи не так.

— Йа так із 'бу'л'шого //

З.: А хто навчив вас молитися?

— Га? //

З.: Хто навчив вас цієї молитви?

— Йе'ку? //

З.: Оцю, що ви читали нам.

— Шо с'е / док шчо? //

З.: То хто вас навчив?

*Свети Боже, свети крєпкі, свети бесмертни,
помілуй нас.
Богородица благодатна Морія,
Породила Хріста і Спаса,
і Спосітеля душах об наших,
пот твою пробігайом
чеснейшу, хореїн, словнейшу,
воїстину сорохві...
Бєслєня Бога слова роцу суцу Богородицу...
Очче наш,
іже єси на нєбєсі,
свєтіца ім'я Твоє,
да приде царство Твоє,
воля Твоя,
яко на нєбі, так і на зємлі.
Хлїб наш носушни дай же нам нєсь,
оставі нам довгі наші,
до остовляєм довжніку нашим,
нє веді нас во іскушеніє,
но збаві нас од лукавого.
Свєта Покрова древо лістом покрїла, а ліст...
а зємлю тровою,
а мєнє, грєшніка, ріжою свєтою.
Господі, мїлостів будь мєнє, грєшну,
Господі, очість грєхі мої.
Усє свєтиє нєбєснє,
молєт Бога зо нас.
От. Я щє всєго Богу нє тєє, покїнула.
Ві нє вмєєтє?
З.: Уміємо.
— Умєєтє, до нє токі?
З.: Трохи нє так.
— Я так із бульшого.
З.: А хто навчив вас молитися?
— Га?
З.: Хто навчив вас цієї молитви?
— Єку?
З.: Оцю, що ви читали нам.
— Шо сє, док що?
З.: То хто вас навчив?*

— 'Бат'ко ко'л'і'с' / ко'л'і'с' 'бат'ко м'є'н'є мо'л'і'ю //

З.: *А тут уже, в Лукашах, до церкви ходили?*

— Н'є / о'д'і'н раз була до ї' год'і'н // н'є була / до'л'єко / 'ног'і'н
бо'л'ат' // 'дома ко'л'і'с' хо'д'і'ла / йа ўже ї' со'ма жи'ла / хо'з'ай'ін
у'м'єр / си'ни' по'д'і'є'л'увол'і'с' / со'м'єн'ка у 'хат'і'є // док так /
т'и'н то'пл'у т'и'н во'ру / аб'і'н н'є'д'і'є'л'ка док йа до 'церкви' // а у
нас бл'і'з'єн'ко / тр'і'н к'і'лом'єтр'і'н / бл'і'з'єн'ко // ох //

З.: *А церква гарна в Кросні була?*

— 'Гарна / 'гарна / обро'зу'ю ти'х / 'Господ'і' мо'ї // а ў л'уд'єї
рушн'і'к'о'ю було / рушн'і'к'у'ю ти'х поно'в'і'є'шувол'і'н /
поно'т'єйє // 'гарна була 'церква / здо'рова // 'п'і'є'ша так, 'гарно
сп'є'вала // у'о'х //

(60). З.: *А онуки часто приїжджають?*

— С'є н'є'в'і'є'стка мо'йа //

З.: *Онуки приїжджають же?*

— При'й'є'ж'айут' же // у'о'х // спо'с'і'бо вам // спо'с'і'бо /
по'гу'л'ала / по'б'є'с'є'до'вала //

З.: *А про русалок щось знаєте?*

— Ко'го? //

З.: *Русалок колись проводили?*

— Н'є з'найу // ко'л'і'с' ко'зал'і'н / пров'є'ду ру'салк'і' до
к'лад'к'і' / со'ма в'єр'нус'а до 'мамк'і' / о'так / так о'с'є 'ту'л'к'і'н
з'найу // а так йа ўже / ўже 'мамко го'да в'єл'і'к'і'є //

З.: *А ви не ходили проводити?*

— Чом н'є хо'д'і'л'і'н / 'Бо:же мо'ї / ко'л'і'с' у нас йак
пров'од'єт' / дак с'єло трєшч'і'т' // с'єло / но'роду / то сп'є'вайут' / до
б'єр'єсту 'пал'єт' / к'рут'єт' то'к'і'є поку'ти'є до // до с'є ж
у'в'єчор'і'є // ох / а т'єп'єр у'же 'мамко / сто'ра / док н'і'ку'да //

З.: *А що таке русалка?*

— А Господ' йєго з'нає / пров'од'і'л'і'н з'в'і'є'ку ж йі'х /
ру'салк'і'н // ко'л'і'с' ру'салк'і'н чо'лов'і'єка зошчи'пал'і'н / то'к'і'є /
да / і'н у'м'єр // то'к'і'є ру'салк'і'н бул'і'н / то'к'і'є // йє'но н'є
сподобнойє йак чо'лов'і'єк // пров'є'ду ру'салк'і' до к'лад'к'і' / со'ма
в'єр'нус'а до 'мамк'і' //

З.: *А як захищали?*

— А 'йак, же / йєго зошчи'пл'ут' //

З.: *Вам хтось розказував?*

— Да // зошчи'пал'і'н / чо'лов'і'єка / у'м'і'є'ст'і'є //

З.: *А які вони, русалки?*

— Батько колісь, колісь батько мене молів.

З.: *А тут уже, в Лукашах, до церкви ходили?*

— Не, одін раз була до й годі. Не була, долеко, ноги болять. Дома колісь ходіла, я вже й сома жила, хозяйін умер, сини поодділювались, соменька у хаті. Док так: ті топлю, ті вору, абі неділька – док я до церкви. А у нас бізенько, трі кілометрі, бізенько... Ох...

З.: *А церква гарна в Кросні була?*

— Гарна, гарна, оброзув тих, Господі мой! А в людей рушніков було, рушнікув тих поновішуволі, понотее... Гарна була церква, здорова. Півша так гарно співала... Ух...

(60). З.: *А онуки часто приїжджають?*

— Се невістка моя.

З.: *Онуки приїжджають же?*

— Приїжджають же... Ух... Спосібо вам. Спосібо, погуляла, побеседовала.

З.: *А про русалок щось знаєте?*

— Кого?

З.: *Русалок колись проводили?*

— Не знаю. Колісь козалі: «Проведу русалкі до кладкі, сома вєрнуса до мамкі», – отак, так осе тулькі знаю. А так я вже... вже, мамко, года велікіє.

З.: *А ви не ходили проводити?*

— Чом не ходілі. Бо-оже мой, колісь у нас як проводить, дак село трещіть. Село, народу – то співають до бересту палеть, крутеть токіє покутіє до... до се ж увечорі... Ох, а тепер уже, мамко, стора, док нікуда.

З.: *А що таке русалка?*

— А Господь его знає, проводілі звіку ж їх, русалкі. Колісь русалкі чоловіка зощипалі, токіє, да... І вмер.

Токіє русалкі булі, токіє.

Єно не сподобное як чоловік. «Проведу русалкі до кладкі, сома вєрнуса до мамкі».

З.: *А як захищали?*

— Аякже, його зощиплють.

З.: *Вам хтось розказував?*

— Да. Зощипалі чоловіка умісті.

З.: *А які вони, русалки?*

— Га? //

3.: *А які вони, русалки?*

— А хто й^их з^инає / хто й^их ^ибач^иі^иў? / хто й^их ^ибач^иі^иў? //

3.: *А як казали, як вони одягнуті, русалки?*

— Н^е з^инайу ^имамко / ^ис^иого н^е з^инайу //

3.: *Може, казав хтось. Які вони?*

— Н^е з^инайу / ^ис^иого н^е ^ибуду ко^изат^и / бо н^е з^инайу //

3.: *А ото кажуть домовики, «домовиє»?*

— ^иМоже ї так //

3.: *Кажуть, у хатах живуть. Ви не чули ніколи?*

— Н^иі^иколі^и н^е чула // ох // ох // ну спос^иі^ибо / поб^иес^ие^идовала / спос^иі^ибо вам / шоб бу^илі^и ^идужен^ик^иі^иє //

3.: *Ще щось розкажіть нам.*

— А шчо ж йа вам роско^ижу? // ох //

(61). 3.: *А як колись жито жали? Чим?*

— Шчо? //

3.: *Чим жито жали колись?*

— А с^иер^ипамі^и / то^ик^иі^иє ^ис^иер^ип^иі^ик^иі^и бу^илі^и // ко^ил^иі^ис^и ^иў ко^ил^игосп^иі^ие ^ипо д^ивацот^и ^исоток у^иж^ина^илі^и / ^иі^и по п^иег^инацот^и // до ^ипу^иід^иеш у^иже до ж^ин^иеш / ох / до ^ий^ис^ит^иі^и ^ихоч^иеш ^ихоч^иеш ^ихоч^иеш / пу^ипу^и голодо^ивал^иі^и ^имамко // пу^ипу^и голодо^ивал^иі^и / док ш^ич^ие ^ижат^иі^и док с^ие ж по^ис... / а йак ху^идоб^иі^и у ко^ил^игосп^иі^ие бо^игато д^иер^ижал^иі^и / а боло^ита / до ^ипу^иід^иеш ку^ип но^ис^иі^ит^и / т^ио^ик^и отак^ио / отак^ио // до ^ий^ис^ит^иі^и ^ихоч^иеш ^ихоч^иеш / ву^ино^ис^иі^иш ^ити^иє ^икоп^иі^и по во^ид^иі^и ж / до по ^игру^из^ико / а м^ие^ин^ие йак те / так пу^ид^и ^икоп^иі^и / так пу^ид^и ^икоп^иі^и / здо^ирова бу^ила // ох // а п^ир^иі^ид^иеш до ^исум^ик^иі^и / до н^ие^има чо^иго ^ий^ис^иц^ит^и ко^ил^иі^ис^и / голод бу^иў // ох // о / голодо^ивал^иі^и / до^ибра н^е ^ибач^иі^ил^иі^и // о^ис^ие ўже с^итал^иі^и ^ил^иуд^иі^и / шо ї по ^ис^иолах і по горо^иду^их / ўже с^итал^иі^и ^ил^иуд^иі^и // а то ко^инопл^иі^и / ви^и ж з^инайет^ие ко^инопл^иі^и? // док іс^и ти^их ^ипа^ийку до^ива^ий / дак / і воло^ик^ино до^ива^ий / до ^ихоч^иеш же но^ип^ирас^ит^и ^ийа^ику со^ироч^ику / д^иі^ит^иі^и ж н^е но^ис^иі^ил^иі^и ото^ик^иі^их о до / до д^ие сто^ира со^ироч^иечка док / док у^иже д^иер^иеш до / до й у^иши^иєш / ох //

(62). — 3.: *А що з конопель робили?*

— Га? //

3.: *Що з коноплями робили, як з поля їх привозили?*

— О / а й^их же мо^ич^иі^ил^иі^и / мо^ич^иі^ил^иі^и ко^инопл^иі^и // а ^ику^ил^ик^иі^и там ^иуже мо^икн^ие / йак п^илоскун^иі^и по^ип^иереду док ^ити^иє / ^ит^иі^ижд^иен^и по^имокнут до ^ит^иа^ига^иут^и у^иже // а мо^ит^ик^иі^и у^иже ^ити^иє шо мо^ил^иот^ие^ит^и /

— Га?

З.: *А які вони, русалки?*

— А хто їх знає, хто їх бачів? Хто їх бачів?

З.: *А як казали, як вони одягнуті, русалки?*

— Не знаю мамко, сього не знаю.

З.: *Може, казав хтось. Які вони?*

— Не знаю, сього не буду козати, бо не знаю.

З.: *А ото кажуть домовики, «домовиє»?*

— Може, й так.

З.: *Кажуть, у хатах живуть. Ви не чули ніколи?*

— Ніколі не чула. Ох... Ох... Ну, спосібо, побеседовала, спосібо вам, щоб булі дуженькіє.

З.: *Ще щось розкажіть нам.*

— А що ж я вам розкожу? Ох...

(61). З.: *А як колись жито жали? Чим?*

— Що?

З.: *Чим жито жали колись?*

— А серпами, токіє серпикі булі. Колісь в колгоспі і по двацоті соток ужиналі, і по петнацоті. До пуйдеш уже до жнеш, ох! до їсті хочеш-хочеш-хочеш... Пупуголодовалі, мамко, пупуголодовалі. Док ще жаті, док се ж пос..., а як худобі у колгоспі багато держалі, а болота, до пуйдеш куп носіть, ток отак-о, отак-о. До їсті хочеш-хочеш, вуносіш тие копі по воді ж, до по грузко, а мене як те, так пуд копі, так пуд копі, здорова була. Ох... А прідеш до сумкі, до нема чого їсць колісь. Голод був. Ох...

О, голодовалі, добра не бачілі. Осе вже сталі люди, шо й по сьолах і по городух, вже сталі люди... А то коноплі, ви ж знаєте коноплі? Док іс тих пайку 'ддовай, дак і волокно 'ддовай, до хочеш же нопрасть яку сорочку, діті ж не носілі отокіх-о, до... до де стора сорочечка, док... док уже дереш до... до й ушиєш. Ох...

(62). — З.: *А що з конопель робили?*

— Га?

З.: *Що з коноплями робили, як з поля їх привозили?*

— О, а їх же мочілі, мочілі коноплі. А кулькі там уже мокне, як плоскуні попереду, док тие... тіждень помокнут, до й тягають уже. А моткі уже тие, шо молотеть, шо сім'є, док

шо 'с'ї^емйе / док 'ти^ійе ўже доўж'єй 'мокнут' // мо^уч'ї^ил'ї^и / во^зї^ил'ї^и
ў 'р'їечку / у 'р'ї^еку до мо^чї^ил'ї^и / шо тут во^ди^і н'є було // ко^лї^ис'
у кол'госп'ї^е / ко^лї^ис' у кол'госп'ї^е по^упо^тї^ел'ї^и / у^ох / ох // ох //

З.: *Мочили, а тоді що робили?*

— О / а то^ди^і т'є^агал'ї^и / вут'є^агайут' / по^усохн'є / то^дї^и ўже
ї 'т'ерл'ї^и // йак 'сонце док і^ик 'сонцу пору^остоўл'айом / у^лже ў
кол'госп'ї^е до / до 'тейе / а^н'є / док по 'хатах роз'воз'ї^ил'ї^и / до
'т'ерл'ї^и / до но 'п'єчах суш'ї^ил'ї^и // ох //

З.: *А тоді?*

— О / а то^ди^і ж іздо^ввал'ї^и ў кол'госп / с'є ж ў кол'госп'ї^е //
ох / о / воз'м'ї^ет' с'войу / ўже по^уїду / спо^сї^ибо ўже // у^лже
ногово^рї^илас' //

З.: *А нащо котів держать удома?*

— Га? //

З.: *Нащо котів держать?*

— А но^шо с'є в'ї^и пр'ї^ич'ї^епл'увол'ї^и?

З.: *Ми відчепимо. Котиків нащо держать люди?*

— 'Кот'ї^ик'ї^и? / у нас аж тр'ї^и // 'д'ї^ет'ї^и по^упр'ї^ийеж^лзайут' у^лже
док / кот'єн'к'ї^и док онт'ї^ир'є^лсуйут' у^лже // 'кош'єчка н'є
м'єщайе // ко^лї^ис' е ток / 'муш'ї^и / ўс'є ло^ввал'ї^и // од бач' і йє^на
од:и^лхайе // воз'м'ї^ет' сво^йє ўже //

З.: *Спасибі вам.*

— Ох 'мамко мо^йа //

тиє вже довжей мокнуть. Мочілі, возілі в ричку, у ріку, до мочілі, шо тут води не було. Колісь у колгоспі, колісь у колгоспі попотілі. Ух... Ох... Ох...

З.: *Мочили, а тоді що робили?*

— О, а тоди тегалі. Вутегають, посохне, тоді вже й терлі. Як сонце, док ік сонцу порустовляйом, уже в колгоспі до... до тее. А не – док по хатах розвозілі, до терлі, до но печах сушілі... Ох...

З.: *А тоді?*

— О, а тоди ж іздовалі в колгосп, се ж в колгоспі... Ох... О, возьміть свою, вже пойду, спосібо вже. Уже ноговорілась.

З.: *А нащо котів держать удома?*

— Га?

З.: *Нащо котів держать?*

— А ношо се ві прічіплюволі?

З.: *Ми відчепимо. Котиків нащо держать люди?*

— Котікі? У нас аж трі. Діті попрієжджають уже, док котенкі, док онтіресують уже. Кошечка не мешає. Колісь е... ток муші все ловалі. Од бач, і ена оддыхає. Возьміть своє вже

З.: *Спасибі вам.*

— Ох, мамко моя.

Шульга Катерина Миронівна, 1913 р.н., неписьменна.
Записано 14-16.06.97 у с.Лукаші.

63. — А ў́же хто ко́му роска́зувоў / то ў́же і пам'е́т'
пот'є́рал'і́ // у́же й у нас ў́ голо́в'є́ н'є те́шо тр'єба / у́же голо́ва
н'є ва́р'і́т' // с'є тут'а́ ка́т' / о́с'є з мошоўцу́ // одна ба́ба йєс'т'є́ка
шо йу́о́ д'єв'є́нносто ... / д'єв'є́нносто тр'і́? / д'єв'є́нносто ш'і́с'т'
год / то та ў́же ба́ба н'і́ч'ого н'є зна́є // й'єна ў́же пот'є́рала
разум // а м'і́ с'є / са́м'і́йє ста́рши́йє / са́м'і́йє ста́рши́йє /
до́к ка́шо ти́... / у́же позобу́вал'і́с'є / позобу́вал'і́с' у́же /
шо ў́же бу́ло позобу́вал'і́с' // і́йак ро́бі́л'і́ / йак ж'і́л'і́ / йак
ноч'і́нало... // й'є а́б'і́ добр'є ж'і́л'і́ / да́к н'є позобу́вай'і́с'є́ // а
ко́л'і́ жи́л'і́ ў́ то́р'є́ / да́к зо то́р'єм док зо́буд'єс'є́ і́ до́бро // м'і́
н'є зна́юм // йак і́ ў́л'є́с'і́є хо́вал'і́с'є́ / 'Бо́же с'в'єт'і́ / 'Бо́же // йак
й'єго бу́ло хо́ва́с'є́ / до йак й'єго бу́ло ж'і́т' / до н'є мо́жна н'і́
усту́п'і́т' // йа раз по́шла / із сво́й'і́ м'і́ д'є́т'м'і́ / с'а (по́казає на
до́чку) бу́ла ма́ла / мо́л'є́нка шч'є́ / до по́шл'і́ ў́ с'є́ло / до по́шла
ў́ сво́у́ д'ву́р // а о́тку́л'а й'єни́ в'і́ско́ч'і́л'і́ / да́ то́к'і́йє
'Го́спод'і́ / шо аж... // йа думо́йу / ну ў́с'о / тут у́же по́б'і́ут' / о́тут
ў́же по́б'і́ут' / і́ н'і́хто хо́ват' н'є бу́д'є / бо н'є́ма ж ко́му // аж
даў 'Бо́г по́теркол'і́ по́теркол'і́ до і́... // м'і́ то́ди́ йак шку́рнул'і́
у́л'є́с' / до шку́рнул'і́ ў́же ў́л'є́с' // док у́же ко́жу / ну ў́с'о /
йа бу́о́л'ш н'є по́йду ў́же н'і́кол'і́ ў́ с'є́ло / ў́ с'є́ло ў́же н'є
по́йду // а бу́л'і́ то́к'і́йє / бу́л'і́ то́к'і́йє шо і́д'єш / а й'єни́ т'а́гнут'
п'ро́во́д о́то / с'йаз' // у́о́н то́б'є́ і́ слова н'є ска́же / н'і́ч'ого //
н'і́ч'ого // ін'т'є́рєсно / с'є ў́же ко́мус' по́надоб'і́лос' то́к'є́ д'і́є́ло /
шо 'Ма́шуо́ў по́те... // 'Ма́шуо́ў док 'ра́дом же і́ К'росно // до К'росна
н'є́... // ну од нас та 'а́то́мна д'єс'є́а́т' к'і́лом'є́труо́ў // і́ в'і́дно ж
так / в'і́дно / у мо́йуо́м дво́р'і́ в'і́дна / в'і́дно / і́ те... / в'і́дно і́
теі́ ре́акта́р / ў́с'є в'і́дно / ў́с'є в'і́дно / шо бу́ло те́ в'і́дно //
так / те ў́с'є док н'є в'і́дно / бо й'єно ж зо́л'і́сом / а ре́актор в'і́дно
йак... // зна́йєт'є́ шч'о́? / с'є ка́жут' сто́р'і́йє л'уд'і́ / шо й'єно так
'Бо́гом да́д'єно // то бу́у по́топ / док л'уд'і́ пото́п'і́л'і́с'є́а // а т'є́пер
ка́жут' бу́д'є о́гн'ам'і́ // док о́т мо́йєно то́ке да́д'єно 'Бо́гом / шо́б
о́гн'ом / про́йшло / ну // ну спос'лос' // ну шч'є́ шчос' бу́д'є /
шч'є́ шчос' бу́д'є // бо к'р'і́пко но з'є́мл'і́ ў́же полу́ч'і́лос' н'є... /
н'є́ч'єсно́с'т' // к'р'і́пко полу́ч'і́лас' н'є́ч'єсно́с'т' // к'р'і́пко
о́лко́голі́к'і́ / ба́гато ба́гато чо́го / ба́гато чо́го ў́же // то́к й'єно
до́лж'но́ б'і́т' шчос' бу́д'є / шоз' бу́д'є // о́т // до́ж'і́вом до
дво́хті́с'є́ш'ного 'го́ду / 'будом ба́ч'і́т' / йак хто до́ж'і́в'є / 'будом

Шульга Катерина Миронівна, 1913 р.н., неписьменна.
Записано 14-16.06.97 у с.Лукаші.

63. – А вже хто кому розказував, то вже й паметь потералі. Уже й у нас в голові не те, що треба, уже голова не варіть. Се тутока вот, осе з мошовців одна баба естека, шо юй девеносто... девеносто трі?... девеносто шість год. То та вже баба нічого не знає, ена уже потерала разум. А мі се саміє старшіє, саміє старшіє, док шо ти... уже позобувалісе, позобувалісь уже. Шо вже було – позобувалісь: і як робілі, як жілі, як ночінало...

Єгбі добре жілі, дак не позобувайсе. А колі жилі в горі, дак зо горем док зобудесе й добро. Мі не знайом...

Як і в лесі ховалісе, Боже светі, Боже... як его було ховацца... до як его було жіть... До не можна ні уступіть... Я раз пошла із своїмі детьмі – ся *(показує на дочку)* була мала, моленька ще – до пошлі в село, до пошла в свуй двур. А откуля ени віскочілі – да токіє, Го-осподі, шо аж... Я думою: ну всьо, тут уже поб'ють, отут вже поб'ють – і ніхто ховать не буде, бо нема ж кому. Аж дав Бог – погерколі-погерколі до й... Мі тоди як шкурнулi у лес... до шкурнулi вже в лес, док уже кожу: ну всьо, я бульш не пойду вже ніколі в село... в село вже не пойду...

А булі токіє, булі токіє, шо ідеш, а ени тягнуть провод ото, сязь – ун тобе слова не скаже... нічого... нічого...

Інтересно... Се вже комусь понадобілось токе діло, шо Машув поте... Машув, док радом же й Кросно. До Кросна не... Ну, од нас та атомна десеть кілометрув – і відно ж так, відно. У моєм дворі відна, відно й те... відно й тей реактар, все відно, все відно – шо було, те й відно. Так те все, док не відно, бо ено ж зо лісом, а реактор відно, як...

Знаєте, що? Се кажуть сторіє люді, шо ено так Богом дадено. То був потоп, док люді потопілісе, а тепер, кажуть, буде огнямi. Док от, мо', ено токе дадено Богом, щоб огньом пройшло. Ну, ну, спослось, ну ще щось буде, ще щось буде, бо кріпко но землі вже получілось не... нечесность. Кріпко получілась нечесность, кріпко олкоголікі. Багато, багато чого, багато чого уже... Ток ено, должно біть, щось буде, шозь буде.

От... доживом до двохтисешного году – будом бачіть. Як

бачи́т' шо буд'є // колі́йс' / т'єп'єр ґрамотни́йє / а колі́из' же тоже
 булі́и л'уді́и ґрамотни́йє // хто ж му́г нопі́исаг'іи / хтоу ж му́г
 то́к'є нопі́исаг' / шо_йєно / шо_йєно буд'є // от / рос'казуволі́и /
 рос'казуволі́и / так йєно і... / 'вопш'єм с'є сто́ри_йє л'уді́и / шо у
 грош'ах буд'є трі́ивога і трі́ивога // і грош'і́и 'будут' / і м'є́н'аца
 і... / і 'будут' грош'і́и вол'ац'а попуд_но́гам'іи // і йак шо... / о́с'є
 с'і́йє купони́ булі́и / дак н'є вол'алі́ис'а'є грош'і́и? // 'пу́дом но
 'пошту грош'і́и полу́чат' / док до́йут' рублі́и // рублі́и ўже н'є
 б'єрут' / док о́то ў те́й мусор но́к'і́и до́йут' о́тако_о рубл'у́ў / док /
 і спомі́и_нал'і́и л'уді́и / ко́зал'і́и / от побашт'є / от ўпра́уду ўже / ўже
 грош'і́и вол'айуца і н'і́и_кому йєні́и н'є т́реба // о // о́так с'є і... / с'а
 і ж'і́с'тш' // булі́и л'уді́и то́к'і́йє / ґрамотни́йє / ґрамотни́йє / шо
 йєні́и // 'опшум тш'і́и йєні́и с'в'єти́йє / т'і́и йєні́и ... / шо йєні́и
 з́нал'і́и нап'єро́уд_а шо_буд'є // з́нал'і́и шо_буд'є нап'єро́уд_а //
 шч'є / 'каж'є_шо о! / так буд'є шо до́ма осто́нуца пусти́йє / до́ма
 ос... / но́род д'єс' // ну йєні́и н'є ско́зал'і́и / д'є но́род д'є́н'є_ца / а
 до́ма 'будут пусти́йє // і от но́род 'в'і́с'єлі́и_лі́и / а до́ма пусти́йє /
 пусти́йє // Го:спод'і́и! / до 'йі́єхот' і с'ола́м'і́и / 'йі́єхот' с'ола́м'і́и //
 ох йа́к'і́йє до́ма до йа́к'і́йє до́ма // ну с'є ж йє́но так 'Богом
 'дад'єно // так / так йє́но 'Богом 'дад'єно // 'шо_йєні́и н'є_кажут' /
 'йак_йєні́и н'є_кажут' / 'шо_йєні́и н'є_робієт' / ну с'є́дно ўс'є 'Богом
 'дад'єно // Бог_так_даў шоб_а так йє́но бу́ло // от сор'валос' /
 сор'валос' // т́реба шоб іспо́лі_ло / н'є спо́лі_ло // ну шч'є буд'є / с'є
 ш'є 'буд'є / шч'є шчо́з' 'буд'є // от колі́йс' 'кажут' войє́вал'і́и із
 Йа́пон'і́йойу / войє́вал'і́и із Ге́рман'єйейу / х'і́ба ж_а так у́же
 роб'і́лі_и? / х'і́ба ж_а так у́же роб'і́лі_и? // 'в'і́копол'і́и то́ку йа́му /
 квод'ратну // по́думот' / сто с'і́ємд'єс'ат_а душ у / у_те / і
 зоко́пат' // а ў Бе́лорус'єйі́и / а там / оток'і́х_от кому́н'і́исту_ў
 'б'і́лі_и доўбешкойу ў ло́ба // уч'і́т'єл'єй / то́к'і́х 'м'єд'і́чо_к // с'є
 ж то́к'є т́реба бу́ло роб'і́т' // роб'і́лі_и / уб'і́вал'і́и л'уд'єй //
 Бе́лорус'єйу // ві́и ж мо ў Хо́ти́н'і́є булі́и? / н'і́є? //

3.: Де?

— У Хо́ти́н'і́є? / н'є булі́и? // 'наши́и ж_а ко́тори_йє булі́и / ої!
 рос'казуйут' / ої! / йа ту́к'і́и по т'є́л'є'в'і́зору 'бач'і́лі_и / док_ої!
 ої! ої! // а тут шчо / о́т но́род ус'є́йі ў 'з'ємл'у угна́ў / а /
 с'о́гон'є́і / ну с'о́годн'і́є / то́к'є го́вор'єт' л'уді́и // ну з 'нам'і́и ж
 н'є розго́воруйут' / а м'і́и ж од л'уд'єй 'чу́йом / шо / 'ті́йє ўже
 зогро́н'і́чши_йє 'ті́йє ж_а / чужост'ранци́и / 'кажут' зокри́ті_є /до
 м'і́и вам по́строй'і́м Го́род / ту́л'к'і́и зокри́ті_є с'є_о // ну н'є
 зокри́т'вайут' / н'є // с'є то́к'є ў нас / то́к'є бу́ло д'і́єло / с'є так м'і́и

хто доживе – будом бачить, шо буде.

Колісь... Тепер грамотніе, а колізь же тоже булі люди грамотніе. Хто ж муг нопісаті, хто ж муг токе нопісать, шо ено, шо ено буде. От розказуволі, розказуволі – так ено і... вопшем, се сторіе люди, шо у грошах буде трівога й трівога... і гроші будуть і меняца і... і будуть гроші воляцца попуд ногами. І як шо... осе сіе купони булі, дак не воляліся гроші? Пуйдом но пошту гроші получать, док доють рублі. Рублі вже не беруть – док ото в тей мусор нокідоють отако-о рублюв. Док і споміналі люди, козалі: от побаште, от вправду вже... вже гроші воляюца – і нікому ени не треба. О. Отак се і... ся і жість. Булі люди токіе грамотніе, грамотніе, шо ени... опшум, ті ени светіе, ті ени... шо ени зналі наперед, шо буде. Зналі, шо буде наперед. Ще каже, шо о! так буде, шо дома остонуца пустіе, дома ос... народ десь... Ну, ени не скозалі, де народ денеца, а дома будут пустіе. І от народ віселілі, а дома пустіе, пустіе. Го-осподі! До їхоть і сьолами, їхоть сьолами... Ох, якіе дома до якіе дома...

Ну, се ж ено так Богом дадено. Так, так ено Богом дадено. Шо ени не кажуть, як ени не кажуть, шо ени не робеть – ну седно все Богом дадено. Бог так дав, щоб так ено було.

От сорвалось, сорвалось. Треба щоб ісполіло – не споліло. Ну, ще буде, се ще буде, ще щозь буде.

От колісь, кажуть, воевалі із Японійою, воевалі із Германеєю – хіба ж так уже робілі? Хіба ж так уже робілі? Вікополі току яму кводратну... Подумоть – сто сімдесят душ у... у те... і зокопать. А в Белорусеї, а там отоких-от комуністув білі довбешкою в лоба, учітелей, токих медічок... Се ж токе треба було робіть... Робілі, убівалі людей... Белорусею... ві ж, мо', в Хотині булі? Не?

З.: Де?

У Хотині? Не булі? Наши ж которіе булі – ой! розказують, ой! Я тукі по телевизору бачілі, док ой-ой-ой! А тут що – от народ усей в землю угнав, а сьогонне, ну сьогонні токе говорать люди.

Ну, з намі ж не розговорують, а мі ж од людей чуйом, шо тие вже зогронічніе тие ж, чужостранци кажуть: зокрийте, до мі вам построїм город, тулькі зокрийте се-о. Ну не зокривають, не. Се токе в нас, токе було діло, се так мі проживалі.

прож^ивал^и // с'є так м^и ж^ил^и // а йак 'будом ум'єрат' /
'Бу^ог_знає // шо нам 'буд'є ноп'єро'д // хто_ў'м'єр / то'го
похо'вал^и / а шо нам буд'є / 'Бу^ог_знає //

(64). – Знаєт'є шч'о? // м^и там іс свої'м су'с'єдо'м соб'є'рал'єс'
кортошк'є' ск'є'дуют' // шч'є йа з'найу / с'є 'д'є'ло було прот'є'
суботи¹ // у п'ятн'є'цу прот'є' суботи¹ 'д'є'ло було // м^и с'є су'с'єдо'м
со'б'є'рал'єс' / окурат пу'д'вода пр'є'й'є'хола / со'б'є'райем'с'а
корто... / аж_ б'є'ж'є'т' зну'ў дру'га су'с'єд_ка / «в'є' чул'є'т' н'є
'чул'є'т'?» / а шч'о? / «'атомна сор'валас'!» / та_н'є! шо_ с'є ти'? / «да!
да! от о'там / от ішоў / теї шо там роботоў до... до с'єб'є до'дому / док
ко'заў шо...» // ко'л'є' ўже у'в'єч'єр'є' нам при'нос'є'т' л'є'карство /
при'нос'є'т' нам порошк'є' // ко'л'є' зну'ў но'заўтра пр'є'нос'є'т'
ізн'у'ў / ти'... йа'к'є'то бул'є' порошк'є' / а то йа'к'єс' то'к'є
но'муч'єне / ўже ў пл'ашках при'нос'є'т' // зну'ў на_ну'ч' ізн'у'ў
пр'є'нос'є'т' л'є'карство / нам // ну йа пр'аўда ту'к'є' 'раз_ порошк'а
уп'є'ла / а ти' н'є п'є'ла // того н'є п'є'ла ўже // м^и там пош'...
пойє'хол'є' кортопл'є' к'є'дот' / су'с'єду к'є'дол'є' / так / йак о'так
отуди' к'є'дойом / док / н'є пахн'є // а йак оц'уди' 'во к'є'дойом /
'так_но_губ'є' падоє' / 'так_но_губ'є' / так_йак_смола // док м^и
'кажом / «шо_с'є то'к'є? / 'шо_с'є то'к'є?» // так // док а теї шо
о'раў / до 'каж'є / «до і м'єн'є' ос'є_так» / теї у'м'єр ўже / то'го ўже
н'єма / шо о'раў / той ўже у'м'єр // і то с'є ї мн'є' так / єтє! //
при'л'є'тайє сомол'от / со'д'є'ца' там / «н'є хол'є'т' д'н'ом по
'вул'є'ц'є'» / «ту'к'є' в'єч'єром і 'утром хол'є'т'» / «н'є хол'є'т' по
'вул'є'ц'є'» // а х'є'ба ж м^и / м^и с'єд'но роботол'є' но'а' пол'є' /
роботол'є' / роботол'є' // ти'жд'єн' / от суботи¹ до суботи¹ / так о'с'є
нас / сомол'от д'єн'_у_д'єн' тр'є' 'раза со'д'є'с'є' / тр'є' 'рази сомол'от
со'д'є'с'є' там но пол'є' / і пр'є'казуют' / шо «н'є_хол'є'т' /
н'є_хол'є'т' / н'є_хол'є'т'...» // а то'ди' ўже / у субо... у п'ятн'є'цу /
прот'є'_Паск'є' / у п'ятн'є'цу / о'с'є п'ятн'є'ца / а субота ўже
'Паска // йа пош'ла но сво'є' пол'є' / д'єн' роботою но пол'є' / та_к_б'
і 'сонце / д'єн' роботою / роботою / так сто'райус' кортопл'є' /
роботою // при'хожу йа до'дому / аж мо'йа с'є су'с'єдка но'а' м'єн'є' /
«а шо ти'? / ти' дур'на! / ти' со'мош'єч'а» // та_ўже мо'йа су'с'єдка
п'є'яти' год йак у'м'єрла / н'єма ўже йє'й'є' / у'м'єрла // «шо с'є ти'
с'є'д'є'ш? / ўже он 'заўтра 'будут' нас ви'воз'є'т'!» // а 'Боже // ко'л'є'
аж ўже їдут' п'є'рє'п'є'суйут' / ў ко'го ко'ров'є' / ў ко'го с'є'в'є'н'є' /
ў ко'го ж ўже ўс'є // у'заўтр'є суб'є'рай'єс'є' / так у п'ятн'є'цу /
'заўтр'є суб'є'рай'єс'є' / у'вод_т'є ко'ров'є' / туди'_туди' / бо мо'ш'є'ни'

Се так мі жїлі, а як будом умірать – Буг знає, шо нам буде ноперод. Хто вмер – того поховалї, а шо нам буде – Буг знає...

(64). – Знаєте, що... Мі там іс своїм сусідом собіралїсь кортошкі скїдувать... Ще я знаю, се діло було протї суботи, у пятніцу протї суботи діло було. Мі с сусідом собіралїсь, окурат пудвода прїїхола, собіраємся корто... аж бежіть знув друга сусідка: «Вї чулі ті не чулі?» – А що? – «Атомна сорвалась!» – Та не! Шо се ти? – «Да! да! От отам от ішов... тей, шо там роботов до... до себе додому док козав, шо...»

Колї вже увечерї нам приносеть лікарство, приносеть нам порошкі. Колї знув нозавтра прїносеть ізнув ти... якіто булі порошкі а то якесь токе номучене, уже в пляшках приносеть. Знув на нуч, ізнув прїносеть лікарство нам. Ну я, правда, тукі раз порошка упїла, а ти не піла, того не піла вже.

Мі там пошл... поехолї кортоплю кїдоть, сусїду кїдолї – так як отак отуди кїдойом, док не пахне, а як оцюди-во кїдойом, так но губї падое, так но губї, так як смола. Док мі кажом: «Шо се токе? Шо се токе?» Так... Док а тей, шо орав, до каже: «До і мені осе так» – тей умер уже, того вже нема, шо орав, той уже умер. І то се й мне так. Еге!

Прилетає сомольот, содіца там: «Не ходеть дньом по вулицї! Туйкі вечером і утром ходеть! Не ходеть по вулицї!» А хїба ж мі... Мі седно роботолї но полі, роботолї, роботолї... Тиждень, от суботи до суботи. Так осе нас сомольот день у день трї раза содївся, трї рази сомольот содївся там но полі – і прїказують, шо «не ходеть, не ходеть, не ходеть...»

А тоди вже, у субо... у пятніцу, протї Паскї – у пятніцу... осе п'ятніца, а субота вже Паска... Я пошла но своє поле, день роботою но полі, так-о і сонце, день роботою, роботою, так стораюсь кортоплю, роботою... Прихожу я додому, аж моя ся сусідка но мене: «А шо ти? Ти дурна! ти сомощечча...» Та вже моя сусідка п'ятий год як умерла, нема вже єї, умерла. «Шо се ти сїдїш? Уже он завтра будуть нас вивозїть!» А Боже! Колї аж уже йдуть перепїсують, в кого коровї, в кого свїнне, в кого ж уже все. «Узавтре субірайтеся, так у п'ятніцу, завтре субірайтеся, уводьте

будут' при^іході^іт' / до зобі^ірат' // су^ос'єді^і уже пови^іводі^ілі^і туди^і
 свої^іе ко^ірові^і / погру^ізі^ілі^і / а со^ухозне ж^а худо^ібі^і у нас^а було
 бо^ігато / а со^ухозну худо^ібу ну^оч' / ну^оч' / с'ві^ін'еї же було
 бо^ігато / і: кон'і^і ж бу^ілі^і / і: / об^ашо^м було бо^ігато // ну^оч'єч^уку
 ґру^зє^ат' худо^ібу / а м'і^і уже ну^оч' н'є сп'і^ім / ну^оч' хо^іді^ім у^іже
 хо^іді^ім // а тоді^і у^істал'і^і но^іутро / о:х! / аж о^утобусо^уї! / аж
 о^утобусо^уї // і у^і теї ко^ін'єц ґл'ан' / док н'є ві^ідно к'райу / і у^і с'єї
 ко^ін'єц ґл'ан' // о:х с'єло зото^іп'калі^і о^утобуси^і / і тоді^і у^іже
 м'і^ілі^іці^ін'єр хо^іді^іт' / «по^іжало^уста / ві^іхо^ід'^ат'є» // «ві^іхо^ід'^ат'є
 ві^іхо^ід'^ат'є ві^іхо^ід'^ат'є» / «до^оу^ітобуса до^оу^ітобуса до^оу^ітобуса» //
 і: / но^оу^ітобус / а там пу^од'хо^іді^іт' мо^іш'і^іна то^іка здо^ірова
 борто^іва / «кло^ід'і^єт' сво^ійі^є в'єш'ч'і^і» / «кло^ід'і^єт' сво^ійі^є
 в'єш'ч'і^і» / і там но^і мо^іш'і^іну пок'лал'і^і / в о^ів'тобуси^і //
 о:х / о^ід'і^ін же м'і^ілі^іці^ін'єр / так м'єн'є про^іс'і^ів у^іже
 го^ір'і^єлк'і^і / так про^іс'і^іу / а йа ж н'є до^іла / дак і с'о^ігон'є
 кайус'є^а / шо^о чо^іго ж йа йєму н'є до^іла / та^ік про^іс'і^іу та^ік про^іс'і^іу
 б'і^єдн'єн'к'і^і / шо «даї... / ві^і н'є бу^оїт'єс'а / даїт'є / даїт'є
 пу^оу^ілі^іт'ру / даїт'є пу^оу^і... / н'є даїт'є а про^ідаїт'є» // а м'і^і н'є дал'і^і
 і н'є про^ідал'і^і // і с'о^іго^ідн'і^є кайус'є^а /шо буд'є^мн'і^є ґр'і^єх //
 буд'є^мн'і^є ґр'і^єх шо йа так ізро^іб'і^іла / шо йа йєму н'є до^іла
 пу^оу^ілі^іт'ри^і // і то^і нас ув^іо^утобуси^і / і с'є хату но^і зо^імок / хату но^і
 зо^імок // а йєні^і тоді^і по^інок'л'єї^ік'і^і по^інок'л'єї^іуво^ілі^і / но^і д'в'єр'і^і //
 так бу^омаж^акоїу пр'і^ікл'єї^ілі^і // с'є но^і зо^імок // с'є нас / о:х йак
 по^ів'єзлі^і / до ч'єр'єс Іванку^ої / до туди^і но Боро^ід'анку / і йак
 зо^ів'єзлі^і / і там у^іже у^і Боро^ід'анци^і нас йак ві^іт'рузі^ілі^і / Бо^іже
 м'і^ілос'т'і^іві^і / Бо^іже // до у^і бан'у / а у^і бан'і^є / ото^ік'і^і йаш'ч'і^ік
 здо^іро^ів'єлні^і му^іла / і у^іт'і^ірал'н'і^ік'і^і ото^ік'і^ійє^оу^іт' /
 там^уту^ом // «о^іс'є му^оїт'єс'є^а / о^іс'є...» // тоді^і / тоді^і у^і
 йє^ак'єс' / у йє^ак'єс' / йє^ак'єс' то^ік'є уч'... уч'р'єжд'єн'єйє в'єлі^ік'є /
 про^ів'єр'ат' ти^ійє^і пашпорт / і^укого пашпорт / і^укого
 пашпорт / і у^і ко^іго ... // а у^і м'єн'є пашпорта н'є було / йа сто^ірі^і
 чоло^ів'і^єк / н'і^ікуди^і н'є йі^єз'д'і^іла / но^ішо м'єн'є ти^ії
 пашпорт? // ну к'ні^іж'єч'ка п'єнс'і^іон:а бу^іла / к'ні^іж'єч'ку
 подо^іла // і то зо^і нас / у^іо^утобус / по^іс'о^іла^ох розв'єзлі^і // розв'єзлі^і
 по^іс'о^іла^ох / по^іс'о^іла^ох / по^іс'о^іла^ох // нас^а зо^ів'єзлі^і / у те / у
 йє^аз'ві^інк'і^і // там у^іже ма^ібі^іт' / но^ів'єрно то бу^ій йє^ак'і^і
 д'єпутат / у^іже розв'озі^іу нас по^і хатах у^іже // с'є то^іму то^іго туди^і /
 та^ік от / по^і хатах по^і хатах у^іже нас розв'озі^ілі^і // от йа там побу^іла
 ґрошк'і^і / до ко^іжу є: / йєд'ут' мо^ійє^і сус'єді^і у^і Н'і^єжи^ін / до^ік у^іже і
 йа по^ійєду у^і Н'і^єжи^ін / а у^і м'єн'є був о^інук у^і Н'і^єжи^ін'і^є /

корові туди й туди, бо мошини будуть приходять до зобірать». Суседи вже повиводілі туди своє корові, погрузілі, а совхозне ж худобі в нас було багато. А совхозну худобу нуч, нуч. Свінней же було багато і коні ж були, і... обшом, було багато.

Нучечку грузеть худобу, а мі вже нуч не спім, нуч ходім уже, ходім, а тоді всталі ноутро - ох! аж овтобусов! аж овтобусов... І в тей кінець глянь, док не відно краю, і в сей кінець глянь... Ох село зотопкалі овтобуси. І тоди вже міліцінер ходить: «Пожалоста, віходьте, віходьте, віходьте, віходьте... до овтобуса, до овтобуса, до овтобуса», — і но овтобус. А там пудходить мошина тока здорова бортова: «Клодіть свої вещи, клодіть свої вещи». І там но мошину поклялі. В овтобуси...

Ох, одін же міліцінер так мене просів уже горілки, так просів, а я ж не дола — дак і сьогонне каюсе, шо чого ж я ему не дола. Так просів, так просів бідненькі, шо: «Дай... Ві не буйтеся, дайте, дайте пувлітру, дайте пув... Не дайте, а продайте». А мі не далі й не продали. Й сьогонні каюсе, шо буде мні гріх, буде мні гріх, шо я так ізробіла, шо я ему не дола пувлітри...

І то нас ув овтобуси, і се хату но зомок, хату но зомок... А ени тоді поноклейкі поноклеюволі но двері, так бумажкою пріклеїлі. Се но зомок... Се нас... ох, як повезлі... до черес Іванкув, до туди но Бородянку... і як зовезлі... і там уже в Бородянці нас як вігрузілі — Боже мілостіві, Боже - до в баню. А в бані отоки ящік здоровелни мула і втіральнікі отокіе-от там, у тум: «Осе муйтесе, осе...» Тоди, тоди у екесь, у екесь, екесь, токе уч... учереженее велике проверать тие пашпорт — і в кого пашпорт, і в кого пашпорт, і в кого... А в мене пашпорта не було — я стори чоловік, нікуди не їділа, ношо мене тий пашпорт? Ну кніжечка пенсіонна була, кніжечку подола. І то зо нас, ув овтобус, по сьолах розвезлі. Розвезлі по сьолах, по сьолах, по сьолах... Нас зовезлі у те... у Єзвінкі. Там уже, мабїть, новерно, то був екі депутат, уже розвозів нас по хатах уже. Се тому, того туди, так-от, по хатах, по хатах уже нас розвозілі. От я там побула трошкі до кожу: «Е-е, едуть моє суседи в Ніжин, док уже й я поеду в Ніжин». А в мене був онук у Ніжині, синув син, док я тоди в Ніжин

си^іну^оу^іси^ін // док йа то^іди^і у^і Н^іѣ^іжи^ін по^ій^іхо^ала // а з
 Н^іѣ^іжи^іна / при^іѣ^іхол^іі^і м'ен'е с Кри^іво^іго Ро^іга док зоб^ірал^іі^і / док
 с'е три^і м'е^іс'еци^і у^і Кри^іву^ім^і Роз'е^і була // а то^іди^і йак у^іже
 стал^іі^і / с'е с^іѣ^іи^і до^іма роспр'е^ід'е^іл'ат' / йа пр^іі^іѣ^іхо^ала // до тут
 пож^іл^іі^і / у^іже м'і^і до^іб'і^іл'і^іс' с'ого^і до^іма // док йа у^іже тут^і до^іва^і
 п'і^ішк'і^і хо^ід'і^іт' / у сво^іѣ^і с'ело // док тр'і^і р'ази^і хо^ід'і^іла
 п'і^ішк'і^і / тр'і^і р'ази^і хо^ід'і^іла у^іп'і^ішк'і^і // до у^іже ж^і пу^іо^ідом /
 (посміхається) / док н'е... / зо^іна ж^і / там же ко^іл'уч'і^іо^іу п'рово^іло^іко^іу
 пу^іо^іб'го^іро^іже^іне // Б'е^іло^ірус'е^ія // док о^ітак^і о^істо^іуб'і^і / ко^іл'уч^і
 п'рово^іло^іка / так^і йак о^іс'е^іво / ві^ісо^іко ві^ісо^іко / зо^іго^іро^іже^іно // а
 ч'ер'ез^і со^ішу / во^ірота то^ік'і^іѣ^і / там во^іѣ^іншч'і^іна сто^ії^іт' // у^іже
 пр'і^ідом док... до по^іп'рос'і^імс'а^і / док то^ік'і^і ж^і пу^іс'т'ат' // док
 п'і^ішк'і^і / тр'і^і р'ази^і п'і^ішк'і^і хо^ід'і^іла у^і сво^іѣ^і с'ело // о // о^іто у^іже
 по^іїду до шо^ін'і^ібуд' / і^і ѣ^із'і^іму / шо^ін'і^ібуд' / і^і ѣ^із'і^іму // до і
 пр'і^ін'е^ісу / до і пр'і^ін'е^ісу // до і пр'і^ін'е^ісу // с то^іго сво^іго с'ела //
 с'е то^ік'е було // с'е то^іка нам була / п'ер'ес'ел'ен'е^іѣ^і то^ік'е нам
 було // т'аж^ік'е було п'ер'ес'ел'ен'е^іѣ^і // і во^іїна т'аж^іка була / і
 п'ер'ес'ел'ен'е^іѣ^і т'аж^ік'е було // у^іс'е п'ере^іж'і^іл'і^і / но с'м'ерт' н'е
 п'ере^іж'і^іву / по^ім'ру с'еро^іу^іно // по^ім'ру // а і во^іїна була т'аж^іка /
 до^ір'ма шо і / шо і чо^іло^ів'і^ік бу^і // чо^іло^ів'і^ік по^ішо^іу но^і х'рон^іт' / і
 там д'ес' но^іа Ук^іраї^ін'е^і йак / у Кі^ірово^іград'і^і о^ікру^іжи^іл'і^і / док
 зоб^ірал^іі^і у^і пл'і^ін / док ѣ^іни^і по^іут'е^іка^іл'і^і от'ул'а / так у^ін бу^і
 до^іма // бу^і до^іма / а там у^іж'е / йак пр'і^ішл'і^і у^іж'е к'рас^ін'і^іѣ^і / і йак
 стал^іі^і у^іж'е ту^іди^і і^іт'і^і / і ту^іди^і йак зн^іо^іу по^ізо^іб'і^ірал'і^і / у^іж'е і н'е
 по^іво^іроче^іл'і^іс' // док у^і л'е^іс'е^і с'і^ід'е^іл'і^і / по^ідумот' / у^і л'е^іс'е^і
 с'і^ід'е^іт' / о:х! / до н'і^і хл'і^іба н'е було / до н'і^ічого но^іс'в'і^іт'і^і н'е
 було // а:х до кор^ітопл'е^ійу / кор^ітопл'е^ійу ту^іол'к'і^і кор^ім'і^іл'і^іс' / до
 і год'і^і / кор^ітопл'е^ійу ту^іол'к'і^і кор^ім'і^іл'і^іс' // ох т'аж^іко т'аж^іко
 т'аж^іко // а т'е^іп'ер у^іж'е со^іма / со^іма у^іж'е була // у^іж'е н'е було / н'і^і
 д'е^іт'е^і н'е було / н'і^ікого н'е було / у^іж'е с^ічу^іжи^ім'і^і л'уд'м'і^і /
 у^іж'е с^ічу^іжи^ім'і^і л'уд'м'і^і ѣ^іхол'і^і // ну у^іж'е с ус'ого Сов'і^іц'кого
 Со^іїу^іза о^іутобо^ісу^ів і^іс'об^ірал'і^і / і^іс' ус'ого Сов'і^іц'кого Со^іїу^іза / бо ту^іол'к'і^і
 б но^іроду / ту^іол'к'і^і б но^іроду н'е по^ім'е^іст'і^ілос'е^іа б // о:х
 Бож'е^і му^і / с'в'і^іт'е^і му^і / Бож'е^і му^і / до^іа ч'ер'ес^і Че^ір'нобу^іл' і
 ч'ер'ез му^іст о^іт'е^ії // те^ії во^іѣ^іншч'і^і му^іст / о^іт'е^ії же бу^і / о^ітак йак
 уст^іро^іѣ^іца ти^іѣ^і о^іутобо^іси^і / ђ:й о^ій о^ій / ђ:й о^ій о^ій о^ій о^ій / о^ії
 т'аж^іко було / т'аж^іко було / т'аж^іко / ну ал'е п'ер'е^ішл'і^і /
 п'ере^іжи^іл'і^і // а с'уди^і у^іж'е зо^іг^інал'і^і у^і с'е^і Сі^ібі^ір / а с'е у^іж'е
 Сі^ібі^ір // с'е у^і с'і^і хот'і^і / у^і Сі^ібі^ір'і^і хот'і^і д'рова ѣ^іст' / а тут н'е^іма
 н'і^ічого / н'і^ічого // а бач^іт'е / по^іп'ер'ес'ел'у^івол'і^іс'е^іа / до

поїхала. А з Ніжина приєхали мене с Кривого Рога док зобрали. Док се три месеци в Кривум Розе була. А тоди як уже сталі се сії дома распределять, я приєхала.

До тут пожілі, вже мі добілісь сього дома, док я вже тут довай пішкі ходіть у своє село. Док трі рази ходіла пішкі, трі рази ходіла впішкі. До вже ж пуйдом (*посміхається*), док не... зона ж, там же колючою проволокою пуобгорожене... Белорусея посудом... док отак-ого стовбі, колюча проволока, так як осе-во, вісоко-вісоко зогорожено. А через сошу ворота токіє, там военщина стоїть. Уже прідом, док... до попросімся, док токі ж пустять. Док пішкі, трі рази пішкі ходіла в своє село. О... Ото вже пойду до шо-нібудь і езьму, шо-нібудь і езьму... До й прінесу, до й прінесу, до й прінесу... с того свого села.

Се токе було, се тока нам була... переселенее токе нам було. Тяжке було переселенее. І война тяжка була, і переселенее тяжке було. Усе пережілі. Но смерть не переживу, помру серовно, помру...

А й война була тяжка, дорма шо й... шо й чоловік був. Чоловік пошов но хронт, і там десь, но Україне, як у Кіровограді окружилі, док зобрали в плін. Док ени повтекали отгуля, так ун був дома. Був дома, а там уже, як пришлі вже красние, і як сталі вже туди іті, і туди як знув позобірали, уже й не поворочелісь. Док у лесе сіделі, подумоть – у лесе сидеть, о-ох! До ні хліба не було, до нічого но світі не було. А-ах, до кортоплею, кортоплею тулькі кормілісь до й годі, кортоплею тулькі кормілісь. Ох, тяжко, тяжко, тяжко.

А тепер уже сома, сома вже була. Вже не було... ні дітей не було, нікого не було, уже с чужими людьми, уже с чужими людьми їхолі. Ну, вже с усього Совіцького Союза овтобусов ісобрали, іс всього Совіцького Союза, бо тулькі б народу, тулькі б народу не поместілосе б.

О-ох, Боже муй, свете муй, Боже муй, до черес Чернобуль і через муст отей... тей военний муст, отей же був, отак як устроеное тие овтобуси – ой-ой-ой, ой-ой-ой-ой, ой-ой, тяжко було, тяжко було, тяжко, ну але перейшли, пережилі. А сюди вже зогнали в сей Сібір – а се вже Сібір. Се в сі хоти... В Сібірі хоть дрова єсть, а тут нема нічого, нічого. А бачте, попереселюволісе до поносажуволі, док

бачте, шо робіца уже. Уже і содовіни, уже і ягоди, уже і того, і шо тукі вам треба, шо тукі вам треба, те вже і естека. І обрікоси, і вішні, і яблуні, і груші, і всього-всього, і... і моліни, і клубніци. Всього поноростало.

А в сіх людей не було, сії сторіє жителі, ени якомсь... якомсь не вмелі жить. Єни се прідуть по нашу уліцу, док дівом дівуюца шо ай-ай-ай, шо чорнобульци собі норобілі. А в наз же, бачте, шо вже робіца. І... і ліс, і сад, і всього хвотає, всього. Всього хвотає.

Так чоловік живі все ноживає, все ноживає. Отак наші деди, і прадіди, і по... і попрадеди ще жлі в своїй землі.

А поедь у своє... а пріедь у село – так як прідом у центр, до глянь: так наша уліца токо-от, в нашом селі. Так-о одна уліца, і отак одна уліца, і отак одна. Но трі, воппем, но расходніє дорогі. То як глянь отоко туди – токіє хати позожурование, токіє позожурование, шо от я вам іскожу, токо якомсь токо наче як-то, ну, як ото чоловік журіце, отак отокіє хаті, якомсь так. Чорніє токіє, до поногіналісе, ну, воппем... І отак клуб, до колісь же, бувало, як клуб, док... док іграють і музики, і наче весело. А то якомсь і в клубі, док отако-о якомсь. Ну, воппем, зожурение все, і всьо. Так невесело, невесело, невесело, не...

І тепер уже так ено й остолось, ніхто вже туди не пуйде, ніхто туди не пуйде вже, ніхто, ніхто, ніхто. Тут уже мі будом і погібать. Як будом пом... ті мі будом жіть, ті, мо', мі з голоду повмірайом тутока.

Бог его знає, шо тут буде нам. Бо шось ток не хвайно, не хвайно жіть, може, мі із голоду повмірайом.

О-ох... Так мі прожілі, так наші деди прожілі, так наші і ботькі. Так наші всі прожілі.

(65). 3.: *А ви не знаєте, чому ваше село так називалося?*

— Поняття не знаю. Се вже десь од предка Одама токе йшло, не знаю, сього не знаю. Колісь сторіє козалі люди, шо те... шо було моленьке село, моленьке, от. А од якого ено плем'я зовелось, а од якого ено зовелось, не знаю. Сього не знаю. А там сталі от, сталі ж от деті женіцца, селіцца. Селілісе, роділісе. А теперака се вот, уже як отак-о, послі війни док от у Кійов і в Кійов, одно трепію остолосе в селі, одніє негодніє остолісь, сторіє токіє

осто́л'и́с' / сто́ри́йе то́к'и́йе н'е́годн... / а ўс'а о́ц'а ж мо́лод'е́ж у
 'Кі́йев'і́ / ўс'а ж мо́лод'е́ж у 'Кі́йев'і́ // а йак 'ранш'ей_шч'е / до́
 во́їни́ / до́ во́їни́ / но́при'м'і́р / у чо́лов'і́ка там д'ва_си́ни́ /
 'жен'а́а / 'ро́б'е'а' со́б'е'і́ хати́ / ві́д'і́:і́'ла і жи́вут // а т'е́п'ер
 у́ж'е 'бач'ш'т'е йак 'посл'і́е во́їни́ // 'посл'і́е во́їни́ / то / 'Кі́йу'о́ў бу́ў
 розбі́ти́ / горо́да / до́к ўс'е б'рал'і́ но́а ро́боти́ / но́а ро́боти́ // і
 йе́ни́ по́йе'хо́л'і́ / поро́зйе'ж'жа́л'і́с'а́ і т'е́п'ера́ка жи́вут'
 бо́роном'і́ // у́ж'е і́ / у́ж'е і́ / у́ж'е й у нас у с'е́л'і́ н'е бу́ло б / н'е
 бу́ло б н'і́кого / од'ни́ / од'ни́йе сто́ри́йе би́ осто́л'и́с' / од'ни́йе
 сто́ри́йе / сто́ри́йе н'е́годни́йе // сто́ри́йе н'е́годни́йе б осто́л'и́с'
 у́ж'е // а от'к'е́л'а йе́но но́зи'ва́йца / 'ето́ йа ў́ж'е вам н'е ско́жу / бо
 йа н'е з́найу і́ со́ма / н'е з́найу // с'е ў́ж'е т'реба сто́рі'х_про́сто́рі'х
 л'у́д'еі́ / про́сто́рі'х у́ж'е л'у́д'еі́ // ти́х у́ж'е л'у́д'еі́ і но с'в'і́т'і́е
 н'е́ма́йка // но́при'м'і́р у́ж'е у_нас_там / Зі́м'ов'і́шч'а /
 Мі́ко́лайу'о́ўка / Горо́ч'о́н / Че́апайу'о́ўка / с'е наш ро́йон бу́ў /
 Чор'нобу́л'с'к'і́ // тут Гу́су'о́ў / с'е зо Гу́су'о́ў // а с'е так / о́с'е
 ну́при'м'і́р / до́ро́га / а с'е гр'е́а'ні́ца по_те́і_бу́ок до́ро́гі́ / с'е
 ў́ж'е Бело́рус'е́йа // до́к он'т'і́р'есно́ йак йе́но так полу́ч'і́лос'е́а /
 шо у со́а'м'е́н'ку'о́і на́шу'о́і до́ро́зі́е бу́ла гр'е́а'ні́ца / бело́рус'ка /
 Ло́си́ // о́с'е_о́ гр'е́бл'а / то́ шо м'і́ но сво́йе́і́ пол'а йе́дом і́ /
 і то́го // а с'е ў́ж'е бело́рус'ка / бело́рус'ка з'е́м'ла // о / Бело́рус'е́йа
 ў́ж'е бу́ла / Ло́си́ //

(66). З.: *А от в тому селі люди так само говорили, як у вас?*

— Н'е_н'е / н'е_н'е_н'е_н'е // м'і́ 'кажом о́с'е / а йе́ни́
 'кажут' о́йето // о́йето //

З.: *А ще які слова в них?*

— А: / о́ї / о́ї н'е ду́р'і́і́ голо́ві́і́ / а йе́ни́ о́ї н'е 'дурт'е
 голо́ву // н'е ду́р'і́і́т'е голо́ву // у нас о́с'е бело́рус'к'і́ жи́вут' / до́к
 н'е так го́вор'е'т' йак м'і́ / н'е_н'е_н'е / н'е / со́ў'с'і́ем / со́ў'с'і́ем
 н'е_так / н'е_так // і йе́ни́ на́шого / на́шо'ї го́з'ети́ н'е 'могут'
 проч'і́і́тат' // і йак мо́йа ў́ж'е доч'ка пр'і́шл'е пі́і́с'мо / йа по́йду
 до_йі́і́х / і йе́на н'е 'мож'е проч'і́і́тат' // н'е так го́во'р'і́лі́і́ /
 н'е так / н'е так // о́ї / о́ї н'е ду́р'і́і́т'е голо́ву / н'е ду́р'і́і́т'е
 голо́ву // м'і́ 'кажом о́ї н'е ду́р'і́і́ голо́ві́і́ // о́ї н'е ду́р'і́і́т'е
 голо́ву / н'е_н'е_н'е / н'е_так / н'е_так // о́с'е ж бу́ла Бело́рус'е́йа
 'радом із на́м'і́ / Гу́су'о́ў с'е бу́ў наш но́при'м'і́р ро́йон / Гу́су'о́ў // о́ї
 'Бо́же_мо́'ї́ 'Бо́же_мо́'ї́ / так / с'е так йе́но бу́ло // 'бач'ш'т'е шо

негодн... А вся оця ж молодеж у Києві, вся ж молодеж у Києві.

А як раншей іще, до війни, до вуйни, нопрімір, у чоловіка там два сини – женяца, робеть себе хати, відділяца і живут. А тепер уже бачте, як послі війни. Послі війни то Кіюв був розбіти... города, док все бралі но роботи, но роботи. І ени поехолі, пороз'єджалися і теперака живуть борономі... Уже й... уже й... уже й у нас у селі не було б, не було б нікого, одни... одние сторие би остолісь, одние сторие, сторие негодние... сторие негодние б остолісь уже.

А откеля ено нозиваеца, ето я вже вам не скажу, бо я не знаю й сома, не знаю. Се вже треба сторіх-просторіх людей, просторіх уже людей. Тих уже людей і но світі немаєка. Нопрімір, уже у нас там Зімовіща, Міколаювка, Горочон, Чапаювка – се наш ройон був, Чорнобульскі. Тут Гусув, се зо Гусув. А се так, осе, нупрімір, дорога, а се греница по тей бук дорогі, се вже Белорусея. Док онтіресно, як ено так получілосе, шо у соменькуй нашуй дорозі була греница белоруска, Лоси. Осе-о гребля, то шо мі но свое поля едом і... і того... А се вже белоруська, белоруська земля, о... Белорусея вже була, Лоси.

(66). З.: *А от в тому селі люди так само говорили, як у вас?*

— Не-не, не-не-не-не. Мі кажом «осе», а ени кажуть «оето». «Оето».

З.: *А ще які слова в них?*

— А-а, о-ой, о-ой не дурі голові, а ени: «Ой, не дурте голову. Не дуріте голову». У нас осе белорускі живуть, док не так говореть, як мі, не-не-не-не, совсім, совсім не так, не так. І ени нашого... нашой гозети не можуть прочітать. І як моя вже дочка прішле пісьмо, я пойду до їх, і ена не може прочітать. Не так говорілі, не так, не так. «Ой, о-ой, не дуріте голову, не дуріте голову». Мі кажом: ой, не дурі голові. «О-ой, не дуріте голову», не-не-не, не так, не так. Осе ж була Белорусея радом із намі, Гусув се був наш, нопрімір, ройон, Гусов... Ой Боже мой, Боже мой, так се так ено було... Бачте, шо в Лосох ізробілі черес портізан, ті

ў Ло'сах ізробі'л'і' / ч'ер'ес порті'зан / т'і' так йе'но 'Богом
 'дад'ено / 'ві'копол'і' й'аму / до сто'с'емд'ес'е'а т' душ у й'аму /
 'н'і'мці' // брацку мо'г'і'лу зробі'л'і' // страх_ужас // спо'л'і'л'і' /
 н'е осто'лос' хо'т'а / хо'т'а н'е осто'лос' ко'л'очка // хо'т'а н'е
 осто'лос' / ну йак 'дуб'ч'і'ка н'е осто'лос' // спо'л'і'л'і' / а 'ти'йе'
 ко'тори'йе ў 'л'і'с'і' с'пасл'і'с'е'а / а ти'йе' ўс'е'і' // ото'к'е_о у й'і'х
 'тамока зробі'л'і' / ў Ло'сах // у нас слава_Богу / ну с'е ж' шч'і'та'і
 шо Ук'райе'на / Ук'райе'на то_н'е / а Б'ело'рус'е'яа бу'л'і'
 порті'зани' / порті'зани' бу'л'і' / порті'зани' // у нас у ... / у нас
 бу'ў / штаб_пол'і'цей'і' // о:х // то'а'ко с'ед'і'м / до с'ед'і'м / то'а'ко
 с'ед'і'м / до йак і'д'е у'ж'е н'е'і'м'ецка мо'ши'на / да' йак
 пов'і'лаз'е'а т' / так йак сту'кн'е ў 'го'лову / док аж у п'і'ятк'і' // аж ў
 п'і'ятк'і' так сту'ка'іе / 'Боже // у'ж'е ох по'й'е'хол'і' ж 'н'і'мці' / ох
 пр'і'й'е'хол'і' / с'е шос' 'буд'е / с'е шос' 'буд'е // а йе'ні' по'й'е'з'д'а'т'
 по'й'е'з'д'а'т' / тоді' по'й'е'дут' // було_було / стра'шне 'д'і'ло було /
 стра'шне 'д'і'ло // б'ело'руси' ко'тори'йе так за'ран'е'і по'й'е'ж'ал'і' /
 док мало_мало с'паслос' / 'мало // мало_мало // мужи'к'і' бу'л'і'
 на' хрон'тах / а / 'женшч'і'н і'з'д'е'г'і'м'і' по'ўбі'вал'і' ў й'аму / а мужи'к'і'
 бу'л'і' на' хрон'тах / о:х // то'к'е / ото'к'е було // ох 'Боже_мо'ї'
 'Боже_мо'ї' 'Боже_мо'ї' // ток отак м'і' гор'е'вал'і' / так // вам шо роско'зат'
 то'кого? / ў'ж'е йа н'е зна'йу / шо вам і'шч'е роско'зат' // пу'та'й'е //

67. 3.: Розкажіть про дитинство своє, як ви малою були...

— О:! / йак мо'ла бу'ла / док гу'л'ала у 'л'ал'к'і' // (сміється) //

3.: А хто робив?

— 'Сам'і' робі'л'і' // 'сам'і' робі'л'і' // а було с'і'м_го'ду'ў / док
 у'ж'е ху'добу 'пасла // у'ж'е 'пасла / ото 'матка і'збу... / н'е з'буд'і'т' / а
 'матка м'е'н'е 'сон:у об'у'йе // йе'а'ке там д'і'ч'т'а ў с'і'м_го'ду'ў / і ўм'у'йе
 м'е'н'е / і / зо 'рук'і' м'е'н'е ў'ж'е буд'і'т' / до ў'ж'е йак_н'і'буд' же'ну
 ху'добу // док 'пасла ху'добу // с'і'м_го'ду'ў / док у'ж'е // с'і'м_го'ду'ў
 бу'ла / док ху'добу у'ж'е 'пасла // а йак так / у го'ду'ў 'вос'е'і'м /
 'д'ес'е'а т' / шч'е ж гу'л'ал'і' / 'д'е'і'цтво / док гу'л'ал'і' шч'е // йак
 з'і'м'ойу док / там од'і'н д'і'д то'к'і' бу'ў / дак і'зробі'т нам 'сан'і'
 в'е'л'і'к'і'йе / здо'ро:ві'йе 'сан'і' // мо'л'ен'к'е / здо'ров'і'йе // і но
 'гору ото 'т'агном / там но го'р'і'є / спуска'йемс'а' спуска'йемс'а' / до
 йак по'м'ерзном // і б'йомс'а' / ну йак_д'е'т'і' / йак_д'е'т'і' // там
 у'ж'е // о:х // ста'ў кол'госп / ў'ж'е с'тал'і' но ро'боту хо'д'і'т' у
 кол'госп / у'ж'е / у'ж'е ж 'к'і'нул'і' ху'добу 'паст'і' / у'ж'е 'м'е'н'ши'йе
 'паст'і' // а м'і' ў'ж'е с'тал'і' но ро'боту хо'д'і'т' //

так ено Богом дадено – вікополі яму... до сто семдесет душ у яму, німци. Брацку могилу зробілі. Страх, ужас. Сполілі, не остолось хотя... хотя не остолось колочка. Хотя не остолось... ну, як дубчіка не остолось. Сполілі, а тие, которие в лісі спаслісе, а тие все. Отоке-о у їх тамока зробілі, в Лосах.

У нас, слава Богу, ну се ж щітай шо Украина, Украина то не, а Белорусея булі портізани, портізани булі, портізани. У нас у... у нас був штаб поліцеї. О-ох... Токо седім, до седім, токо седім... до як іде уже немецка мошина, да як повілазеть, так як стукне в голову, док аж у п'яткі. Аж в п'яткі так стукає, Боже! Уже ох! поїхолі ж німци, ох! прїїхолі, се шось буде, се шось буде. А ени поїздять-поїздять, тоди поїдуть. Було, було, страшне діло було, страшне діло. Белоруси, которие так зораней пов'єжджали, док мало-мало спаслось, мало. Мало-мало. Мужики булі на хронтах, а женцін із детьмі повбівалі в яму. А мужики булі на хронтах. О-ох. Токе, отоке було.

Ох, Боже мой, Боже мой, Боже мой. Ток отак мі горевалі, так. Вам шо росказать токого? Вже я не знаю, шо вам іще росказать. Пугайте.

67. З.: Розкажіть про дитинство своє, як ви малою були...

— О-о! Як мола була, док гуляла у лялькі (сміється).

З.: А хто робив?

— Самі робілі. Самі робілі. А було сім годув, док уже худобу пасла. Уже пасла, ото матка ізбу... не збудить, а матка мене сонну обує. Єке там дітя в сім годув... і вмує мене, і зо руки мене вже будить, до вже як-нібудь жену худобу. Док пасла худобу. Сім годув, док уже... сім годув була, док худобу уже пасла.

А як так, у годув восем-десеть, ще ж гулялі, децтво, док гулялі ще. Як зімою... док там одін дід токі був, дак ізробіт нам сані велікіє, здоро-овіє сані. Моленьке, здоровіє. І но гору ото тягном, там но горі спускаємся-спускаємся, до як померзном... І бйомся, ну як деті, як деті. Там уже... О-ох, став колгосп, вже сталі но роботу ходіть у колгосп, уже... уже ж кінупі худобу пасті, уже меншіє паслі. А мі вже сталі но роботу ходіть.

68. — Да / с'вад'бу 'хочет'е роска⁰зат' / да / у'ту // ну х'лопец із д'і'є'уко'йу гу'л'айе / дого'вори'ца / шо от 'с'о:н'і'є' в'еч'ором п'ри'до'м до вас с'ватам'і' // б'єре 'бат'ка 'ру'дного / хреш'ченого / і то'ди' ўже їдут' // б'єрут' 'булку х'л'є'ба / пул'л'і'тру / і їдут' // сто'ри'єе їдут' у 'хату / а то'ди' моло'ди'єе пр'і'ход'а'т / а там ўже дого'вару'йуца // то'ди' ўже моло'ди' б'єре одби'вайе пл'ашку / поп'і'л'і' / моло'ди'єе роз'і'шл'і'с' // а сто'ри'єе / поп'і'л'і' / ну ре'шат' 'будут' / от с'у н'єд'є'л'у / а ту н'єд'є'л'у буд'є с'вад'ба // ну і то'ди' дого'вару'йуца / с'вад'ба ўже с'вад'ба // а то'ди' йак ко'л'і'с' го'р'є'лку г'нал'і' / го'р'є'лку г'нал'і' / но'гон'ат' го'р'є'лк'і' / і то'ди' ўже моло'ди' на'ї'має му'зи'ку // моло'да ўже б'єре соб'і'є' дру'ж'ку / тут зб'і'райут' / ў нас го'вор'ат так к'і'нта'к'і' / в'є'н'ка 'ши'йут' / т'є'п'єр же хво'ту но'д'є'йут' / а то'ди' же бу'є в'є'нок // в'є'н'ка но'д'є'йут' і то ўже / їдут' // при'є'ї'ж'айе моло'ди' до моло'де 'ку'н'м'і' / 'їє'дут' в'є'н'чаца // пов'є'н'чайуца / пр'і'ї'є'дут' і пов'і'п'і'ї'... / пов'і'п'і'ї'вайут' // то'ди' моло'ду за'в'у'з моло'ди' / моло'ду на' гу'л' / там і / і до моло'дого зо'в'є'зут' / і ос' так / ц'є то'ка бу'ла с'вад'ба //

3.: *А гуляють як?*

— А гу'л'айут' / гу'л'айут' / му'зи'к'і' г'райут' / то'н'ц'уйут' / по б'єс'є'дах 'ход'а'т' / ц'є там напри'м'єр до хреш'ченого їдут' / до хреш'ченої їдут' / до т'о'т'к'і' їдут' // му'зи'к'і' / с'вад'ба / 'танци' / п'є'сн'і' // гу'л'айут' / гу'л'айут' шо ої—йо—йой // ко'л'і'с' 'доўго н'є гу'л'ал'і' / бо ко'л'і'с' бу'ло б'і'є'днос'ц' / так' 'доўго н'є гу'л'ал'і' / т'є'п'єрека док три' дн'і' гу'л'айут' / а то'ди' д'єн' погу'л'айут' у н'єд'є'л'у і у'с'о / і ўс'о / бо н'є бу'ло чи'м гу'л'ат' / н'є бу'ло чи'м гу'л'ат' // а с'є ж' с'вад'ба / с'є ж' т'реба по'дарк'і' но'пр'і'м'єр ўже / коро'вал' у'в'єч'ор'і' д'є'л'а'т' // моло'ди'єе с'єд'ат' зо'а сто'лом / а дру'ж'к'і' б'єрут' / то'р'є'лку / на то'р'є'лку с'таўл'а'йут' 'чарку / і то'ди' ўже коро'вал' розн... / то'ди' ўже хреш'чени'єе / там т'о'т'к'і' та хреш'чени'ї там подо'рі'ї' св'і'н'чати' / та те подо'ри'ло о'в'єчку / а те хто рубл'а к'і'ї'ну' / ос' так і то'ка і с'вад'ба бу'ла / ос' то'ка бу'ла с'вад'ба / ко'л'і'с' //

3.: *А вільце робили?*

— Є'те / да // а то'ди' у моло'дого ж 'їєс'т'єка дру'жок / а то'ди' дру'ж'ку с'кажут' / шо їд'і' і ви'рубої 'ро'ж'к'і' з г'руш'і' // то'ї'к'і' 'точно з г'руш'і' / з г'руш'і' / то'к'є но'а три' 'ро'г'і' / то'к'є вот // і то'го / і то'ди' його ўже ўк'рас'ат' 'разни'м'і' цв'є'і'там'і' то'к'і'м'і' там / по'п'єрам'і' 'разни'м'і' // то'к'і'м' у'с'ї'м то'к'і'м' ўже ўк'рас'ат' / а то'ди' ў хл'є'б'і'ну / ў хл'і'є'б'і'ну йего застр'єкайут' / і то'ди' ўже йего н'єс'ут' то'ди' до моло'де / і с'таўл'ат' у моло'де но'а сту'л // і

68. — Да, свадьбу хочете розказать, да, угу. Ну, хлопец із дівкою гуляє, договорица, шо от сьонні вечором придом до вас с сватамі. Бере батька рудного, хрещеного, і тоди вже йдуть. Беруть булку хлеба, пуллітру і йдуть. Сторіє йдуть у хату, а тоди молодіє пріходять, а там уже договаруюца. Тоди вже молоді бере одбиває пляшку. Попілі, молодіє розішлісь. А сторіє попілі, ну, решать будуть, от сю неділю, а ту неділю буде свадьба. Ну й тогди договараюца, свадьба вже, свадьба. А тоди, як колісь горілку гналі, горілку гналі... Ногонять горілки — і тоди вже молодий наймає музику. Молода уже бере собі дружку. Тут збирають... в нас говорять так кітайкі... венка шиють. Тепер же хвоту надеють, а тоди же був венк. Венка надеють і то вже ідуть. Приежає молоді до молоді куньмі, едуть венчаца. Повенчаюца, пріедуть і повіпі... повіпівають. Тоди молоду завюз молоді, молоду на гул, там і... і до молодого зовезуть. І ось так, це тока була свадьба.

З.: А гуляють як?

— А гуляють, гуляють, музиці грають, тонцюють, по беседах ходять, це там, наприклад, до хрещеного йдуть, до хрещеной йдуть, до тюткі йдуть. Музиці, свадьба, танці, песні. Гуляють, гуляють, шо ой-йо-йой. Колісь довго не гуляли, бо колісь було бідносць, так довго не гуляли; теперека док три дні гуляють, а тоди день погуляють у неділю і усьо, і всьо, бо не було чим гулять, не було чим гулять.

А се ж свадьба, се ж треба подаркі. Нопрімер, уже, короваль увечорі делять. Молодіє сядять зо столом, а дружкі беруть торілку, на торілку ставляють чарку, і тоди вже короваль розн... тоди вже хрещение, там тюткі та хрещений там подорів свінчати, та те подорило овечку, а те хто рубла кінув, ось так і тока й свадьба була, ось тока була свадьба колісь.

З.: А вільце робили?

— Еге, да. А тоди у молодого ж естека дружок, а тоди дружку скажуть, шо йді й вирубой рожкі з груші. Тойкі точно з груші, з груші, токе но три рогі, токе вот. І того... і тоди його уже вкрасять разнімі цвєтамі токімі там, попереамі разнімі. Токім усім токім уже вкрасять, а тоди в хлебину, в хлібину его застрекають, і тоди вже его несуть тоди до молоді і ставлять у молоді но стул¹. І стоїть оце

стоїт' оц'е пока й у... / пока ўже уп'іват' / пока ўже т'реба сод'іт' л'уд'ей за сто^ул / тоди¹ в'іл'ц'е приїмайт' / о / ос' так // а тоди¹ ж вам козала шо тоди¹ ко'н'ец с'вад'б'і^и / с'одн'і^и с'вад'ба конч'і^илас' і заўтра за^о в'іл'ц'е / на^о хату / но^а хату зо^ак'і^инул'і^и но^а в'ерх і ўс'о / ўс'о / д'і^ело конч'і^илос' / д'і^ело конч'і^илос' / так с'вад'бу гул'ал'і^и кол'і^ис' / т'еп'ер кон'ешно гул'айут' / т'еп'ер три¹ дн'і^и гул'айут' / о^або і тижд'ен' гул'айут' / гор'і^елк'і^и поного'н'айут' до і гул'айут' / а тоди¹ ж було / б'і^еднос'ц' / б'і^еднос'ц' / б'і^еднос'ц' / н'е було / 'Боже / 'Боже / 'Боже //

69. – Ўс'о було то шо сво^имі^и рукамі^и роб'іл'і^и / с'і^ей^ал'і^и л'он / с'і^ей^ал'і^и ко'нопл'і^и / л'он т'ерл'і^и / ко'нопл'і^и т'ерл'і^и // прал'і^и / прал'і^и / там т'кал'і^и / док було так / і йак м'і^и кажом н'е «брук'і^и» а «што'ні^и» / бул'і^и прости'і^е / сорочка була проста / пл'оток буў прости'і^и / ўс'о ўс'о було / д'уже було / б'і^еднос'ц' була / б'і^еднос'ц' // с'е ўже / с'е ўже посл'е^і воїні^и ўже н'е стал'і^и м'і^и прас'т'і^и / а до воїні^и прал'і^и прал'і^и / кр'е^іпко кр'е^іпко прал'і^и / зокол'оно прал'і^и // роботойош д'ен' / а но^а н'у^оч прас'т'і^и / н'у^оч с'і^ед'і^им до дво'нацо^ат'і^и чо^осо^у / о^або і до т'ервого ч'аса / до прадом // т'реба було нос'і^т / т'реба / бул'і^и ж д'е^іт'і^и / д'е^іт'ей було по бо'гато / д'е^іт'і^и / д'е^іт'ам т'реба і о'ну^іч'і^и / постоли¹ ж / ў нас же н'е було так / постоли¹ / постоли¹ з ло'зи¹ до постоли¹ / і йа ўм'ейу постоли¹ пл'ес'т'і^и //

3.: Уміете?

– Да / йа пл'ела ўс'о ўр'еміе^а / чолов'і^ека н'е було / а д'е^іт'і^и моли'і^е бул'і^и // ос' і т'еп'ерека пу^оід'ем / но^ад'еру ло'зи¹ / до йе^ійі так ўмо'тайом у в'ерч'і^и / до но^а н'і^из^аку // а тоди¹ з'і^имоі но^амочуйом ў т'еплу в'оду / і йа пл'ела постоли¹ / пока х'лопец так пу^од'ру^ос' / до ўже стаў / до йа пл'ела постоли¹ // ко'с'і^т н'е ко'с'і^ила / а постоли¹ пл'ела д'е^іт'ам // о'с'е то'к'е було ў нас / с'е то'к'е було ў нас жи^іт'о / ос' так м'і^и жи^іл'і^и / о // а воїна ўже нам пом'е^ішала ус'о'му ўже / ўс'о'му ўже воїна пом'е^ішала // поосто^авал'і^ис' / у нас ў с'ел'і^е бо'гато бо'гато поосто^авал'і^ис' / молоди'і^е з д'е^іт'м'і^и // тоди¹ го'лодні'і^е бул'і^и / т'аж^ако було жи^іт' / т'аж^ако було жи^іт' // у нас там у л'і^ес'і^е / ч'е'тир'і^и к'і^илом'етри¹ л'і^ес' / там буў н'е^ім'ецк'і^и го'род^а // го'род буў н'е^ім'ецк'і^и / там йе'ни^и сто'йал'і^и / го'до^у / мо^ім'е'с'а^оцо^у два чи^і три¹ / там і ху'добу р'і^езол'і^и / і с'в'і'н'е пасл'і^и ўс'е // док йак ўже от'ступ'і^ил'і^и / док то'ка у нас була кол'аска // док йа з д'е^іт'м'і^и по'йе^іду ту'ди¹ ўже / у т'ей л'і^ес' / до о'ко'па розб'і^ирал'і^и / до брал'і^и ко'лу^од'а / до во'зі^іл'і^и до'дому соб'е^і на^о

пока й у... пока вже упівать, пока вже треба содіть людей за стол, тоди вільце приймають, о, ось так. А тоди ж вам козала шо тоди кінець свадьбі, сьодні свадьба кончілась – і завтра за вільце, на хату, но хату зокінули но верх і всьо, всьо, діло кончілось, діло кончілось. Так свадьбу гулялі колісь. Тепер, конешно, гуляють, тепер три дні гуляють обо й тиждень гуляють, горілки поногоняють до й гуляють. А тоди ж було бідносць, бідносць, бідносць, не було, Боже, Боже, Боже...

69. – Всьо було то, шо своїми руками робілі. Сійолі льон, сійолі коноплі, льон терлі, коноплі терлі. Пралі, пралі, там ткали, док було так... і як мі кажом не «брукі», а «штони»... булі простие, сорочка була проста, плоток був простий, всьо-всьо було, дуже було... бідносць була, бідносць.

Се вже, се вже после войни вже не сталі мі прасті, а до войни пралі, пралі, крепко-крепко пралі, зокольноно пралі. Роботойош день, а но нуч прасті, нуч сідім до двонацоті чосов обо й до первого часа, до прадом.

Треба було носіть, треба... булі ж деті, дітей було по богато, деті... детям треба і онучі, постолі ж. В нас же не було так – постолі, постолі з лози до постолі. І я вмею постолі плесті.

З.: *Умієте?*

— Да, я плела всьо врем'є – чоловіка не було, а деті молие булі. Ось і тепереска пуйдем, нодеру лози, до єї так вмотайом у верчі, до но нізку. А тоди зімой номочуйом в теплу воду, і я плела постолі, пока хлопец так пудрус, до вже став... До я плела постолі. Косіть не косіла, а постолі плела детям. Осе токе було в нас, се токе було в нас життьо, ось так мі жилі, о.

А война вже нам помешала усьому вже, всьому вже война помешала. Поостовалісь... у нас в селі богато богато поостовалісь молодіє з детьмі. Годи голодніє булі, тяжко було жить, тяжко було жить. У нас там у лісі, четири кілометри ліс, там був немецкі город. Город був немецкі, там ени стоялі, годов, мо', місяцов два чи три. Там і худобу різолі, і свінне паслі все. Док як уже отступілі, док тока у нас була коляска. Док я з детьмі поеду туди вже, у тей ліс, до окопа розбіралі, до бралі колуддя, до возілі додому себе на

хату // так отак / так трошк'ї рож:їл'їс'а / розгор'їл'ї
 трошк'ї // док от на тоб'ї сорвалос' ус'е / док от ізноу
 с'уди зовезл'ї до муч'їмс'а // ну ўже ї годи / ўже ўже треба
 ўм'їрат' / ўже треба ўм'їрат' / ўже / в'ел'їк'їє годи ўже / ўже
 в'ел'їк'їє годи // ос'е так кол'їс' жи'л'ї / а т'е шо ў старойе
 ўремйа / ў старойе / док йа ж того н'е знайу / шо було ў старойе
 ўремйа // йа / бачт'е / йа ў три нацоа том ро... / году род'їлас'а / ў
 конци года / а ў четірнаа том була Мїколайова воїна / от йа
 ўже того н'е знайу / н'е знайу йа того ўже // йақ ўже л'уд'ей / а йақ
 ўже була револ'уцейа / док ўже йа знайу / йак ус'ак'їє банди
 ход'їл'ї / ўс'ак'їє банди ход'їл'ї / док йа ўже трошк'ї знайу /
 йак ход'їл'ї //

3.: Розкажіть.

– Йак ход'їл'ї тиїє банди / штуркоўци ход'їл'ї / і т'їє //
 ої / от уже ж на ум'е н'е в'ерт'їца / йе зд'їл'ї / об'їрал'ї ж і
 л'уд'ей / ўс'ак'їє бул'ї ж банди / і ход'їл'ї по'туом // а
 н'емци / а н'емци ус'е ў ту Мїколайеўску воїну так б'е'гл'ї /
 так б'е'гл'ї / отступал'ї / і ўс'е туди ўс'е б'е'гл'ї / ўс'е б'е'гл'ї /
 н'емци // а то ї пол'ак'ї ход'їл'ї / і мохноўци ход'їл'ї / і шче
 йок'їс' ход'їл'ї // вопшум / ход'їл'ї так йак 'арм'ейу ої / п'росто
 ўс'ем с'елом їд'е йак 'арм'ейа // зоб'е'гал'ї по хоах і / по хоах і
 об'їрал'ї л'уд'ей / об'їрал'ї об'їрал'ї л'уд'ей // а то йа / ўже н'е
 знайу того // ну а вам шо шче ско'зат'? //

70. 3.: Розкажіть, як родини справляли.

– Род'їни йак? / ага / то йа вам роско'жу / йак кол'ї... // кол'їс'
 отпроўлал'ї б'е'дно / т'е'пер то богато спраўла... / а кол'їс' б'е'дно
 було // от ноа род'їц'е д'е'т'їна / док т'е'перека бачт'е н'е
 хр'їс'т'ат' / і год і поўгода їд'е / а кол'їс' с'о'годні ноа род'ї / йа
 нао род'їлас'а у п'атн'їцу / ў суботу хрест'їл'ї // а там кол'їс'
 кума кум погукайут / до гор'їлк'ї ж н'е було / док мо йеакого чи
 компоту чи чого н'ебут' токого от // а там ўже йак хрест'їни
 спраўл'ат' / до тоди ўже б'ерут' шос' ток'е / приготов'еа'т' /
 нагукайут ўже свуїх / су'с'їдоў / йаока там була в'їп'їўка / та
 ї росход'аш'е / оц'е ток'їє хрест'їни бул'ї // т'е'пер / т'е'пер три
 дн'ї гул'айут / т'е'пер три дн'ї гул'айут хрест'їни // а тоди /
 тоди зоа те / зао старойе ўремйе н'ема чо'го го'вор'їт' / бо було
 кр'їпко кр'їпко худ'ен'ко було / бо тоди жи'л'ї / тоди жи'л'ї
 л'уд'ї с'во'го т'ул'к'ї мозол'а т'ул'к'ї с'во'го // н'е бул'ї ж н'ї
 по зароботках / і н'їхто / у К'їйоу н'їхто до'рог'ї н'е знаў / кудойу

хату. Так отак, так трошки рожжіліся, розгорілі трошки. Док от на тобі – сорвалось усе, док от ізнов сюди зовезлі до мучімся. Ну, вже й годи, уже... уже треба вмірять, вже треба вмірять, уже... великіе годи вже, вже великіе годи.

Осе так колісь жилі, а те шо в старое врем'я, в старое, док я ж того не знаю, шо було в старое врем'я.

Я, бачте, я в тринадцотом ро... году роділася, в конци года, а в четиринадцотом була Міколайова война, от я вже того не знаю, не знаю я того вже...

Як уже людей, а як уже була революцея, док уже я знаю, як усякіе банди ходілі, всякіе банди ходілі, док я вже трошки знаю, як ходілі.

З.: *Розкажіть.*

— Як ходілі тие банди, штурковци ходілі, і тіе... ой, от уже ж на уме не вертіца... езділі, оббіралі ж і людей, всякіе булі ж банди, і ходілі потум. А немци, а немци усе в ту Міколаевску войну так беглі, так беглі, отступалі, і все туди все беглі, все беглі, немци. А то й полякі ходілі, і мохновци ходілі, і ще йокісь ходілі.

Воппшум, ходілі так як армеюй, просто всем селом іде як армея. Зобегалі по хотах... і по хотах і оббіралі людей, оббіралі, оббіралі людей. А то я, уже не знаю того. Ну, а вам шо ще сказать?

70. З.: *Розкажіть, як родини справляли.*

— Родіни як? Ага, то я вам роскожу, як колі... колісь отпровлялі бедно, тепер то богато справля... а колісь бедно було. От нородице детіна, док теперека, бачте, не хрістять – і год і повгода йде. А колісь согодні нороді, я народілася у пятніцу, в суботу хрестілі. А там колісь кума, кум погукають, до горілки ж не було, док, мо', екого чи компоту чи чого-небудь токого-от. А там уже як хрестіни справлять, до тоди вже беруть шось токе, приготоветь, ногукають уже свуйх, сусідов, яка там була віпівка, та й розходяце, оце токіе хрестіни булі.

Тепер, тепер три дні гуляють, тепер три дні гуляють хрестіни. А тоди, тоди зо те, за старое врем'є, нема чого говоріть, бо було кріпко-кріпко худенько було, бо тоди жилі, тоди жилі люди с свого тулькі мозоля, тулькі с свого. Не булі ж ні по заработках, і ніхто... у Кійов ніхто дорогі

ў 'Кі^ий^оў^и йі^ехот' / а т'е^пер у^лже // а то^ди^і ж йа ко^лжу / н^іх^то до^рог^іи ў 'Кі^ий^оў^и н'е знаў / а т'е^перока ўже н'е т'е //

З.: *Коли дитина народилася, хто міг приходити?*

— А йак д^іе^ти^ина на^ор^од^іи^лас' / до^к хто мог пр^іи^лод^іи^т? // а / бат'ко / матка та і сво^іи^и род^ни^ие //

З.: *А чоловіки могли приходити?*

— І чоло^ві^к при^лд'е //

З.: *Не тільки жінки?*

— І чоло^ві^к при^лд'е йак // ну т'е^пер ро^да^ца ус^о ў бо^лн^іи^ци^і / ўс^о ў бо^лн^іи^ци^і / ў бо^лн^іи^ци^і / ко^лжу ў бо^лн^іи^ци^і //

71. З.: *А на Новий рік, від Різдва до Хрещення, як це називалося? Як у вас казали?*

— Ну кол'ади^і / а там Но^ви^і год^л //

З.: *А на коляди що робили?*

— А шо роб^іл^іи^и / йакшо було ў ко^го сто грам / до^к уп^іи^лвал^іи^и // а н'е було / до куп^лал^іи^и // там Но^ви^і год^л // од Но^вого го^ду шче ж до Креш^чен^а / йак во^ду св'е^ат'а^т // у нас хо^ди^т на 'оз'еро ту^ди^і о^то / зо 'церкву / там ў нас 'оз'еро / зо^а нашо^юу 'церкво^юу // ро^би^т пр'єсто^ла з л'о^ду то^кого / здо^рового зро^би^т хре^ста то^кого здо^рового ро^би^т // і ўс'ей у^се^і но^ар^од т'є^і шо ў 'церкв^іи^и / ўс'е ту^да ід'е / бат'ушко ту^да ід'е / там сп'є^івайут' / во^ду б'є^рут' //

З.: *Це вже тут?*

— Да /

З.: *В Лукашах?*

— Да / ў Луко^ашах //

З.: *А там робили?*

— Там у нас у 'церкв^іи^и св'а^ті^ил^іи^и / но^а о^те но^а 'оз'еро н'е хо^ди^ли^и / ту^лк^іи^и ў 'церкв^іи^и св'а^ті^ил^іи^и // а тут ўже хо^да^т но^а 'оз'еро со^бе^і / із л'о^ду / йа ж ко^лжу / із л'о^ду ві^іру^обо^уйт' то^кого кр'є^іста ві^іро^обо^уйт' / до йє^го обо^лут' / мо йо^ак^іи^им чо^рн^іи^лом чи^ішо / до^к он к^расн^і то^кі^и // і то там у^лже мо^ле^аца / то^го / сто^ла ві^іру^обо^уйт' із л'о^ду то^кого / так йа^к оби^ікно^вєного / ос' так то^і // ўс'є но^ар^од ту^да ід'є з бан^кам^іи^и і с / і там же б'є^рут' во^ду св'є^а... // от прору^обайут' / прору^обайут' л'у^д / во^да б'є^іж^іи^т / бе^ірут' во^ду // по^ту^ом / с'є Ро^жєст^во / там Но^ви^і год^л / а за^о Но^ви^і год^л с'є ўже Креш^чен^е / с'є ўже ко^не^ц / ко^не^ц у^лже про^зн^іи^лко^уў / дві^є ж н'єд^іє^ли^и п^разні^іка с'о^го / с'є ўже Креш^чен^е / с'є ўже ко^не^ц / ўс'о // посв'а^ті^ил^іи^и во^ду / с'є ўже і ўс'о / ўже ко^нч^іи^лос' / п^разні^ік^іи^и

не знав, кудю в Кійов їхоть, а тепер уже... А тоди ж, я кожу, ніхто дорогі в Кійов не знав, а теперока вже не те.

З.: *Коли дитина народилася, хто міг приходити?*

— А як дітіна народілась, док хто мог пріходіть? А, батько, матка та і свої родніе.

З.: *А чоловіки могли приходити?*

— І чоловік приде.

З.: *Не тільки жінки?*

— І чоловік приде, як... Ну, тепер родяца усьо в больніци, всьо в больніци, в больніци, кожу, в больніци.

71. З.: *А на Новий рік, від Різдва до Хрещення, як це називалося? Як у вас казали?*

— Ну, коляди, а там Нови год.

З.: *А на коляди що робили?*

— А шо робілі, якщо було в кого сто грам, док упівалі. А не було, до куплялі. Там Нови год... Од Нового году ще ж до Крещення, як воду светять.

У нас ходить на озеро туди ото, зо церкву, там в нас озеро, зо нашою церквою. Робить престола з льоду токого, здорового зробить хреста, токого здорового робить. І всей, усей народ тей, шо в церкві, все туду йде, батюшко туду йде, там співають, воду беруть.

З.: *Це вже тут?*

— Да.

З.: *В Лукашах?*

— Да, в Лукошах.

З.: *А там робили?*

— Там у нас у церкві святілі, но оте но озеро не ходілі, тулькі в церкві святілі.

А тут вже ходять но озеро себе, із льоду, я ж кожу, із льоду вірубють токого креста віробють, до его оболлють, мо' йокім чорнілом чи шо, док он красни токі. І то там уже молеца, того... стола вірубють із льоду токого, так як обикновеного, ось так той. Всеї народ туду іде з банками і с... і там же беруть воду све... от прорубають, прорубають люд, вода бежить, беруть воду.

Потум се Рожество, там Нови год, а за Нови год се вже Крещенне, се вже конец, конец уже прозніков. Дві ж неділі празніка сього, се вже Крещенне, се вже конец, всьо. Посвятілі

кончі^илі^ис' у^лже //

З.: А як перед Різдом день називається?

— Ку^т:а //

З.: Кутя?

— Да / ку^т:а / с'є ўже ^лс'одн'і^е / но^апрі^им'є^ір стан':і д'ен' / у^лвечор'і^и ку^т:а / у^лже Рожество / ку^т:а на^ози^ивайец:а //

З.: А не казали коляди, щедруха? //

— Ну 'кажут' 'кол'ади^і / 'кол'ади^і ж / 'кол'ади^і / до^а 'ход'є^ат' сп'є^ивайут' //

З.: А що співають?

— П'є^існ'і^и сп'є^ивайут' //

З.: Які? Ви їх знаєте?

— Ої йа хот' і з'найу / док йа вам у^лже н'є роско'жу //

З.: Не співайте, а просто розкажіть.

— Ої йо'ку ж вам роско'зат' то'ку п'є^існ'у / ої ше ж вам йо'ку ж вам п'є^існ'у / то'ку од'ну / йа ж йі^их бо'гато у^лм'є^ійу / ц'є ж бо'гато треба говор'і^ит' / шоб^а ше хто то'к'і^и мо'лот'ш'і^и ув'і^ишоў / док н'єма ж н'і^икого то'кого мо'лот'шого // а ^лс'єйі н'є з'найєт'є? / так с'є ўже ж^а св'є^ата п'є^існ'а / док вам і св'є^ату роско'зат'? // ну док св'є^ату і гр'є^ішну //

А ў 'сад'і^е ў 'сад'і^е / да^о в'і^иног'рад'йо /

там 'в'і^ишен'ка розв'і^ивало^ас'є^а /

моло'да На^оташка прі^иби^иралас' //

клала на^о с'є'б'є з'лото до с'р'і^ибло /

а на^о под'ружечок шоў'ков'і^и п'лат':а //

іш'ла у 'церкву 'йаснойу зо'р'ойу /

а ў 'церкв'і^и с'тала к'раснойу 'пан:ойу //

а по'п'і^и н'є з'нал'і^и / 'шапк'і^и з'н'і^имал'і^и //

'шапк'і^и з'н'і^имал'і^и / йє^ійі пу'тал'і^и //

ч'і^и ти^і по'по'ўна / ч'і^и коро'л'о'ўна? /

а йє^ана 'каже шо /

йа ж н'є по'по'ўна / н'є коро'л'о'ўна /

Г'ванова доч'ка / к'расна 'пан:очка //

от / с'є то'ка от / с'є то'ка св'є^ата п'є^існ'а / та шо сп'є^ивайут' у^лже // а так у 'церкв'і^и сп'є^ивайут' 'ти^ійє ж / йак то 'кажут' цер'коўні^ійє п'є^існ'і^и / ду'хоўні^і то'к'і^ийє / сп'є^ивайут' // то ўже сп'єц'і^ийал'но л'уд'і^и вучени^ійє / то ўже вучени^ійє л'уд'і^и // то ўже 'бач'т'є / йак они^і л'а по'ко'ун'і^ика сп'є^ивайут' / то ўже сп'єци^ійал'но но^ази^ивайеца хор / там д'ак 'йєс'т'єка / 'бат'ушко сп'є^ивайє ў 'церкв'і^и сво'йє / а д'ак

воду, се вже і всьо, вже кончілось, празнікі кончілісь уже.

З.: *А як перед Різдом день називається?*

— Куття.

З.: *Куття?*

— Да, куття, се вже сьодні, нопрімєр, станні день – увечорі куття, уже Рожество, куття називаєцца.

З.: *А не казали коляди, щедруха?*

— Ну, кажуть коляди, коляди ж, коляди, до ходєть співають.

З.: *А що співають?*

— Пєсні співають.

З.: *Які? Ви їх знаєте?*

— Ой, я хоть і знаю, док я вам уже не роскожу.

З.: *Не співайте, а просто розкажіть.*

— Ой, йоку ж вам роскозять току пєсню? Ой, ше ж вам йоку ж вам пєсню, току одну...

Я ж їх богато умію, це ж богато треба говоріть, щоб ше хто токі молотші увійшов, док нема ж нікого токого молотшого. А сеї не знаєте? Так се вже ж свята пєсня, док вам і святую роскозять? Ну, док святую і грєшну.

А в саді, в саді да віноградьйо,

Там вішенька розвівалоє,

Молода Наташка прібіралась.

Клала на себе злото до срібло,

А на подружечок шовкові плаття.

Ішла у церкву ясною зорою,

А в церкві стала красною панною.

А попі не зналі, шапкі знімалі,

Шапкі знімалі, єї путалі:

Чи ти поповна, чи корольовна?

а єна каже, шо:

Я ж не поповна, не корольовна,

Іванова дочка, красна панночка.

От, се тока от, се тока света пєсня, та шо співають уже. А так у церкві співають тие ж, як то кажуть, церковніє пєсні, духовні токіє співають. То вже спеціально люді вучєніє, то вже вучєніє люді. То вже, бачте, як они ля покойніка співають, то вже спеціально нозиваєцца хор, там

своїє сп'є^івайє / а за^о й^им п'є^іуша сп'є^івайє // то^к і^иє оби^ікно^вєн:о
у^чєни^иє ти^иє п'є^іс^н і^и сп'є^івайє / то ўже ти^х п'є^іс^єн н^іх^{то}
н'є посп'є^івайє //

72. 3.: *У вас таке було, що ніжки стола обв'язували?*

— Н^іє н^іє / у нас то^кого н^іє // то^кого йа н'є з^найу // у нас
то^кого н'є бу^ло //

3.: *Соломою...*

— То нози^івайєца / ну про^т і^и ^іНового ^ітоду / нози^івайєца бо^гата
ку^т:а // ток ото ж но^а ту ку^т:у / кло^дут' со^лому но сту^л / с^тел'ут'
його / с^кат'єркоу пр^іс^т і^ила^ойут' / то^ди^і со^д:аца в'єчєройут' /
і пов'єчєройут' і то^ди^і // т'єп'єр то н'є / а ко^л і^ис' / т'єп'єр н'є н'є
роби^іт' так / ц'є ко^л і^ис' йак // і то^ди^і ото^ко ку^локам' і^и ўже мо^лот'ат'
ото^ко / ку^л і^ик' і^и но^а мо^лот'ат' / то^ди^і б'єрут' с^в і^єчку зо^пал'уйут' /
і зб^і і^ирайут' т'є / со^лому / ти^і / гл'а^дат' ку^л і^ик' і^и ти^і з'єр^наток
но^а мо^лот' і^иў // то ўже 'кажут' / 'сту^л і^ик' і^и ку^п 'ж і^ита на^о ж^нєщ /
ото^кє бу^ло // а / т'єп'єр н'є / с'є так но^а бо^гату ку^т:у / а то^ди^і ту
со^лому б'єрут' до об^іязуйут' д'єр'єва / шоб 'тус'єн' н'є й^єў / чи^і шоб
д'єр'єва т' і^иє рос^л і^и / то^йєйу со^ломкойу об^іязуйут' д'єр'єва /
йаблон' і^и / г^руш' і^и / то^йєйу со^ломойу об^іязуйут' / с'є но^а бо^гату
ку^т:у так //

3.: *А коли обв'язували дерева, щось казали, щось робили?*

— Йа ўже н'є 'буду ко^зат' / н'є з^найу //

3.: *А з сокирою не стояли там?*

— Н'є //

3.: *Не казали, як не будеш родити, то...*

— Н'є / н'є / то^кого н'є / так пооб^іязовал' і^и і ўс'о /

3.: *А цю солому не давали скотині?*

— Н'є / 'ту^к і^и д'єр'єва / йє^і і^и там н'єбо^гато / т'рошк' і^и / отам
то^ка / н'єбо^гато т'рошк' і^и / т'рошк' і^и н'єбо^гато //

3.: *У цей час хліб спеціальний не випікали?*

— Н'є / хо^д і^ил' і^и по чу^жи^х с'олах / поб'єрут' 'торб' і^и // і ото шо
но^а зб^і і^ирайут' / 'луд' і^и до^р і^ил' і^и / док со^б і^є 'оз'мут' там на
бу^т і^лку / а то ўс'є на 'церкву до^вал' і^и / то^го шо допо^мога бу^ла
'церкв' і^и // хо^д і^ил' і^и хо^д і^ил' і^и по чу^жи^х / с'є п'о^йдут' і но^а пр' і^им'є^р
і ў З і^им'ов' і^ишче^а / с'є і ў Кросно / і ў Хо^ромнойє / і туди^і / то^к і^иє
моло^ди^иє 'гарн' і^иє х^лопци^і / шоб^а / отак хо^д і^ил' і^и / на 'Кол'ади^і
хо^д і^ил' і^и / хо^д і^ил' і^и // а там у^жє со^б і^є 'оз'мут' / шоб йо^а ку му^зи^і ку
на^о г^нат' / і шо то^кє / так от / хо^д і^ил' і^и //

дяк естека. Батюшко співає в церкві своє, а дяк своє співає, а за їм певша співає – токіє обикновенно учение тие песні співає, то вже тих песен ніхто не поспіває.

72. З.: *У вас таке було, що ніжки стола обв'язували?*

— Ні ні, у нас токого ні. Токого я не знаю. У нас токого не було.

З.: *Соломою...*

— То нозиваєца, ну, проті Нового году, нозиваєца богата куття. Ток ото ж но ту куттю кладуть солому но стул, стелють його, скатеркою прістілають, тоди содяца вечероють, і повечероють і тоди... Тепер то не, а колісь... тепер не, не робить так, це колісь як... І тоди отоко кулоками вже молотять отоко, кулькі номолотять, тоди беруть свічку зопалюють, і збірають те, солому – ти, глядять, кулькі ти зерняток номолотів. То вже кажуть, стулькі куп жита нажнеш. Отоке було.

А тепер не, се так но богату куттю, а тоди ту солому беруть до об'язують дерева, шоб гусень не їв, чи шоб дерева тіє рослі, тоєю соломкою об'язують дерева, яблоні, груші тоєю соломкою об'язують. Се но богату куттю так.

З.: *А коли обв'язували дерева, щось казали, щось робили?*

— Я вже не буду козати, не знаю.

З.: *А з сокирою не стояли там?*

— Не.

З.: *Не казали, як не будеш родити, то...*

— Не, не, токого не, так пооб'язовалі і всьо.

З.: *А цю солому не давали скотині?*

— Не, тукі дерева. Єї там небогато, трошкі... отам тока, небогато, трошкі... трошкі, небогато.

З.: *У цей час хліб спеціальний не випікали?*

— Не, ходілі по чужих сьолах, поберуть торбі. І ото шо нозбірають, люди дорілі, док собі озьмуть там на бутилку, а то все на церкву довалі, того шо допомога була церкві. Ходілі, ходілі по чужих, се пойдуть і, наприклад, і в Зімовіще, се і в Кросно, і в Хоромное, і туди, токіє молодіє гарніє хлопці шоб. Отак ходілі, на Коляди ходілі, ходілі. А там уже собі озьмуть, шоб йоку музику найнять і шо токе, так-от ходілі.

3.: *А колядки співали?*

— Сп'є¹вал'і^и // ої н'є! / то ж_х муш'чи^ини^и сп'є¹вайут' / то ж муш'чи^инск'і^иє кол'ад_хк'і^и //

73. 3.: *А на вечерю не кликали Мороза?*

— С'є но^а бо^агату ку^т:у гу^кайут' / но^а бо^агату ку^т:у гу^кайут' / «Мо^роз Мо^роз / і^ді^и ку^т:і^и йі^ес'т'і^и // а ў Пет^ро^уўку н'є і^ді^и / бо 'будом 'пугам'і^и б'і^ит'» / гу^кал'і^и гу^кал'і^и / с'є ж 'бат'ко зостоўл'айє ко^лі'і'с' / с'є ж 'бат'ко зостоўл'айє у'же / док йа^к хо^з'айін д'вору / «д'і^ети^и / гу^кайт'є Мо^роза // Мо^роз Мо^роз_х / і^ді^и ку^т:і^и йі^ес'т'і^и // а ў Пет^ро^уўку н'є і^ді^и / бо 'будом 'пугам'і^и б'і^ит' // с'є ж ос' Пет^ро^уўка 'буд'є но^асту'пат' ос'є^о / с'є ж 'буд'є Пет^ро^уўка но^асту'пат' / док ў Пет^ро^уўку н'є і^ді^и / бо 'будом пу'гам'і^и б'і^ит'» / до гу^кал'і^и Мо^роза / а'йак_хже //

3.: *А дідів гукали?*

— Кого?

3.: *Дідів, «дєдов»?*

— А / д'є¹до^уў / ну то ж йіс'т'єка / йіс'т'єка т'є шо д'є¹ди^и / док йе¹ни^и 'сам'і^и пр'і^иход'є^ат' / йі^их н'є гу^кал'і^и / йе¹ни^и 'сам'і^и пр'і^иход'є^ат' // док йєто ж 'кажут' / шо д'є¹до^ава / д'є¹до^ава субота / д'є¹до^ава // с'є ж_х 'перед_х Тр^ущо^иї п'рав'і^ит' / с'є ж у суботу п'рав'і^ил'і^и д'є¹ди^и / о^ини^и 'сам'і^и пр'і^иход'і^ил'і^и // а Мо^роза гу^кал'і^и / об'а^зат'єл'но Мо^роза гу^кал'і^и / о // до ше ж йак / кри¹чат' /

Мо^роз_х Мо^роз_х //

і^ді^и ку^т:і^и йі^ес'т'і^и //

а ў Пет^ро^уўку н'є і^ді^и //

'будом 'пугам'і^и б'і^ит' //

ото^к'є //

3.: *Як на Різдво чи на Новий рік перша людина заходить у хату...*

— А / то 'кажут' йак 'п'ерш'і^и д'єн' / 'п'ерш'і^и д'єн' ко^л'ад // йак пр'і^ид'є 'женш'ч'і^ина / док ко^рова т'єл'і^ичку пр'і^ив'єд'є // а йак муш'ч'і^ина / до ко^рова б'і^ич'ка пр'і^ив'єд'є / ц'є то^к'є було //

3.: *А якщо дівчинка, хлопчик?*

— Ну ц'є д'і^еўка / х'лоп'єц / а 'разн'і^ици^и н'єма / чи^и д'і^еўка х'лоп'єц / л'і^иш_хби^и / хот' муш'ч'і^ина / хот'_х 'женш'ч'і^ина //

3.: *А якщо чужа людина прийде, циган чи єврей?*

— Н'є / н'єма то^кого //

3.: *Кутяжне одна була?*

— Тр'і^и //

З.: *А колядки співали?*

— Співали. Ой, не! То ж мушцини співають, то ж мушцинські колядки.

73. З.: *А на вечерю не кликали Мороза?*

— Се но богату куттю гукають, но богату куттю гукають: *«Мороз, Мороз, іді кутті їсті. А в Петровку не іді, бо будом пугами біть»*. Гукалі, гукалі. Се ж батько зостовляє колісь, се ж батько зостовляє уже, док як хозяїн двору: *«Діти, гукайте Мороза. Мороз Мороз, іді кутті їсті. А в Петровку не іді, бо будом пугами біть»*. Се ж ось Петровка буде ноступать, осе-о, се ж буде Петровка ноступать, док *в Петровку не іді, бо будом пугами біть»*.

До гукалі Мороза, аякже.

З.: *А дідів гукали?*

— Кого?

З.: *Дідів, «дедов»?*

— А, дедов, ну то ж естека, естека те, шо деди... док ени самі приходеть, їх не гукалі, ени самі приходеть. Док ето ж кажуть, шо дедова, дедова субота, дедова. Се ж перед Труйцой правіть, се ж у суботу правілі деди, они самі прихіділі. А Мороза гукалі, обязательно Мороза гукалі, о. До ше ж як, кричать:

Мороз, Мороз,

Іді кутті їсті.

А в Петровку не іді –

Будом пугами біть.

Отоке.

З.: *Як на Різдо чи на Новий рік перша людина заходить у хату...*

— А, то кажуть як перші день, перші день коляд... Як пріде женщина, док корова телічку пріведе. А як мушціна, до корова бічка пріведе. Це токе було.

З.: *А якщо дівчинка, хлопчик?*

— Ну, це дівка, хлопец, а разніци нема, чи дівка, хлопец – ліш би хоть мушціна, хоть женщина.

З.: *А якщо чужа людина прийде, циган чи єврей?*

— Не, нема токого.

З.: *Кутя ж не одна була?*

— Трі.

3.: Як називалися?

— С'є б'їдна с'є кут'а / од'на // а то но Нови^і год бо'гата кут'а / а на^о Креш'чен'є б'їдна кут'а // тр'їи кут'їи но'зи'валос' / од'на так соб'ї / п'роста кут'а // а на^о Нови^і год / но^а Нови^і год бо'гата кут'а / то ско'ромна // а на Креш'чен'є зно'у / пуосна кут'а / то ўже 'кажут' / го'лодна кут'а / го'лодна кут'а //

74. 3.: На колядки ходили тільки чоловіки?

— Чолов'їк'їи то'л'к'їи ход'їл'їи //

3.: А щедрувати?

— А то ўже 'д'єт'їи б'є'гол'їи / то ўже 'д'єт'їи //

3.: А ви знаєте ці щедрівки?

— І йа ход'їла / до хре'ш'ченої ход'їла // ход'їла т'є / 'торбочку оз'му / до поїду до хре'ш'чене'и // до хре'ш'ченого / до хре'ш'чене'и / до т'у'отк'їи // от 'к'їи не там ме'н'їє / коўбаси' так одр'їже трошк'їи / а то 'зерн'ат дас'т' // а то мо ў 'кого 'ти'їє / 'груш'їи 'суш'єни'їє / док у 'торбу ўк'їи не // ну то ўже пр'ї'глос'ат' / шоб' покушеў / док 'ото ўже 'с'ад'єш до покушойєш / йа ход'їла //

3.: А що казати треба?

— А 'н'ї'чого н'є ко'зат' //

3.: А щедрувати?

— Н'є / м'їи н'є щчедро'вал'їи / п'рамо шл'їи ў 'хату / н'є щчедро'вал'їи // м'їи шл'їи ў 'хату / п'рамо шл'їи ў 'хату // ход'їла йа / ход'їла / до хре'ш'ченого / до хре'ш'чене'и / до т'у'отк'їи ход'їла / до 'баб'їи // а с'є ўже на 'Паску / зно'у ход'їл'їи / на 'Паску ўже ў 'кого / док йе'їєшко до'руйут' / с'є ток'є'о / с'є ток'є'є ў нас ў с'є'л'є'ї було / о'с'є ток'є'є ў нас ў с'є'л'є'ї було / от //

3.: Як ходили колядувати, переодягалися козою, циганом?

— Н'є / с'є ўже н'є зо^а мо'їєйї 'пам'ат'їи / н'є зо^а мо'їєйї 'пам'ат'їи було / йа то'кого н'є з'найу //

3.: Із зіркою ходили, із звездою?

— Н'є / н'є з'найу 'с'ого // ко'зал'їи / шо ў Б'є'ло'рус'єйїи пр'їход'їл'їи // у'же і за 'нашоїї 'пам'ат'їи пр'їход'їл'їи / ко'зал'їи шо ход'їл'їи / ход'їл'їи // 'вопшем ро'б'їл'їи ко'зу / ро'б'їл'їи ту ж з'в'є'зду / до ход'їл'їи // ну ўже н'є зо^а мо'їєйї 'пам'ат'їи / йа н'є з'найу то'кого // 'може ї / 'може ход'їл'їи і ў нас / до мн'є'ї н'є було ў шо о'буца / до 'боса с'єд'їєла / док н'є 'бач'їла //

3.: А пісню про козу знаєте?

— Ну так йа ж / йа 'п'є'с'н'у н'є з'найу / ал'є так, го'вора'т' шо /

З.: *Як називалися?*

— Се бідна се куття одна, а то но Нови год богата куття, а на Крещенне бідна куття. Трі кутті нозивалось. Одна так собі, проста куття. А на Нови год, но Нови год богата куття, то скоромна. А на Крещенне знов пусна куття, то вже кажуть голодна куття, голодна куття.

74. З.: *На колядки ходили тільки чоловіки?*

— Чоловікі толькі ходілі.

З.: *А щедрувати?*

— А то вже діті беголі, то вже діті.

З.: *А ви знаєте ці щедрівки?*

— І я ходіла, до хрещеной ходіла. Ходіла те... торбочку озьму до пойду до хрещене. До хрещеного, до хрещене, до тюткі. От кінє там мені, ковбаси так одріже трошкі, а то зернят дасть. А то, мо', в кого тие груші сушення, док у торбу вкінє. Ну, то вже пріглосять, шоб покушев, док ото вже сядеш до покушоеш. Я ходіла.

З.: *А що казати треба?*

— А нічого не козать.

З.: *А щедрувати?*

— Не, мі не щедровалі, прямо шлі в хату, не щедровалі. Мі шлі в хату, прямо шлі в хату. Ходіла я, ходіла. До хрещеного, до хрещене, до тюткі ходіла, до бабі. А се вже на Паску знов ходілі, на Паску вже в кого, док еешко дорують, се токе-о, се токе в нас в селе було, осе токе в нас в селі було, от.

З.: *Як ходили колядувати, переодягалися козою, циганом?*

— Не, се вже не зо моєї памяти, не зо моєї памяти було, я токого не знаю.

З.: *Із зіркою ходили, із звездою?*

— Не, не знаю сього. Козалі, шо в Белорусеї пріходілі. Уже і за нашої памяти пріходілі, козалі, шо ходілі, ходілі. Вопшем, робілі козу, робілі ту ж звезду, до ходілі. Ну, вже не зо моєї памяти, я не знаю токого. Може, й... може, ходілі і в нас, до мене не було в шо обуца, до боса седіла, док не бачіла.

З.: *А пісню про козу знаєте?*

— Ну так я ж, я пісню не знаю, але так говорать, шо:

ого¹го ко¹за / ого¹го ¹с'ї^ера //
 д'е ¹рог'і^у ¹д'ї^ела? / зо^а су^ол' про¹її^ела //
 ої су^ол' доро¹гайа / ¹наша ¹ко^узу^он'ка золо¹тайа //
 ос'е то¹к'е от //

З.: А коли співали цю пісню?

— А йак / йа н'е з¹найу кол'ї^и / с'е хо¹д'ї^ил'ї^и // ¹може і зо мо¹їо^ї
¹памйат'ї^и / да н'е бу¹ло ў шо об¹уца да од'е¹нуца / док у ¹хат'ї^е
 с'ед'ї^ела / док н'е з¹найу // о¹так йак у¹же хо¹д'ї^ил'ї^и / йа ж вам
 ко¹жу / чу¹жи¹їе кол'ад'к'ї^и / док хо¹д'ї^ил'ї^и с ¹торбам'ї^и ¹ту^ол'к'ї^и до ї
¹год'ї^и / н'ї^ичого н'е но¹с'ї^ил'ї^и / н'ї^иш'чо // там бу¹ ко¹н'ешно т'еї /
 за^овод'е¹ж^а / шо зо^авод'ї^ит' сп'е¹ват' / ўже пуд'х¹ватуйут' і муж'чи¹ни¹
 йак^а зо^асп'е¹вайут' док аж^а / аж гру^ом гре¹міт' / от //

З.: А як колядники дякують господарю?

— А йак / при¹хо^ад'т' сп'е¹вайут' /
¹добри¹ ¹б'е¹ч'о^ур / ¹пан'е госпо¹дару //
 ти¹ спи¹ш т'ї^у л'е¹жи¹ш? / ўста¹вай н'е л'е¹жи¹ //
 ўсто^авай н'е л'е¹жи¹ / зо^аст'ї^илаї сто¹ли¹ //
 зо^аст'ї^илаї сто¹ли¹ / кло^ад'ї^и н'ї^иро¹г'ї^и //
 кло^ади¹ н'ї^иро¹г'ї^и / з ¹йарої пше^ин'ї^ици¹ //
 а нам ¹д'ад'у^хно / по пол'а^он'ї^ици¹ //
 до^а й у¹с'о //

75.— Поук сну¹їе со¹б'е¹ хату / у йе¹го хати¹ н'е¹майека // йе¹го ¹матка
 прокл'е^ала / йу^он жи¹ў з ¹матко^уї / а шус' же йе¹го ¹матка про¹с'ї^ила /
 от зо¹булас' // а йу^он но ¹матку носво¹р'ї^иўс' і ско¹заў шо // от шоб н'е
 збр'е¹хат'ї^и ж // дак йе¹го ¹матка прокл'е^ала / ско¹зала / «ти¹ буд'еш сво¹ї
 в'ї^ек жи¹т / сво¹їу^ої хати¹ н'е мат' // буд'еш будо¹ваца будо¹ваца
 будо¹ваца / і ў т'е¹бе сво¹їу^ої хати¹ н'е буд'е» // дак от у^он в'ї^ек
 жи¹в'е / сну¹їе сну¹їе і сну¹їе і ў йе¹го хати¹ н'е¹майека / о¹то йе¹го ¹матка
 прокл'е^ала // да // о¹то у^он сну¹їе / то у^он там посну¹їе / то у^он там
 посну¹їе / і йе¹го сво¹їу^ої хати¹ н'е¹майека //

О-го-го, коза, о-го-го, сіра.

Де рогі діла? Зо суль проїла.

Ой, суль дорогая, наша козунька золотая.

Осе токе от.

З.: А коли співали цю пісню?

— А як, я не знаю колі, се ходілі... може, і зо мойой пам'яті, да не було в шо обуца да оденуца, док у хаті седіла, док не знаю. Отак як уже ходілі, я ж вам кожу, чужие колядки, док ходілі с торбами тулькі до й годі, нічого не носілі, ніщо. Там був, конешно, тей, заводеж, шо зоводіть спевать. Вже пудхватують і мужчини як зоспевають, док аж... аж грум гремить, от.

З.: А як колядники дякують господарю?

— А як... Приходать, спеввають:

Добри вечор, пане господару.

Ти спиши ті лежиши? Вставай, не лежи.

Встовай, не лежи, зостілай столи.

Зостілай столи, клоді пірогі.

Клоди пірогі з ярой пшеніци.

А нам, дядюхно, по поляніци.

До й усьо.

75. – Поук снує себе хату. У его хати немайека – его матка проклела. Юн жив з маткой, а шусь же его матка просіла... от зобулась... а юн но матку носворівсь і скозав, шо... от шоб не збрехаті ж... Дак его матка проклела, скозала: «Ти будеш свой вік жить, своєю хати не мать. Будеш будоваца, будоваца, будоваца – і в тебе своєю хаті не буде». Дак от ун вік живе: снує, снує й снує – і в его хаті немайека. Ото его матка проклела. Да ото ун снує – то он там поснує, то ун там поснує... і его своєю хати немайека.

Горбаченко Федір Андрійович, 1923 р.н., освіта 7 кл.
Записано 11.11.00 у с.Лукаші.

76. З.: *Розкажіть, будь ласка, як починали хату будувати, на якому місці?*

— Ну хату будоват' л'уди^і ві^иби^ірали^і ў стар'є ўрем'я / но ту^ом м'єс'т'і^є / д'є р'ано с'н'і^г ро^астоїє // от // то м'єсто ўс'і^єгда т'оплоїє / д'є п'ерво_нап'ерво с'н'і^г ро^астоїє / значи^іт' там / но ту^ом м'єс'ц'і^є ўс'і^єгда т'єпл'о д'єр'жи^іца // а хату йак но^ачали^і будоват' / п'ерво_нап'ерво / йак каже / йак йест'и^и воз'можност'и^и / та^ок т'є // фундамент зокло^адали^і / штон^адар'і^и // то^ади^і бу^ало ж / н'є бу^ало кам'я / а д'єр'єу^ийани^и штон^адар'і^и / от // а по^ату^ом под^авал к'лалі^і дубу^о / а пот'ум сруб д'є^алол'і^и // ну ко^агда п'ерво_нап'ерво зокло^адал'і^и / фундам'ент к'лал'і^и / у ко^аго^у ж д'єн'ги^і бу^али^і / п'ят' ко^ап'і^ийок ўс'і^єгда к'лалі^і // хр'єст / хр'ост но_вугл'є^і вот_єто^ум / ву^аго^ал / но_єто^ум ву^агл'і^є / так нози^івайє^іца / кут! / н'є ву^агол а кут / п'рав'і^илно //

З.: *Ви говоріть по-машівському...*

— Ну єто кут / не ву^агол / а кут // а у^агол то^ук'і^и шо но^аруж'і^и / а ко^агда с'є у кворт'і^ир'і^є / то нози^івайє^іца кут // ну но_ку^ат'і^є там ви^і... ви^ірубоволи^і хрест і єт... / п'ят' ко^ап'і^ийок к'лалі^і //

З.: *А для чого це?*

— Ну то^ака бу^ала / каже п'ри^імха //

З.: *Це оберігало від чогось?*

— Н'є / ну ко^адас' / йак дл'а ш'час'ц'я / дл'а жи^іт'я ўс'є_чи^істо / то^ади^і ж гр'оши^і ви^і з'найєт'є т'рудно бу^ало // єто дл'а жи^із'н'і^и / п'ат' ко^ап'і^ийок шо / шоб бу^ало / вели^іс' гр'ош'і^и / хо^аз'аїство / вели^іс' каже д'і^єти^і / ўс'є //

(77). З.: *А де не можна було будувати хату?*

— Хату будоват' ч'єло^ав'і^єк ві^ибі^ирайє но_ту^ом м'єс'ц'і^є шо / д'є ві^игодн'і^ише // а ко^адас' і н'є розр'є^ішали^і / то^аже ж л'уд'і^и с'єли^іли^іс' // то н'є по_воз'можност'і^и н'і^и шо / а д'є до^адут' / д'є розр'і^єшот' // а н'є розр'і^єш'є / да^ок йак_хоч //

З.: *А не казали, що десь у селі погане місце чи якесь нечисте, чортяче?*

— Н'є / чорт'ачі^их м'єст не^амає // це так шос' / с'каз'і^и наш'є то^ук'і^и // а м'єсто йє^іс' / д'є мо... воз'можност' по^алож'і^ит' / йак н'є розр'і^єши^іт' то^абі^є ст'рой^іца^є / з'на^аца на^о п'єск'є^і // д'є та^амока / д'є н'єго^адна^а з'ємл'а там_хоч стру^оіс' / там ш_хоч т'є роб'і^и // ў

Горбаченко Федір Андрійович, 1923 р.н., освіта 7 кл.
Записано 11.11.00 у с.Лукаші.

76. З.: *Розкажіть, будь ласка, як починали хату будувати, на якому місці?*

— Ну, хату будувать люди вібирали в старе врем'я но тум місті, де рано сніг ростое, от. То місто всігда тьоплое, де перво-наперво сніг ростое, значить, там, но тум місці, всігда тепло держица.

А хату як ночали будувать, перво-наперво, як каже, як єсть возможность, так те... фундамент зоклодали, штондарі. Тоди було ж... не було камня, а дерев'яни штондарі, от. А потум подвал клали дубув, а потюм сруб делолі. Ну, когда перво-наперво зоклодалі, фундамент клалі, у кого ж деньги були, п'ять копійок всігда клали. Хрест... хрьост но вугле вот етом... вугол, но етом вуглі, так нозиваєца... кут! не «вугол», а «кут» правильно.

З.: *Ви говоріть по-машиівському...*

— Ну, ето кут, не вугол, а кут. А угол токі шо норужі, а когда се у квартірі, то нозиваєца кут. Ну, но куті там ви... вирубоволи хрест і ет... п'ять копійок клали.

З.: *А для чого це?*

— Ну тока була, каже, примха.

З.: *Це оберігало від чогось?*

— Не, ну когдась, як для щасця, для життя все чисто, тоди ж гроши, ви знаєте, трудно було. Ето для жизні, пать копійок шо, щоб було, велись гроші, хозяйство, велись, каже, діти, все.

(77). З.: *А де не можна було будувати хату?*

— Хату будувать человек вібірає но тум месці, шо... де вігоднійше. А кодась і не розрешали, тоже ж люді селились. То не по возможности ні шо, а де додуть, де розрішють. А не розріше, дак як хоч.

З.: *А не казали, що десь у селі погане місце чи якесь нечисте, чортяче?*

— Не, чортячих міст немає. Це так шось, сказкі наше токі. А місто єсь, де мо... возможность положіть, як не розрішить тобі строїца, знацца, на песке. Де тамока, де негодная земля, там хоч струйсь, там ш... хоч, те робі. В

носто¹йашчи^і п'єр^іїод то ўж'є от... те / от'вод'єт 'з'ємл'у ўс'є
но¹с'в'іт'і^є // а 'ранш'єї н'і^іў¹ко'ко'м 'раз'і^є 'єто ж н'є
'можна⁰ було // у / було то'к'і^і случе'і / шо^у / Гоўр'і^іл'єнка оц'є¹того
пра... / п'рад'і^єд // 'у^ишу⁰м ст'рой^іл'і^і 'хату // дак в'і^ін старостої
ро'б'і^іў // і¹шо // шо зо¹д'єн' з'роб'єт' / в'і^ін зо¹ни'ч^ш
ро'ск'і^ідойє // шо зо¹д'єн' з'роб'єт' / в'і^ін зо¹ни'ч ро'ск'і^ідойє // ну
х'лопци^і соб'рали^іс'а^є / да⁰ 'яг'дали^і йо^уму // та'к в'і^ін т'рохи^і
побуў¹побуў / до^а і 'Богу 'душу о'д'аў // і так соб'і^є чолов'і^к у'же
то'д'і^і по'строї^іў 'хату //

З.: А навіщо він розкидав?

— То шо не даў йо^уму то'го / н'є даў йо^уму то'го / ў'з'атка /
с'тарос'т'і^іє // н'є зопл'от'і^іў / т'і^і мо могори'ча н'є ста... / н'є
постав'і^іў / ч'і^ішо¹л'і^ібо //

З.: Назло ніби?

— Ну вот 'єто 'самє зло // вот 'єто шо зло // а зло ро'б'і^іт' 'єто
ж / 'єто строш'н'є // 'я сам д'єз'і^ін'ф'єктор // зла то'кого н'є 'можна⁰
зро'б'і^іт' / зло^у 'ту'к'і^і 'можна⁰ зро'б'і^іт' ч'ум? / от'рутойу // 'іл'і^і
отро'в'і^іт' ско'т'і^іну / 'іл'і^і отро'в'і^іт' чолов'і^ка / 'іл'і^і там / п'т'і^іцу
'іл'і^ішч'є¹шо // 'т'ук'і^і от'равойу // ну 'йє¹шчас ко'н'єшно п'ри'мхи^і
то'к'і^ійє / л'єч'єбни'йє / там 'йєс' то'койє ўс'о // 'єто д'є'лойут' /
'зав'і^ітк'і^і нози'вайєца / 'зав'і^ітк'і^і д'є'лойут' 'тамока // і суол' / і
'но'г'т'і^і / і 'коси^і / і ўс'є но¹с'в'іт'і^є д'є'лойут' // о'соб'єно шо'б
чолов'і^к бол'і^єў / док у по'душк'і^і // ў'кладуйут' по'душку так /
'моўчк'і^і / шо н'і^іхто не з'наїє н'і^ічого // і ц'є 'ш:и'йут' / н'і^ічого
і чолов'і^к о'то 'чахне¹чахне / і в'і^ін не з'наїє чо'го // 'док¹от
во'ро'жк'і^і були^і то'к'і^ійє л'уд'і^і / знохо'р'і^і ко'дас' були^і // те
ішч'є і 'я з'найу шо / там ў 'нашо'му ро'йон'і^є / були^і 'йє'зд'і^іли^і / ў
Пол'і^єск'і^і ро'йон 'йє'зд'і^іли^і там до 'жєншч'і^іни^і // і та га'дала /
ро'сказувала ўс'о / і г'єт' було то'к'є // і т'є в'і^єрно //

З.: А що саме в подушку клали?

— Ну 'я ж вам ро'сказуйу // там і 'но'г'т'і^і / і 'коси^і // там 'шо¹г'і^іки^і
не 'хоч'єш ў'кладуйут' / вот 'єто ўс'є 'чи'сто і... / но ту... / ў
п'єр'і^іо'д¹ўр'єм'єн'і^і / о'соб'єно^у ў мо'лод'і^іку // у'от / і ўж'є
мо'лод'і^ік / но¹єто / но мо'лод'і^ік / і 'єто нози'вайєца 'зав'і^ітка // а
но х'л'і^єб'і^є 'тоже так / у 'пол'і^є // 'тоже зло'ба / по^у зло'б'є^і 'як в'і^і
го'вори'т'є / бол'ши^інс'тво // у 'пол'і^є д'є'лол'і^ін о'с'о¹шо / там 'жи'то
т'і^і пше... / у нас¹ бол'ши^інс'тво 'жи'то / о'то // док зб'є'рал'і^і / по'т'ом
п'єр'є'у'язовол'і^і / п'єрок'руч'і^івол'і^і ўс'є 'чи'сто там / 'зав'і^ітку
ро'б'і^іл'і^і // 'єто // но о'но н'і^ічого н'є по'мо'гало / ал'є ж л'уд'і^і /
чолов'і^к же то 'думойє //

ностоящи період то вже от... те... отводе́т землю́ все но світі.

А раншей ні в коком разі ето ж не можна було, у. Було, токі случей, шо Говріленка оце того пра... прадід. Упшум, строїлі хату, дак він старостой робів. І шо... шо зо день зробе́ть, він зо нич роскідое. Шо зо день зробе́ть, він зо нич роскідое. Ну, хлопци собралися да яг дали йому. Так він трохи побув-побув, до й Богу душу оддав. І так собі чоловік уже тоді построїв хату.

З.: А навіщо він розкидав?

— То шо не дав йому того.. не дав йому того... взятка. Старості не зоплотів, ті, мо', мого́рича не ста... не поставів ці шо-лібо.

З.: Назло ніби?

— Ну вот ето саме зло. Вот ето шо зло. А зло робіть ето ж... ето строшне. Я сам дезінфектор. Зла токого не можна зробіть, зло ту́кі можна зробіть чюм? Отрутою. Ілі отровіть скотіну, ілі отровіть чоловіка, ілі там птіцу, ілі ще шо. Тюкі отравую.

Ну, є шас, конешно, примхи токіє, лечебние, там єсь токое всьо. Ето делюють... завіткі нозиваеца, завіткі делюють тамока. І суль, і ногті, і коси, і все но світі делюють. Особено щоб чоловік болів, док у подушкі. Вкладують подушку так, мовчкі, шо ніхто не знає нічого. І це шшиють, нічого – і чоловік ото чахне, чахне, і він не знає чого.

Док от ворожкі, були токіє люди, знохорі кода́сь були. Те іще й я знаю, шо там в нашому ройоні були езділи, в Поліські ройон езділи там до жєнщини. Й та гадала, росказувола всьо – і гєть було токе. І те вірно.

З.: А що саме в подушку клали?

— Ну я ж вам росказую. Там і ногті, і коси. Там шо тіки не хочеш вкладують, вот ето все чисто і... но ту... в період времени, особено в молодіку. Ут, і вже молодік, но ето... но молодік. І ето нозиваеца завітка. А но хлібі тоже так, у полі. Тоже злоба, по злобе, як ві говорите, большинство. У полі ділолі осьо шо: там жито ті пше... у нас большинство жито, ото... док збералі, потум перев'язоволі, перокручіволі все чисто там, завітку робілі. Ето...

Но оно нічого не помогало, але ж люди, чоловік же то думое...

3.: *І від того йому вже погано...*

— От_етоґ / ві^ин думо^ие шо йо^иму по^атано // а фокт^иіч^иеск^иі
хто_його з^инає чи^и во^ино // а / а зруб хати^и ро^ибіт' / ві^и ж
з^инаєт'е / йа роско^ижу //

(78). 3.: *Коли верхня балка закладалася, як у вас це називалося?*

— 'Ето / 'в'ерхн'а 'балка 'ето // 'балк'і^и йес^и, 'балк'і^и / а 'ето
трам // йак от_ета п'ру^оволка / 'ето брус 'лож'ет' / чоти^ир'охґран'и^и
брус 'тоўсти^и / ото^ик'і^и_о тоўшч'і^ини^и / 'ето трам // а по^ито^им 'ч'ер'ес
трам п'ерокло^идаєца но_ш'ч'еп'і^и і но ... / 'ч'ер'ес трам
ус'е_ч'і^исто / ти^ийе / 'балк'і^и //

3.: *А у вас не казали «квітка» чи ще якимось?*

— Дак йа^икуйу к'в'і^итку:ґ // це йак кончали^и хату // в'і^ин'и^ик / н'е
к'в'і^итка а // ну це шо_к'в'і^итка / шо_в'і^ин'и^ик / 'ето / ну в'і^ин'и^ика
цеп'л'али^и то^иди^и // іл'і^и 'тамока шо'с' там в'і^ирубот' із досточк'і^и /
там йа^икого п'і^иун'и^ика т'і^и_шо пр'і^иб'иут' йак н'е^имає^{ка} //

3.: *А для чого це робили?*

— Ну: / шо поконч^иал'і^и / дл'а мого^ири^ич^иа //

3.: *Щоб люди бачили?*

— Це йе^ини^и дл'а с'е^ибе / щоб хо^из'ай'и^ин по^истав'і^иу хо^ироши^и
мого^ири^ич //

3.: *Це будівельники віника чіпляли?*

— Хто ро^ибі'і^иу / хто конч^иау ро^ибі'і^ит' // да / хто конч^иає
ўс'е_ч'і^исто // да / ко^итор'і^и сруб / а ко^итори^и ўже / шчас
'ши^иф'еро^им / а ко^игдас' со^иломойу к'ри^или^и // ку^ил'ам / н'е со^иломойу /
а ў нас сп'еци^иал'но мо^ило^ит'і^ил'і^и ку^или^и / і ку^ил'ами^и ўкри^ивали^и //
пу^од гр'ебл'онку // пудб'і^ивали^и // то 'тож'е с^инопа / до зо^иўйа^иже
сноп'ка 'тоже / шо ўже конч^иайут' / по конч'ен'і^иу ро^иботи^и //

(79). 3.: *Як називалося, коли переходили в нову хату?*

— Ўход'і^ини^и //

3.: *А що робили?*

— Ну ўход'і^ини^и / ко^игда у^иж'е ж / уход'ет' / це ж^и / п'ер'ейе^иж'ят' //
'конч'і^ил'і^и / там суб'і^ирайут' ру^од^ини^их / 'сами^и ўход'ет' //
пр'і^иб'і^ирайут' / там у^иж'е п'і^иеч 'топл'ат' / ус'е_но_с'в'і^ит'е^и /
го^итов'єца // ну там род^ини^их по^извал'і^и / по 'чарк'е^и в'і^ип'і^или^и / і ўс'е //

3.: *А тварину впускали?*

— Ну_йак_йе док 'кот'і^ика п'ерво_нап'ерво // а не^има да^ок
со^ибачку ўве^идут' //

З.: *І від того йому вже погано...*

— От етог він думое, шо йому погано. А фоктіческі, хто його знає, чи воно... А, а зруб хати робіть, ві ж знаєте, я роскожу.

(78). З.: *Коли верхня балка закладалася, як у вас це називалося?*

— Ето... верхня балка ето. Балкі єсць балкі, а ето трам. Як от ета пруволка, ето брус ложеть, чотирьохгранни брус товсти, отоки-о товщини, ето трам. А потом черес трам перокладаєца но щепі і но... черес трам усе чісто, тие... балкі.

З.: *А у вас не казали «квітка» чи ще якомсь?*

— Дак якую квітку? Це як кончали хату. Вінік, не квітка, а... Ну, це шо квітка, шо вінік, ето... ну, вініка цепляли тоди. Лі тамока шось там віруботь із досточки, там якого півніка ті шо проб'ють, як немаєка.

З.: *А для чого це робили?*

— Ну, шо покончалі, для могорича.

З.: *Щоб люди бачили?*

— Це ени для себе, щоб хозяїн поставів хороши могорич.

З.: *Це будівельники вініка чіпляли?*

— Хто робів, хто кончав робіть. Да, хто кончає все чісто. Да, которі сруб, а котори вже, щас шифером, а когдась соломою крили. Кулям, не соломою, а в нас спеціально молотілі кули й кулями вкривали. Пуд гребльонку пудбівали. То тоже снопа, до зов'яже снопка тоже, шо вже кончають, по конченею роботи.

(79). З.: *Як називалося, коли переходили в нову хату?*

— Вхідіни.

З.: *А що робили?*

— Ну входіни, когда уже ж уходеть, це ж переєжджать. Кончілі, там субірають рудних, сами входеть. Прібірають, там уже піч топлять, усе но світе, готовеца. Ну, там родних позвалі, по чарке віпілі і все.

З.: *А тварину впускали?*

— Ну, як є, док котіка перво-наперво. А нема – дак собачку введуть.

З.: *А чому котика?*

— Дл'а ш'час'т'а // то'ки^і о'б'і'че^{аї} //

З.: *А чорних котів не боялися у вас?*

— Ну ц'є бо'йали^іс' то'го ч'орного // нози^івал'і^и / ч'орна 'ко'шка пер'єб'і'гла // йак 'йе'д'є чолов'ї'єк у до'рогу / то з'нац'а / шос' у до'рог'є^і / 'буде неш'час'т'а // шос' йа^о'к'єс' со'б'і'т'і'йє 'буд'є //

З.: *Щось робили цим котам?*

— До а шо ти^і йе'му з'роб'і'ш? / х'і'ба ти^і йо'го до'г'он'і'ш? //

З.: *Як народиться...*

— Н'є / н'є / не ўби'вали^і н'і'х'то // ц'є ж жи'вотно / хто ж йе'го 'буде ўб'і'ват'? //

З.: *А не казали, що кіт вибирає місце для ліжка?*

— К'і'т / йа вам роско'жу // к'і'т оби'кно'в'єн'о // ко'гда уво'жайє то'вар'і'шча / ў к'і'м'нат'і'и // ун ўс'є'г'да сто'райєца л'єжат' ў йо'го но пост'єл'і'є // ко'гда о'н йе'го л'уб'і'т' // ну ко'гда ко'т н'є л'уб'і'т' / у'о'н н'і'ко'гда н'є л'аж'є но то 'м'і'єсце // а ко'гда ўже хо'з'ай'і'н / шо 'чувст'уйє / шо ун уво'жайє йе'го / і зоболе'ї'ває // у'о'н пр'і'ход'і'т до 'морди^і і мурч'і'т' // сво'ю би'о'нерг'єйу до'йє // л'є'ч'єн'є / в'і'и пон'і'майєте до'ч'ого ко'т 'умни^і // ку'от до 'морди^і і мурч'і'т' / а 'да'же ло'жи'ц'є / йак хо'з'ай'і'н сп'і'т' / док 'да'же ло'жи'ц'є ў голо'вах // 'іл'і'и но'г'руд'ах //

З.: *А не казали, що лягає на больне місце?*

— Док ц'є ж но бол'но'йє 'м'і'єсце 'самє / ун з'найє шо ў ц'о'го / ко'гда чолов'ї'єк зобо'л'ї'є / у'ж'є з'найє / пон'і'майє ўсє // у 'його 'вуси^і / 'єто 'вуси^і йо'го сод'єр'жи'мо'є ўс'є 'ч'і'сто // 'вуси^і про'ход'єт' д'є / то в'і'и с'уди' про'л'ї'єз'є // а д'є 'вуси^і / ву'сами^і зот'рону'єс'я / в'і'и там н'і'ко'гда ў 'д'і'рку н'є про'л'ї'єз'є // да / 'єто йе'го ло'катори^і //

(80). З.: *Коли справляють входи́ни, із чим треба приходити?*

— Ну а'йагже // тої при^і... ку'сок х'л'ї'єба / ў 'кого 'кає шо'у 'Бог_да'о'у / пр'і'д'є со сво'й'і'м // ў'ход'і'ни^і / ти'й ут'і'рал'н'і'ка при'н'і'с / а ти'і шос' пло'точка / те шо 'може //

З.: *А не було у вас закладин, коли тільки починали будувати хату?*

— Н'і'н'і'н'і' / н'і' // у нас чолов'ї'єк же зо'дума'о'ў со'б'і'є в о'тєто'м 'м'і'єсце зроби'т' // у'о'н зо'воз'і'т ту'да д'єр'єво / зо'во... / пр'і'гото'у'л'айє ўс'є шу'б // ц'є ж н'є то шо од'і'и 'кажни^і д'єн' б'єш / а у'о'н ўже но'во'з'і'у л'ї'єсу / пуд'вал там / 'пудо'ўс'о // т'є / дуб'і'и пу'д_окна //

З.: *А чому котика?*

— Для щастя. Токи обічей.

З.: *А чорних котів не боялися у вас?*

— Ну, це боялись того чорного. Нозивалі «чорна кошка перебігла». Як їде чоловік у дорогу, то, знацца, шось у дорогє, буде нещастя. Шось якес собітіє буде.

З.: *Щось робили цим котам?*

— До а шо ти ему зробіш? Хіба ти його догоніш?

З.: *Як народиться...*

— Не, не, не вбивали ніхто. Це ж животно, хто ж его буде вбивать?

З.: *А не казали, що кіт вибирає місце для ліжка?*

— Кіт, я вам розкожу. Кіт обикновенно, когда увожає товарища в кімнаті, ун всегда стораєца лежать в його но постелі. Когда он его любіть. Ну, когда кот не любіть, ун нікогда не ляже но то місце. А когда вже хозяїн, шо чувствує, шо ун увожає его... і зоболеває, ун пріходіт до морди і мурчіть. Свою бионергею доє. Лечение, ві понімаєте, до чого кот умни. Кут до морди і мурчіть, а дайже ложица, як хозяїн спіть, док дайже ложица в головах. Ілі но грудях.

З.: *А не казали, що лягає на больне місце?*

— Док це ж но больное місце саме, ун знає, шо в цього, когда чоловік зоболів, уже знає, понімає все. У його вуси... ето вуси його содержимое все чісто. Вуси проходить де, то він сюди пролізе. А де вуси, вусами зотронувся, він там нікогда в дірку не пролезе. Да, ето его локатори.

(80). З.: *Коли справляють входи́ни, із чим треба приходити?*

— Ну аягже. Той при... кусок хліба, в кого, кає, шо Бог дав, пріде со своїм. Входи́ни – тий утіральніка приніс, а тий шось плоточка, те, шо може.

З.: *А не було у вас закладин, коли тільки починали будувати хату?*

— Ні, ні, ні, ні. У нас чоловік же зодумав собі в отетом місце зробіть. Ун зовозіт туда дерево, зово... пріготовляє все, шуб... це ж не то, шо одін кажни день б'єш, а ун уже новозів лесу, пудвал там, пудо всьо. Те... дубі пуд окна.

і сторайеца шоб там / зо_три^і зо_чоти^ір'і^е д'н'а / сруб'і^и сруб'і^т // шоб
н'е т'онут' //

З.: *А в нову хату які предмети вносили? Що з речей?*

— З р'ече^й пост'і^ел' //

З.: *А ікони?*

— Ну / дак і^икона оби^ікно^в'ено // ц'е ж йак у т'е / кон'чайут' /
док у'же у... уш'ли^і / да^ок у'нос'ет' хл'і^еб / су^ол' / і^икону
п'ерво_нап'ерво // а 'пот'ум зо'нос'ет' п'ерво_нап'ерво пост'і^ел' //
а по'ту^ом ког'да у'же ... //

З.: *Хто заносить ікону?*

— Хо'з'ай'і^ин //

З.: *А хліб-сіль?*

— Хо'з'ай'ка б'е^р'е хл'і^еб_с'і^ил' / а хо'з'ай'і^ин о'кону //

З.: *Хто перший повинен увійти в нову хату?*

— Хо'з'ай'і^ин // п'ерво_нап'ерво 'должен с'уди^і / 'тагже ў со'раї /
ў'с'уди^і 'должен зо'йт'і^и хо'з'ай'і^ин // хо'з'ай'ка пр'і^и... пр'і^ид'і^ел'ни^і
чолов'і^ек // а хо'з'ай'і^ин 'кае 'п'ерви^і // хо'з'ай'і^ин і хо'з'ай'ка 'ето два
д'руга / 'ето н'і^и 'с'роц'в'ен'і^ик'і^и / н'і^и 'х'то // а 'д'і^ет'і^и / то ўже
'ваша кроў // а ві^и два д'руга / бу^ол'ш н'і^их'то //

І стораєца, шоб там зо три – зо чотирі дня срубі срубіть. Шоб не тьонуть.

З.: *А в нову хату які предмети вносили? Що з речей?*

— З речей постіль.

З.: *А ікони?*

— Ну, дак ікона обикновено. Це ж як у те, кончають, док уже у... ушли, дак уносьть хліб, суль, ікону перво-наперво. А потюм зоносьть перво-наперво постіль. А потум, когда уже...

З.: *Хто заносить ікону?*

— Хозяїн.

З.: *А хліб-сіль?*

— Хозяйка бере хліб-сіль, а хозяїн окону.

З.: *Хто перший повинен увійти в нову хату?*

— Хозяїн. Перво-наперво должен сюди, тагже в сорай, всюди должен зойті хозяїн. Хозяйка прі... прідільни чоловік. А хозяїн, кає, перви. Хозяїн і хозяйка – ето два друга, ето ні сроцвенікі, ні хто. А деті – то вже ваша кров. А ві два друга, бульш ніхто.

Коваленко Мина Степанович, 1925 р.н., освіта 10 кл.
Записано 14.06.97 у с.Лукаші.

81. — Йа ході^ив у д'є^ийти^и клас // думо^аў д'єс^ат' кончу і буду
йа^кі^им ч'олов'ї^еко^м / от // а тут воїна / шо ж^а ти з'робі^иш // і
ўс'є / йа оста^иўс' прі^и сво^иї^их інт'єр'єсах // а йа учі^иўс' хоро^ишо /
поні^имаєт'є // м'ї^ин'є о^исоб'єно / 'алгебра / мот'ї^имат'ї^ика ішла
хоро^ишо // н'є учу / н'ї^ишо / а о^ино ід'от / (смієт'ся) // ну а тоді^и
воїна почолас' / знаєт'є шо / у^иж'є оку^ипац'єйа // с'уди^итуди^и /
б'єрут' у Герман'єйу // у^иот // м'єн'є раз^ин'є ўз'ал'ї^и / д'руг'ї^и раз^и
прі^ишл'ї^и ўз'ал'ї^и ўже / у^иот // 'бат'ко буў т'рошк'ї^и зо^им'єшони^и /
ну / чл'єн проўл'єні^иї^ийа там буў // і 'ход'є^ат' 'ход'є^ат' / ну ўз'ал'ї^и
ж^а // і йа с'єд'но ўт'їк із 'лагера // конц'лагер буў / у роїон'ї^и // до^ак
йа 'т'ул'а ўт'їк // пої^иї^ихаў ў Б'єлорус'єйу до 'т'ітк'ї^и і 'ховаўс'
там // 'ховаўс' // ну а тоді^и в'єрнуўс' до^идому / освобод'ї^ил'ї^и нас //
так // тут освобод'ї^ил'ї^и / раз / і нас зо^абрал'ї^и но^а хр... / 'К'ї^иї^ио^иў но^а
п'єр'єсіл'ни^и // обоїшл'ї^и м'ї^и обуч'єні^иї^иє / і по^ипал'ї^ино хронт //
Чет'вєрти^и Украї^иї^инск'ї^и фронт / Чет'вєрти^и Украї^иї^инск'ї^и // по^ипал'ї^и
ў Кор'пати^и / у: // там м'єн'є 'ран'ї^ило // то йак м'єн'є 'ран'ї^ило / то
йа по^ипав у 'госп'ї^итол' // в 'Ужгород'ї^и буў / з 'Ужгорода м'єн'є йак
зобрал'ї^и / до^ак аж / 'коло Са^иратова / 'город Пет'ровск там буў // туди^и
зо^ив'єзл'ї^и / там л'є^ич'ї^ил'ї^и // йа тоді^и / йак по^ичуў шо освобод'ї^ил'ї^и
'нашу ўже / с'єло // у^иот // прі^ислал'ї^и м'єн'ї^и п'ї^ис'мо // до^ак йа /
ўро^ич'ї^иха хо^ироша бу^ила то^ика / п'ї^итайєт м'єн'є // п'ї^итайє м'єн'є /
сі^иї^инок / чо^ито ти^и то^ик'ї^и зо^ижур'єні^и? // йа ко^ижу / освобод'ї^ил'ї^и
с'єло / ос' п'ї^ис'мо // ну / о^ина ўз'ал'єла п'ї^ис'мо / проч'ї^итала // ну
хоро^ишо / тоб'є^и 'рана шч'є / 'н'є о^ипасност'ї^и / там 'мож'є м'єд'ї^иц'ї^ина
'буд'є ў т'єб'є // йа т'єб'є пуш'чу до 'матк'ї^и // ну і м'єн'є
пуст'ї^ил'ї^и // йа ўже л'є^ич'ї^иўс' 'дома // а тоді^и / пол'є^ич'ї^ил'ї^и ўс'є до
ї ро^ибото^иў // до^ий^иўс'є // шч'є йа^ик'ї^и воп'рос 'буд'є? //

3.: Де ви почали воювати?

— У Кор'патах с'хода //

3.: А де саме?

— С'хода у Кор'патах // ну йа 'точ'но 'город н'є знайу // нас / о...
хор'м'ї^ировол'ї^и у Пол'... / ц'є ж^а 'Самбур 'Пол'шча / так? // до^ак
хор'м'ї^ировол'ї^и ў 'Пол'шч'ї^и нас // о^иц'є ж^а в'ї^иб'єрал'ї^и // ну /
сорт'ї^ировол'ї^и нас // от // і то^игді^и туди^и і пошл'ї^и // ў Кор'пати^и / там
горо^иду^иў н'є бу^иває / 'гори^и і ўс'о // йа знайу шо м'єн'є 'ран'ї^ило / но
посл'ї^идн'єї^и 'сопк... / но го^ир'є^и / Будо^ип'єшт в'ї^ид'но буў //

Коваленко Мина Степанович, 1925 р.н., освіта 10 кл.
Записано 14.06.97 у с.Лукаші.

81. — Я ходів у дев'яти клас. Думов, десять кончу і буду яким чоловіком, вот. А тут війна, що ж ти зробиш. І все, я оставсь прі своїх інтересах. А я учівсь хорошо, поміаєте. Міне особено алгебра, мотіматіка йшла хорошо. Не учу, нішо, а оно ідьот (*сміється*).

Ну, а тоди війна почолась, знаєте шо, уже окупаця. Сюди-туди, беруть у Германею. У-ут. Мене раз не взяли, другі раз прішли взяли вже, у-ут. Батько був трошкі зомешони, ну, член провлення там був. І ходеть-ходеть, ну, взяли ж. І я седно втік із лагера. Концлагер був у ройоні, док я оттуля втік.

Поїхав в Белорусею до тітки і ховавсь там. Ховавсь. Ну, а тоди вернувсь додому, освободілі нас. Так. Тут освободілі, раз — і нас зобралі но хр... Кійов но пересильни. Обойшли мі обучение і попалі но хронт. Четверти Українські фронт, Четверти Українські. Попалі в Корпати, у-у. Там мене раніло. То як мене раніло, то я попав у госпітоль. В Ужгороді був, з Ужгорода мене як зобралі, дак аж коло Саратова, город Петровск там був. Туди зовезлі, там лечілі.

Я тоди як почув, шо освободілі нашу вже, село... ут... пріслалі мені пісьмо, док я... Врочіха хороша була тока, питає мене. Питає мене: «Сінок, чого ти токі зожурени?» Я кожу: «Освободілі село, ось пісьмо». Ну, она взяла пісьмо, прочітала. «Ну, хорошо, тебе рана ще вне опасности, там може медіціна буде в тебе. Я тебе пушу до маткі». Ну, й мене пустілі. Я вже лечівсь дома. А тоди полечілі все до й работов. До й усе. Ще які вопрос буде?

З.: *Де ви почали воювати?*

— У Корпатах схода.

З.: *А де саме?*

— Схода у Корпатах. Ну, я точно город не знаю. Нас о... хорміроволі у Поль... це ж Самбур Польща, так? Док хорміроволі в Польщі нас. Оце ж вібералі. Ну, сортіроволі нас. От. І тогди туди й пошлі. В Корпати, там городув не буває, гори і всьо.

Я знаю, шо мене раніло но послідней сопк... но горе,

поні^имаєт'є_шо // це 'город йа^ек'і^и? / йа'кого госу^ддарства
Будо^ап'єшт? //

З.: Угорицина.

— Ну_о // Будо^ап'єшт / 'коло Будо^ап'єшта //

З.: А як вас поранило?

— Ос'є / поср'є... / пл'єчо // о: // сквоз^нойє пл'єч'є'войє
ро^ан'єн'і^иє / с по^ур'єжд'єн'і^иєм ло^патк'і^и // у: // йа
пр'і^иє'хоу / м'і^ин'є^і / тр'єі^у г'р^упу 'дали / інвал'і^иднос'т'і^и //
побуу // а тоді^і п'єр'єох'ворм'і^иу но д'ругу // то^ак'є //

82. — Вот до^арогой / прож'і^ил'і^и м'і^и от_і^идо // жи^ізн' н'єважна
у на... / мо'йа бу'ла // а^ол'є 'шо_ти^із'роб'і^иш // так_і^и'б'і^ит' //
щч'є с'лава 'Богу шо ож'єн'і^иус' / до 'д'єт'і^и поїє^ав'і^ил'і^ис' // ну
йє'но щч'і^итайу так // прож'і^иу йак'ото // хо'рош'єі ж'і^изн'і^и н'є
'бач'і^иу / поні^имаєт'є // то сорок_с'о... сорок_с'оми^і год
голо'дуоука // щч'є 'добре щч'о там / ро'б'і^иу у то'ку^о
про'м'ішл'єнос'т'і^и // о:і // то^ак'і^иє д'і^єла //

З.: Ви рибу ловили там, у себе?

— Йа но'рибу н'є спец'і^иол'і^ист / н'і^ичого н'і^иякого // о'т // лов'і^ил'і^и
х'лопци^і / а_шо_ж_а / о'но д'є 'р'і^иєчка / тр'і^и к'і^илом'єт'р'і^и /
поїє'дут' / о'ц'є у воск'р'єс'єн'є / суб'ота / ві'ход'ні^иє дн'і^и / б'єрут'
снаст'і^и сво'ї^и / і йє'дут' // то м'єн'є о'ц'є х'лопци^і / шо щч'ас
жи'вут' / пр'і^иє'дут' с 'К'і^ийова / і пош'л'і^и // у м'єн'є і ко'н'ачка
бу'ла / йа л'єсн'і^иком ро'б'і^иу // йа д'вацот' ш'єс'т' год л'єсн'і^иком
буу // о'там / у с'єл'і^є // но од'ному об'ход'і^є // н'і^и од'ного ч'єлов'є'ка
н'є здау // н'є здау шо'б зопла'т'і^иу г'рош'і^и // 'так_ро'б'і^иу
кул'турно // і ус'є б'рал'і^и д'рова і л'і^єс / ус'о / (смієт'ся) //

З.: А яка була робота в лісника?

— Ну_шо / охр^ан'ат' л'і^єс // у м'єн'є об'ход буу шєс'от
гек'тароу / л'і^єса // і ус'о охор^ан'ат' // а злод'єй'и ж_а то були^і /
(смієт'ся) // а^ол'є ж_а так моск'і^иро'вау / шоб н'є бу'ло йі'х /
(смієт'ся) // бо тр'є_було / і жи'т' бу'ло / і но посту // м'єн'є ува'жау
д'і^ир'єктор / і ус'є // л'єсн'і^ичи'є // йа л'єсн'і^иком / посл'єдн'і^иє
'годи^і йа л'єсн'і^иком буу // посл'єдн'і^иє 'годи^і // ... // 'опши^ім
ро'б'і^иу по'ка ўзр'і^ив'і^и о'ц'є / то й ус'о // ро'б'і^иу / ус'о ўр'єм'є //
м'єн'є н'є хот'і^єли^і освобождат' йє'шч'о //

З.: А звірі були там, тварини?

— Да / були // ло'с'і^и бу'ли / кобо'ни^і д'і^ик'і^иє // 'кози^і / ус'є
бу'ло //

Будопешт відно був, розумієте що. Це город які? Якого государства Будопешт?

З.: *Угорицина.*

— Ну, о. Будопешт, коло Будопешта.

З.: *А як вас поранило?*

— Осе, посре... плечо. О-о. Сквозное плечевое роненіє, с поврежденієм лопаткі. У-у... Я приїхав, міне третью групу дали інвалідності. Побув, а тоді переохворів на другу. Токе.

82. — Вот, дорогой, прожлі мі от і до. Жизнь неважна в на... моя була. Але що ти зробіш. Так і біть. Ще слава Богу, що оженивсь до діті поєвілісь. Ну, єно щітаю так: прожив як ото... хорошей жізні не бачів, розумієте. То сорок сьо... сорок сьоми год голодувка. Ще добре, що там робів в токуй промішленості.

О-ой... Токіє діла.

З.: *Ви рибу ловили там, у себе?*

— Я на рибу не спеціаліст, нічого ніякого. От. Ловілі хлопці, а що ж, оно де річка, трі кілометри, поедуть, оце в воскресенне, субота, виходніє дні, беруть снасті свої, і єдуть. То мене оце хлопці, що щас живуть, приєдуть с Кійова, і пошлі.

В мене й конячка була, я лесніком робів. Я двацоть шесть год лесніком був. Отам, в селі. На одному обході. Ні одного человека не здав. Не здав, щоб зоплатів гроші. Так робів культурно. І всі брали дрова і ліс, всьо (*сміється*).

З.: *А яка була робота в лісника?*

— Ну що, охоронять ліс. В мене обход був шессот гектаров ліса. І всьо охоронять. А злодеї ж то були (*сміється*). Але ж так москіровав, щоб не було їх (*сміється*).

Бо тре було й жити було, і на посту. Мене уважав дірехтор і всі леснічіє. Я лесніком, последніє годи я лесніком був. Последніє годи...

Опшим, робів пока взриві оце, то й усьо. Робів всьо врем'є. Мене не хотіли освободжати єщо.

З.: *А звірі були там, тварини?*

— Да, були. Лосі були, кобони дікіє, кози. Все було.

З.: Багато?

— Ну / н'є 'с'і'л'но бо'гато // ну бу'ли // там ж'є о'та 'а'томна бу'ла дак // о'ти'йє ж / 'є'то / док ун'і'сто'жал'і'и бол'ши'ст'во / пон'і'и'маєт'є // о'то 'а'то'мну тк'р'і'л'і'и / ток там ж'є з'найє'т'є йа'к'і'и'є // ў'с'і'и' х'люпци' то'к'і'и'є шо // то с' т'ур'м'і'и / то с' то'го / до / о'н'і'и' гл'є'а'д'є'л'і'и ч'і'и' 'ш'о? // 'руж'а поб'є'рут' / 'ход'єт' // м'і'и' 'сам'і'и' бо'йал'і'и'с' йі'х // йа ў'ж'є гл'є'а'жу / ко'го їд'є / док / хо'вайус' // 'ну'т'єб'є / к 'ч'орту / а 'то шч'є ї со'мого ў'б'иє // йак ... / о'то 'а'то'мну йак отк'р'і'л'і'и / там ў'с'і'є т'ур'ємшч'і'к'і'и бу'л'і'и пош'т'і'и // у: // з ла'є'ру'ў пов'і'го'н'ал'і'и / то'а'й'у'с'о // а ко'зал'і'и шо / комсо'мол'ци' ст'ро'йа'т' / (сміє'т'ся) // у: // да: // ц'є'ї д'і'єд ногово'р'і'ў / шо ві'н м'є'н'є зо'п'і'и'ш'є ў'ж'є // (сміє'т'ся) // у'с'о 'п'і'и'ш'є / у'с'о 'п'і'и'ш'є // ну 'п'і'и'ш'є / п'і'и'ш'і'и // ото'к'і'и'є д'є'ї'ла //

83. З.: Ви пам'ятаєте своїх дідів, бабів? Знаєте їх?

— З'найу / а чо ж н'є з'найу? // шч'є т'рохи' з'найу // а чо'го? //

З.: Може, вони вам розказували якісь казки, байки, як ви малим були?

— Ў м'є'н'є то'к'і'и'є'ї д'є'ї'ди'и бу'л'і'и шо / до бо'йок до с'казок н'є бу'ло // в од'ного д'є'ї'да 'баб'і'и' н'є бу'ло / а в од'ного ї 'баба бу'ла / дак бол'є'ла // а д'є'ї'ди'и 'башч'т'є'шо / хо'з'а'ї'ством зон'і'и'мал'і'и'с' // а там до 'йі'х і 'б'є'і'гоў / от // д'руг'і'и' раз і но'чуйєш у 'того д'є'ї'да / ал'є'ж' 'ш'о? / д'і'єд йє'с'ц' д'є'ї'д // о'ї / йак с'помн'і'и'ш да'о'гл'ан'єш но'те'по'ле / ой'ой'ой' / ко'л'і'и' ти'и' про'ж'і'ў? / ко'л'і'и' ж' про'ж'і'ў? // 'с'єм'і'и'с'ат два 'годи'и' ў'ж'є / і н'є'зо'м'є'тно про'ї'ш'ло //

З.: А батько ваш скільки жив?

— Му'ї' 'бат'ко 'рано ў'м'є'р / йо'му бу'ло 'сорок п'ят' год і ў'м'є'р // у'он бол'і'єў / н'є 'сорок п'ят' / да бу'л'ш / 'сорок ш'і'єс'т' чи'и' 'сорок с'і'єм // 'бат'ко му'ї' у'м'є'р йак йа с 'ф'ронта / з 'госп'і'и'тол'а пр'і'и'и'є'хоў // шч'є ж'і'и'во'го зо'стаў // у'ж'є у'он ў'с'о / го'тови'и' бу'ў пош'т'і'и' / і так / 'ч'є'р'єз 'м'є'с'а'по'ў два'т'ри'и' й 'ум'є'р / пон'і'и'маєт'є / йо'го но'х'ронт н'є 'брал'і'и' / н'і'и'шо // тру'д'а'га 'бат'ко бу'ў // кол'хоз будо'ваў ў'с'є ў'р'єм'є / кол'хоз будо'ваў / бр'і'и'год'і'и'ром буд'і'и'в'єл'но'ї бри'ї'гади'и' бу'ў // і йа остаў'є'з із 'мамо'у і ў'с'о / так і жи'ў // да / 'посл'і'є во'ї'ни'и' / йак ро'ско'зат' вам / дак гор'є'вал'і'и' л'уд'і'и' от'і'и' 'до // у'о'х і гор'є'вали'и' / 'бу'л'шє йак і 'зара'єз // а шо'ў'йє'л'і'и'? / а шо 'йі'є'ли'и' // ў' 'сорок с'є'д'м'о'м'году: / от'ко'пу'вол'і'и' ка'тати'и' со'ў'хозни'и'є до / гн'і'и'лу ко'рто'ш'ку до'сто'вал'і'и' / до л'є'п'юшк'і'и' п'є'к'л'і'и' // а йа / йа по'ї'ду / ў' 'сорок с'є'д'м'о'м'году / до но'ашч'і'и'пайу

З.: *Багато?*

— Ну, не сильно багато. Ну були. Там же ота атомна була, дак отие ж... ето... док уністожалі більшиство, понімаєте. Ото атомну 'ткрілі, ток там же знаєте якіє. Всі хлопци токіє, шо... То с тюрмі, то с того, до оні гледелі чі шо? Ружжа поберуть, ходеть. Мі самі боялись їх. Я вже глежу, кого йде, док ховаюсь. Ну тебе к чорту, а то ще й сомого вб'є. Як... ото атомну як открили, там всі тюремщікі булі пошті. У-у... З лагерув повігонялі, то й усьо. А козали, шо комсомольци строять (*сміється*). У-у...

Да-а, цей дід ноговорів, шо він мене зопіше вже (*сміється*). Усьо піше, усьо піше. Ну, піше – піші. Отокіє дела.

83. З.: *Ви пам'ятаєте своїх дідів, бабів? Знаєте їх?*

— Знаю, а чо ж не знаю? Ще трохи знаю. А чого?

З.: *Може, вони вам розказували якісь казки, байки, як ви малим були?*

— В мене токіє деди булі, шо до бойок до сказок не було. В одного деда бабі не було, а в одного й баба була, дак болела. А деди й, баште шо, хозяйством зонімались. А там до їх і бегов, от. Другій раз і ночуєш у того деда, але ж шо? Дід есць дед. Ой, як спомніш да глянеш но те поле, ой-ой-ой, колі ти прожив? Колі ж прожив? Семісят два годи вже – і незометно пройшло.

З.: *А батько ваш скільки жив?*

— Муй батько рано вмер, йому було сорок пять год і вмер. Ун болів... не сорок пять... да бульш, сорок шість чи сорок сім. Батько муй умер, як я с фронта, з госпітоля прїїхов. Ще живого зостав. Уже ун всьо, готови був пошті. І так, через місяцов два-три й умер, понімаєте, його но хронт не бралі, нішо.

Трудяга батько був. Колхоз будовав все време, колхоз будовав, брігодіром будівельной бригади був. І я оставсь із мамою і всьо, так і жив.

Да, послі войни, як роскозять вам, дак горевалі люди от і до. Ух і горевали – бульше, як і зараз. А шо елі? А шо їли... В сорок седьмом году откопуволі кагати совхозние до гнілу кортошку достовалі, до лепйошкі пеклі. А я... я пойду,

лши́шок йа́ких о́то ў л'е́с'і́е / до жо́луд'у́ў нозбі́райу йа́ких
 при́шлогодні́х / нотоу́чу о́то ти́йе л'е́п'ошк'і́і і ўс'е // і
 пе́реж'і́лі́і / хто здо́рови́ пе́реж'і́ў / ў ко́го желу́док здо́рові́і
 буў // і пе́режи́ў // пе́режи́ў // і о́цтро́йлі́іс' / ўс'о
 о́цтро́йлі́і / і́ так жи́лі́і // о́соб'е́но поно́раві́лос' ме́ні́і / йаг
 Бре́жн'о́ў ру́ководі́ў / от'йо́лк'і́і / от' жи́лі́і у́же до́к жи́лі́і //
 шо́ хо́чеш те́ го́во́рі́і / шо́ хо́чеш ко́жи́ / і́ жи́с'ц'у́во // та́к же
 чи́н'е? / ў мо́гозі́нах // ... // от' жи́лі́і / шо́ хо́чеш // і́ д'е́ті́і
 жи́лі́і / і́ д'е́цк'е бу́ло / і́ пра́ні́кі́і і ко́нх'в'ети́ но сто́л'е́ / у
 ба́тка ўсе́йе // а те́пер' жа́дни́йе́ / жа́дни́йе́ ти́м / ко́нх'в'ети́ ў
 дру́гі́х с'е́м'ях // жа́дни́йе́ корто́плі́ні́і / ў наз же́ йес'ц' с'о́ула /
 оту́то по́с'о́лк'і́і / шо́ не́ма ш'в' корто́шк'і́і / ота́коу́ / тро́йе д'е́т'е́й
 д'е́ржи́т' / а д'е́ті́і ро́ді́т' // а д'е́ті́і ро́ді́т' // мо́лода́ л'у́ді́на /
 шо́ ти́ / хо́че // у: // ох і́ жи́лі́і прі́і Бре́жн'о́ву // за́йдеш / у нас
 о́соб'е́но ў с'е́л'е́ / за́йдеш / ў во́скрес'е́н'е по́зби́райу́ца х'ло́пці́
 ўс'і́е // ну́це́шо? / ві́і зо́пі́ш'е́т'е? / до́ буд'е́т'е́ і́ пі́сат' у
 кн'і́жку / да? //

З.: *При Брежневі ж і станцію побудували...*

— При́ Бре́жн'о́ву о́це́ / до́к у нас мо́гозі́н / мо́гозі́н буў // і при́
 Бре́жн'о́ву о́ц'у́ жа́ / побудо́вал'і́і о́то ў Ки́йові́е / мо́лоді́цу́ ту /
 так? // ну́ / во́їну / От'е́ч'е́ств'ени́ во́їні́ / та́к же чи́н'е? / це́ ж
 Бре́жн'о́ў зд'е́ло́ў // і ко́пі́тал буў / і гро́ши́ були́ / у // а ў нас ў
 с'е́л'і́е за́йдеш // по́збі́рали́с' ў во́скрес'е́н'е / ну́шо х'ло́пці́? /
 по́стоу́грам до́ва́й // за́йдо́м / хла́: / по́стоу́грам / по́п'е́ч'е́н'і́е //
 по́ рубл'у́ ві́кі́нів і́ ўсе́ // о́то жи́зн' бу́ла // а с'о́гон'е́? /
 жи́с'ц' // жи́с'ц' с'о́гон'е́ // шо́б ме́не не́ по́со́ді́лі́і зо́ це́й ро́зго́во́р
 хо́т'а / шо́ сов'е́тку́ в'лас'ц' спо́мі́найу́ / (смі́ється) //

(84). З.: *А коли почали будувати Чорнобильську станцію, ваші люди зраділи?*

— Не́ / на́ші́і о́соб'е́но с'о́ла не́ зро́д'е́лі́і //

З.: *Чому?*

— По́то́му / шо́ м'і́і но́д'е́йол'і́с' / шо́ то́к'е́ буд'е́ // там бу́лі́і
 жа́ то́к'і́і х'ло́пці́ / шо́ на́м ко́зал'і́і шо́ зо́а́ста́нц'е́йа // ну́ хо́т'а
 бі́і інж'е́не́ра там бу́лі́і // о́ни́ ж у на́ші́і с'о́ла йе́зді́лі́і / і́ по
 про́дукти́ / і́ по́ ўсе́ // йа́ но́д'е́йа́ўс' шо́ то́к'е́ буд'е́ // йа́ ва́м ко́у
 шо́ / со́р'валас' ц'а́ ста́нц'е́йа / тут буў шп'і́о́наж / та́ і ўс'о // тут
 шп'і́о́наж буў / о́ни́ пу́д'е́ло́лі́і то́к'е́ от'і́до́ / і́ ўс'о́ /
 шо́б са́р'вало́ // не́ мо́жі́т' б'і́т' // а чо́го ти́йе ро́б'е́т' /
 ро́б'е́т' же́ / так? / р'е́актори́ // от' ту́о́лк'і́і ц'е́й / о́ні́́ думайу́т' /

в сорок сьдмум году, до нощипаю шишок яких ото в лесі, до жолудюв нозбіраю яких пришлогодніх, нотовчу ото тие лепйюшкі і все. І пережілі, хто здорови – пережив, в кого желудок здорові був. І пережив, пережив. І оцтроїлісь, всьо оцтроїлі, і так жілі.

Особенно поноравілось мені, яг Брежньов руководів, от йолкі, от жілі уже док жілі! Шо хочеш, те говори; шо хочеш кожи, і жисць – во! Таг же чи не? В могозінах... От жілі... шо хочеш. І деті жілі, і децке було, і пранікі й конхвети но столе, у батька все є. А тепер жадние, жадние тим... конхветі в другіх сем'ях. Жадние кортопліни, в наз же есць сьола, отуто посьюлкі, шо нема ш кортошкі, отако-о, трое дітей держит, а деті родіть... А деті родіт. Молода людина, шо ти, хоче. У-у... Ох і жілі прі Брежньову. Зайдеш, у нас особено в селе, зайдеш, в воскресенне позбираюца хлопци всі. Ну, це шо? Ві зопішете? До будете й пісать у кніжку, да?

З.: При Брежневi ж i станцію побудували...

— При Брежньову оце, док у нас могозін, могозін був. І при Брежньову оцю ж побудовалі ото в Кійові молодіцу ту, так? Ну, войну, Отечествени войны, таг же чи не? Це ж Брежньов зделов. І копітал був, і гроши були, у. А в нас в селі зайдеш... Позбірались в воскресенне: «Ну шо, хлопци? По сто грам довай». Зайдом – хла-а по сто грам, по печені. По рублю вікінув і все. Ото жізнь була. А сьогонне? Жисць. Жисць сьогонне... Шоб мене не посоділі зо цей розговор хотя, шо совецьку власць спомінаю (*сміється*).

(84). *З.: А коли почали будувати Чорнобильську станцію, ваші люди зраділи?*

— Не, наші особено сьола не зроделі.

З.: Чому?

— Потому шо мі нодейолісь, шо токе буде. Там булі ж токі хлопци, шо нам козалі, шо зо станцея. Ну, хотя бі інженера там були. Они ж у наши сьола езділі й по продукти, і по все.

Я нодеявсь, шо токе буде. Я вам коу, шо сорвалась ця станцея – тут був шпіонаж, та й всьо. Тут шпіонаж був, вони пудделолі токе от і до, і всьо, шоб сарвало. Не можіт біть. А чого тие робет? Робет же, так? Реактори... От тулькі

м'ї од'ного з'роб'їм і х'ват'їт' з вас // шп'ї'о'наж бу'ї // от'їдо //

З.: *А що казали інженери, які до вас у село приїжджали?*

— Ну шо ко'зал'ї / ну /'а'томну ст'рой'їм / 'город у ваз'буде / 'буд'е'е ж'їт' лу'ч'єї / 'буд'е'е 'їе'з'д'їт' по про'дукти' / у 'город' // ц'е ж н'е 'с'єл'ї'є / а там 'ї'город'ї'є буд'є'с'ого вам // а м'ї 'каом шо н'є 'с'їл'но м'ї но'д'є'їом'с'а / у нас сво'їе про'дукти' / і сву'ї мога'з'їн // а 'ї'наши' мога'з'їни' шо / по'гано во'з'їл'ї? / 'їс'є бу'ло // шо 'хоч'єш / б'єри' шо 'хоч'єш // а 'сало сво'їе бу'ло / мо'ло'ко сво'їе // а там п'єч'єн'є' / 'сахор / 'їс'є 'ї'мога'з'їн'ї'є ж бу'ло // чо'го ві'ї т'є'ши'т'є нас? // о'ї бо'гато чо'го ро'с'казовот' // шп'ї'їони' бу'ли' до 'ї'у'с'о / шп'ї'їони' бу'л'ї // то'д'к'ї'а 'бо н'ємці' / о'бо О'м'єр'ї'ка // пу'дос'лал'ї до 'ї'у'с'о // до з'д'є'лоїт'є х'лопці' шо'б' / сор'валос' / до 'ї'у'с'о // а 'шо там роб'їт'? // ша'рі'коп'ут'шопн'ї'ка чи' там шо н'ї'бу'д' н'є то'го м'є'тала по'став'ї'ї / і 'їс'о / і 'їе'но сор'в'є // там н'є'бо'гато і т'р'єа роб'їт' / н'є т'єї м'є'тал по'став'ї'л'ї і 'їс'є 'ї'по'рат'к'ї'є // н'є т'єї м'є'тал // а во'їні' сп'є'шил'ї / а ц'єї но'чал'н'ї'к ге'ро'їа хот'є'ї'ї по'луч'їт' / от' і 'їс'є // зо'ло'ту з'в'є'з'ду по'луч'ї'ї' / по'луч'ї'ї' / ко'тори' ст'рой'ї'ї / і по'ра'док // да'ї'у'їе'хо'ї / а ві'ї / чо'рт' вас' б'єр'ї' тут // х'ї'ба тра бу'ло 'їе'ї' ст'рой'їт' 'ї'то'ко'ї гу'шч'ї'н'є' / м'є'сно'с'т' то'ка / ст'у'ол'к'ї' нос'є'л'єн'є'а / 'город ос'д'є'б'л'ї'ї'з'ко / Ч'єр'н'є'го'ї' / К'ї'ї'ю'ї' / Ж'ї'то'м'ї'р / кру'гом го'ро'да то'к'ї'їе // Б'є'ло'рус'є'їа воз'м'ї'т'є / от' // н'є'т / сп'є'ц'ї'ї'ал'но ул'є'п'ї'ї'л'ї там 'а'томну ту // а т'є'п'єр / у'же д'є'с'є'т' год про'їш'ло і / н'є'а 'можут' ро'с'хому'та'є с т'єї 'а'томно'ї' // та А'м'єр'ї'ка там / чи' Гер'ман'є'їа / чи' 'х'то / об'є'шч'ї'а'їут' об'є'шч'ї'а'їут' / а'є: // зорп'лат'ї по ш'є'с'ц'ї' м'є'с'є'ц'ю'ї н'є'од'ї'єш / а ти' 'хоч'єш // о'но з'є'п'єнц'є'їу / чо'го ти' с'т'єїу п'єнц'є'їе'їу? / та'о ти' б'з'а' м'є'с'є'ц'ї' м'єн'ї'є'од'ї'а'ї / то'к 'їа / з'на'ї б'ї' шо роб'їт' // у / но'чал'ство ко'хане // Мо'роз' со'б'ї' роб'їт' / К'уч'ма со'б'ї' / о'ні' ж у'м'ї'є'с'т'ї'є і'роб'є'а'т' // 'їак по'ч'уйєш по'рад'ї'ву / по'ту'ом / т'єл'є'ві'ї'зору / да'к / н'є'можна' слухот' у'же / 'їак во'но роб'ї'ца // а 'чо ві'їн но' того Лоза'р'єнка? / чо'у'лов'ї'єк б'єр'є'ца роб'їт' / та'г'же ж'а' чи' 'н'ї'є? / ну 'шо Лоза'р'єнко по'гани' х'лоп'єц' // 'їу'он м'єн'ї'є н'рав'ї'ца 'їак ві'їсту'пайє // у // а а'он'ї' в'от / дв'ї'є по'сад'ї'ї // да'к ун ж'є'мож'є од'ну зорп'лату б'єр'є? // од'на і так ід'є // н'є до'б'єру ц'ого / а: / зо 'їе'а'н'вар од'ал'ї'ї / п'єнц'є'їу нам / от'ї'ї'ж'д'ї'ї / і'з'ну'о'ї' / ту п'єнц'є'їу // до 'їак'то с'п'єр'ви'х го'до'ї' до'вал'ї'ї / чо'рт'ї'єго з'на' / а шч'ас // шо' во'но то'к'є? / зокл'ї'ї'н'ї'л'ї'ї ти'їє про'ї'ї'з'во'ц'т'ва / шо н'ї'х'то н'є'роб'їт' // н'ї'шо // так / шч'є 'їа'к'ї'ї' в'оп'рос у вас? //

цей. Они думают: мі одного зробім і хватіт з вас. Шпіонаж був. От і до.

З.: *А що казали інженери, які до вас у село приїжджали?*

— Ну шо козали... Ну, атомну строім, город у ваз буде, будете жіть луччей, будете ездить по продукти у город. Це ж не в селі, а там в городі буде всього вам. А мі каом, шо не сільно мі нодейомся, у нас своє продукти і свуй могазін. А в наши могозіни шо, погано возілі? Все було. Шо хочеш, бери, шо хочеш. А сало своє було, молоко своє. А там печеня, сахор – все в могозіні ж було. Чого ві тешите нас?

Ой, багато чого розказовоть. Шпіони були до й усьо, шпіони були. Толькі або немци, обо Омеріка. Пудослалі до й усьо. До зделойте, хлопци, щоб сорвалось, до й усьо. А шо там робіть? Шарикопутшопніка чи там шо-нібудь не того метала поставів – і всьо, і ено сорве. Там небогато й треа робіть, не тей метал поставілі – і все в пораткі. Не тей метал. А вони спешилі, а цей ночальнік героя хотев получіть, от і все. Золоту звезду получів? Получів, котори строїв – і порадох. Да й уехов, а ві... чорт вас бері тут.

Хіба тра було єе строїть в токой гушціне, месность тока, стулькі носелення, город ось де бізко, Чарнегов, Кійов, Жітомір, кругом города токіе. Белорусея возьміте, от. Нет, спеціально улепілі там атомну ту. А тепер уже десять год пройшло, і не можуть росхомутаца с тей атомной.

Та Амеріка там чи Германея, чи хто, обещають-обещають, а-а зорплати по шесць месяцов не оддоеш, а ти хочеш... Оно дзе пенцею, чого ти с тею пенцеєю? Та ти б зо месец мені оддав, ток я знав бі, шо робіть. У, ночальство кохане. Мороз собі робіть, Кучма собі, они ж умісті і робет.

Як почуеш по радіву, по тум... телевизору, дак не можна слухоть уже, як воно робіца. А чо він но того Лозоренка? Чоловік береца робіт, таг же ж чи ні?

Ну шо, Лозаренко погани хлопец? Юн мені нравіца, як віступае. У. А ани вот, дві посаді... Дак ун же, може, одну зорплату бере? Одна і так іде. Не доберу цього, а-а... зо енвар оддалі пенцею нам, от і жді ізнув ту пенцею. До як-то с первих годов довалі, чорт его зна, а щас...

Шо воно токе? Зоклінілі тие проїзводства, шо ніхто не робіть нішо.

Так, ще які вопрос у вас?

(85). З.: Телевізор дивитися часто?

— Йа т'єл'і'єві'зора н'є пропус'кайу //

З.: А що вам подобається?

— Ёс'є / посл'єдні'їз ізв'єс'ці'їа / ў п'єрву 'оч'єред' // і хо'роши'їе к'і'на д'є // і ўс'о // оц'є шчас йа ди'ўл'у «Пр'і'строс'т'» / ід'є по... / у д'вац'єт' // у: / і «Мо'р'і'їа дол'а» ц'а // ўс'о / дв'є к'і'н'є і ц'є гл'є^аўу // і шч'є гл'є^аўу коли ід'є / о'соб'єно ў п'їятн'і'цу / ўч'ора не бу'ло / ц'є 'сон'є суб'ота? / ў п'їятн'і'цу / «Ко'ломбо» о'тої // сл'є'дова'т'єл' теї / от йа гл'є^аўу / кул'ту'рни' чолов'і'к // йо'го і н'і'х'то і н'є / н'є зост'р'єл'і'т' н'і'шо // (сміється) // йа т'і'єл'і'єві'зора н'є пропус'кайу // шчас о'с'є в'нуку'ў но'їе'х'оло / йа ўже н'є ко'сайу' / у'же йа н'є хо'з'ай'їн там // (сміється) //

З.: А люди місцеві не зазд'рять, що вам газ проводять?

— Так' і'ї'ї'м про'вод'ат' // дак' і'ї'ї'м же т'руб'і'ї ўже поло'ж'і'л'і'ї там // ту'ол'к'і'ї шо йі'ї'м / нам 'нач'є б'єсп'латно / так? // ну ўс'є'дно там йа'к'і'їєс' г'роши' м'і'ї' плат'і'їм / то 'корм'і'ш і плат'і'їш // а йі'ї'м у'їже т'р'єба т'руб'і'ї куп'л'ат' / пон'і'ї'маєт'є шо // і там зо'а шч'от со'ўхо'за / 'мож'є там пр'і'ї'думот' шо / йа ўже н'є ў 'курс'і'є д'є'ла // ту'д'і' ко'нав'і'ї про'рі'л'і'ї / у'їже 'лож'є'т' газ' 'тоже / ўс'о с'єло // ну т'р'єба шоб ро'н'і'їш'є і ц'є ро'бі'ї... ро'бі'ї'лос' / а'ол'є ж' //

86. — Да / по'ка м'і'ї' ў с'єл'і'є / дак' / йа'к' н'і'ї'буд' / то поро'с'а в'і'ї'годуєш / то с'уд'і'ї то туд'і'ї / до і ж'і'ї'в'єш // от у 'тород'і'є / шчас про'ж'і'їт' // у: //

З.: Вам онуків на ціле літо привозять?

— Н'є з'найу / по'ка пр'і'ї'ї'єхол'і'ї / шч'є м'і'ї'н'є і н'є до'лажу'вол'і'ї // (сміється) // н'є до'лажу'вол'і'ї // док у м'єн'а ў'нук'і'ї ў'їже / то'к'і'ї'є шо і д'є'вок 'можут' про'вод'і'їт' // а йі'ї'м н'є с'і'ї'лно ту'то с'хо'ч'єца ост'ова'ца / пон'і'ї'маєт'є шо // во'н'і'ї' коло бот'ку'ў 'мож'є і 'лучш'єї там жи'ївут' // о'ї // т'є'ї' год'і'ї бу'л'і'ї ў'нук'і'ї ў ме'н'є ўс'є ў'рєм'є^а / ц'єл'є л'і'єто / йа'к' м'єнш'і'ї'є бу'л'і'ї то'к'і'ї'є // а шчас о'н'і'ї' ў'їже ўзрос'л'і'їє // в'ос'м'і'ї' клас / с'ом'і'ї' / с'ам'і'ї' м'єнши'ї' //

З.: Як вони говорять у вас, якою мовою?

— По'рус'к'і'ї //

З.: А в яких вони містах живуть?

— У 'К'і'ї'єв'і'є ж' // йа ко'жу / дак' ц'є у 'вас рус'ка ш'кола ч'і'ї'шо? / х'лоп'ці'ї ко'жу / шч'аз'є ук'рай'і'нці'ї / а 'в'і'ї'шо? // «а м'і'ї' у 'рус'кої ш'кол'є і уч'і'л'і'ї'с'є^а» // (сміється) // по'рус'к'і'ї п'єчут' і ўс'о //

(85). З.: *Телевізор дивитеся часто?*

— Я телівізора не пропускаю.

З.: *А що вам подобається?*

— Все, останні ізвесція, в перву чередь. І хорошиє кіна де. І всьо. Оце щас я дивлю «Прістрость», іде по... у двацать у-у... і «Морія доля» ця. Всьо, две кіне це гляджу. І ще гляджу, коли йде, особено в п'ятніцу, вчора не було... це сьонне субота? В п'ятніцу «Коломбо» отой. Следователь тей, от я гляджу, культурни чоловік. Його й ніхто й не... не зострелить, нішо (*сміється*). Я тілівізора не пропускаю. Щас осе внукув ноехоло, я вже не косяюсь, уже я не хозяйїн там (*сміється*).

З.: *А люди місцеві не заздять, що вам газ проводять?*

— Так і їм проводять. Дак і їм же трубі вже положили там. Тульки шо їм... нам наче бесплатно, так? Ну вседно там якієсь гроши ми платім, то корміш і платіш.

А їм уже треба трубі куплять, понімаєє шо. І там зо щот совхоза може там прідумоть шо, я вже не в курсі дела. Туди конаві прорили, уже ложеть газ тоже, всьо село.

Ну треба, щоб ронішей це роби... робілось, але ж...

86. — Да, пока ми в селі, дак як-нібудь: то порося вігудуєш, то сюди, то туди – до й живеш. От у городі щас прожіть, у-у...

З.: *Вам онуків на ціле літо привозять?*

— Не знаю, пока прієхали, ще міне не долажуволі (*сміється*). Не долажуволі. Док у меня внуки вже токіє, шо й девок можуть проводить. А їм не сільно тутто схочеца остоваца, понімаєє шо. Вони коло ботькув, може, й лучшей там живуть. О-ой, те годи були внуки в мене все врем'є, ціле літо, як меншіє були токіє. А щас они вже взрослые. Восьмі клас, сьомі сами менши.

З.: *Як вони говорять у вас, якою мовою?*

— По-руські.

З.: *А в яких вони містах живуть?*

— У Києві ж. Я кожу: «Дак це у вас руска школа чі шо? Хлопци, кожу, щаз же українци, а ві шо?» – «А ми у русской школе учілісе» (*сміється*). По-руські печуть і всьо.

87. — То йа ж н'е з'найу / ў йакому 'роц'і^и // в'і^и ўз'найет'е ўже ў посл'еств'і^ийі / ў йакому 'роц'і^и о'но бу'ло // ну йак м'і^и би'л'і^и ў л'ес'н'і^ич'еств'і^и / нас йак л'ес'н'і^икоў послал'і^и / по кома^онд'і^ироўк'е туди^і / о // о'н'і^и там дв'е^і н'ед'ел'і^и ч'і^ист'і^ил'і^и лозу / 'от / там же ло'за була / мо'лож^а // і жи'л'і^и там / там же 'сола / 'сола бу'л'і^и / 'в'і^ис'ел'і^ил'і^и / вот // і то'ді^і рас / і ўс'о / і за'пус'т'і^ил'і^и бу'л'доз'ер'і^и 'ти'йе / ўс'о / за'пус'т'і^ил'і^и 'воду туди^і // м'і^и там дв'е^і н'ед'ел'і^и жи'л'і^и / і ру'б'і^ил'і^и лозу сп'ец'і^иал'но / дв'е^і н'ед'ел'і^и // а 'ти'йе л'уд'і^и так кр'і^ичал'і^и / 'Боже / так голо'с'і^ил'і^и // там же жит' бу'ло / луг то'к'і^и хо'роши^і / у / йак 'гл'ан' / док кон'ца н'е 'в'і^идно //

З.: *А навіщо вирубали лозу?*

— На'в'і^иш'чо? / шоп ч'і^ист'е 'море бу'ло / пон'і^имайет'е? // шоп на дн'е^і н'е ставалос' / ну т'е / 'лози^і / о'но ж зогни'йен'і^ийе 'буд'е там / і 'буд'е во'да н'е'ч'і^иста // так 'лозу ту ви'руб'овал'і^и і ви'воз'і^ил'і^и / ўс'о ви'воз'і^ил'і^и / бу'л'доз'ери^і ш'ч'і^иш'чал'і^и так / дно роб'і^ил'і^и ч'і^ист'е //

З.: *І села теж?*

— А 'сола 'в'і^ис'ел'і^ил'і^и на' 'гору // там то'ка к'руча була / дак на' ту 'гору пов'і^ис'ел'ал'і^и // 'хоч'еш / 'хату бе'р'і^и сво'йу / а н'е / док бу'л'доз'ер рас / пр'і^ишоў згор'нув у 'кучу / до^а 'у'с'е // там од'і^ин / од'і^ин т'і^и два стор'і^ик'і^и док н'е хот'ел'і^и / док йі^их зо'брал'і^и 'с'і^илоў / м'і^ил'і^иц'ейа // да' ту 'хату згор'нул'і^и / то'к'і^ийе хо'лупк'і^и би'л'і^и / з'найет'е йо'к'і^и на Ук'рай'н'е 'хати^і // о'ц'е К'і^ийеўск'е 'море т'е // од'і^ин інже'н'ер ко'заў / 'Боже / с'ку'л'к'і^и йа войе'ваў / а шо ж / йак йу'н ско'заў / ўс'о / м'і^и ўже моўч'і^им / моўч'і^им / ўс'о / на'чал'ни'к йес' на'чал'ни'к / ўс'о //

З.: *А він воював, щоб не було цього моря?*

— Інже'н'ера ўс'е прот'і^иў бу'л'і^и / ўс'е бу'л'і^и / о'но пр'і^иби'л'і^и н'е дас'ц' // ну от с'ку'л'к'і^и ш'час о'но да'йе е'н'ерге'й? / т'е 'море // ан'і^ичого / од'і^ин чи^і два ти'х робі'т / бо'л'ш н'е / прол'ота ти'х / бо'л'ш н'е до'й'ут' / а 'ти'йе сто'йат' за'кр'и'ти'йе //

З.: *А ви бачили, як тоді запускали воду?*

— Йа н'е 'бачи'ў // йа 'йе'хоў раз у К'і^ийеў / до ў К'і^ийеў // йак йо'го // н'е по'ро'а'ходом / а то шо 'б'і^истро 'ход'і^ит' / йак йо'го з'в'ец'а? // ра'о'к'етої / ра'о'к'етої 'йе'хоў // так о'на ж там с'тала / а то'ді^і спускайе / док йа ўже гл'а'д'е'ў 'добре там / те К'і^ийеўске 'море // ра'о'к'ета спускайеца і ўс'о / так м'е'н'е^і од'і^ин 'ка'же шо це / 'ту'л'к'і^и два ти'х прол'ота робі'т' / е'н'ерге'йу до'йе / а 'ти'йе 'ка сто'йат' / ту'дойу і во'да н'е ід'е / за'кр'и'т'е ўс'о / 'ту'л'кі двом //

87. — То я ж не знаю, в якому році. Ві визнаєте вже в послествії, в якому році оно було. Ну, як мі били в леснічестві, нас як лесніков послалі, по командіровке туди, о. Оні там две неделі чістілі лозу, вот, там же лоза була, молож. І жили там, там же сьола, сьола були – віселілі, вот. І тоди рас, і всьо, і запустілі бульдозери тие, всьо, запустілі воду туди.

Мі там две неделі жили і рубілі лозу спеціально, две неделі. А тие люди так крічали, Боже, так голосілі. Там же жить було, луг токі хороши, у... Як глянь, док конца не відно.

З.: А навіщо вирубали лозу?

— Навіщо? Шоп чісте море було, понімаєте? Шоп на дне не ставалось, ну те лози, оно ж зогниеніє буде там, і буде вода нечіста. Так лозу ту вирубовалі і вивозілі, всьо вивозілі, бульдозери щіщали так, дно робілі чісте.

З.: І села теж?

— А сьола віселілі на гору. Там тока круча була, дак на ту гору повіселялі. Хочеш, хату бері свою, а не – док бульдозер рас! прішов, згорнув у кучу, до й усе. Там одін, одін ті два сторікі, док не хотелі, док їх зобралі сілой, міліцея. Да ту хату згорнули, токіє холупкі били, знаєте, йокі на Україне хати. Оце Кіевске море те. Одін інженер козав: «Боже, скулькі я воевав, а шо ж, як юн сказав, всьо, мі вже мовчім, мовчім, всьо, начальник есь начальник, всьо».

З.: А він воював, щоб не було цього моря?

— Інженера все протів булі, все булі, оно прібіли не дасць. Ну от скулькі щас оно дає енергеї, те море? А нічого, одін чи два тих робит, больш не... прольота тих, больш не доють, а тие стоять закритіє.

З.: А ви бачили, як тоді запускали воду?

— Я не бачив. Я ехов раз у Кієв, до в Кійов, як його... не пороходом, а то, шо бістро ходіть, як його звеця?.. ракетой, ракетой ехов. Так она ж там стала, а тоди спускає, док я вже глядев добре там те Кіевске море. Ракета спускаєца і всьо, так мене одін каже, шо це тулькі два тих прольота робіть, енергею доє, а тие, ка, стоять, тудою й вода не йде, закритіє усьо, тулькі двом.

ой / до шо ти^і зроби^іш / но^ачал'н^ік йес' но^ачал'н^ік / пр^іїкозаў / ви^іпол'н'аї / ўс'о //

88. — Чен'коўци^і / так і кажу^ом / у Чен'ков'і^е там хутор / мало було // там бол'ши^інс'тво коцап'і^і ц'і^ійе жи^іл'і^і / ну руск'і^ійе то'к'і^ійе / коцап'і^і // йе'ни^і н'е наші^і / йе'ни^і н'е по^анашому і хорон'ат' / н'е по^анашому // у н'і^іх свуі^іпу^оп^а буў / своіе ўс'е / у йі^іх своіа мова була //

3.: *А як вони ховають, хороняць?*

— А йа з'найу? / йа н'е з'найу / йак йе'ни^і хорон'ат' / ну //

3.: *Вони давно переїхали до вас?*

— Да / йе'ни^і к'реўни^і шчи^ітайт'е / к'реўни^і коцап'і^і / там хутор то'к'і^і буў //

3.: *Їх там багато було?*

— Та н'е / хат д'ваца^от' / бу^ол'ш н'е було / д'ваца^от' // н'е / т'р'і^іца^от' н'е було / хат д'ваца^от' / ну хаі т'р'і^іца^от' / бу^ол'ш н'е було // а там у'же і наші^іх по'йа'в'і^ілос' / той у'з'аў то молод'і^іцу нашу / то так другоіе / док у'же поме'шал'і^іс' / о'н'і^і // до во'ни^і / шчи^ітайт'е / нашу / йак йе'го / н'е мова / в'і^іру нашу / н'е пр'і^ін'і^імал'і^і // ў йі^іх / а н'е нашу / ў йі^іх в'і^іра своіа була // і то'к'і^ійе бу'л'і^і йак і м'і^і / док у йі^іх сву^оїі / дру'г'і^ійе к'ладб'і^ішча бу'л'і^і / вот //

3.: *Мова в них була така російська, як по телевізору? Чи...*

— Да о'н'і^і по^аб'е'ло'рус'к'і^і так гово'р'і^іл'і^і // с'тари^ійе да / по^арус'к'і^і гово'р'і^іл'і^і / с'тари^ійе то'к'і^ійе у'же // а то'к'і^ійе молод'і^ійе / док у'же так йак і м'і^і го'во'р'і^ім / ну то'л'к'і^і о'к'цент т'рошк'і^і б'е'ло'рус'к'і^і буў / Б'е'ло'рус'ейа //

89. 3.: *У 33-ому році у вас голоду не було в селі?*

— Чо'му ж^а н'е було? / ну ў нас бач'т'е го'лод йо'к'і^і буў // шч'і^ітайт'е го'лод буў / ну ў нас же л'е'с' // то ши^ішк'і^і / то шос' добу'вал'і^і ў л'е'с'і^і / там ну / жолуд' / ши^ішк'і^і йо'к'і^ійе // до то м'ел'ут' / до тоўчут' у с'тупах у ц'і^іх / о / от і ўс'о // п'і^ірож'к'і^і п'е'чут' / йако'с' ж^е же зжи^івал'і^іс' // го'лодни^і че'а'лов'і^ік / ўс'е йі^іс'ц' у'же / так ж^е? / о // док п'е'р'ежи^іл'і^і // а о'ц'уда о'ц'е ж / с Уо'краї^іни^і ц'ейі / з Ба'ри^ішеўк'і^і / воп'ше с Уо'краї^іни^і / і по'душк'і^і но'с'і^іл'і^і / і од'е'йала і // шо хочи^іш куп'л'аї / ту^ол'к'і^і даї ку'сочок хл'е'ба йі^ім / ту^ол'к'і^і даї ку'сочок хл'і^іба // м'і^і там л'огше про'жи^іл'і^і / л'огше //

Ой, до шо ти зробиш, ночальнік єсь ночальнік, прикозав – виполняй, всьо.

88. — Ченковци, так і кажум, у Ченкові там хутор, мало було. Там большинство коцапі ціє жилі, ну, рускіє токіє, коцапі. Єни не наши, єни не по-нашому й хоронять, не по-нашому. У ніх свуй пуп був, своє все, у їх своя мова була.

З.: *А як вони ховають, хоронять?*

— А я знаю? я не знаю, як єни хоронять, ну.

З.: *Вони давно переїхали до вас?*

— Да, єни кревни щитаєте, кревни коцапі, там хутор токі був.

З.: *Їх там багато було?*

— Та не, хат двацать, бульш не було, двацать. Не, тріцать не було, хат двацать, ну хай тріцать, бульш не було. А там уже й наших появилось – той узав то молодіцу нашу, то так другое, док уже помешалісь оні. До вони, щитаєте, нашу, як єго... не мова... віру нашу не прінімалі. В їх... а не нашу... в їх віра своя була. І токіє булі, як і мі, док у їх свуй, другіє кладбіща булі, вот.

З.: *Мова в них була така російська, як по телевизору? Чи...*

— Да оні по-белоруські так говорілі. Старіє – да, порускі говорілі, старіє токіє уже. А токіє молодіє, док уже так, як і мі говорім, ну толькі окцент трошкі белорускі був, Белорусея.

89. З.: *У 33-ому році у вас голоду не було в селі?*

— Чому ж не було? Ну, в нас, бачтє, голод йокі був. Щітайте, голод був, ну в нас же лес: то шишкі, то шось добували в лесі там, ну, жолудь, шишкі йокіє. До то мелють до товчуть у ступах у ціх, о, от і всьо. Пірожжі печуть, якось же ізживалісь. Голодни чоловік все їсць уже, так же? О. Док пережилі. А оццюда оце ж с України цієї, з Баришевкі, вопше с України, і подушкі носілі, і одеяла... І шо хочиш купляй, тулькі дай кусочок хлеба їм, тулькі дай кусочок хліба. Мі там льогше прожилі, льогше.

90. 3.: *Вам доводилося блукати в лісі?*

— Пару раз бу¹ло // йа з¹ ко¹н'ачкоюу бу¹у / ну ко¹н'ачка в'і¹вела м'є¹н'є // о¹так х¹марно ж бу¹ло / чорт ¹його ¹з¹нає // до¹ма ж¹ став'є¹ца¹ / то р'є¹зо¹у / то го¹тов'і¹у д¹рова // по¹йє¹хо¹у ц¹єйу до¹рогойу / бачу н'є ту¹ди¹ / а йа ж¹ там у¹же з¹найу до¹роги¹ // розв'є¹рну¹у но дру¹гу / і ¹ўс'о / но пол'є в'і¹йє¹хо¹у / у¹же по¹т'агн'є // ну а х¹марно ў л'є¹с'є¹ йак? / 'можна⁰ зоблуд'і¹ца¹ от'і¹до / йак о¹то х¹марна с'і¹л'но по¹года / та ш'є йак'і¹дошч по¹шо¹у / дак / так у¹же со¹ўс'і¹єм // а так н'є бу¹ло / ш¹о¹ ж¹ там / в'і¹єк про¹ж'і¹у там у ту¹ом л'є¹с'і¹є / і зоблуд'і¹с'є¹? //

3.: *А що треба робити, якщо заблудився? Що роблять?*

— Шо робл'є¹т'? // пос'єд'і¹т' по¹думот' / може ум'даїде // ну нас у¹ч'і¹л'і¹ так л'є¹сн'і¹ку¹ў / шу⁰б / по¹бач'і¹т' но д'є¹р'єво йа¹к'єс' / о¹соб'єно сос¹на // там йєс'ц' / но сос¹н'є¹ то¹к'є / ў в'і¹д'є¹ мох // йєс'л'і¹ мох / то ўже п'і¹ўн'і¹ч / пон'і¹маїєте ш¹о / а то п'і¹ўден' / ц'є йуг / а це ... // ну ¹так стої¹ш по¹думойєш / а¹га / д'є ж¹ с'єло твоїє? // і д'є ти¹ / тоді¹ шу¹каїєш до¹рогу і в'і¹йє¹ж'зайєш // у наз¹же л'єс н'є то¹к'і¹ ўже / з¹наїєте о¹то // ну ў глу¹ши¹ / там же / н'є то ш¹о л'єс / а там і кру¹ши¹на / і йа¹года ро¹ст'є // там / у дру¹гу¹ом м'єс'ц'і¹є прої¹т'і¹ н'є 'можна⁰ / н'є ту¹л'к'і¹ проїє¹хот' / там ту¹л'к'і¹ йєс'ц' сп'єц'і¹ал'но до¹рож¹к'і¹ / ш¹о проїє¹д'єш 'возом / і ўс'є // н'є то ш¹о мо¹ши¹нойу / 'возом // і ўс'о // а то од¹ни¹йє х'і¹ба ст'єж¹к'і¹ / о¹ц'є о¹с'єн' до по¹йа¹годи¹ л'уд'і¹ ход'є¹т' / по гр'і¹б'і¹ / 'ос'єн'у / о / тоді¹ ўже про¹мнут' ¹о // а в'єс¹нойу прої¹т'і¹ н'є 'можна // тро¹ва ото¹ка / кр'єп'і¹ва //

3.: *А як ви заготовляли ягоди, гриби?*

— А йа н'є зого¹то¹ўл'а¹ў йі¹х / у нас н'є зого¹то¹ўл'ал'і¹ йі¹х // л'уд'і¹ зого¹то¹ўл'ал'і¹ // л'уд'ам дої¹ут' і о¹ни¹ ход'є¹т' / б'є¹рут' // л'і¹с'і¹чк'і¹ о¹соб'єно / гр'і¹бу¹ў н'і¹х¹то н'є здо¹ва¹ў // гр'і¹б'і¹ су¹ш'і¹л'і¹ і но¹ ба⁰зар //

3.: *А куди на базар?*

— Ў Чор¹н'і¹гу¹ў во¹з'і¹л'і¹ / ў 'К'і¹йу⁰ў // бол'ши¹ст'во ў Чор¹н'і¹гу¹ў / ¹нас / в'і¹год¹н'єй у Чор¹н'і¹гу¹ў / о¹т // там од¹о¹си¹ рубл'і¹ йє¹к'і¹йєс' / 'вос'є¹м'і¹с'є¹т к'і¹лом'є¹тру¹в од нас'бу¹ў Чор¹н'і¹гу¹ў / ж'єл'є¹знойу до¹рогойу // ш¹о там йє¹хот'? // в'єч'єро¹м поїє¹хо¹у / ч'і¹ там 'утром поїє¹хо¹у / а в'єч'єром пр'і¹йі¹є¹хо¹у / о // поїє¹зда ч'єр'єз¹ каж¹ни¹х н'єску⁰л'к'і¹ ч'є¹су⁰ў ход'і¹л'і¹ / так йак о¹то ел'єктр'і¹чк'і¹ // а о¹соб'єно ц'є йак 'атомну ст'ал'і¹ ст'рой'і¹т' / дак / од'і¹н ¹зо¹д¹ни¹м іш'л'і¹ / то ел'єктр'і¹чк'і¹ / то поїє¹зда / то... //

90. - З.: *Вам доводилося блукати в лісі?*

— Пару раз було. Я з конячкою був, ну конячка вівела мене. Отак хмарно ж було, чорт его знає. Дома ж ставеца – то резів, то готовів дрова. Поехов цею дорогою, бачу – не туди. А я ж там уже знаю дороги. Розвернув на другу, і всьо, на полі вієхов, уже потягне. Ну, а хмарно в лесе як? Можна заблудіца от і до, як ото хмарна сильно погода, та ще як і дощ пошов, дак так уже совсім.

А так не було, шо ж там, вік прожив там у тым лесі – і заблудісе?

З.: *А що треба робити, якщо заблудився? Що роблять?*

— Шо роблять? Поседіть подумоть, може, ум даїде. Ну, нас учілі так, леснікув, шуб побачіть на дерево якесь, особено сосна. Там єсць на сосне токе... в віде мох. Єслі мох, то вже північ, понімаєте шо. А то південь, це юг, а це... Ну, й так стоїш подумоєш, ага, де ж село твоє? І де ти. Тоди шукаєш дорогу й вієжджаєш.

У наз же лес не токі вже, знаєте, ото... ну, в глуши, там же не то шо лес, а там і крушина, і ягода росте. Там у другум месці проїти не можна, не тулькі проєхоть, там тулькі єсць спеціально дорожкі, шо проєдеш возом, і все. Не то шо мошиною – возом. І всьо.

А то одніє хіба стежкі, оце осень до по ягоди люди ходет, по грібі, осенню, о, тоди вже промнуть, о. А весною проїти не можна. Трова отока, крепіва.

З.: *А як ви заготовляли ягоди, гриби?*

— А я не зготовляв їх, у нас не зготовлялі їх. Люди зготовлялі. Людям доють – і они ходеть, беруть. Лісічкі особено, грібув ніхто не здовав. Грібі сушілі – й на базар.

З.: *А куди на базар?*

— В Чорнігув возілі, в Кіюв. Большіство в Чорнігув, в нас вігодней у Чорнігув, от. Там оддоси рублі екїєсь, восемісят кілометрув од нас був Чорнігув железною дорогою. Шо там єхоть? Вечером поєхов... чі там утром поєхов, а вечером прїїхов, о. Поезда через кажних нескулькі чєсув ходілі, так як ото електрічкі. А особено це як атомну сталі стріють, дак один зо одним ішли, то електрічкі, то поезда, то...

(91). З.: *А з якої станції? Коло вас найближча станція яка була?*

— Зі^имові^ишч^еа / Зі^имові^ишч^а оц^е / прі^и... / ну то^{ка} / пол^ева станц^ей^а // н^еу^ошо в^ел^ика станц^ей^а / ну полустанок шч^итай^е // а то ўж^е ч^ер^ез^а При^ип^ет^и / і ўж^е а^{то}мна ш^о / у^же Й^аноу^у станц^ей^а // од^ин прол^от і а^{то}мна // у: / у^оназ^аж^е с^ела йаг гл^ан^о / дак в^ид^{но} ж а^{то}мна / ўс^е // ўс^е прої^изв^оцтво // а йак н^уч^у зо^агу^де / до в^истр^ел^ит^и / до^ак // іш^че во^{но} н^е в^истр^ел^ило / док^а йа^око^жу х^лопц^и / доў^ого ж^ит^и н^е б^удом тут // то^ке о^бло^ко йа^д... / пуд^има^йеца о^гн^у / і пош^ло ў^верх // н^уч^у / а н^уч^у ж^а т^их^о / пон^има^йе^те / у: / н^ик^уд^и н^еу^ото... / і пош^ло // і о^ут / а^ошо^ото о^оно? // то^же ж^а / л^етай^е // із йа^до^м о^оно / тей о^гон^о //

З.: *Це ще до аварії було?*

— Да / це до а^овар^ий^и // во^{но} так ід^е і^де / а там йа^к зо^агу^де // ў в^еч^ер^а / о^особ^ено ў д^ев^еа^т ч^еа^су^оу / ў д^ес^еа^т / ото^ко / в^еч^ера // до^ак аж т^ел^ев^из^ор о^ак ко^лот^ица^с // ну с^ку^ол^кі^и м^иі там ж^ил^иі? / ноўпро^мі^к д^ес^еа^т к^иі^ом^ет^ру^оу / а^омо^і в^ос^ем б^уло // ота^ко йа^о в^иі^ду с^хати^и / а йа^о так і ж^иў с^край^у ш^че ш^о т^уд^и / к^а а^{то}мно^уі // в^иі^ди док в^ид^{но} ж у^се // йа^к ото у д^во^ре^і / і зб^ират^и м^ожно^а ўс^е / йа^к зо^гор^ица ото / йа^к в^иі^лет^ит^и о^бло^ко / док в^иі^дно от^еу^со // а там кро^сен^ци^и т^ий^е / до к^аж^ут / к^аж^е і спат^и н^еу^омо... / н^е м^ожно^а і спат^и у^же // в^оні^и ш^че бл^иж^еї ж^ил^иі / л^е с^амо^уі р^иеч^ки^и / у: // так т^ий^е с^ола з^разу / о^це ж^а / а^{то}мна / а тут Но^гор^ци^и бу^ли^и // с^хода в^иі^сел^ил^иі^и й^их // подо^авал^иі ў При^ип^ет^ии^и к^вар^ти^ир^ии^и / так // а^отам Л^ел^уу^оу бу^у / і ш^че ж^ил^иі^и // ну к^аж^е ж^ит^и нам у^же н^е м^ожно^а б^уло // а то^ди^и Чор^ноб^ил^и // а Но^гор^ци^и ц^е ш^о / с^ам^е / о^це ў Но^гор^цах р^об^иі... / р^об^ил^иі / ц^е там то^ка го^ра здо^рова / а о^ни^и но^а го^ре^і // док с^ам^е ж оту^{то} р^еах^тори^и т^ий^е / ко^пал^иі // то^к й^их с^хода в^иі^сел^ил^иі^и / до^вал^иі / подо^авал^иі к^вар^ти^ир^ии^и ў т^ом // а н^е х^оч^еш / док на^огро^ши^и до стро^і соб^еі / прі^ису^се^ди^и л^ае р^од^ит^ел^еї ч^иі^и шо //

(92). З.: *А ваші люди на станції працювали?*

— Прац^овал^иі / а ч^о ж там // го^і! / гро^ши^и ж до^вал^иі / п^ер^ви^ий^е го^ди^и з^на^йет^е йа^кі^ий^е гро^ши^и там око^лач^ов^ол^иі // б^уў^уж^е п^ер^ви^ий^е го^ди^и отп^ус^кай^ут / а то^ди^и прі^иж^им^ай^ут // о^ди^ин ін^же^нер у^ом^ен^еу^обу^ус / т^ий^е станц^ей^и / да^к ко^аз^аў шо / та: м^иі^ин^е ц^е / п^ер^ви^ий^е го^ди^и пост^рой^ит^и // а там йа^о по^іду но Р^ов^ен^ску /

(91) - З.: *А з якої станції? Коло вас найближча станція яка була?*

— Зімовіще, Зімовіща оце, при... ну, тока полева станця. Не то шо велика станця, ну полустанок, щітайте. А то вже через Припет, і вже атомна ш, уже Янов станця. Одін прольот – і атомна. У-у...

У наз же с села яг глянь, дак відно ж атомна, все, все проїзводство.

А як нуччу зогуде до вістреліть, док... іще воно не вістреліло, док я кожу: «Хлопци, довго жить не будом тут». Токе облоко яд... пудимаєца огню, і пошло вверх. Нуччу. А нуччу ж тихо, понімаєте, у-у... нікуди не ето... і пошло. І от, а шо то оно? Тоже ж летає. Із ядом оно, тей огонь.

З.: *Це ще до аварії було?*

— Да, це до аварії. Воно так іде-йде, а там як зогуде. В вечер, особено в деветь чесув, в десеть, отоко, вечера. Док аж телевизор отак колотица. Ну скульки мі там жیلی? Новпромід десеть кілометрув, а, мо', й восем було. Отак-о я вйду с хати, а я так і жів скраю ще ш туди, к атомной. Вйді – док відно ж усе. Як ото у дворі, і збірать можно все, як зогоріца ото, як вілетіть облоко, док відно оте всьо.

А там кросенци тие, до кажут... каже, й спать не мо... не можна й спать уже. Вони ще ближєй жили, ле самой річки, у-у. Так тие сьола зразу, оце ж атомна, а тут Ногорци булі. Схода віселілі їх. Подовалі в Пріпеті квартирі, так. А там Лелюв був, і ще жیلی. Ну, каже, жить нам уже не можна було. А тоди Чорнобиль.

А Ногорци, це ш саме оце в Ногорцах робі... робілі, це там тока гора здорова, а они на горі. Док саме ж отуто реактори тие копали.

Ток їх схода віселілі, довали... подовалі квартаіри в тум... а не хочеш – док на гроші до строй себе, прісуседі ля родітелей чі шо.

(92) - З.: *А ваші люди на станції працювали?*

— Працовалі, а чо ж там. Го-о! Гроші ж довалі, первие годи знаєте, якіє гроши там околачоволі. Б'юджет же перві годи отпускают, а тоди пріжімают. Одін інженер у мене був с тие станцеї, дак козав, шо: «Та-а, міне це перві годи постройть. А там я пойду на Ровенську, там строеь. Док тут

там_стройет' // док тут кворт'і^и ру полу'ч'і^и ў / і ту'ди^і по'йе'і хоў / і там до'дут' // а тут в о'р'енду здам / (сміється) // о'так х'лопци^і жи'вут' //

З.: А ви тоді в Прип'яті були?

— Буў / а ч'о'го ж йа н'е буў //

З.: Гарне місто?

— Д'е? / у 'город'і^е? // о: / ко'н'ешно хо'рош'е 'м'е'ісце // 'р'і'еч'ка о'но ід'е / ўс'о // мого'з'і'ноў нострой'і'лі'и // там 'город от' 'і'до ўж'е буў / у: // у'ж'е 'город пр'і'ятни' буў // ўс'о / пош'ч'і'и 'конч'ени' в'ес' 'город буў // (малює палицею на землі схему) тут_була_станц'еяа д'е 'Іану'ў / а тут Пр'і'п'е'а'т' // а х'і'ба йі'м тр'еба було будо'ват' там Пр'і'п'е'а'т'? // о'ц'е_станц'еяа ід'е / о'ц'е р'е'ахтори' сто'йат' / а тут Пр'і'п'е'а'т' // ну к'і'лом'етроў ч'е'т'і'р'і'и / ну п'ят' // йа го'рант'ею п'ят' до'йу // 'город_ти'і // ток ти' строй'і'ш то'ку йе'а до'в'і'ту_станц'еяу / док ти' ж_к'і'лом'етроў зо д'ес'е'а'т' постр'ой'і 'город // до оу'тобуси' будут' йе'і хот' / отво'з'і'т' ро'боч'і'х // 'можна ж було і дал'ш постр'ой'і'т' / там ў нас Ко'шаро'ўка була / Ше'п'ел'і'ч'і'и_стари'іе / і по'л'е'і хво'тало // 'можно' було ту'ди' строй'і'т' // н'е'іт' / 'радом // прое'кт'акто'р'і'и йа ж вам ско'жу / пр'е'даг'ел'і'и бу'лі'и до_й_у'с'о // а х'і'ба то'ди' шп'і'і'оноў н'е було? / 'Господ'і'и / с'ку'о'л'к'і'и йі'х було // йі'х і 'зар'е'а'з йе о'ц'е'а // Ук'рай'і'ну оку'п'і'ровол'і'и 'полно'с'ц'у ўж'е / 'Запод // з'ні'і'м'і'е'т' з м'е'н'е м'і'крох'вона //

З.: То ви щось інше говоріть...

— Йа н'е буду гово'р'і'т' бу'л'ш'е // так_йа_вам_шч'е_роско'жу_шос' / а_так_н'е_буду //

(93). З.: А в ті дні — від аварії до виселення — ви щось відчували?

— Ко'н'ешно ві'ід_чу'вали' / у нас дру'г'і'и'е / д'ва'цот' 'вос'ми' год_а_х'лопци' у'ж'е до'ўно по'м'ер'лі'и ўс'і'е // отут_о / отут // 'н'ерви'_шо / 'порт'е'а'т_ч'оло'в'і'е'ка / 'порт'е'а'т // ж'і'у'_ж'і'у' / по'к'і'и'н'ув у'с'е // ну_к'ладно / о'ц'е / до'ва'і_воз'м'ем_Бос'у'ка_ц'ого / ха'і_зар'е'а'з_с'_сумкойу_воз'мут' і ві'і'с'ел'ат' / хот' 'зар'е'з_а // 'шо_йу'о'н_буд'е_п'ер'е'ж'і'иват'? / а? // та'г_ж'е_і_нас // постр'ой'і'лі'і'с' / с'уди'_ту'ди' / йак_п'ер'ед_г'і'и'б'ел'у // хо'роши'іе_хати' постр'ой'і'лі'и / ўс'о / со'рай'і // хо'з'аїство / с'ві'і'н'е / ко'ров'і'и // ўс'о_позоб'і'рал'і'и_б'ес'п'латно / і ўс'о // і о'ц'е_і_йе'д' // ку'ди'? / шо? // ну йак 'н'ерв'і'и / шо / н'е_п'ер'е'жи'ивайут'? // ну по_вашо'му? // п'ер'е'жи'ивайут' // і_о'ц'е_но_н'ерв'не_сі'і'с'т'ем'і'е_л'уд'і'и

квортіру получів, і туди поєхов – і там додуть. А тут в оренду здам (*сміється*).

Отак хлопці живуть.

З.: *А ви тоді в Прип'яті були?*

— Був, а чого ж я не був.

З.: *Гарне місто?*

— Де? У городі? О-о, конешно хороше місце. Річка оно йде, всьо. Могозінов ностроїлі. Там город от і до вже був, у-у. Уже город пріятни був. Всьо, пошті кончени весь город був. (*Малює палицею на землі схему*).

Тут була станця, де Янув, а тут Пріпеть. А хіба їм треба було будовать там Пріпеть? Оце станця йде, оце реактори стоять, а тут Пріпять. Ну, кілометров четірі, ну, п'ять. Я горантею п'ять дою. Город тий...

Ток ти строїш току едовіту станцею, док ти ж кілометров зо десеть построй город. До овтобуси будуть єхоть, отвозіть робочіх. Можна ж було й дальш постройть, там в нас Кошаровка була, Шепелічі старие, і полей хватало. Можно було туди строїть. Нет, радом. Проектакторі, я ж вам скожу, предателі булі до й усьо. А хіба тоди шпіонов не було? Господі, скулькі їх було! Їх і зарез є оце. Україну окупіроволі полносцю вже, Запод. Зніміть з мене мікрохвона.

З.: *То ви щось інше говоріть...*

— Я не буду говоріть бульше. Так я вам іще роскожу шось, а так не буду.

(93). З.: *А в ті дні — від аварії до виселення — ви щось відчували?*

— Конешно, відчували. У нас другіє двацоть восьми год хлопці уже довно померлі всі. Отут-о, отут. Нерви шо... портет чоловіка, портет. Жів-жив, покінув усе.

Ну ладно, оце довай возьмем Босюка цього, хай зараз с сумкою возьмуть і віселять, хоть зарез. Шо юн буде переживать? А?

Таг же і нас. Построїлісь, сюди-туди, як перед гібеллю. Хорошие хати постройлі, всьо, сораї. Хозяйство, свінне, корові. Всьо позобіралі бесплатно, і всьо. І оце й едь. Куди? Шо? Ну як нерві, шо, не переживають? Ну, по-вашому? Переживають. І йоце но нервне сістемі люди вмірають.

ўм'і^ирайут' // д'вацот' 'вос'ми^и год^а х'лопци^и у'ж'е в'ес' по'м'ер тут / в'ес' по'м'ер // у нас тут л'уд'ей у'ж'е по'м'ерло от' і^и до // о'ц'і^ийе стар'і^ийе баб'і^и то'к'і^ийак с'о'гон'е^и у'м'ерла / он у'м'ен'е 'матка шч'е д'ев'е^аносто два 'годи^и жи'в'е // док йу'о^ий у'ж'е / й'ена так но 'н'ерви^и н'е б'ер'е / і й'ена во'п'ш'е / здоро'в'і^иша / а моло'ди^ийе ўс'і^и ўм'і^ирайут' // ўс'і^и ўм'і^ирайут' // у нас у'ж'е по'м'ерло тут / ч'оло'в'і^ик 'вос'і^им'і^ис'ат / а 'мож'е і д'ев'е^аносто / 'наш'і^их // пр'і'бл'і^изно так / йа о'так ко'жу // і ўс'о но 'н'ервне с'і'с'т'ем'і^и // 'йак'же н'е п'ере'ж'і'ват'? / ну от по'вашо'му? / хот' 'б'і^и в'і^и / 'сам'і^и ж'і'л'і^и ж'і'л'і^и / і по'к'і^инут' ўс'е //

3.: Ні, відразу після вибуху...

— М'і^и ж н'е з'нал'і^и / м'і^и н'е з'нал'і^и //

3.: Вас на який день виселили?

— Нас 'в'і'с'ел'і'л'і^и на ч'ет'верти^и ч'і^и на^о п'яти^и д'ен' у'ж'е //

3.: У ті дні ви щось відчували?

— М'і^и н'е в'і'ч'у'вал'і^и / на^о по'л'ах 'пора'л'і'с' / с'е / с'е ж / 'баб'і^и гур'к'і^и 'с'і'йол'і^и / ого'род по'лол'і^и / о'т // ўс'о // а м'і^и 'тож'е ж но 'пол'і^и бу'л'і^и / кор'тошку об'гортувол'і^и // та у'ж'е ж / но 'п'ерв'е майа ў нас у'ж'е / кор'тошка ото'ка бу'ла // а то 'с'і'йеш кор'тошку / шч'е ў ког... ток дру'г'і^ийе 'с'і'йут' // т'е'от 'сад'ат' // ўс'і^и но 'пол'і^и бу'л'і^и / х'то_та'м знаў // а во'ни^и ж по'ро'з'і'ти^и за'то'а'й'і'л'і^и // то о'ни^и ж н'і'чого н'е ко'зал'і^и // ха'і'б'і^и с'п'ерви'х д'н'ей / по'ка чу'жи'йе госу'дарства н'е позво'н'і'л'і^и / шо х'лопци^и / шо в'і^и 'роб'і'т'е? // док от ж'е ж / 'зараз^а по т'ел'і'в'і'зору п'ере'до'йут' шо / 'дохтур пр'і'знаўс'а^е шо' / шо'б йа н'е ко'заў / Ромо'н'енко ч'і^ийак йо'то // о: // шо'б йа н'е ко'заў шо там у'ж'е / 'ато'м // по'ста д'ер'жаўс'е^а // а Шч'ер'бі'цкому 'шо_там / с'о'му ж н'е бу'ло / 'ато'му // ал'е ж хот' по'ст'рой'і'у хо'луп'і^ийе^ак'і'йе нам // нам н'і'чого н'і'хто н'е ко'заў / по'ка пр'і'ш'л'і^и // мо'ши'ни^и но_ску'от / мо'ши'ни^и... о'ў'тобус'і^и до нас // б'ер'е'т' / вас но_тр'і'д'н'і^и / вас но_тр'і'д'н'і^и і ўс'е // м'ен'е до д'і'да пос'ел'і'л'і^и / о'ц'е ж'і'в'і^и тут / д'і'д і баба / у: // і два 'м'і'с'о'п'і'коло'т'і'с' / там 'добре м'ен'і^и ў 'того д'і'да бу'ло // д'і'д сто'ар'і'п'раўда / но'у хо'рош'і'йе л'уд'і^и бу'л'і^и // а дру'г'і'х пос'ел'і'л'і^и док / стра'одал'і^и // н'е ўс'а'ка с'ем'і'а од'і'на'кова / пон'і'май'ет'е // у: // а там пуд_но'с'і'л'і'йо'м / пуд_но'с'і'л'і'йо'м со'в'ец'ке вла'ст'і^и // о'ц'е б'ер'і^и і ўс'о 'с'ем'і'у // б'ер'і^и // до і сам / 'йаг_ж'е 'н'ерви^и н'е 'будут' тре'па'ца? // пос'ел'і'л'і^и до д'і'да // бо'й'і'с'а^е ў 'хату зо'ход'і'т' / бо'й'і'с'а^е по 'хат'і'е хо'д'і'т' / ну та'г_ж'е ж? // док ц'е ж йа ў д'і'да / у'ж'е по'зно'ком'і'ўс'а^е / по сто_грам 'в'і'п'і'л'і^и с'ти'м д'і'до'м / ўс'о // о'ц'е тво'й'а кв'ор... 'комно'та / о'ц'е тво'й'а кв'ор... 'ето...

Двацоть восьми год хлопци уже весь помер тут, весь помер. У нас тут людей уже померло от і до.

Оціє старіє бабі, токі як сьогонне умерла, он у мене матка ще девеносто два годи живе. Док юй уже... ена так но нерви не бере, і ена вопше здоровійша, а молодіє всі вмірають. Всі вмірають.

У нас уже померло тут чоловік восімісят, а може, й девеносто нашіх. Приблизно так, я отак кожу. І всьо но нервне сістемі. Як же не переживат? Ну от по-вашому? Хоть бі ві самі: жілі-жілі, й покінуть все...

З.: *Ні, відразу після вибуху...*

— Мі ж не знали, мі не знали.

З.: *Вас на який день виселили?*

— Нас виселілі на четверти чі на п'яти день уже.

З.: *У ті дні ви щось відчували?*

— Мі не вічували, на полях поралісь. Се... се ж бабі гуркі сійолі, огород пололі, от. Всьо. А мі тоже ж но полі булі, картошку обгортуволі. Та уже ж но перве мая в нас уже картошка отока була. А то сієш картошку, ще в ког... ток другіє сіють... те-от... садять. Всі но полі булі – хто там знав.

А вони ж, порозіти, затоїлі. То они ж нічого не козали. Хай бі с первих дней, пока чужіє госуларства не позвонілі, шо хлопци, шо ві робіте? Док от же ж, зараз по телівізору передоють, шо дохтур прізнався, шо... щоб я не козав, Ромоненко чі як його. О-о. «Шоб я не козав, шо там уже атом». Поста державсе. А Щербіцкому шо там, сьому ж не було атому. Але ж хоть построїв холупі екіє нам.

Нам нічого ніхто не козав, пока прішлі мошини но скут, мошини... овтобуси до нас. «Береть, вас но трі дні, вас но трі дні і все».

Мене до діда поселілі: «Оце живі тут». Дід і баба, у-у... І два місьоци колотісь. Там добре мені в того діда було. Дід сторі, правда, но хорошіє люді булі. А другіх поселілі, док страдалі. Не всяка сем'я одінакова, понімаєте. У-у... А там пуд носілійом, пуд носілійом совецьке власті. Оце бері і всьо сем'ю. Бері... До й сам – яг же нерви не будуть трепаца? Поселілі до діда. Боїсья в хату зоходіть, боїсья по хаті ходіть, ну таг же ж? Док це ж я в діда, уже познакомівся, по сто грам віпілі с тим дідом, всьо. «Оце

коро'ват' / оц'е ўс'о // м'і^и туди^і до т'еб'е ні^ичого н'е 'майем // і ўс'о // а поп'робуй ізво'р'і'т' т'і^и 'шо там // е'ї // ч'о там н'ерв'і^и н'е 'будут' тре^апаца? // до йак подумаеш / гор'е'ваў гор'е'ваў / і пок'і'нут' у'с'е // н'е даі Господ' так дожи'ваца / йак нас в'і'с'ел'і'л'і^и / до 'й' у'с'о // 'луч'е'ї' б'і^и нас там остав'і'л'і^и / то м'і^и б' там ж'і'л'і^и / до і // дож'і'л'і^и б' // а мо'і'е 'д'е'т'і' пр'і'й'е'хол'і^и то'а'д'і' туди^і ж' / у Мо'і'далоўку / до 'кажут' шо / йа'б'і^и в'і^и там остал'і'с' / да'к м'і^и б' н'е пр'і'й'е'хол'і^и до т'еб'е / от'і^и ўс'о // н'е пр'і'й'е'хол'і^и б' // там зоро'жона м'і'сно'с'т' //

94. — В'і^и м'е'н'е ўже там но'п'і'сал'і^и / шо 'мо'ї' Гр'і'ша с'ту'ол'к'і^и н'е но'п'і'саў //

З.: Ні, він ще більше.

— Да? // ну ток он г'рамотні^і // а м'і^и ж одно'год'к'і^и шч'і'нтаіте //

З.: Вас разом у армію забрали?

— Да // нас зо'брал'і^и // йа вам ско'жу / зо'брал'і^и // туди^і 'йако'с' н'і'буд' зо'в'езл'і^и / н'е бу'ло ж н'і^и т'рансп'орту / ні'чого ў нас // му'ст 'сорвати' ў 'Йано'в'і^е / так? // до'к нас у'же 'йел'і^и п'ереправ'і'л'і^и до // йа н'е знайу / н'е'а 'помн'у / чи'м нас і в'езл'і^и // чи' мо'ши'ном'і^и ўже? // да / ў 'Йано'ў за... / 'йако'с' п'ереправ'і'л'і^и / а то'д'і ж ото // ц'е шч'і'нтаіт'е ў 'сорок ч'етв'ерті' год нас / освобод'і'л'і^и // т'і'хо'м зобол'е'л'і^и 'л'уд'і^и / 'помн'і'т'е? // т'і'х / прост'і' т'і'х буў / 'мож'е в'і^и 'помн'і'т'е // і нас / 'д'е'т' до'дому х'лопці^і / ўс'о // т'і'хо'м зобол'е'л'і^и // там і ў 'К'і'йов'і' т'і'х про'шу'ў // у'от' // так м'і^и п'еш'ком / іс 'К'і'йова шл'і^и до / йа н'е знайу йак 'х'то / ну йа п'еш'ком і'шоў // п'еш'ком // до'а ў 'лапт'ах // пор'вал'і'с' у'же по'ка до'і'шоў / бос'а'ком і'шоў // у: // пр'і'і'шоў до'дому / пож'і'л'і^и т'рох'і^и 'дома // то'д'і 'ч'ер'ес' па'ру н'ед'і'ел' / зноў нас ў войн'ко'мат // і зноў по'в'езл'і^и // і от'ти'х 'пу'ор у'ж'е нас н'е пус'т'і'л'і^и / у'ж'е там пудго'тоўку зро'бі'л'і^и нас // потр'ен'і'ро'вал'і'с' іс о'руж'е'єм // о'у'т // поко'зал'і^и йак стр'ел'ат' // поко'зал'і^и йак 'то... // а 'йак' там // ну там од'і'н ко'монд'і'р хо'роші^і ў нас' буў / зопос'ні^і / зо... / н'е! / сп'ер'ва нам йо'когос' ко'дров'і'ка пр'і'слал'і^и / да'к та'к'і^и ж' // шч'е н'е бу'ло но х'рон'т'і'е / н'е знайе шо роб'і'т' // до'к го'а'н'айе стройе'вой^и / до'га'о'н'айе ти'м // ну там х'лопці^і з н'і'м / йа буў / а та'к'і'і'е здо'ров'і'і'е бул'і^и х'лопці^і / ўс'о // у: // там то'к'і'і'е х'лопці^і бул'і^и шо д'ва'цот' т'р'е'т'і' год / а зо'п'і'сал'і^и но 'шости' (смі'ється) // 'кажут' шо ти' нас го'н'айеш? / ти^і нам о'руж'е'е поко'жи^і / шоб йа знаў йак

твоя квор... комнота, оце твоя квор... ето... коровать, оце всьо. Мі туди до тебе нічого не маєм». І всьо. А попробуй ізворіть ті шо там. Е-ей. Чо там нерві не будуть трепаца?

До як подумаеш: горевав-горевав, і покінуть усе. Не дай Господ так доживаца, як нас виселілі, до й усьо. Луччей бі нас там оставілі, то мі б там жілі, до й дожілі б.

А моє деті пріехолі тоди туди ж, у Мойдаловку, до кажуть, шо ягбі ві там осталісь, дак мі б не пріехолі до тебе, от і всьо. Не пріехолі б. Там зорожона місность.

94. — Ві мене вже там нопісали, шо, мо', й Гріша стульки не нопісав.

З.: *Ні, він ще більше.*

— Да? Ну ток он грамотни. А мі ж одногодкі, щітайте.

З.: *Вас разом у армію забрали?*

— Да. Нас зобралі... я вам скожу, зобралі... Туди якось-нібудь зовезлі, не було ж ні транспорту, нічого в нас. Муст сорвати в Янові, так? Док нас уже елі переправілі до... Я не знаю, не помню, чим нас і везлі. Чи мошиномі вже? Да, в Янов за... якось переправілі, а тоди ж ото...

Це, щітайте, в сорок четверти год нас освободілі. Тіхом зоболелі люді, помніте? Тіх, прости тіх був, може, ві помніте. І нас: «Ідеть додому, хлопци, всьо». Тіхом зоболелі. Там і в Кійові тіх прошув. У-ут.

Так мі пешком іс Кійова шлі, до я не знаю, як хто, ну я пешком ішов. Пешком. До в лаптях. Порвалісь уже, пока дойшов, босяком ішов. У-у. Прійшов додому, пожілі трохі дома. Тоди черес пару неділь знов нас в военкомат. І знов повезлі.

І от тих пур уже нас не пустілі, уже там пудготовку зробілі нас. Потреніровалісь іс оружеем. О-от. Показалі, як стрелять. Показалі, як то... а як там. Ну, там одін комондір хороши в нас був, зопосни, зо... не!... сперва нам йокогось кодровіка пріслалі, дак такі ж... ще не було но хронті, не знае, шо робіть. Док гоняє строевої, до ганяє тим... ну, там хлопци з нім, я був, а такіе здоровіе булі хлопци, всьо. У-у... Там токіе хлопци булі, шо двацоть трейті год, а зопісали но шости (*сміється*). Кажуть: «Шо ти нас гоняеш? Ти нам оружее покожи, щоб я знав, як стрелять». Ну ут. Мі зойовілі

стрел'ят' // ну у^от // м'ї зойо^аві^іл'ї^і но^чал'ству / с'таршо^уму // ну
 ўже там / дру^тї^ї ж но^чал'н'ї^кї^ї / пол'коўн'ї^кї^ї ў нас бу^лї^ї і
 ўс'о // от нам 'дал'ї^ї іс хронто... / хронтов'ї^їка / старши^їна // зван'є
 сторши^їна / н'є / с'тарши^ї с'єржант // 'ли^їчка ши^їрока // а йу^он с
 фронта / 'ран'єнї^ї буў // в'ї^їл'єч'ї^їл'ї^ї і його там остав'ї^їл'ї^ї / молоди^їх
 обу^чат' // о / ти^ї х'лоп'єц пр'ї^їд'є нам / пу^лєм'їот там / о^уто^мат /
 ўс'о рос'каже // 'ложи^їт'єс' од:и^їхайт'є // і д'єжурного постаўт'є / а йа
 'буду ... / хто 'хоч'є сп'є^їт' / ўс'о / шоб йо^кї^ї мо^їйор ч'ї^ї
 пол'коўн'ї^к / н'є рос... // од буў 'пар'єн'ї^ї / здо^ров'ї^ї то^кї^ї /
 в'ї^їсок'ї^ї // і йон нам о^руж'єє роско^зав і ўс'о // 'каж'є но^шо вам та
 строе^їва? / о^цє вам т^рєба // о: // бо вас 'зар'єз же / 'заўт^рє 'може /
 ў^їзаўтра / йа ж н'є 'кау / н'є з^їнайу / ну 'заўтра вас зоб'єрут' /
 і ўс'о // бо там же 'кає попол'н'єн'ї^їє т^рєба // у: // ток тої 'пар'єн'
 о! // да^к м'ї^ї то^дї^ї од:и^їхо... / од:и^їх'нул'ї^ї пр'ї^ї 'йу^ом // і^ї
 тут же / йо^н п^рав'ї^їл'но і ско^заў // 'ч'єр'єз^ї н'єд'ї^їл'у ў^їр'єм'їа нас
 с^разу і пош'п'єр'ї^їл'ї^ї но хронт //

(95) - 3.: *Скільки ви провоювали?*

— Ток с'к'ї^їл'ки^ї йа там провойу^їваў // йа м'ї^їс'ац буў но
 х'ронт'ї^ї / ўс'о^{го} // до ро^нєн'ї^їйа // по^ран'ї^їло // ўс'ї^ї думойут'
 шо ето 'так / а нас // ц'є м'ї^ї з Гр'ї^їшой^ї остал'ї^їс' / а то / наш
 год в'єс' поло^жї^їл'ї^ї там //

3.: *Де?*

— Ну 'там же / йак // там йа^кї^їс' комон^дї^їр н'єгодни^ї буў /
 до / ву^оўйу^оў нас но пол'анку // а йо^н п'єрох'росни^їм огн'о^м
 йаг 'даў / і ўс'о / ўс'ї^їх поло^жї^їў // а йак 'м'ї^ї остал'ї^їс'а^ї / ток
 йа н'є з^їнайу // у м'єн'є ши^їн'єл' бу^їла / док поб'ї^їта ўс'а
 бу^їла // в оскулках / но пу^лах // а жи^їв остаўс'а^ї / (сміється) //

3.: *У якому це місяці?*

— Ў д'єкабр'є^ї м'ї^їс'ац'є // но^їйабєр / і но^чало д'єкоб^ра //
 'сам'є ото 'обл'ї^їв'єн' то^кє / 'холод // б'єда //

3.: *А де це було?*

— Ў Кор^їпатах там // да / нас с'разу ў Кор^їпати^ї //
 горно_стрел'кови^їє воїс'ка і ўс'о // горно_стрел'кови^їє // нас і
 уч'ї^їл'ї^ї но то^їк'є // бо^тї^їнк'ї^ї подо^ївал'ї^ї / до^їк / но 'гору
 зл'ї^їз / а там у^їж'є по^їдошви^ї н'єма // у^їж'є 'боси^ї // у: // та: //

3.: *А який там народ був? У Карпатах, де ви воювали?*

— Ну йак ў Кор^їпатах // ў Кор^їпатах м'ї^ї л'уд'єї н'є 'бач'ї^їл'ї^ї / а
 ўж'є / о^їтак м'ї^їжду_Кор^їпат д'є ст^їр'єн'єш / хо^роши^ї но^род буў //

ночальству старшому – ну, вже там другі ж ночальнікі, полковнікі в нас булі і всьо.

От нам далі іс хронто... хронтовіка, старшина. Званєе сторшина... не, старши сержант, личка широка. А юн с фронта, ранени був. Вілечілі і його там оставілі молодих обучать. О, тий хлопец пріде нам пулемйот там, овтомат, всьо роскаже. «Ложитесь оддыхайте. І дежурного поставте, а я буду... хто хоче – спеть, всьо, щоб йокі мойор чі полковнік, не рос... од був парень! Здорові токі, вісокі. І йон нам оружєе росказав і всьо. Кажє, ношо вам та строева? Оце вам треба. О-о. Бо вас зарез же, взавтре, може, взавтра, я ж не кау, не знаю, ну завтра вас зоберуть, і всьо. Бо там же, кає, пополнение треба. У-у. Ток той парень, о! Дак мі тоді оддыхо... оддыхнулі прі юм. И тут же, йон правільно й сказав – через неділю врем'я нас сразу і пошперілі но хронт.

(95) - З.: *Скільки ви провоювали?*

— Ток скільки я там провоював... Я місяц був но хронті всього до роненія. Пораніло. Всі думоють, шо ето так, а нас... це мі з Грішою осталісь, а то наш год весь положілі там.

З.: *Де?*

— Ну там же, як... там якісь комондір негодни був, до вув'юв нас но полянку. А йон перохросним огньом яг дав – і всьо, всіх положив. А як мі осталіся, ток я не знаю. У мене шинель була, док побіта вся була. В оскулках, но пулях. А жив остався (*сміється*).

З.: *У якому це місяці?*

— В декабре месяце. Ноябрь і ночало декобра. Саме ото облівень токе, холод. Беда.

З.: *А де це було?*

— В Корпатах там. Да, нас сразу в Корпати, горно-стрелковіе войска і всьо. Горно-стрелковіе. Нас і учілі но токе. Ботінкі подовалі, док но гору зліз, а там уже подошви нема. Уже боси. У-у... Та-а...

З.: *А який там народ був? У Карпатах, де ви воювали?*

— Ну, як в Корпатах. В Корпатах мі людей не бачілі, а вже отак міжду Корпат де стренеш, хороши нород був,

украй^инс^кі^и // нас йак ^везл^иі / йак ^вел^иі нас // ну коло... / наз
же ко^олона^мі^и ^вел^иі / отак^о // док м^иі з^разу ^у Чехосло^вак^иі^ию
по^пал^иі // там йа^кі^ис' п^ерох^росток / Чехосло^вак^иі^иа / то^ди^и
^венгр^ейа но^верно / да? // і шч^е йо^акас' / тр^иі госу^дарства //
гр^ен^ица бу^ла // пон^имайет^е // док м^иі з^разу ^у Чехосло^вак^иі^ию
з^а Самбура // а Самбур ц^е ж пол^ск^иі / ^у нас ^город / Самбур /
за^подна // у^о:т // док там ^у Чехосло^вак^иі^ии нас стр^ечал^иі / с
ц^ві^етам^иі ^ді^еук^иі // хл^іб в^инос^ил^иі / го^рл^іку / ^ус^о / у: //
там хо^роши^ие // а то^ди^и нас йак ув^ел^иі ^у ^гори^и / от н^иікого і
н^ема / (сміється) // ^шо там ^у ти^х ^горах //

З.: А ви там з німцями воювали чи з іншими?

– Ні^емці^и // там / йа вам ско^жу шо бол^ши^инство ц^иі^ии /
снай^пери^и // но д^ер^овох зомос^кі^иро^вал^иіс' / а л^іс гу^сти^и там
то^кі^и / бук теі // бук то^кі^и гу^сти^и // дак // он с^ед^ит там і ^ус^о / і
нобл^удає // чок і ^ус^о / о^аб^иі зо... зо^ме^ті^и ^теб^е / но^ую^у //
снай^пер шо / но^ую^у в і н^ема // а ме^не думаєт^е хто? // йо^н ^у голо^ву
хо^ті^е ^у стр^ел^ат' / ну по^цел^иі^и // а йа д^ес' мо^же отх^іл^иі^ис' / ч^и
шо м^ен^е бу^ло // вот с^уди^и до^ало / так? // а ^у пл^еч^е ^ві^лет^еі^и //
до^бр^е шо пл^еч... / ^ето / м^ен^і ^уро^чі^и ко^зал^иі / до^бр^е шо н^е
роз^ри^уна пу^ла // а шо^б роз^ри^уна ^теб^е б во^пш^е н^е бу^ло // к^ро^йю
с^ту^к і ^ус^о / йо^но б ^теб^е ^ві^ирво^ло там // од л^ох^кі^их іш^ла / по^уз^а
са^ми^ие л^ох^кі^ие // чу^т чу^т шо л^ох^кі^их н^е зон^ало // а ц^ото
на^шого з^емл^ака / шо пу^лем^йоч^иі^ик / ток у ^голо^ву // снай^пер //
д^иі: // і ^ус^о / і н^ема // у: // а йо^н по^мош^ні^иком пу^лем^йота
бу^у // до^к і пу^лем^йота ... / пу^лем^йоч^иі^ика і йо^то / с^хода // д^е
пу^лем^йот но т^ум / но ф^ланз^иі бу^у // там сно^іп^ера бол^ши^ис^тво /
б^іл^іі // поосто^авал^иі^их і ^ус^о // пото^му ^шо го^ра в^исо^ка / так
у^ні^з г^лан^еш / у^ні^з г^лан^еш / дак / то^кі^и ру^оу // і там та^нк^и
іду^т / ^ус^о // і ^ві^идно у^же с^ві^ет // так нам / у^же там сто^рі^ик
бу^у / ішо^у / от са^мого Ста^лі^ин^гра^да ід^е // нас по^ме^шали^и мо^лоди^х
іс ста^ри^мі^и // да^к ка^же шо / о^то х^лопці^и Буда^пеш^т у^же // ^ві^идно
ба^чт^е с^ві^ет йа^кі^и / у: // і о^то х^лопці^и сл^уха^ют^е ме^не / н^е сл^уха^ют^е
н^иікого / (сміється) // а Гр^іша н^е ро^ска^зува^ю зо ко^мон^ді^ира
то^го / мо^лоч^ого вам? //

З.: Ні.

– Нам же од^ного ко^мон^ді^ира то^кого пр^іслал^иі шо / ^уп^ерод
і ^ус^о // док йо^то і зо^стр^ел^иі в о^це^ї сто^рі^ик // ^кає ку^да ти^и нас
пр^еш у до^лі^ину? //

З.: Застрелив?

українські. Нас як везлі, як велі нас... ну, коло... наз же колонами велі, отак-о. Док мі зразу в Чехословакію попали.

Там якісь перохросток: Чехословакія, тоди Венгрія, новерно, да? І ще йокась... трі госуларства. Греніца була. Понімаєте... Док мі зразу в Чехословакію з Самбура. А Самбур це ж польські, в нас город Самбур, заподна. У-ут.

Док там в Чехословакії нас стречалі с цвітами дівкі. Хліб віносилі, горілку, всьо, у-у. Там хорошіє.

А тоди нас як увелі в гори, от нікого й нема (*сміється*). Шо там в тих горах...

З.: *А ви там з німцями воювали чи з іншими?*

— Німци. Там... я вам скожу, шо большинство ції... снайпери. Но деровох зомоскіровалісь, а ліс густі там токі, бук тей... бук токі густі. Дак он седіт там і всьо, і ноблюдає. Чок і всьо, обі зо... зометів тебе, нов'юв. Снайпер шо — нов'юв і нема. А мене, думаєте, хто? Йон в голову хотів стрелять, ну поцелів. А я десь, може, отхлівсь чі шо мене було. Вот сюди доло, так? А в плече вілетев. Добре, шо плеч... ето мені врочі козали: «Добре, шо не розривна пуля. А шоб розривна, тебе б вопше не було. Кров'ю стюк і всьо, йоно б тебе вірволо там». Од льохкіх ішла, повз саміє льохкіє. Чуть-чуть шо льохкіх не зоняло.

А цього нашого земляка, шо пулемйоччік, ток у голову. Снайпер. Ді-і... І всьо, й нема. У-у... А йон помешніком пулемйота був. Док і пулемйота... пулемйоччіка і його, схода... де пулемйот но тум... но фланзі був. Там снойпера большинство білі. Поостовалі їх і всьо. Потому шо гора вісока, так уніз глянеш, уніз глянеш, дак токі рув. І там танкі йдуть, всьо. І відно уже світ. Так нам, уже там сторік був, ішов... от самого Сталінграда іде... нас помешали молодих іс старимі... дак каже, шо: «Ото, хлопци, Будапешт уже. Відно, бачте, свет які, у-у. І ото, хлопци, слухайте мене, не слухайте нікого» (*сміється*). А Гріша не розказував зо комондіра того, молочного вам?

З.: *Ні.*

— Нам же одного комондіра токого пріслалі, шо вперед і всьо. Док його й зострелів оцей сторік. Кає: «Куда ти нас преш у долину?»

З.: *Застрелив?*

— Ну //

З.: Як?

— Розв'єр'нуєс' / с оўто'мата дав і ўс'о //

З.: І всі бачили?

— Ну а шо? // а то'ди^і 'кає / йа кома^онд'і'ром 'буду //

З.: Ніхто не заявив?

— А н'і'хто 'буд'є? // а хто 'буд'є зойоў'л'ат'? // а хаї за^ойав'є^ат' /
йо'н ж'є н'є'годні^і но х'ронт'і^є // ку'да ти^і пр'єш? // йа 'кає с 'самого
Стал'і'нгра'да йду / ти^і м'єн'є 'уч'і'ш йак войє'ват'? // а ти^і ш'школи^і
шч'є 'ту'л'к'і' // ти^і с'луха^ої м'єн'є // йо'н йо'му пр'єдопр'єд'і'ў /
'каж'є чо'го ти^і 'гон'і'ш? // там ж'є до'л'і'на // йак м'і' с'пуст'і'мс'а
шч'є ў до'л'і'ну / нас о'н поб'іє // у: // а м'і' зго'ри^і / 'будом
л'є'жат' по'ка в о'копо^ах // 'буд'є о'н л'є'з'т'і' / ток м'і' обо'рону ж
д'єр'жат' 'будом //

— Ну.

З.: *Як?*

— Розвернувся, с овтомата дав і всьо.

З.: *І всі бачили?*

— Ну а шо? А тоди кає: «Я командіром буду».

З.: *Ніхто не заявив?*

— А ні... хто буде? А хто буде зойовлять? А хай заявєть, йон же негодни но хронті.

«Куда ти преш? Я, – кає, – с самого Сталінграда йду, ти мене учіш, як воевать? А ти ш школи ще тулькі, ти слухай мене». Йон йому предопредів, каже: «Чого ти гоніш? Там же долина. Як мі спустімся ще в долину, нас он поб'є. У-у... А мі згори будом лежать пока в окопах. Буде он лезті, ток мі оборону ж держать будом».

Гавриленко Григорій Юхимович, 1925 р.н., освіта 10 кл.
Записано 14.06.97 у с.Лукаші.

96. 3.: *Розкажіть, як ви русалками переодягнулися.*

— Йа поні^имаю / хоро^ишо // значи^иц^и це на йак / у нас ^икажут на^и Ру^исал^ини^и ти^ижд^иен^и / от / е / ми^и знайом шо ^ибудут^и п^ироводи^и русало^ик // а п^ироводи^и русало^ик це п^ировод^иат^и і стари^ийе і молоди^и / ну в осно^иуном стари^ийе / зби^ирайуце на^и центр^иі с^иела / а молоди^и по^ито^им бе^ируца^и за^ирук^иі^и ^ис^иі^и п^иід^и руч^ик^иі^и / ^ич^иерез^и у^ис^ие с^иело / і кро^икуйут^и / ід^иут^и / ко^ироч^ие гово^ир^иа до к^иладб^иішч / о // ну м^иі^и зна^иуши^и / оди^ин бу^и то^иваришч / Обра^иж^ией Іван Прохорови^ич / м^иі^и йак то так з / дру^иж^иі^илі^и з н^иі^им / да / згово^ири^илі^ис^и / зро^иб^иі^или^и / зро^иб^иі^или^и со^иб^иі^ие / йа ўже ста^ирайус^и на^и сво^ий^иом йа^изи^ику гово^ири^ит^и / зро^иб^иі^или^и со^иб^иі^ие в^ие^инк^иі^и но^иа го^илову / од^ие^иа^игли^и / он ^имат^иери^ину а йа с^иестри^ину ру^ибашк^иі^и / а ц^ие ж ру^ибашк^иі^и д^илі^ин^ии^ийе по ^исами^ийе п^ийати^и / і пош^илі^и ^иўп^ие^иред^и ^ието^иї в^ие^ир^ие^ин^ии^ици^и / пош^илі^и на^и к^иладб^иішча^и // ўз^иал^иі^и ку^ил^и со^иломи^и с^ио^ибойу / при^ин^иес^илі^и ц^ией ку^ил^и со^иломи^и / і ж^идал^иі^и по^ика он^иі^и / по^ика он^иі^и подо^ийдут^и до к^иладб^иішч // ну так на^и рост^иойан^иі^и д^иес^и ну ^им^иетро^иў сто / ш^ич^ие н^ие подош^илі^и / м^иі^и ц^ией ку^ил^и за^ипа^ил^иу^иєм і начи^инайом п^ие^ир^иеп^ири^иг^иі^иват^и ч^ие^ир^иес^и ку^ил^и // он^иі^и / он^иі^и ш^ич^ие подош^илі^и бл^иі^иш^ич^ие / бл^иі^иш^ич^ие вот / і по^ито^им у^иже йак уб^ие^ид^иі^илі^ис^и шо це ж м^иі^и у то^икому од^ие^ийан^иі^ийі вот / так он^иі^и по^ивер^инули^и / і с^икр^иі^иками^и то^иа^ики^и м^иі^и ^иой^и ^иої^и ^имамочка^и! / ої^и ^имамочка^и! / і т^иі^икат^и на^изад^и // м^иі^и сл^ие^идом / ну о^итак бе^ижал^иі^и сл^ие^идом / д^иі^иучат^и / как гово^ир^иі^ица / к^ир^ие^ипко попу^итал^иі^и от / йа п^ира^иўда іш^ич^ие ж і до^игнав од^ину іш^ич^ие за пл^ие^ичо ўз^иа^иў / ^ио^ина так ^ис^иі^ил^ино п^ие^ир^иеп^иугалас^и шчо аж пр^иі^ис^иела / о // і ото^ик^иі^и бу^иў мо^имент / а по^ито^им у^иже ж т^ир^ие^иба бу^ило с^ин^иат^и ^иет^иі^и ру^ибаш... / ц^иі ру^ибашк^иі^и / шоб^и н^ие з^инал^иі^и он^иі^и / хто ж^и це бу^иў то^ик^иі^и / от // і йа ішо^иў с^иелом до сво^иго д^ивору / а на ^илавоч^ик^иі^и п^ир^иот^иі^иў ^инашого д^ивору там од^ина // о^ина бу^ила д^иі^иўка / а он х^илоп^иец і // ну йак ско^изат^и / ^ио^ин^иі^и / у^ихажи^ивав он за^и йе^иї // і ко^игда о^ина по^ибач^иі^ила м^ие^ин^ие / о^ина за^игвалту^ивала ^иох^и ^иох^и ^иох / вот // і йа по^ибо^ийа^иўс^и шо ц^ией по^из^инайе / Ма^ио^ик^ис^иі^им зват^и йе^иго / а йе^ийі^и У^ил^иана // і шо з^иначи^иц^и ви^ин^и ^иможе то іш^ич^ие м^ие^ин^ие ^исто^иса^ио^ино^иў но^идо^иват^и / так йа т^иі^икат^и / он сл^ие^идом // йа там ч^ие^ир^иез оди^ин дви^ир ^ието^и / в^иі^искочи^иў на^и го^ирод / і до сво^иго со^иа^ирайа / а со^иа^ирайа два / со^ис^ие^ицк^иі^и і наш^и бу^иў // і то^ик^иі^и про^иулочок / а там за^иго^ирожено то^ик^иі^им ти^ином бу^ило / і од^ина ти^ини^ина во^ина / ^ието^и / сла^иба бу^ила / в^иі^ивал^иувалас^и // так йе^ийі^и отх^иі^илі^иў / зо^иа^иско^ич^иі^и в^иу сви^и / йак у нас на^изи^ив^иайут^и / го^иротчи^ик / там шо^иўков^иі^иц^иа

Гавриленко Григорій Юхимович, 1925 р.н., освіта 10 кл.
Записано 14.06.97 у с.Лукаші.

96. З.: *Розкажіть, як ви русалками переодягнулися.*

— Я розумію, добре. Значить, це на... як у нас кажуть, на Русальні тиждень, от, є, ми знаємо, що будуть проводити русалок. А проводять русалок – це проводять і старіє, і молоді, ну в основному старіє. Збираюче на центрі села, а молоді потім беруть за руки всі під ручки, через усе село, і крокують, ідуть, короче говоря, до кладбища, о.

Ну, ми знавши... один був товариш, Ображей Іван Прохорович, ми як-то так з... дружилі з ним, да... зговорились, зробили, зробили собі... я вже стараюсь на своєму мові говорити... зробили собі венки на голову, одягли, он матірину, а я сестрини рубашки, а це ж рубашки довгі по саміє п'яти, і пішли вперед етой верениці, пішли на кладбище. Взяли куль соломи з собою, принесли цей куль соломи, і ждали, поки вони... поки вони підходять до кладбища. Ну, так на відстані де-небудь ну метрів сто, ще не підійшли, ми цей куль запалюємо і починаємо перепригивати через куль. Вони... вони ще підійшли ближче, ближче, вот, і потім уже, як убедились, що це ж ми у такому одязі вот, так вони повернули, і з криками такими: «Ой-ой! Ой, мамочка! Ой, мамочка!» – і тікають назад. Ми слідом, ну, отак бежали слідом, дівчат, як говоріла, кріпко попугали, от. Я, правда, іще ж і догнав одну, іще за плече взяв – вона так сильно перепугалась, що аж присіла, о.

І отой був момент, а потім уже ж треба було зняти ці рубаш... ці рубашки, щоб не знали вони, хто ж це був тоді, от. І я йшов селом до свого двору, а на лавочці протів нашого двору там одна... Вона була дівка, а он хлопець і... ну, як сказати, вони... ухаживав он за нею. І коли вона побачила мене, вона загвалтувала: «Ох-ох-ох!», вот. І я побоявся, що цей познає, Максим звать его, а її Ульяна. І що, значить, він може то іще мене стосановити. Так я тікаю, он слідом. Я там через один двір ето... віскочив на город – і до свого сарая. А сарай два: сусідський і наш був. І тоді проулочок, а там загорожено токим тином було, і одна тинина вона ето... слаба була, вивалювалась. Так єй отхилив, зоскочив у свій, як у нас називають, горотчик, там

стоїала / і с'разу ц'у значи́ц' ти́ни́ну по́став'и́у на́о́м'істо // он
 йак пр'і́б'е́жал ту́да і / і не по́н'ау́ / оста́но́в'и́у́с' // йа с'і́жу
 а он со́п'е́ значи́т' так / со́п'е́ і сам ка́же / «так шо́ ц'е́ воно? /
 шо́ ц'е́? / шо́ ж ц'е́ о́но?» // значи́ц' «д'е́ ж о́но д'е́лос'?» // і с
 то́к'и́м / і с то́к'и́м у́ж'е он на́о́зад по́шоу́ / шо́ 'ето́ д'е́їст'ві́т'ел'но
 ўро́д'е́ і б'и́ йак йак ру́салка бу́ла / от // і по по́л'уд'ах / пош́ло по
 л'уд'ах т'е́ // і во́на ж / о́на ж ро́ска́зуйе / ц'а́ ўже́ У́л'ана / шо́ «о́х
 жи́ноч'к'и́ / ві́ зна́йет'е́ шо́ / то́чно ру́салка бу́ла / 'ето́ бу́ла то́чно
 ру́салка» // ота́к'е́ бу́ло //

3.: *В якому це році?*

— Це бу́ло / йа ш'ас ско́ажу́ / це бу́ло ў 'сорок д'ругом / ў
 ти́шчу д'е́ўйа́цот 'сорок д'ругом го́ду / 'ето́ бу́ло // ц'е́ йак'раз
 же / бу́ла 'ето́ / оку́па́цейа / от / у́же ж / оку́п'і́рована 'наша
 т'е́р'и́тор'и́я 'н'е́мца́мі́ бу́ла / о́т //

(97). 3.: *Німці стояли в селі у вас?*

— Н'е́ / у нас / у нас бу́ў куст по́л'і́цей'и́ // м'е́сн'и́е бу́ли і
 по́л'і́ца́йа́мі / а но́чал'ни́к по́л'і́цей'и́ із со́с'е́д'н'его́ с'ела́ бу́ў /
 там Гу́су́ў / так йо́го но́зи'вал'и́ / о́ до́к у нас куст по́л'і́цей'и́
 бу́ў // ну пр'і́шлос' / пр'і́шлос' // а ми́ ўже́ ж хло́пчи́к'и́ то́к'и́е
 шо́ ўже́ за д'і́уча́т'а 'ето́ / у́б'е́гал'и́ // ну і на́о́в'е́ч'и́рку со́б'і́рал'и́с'
 в од'ну́ хату́ / там од'на́ ба́б'ка жи́ла // 'наши́ д'і́уча́та у́же то́кого
 'возра́ста́ йак' ми́ / да // і ми́ / а розр'е́шалос' то́лк'... значи́т'
 хо́ди́т' по́ / по с'елу́ / от / і шо́б' ув'о́кна́х св'і́т' бу́ў / д'ето́ до
 д'ес'а́т'и́ ч'е́со́ў в'е́ч'ора / і ў́с'е́ / і ко́шка н'е́ хо́ди́ / о́ // ну м'и́
 со́брал'и́с'е́ / два по́л'і́ца́йі́ поди́шло́ значи́т' / а го́р'і́ла / не бу́ло
 н'і́ е́л'ект'р'и́к'и́ же / н'е́ бу́ло к'е́ро́с'и́на // так лу́ч'и́на бу́ла / ц'е́
 д'е́ре́во / па́лк'и́ то́к'и́е с'мо́л'ни́е і п'е́ред'а́ п'е́чко́й / от' д'е́
 п'і́чка́ ру́ска́я / га́р'е́ло / це́ ж потро́шку / шо́б' тро́шк'и́ тро́шк'и́
 ві́дно бу́ло ў ха́т'е́ // так он'и́ пот'с'лу́хал'и́ шо́ м'и́ там / 'нача́л'и́
 сту́чат' / ну хо́з'а́йка ўпу́ст'и́ла / по́л'і́цейа́ / йак же о́на // значи́т'
 побо́йалас' / і ўпу́ст'и́ла // он'и́ д'і́уча́т' н'е́ трону́л'и́ / нас за́брал'и́
 в 'ето́ / ў куст по́л'і́цей'и́ / і наз бу́ло ч'е́т'ве́ро / от // за́брал'и́ нас
 ў куст по́л'і́цей'и́ / ми́ там п'е́р'е́ноч'е́вал'и́ // на́з'аўтра́ лу́тром /
 от / там у́й'х д'рова́ у по́л'і́цей'и́ бу́л'и́ шо́б' о́тапл'и́ват' / р'і́зат'
 д'рова́ / ми́ і́м по́р'е́зал'и́ ц'и́ д'рова́ // а на́о́посл'е́док / на́о́
 роспро́ш'чан'и́е / от // на́о́кри́вайут' у́ ка́ждого́ в од'е́л'но́ст'і́
 го́лову́ н'е́м'ецко́й пла́шч' па́латко́й / і шо́мп'о́лу́ў / по́ д'ес'а́т'
 шо́мп'о́лу́ў / от // ну / т'е́м тром / да йа́ ўже́ оста́н'и́ оста́у́с' / а
 со́с'е́д мо́й / ч'е́р'ез од'ну́ хату́ / був у́ / то́же ў по́л'і́цей'и́ /

шовковіця стояла, і сразу цю, значить, тинину поставів на місто. Он як прібежал туда і... і не поняв, остановівсь. Я сіжу, а он сопе, значить, так, сопе і сам каже: «Так шо це воно? Шо це? Шо ж це оно?» Значить: «Де ж оно делось?» І с токім... і с токім уже он назад пошов, шо ето дійствітельно вроде бі як... як русалка була, от. І по... по людях... пошло по людях те. І вона ж... она ж розкажує, ця вже Уляна, шо: «О-ох, жиночкі, ві знаєте шо, точно русалка була, ето була точно русалка». Отаке було.

З.: В якому це році?

— Це було, я щас скожу... це було в сорок другом, в тищу дев'яцот сорок другом году ето було. Це якраз же була ето... окупаця, от, уже ж окупірована наша теріторія немцями була, от.

(97). З.: Німці стояли в селі у вас?

— Не, у нас... у нас був куст поліцей. Месние були поліцаями, а ночальник поліцей із соседнего села був, там Гусув, так його нозивалі, о, док у нас куст поліцей був. Ну, прішлось, прішлось.

А ми вже ж хлопчики токіє, шо вже за дівчатом ето... убегалі. Ну, й на вечірку собіралісь в одну хату, там одна бабка жила. Наши дівчата уже токого возраста, як ми, да. І ми... а розрешалось тольк... значить, ходить по... по селу, от, і шоб ув окнах світ був... де-то до десяти чесов вечора, і все, і кошка не ходи, о. Ну, мі собралісе, два поліцаї подийшло, значит... а горіла, не було ні електрикі же, не було керосіна. Так лучіна була, це дерево, палкі токіє смольние і перед печкой, от де пічка руская, гарело, це ж потрошку, шоб трошкі-трошкі відно було в хате. Так оні потслухалі, шо мі там, начали стучать. Ну, хозяйка впустила – поліцей, як же она... Значит, побоялась і впустила. Они дівчат не тронулі, нас забралі в ето... в куст поліцей, і наз було четверо, от.

Забралі нас в куст поліцей, ми там переночевалі. Назавтра утром, о-от, там у їх дрова у поліцей булі, шоб отаплівать, різать дрова, ми ім порезалі ці дрова. А напоследок, на роспрощаніє, от... накривають у каждого в оддельности голову немецкой плащ-палаткой, і шомполов, по десять шомполов, о-от. Ну, тем тром, да я вже останні оставсь, а сосед мой через одну хату, був у... тоже в поліцей, Восиль,

Во^аси^іл' / о: // так там Дм^іт^{ро} оди^н у^за^у / но ^{ка}же / «ц'о^{то} Йо^ух^ім^{ового} ^{си}на / ^йа ^йе^ому от^м'е^{рай}у» // і ^за^у / так он м'е^не / ус^пі^иу ч'е^{ти}ри^і ^{ра}зи^і / так шо ^йа ^{до}ўго ^{до}ўго ви^чу^хав о^ц'и^е / там аж пос^хвату^{вали}с' та^к'і^ие ^зна^{чи}т' ву^олди^р'и^и // а по^{ту}ом ^{це}і Во^аси^іл' ^{ба}чи^т' / ^йему / он по^же^ал'і^еу / а із мо^йи^м б^{ра}том он / б^{ра}т у^же бу^у / в ^етом / у: // до во^їни^і / он д^{ва}ца^т' ^пе^рво^{го} ^{го}да ро^жд'е^н'е^йа бу^у / та^к он у^же сл^уж'і^и на ^Дал'н'ем Во^сток'е^і // а так он^і ко^да ^{до}ма бу^у / та^к он^і то^авари^шо^{ва}лі^и / о // так он по^же^ал'е^в і го^{во}ри^т' / «Дм^іт^{ро} да^і ^йа ^йе^ого / да^і ^йа ^йе^ого» / он сп'е^{ци}ал'но // а ко^да у^же ^зз'ал он / так он у^же не по сп'і^ин'е^і а по кра^йу по^алатк'и^и // ^{ка}е «да^к ти^і ж н'е б^йеш по сп'і^ин'е^і / ти^і ж^а по кра^йу по^алатк'и^и» // «^йа^г ^же ^{ка}же / ^йа по сп'і^ин'е^і» // і оста^л'ни^х ш'ес^т' шомпо^{лу}у^у ^зна^{чи}т' / м'е^не у^же не ^бол'но бу^{ло} // ота^к'и^и сл^{уч}а^й бу^у / о / во ^урем'а^е н'е^мцо^у // а по^{ту}ом / у^же ^{це} ж^а во в^ре^мя оку^{па}цей^и бу^{ло} та^к'е ш^{чо} / н'е^мци^і / да^овал'и^и на^ор'ад ви^{во}з'и^т' // ^ето Б'е^ло^рус'е^йа / ^То^усти^і Л'е^с / а там Б'і^ела Со^аро^{ка} / та^к'е с'е^{ло} // ^зна^{чи}т' ^{на}ши^і / ^хто ^кон'е^і ма^у / ^ето ^луд'и^и / ^зна^{чи}т' ^йе^зд'и^л'и^и і ^ето ви^{во}з'и^л'и^и ^{ци}йе ^дрова до ^бе^ре^{га} ^При^п'е^ат'и^и / там ск^{ло}д'и^рова^{лі}с' / ^йи^х по^{ту}ом у^{во}з'и^л'и^и ^у Гер^ман'е^йу // ну ба^т'ко бо^л'но^і / ^хво^{ри} бу^у / о^т // і ста^{ро}ста ско^аз^ау / «у^же ^у ^те^бе та^к'и^и си^н шо / ^{мо}же на^оло^ашад^к'и^и по^йе^{ха}т' / там ^йе^дут' у^же і ^бол'е^йе по^жи^{ли}йе / он^і ^прі^іс^{ма}т^р'и^ват' ^будут' / і ^йе^ому м'но^{го} на^кла^{ди}ват' ^во^{за} ^будут'» / ^тойес' ^{са}н'и^и / ^це ж ^д'е^{ло} з^імо^і / ^{са}н'и^и // і ^то^же ота^к ^прі^іш^лос' ^ето / по^гор'е^{ва}т' / ^кр'е^п'е^н'ко по^гор'е^{ва}т' // шо ж^а там му^жи^к'и^и / сам сво^{го} / ^{са}н'и^и сво^йи^и на^оложи^т' / а ти^і ^прі^ійе^{ха}у до^к // а ^дрова бу^л'и^и ^ето / м'е^тро^ука / да ш^че і ро^ско^{ло}ни^йе ^т'а^ежо^{лі}йе / по^луторка на^ази^вала^с' / ^прі^іш^лос' со^амо^у гру^з'и^т' / со^амо^у роз^гру^жат' // а од^{на}жди^і ш^че ^йе^зди^у / на^ор'ад бу^у / так по^сла^л'и^и ^у ^Кі^ійо^у // у^же н'е^мци^і у нас зр^об'и^{ли} ^клуб^а / так у ^ц'о^{му} ^клу... / н'е! / с'ел'ма^х / от / то^рго^{ви} с'ел'ма^х / хо^{ро}ши^і // так на ^баз'е ^ц'о^{го} с'ел'ма^{га} от^кри^л'и^и у^же то^рго^{ва}т' / там од'и^н то^рго^{ва}у / ^ра^зни^м'и^и там ш^пі^л'ка^м'и^и ^тол^{ка}м'и^и там ^габ^л'а^м'и^и / ото^к'и^м // так по^сла^л'и^и у ^у ^Кі^ійо^у ^вез^д'и^{ти} ^{ци}йе / ^в'е^н'и^к'и^и / ^в'е^ал'и^и ^в'е^н'и^к'и^и / ну ^{це} ^в'и^д'и^{мо} ^дл'а ^горо^{да} по^дм'е^ітат' / ^дл'а ^Кі^ійе^{ва} / а на^озад^а м'и^и у^же ^вез^л'и^и су^л' / о^т // ^ето / до^к ^{во}з'и^л'и^и / ^йак ш^ч'ас ^пом^н'у шо зойс^зни^і ^дв^ор бу^у то^к'и^и у ^Кі^ійе^в'і^е / ^{це} от ^йак со сто^{ро}ни^і ^Іван^{ко}ва за^йе^ж:ат' / от о^ц'а ^пе^рша / ^пе^рша ^лу^л'и^{ца} / о^т // ^йак о^{на} то^да на^{зи}в^алас'? // ^{це} ж / ^йак / ^йа^г ^же ^{ва}м та^к ско^аз^ат' / шо^ба ^пом^н'и^т' ^ц'у ^лу^л'и^{цу} // от со сто^{ро}ни^і / со сто^{ро}ни^і ^Іван^{ко}ва / ко^да ^йе^ж:ат'

о-о. Так там Дмитро один узяв, но каже: «Цього Йовхімового сина, я ему отмераю». І взяв... так он мене успів четири рази, так шо я довго-довго вичухав оціє, там аж посихувались такіє, значить, вулдирі.

А потум цей Восиль бачить, ему... он пожелів... А із моїм братом он, брат уже був в етом... у-у... до війни, он двацать первого года рожденея був, так он уже служів на Дальнем Востоке. А так они, когда дома був, так они товаришовалі, о. Так он пожелев і говорить: «Дмитро, дай я его, дай я его» – он специально. А когда вже взяв он, так он уже не по спіне, а по краю полаткі. Кає: «Дак ти ж не б'єш по спіне, ти ж по краю полаткі». – «Яг же, каже, я по спіне». І остальных шесть шомполув, значить, мене вже не больно було. Отакі случай був, о, во врем'я немцов.

А потум, вже це ж во врем'я окупації було таке, що немци давалі нарад вивозить... ето Белорусея, Товсти Лес, а там Біла Сорока – таке село... Значить, наши, хто коней мав, ето... люди, значить, ездилі і ето... вивозилі ціє дрова до берега Припеті, там складировались, їх потом увозилі в Германею. Ну батько больной, хвори був, о-от. І староста сказав: «Уже в тебе такі син, шо може на лошадакі поехать, там едутъ уже й болеее пожилие, они присматривать будутъ, і ему много накладивать воза будутъ», тоєсь сані, це ж дело зімой, сані. І тоже отак прішлось ето... погоревать, крепенько погоревать. Шо ж там мужикі, сам свого, сані свої ноложить, а ти пріехав док... а дрова булі ето... метровка, да ще й росколоне, тяжолие, полуторка нозивалась, прішлось сомому грузить, сомому розгружать.

А однажди ще їздив, наряд був, так послалі в Кійов. Вже немци у нас зробили клуб, так у цьому клу... не! сельмах, от, торговли сельмах, хороши. Так на базе цього сельмага відкрилі вже торговать, там одін торговав разними там шпільками, голками там, граблями, отокім. Так послалі у... у Кійов везти ціє... венікі, везалі венікі, ну це, відімо, для города подметать, для Кієва, а назад мі вже везлі суль, о-от. Ето...

Док возілі, як щас помню, шо зоезни двор був токі у Кієві. Це от як со сторони Іванкова заєжжать, от оця перша... перша уліца, от. Як она тода називалась? Це ж як... яг же вам так сказать, щоб спомніть цю уліцу. От со

у 'ето / гд'є оста⁰ноўка / оста⁰ноўка ц'а а⁰ўтобусная оста⁰ноўка на⁰
 Іванко^у / 'л'і^и она на⁰зи'валас' 'л'і^и Пол'ескайа по¹мо^иє... / но^а
 пл'ощча⁰д'і^и Ш'еў'ч'енка // пл'ощча⁰д' Ш'еў'ч'енка о^т у 'К'і^ийов'і^е /
 вам пр'і^иход'і^илос' бут' / да? / о // о^ц'є ж ц'а 'ул'і^ица ўж'є ж
 т'ан'єца / ко^да ж аж с'уди¹ на⁰ под'іом на⁰ 'ето / под'іом // стод'і^ион
 Спа⁰р'так / а о^ц'є о^тут 'около стод'і^иона Спа⁰р'так / там скло^ди¹
 то^к'і^иє бул'і^и // і там ми¹ з'начи¹т' полу^чал'і^и ци¹і^иє ўж'є / су⁰л' /
 о // до^ак / а 'сол'і^и ж н'є бу^ло / пр'і^иш'лос' у ко^ар'мани¹ по^{на}б'єрат'
 'сол'і^и // а ко^да м'і^и у Ш'е^пел'і^ч'і^и у ра^іцентр пр'і^ив'єзл'і^и 'ету
 су⁰л' / нас 'начал'і^и тру^с'і^ит' по ко^ар'манах / і ў 'м'єн'є два ко^ар'мани¹
 ўж'є 'сол'і^и іа набраў / так 'оже полу^чі^иў шомполоў // і су⁰л' за^обрали¹
 і шч'є і на⁰давал'і^и / н'є дал'і^и і ж'м'єн'і^и 'сол'і^и // ота⁰ке / так / так
 пр'і^иход'і^илос' //

(98). 3.: *Шо з тими поліцайми сталося?*

— С пол'і^ицайми^и? / ска⁰жу // ко^ада Коўпак ішоў по
 Б'є^ілорус'ейі^и / 'Рад'і^ин / от / це н'є... н'єдо^ал'єко / н'єдо^ал'єко
 од // от 'нашого с'єла / 'Рад'і^ин гд'є¹то там / с'є^ім і п'ят' / дво^анацо^ат'
 к'і^илом'єтроў / вот // ўс'у пол'і^ицейу куст... // ўс'у пол'і^ицейу кусто^увуйу
 с 'Машова зобрал'і^и у ра^іцентр / о^{ни} ўж'є по^ччувовал'і^и / шо Коўпак
 'буде насту^пат' на⁰ цєі / на⁰ ро^ійон / на⁰ Новош'єп'ел'і^ч'і^и / от // і
 ко^да йі^их за^обрал'і^и / но Коўпак ўс'о¹то^ак'і^и йі^их там / о^ц'є с'єло
 окру^жі^иў // там о^{но} укр'єп'л'он:о^иє бу^ло / і до^ти¹ і з^оти¹ // ну йі^их
 там розб'і^ил'і^и і там // час'т' 'наші^их пол'і^ицайєў йі^их по^г'і^ибло /
 вот // а розго^во^р буў пото¹му шо / 'м'єр^тви^ими^и іі^их двух н'є
 на⁰ш'л'і^и // і так гово^р'і^ил'і^и шо¹моў 'д'є¹то о^{ни}і о^{ст}ал'і^ис'
 о^{ст}ал'і^ис' // 'можєт' і та⁰к'є бут' / шо о^{ни}і у / 'разом с' н'є^імцами^и і
 'д'є¹то і пош'л'і^и / на⁰ 'запад^а / то^к'є // а то ўс'і^их там
 по^в'і^иб'і^ил'і^и / по^арт'і^изани^и ви^іб'і^ил'і^и // а: цєі / на⁰чал'ни^ік
 жа⁰нда⁰р'м'єр'ейі^и / он / ш'кола бу^ла с'пал'єная / 'токо в'єрх / о^{на}
 к'і^ирп'і^ичнайа / так в'єрх // то^ак он за ко^ім'і^инам'і^и хо^ваўс' / і йо^{го}
 с'т'а^гнул'і^и о^ттуда / 'около кул'т'мага / ўж'є 'ето рос^кази¹вал'і^и 'м'є^існи^иє
 'л'уд'і^и // 'коло кул'т'мага ц'і^иє два ел'єктр'і^ч'єск'і^иє стоў^би^и
 бу^ло / 'анк'єрни^иє о^так // так т^роса под'в'єс'і^ил'і^и / і йо^{го} дого^р'і^и
 но^атам'і^и / голо^во^уйу ўн'і^из / і под^апал'ува⁰л'і^и сол'ом^койу // он / он
 с'т^рашно ўр'єдни^и буў / он 'мучи¹ў 'наші^их л'уд'єй / ну а 'л'уд'і^и ж'є
 роско^азал'і^и // і ко^да под^апал'ува⁰ў / пот^апал'ува⁰л'і^и пос'т'єп'єн:о і
 сп'рашуйут' / «Г'і^итл'єр гут?» / по^ка йо^{го} н'є пр'і^исмо^ал'і^ило 'добре
 так ко^азаў «гут» / а пото¹м йак ўж'є 'нач'єло / п'єкт'і^ис' 'нач'є^аў / док

сторони... со сторони Іванкова, когда в'єжжать у ето... где остановка, остановка ця, автобусная остановка на Іванков, ілі она називалась ілі Полеская, по-мое... но площаді Шевченка. Площадь Шевченка от у Кійові, вам пріходілось быть, да? О. Оце ж ця уліца вже ж тянеца, кода ж аж сюди на подйом на ето... подйом... стодіон «Спартак», а оце отут около стодіона «Спартак», там сложили токіе булі. І там ми, значить, получали ціе вже... суль, о. Док а солі ж не було, прішлось у кормани понаберать солі. А кода мі у Шепелічі у райцентр прівезлі ету суль, нас начали трусіть по корманах, і в мене два кармани вже солі я набрав, так тоже получил шомполов. І суль забрали, і ще й надавали, не далі й жмені солі. Отаке. Так... так пріходілось.

(98). З.: *Що з тими поліцаями сталося?*

— С поліцаями? Скажу. Кодя Ковпак ішов по Белорусеї, Радін... от, це не... недалеко, недалеко од... от нашого села, Радін где-то там... сем і пять – двонацоть кілометров, вот. Всю поліцею куст... всю поліцею кустовую с Машова зобрали у райцентр, они вже почувствовали, шо Ковпак буде наступать на цей... на район, на Новошепелічі, от. І кода їх забрали, но Ковпак всьо-токі їх там... оце село окружив. Там оно укрепльонное було: і доти, і дзоти. Ну їх там розбілі і там. Часть наших поліцаев їх погібло, вот. А розговор був, потому шо мертвими їх двух не нашлі. І так говорілі, шо, мов, де-то они остались, остались. Можеть і таке быть, шо они у... разом с немцами і де-то і пошлі на запад, токе. А то всіх там повібілі, портізани вибілі.

А-а цей начальник жандармереї, он... школа була спаленая, токо верх, она кірпічная, так верх... ток он за комінами ховався, і його стягнулі оттуда, около культмага, уже ето розказивалі месние люди. Коло культмага ціе два електрические стовби було, анкерные, отак. Так троса подвесілі, і його догорі ногами, головою вніз, і подпалювалі солумкою. Он... он страшно вредни був, он мучив наших людей, ну, а люди же роскозали. І когда подпалював... потпалювалі постепенно і спрашують: «Гітлер гут?» Пока його не прісмоліло добре, так козав: «гут», а потом як уже начело, пектісь начев, док уже крічіть шо: «Гітлер

у¹ж'є кр'і^ич'і^ит' шо / «Гі^итл'єр ко^опут! / Стал'і^ин гут» / вот // ну і так
й'єто і ж:ар'і^ил'і^и на^о єто / на^о костр'є па^орт'і^изани¹ //

(99). 3.: *Це в якому році було?*

— Е / так / шас йа ска¹жу / ц'є було / це було у: / у // по¹чаток
'сорок т¹р'єт'ого 'года // да / пото¹му шо нас у¹же / 'д'єто к с'єнт'а¹бр'у
'м'єс'є^ацу / 'м'єс'а¹цу 'сорок т¹р'єт'ого 'года / у¹же освобод'і^ил'і^и /
от / 'наши¹ воїска // а 'п'єрви¹ освобод'і^ил'і^и / м'і^и ж у / у нас там
боло¹та / так ц'є ж / ло¹за там 'єто / 'купн'і^ик то¹к'і^и здо¹ров'єн:и¹ / а
йак'раз, 'сухо було / 'сухо // так ко¹ров'і^и м'і^и па... / 'наши¹ ж бо¹т'к'і^и
ко¹ров'і^и позоб'і^ирал'і^и туд¹а / там м'і^и ўже д'єр'жал'і^и / там йі^им
'пасл'і^и // а йє¹с'ц' було о¹це ўс'о шо / ко¹ртопл'а ўже на^о по¹л'ах
бу¹ла / так н'у¹ч'у то¹ко в'і^илаз роб'і^ил'і^и 'наши¹ род'і^ит'єл'і^и / і ко¹ртошк'і^и
нако¹пайут' / і о¹це ко¹ртопл'а / б'єз, 'сол'і^и во¹ар'і^ил'і^и // і о¹це шо /
'т'у¹тка ў наз бу¹ла / ко¹рова ў йєй'і^и бу¹ла і у 'бат'ка // ма... мат' мо¹йа
по¹м'єрла / ш'є м'єн'і^є тр'і^и 'года ўс'о'го бу¹ло / 'мат'єр'і^и н'є бу¹ло / а
'бат'ко у 'сорок год, // а с'єм'йа бу¹ла в'єли¹ка / док он у¹же у 'сорок
год, / 'ч'єт'єро д'є¹т'єй нас / та¹к он у¹же і н'є ж'єн'і^иўс' пото¹му
шо / ну йак // хт¹о ўже 'може поїт'і^и на^о 'ч'єт'єро д'є¹т'єй // док он
'даже / 'с'остри¹ ше / дв'є¹ 'т'у¹тк'і^и ў нас, 'ж'і^ило / о / с'єм'йа здо¹рова
бу¹ла // так у¹же так // по¹то¹м йак хо¹вал'і^ис' ў ц'і^их ко¹р'чах / вот //
так 'єто // н'є¹мцям жрат' н'єч'ого / а ў нас ў с'єл'є¹ 'танкова 'арм'є¹йа
сто¹йала // око¹пал'і^ис' / і ў нас во дво¹р'є¹ / 'танков'і^и 'єто / схрон бу¹ў
то¹к'і^и / он'і^и ж, по¹в'і^икопал'і^и шоп 'по¹ўн'і^ис'т'у танк зо¹а¹ходи¹ў
туд¹а // і на¹т'агувал'і^и 'с'є¹тк'і^и 'єт'і^и / ма¹ск'і^и ровочн'і^иє // так он'і^и
то¹да о¹б¹лаво¹йу пошл'і^и на^о 'єт'і^и ку¹сти¹ / йєсл'і^и б там бо¹лото бу¹ло
б 'єто / то он'і^и б н'є проїшл'і^и / шо г¹рузко бу¹ло // а так 'сухо
бу¹ло / так он'і^и про¹аход'і^ил'і^и / 'єто бо¹лото // і за¹об¹рал'і^и 'полнос'т'у
скот // л'у¹д'єй н'є т¹рону¹л'і^и // хт¹о 'єто / із моло¹д'ож'і^и по¹п¹р'ата¹ўс' у
'єт'і^их / 'купн'і^ику / вот / он то¹к'і^и здо¹ров'єн:и¹ бу¹ў / 'м'єжду 'його
'можна бу¹ло хо¹вац'а і / вот // а стар'і^ико¹ў зн¹ачит' он'і^и н'є
ч'є¹пал'і^и / за¹об¹рал'і^и т'ол'ко ску¹от і мол «на¹хау¹з на¹хау¹з» // йа л'є¹жу
так у 'купн'і^ику / 'чу¹йу шо на 'бат'ка но¹ мо¹то по¹к'о¹їного 'кажут'
мол / «на¹хау¹з» / мол «вас н'є / н'і^ихт¹о н'є т¹рон'є / нам м'йасо
'надо¹ / нам м'йасо» / о // і ц'є ко¹ров'і^и за¹об¹рал'і^и // а на^о / а на^о
д'руги¹ д'єн' / а на^о д'руги¹ д'єн' м'і^и 'єто / пошл'і^и у розв'є¹д¹ку / а
там ўс'о ж, по куст¹ах / т'і^иш'і^ина ў с'єл'і^є / но н'у¹ч' / 'танк'і^и / гу¹л
'танко¹ў / гу¹л 'танко¹ў // ну стал'і^и сто¹ар'і^ик'і^и рос'уждат' / говор'і^ит'
шо 'єто рас гу¹л 'танко¹ў / оцту¹пайут' / і йєно так' і бу¹ло // так м'і^и
по¹цон'і^и пр'і^иход'і^им / а ў нас во дво¹р'є¹ дуб, кра¹сав'єц / о / там

копут! Сталін гут», вот. Ну, і так его і жжарілі на ето... на костре партізани.

(99). 3.: *Це в якому році було?*

— Е, так... шас я скажу. Це було... це було у-у... у... початок сорок третього года. Да, потому шо нас уже де-то к сентябрю месяцу... месяцу сорок третього года, уже освободілі, от, наши войска. А перви освободілі, мі ж у... у нас там болота, так це ж лоза там ето... купнік токі здоровенни, а якраз сухо було, сухо. Так корові мі па... наши ж ботькі корові позобіралі туда, там мі вже держалі, там їм паслі. А есць було оце всьо, шо... кортопля вже на полях була, так нуччу токо вілаз робілі наши родітелі, і кортошкі накопають – і оце кортопля, без солі ворілі. І оце шо тютка в наз була, корова в єї була і у батька.

Ма... мать моя померла, ше мені трі года всього було, матері не було, а батько у сорок год... А сем'я була велика, док он уже у сорок год, четверо детей нас, так он уже й не женівсь, потому шо... ну як?... хто вже може пойти на четверо детей? Док он даже... сьостри ше, две тьоткі в нас жіло, о, сем'я здорова була. Так уже так. Потом як ховалісь в ціх корчах, вот... так ето... немцам жрать нечего, а в нас в селе танкова армия стояла. Окопалісь, і в нас во дворе, танкові ето... схрон був токи, оні ж повикопалі, шоп повністю танк заходив туда. І натягувалі сеткі еті... маскіровочніе. Так оні тода облавою пошлі на еті кусты, еслі б там болото було б ето... то они б не пройшли, шо грузко було. А так сухо було, так они проходили ето болото. І забралі полностью скот. Людей не тронулі. Хто ето... із молодьожі попрятавсь у етіх... купніку, вот... он токі здоровенни був, между його можна було ховацца і... вот... А старіков, значить, они не чепалі, забралі тільки скот і, мол, «нахауз, нахауз». Я лежу так у купніку, чую, шо на батька но мого покуйного кажуть, мол, «нахауз», мол, «вас не... ніхто не троне, нам м'ясо надо, нам м'ясо», о. І це корові забралі.

А на... а на други день... а на други день мі ето... пошлі у розведку, а там всьо ж по кустах, тішина в селі, но нуч – танкі, гул танков, гул танков. Ну, сталі сторікі россуждать, говоріть, шо ето рас гул танков, оцтупають – і ено так і було. Так мі, поцони, пріходім, а в нас во дворе дуб

сфотографі́'ї'ровани́ / на° к'ладб'і'шче° а Вал'а йе'з'д'і'ла / там йес'т' на° фотогра́ф'і'ї' / і у Вал'і' / і ў нас д'ес' йес'ц' / вот // хата 'наша йес'ц' сфотографі́'ї'рована / да // і ми¹ за'лаз'і'м на° дуб, в'і'соко_в'і'соко / і з дуба по'бач'і'л'і'и шо ч'ело'в'е'к д'ев'ет' ід'е гус'ком до 'нашого села / под'ход'і'т' // аж то ўже 'наша була розв'е'дка / старши¹ л'ейт'енант от // комонд'і'р ўз'вода розв'е'дк'і'и полкової / і розв'е'ч'і'к'і'и // пр'і'шл'і'и / стал'і'и значи'т' 'ето розго'варуват' с 'нам'і'и / а ми¹ роско'а'зал'і'и шо 'н'е'мци¹ о'цту'п'і'л'і'и / они¹ спрос'і'л'і'и / ў йа'ку сто'рону // ми¹ значи'т' роска'о'зал'і'и у йа'ку // ну і тут с'разу ж, ч'ерез д'ето два ча'са / і 'наши¹ вої'ска заї'шл'і'и іс по'во'з,кам'і'и і 'ето // і йа'краз в 'ето ўре'м'я / йа'к 'наши¹ вої'ска за'хо... / пошл'і'и дожд'і'и / роск'вас'і'ло стро'ашне / во'т // і по'то'м 'начал'і'и / розв'е'ч'і'к'і'и / от сто'а'йал'і'и ч'ер'ес хату / так у со'с'е'д'ей // ну од'нажди¹ пр'і'ход'а'т' і 'кажут' шо / «но° Усо'ў / хто х'лопц'і'и с'м'е'ли з вас? / поко'а'ж'і'т' нам 'н'у'ч'у / до'рогу // ви¹ ж, тут с'тежки¹ зна'йе'т'е ўс'і'и» // ну йа там і М'і'кола бу'ў / му'о'ї су'о'с'е'д ч'ерез 'ул'і'цу / ну і ми¹ 'ето / пошл'і'и йі'м по'казу'во'а'т' 'ету до'рогу / 'ето тре'ба бу'ло ц'і'м бо'лотом / там / гд'е м'і'и хо'а'вал'і'с' / от / там 'нада нам і бу'ло їти¹ // а с'теж,ку ми¹ ц'у хоро'шо з'нал'і'и поч'е'му / по'то'му шо л'і'етом хо'д'і'л'і'и шч'авел' ір'ват' ту'да // там так но'зи'ва'ўс' Со'док і Горо'док // а Горо'док / ц'е / ц'е бу'ў / там 'дал'ше Усо'ў с'е'ло / а 'между Усо'во'м і ци'м л'е'сом бу'ло то'к'е То'тарск'е бо'лото // о'но ст'рашно груз'а'ке бу'ло // і от ко'гда то'тари¹ там 'войе'ва... / то'тарск'е но'ш'еств'і'ї'е там бу'ло / і от / о / Горо'док / да'к 'наш'і'и / 'ето / то'гдашн'і'и вої'ска око'пал'і'и с' тамо'ка / і з'д'і'е'ла л'і'и вал // бол'шушч'і'и вал / от // і о'н'і'и ц'і'и то'атар йа'к пр'і'жал'і'и / і йі'х с ло'ша'д'м'і'и пото'п'і'л'і'и в 'ето'м / 'ето / бо'лот'е'і // о'но бо'лото / о'но н'епроходн'е бу'ло бо'лото / о'но / так йа'к ту'да по'а'пав і ч'ело'в'е'к і / та і по'що'ў / Бог йо'го зна ку'да // і от с'ку'о'ко / у'же ж, ко'гда осу'ш'і'л'і'и о'ци'ї'е бо'лота / ўже ж, прошл'і'и м'ел'і'и о'ра'ц'ейу / осу'ш'і'л'і'и бо'лота // пр'обо'вал'і'и шо'б отко'пат' / ну гд'е_то шото ж, і с'с'е'д'ла шото о'стан'е'ца / Бог йо'го зна / гд'е о'но д'е'лос' / йа'к 'кажут' йа'к на° тої св'е'т 'ето уш'ло // і там то'тар то'гда 'ви'топ'і'л'і'и / от / стро'ашне // так м'і'и йа'крас про'в'ел'і'и до 'ето / бо'лота / 'ет'і'х розв'е'ч'і'ко'ў / а од'і'н розв'е'ч'і'к с 'нам'і'и о'ста'ўс' / а йі'х пош'ло п'ят' / а ч'е'ти'р'е значи'т' 'ето пош'ло у'же 'ето / ч'ерез 'ето бо'лото // ну о'но то'да н'е осу'шен'е бу'ло / но ўже 'можна то'да бу'ло і о'так / по ко'л'е'на ў'язнут' но і'т'і'и // о'н'і'и сход'і'л'і'и ў це с'е'ло / і там 'н'е'мцо'ў н'е'ма / о'н'і'и в'ер'нул'і'и с'а з 'нами¹ / пр'і'шл'і'и м'і'и на°зад // і нам ма'о'йор / вот / дал там ука'o'зан'і'ї'а / нам

красавец, о, там сфотографіровани, на кладбіще Валя езділа, там єсть на фотографії, і у Валі, і в нас десь єсць, вот. Хата наша єсць сфотографірована, да.

І ми залазім на дуб вісоко-вісоко... і з дуба побачілі, шо человек деветь іде гуськом до нашогосела, підходіть. Аж то вже наша була розведка, старши лейтенант, от... комондір взвода розведкі полковой... і розвечікі. Прішлі, сталі, значит, єто... розговарувать с намі, а ми росказалі, шо немци оцтупілі. Они спросілі, в яку сторону. Ми, значить, росказалі, у яку. Ну, і тут сразу ж через де-то два часа, і наши войска зайшлі іс повозками і єто... і якраз в єто врем'я, як наши войска захо... пошлі дожді, росквасіло строшне, во-от. І потом началі розвеччікі... от стоялі черес хату, так у соседей... ну однажди пріходять і кажуть шо: «Но Усов, хто, хлопці, смели з вас? Покожіть нам нуччу дорогу. Ви ж тут стежки знаєте всі».

Ну, я там і Микола був, муй сусед через уліцу, ну й ми єто... пошлі їм показувоть єту дорогу, єто треба було цім болотом, там, где мі ховалісь, от, там нада нам і було йти. А стежку ми цю хорошо зналі почему – потому шо літом ходілі щавель ірвать туда. Там так нозивавсь Содок і Городок. А Городок – це... це був... там дальше Усов село, а между Усовом і цим лесом було токе Тотарске болото. Оно страшно грузке було. І от когда тотари там воева... тотарске ношествіє там було, і от, о, Городок, дак наші, єто... тогдашні войска окопалісь тамока і зділалі вал. Большущі вал, от. І оні ціх тотар як пріжалі, і їх с лошадымі потопілі в єтом... єто... болоте. Оно болото, оно непроходне було болото, оно... так, як туда попав – і человек і... та й пошов, Бог його зна куда. І от скуко... уже ж когда осушілі оціє болота, вже ж прошлі меліорацею, осушілі болота... пробовалі, щоб откопать, ну где-то шо-то ж, іс седла шо-то останеца – Бог його зна, где оно делось, як кажуть, як на той свет єто... ушло. І там тотар тогда витопілі, от, строшне.

Так мі якрас провелі до єто... болота, етіх розвечіков, а одін розвечік с намі оставсь, а їх пошло пять, а четире, значить, єто... пошло уже єто... через єто болото. Ну, оно тогда не осушене було, но вже можна тогда було і отак, по колена в'язнуть, но іті. Оні сходілі в це село, і там немцов нема, оні вернуліся з нами, прішлі мі назад. І нам майор,

поно^ап'и^іси^івал'и^і бо^імашк'и^і / що вот то^іда то^іда то / то^ік'и^ійе то
то^ік'и^ійе то / фо^ім'и^іл'и^ійе мн'е^і і ц'о^іму Н'и^іко^ілайу / дал'и^і / шо м'и^і
бу^іл'и^і сопро^івож^ідайущ'и^ім'и^і розв'едк'и^і / і йа бо^імашку ту хоро^ін'и^іу
хоро^ін'и^ів і о^ітак / д'е гд'е о^іна по^ід'елас' і / ну йак би^і / т'е^іп'ер'и^ішн'и^і
ум да 'кажут' на^і то^ігда до^ік / н'е^іплохо бу^іло б^і шоб о^іна сох^іра^ін'и^ілас'
та бо^імашка / ото^ік'е //

(100). – Так бу^іло / так бу^іло жи^іт' / т'ашко бу^іло жи^іт' без
'ма^іт'ер'и^і / д^іуже т'ашко бу^іло / бат'ко хво^ір'и^іу / а по^іто^ім т'о^ітк'и^і
ку^іпи^іл'и^і хату / од'ел'и^іл'и^іс' от нас / от // і / ко^ігда ўже 'на^іши^і во^ійска
пр'и^ішл'и^і / а ц'е ш / йак ска^ізат' / гр'а^ізно^іта бу^іла / о^іни^і ш по^іли^і
пови^іри^івал'и^і / 'ето ў 'хатах / на^і бл'и^індаж'и^і / у 'ето / н'е^імци^і /
от // так 'си^ірос'ц' / 'вош'и^і / т'и^іф / по^ішол т'и^іф / до^ікто^іро^іу^і же не
бу^іло н'и^ійак'и^іх / бу^іў йа^іки^іс' йа^ікого^іс' хв'ел'шера пр'и^іслал'и^і / і
то^іго / і тот у нас от т'и^іхва у^ім'ер / от // ну і так у^іже / т'и^іх / і ў нас
ў с'ел'е 'ето по^ім'ерло сто п'ят' душ / по^ім'ерло і ў том чи^ісл'і^і мо^іў
'бат'ко по^ім'ер / от т'и^іхва / вот // це ж йак'рас 'сорок / 'сорок д^іруги^і
на^і 'сорок тр'ег'и^і год^і / з 'ето / з'и^імойу / от / по^ім'ер / по^ім'ер он
йак'раз же / у^ім'ерла 'женшч'и^іна од^іна / а он ўто^іри^ім і по^іто^ім
'нача^іл'и^і / от // сн'и^ігу бо^ігато бу^іло / ви^іво^із'и^іт' т'ашко бу^іло / там
под'вод^іка од^іна бу^іла / от // а во^ійска ж^і пр'и^ішл'и^і до^ік 'кон'е^і
позоб'и^ірал'и^і од л'уд'е^ій / от / ну хоро^ін'и^іл'и^і ўс'е^ім с'елом / йак у^іже
хто ўм'ре / хто ўже мог^і на^ігам'и^і ход'и^іт' до^ік хоро^ін'и^іл'и^і / на^і кла^ідб'и^ішчах
л'уд'е^ій // ну / бат'ко по^ім'ер / остал'и^іс' т'о^ітк'и^і / с'уда т^ітуда / ўже ж /
йак 'кажут / м'ен'е^і ўже с'ем'на^іца^іт' / по^ішоў вос'ем'на^іцати^і год^і /
вот / і нас / моб'и^іл'и^іза^іцейа / моб'и^іл'и^ізо^івал'и^і // пр'и^ішл'и^і м'и^і / нас
у войн^іко^імат / с войн^іко^імата п'е^іш'ком / на^іпра^іўл'ен'е^ійе на
'Дал'н'и^і // н'и^іхто н'е сопро^івож^ідаў / це ж у ла^іпт'ах / посто^іли^і / от /
обори^і / о^інуч'и^і / пор'т'анк'и^і йак 'кажут' // шл'и^і ішл'и^і
о^іце / у^іже / Новоши^іп'ел'и^іч'и^і / Горноста^ійпол' / на^іпра^іемуйу
'К'и^ійе^іу / ну / пр'и^ішл'и^і т^іуда / шо то / об^іратно 'нача^іл'и^і бол'ет' /
йак так йак м'и^і ўже 'ето / моб'и^іл'и^ізовани^ійе / отпу^іст'и^іл'и^і нас на^і
оди^ін м'е^іс'а^іц на^ізад / а по^іто^ім ч'ерез м'е^іс'а^іц об^іратно і //
зо^іпа^існо^ій / 'ето / полк / за^іпасно^ій полк сто^ійа^іу / і ско^іл'ко йа бу^івайу
у 'К'и^ійов'і^і / і 'хочу по^ібачи^іт' о^іту 'ул'и^іцу / і н'и^ійак йа йи^ій / ц'е ў
л'уд'е^ій на^ідо сп^іраши^іват' / по^істарому К'ерос'и^іна^ійа 'ул'и^іца / 'ето од
Л'во^іўско^ій пл'ошча^ід'и^і д'ето н'едал'о^іко / пото^іму шо нас во^ід'и^іл'и^і ў
к'и^інот'еатр Ча^іпайева / ос' / око^іло Л'во^іўско^ій пл'ошча^ід'и^і йе к'и^інот'еатр
Ча^іпайева / і нас во^ід'и^іл'и^і / так 'ето / зна^ійу шо от^іуда ўн'и^із ўс'о

вот, дал там указанія, нам понописивалі бомашкі, шо вот тода-то тода-то, токіе-то токіе-то фоміліе, мне і цьому Ніколаю далі, шо мі були супровождающімі розведкі. І я бомашку ту хоронів-хоронів і отак, де... где она поделась і... ну, якби теперішні ум да, кажуть, на тогда, док неплохо було б, щоб она сохранилась та бомашка. Отоке.

(100). – Так було... так було жить, тяшко було жить без матері, дуже тяшко було. Батько хворів, а потом тюткі купили хату, одделілись от нас, от. І когда вже наши войска прішлі, а це ш, як сказать, грязнота була, они ш поли повиривали... ето... в хатах, на бліндажі, у ето... немци, от. Так сиросць, воші, тіф... пошол тіф, докторов же не було ніякіх. Був якийсь... якогось хвельшера пріслалі, і того... і тот у нас от тіхва умер, от. Ну, і так уже тіх, і в нас в селе ето... померло сто пять душ... померло... і в том числі й мой батько помер от тіхва, вот. Це ж якрас сорок... сорок други на сорок треті год, з ето... зімою, от, помер. Помер он якраз же... умерла женщина одна, а он вторим і потом началі, от. Снігу богато було, вивозить тяшко було, там подводка одна була, от. А войска ж прішлі, док коней позобірали од людей, от. Ну, хоронілі всем селом. Як уже хто вмере, хто вже мог ногами ходить, док хоронілі на кладбіщах людей.

Ну, батько помер, остались тюткі, сюда-туда, вже ж, як кажут, мене вже семнацать, пошов восемнадцатий год, вот, і нас, мобілізаця, мобілізували. Прішлі мі... нас у военкомат, с воекомата пешком,направленее на Дальні. Ніхто не супровождав, це ж у лаптях, постолі, от, обори, онучі, портянкі, як кажуть. Шлі-ішли оце, уже, Новошипелічі, Горностаиполь, напругую Кіев. Ну, прішлі туда, шо-то обратно началі болей. Як так, як мі вже ето... мобілізование, отпустилі нас на один місяц назад. А потом через місяц обратно. І запасной ето... полк, запасной полк стояв. І сколько я буваю у Кійові, і хочу побачить оту уліцу, і ніяк я її... це в людей надо спрашивать, по-старому Керосінная уліца, ето од Львовской площаді де-то недалёко, потому шо нас воділі в кінотеатр Чапаева, ось, около Львовской площаді є кінотеатр Чапаева, і нас воділі, так ето... Знаю,

надо спускаца / там і ў 'Баб'і'ном йа'ру / д'е растр'ел'ал'і' ж н'е'і'мці
йеў'р'ейеў / от //

(101). – М'і' / нас обу'чал'і' / йа по'пав у с'танкови'іе
пул'е'м'оч'і'ком // йа буў тог'да так 'роста н'ебол'шого / но
йа 'поўні' буў то'к'і' так / і в'і'б'і'рал'і' то'к'і' / ц'е ж' т'реба
ста'нок 'н'ес'т'і' / т'е'ло по'д'а пул'е'м'от // і нас там пообу'чал'і' /
'м'е'с'а'ц / от // кор'мі'т' / 'мож'на ска'зат' шо так / полуго'лодни'іе
'жи'л'і' / полуго'лодни'іе // хоро'шо шо / 'ран'ени'і' буў наш /
'ран'ше йе'о'го за'брал'і' / о / он н'е то шо 'ран'ше / а іш'ч'е до
во'їні' / старш'і'на / Шул'га от // і полу'ч'і'лос' так шо он
по'паў / по ра'н'ен'і'йу л'е'ч'і'ўс' ў 'Кі'йев'і' / і в'ето'й за'пасни'і'
полк об'ратно й'і'х го'тов'і'л'і' на'о' хронт // дв'і'е сто'лови'х було у
'ето'м город'к'е / тут з'начи'т' 'ето / ну шо ж / по'й'еў там дв'і'
'лож'к'і' борш'ча / копус'т'і'на копус'т'і'ну н'е дого'н'айе / 'лож'ку
'це'і п'шон:о'і 'каш'і' і дв'і'ес'т'і' грам х'л'е'ба // «а'ну пош'л'і'» /
йа на'о' сво'його там од'ного то'вар'і'шча гово'р'у / «пош'л'і' ў ту
сто'лову / 'може там по'прос'і'м / 'може хоро'ши'і' це'і 'повар /
дас'ц' хоч 'йушки' і'йа'ко'ў» // м'і' пр'і'ход'і'м / г'л'ан' / о'чам н'е
'в'ер'і'м / аж там сам 'ето / о'це'і 'сами' Шул'га / ста'рш'і'на // он
йак г'л'ануў / от / доў'но нас 'бачи'ў / да / йа ко'жу «С'е'м'ен
Куз'м'і'ч / не познай'е'т'е?» / о / то'к'і' ж 'ради' / це ж сво'й'і'х
л'у'д'е'і' / 'около 'Кі'йова н'еда'л'око / а до'дому ж йо'го н'е
отпу'ска'ют' / о / йа'к'і' ж он 'ради' / а он д'е'журни' по
п'і'шч'е'блоку / ну і ко'жу / «С'е'м'ен Куз'м'і'ч / го'лодни'і' йак
со'а'баки'» // он ш'час нам бо'чок борш'ча / бо'чок п'шон:о'і
'каши' / ну шо / м'і' там чу'т' н'е пооб'йе'дал'і'с' / да // і о'це по'ка
он іш'ч'е буў / по'ка і'х н'е ув'ез'л'і' на'о' хронт / он нас
кор'м'і'ў // а по'то'м д'е'то у'же / і м'і' 'нача'о'лі' г'рупово'йе
п'і'с'мо п'і'сат' / шо'б' нас отп'рав'і'л'і' на'о' хронт // ну хронт'ов'і'к'і'
рос'казу'ют' / шо на'о' хронт'і' так / д'руг'і' раз' го'лодни'і' / а д'руг'і'
раз о'так хва'тайе / от // і ч'і' на 'наше у'же г'руп'о'в'е п'і'с'мо
отк'л'і'кнул'і'с' / а ч'і' м'і' на'о' і'м'я кома'н'д'і'ра пол'ка ц'о'го
за'о'па'с'ного п'і'с'ал'і' / а ч'і' у'же то / так ска'зат' / вопш'ч'е нас
'надо було отп'ра'ў'лат' // од'е'л'і' нас в ан'гл'і'і'ску х'ворму /
йа'ка_то та'о'ка жоў'то'вата була / 'жоўти'іе ан'гл'і'і'ск'і'іе
бо'т'і'нк'і' / вот / і з'нач'і'т' на'о' с'танце'йу отп'рав'і'л'і' // отп'рав'і'л'і'
і 'нача'о'лі' м'і' войс'е'ват' / С'тар'і' 'Самбор / 'Нов'і' 'Самбор / от
там // от / іт' / он отсту'п'і'ў дал'ше ў Ка'р'пати' ў 'гори' / вот /
да / ну там у'же кор'м'ож'ка хо'роша нам була / да'вал'і' 'кажди'

шо оттуда вніз всьо надо спускаца, там і в Бабіном яру, де растрелялі ж немци євреєв, от.

(101). – Мі... нас обучалі, я попав у станковие пулемьоччиком. Я був тогда так роста небольшого, но я повни був токі, так... і вібіралі токі... це ж треба станок несті, тело под пулемьот. І нас там пообучалі місяц, от. Кормить, можна сказать, шо... так, полуголодние жилі, полуголодние.

Хорошо, шо ранений був наш, раньше его забралі, о... Он не то, шо раньше, а іще до войны, старшіна Шульга, от. І получілось так, шо он попав... по раненію лечівсь в Кієві, і в етой запасний полк... обратно їх готовілі на хронт.

Дві столових було у етом городке, тут, значить, ето... ну, шо ж, поев там две ложкі борща, копустіна копустіну не догоняє, ложку цей пшонной каші і двесті грам хлеба.

«Ану пошлі», – я на свогого там одного товарища говорю, – «пошлі в ту столову, може, там попросім, може, хороший цей повар, дасць хоч юшки якої». Мі пріходім – глянь, очам не верім, аж там сам ето... оцей сами Шульга, старшіна. Он як глянув, от, довно нас бачив, да... Я кожу: «Семен Кузьміч, не познаете?» – о, токі ж ради, це ж своїх людей. Около Кійова недалько, а додому ж його не отпускають, о. Які ж он ради. А он дежурни по піщеблоку, ну й кожу: «Семен Кузьміч, голодни як собаки». Он щас нам бочок борща, бочок пшонной каші. Ну шо, мі там чуть не пооб'єдалісь, да. І оце пока он іще був, пока їх не увезлі на хронт, он нас кормів.

А потом де-то уже... і мі началі груповое пісьмо пісать, шоб нас отпавілі на хронт. Ну, хронтівікі розказують, шо на хронті так: другі раз голодни, а другі раз отак хватає, от. І чі на наше уже групове пісьмо отклікнулись, а чі... мі на ім'я командіра полка цього запасного пісалі... а чі вже то, так сказать, вопще нас надо було отпавлять.

Оделі нас в англійску хворму, яка-то така жовтовата була, жовтиє англійські ботінкі, вот, і, значіть, на станцею отпавілі. Отпавілі і началі мі воевать. Старі Самбор, Нові Самбор, от там. От, іт...

Он отступів дальше в Карпати в гори, вот... Да, ну там уже кормьожка хороша нам була, давалі кажди день нам

д'ен' нам 'веч'е^ором / старш'і^ина 'ето / розл'і^уно^у 'вод^кі^и по сто
грам / да^овал'і^и нам //

(102). – Там у'же ж' із^а Ка^ор'пат / 'ето у'же ж / йак 'кажут' бой'еви'і^е
дн'і^и мої^и і мої^их с'в'ерсн'і^ико^у / х'лопцев іс^се'ла / з мо'го // пр'і^и
мн'е од'ного Ст'опу По'тап'енко с'наїп'ер 'ето / ў'б'і'ло / по'то'м там
іш'ч'е с^сос'е'дн'его с'е'ла / х'лопцеў 'ві'б'і'ло / ну м'і^и ў'трой'і^х ш'ч'е
бул'і^и ж'і'ві'и вот // і в од'ном м'і^ес'ці'е бу'ло на'ступл'ен'е'і^е / дал'і^и
нам 'вод^кі^и / ну шо ж м'і^и х'лопци / дал'і^и 'вод^кі^и а / кол'і^и ж м'і^и
й'е'і^и 'ето / ві'п'і'вал'і^и? / по'п'я'н'е'л'і^и / і поди'майт // а пол'ана
та^окайа бу'ла / а пол'ана та^ок'і^им 'ров'і^иком / об'копана'я бу'ла / і в
'етом 'ров'і^ику он 'д'е_то отсту'п'і'л дал'ше / а за'с'е'д^ку зр'об'і'ў / два
руч'ні'х пул'е'м'ота кр'ест_накр'ест // і ко'да под'на'л'і^и / на'ч'і'сту'ю
пол'ану 'ві'ш'л'і^и / он кр'ест_накр'ест йак даў // тої кр'і'чи'т' «мамко
помо'г'і^и! / ої_мамко! ой_ето!» / і там 'вос'емс'ат проц'енто^уў на'шого
д'вадц'а'т' шест'ого 'ода 'ві'б'і'ло // г'лупо бу'ло / 'ето ка'п'і'тан /
по'то'м йо'го уб'рал'і^и / йа н'е з'на'ю / шо й'ему / 'ето / на'ч'і'сту
пол'ану / то ж 'надо бу'ло роз'в'е'д'ку зр'об'і'т' / вот // і от ко'да м'і^и
ко'да м'і^и 'ето / полз'л'і^и / і спа'с'і'бо шо 'Маслоў фо'м'і'л'і'я / сам
'руск'і' / ро'сказува'ю шо / бу'ў д'і'р'ектор масл'оз'овода / шо_то он там
прош'п'ет'і'ўс' / і йо'го / у'же йо'го 'оди' н'е подл'е'жа'ю / но йо'го на'
хрон'т отп'рав'і'л'і^и / суд'і'л'і^и но / знач'і'т' р'еш'і'л'і^и / он по'про'с'і'ўс'
на' хрон'т // так он 'каже / «си'нок / си'нок / ти' од' м'ен'е дал'око
н'е 'ето / голо'ви' н'е поди'маї / 'надо 'умно вой'е'ват' / йа / 'каже / ў'же
прої'шоў дв'і'е вої'ні' / 'надо 'умно» // і пул'е'м'от так сп'рава /
тр'ос'і'руйущ'і'м'і^и да'йе / от / «да'вай 'ето / пр'і'го'то'ў л'і'монку /
ти' кае / ти' ж моло'ди'ї / ти' с'і'л'н'еїш'і^и ў'рук'е'ї» // і м'і^и так
'голо'ви' до 'ето до з'емл'і^и / под_поў'зайом / ну 'може под'полз'л'і^и от
йак до до 'ві'ш'н'і^и / ну 'метро'ў / с'коко там бу'ло / 'метро'ў с'е'м /
'може 'вос'е'м // а он / а он / прав'еї 'пул'і' л'е'т'ат' н'е на нас / 'ток
он м'ен'е'і шепч'е / «бро'саї» / йа ч'е'ку ви'ри'ва'ю / раз! // йак'раз йі'х
два бу'ло / йак'раз_ так 'оба на'по'вал // от йі'х 'ето / пул'е'м'от да /
і йак цеї зо'г'лох / і тої то'да п'ер'ес'та'ю / тої 'ві'д'і'мо пон'а'ю шо ў'же
'етот / й он'і^и шо ж / т'е то у'же н'е'і'мци' по'г'і'бл'і'а а т'е 'д'е_то у'же
т'е'і'кат' // ну тут у'же ж 'нача'л'і^и на'ши' з / 'цейе / ў'й'учні'і^е
но'с'і'л'к'і^и / це дв'е'і 'пал'к'і^и / бр'е'з'ент / подб'е'рат' / там стра'ш'не
бу'ло // там 'ві'д'і'мо йі'х / пото'му_шо м'і^и м'і^и ў'п'е'р'од_
пош'л'і^и / с'токо нас_бу'ло / а по'то'м / ш'ч'е два дн'а / нас об'ратно
сфор'м'і'ровал'і^и // ко'ро'ч'е гово'р'а / бу'ла / у нас 'рота / сто д'вац'а'т'
ч'ело'в'е'к на нас моло'ди'х / ну там ост'ало'с' / ну йерун'да / 'може

вечером, старшина ето... розлівної водкі по сто грам, давали нам.

(102). – Там уже ж із Карпат... ето уже ж, як кажуть, боевие дні мої і моїх сверсників, хлопцев іс села з мого. Прі мене одного Стьопу Потапенко снайпер ето... вбіло, потом там іще с соседнего села хлопцев вбіло.

Ну, мі втроїх ще булі живі, вот. І в одном місці було наступленее, далі нам водкі... Ну, шо ж мі, хлопци... далі водкі, а колі ж мі єї ето... віпівалі? Поп'янелі. І подимаєт... А поляна такая була... а поляна таким ровіком обкопаная була, і в етом ровіку... он де-то отступіл дальше, а заседку зробів, два ручних пулемьота крест-накрест. І кода поднялі, на чістую поляну вішлі, он крест-накрест як дав. Той крічить: «Мамко, допомі! Ой мамко! Ой ето...»

І там восемсят процентов нашого двадцать шестого года вбіло. Глупо було... ето капітан, потом його убралі, я не знаю, шо ему ето... на чісту поляну... то ж надо було розведку зробіть, вот. І от кода мі кода мі ето... ползлі, і спасібо, шо... Маслов фомілія, сам рускій... розказував, шо був діректор маслозавода, шо-то он там прошпетівсь, і його... уже його годи не подлежав, но його на хронт отпавілі, суділі, но, значіть, решілі, он попросівсь на хронт. Так он каже: «Синок, синок, ти од мене далеко не ето... голови не подимай, надо умно воевать, я, каже, вже пройшов дві войны, надо умно». І пулемьот так справа тросірующімі дає, от: «Давай ето... пріготов лімонку. Ти, кає, ти ж молодий, ти сільнейші в руке». І мі так голови до ето... до землі, подповзайом, ну, може, подползлі от як до... до вішні, ну, метров скоко там було, метров сем, може, восем. А он... а он... правей пулі летять, не на нас, ток он мене шепче: «Бросай!» Я чеку вирываю – раз!. Якраз їх два було, якраз... так оба наповал. От їх ето... пулемьот, да... і як цей зоглох, і той тода перестав – той, відімо, поняв, шо вже етот... й оні шо ж, те то уже немци погіблі, а те де-то уже текать.

Ну, тут уже ж началі наши з цее... в'ючние носілки... це две палкі, брезент... подберать. Там страшне було. Там, відімо, їх... потому шо мі... мі вперьод пошлі, стоко нас було, а потом ще два дня нас обратно сформіровалі. Короче говоря, була у нас рота, сто двадцать человек на... нас, молодых,

д'ето п'ат'наца⁰т' / мо дв'аца⁰т' ч'ело'в'є'к осталос' / там нас
в'ї'кос'ї'л'ї'ї //

(103). – Ну так мн'є пр'ї'ш'лос' х'ронтом проїт'ї'ї аж / тр'ї'ї
гра⁰н'ї'ци'ї / Г'ер'ман'є'їа / Ч'ехосло'вак'є'їа і Пол'ша // 'ето Остр'ава
Мо'раўскаїа / 'город¹ / круп'н'є'їш'ї'ї / 'тойес'т' йак / йа⁰к'ї'ї 'город йа
його н'є 'бачи'ў / но д'є'ло ў том шо / в'етом 'город'є'ї / 'танкови' завод
н'ї'м'єц'к'ї'ї буў / под'з'омни' // і пр'амо рос'казуйут' / шо там і'ше
т'опли'їє в'ї'ход'ї'л'ї'ї 'от:уда / там бо'ї'ї / там бо'ї'ї стр'ашни'їє
шл'ї'ї / вот // і ко'гда / ко'л'ї'ї ж у'же / ми'ї стал'ї'ї под'ход'ї'їт' нам 'город
в'ї'дно // а он б'їє / от:уда із із о'руд'ї'ї'ї / і йа 'токо усп'єв о'ўто'мат у
п'раво'ў ру'к'є' да д'умаїу так 'ето / под'н'аца / у'же ж / кр'ї'чи'їт' кома'нд'ї'їр
роти' / «ўп'єр'од!» / во // і 'токо под'н'аца і тут 'падаїє 'ето / сна'р'ад /
і йа 'токо по'чувствова'ў шо м'є'н'є от'к'ї'їнуло ў 'сторону // і 'чувствуйу шо
'ето / с'об'є'х ног у 'м'є'н'є кроў / і с'рук ну / о'це ў 'руку бу'ло
ра'н'є'н'ї'їє / а то в'об'є'ног'ї'ї // ў 'ногу тут / йа проба'чайус' / йа'б'ї'
чут' чут' чут' / то оста'єс' б'ї'ї н'є муш'чи'на / ну пр'амо от так
р'а'дом / ну там у 'м'є'н'є р'ана здо'рова / о'сколок у ко'ст' // йа до с'во'го
земл'а'ка ко'жу / «П'єт'а / на⁰ о'ўто'мат / скажєш кома'нд'ї'їру роти' /
шо Го'ўр'ї'л'єнка р'ан'ї'ло» / от // ка'же «по'ўзи' на⁰зад / по'ўзи'» // ну
йа ў'же / пр'а'ду ско'зат' / по'ўзу до^а д'ума'їу / «Господ'ї'ї / да'ї Господ'ї'ї
шоб¹ д'руг'ї'ї сна'р'ад у'же не до'б'ї'ў тут» // хоч у'же ж 'ран'є'н да'к' із
х'ронта ж у'же ж ў 'госп'ї'їтал' // ну / д'ума'їу / 'ран'є'н н'є так т'а'жє'ло
шоб¹ йа ў'же н'є мог / ну по'ўзт'ї'ї мог / і / ў 'м'є'н'є // а тут у'же ц'ї'їє
са'н'ї'їтари' / у'же 'ход'ат' / шу'каїут' у'же 'ра'н'є'н'ї'х / йа 'бачу шо
д'ал'ше йа кр'ї'чу шо «помо'г'ї'їт'є!» / аж о'ни'ї подо'шл'ї'ї / 'м'є'н'є
уд'вох / ко'н'а подо'гна'ї'ї / о'це м'є'н'є на⁰ ци'їє ў'їучни'їє но'с'ї'л'к'ї'ї
поло'жи'л'ї'ї / а ў л'єску мо'а'ши'на / «газ» / цє'ї га'зончи'к шч'є
ста'рї'ї / «газ^аа» / от // нас 'вос'є'м ч'ело'в'є'к поло'жи'л'ї'ї і в'ето /
отв'єзл'ї'ї / там Б'їел'с'к / буў / на 'баз'є'ї са'ха'р'ного за'вода / 'госп'ї'їтал'
буў // от ў том 'госп'ї'їтал'ї'ї / так у'же ў 'госп'ї'їтал'ї'ї / нам / 'ран'є'н'ї'є
ко'тори'їє / ко'гда ў'же 'город / шч'є / шч'о ж н'є / у'же цє /
орт'ї'л'єр'ї'ск'ї'ї н'є пр'ї'ї мн'є бу'ло // ко'гда ў'же ў 'госп'ї'їто'а'л'ї'є /
пр'ї'ход'ї'л'ї'ї / так ми'ї ў'же стал'ї'ї / у'же н'єм'но'ж'ко йа ста'ї на⁰
кости'л'ах 'ход'ї'їт' / а / м'єд'п'єрсо'нала н'є хв'а'тало / до'к' нам пр'ї'ру'чал'ї'ї
охв'ї'їцєро'ў шоб / 'ето / во'д'ї'їч'к'ї'ї по'дат' йї'м // ма'їор о'д'ї'н' і
коп'ї'тан л'є'жаў / у п'алат'ї'є / да / так йа ў'же йї'х об'с'лужува'ў // а
пол'ак'ї'ї 'п'ї'во / о'це здо'рови'ї чан то'к'ї'ї буў под 'єт'ї'їм / под
'госп'ї'їто'а'л'єм / док' о'то но'а'л'ут' тої чан 'п'ї'ва / і во'ди'ї н'ї'хто н'є

ну там осталося, ну ерунда, може, де-то п'ятнацять, мо', двацять человек осталося. Там нас вікосілі.

(103). – Ну, так мне пришлось хронтом пройти аж три граніци – Германея, Чехословакея й Польша. Ето Острава Моравская, город крупнейші, то есть як... які город, я його не бачив, но дело в том, шо в етом городе танкови завод німецькі був, подзьомни. І прямо розказують, шо там іше тьоплие виходілі оттуда.

Там бої... там бої страшние шлі, вот. І когда... коли ж уже ми сталі підходить, нам город відно. А он б'є оттуда із із орудій, і я токо успева... овтомат у правой руке, да думаю так ето... подняца, уже ж крічить командір роти: «Вперьод!», во. І токо подняца – і тут падає ето... снаряд, і я токо почувствовав, шо мене откінуло в сторону. І чувствую, шо ето... с обеих ног у мене кров і с рук. Ну, оце в руку було раненіє, а то в обе ногі. В ногу тут, я пробачаюсь, ягби чуть-чуть-чуть, то оставсь бі не мущина, ну прямо от так радом, ну там у мене рана здорова, осколок у кость. Я до свого земляка кожу: «Петя, на овтомат, скажеш командіру роти, шо Говріленка раніло», от. Каже: «Повзи назад, повзи».

Ну, я вже, правду сказать, повзу до думаю: «Господі, дай Господі, щоб другі снаряд уже не добів тут». Хоч уже ж ранен, дак із хронта ж уже ж в госпіталь. Ну, думаю, ранен не так тяжело, щоб я вже не мог... ну, повзті мог. І в мене... А тут уже ціє санітари уже ходять, шукають уже ранених, я бачу, шо дальше, я крічу, шо: «Помогіте!» Аж они подошли, мене удвох, коня подогнали, оце мене на ціє в'ючние носілки положили, а в леску мошина «Газ», цей газончик ще старий, «Газ АА», от. Нас восем человек положили і в ето... отвезлі, там Б'ельськ був, на базе сахарного завода госпіталь був.

От в том госпіталі, так уже в госпіталі, нам, ранение которіє, когда вже город іще... іщо ж не... Уже це, ортілеріскі не прі мне було... Когда вже в госпітолі пріходілі, так ми вже сталі, уже немножко я став на костіях ходіть, а медперсонала не хватало, док нам пріручали охвіцеров, щоб ето... водічкі подать їм. Майор одін і копітан лежав у палаті, да так я вже їх обслужував.

А полякі піво... оце здорови чан токі був под етім... под госпітолем, док ото ноллють той чан піва – і води ніхто не

п'їу / нам же п'їво во'з'їл'ї // до'к й'їм о'то поїду наб'єру
 граф'їн п'їва при'н'єсу / по'ка йа пр'їн'о'с да постав'їу / о'ни'ї же
 в'їп'їл'ї / об'ратно йа ўже поїду по п'їво / о'там йа на'уч'ї'ўс'а п'їво
 п'їт' // і пр'ї / ко'гда ста'л'ї посту'пат' ц'їи'ї ўже 'ран'ени'є / до'к
 ро'сказа'у'л'ї / шо о'цеї же Ст'рава Мо'раўска'я / 'город' / он стра'шно
 укр'єпл'он'ї бу'у / тр'ї тр'ї ч'єти'р'є л'їн'ї'ї об'орони' було // так
 от у тр'ох л'їн'ї'ї'ях об'орони' / 'ето / да ў тр'ох бу'л'ї'ї ц'ї'їє /
 'ч'ехи' / пол'ак'ї'ї / ру'м'їни' / хто шч'є / хто шч'є за'ї'їми'ї 'шоу' //
 у'же ж хронт то по'ки'дал'ї / о'ц'ї'ї ру'м'їни' і ма'д'ари' / но час'т'
 до'бро'вол'цев о'стала'с' // а ч'єт'в'єрта л'їн'ї'ї'а н'є'мци' / отсту'пай'їш
 ти' / о'ни'ї с'разу ра'о'стр'єл'уйут' і ўс'є // ну і там / т'ро'їє 'суток шл'ї'
 бо'їа / не мо'гл'ї'ї // так 'нашу а'рт'їл'єр'ї'ї'ю йак в'ї'став'їл'ї' /
 док / 'ето / час 'сорок м'ї'їнут беспре'р'ї'ї'но йак 'дал'ї' / і о'н'ї'ї ўже
 з'нач'ї'т' 'ето / ўс'о // там гово'р'ї'т' / ко'гда у'же 'наши'ї шл'ї'ї до
 трон'їшеї / до'к гово'р'ї'т' / й'ї'х хто ж'ї'ў бу'у / док оглу'ш'ї'ло // 'токо
 'рук'ї'ї под'н'ат'ї'ї / а слова ўже ска'зат' н'є мо'г / й'ї'х там пр'їп'єкл'ї'
 до'бр'єно // так ро'ска'зуйут' шо скла'ди' стра'шен'ї'їє 'би'л'ї'ї /
 под'з'омни'їє за'води' / там / 'єт'ї'х / ци'х тр'ох'в'єйо'у на'б'рал'ї'ї 'наши'
 'ето ўже во'їс'ка стра'шно ба'гато і про'дукто'ў // ну і сл'учаї ро'сказа'у'л'ї'
 то'к'ї'ї бу'у шо / 'к'ї'їнул'ї'с' це ж йак ка'жут' 'руск'ї'ї 'Іван / у по'гр'єба
 там д'є / а он поза'тра'ў'ова'ў сп'ї'рт'не / а о'ни'ї зна'л'ї'ї шо 'падк'ї'їє
 'наши'ї на' 'ето 'д'є'ло / так сна'чала бо'гато пот'ра'в'їл'ї'с' // а по'то'ўм
 красноп'огон'ї'ї'к'ї'ї ўс'о 'ето под ох'рану / вот / под ох'рану 'ето ўс'о
 ў'з'ато бу'ло / і ўс'є ўже ж тут зоб'рал'ї'ї //

(104). – Ну йа посл'є 'госп'ї'тал'а / а 'ран'ї'ло м'єн'є ч'єти'р'на'ца то'го
 оп'р'єл'а / да / 'сорок п'ї'ятого 'года / от // і посл'є'ї 'госп'ї'тал'а нас /
 в'ї'здо'раўл'уйушч'ї'ї 'ето / в'ї'здо'раўл'уйушч'ї'ї ба'та'л'їон / нас сто
 д'ва'ца'т' п'ї'ят' ч'єло'в'є'к // с'тарш'ї'ї л'єїт'єнант 'тоже бу'у 'ран'ени'ї / і
 со'прово'ждайушчи'ї / йа шч'є і на'кул'гова'ў на' л'єву 'ногу / шч'є
 'бол'ї'ї бу'ли'ї // і нас ў с'торону П'раг'ї'ї / п'є'ш'ко'ўм / вот / ў с'торону
 П'раг'ї'ї // а там же ж / од'на / у'же ж / 'даже ко'п'ї'тул'а'єйа бу'ла /
 і там 'арм'єйа од'на не зда'вала'с' / так от нас ту'да на' 'помошч' // ну
 м'ї'ї ўже / так ска'зат' / н'є доїшл'ї'ї / і там же ко'п'ї'тул'ї'ї'рова'ў
 цєї / г'єн'єрал 'їл'ї'ї он бу'у хв'єл'д'маршал / чорт з'найєт йо'го /
 от // і там у'же / і так / да // так у'же ц'є ж во'ї'на мн'є ў 'госп'ї'тал'є'
 'конч'ї'їлас' // 'бач'ї'їм з'нач'ї'т' 'їйд'є / 'ето / т'рактор / а ў нас то'к'ї'їх
 тракто'ро'ў н'є бу'ло / на' р'єз'ї'ї'новом хо'ду / у нас же то'гда шч'є
 то'к'ї'їх тракто'ро'ў н'є бу'ло / і та'к'є 'гасло ц'є ж і но'п'ї'їсано /
 «во'ї'на ск'ї'їнч'єна' / а нам же н'є в'єр'ї'їца //

пів, нам же піво возілі. Док їм ото пойду наберу графин піва, принесу. Пока я пріньюс да поставів, они вже віпілі, обратно я вже пойду по піво. Отам я научівся піво пїть.

І прї... когда сталі поступать ції вже ранение, док розказувалі, шо оцей же Страва Моравская город, он страшно укреплённый був, трї... трї-четыре лінії оборони було. Так от, у трьох лініях оборони ето... да в трох булі ціє... чехи, полякі, румини, хто ще, хто ще за їми йшов. Уже ж хронт-то покидали оці – і румини і мадяри, но часть добровольцев осталась. А четверта лінія — немци, отступайш ти – они сразу расстреляють і все. Ну, і там трое суток шлі боя, не могли. Так нашу артилерію як віставілі, док ето... час сорок минут непрерывно як далі, і оні вже, значіть, ето... всьо. Там, говоріть, когда уже наши ішли до троншей, док, говоріт, їх хто жив був, док оглушіло – токо рукі поднятї, а слова вже сказать не мог, їх там прїпеклі добренно. Так розказують, шо склади страшенние билі, подзьомниие зоводи, там етіх... цих трохвейов набрали наши ето... уже войска страшно багато і продуктов.

Ну, і случай розказовалі токі був, шо кїнулись... це ж, як кажуть, рускій Іван... у погреба там, де... а он позатравльовав спіртне, а они знали, шо падкіє наши на ето дело. Так сначала богато потравілісь, а потом краснопогоннікі всьо ето под охрану, вот... под охрану ето всьо взято було, і все вже ж тут зобралі.

(104). – Ну, я после госпіталя... а раніло мене четирнадцатого опреля, да... сорок пятого года, от. І после госпіталя нас, віздоровлюющі ето... віздоровлюющі батальйон, нас сто двацать пять человек... старші лейтенант тоже був ранени... і сопровождающи. Я ще й накульговав на леву ногу, ще болі були. І нас в сторону Прагі пешком, вот, в сторону Прагі. А там же ж одна уже ж... даже копїтуляця була, і там армея одна не здавалась, так от нас туда на помощ. Ну, мі вже, так сказать, не дойшли, і там же копїтуліровав цей генерал ілі он був хвельдмаршал, чорт знаєт його, от. І там уже... і так, да.

Так уже це ж война мне в госпіталі кончілась. Бачім, значіть, їде ето... трактор, а в нас токіх тракторов не було на резіновом ходу... у нас же тогда ще токіх тракторов не було... і таке гасло це ж і нопісано: «Война скінчена». А нам же не веріца.

3.: Якою мовою було написано?

— Ну / йак ско¹зат' / 'нашойу / 'токо так шо / ў'род'е¹ 'бол'ше по_ук'райи'нск'ї^и / «в'ї'тна ск'ї'нч'ена» / отак // ну і / «в'ї'тна» / док це ж «і» м'ягке / а то так йак «і» н'е по_руск'ї^и / 'ето ши'рок'е / «в'ї'тна ск'ї'нч'ена» // і тут 'госп'ї'то^ал' / це ж йак ўс'ї^и ўже / йак йа 'ето ў'хожу / це ж коп'ї'тану мо^айору / ої_йе / шо шо твор'ї'лос' / шо твор'ї'лос' / тан'цуйут' / т'е сп'ї'вайе а т'е п'лач'е / бо брат_же пог'ї'б у ци^х м'едс'ес'т'ор / ў 'того брат пог'ї'б / у 'того 'бат'ко / а 'ци'йе / хто не 'може до^ак у'же і споў'зайут' на^о 'ето / на^о пол_ / да і рукам'ї^и / аї_йа_йаї // зроби^ли¹ нам це / об'єд^ал' празн'ї'чни^ї / по сто грам гор'ї'лки¹ / і по'то^ум / 'ч'ер'ез д'ен' же нас і ў 'маршову 'роту / на Прагу / но ўже воїна була 'конч'ена ўс'а //

(105).— А по'то^ум от'уда буў буў при^їказ / пр'ї'гнат' лоша^од'еї до 'К'ї'йова // ўс'о ж було / у кол'госпах же н'ї'чого н'е було // уко^зан'ї'йе то'койе / 'ето сек'ретное було / зо^аход'ї'ш / 'н'ї'м'ец жи^їв'е / 'пару 'кон'еї / зоб'ї'рат' до йед'їного // ч'ех / пол'ак / 'йесл'ї' 'пару 'кон'еї / зо^аб'ї'рай одно'го / а од'ного оста^оўл'аї / вот // ну так_так / ну а йа ўже / м'ен'е на^о х'ронт'е м'лад'шого с'ер'жанта пр'ї'свойл'ї' / кома^онд'ї'ром отд'ел'ен'еїа буў // так на^обраў йа вос'ем'наца^от' 'кон'еї / і це 'кажд'ї' сол'дат ўже на^о вер'ху // йа шч'е зно^аїшоў / ув од'ного там 'ето у 'н'ї'мца / док с'єд'ло було / док йа ўже под с'єд'лом буў / ну і по'возк'ї' / от // ну і нам же розр'єшал'ї / 'ето / трох'в'еї у Герман'еїї 'ето / у 'н'ї'мцоў / 'койе_чо / 'дома ўс'е ж спустошено було / н'ї'чого ж не було // под'їе'хо^ал'ї' чут' н'е до 'К'ї'йова / пр'ї'каз / ўс'о / хто шо в'єзе / за^обрал'ї' од нас / 'наши^ї ж / ўс'о в'ї'потрош'їл'ї' с по'возок у нас / за^обрал'ї' // йа шч'е дл'а покоїноўї с'єст'ри^ї там ўй'оу^з то^кї'йе хо^роши'йе подароч'к'ї' / бул'ї' ш'курк'ї' х'ромовї'йе / бул'ї' там п'лат'а / 'тухл'ї' 'нов'ен'к'ї'йе / ўс'о од нас позо^аб'ї'рал'ї' / вот // ми^ї прокл'ї'нал'ї' йї'х / 'ето кома^онд'ї'р пол'ка ц'ого ўже ж пр'ї'козаў / 'маршево'го пол'ка //

(106).— Ну а по'то^ум / а по'то^ум / полу'ч'ї'лос' так // 'кон'еї йа зда^овав у кол'хоз под 'К'ї'йовом / қол'хоз Пет'роўского // йак шас 'помн'у / голо'ва кол'госпу мого^ри'ч добрен'ї'ї нам постави'ў // а от'уда у 'Б'єлу 'Церков у с'єло Труш'к'ї' / там воїен'ї' горо'док / вот // пр'ї'в'єзл'ї' нас туд а / і йа 'чуйу шо но^аб'ї'райут' в 'ето / 'йес'т' поку'пат'ел' у ш'колу шохв'єроў / о / це ж_ пр'єст'ї'жна спец'ї'ал'нос'т' ў то ўрем'а / от // йа шч'е був іс_своїм земл'аком / усп'ел'ї' м'ї'и

З.: *Якою мовою було написано?*

— Ну, як сказать, нашою, токо так шо вроде больше по-українські: «Війна скінчена», отак. Ну і «війна», док це ж «і» м'ягке, а то так як «і» не по-руські, ето широке...

«Війна скінчена». І тут госпітоль... це ж як всі вже, як я ето... вхожу, це ж копітану, мойору... ой-е! Шо... шо творілось, шо творілось! Танцюють... те співає, а те плаче, бо брат же погіб у цих медсестьор... в того брат погіб, у того батько, а ціє, хто не може, док уже і сповзають на ето... на пол, да і руками, ай-я-яй...

Зробили нам це... обед празнічний – по сто грам горілки і потом... через день же нас і в маршову роту, на Прагу, но вже война була кончена вся.

(105). – А потом оттуда був був приказ прігнать лошадей до Кійова. Всьо ж було... у колгоспах же нічого не було. Укозання токое ето... секретное було: зоходіш, німец живе, пару коней – зобірає до єдіного. Чех, поляк, еслі пару коней – зобірай одного, а одного оставляй, вот. Ну, так так, ну а я вже.. мене на хронте младшего сержанта прісвоїлі, командіром отделенія був.

Так набрав я восемнацать коней, і це каждый солдат вже на верху. Я ще знойшов ув одного там ето... у немца док седло було, док я вже под седлом був, ну й повозкі, от. Ну, і нам же розрешалі ето... трохвеї у Германеї ето... у немцов, кое-чо. Дома все ж спустошено було, нічого ж не було.

Под'єхолі чуть не до Кійова – приказ: всьо, хто шо везе, забрали од нас, наши ж, всьо віпотрошілі с повозок у нас, забрали. Я ще для покойной сестри там вїоз токіє хорошие подарочки, булі шкуркі хромовіє, булі там плаття, тухлі новенькіє, всьо од нас позобірали, вот. Ми проклінали їх, ето командір полка цього вже ж прікозав, маршевого полка.

(106). – Ну а потом... а потом получилась так. Коней я здавав у колхоз под Кійовом, колхоз Петровского. Як шас помню, голова колгоспу могорич добренний нам поставив. А оттуда у Белу Церков, у село Трушкі, там военни городок, вот. Прівезлі нас туда, і я чую, шо нобірають в ето... естє поупатель у школу шохверов, о. Це ж прєстїжна спеціальность в то время, от. Я ще був іс своїм земляком,

о́то зо^ап'їсаца // і ми^і / і нас пр'їв'єзл'ї у 'город Ром'ни^і / Сум'скої
 'обло'с'т'ї^и / аўто'полк був у'ч'єбн'ї / от / м'ї^и там у'ч'їл'ї'с' / шоб
 на^о у́же у'ч'їл'ї^и / шоб м'ї^и пр'ї'н'ал'ї^и аўтома'ши'ни^и // а буў то'ки'ї
 п'їяти^и аўто'транспортн'ї полк / ко'тори^и ви'во'з'ї'у / це ў́же ж / пома'гаў
 ви'во'з'ї'т' св'єкл'у / у 'Сум'скої 'обло'с'т'ї^и / у 'В'ї'н'ї'цкої
 'обло'с'т'ї^и / от / полк буў 'дуже здо'рови'ї // ну ко'роч'є гово'р'а / там
 м'ї^и о'конч'їл'ї^и / от стар'ї'ч'ко'у пр'ї'н'ал'ї^и ма'ш'ї'ни^и / і шч'є
 н'єм'нож'ако м'ї^и пов'ї'во'з'їл'ї^и ту св'єкл'у // і шо полу'ч'ї'лос' / нам
 'єто / од'єжда ў́же / і'зорвана / це во'їен'а'я і н'ї'чого нам 'нового н'є
 ви'да'йут' / от // ну / од'нажди^и ми^и 'дума'юм шо ж'а та'к'є / про'в'є'рка
 про'в'є'рка / стор'ш'ї'на за'б'є'га'ў / 'б'є'га'ю'є / по'стро'їен'ї'їє / шоб'а
 н'ї'х'то н'ї'ку'да 'єтот д'єн' н'є отлу'ча'ўс'а // а м'ї^и ж'а по по'квор'т'ї'рах
 жи'л'ї^и / от // це ж на 'баз'є'ї 'сахорного за'в'ода / а сто'лова бу'ла / до'к
 на^о ў'то'ром е'та'же / ў'род'є'ї так йак на^о по'лу / т'ухв'а'к'ї^и нам / а ми^и
 так / розр'є'шалос' нам по'квор'т'ї'рах / от // по'стро'їен'ї'їє /
 по'стро'їен'ї'їє / 'в'ї'стро'їл'ї^и нас / г'єн'єрал' мо'йор / два по'лкоўн'ї'їка
 об'ход'ат // он'ї^и нас н'є усп'єл'ї'єто / аж он'ї^и 'наше об'мунд'ї'ро'ван'ї'їє
 п'єр'єп'родува'л'ї^и / ў'с'є ў́ кор'ман'єто 'д'єн'г'ї^и за'б'ї'рал'ї^и // а 'сахор
 нам / ос' 'їєс'л'ї^и йа тр'ї' 'ход'а'к'ї^и зр'об'ї'у бур'а'ка іс кол'хоза / а
 ч'єт'в'єрту 'ход'а'ку // а 'кажди'ї го'лова кол'тос'пу ста'райєца / шоб б'ї'ст'р'єї
 ви'в'єзл'ї^и св'єкл'у / нам начи'сл'а'ў кол'хоз' 'сахор // нас об'ма'нул'ї^и /
 го'вор'ї'т' / 'єтот цєї 'сахор / «цєї 'сахор ми^и вам 'буд'єм со'хра'н'ат' / а
 ви^и ж д'ємо'б'ї'л'ї'ї'зово'ва'ц'а 'буд'єт'є / і вам ў́же од'єжду т'рєба 'було
 брат'» // і ко'роч'є 'сахор он'ї^и ў́ Моск'в'є'ї продо'вал'ї^и / 'кажди'ї о'цєї
 сто'кан по 'д'єс'ат' ру'бл'єї // ко'мо'н'д'ї'ра по'лка суд'ї'л'ї^и / 'д'єс'ат'
 год / у'казом Пр'єз'ї'д'ї'ума В'єр'хоўного Со'в'є'та с'н'ал'ї^и орд'єна //
 'д'єс'ат' год'а ко'мо'н'д'ї'ру 'єт'ї'х / 'аўто є д'ї'в'ї'з'ї'ону / вот // а за
 нас / і ку'да б'в'ї' 'думал'ї'ї? // на^о Ку'р'ї'л'ск'ї'їє о'стро'ва / ў'род'ї' м'ї^и
 в'ї'но'вати'ї ў́ ц'ом // і на^о Ку'р'ї'лах / і о'цє при'в'єзл'ї^и на^о Ку'р'ї'ли^и
 і шч'є до п'а'т'ї'д'єс'а'того 'года / ч'єт'ї'р'є 'года на^о Ку'р'ї'лах // 'во'пшем
 ў́с'ого шєс'т' год от'слу'ж'ї'у в 'арм'єї / ота'к'є // а по'то'м / ну цє
 ў́же ко'гда пр'їв'єзл'ї^и на^о Ку'р'ї'ли^и / нас / ко'рабел' буў /
 так нази'ва'ўс' / «Ко'л'умб' / 'в'ї'сад'ї'л'ї^и / і по'стро'їен'ї'їє /
 по'стро'їен'ї'їє // ко'мон'д'ї'р д'ї'в'ї'з'ї'єї^и / буў по'лкоўн'ї'їк
 'Вороноў // і цєї з'нач'ї'т' йак 'в'ї'стро'їл'ї^и / он у́же под'а'ход'ї'т' / а
 йо'му до'кладу'ют' шо / по'пол'н'єн'ї'їє і так 'дал'ше / да // а он
 пи'ї'та'є / «а / до'к цє 'тї'їє 'сахоршчї'к'ї^и шо прода'вал'ї^и ў́
 Моск'в'є'ї?» // у́же і'зв'єсно на^о Ку'р'ї'лах бу'ло / 'єто ж по пр'ї'казу /
 суд'ї'л'ї^и по'лкоўн'ї'їка / до'к о'но ж по ў́с'ї'х во'їс'ках цєї пр'ї'каз буў

успелі ми ото зопісаца. І ми... і нас привезлі у город Ромни Сумской області, автополк був учебний, от. Мі там учілись, щоб на... уже учілі, щоб мі пріняли автомашини. А був токий П'яти автотранспортний полк, котори вивозів, це вже ж... помагав вивозіть свеклу у Сумской області, у Вініцькой області, от. Полк був дуже здоровий.

Ну, короче говоря, там ми окончілі, от старічков пріняли машини. І ще немножко ми повівозілі ту свеклу. І шо получілось... нам ето... одежа вже ізорвана, це военная, і нічого нам нового не видають, от. Ну, однажди ми думайом, шо ж таке: проверка, проверка, сторшіна забегає, бегає, построєніє, щоб ніхто нікуда етот день не отлучався. А ми ж по... по квортірах жилі, от. Це ж на базє сахорного завода, а столова була, док на втором етаже, вроде так як на полу, тюхвякі нам, а ми так, розрешалось нам по квортірах, от. Построєніє, построєніє, вістроїлі нас, генерал-мойор, два полковніка обходят. Оні нас не успелі ето... аж они наше обмундірованіє перепродувалі, все в корман ето... деньгі забіралі. А сахор нам... ось еслі я трі ходкі зробів буряка іс колхоза, а четверту ходку... а каждый голова колгоспу стараєца, щоб бістрей вивезлі свеклу... нам начисляв колхоз сахор. Нас обманулі, говоріть: «Етот... цей сахор... цей сахор ми вам будем сохранять, а ви ж демобілізововая будете, і вам вже одежду треба було брать». І, короче, сахор оні в Москве продовалі, каждый оцей стакан по десять рублей. Комондіра полка суділі, десять год, указом Презідіума Верховного Совета снялі ордена. Десять год командіру етіх... авто... е... дівізіону, вот.

А за нас – і куда б ві думалі? На Курільскіє острова, вроді ми віновати в цьом. І но Курілах... і оце привезлі на Куріли і ще до п'ятідесятого года, четири года на Курілах. Вопшем, всього шесть год отслужів в армеї, отаке.

А потом... ну, це вже когда привезлі на Куріли нас, корабель був, так називавсь, «Колумб». Вісаділі – і построєніє, построєніє. Комондір дівізеї був полковник Воронов. І цей, значіть, як вістроїлі, он уже подходіт, а йому докладують, шо пополненіє і так дальше, да. А он питає: «А, док це тие сахорщикі, шо продавалі в Москве?» Уже ізвесно на Курілах було, ето ж по пріказу, суділі

роспростра^они^і / да // а м^іі то / м^іі служ^іл^ііі шо нам
 пр^іікаж^ут / м^іі во^зі^іл^ііі да і ўс^о / йак т^ел^іата б^ожи^іе / да // ну
 і / 'ето / за нас / под^аход^іт^іт^і ко^ап^іітан / «ви^і гд^е уч^іі^іл^ііс[?]» / ну
 м^лад^ші^і с^ер^жант / йа гово^ру / «на^о х^ронт^іі пр^ііс^воі^іл^іі» /
 «в^ід^іт^е со ст^ройа» // ну і там ш^че ото^брав он так / погл^ад^іев
 у^же / по х^лопцах / подо^брал^іі нас 'сорок ч^оло^ве^ік / і там же
 пр^іі / ч^ети^ір^ііста дв^аца^от^іт^і вос^імом а^орт^ііл^ер^іііском пол^ку /
 бу^ла пол^кова^йа ш^кола / с^ер^жанска^йа / і за нас / в^ету пол^кову^йу
 с^ер^жанску^йу ш^колу // йа там про^уч^ііўс^і 'д^ес^ат^і м^ес^еа^цо^ў /
 от // і м^ен^е / у^же йак от^лі^іч^ін^іка бой^евой і пол^ііт^ііч^еско^і
 под^гото^ўк^іі / осто^ўл^айут пр^іі пол^ково^і ш^кол^еі // йа там
 у^же бу^ў пр^іі пол^ково^і ш^кол^еі // по^то^м ста^рі^іч^ко^ў
 д^емо^бі^іл^іізо^вал^іі / а стар^ші^іна був У^сенко із Дон^баса / сам бу^ў
 ко^зак / ко^вол^ер^ііст / от // ін^тер^есни^ій он / ко^гда то
 рос^казова^ў / ну то ў^же йо^го про^бл^еми^і бу^лі // і / ко^роч^е
 гово^ра / он д^емо^бі^іл^іізову^йеца / а м^ен^е у^ме^істо йе^ого
 сто^рш^ііно^і пол^ково^і ш^коли^і // ну йа ў^же ж 'ето / до д^е / це
 бу^ло у на^очал^іі 'сорок д^еў^іятого 'года / вот // а ў^же ў^па^ті^ід^ес^атом
 го^ду нас у^же 'ето / д^емо^бі^іл^іізо^вал^іі // і о^там / пр^ііш^лос^і
 ч^ети^ір^іі 'года от^сл^уж^іт^і на^о Ку^рі^ілах //

(107). – А пр^іішо^ў / при^іе^іхо^ў с Ку^рі^іл^іск^ііх остро^во^ў / от / ну
 'думалос^і ў^і К^ійов^еі / а йе^іхов / із Б^ел^ііч бу^ў / це ж под^і К^ійовом
 Б^ел^ііч^і / С^топа бу^ў // за^ійе^іхол^іі до йо^го / он з^на^йе шо ў^і м^ен^е
 ж т^ўт^кі^і то^ко / «мо то^бе^і пон^рав^ііце у м^ен^е» і так дал^іше / «а мо^і
 брат / гово^рі^іт / на^о «Бол^ішев^ік^е» на за^вод^е шох^ів^ійором» / а м^іі
 ж^а шох^ве^ра // по^йе^іхо^лі^і но^а це^і «Бол^іш^ев^ік^і» / зам^ді^ір^ектора
 гово^рі^іт / «в^іі з^на^йет^е шо? / н^е р^ві^іт^{ес} до^дому / пр^іі^ім^іт^е
 мо^ші^іну / у м^ен^а тр^іі мо^ші^іни^і без^а шох^ве^ро^ў сто^йі^іт // пора^бота^йт^е
 два м^ес^еа^ца / йа вас от^пус^кайу / йа пон^іімай^у / шо в^іі ш^{ес}т^і год
 н^е бу^лі^і 'ето / 'дома / да // ах! по^йе^іду! / а при^іе^іха^ў до^дому / «йа
 гово^ру при^іе^іду і по^то^м при^іму» / а при^іе^іха^ў до^дому / т^ўт^кі^і
 ў плач / шо ж «од^іі^ін н^ебож наш / да 'ето / ост^анс^і 'дома» / ну і
 так / ост^аўс^і 'дома / от // пр^ііход^іт^іт^і у^же 'ето / по^йе^іхов у
 ро^йон / пр^ііп^ііса^ў у вой^{ен}ко^мат^еі // пр^ііход^іт^іт^і / бу^ў мо^йор
 за^опаса / Ко^си^ій Іван Івано^віч з Гор^іко^ўско^і област^іі / пр^ед^ес^едат^ел^і
 с^ел^сов^ета / 'каже / «с^екр^ета^ром с^ел^ского сов^ета // с^коко
 обра^зован^іе^йа?» / «с^еі^ім к^ласо^ў» // «а^ну на^оп^ііши^і Со^йуз^а Сов^ец^кі^і
 Со^ціал^ііст^ііч^ески^іх Р^ес^публ^іік» / чи^і йа п^рав^ііл^іно
 на^оп^іішу // йа ўс^о п^рав^ііл^іно / ўс^о з бол^ішо^і бук^ви^і // «хоро^ішо /

полковника, док оно ж по всіх війсках цей приказ був розпространьони, да. А мі-то... мі служілі, шо нам прикажуть, мі возілі да і всьо, як телята божіє, да. Ну і ето... за нас, підходить копітан: «Ви где учілісь?» Ну, младші сержант. Я говорю: «На хронті присвоїлі». – «Відіте со строя».

Ну, і там ще отобрав он так, поглядів уже по хлопцях, подобралі нас сорок чоловік, і там же прі Четириста двацять восьмом артилерійском полку була полковая школа, сержанская, і за нас, в ету полковую сержанскую школу. Я там проучівсь десять месецов, от. І мене уже, як отличніка боевой і політической підготовки, остовляют прі полковой школе. Я там уже був прі полковой школе.

Потом старічков демобілізували, а старшина був Усенко із Донбаса, сам був козак, коволеріст, от. Інтересний он, когда-то розказовав... ну, то вже його проблеми були. І, короче говора, он демобілізуеца, а мене уместо его сторшіной полковой школи. Ну, я вже ж ето... до де, це було у началі сорок дев'ятого года, вот. А вже в пятідесятом году нас уже ето, демобілізували. І отам прішлось четире года отслужіть на Курілах.

(107). – А прішов, приехов с Курільських островов, от... ну, думалось в Кійове, а ехов, із Беліч був, це ж под Кійовом Белічі, Стьопа був. Заехолі до його, он знає, шо в мене ж тюткі токо: «Мо', тобе понравіце у мене». І так дальше... «А мой брат, – говоріт, – на «Большевіке» на заводе шохвйором». А мі ж шохвера. Поехолі но цей «Большевік», замдірєктора говоріт: «Ві знаєте, шо? Не рвітєсь додому, пріміте мошину, у меня трі мошини без шохверов стоїт. Поработайте два месяца, я вас отпускаю, я понімаю, шо ві шесть год не булі ето... дома». Да. Ах! Поеду!.. А приехав додому... «Я, – говору, – приеду і потом приму».

А приехав додому – тюткі в плач, шо ж: «Одін небож наш, да ето... остансь дома». Ну і так оставсь дома, от.

Пріходіт уже ето... поехов у ройон, пріпісавсь у военкомате. Приходіть... був мойор запаса Косий Іван Івановіч з Горьковской області, председатель сельсовета, каже: «Секретаром сельского совета. Скоко образования?» – «Сем класов». – «Ану напіши Союз Советських Соціалістических Республик» – чи я правильно нопішу. Я всьо правильно, всьо

соглас'ен?» / «соглас'ен» // і ото отак остаєс'я секретаром // побуў д'е_то йа / значи́т' із п'а́д'і'с'а́того до шейес'ат д'еу́й'а́того / а по́то́м у́же избра́л'і' м'е́н'е пр'едс'еда́тел'ом / і так аж до 'вос'е́м'с'ат п'йа́того го́да / буў пр'едс'еда́тел'ом с'ел'со́в'ета // у́же посл'едні́й посл'едні́й год_ / так стаў стаў вопро́с о том шо // йа о́кон... / ход'і'в у в'е́ч'ерн'у шк'олу / на́о м'е́с'т'е́ ў нас д'ес'а́т' класо́у́ бу́ло / шоб_ у́же ср'едн'е образо́ван'е́йе бу́ло // а стаў / 'оч'ен' строг'і́йе ука́зан'і́йа об_кома парт'і́й к'і́йоўского / шо пр'едс'еда́тел' с'ел'со́в'ета до́лжен би́т' / об'е́зат'ел'но с' 'ви́ш'і́м образо́ван'і́йем // ну і с'тав'а́т' д'і́р'ектора шк'оли́ / а м'е́н'е бр'і́галь'і́ром ў соу́хоз'і́е / значи́т' бр'і́галь'і́ром // ну до 'того там шч'е п'ер'ері́ў буў / два го́да с'е́м м'е́с'е́ацо́у / брос'і́л'і́ м'е́н'е на́о 'ето / на́о с'ел'по́ // с'ел'по́ 'оч'ен' сла́б'ен'ко́йе бу́ло / пр'едс'еда́тел' сла́би́ / н'е ві́пол'н'ав 'ето / п'лана тор'гоу́л'і́ // так м'е́н'е 'ето / «а́бо сн'і́мем с пр'едс'еда́тел'а с'ел'со́в'ета / йак'шо не пойд'о́ш» / ну по́шоу́ // два і с'е́м м'е́с'е́аца / два го́да і с'е́м м'ес'е́аца побуў там / об'ратно м'е́н'е за́об'і́райут' пр'едс'еда́тел'ом // постав'і́л'і́ ц'о́го ж / 'етого / д'і́р'ектора шк'оли́ / он гово́р'і́т / «ку́да ві́ м'е́н'е став'і́т'е / у м'е́н'а / гово́р'і́т / пр'і́зван'і́йе уч'і́тел'а / шо 'хоч'е / ві́го́н'а́й'е с уч'і́тел'а / йа н'е 'буду» // до́к ото побуў н'емно́жко / до об'ратно м'е́н'е / от // а по́то́м так у́же / побуў бр'і́галь'і́ром / от / і о́це / евакуа́це́йа / ўзри́ў на 'атомно́й // і от нас с'у́да при́везл'і́ / на́о 'то́ле м'і́с'це // о́це ж то́к'е бу́ло / ко́гда при́йе́холь'і́ / уч'і́тел'ні́ца с уч'е́н'і́ками́ / ном'е́ра ў йі́х до́моу́ / значи́т' по́казу́е до́ма // йа при́хожу / сто́й'і́т' о́цеі́ до́м'і́к / са́рай'і́к / 'пусто́ / го́ло / от // ну і так полу́чи́лос' шо / со́а́док посо́а́д'і́л'і́ / ба́ч'т'е ў́же / 'арно́ / кро́а́с'і́во // а до́м н'е зо́бу́вайце́а / і до́смерт'і́ н'е зо́а́буд'е́а / сво́і́ ро́дні́ кра́й //

(108). З.: *А звідки назва села, не знаєте?*

— 'Машеу́? / мо́гу ска́зат' / но но́а́ско́ко це п'раўда // це д'е́д А́ртем ро́сказа́оу́ / да / нас'ко́ко п'раўда // бу́ла у 'Машов'і́е 'церкоу́ / от / 'ето 'са́мого 'са́мого / а / 'хати́ стр'ойи́т' но́а́чи́на́л'і́ іс хво́м'і́л'ейі́ По́тап'енко // 'ето д'е́д / 'ето / бу́л'і́й значи́т' / п'ерви́йе хво́м'і́л'ейі́ // ну і пост'ро́й'і́л'і́ 'церкоу́ / і ц'о́му 'шо_то по́пу н'е пон'рав'і́лос' / і он брос'і́в і у́йе́хоу́ / ку́да н'е́йзв'е́сно // до́к 'л'уд'і́ так ко́зал'і́ // «от 'кажут' бе́с'ов'е́сн'і́ / ма́о́ш'нуу́ / ма́о́ш'нув іс с'е́а́ла» / і так це с'ело́ «ма́о́ш'нуу́» / із «ма́о́ш'нуу́» 'Машеу́ / отак // а но́а́ско́ко це п'раўда / це йа / йак 'кажут' / 'точно потв'ерд'і́т' н'е 'мо́гу / но так от / ро́змова то́ка бу́ла / от //

з большой букви. «Хорошо, согласен?» – «Согласен». І ото отак оставсь секретаром. Побув де-то я, значить, із пядісятого до шеєсят дев'ятого, а потом уже ізбралі мене председателем. І так аж до восемсят пятого года був председателем сельсовета.

Уже последні... последні год, так став став вопрос о том, шо я окон... ходів у вечерню школу, на месте в нас десять класов було, щоб уже средне образование було. А став... очень строгіє указанія обкома партії кійовского, шо председатель сельсовета должен бить обезательно с вишшим образованием. Ну, і ставять дірєктора школи, а мене брігадіром в совхозі, значить... брігадіром. Ну, до того там ще перерив був, два года сем месяцев, бросілі мене на ето... на сельпо. Сельпо очень слабенькое було, председатель слаби, не віполняв ето... плана торговлі. Так мене ето: «Або снієм с председателя сельсовета, якщо не пойдьош». Ну, пошов. Два і сем месеца... два года і сем месеца побув там, обратно мене забірають председателем. Поставілі цього ж... етого, дірєктора школи, он говоріт: «Куда ві мене ставіте, у меня, – говоріт, – призваніє учітеля, шо хоче, вігоняйте с учітеля, я не буду». Док ото побув немножко, до обратно мене, от.

А потом так уже побув брігадіром, от, і оце евакуаця, взрив на атомной. І от нас сюда привезлі, на голе місце. Оце ж токе було, когда приехолі – учительніца с ученіками, номера в їх домов, значить, показує дома. Я прихожу, стоїть оцей домік, сарайчик, пусто, голо, от. Ну, і так получилось, шо содок посоділі, бачте вже, гарно, кросіво. А дом не зобуваєца, і до смерті не зобудеца, свуй рудни край.

(108). З.: *А звідки назва села, не знаєте?*

— Машев? Могу сказать, но носкоко це правда... це дед Артем розказовав... да, наскоко правда... Була у Машові церков, от... ето с самого-самого... а хати стройть ночиналі іс хвомілеї Потапенко. Ето... дед ето... булі, значить, первие хвомілеї. Ну, і построїлі церков, і цьому шо-то попу не понравілось, і он бросів і уехов, куда неізвесно. Док люді так козалі: «От, – кажуть, – бессовесний, машнув, машнув іс села». І так це село «Машнув», із «Машнув» Машев, отак. А носкоко це правда, це я, як кажуть, точно потвердіть не могу, но так от, розмова тока була, от.

(109). 3.: У вас там кордон близько, щось там було?

— Б'єло'рус'ейа / там 'хутор / там 'хутор // шо? / кор'дон? //

3.: Проведено щось було?

— Н'є / н'є / то ког'дас' при'їе'ж:ав іс 'К'і'йова то'вар'і'шч // ну і зо'хот'є'лос' йо'му побачи'т' цеї кор'дон / а йо'му ми' ска'зал'і'и / шо «там же / осто'рожн'єї 'буд'єм 'йе'хот' / пото'му шо там же погра'н'і'чн'і'к'і'и сто'їат' на^о кор'дон'є'ї» // і подіе'ж:айом 'ето / там 'йесл'і'и 'ч'єр'єз бо'лото о'сушене / так от 'ві'дно ж 'хутор той ос' 'р'адом / це вос'є'мсот 'м'етро'ў / а 'надо кру'гом по'їе'ха'т' // так 'ето / подіе'ж:айом / подіе'хол'і'и / остано'ві'лі'іс' // ну це була ко'н'єшно 'шутка / ді'р'ектор со'ўхо'за 'каже / «Йу'х'і'и мови'ч / так т'і'и шум'н'і'и там погра'н'і'чн'і'кам / шоб о'ни' ж нас н'є 'трогал'і'и» / «а'га» / ну йа н'є 'ві'д'єржа'ў / засм'є'йа'ўс' // до^ак он 'кае / «док це / 'ето ви' м'є'н'є об'мани'вайет'є / да?» / йа ка'у / «ну ви' ж по'думайт'є 'сам'і'и / ви' же ро'ботойет'є в обл'і'спол'ком'є'ї / йа^ок'і'и 'м'єжду Б'єло'рус'єйей і 'ето / ў Со'в'є'цком Со'їу'з'є бу'вайут кор'дони' і погра'н'і'чн'і'к'і'и?» / до^ак он / «от 'йолк'і'и зел'они'!» / постуко'ў по... 'по'лобу / ота'к'є // ої кор'дон / Б'єло'рус'єйа / со'с'є'д'і'и / 'м'і'ли'їе 'л'уд'і'и бул'і'и / гост'єп'р'є'їймни'їе / хо'роши'їе // ў нас хо'роши'їе 'л'уд'і'и 'тоже бул'і'и / а / Б'єло'рус'єйа / 'ето / о'ни' гост'єп'р'є'їймни'їе // чу'жи' ч'єлов'єк / он ўс'єгда п'ри'їм'є / он і на'корми'т // у 'гост'і'и же хо'д'і'лі'и / п'разн'і'к'і'и ж собл'удал'і'и // оце назн'і'валос' м'єд / у м'єд хо'д'і'лі'и // от у нас була Пок'рова / а ска'жем Кро'сно / там М'і'хаїло бу'ў / о'це о'дин с'єл'со'в'є'т бу'ў / вот // а там ну 'разн'і'їе ж то'к'і'їе цен'трово'їе про'зн'і'к'і'и / о'н'і'и ж зн'ачи'т' 'ето / бул'і'и // і це ў м'єд / от п'ри'ход'і'т' цеї д'єн' / т'і'и / ў м'є'н'є там род'н'а йа^окас' / зно^акоми'їе / о'ни' п'ри'гла'шайут' / і'д'єм у' м'єд // це ўже там / ві'п'і'вайом по сто грам / там же ж го'тов'є'ца 'оч'єн' хо'рошо // так і ми' ўже пото'м / Пок'рова / ми' ўже го'тов'і'мс' // два дн'а / п'разну'єм два дн'а // ну / а пото'м у'же ж це п'ри'со'в'є'цком / п'ри'со'в'є'цко'ї ўлас'т'і'є / 'нача'л'і'и от'м'є'н'ат' 'єт'і'и про'зн'і'ка // 'нача'л'і'и шо «'ето / це ж за'бо'бони'!» // і за'ч'єм? // «вот Пок'рова / 'саме у'борка ўро'жайа / а ви' 'ето» // ну і так / і ўс'о поот'м'є'н'ал'і'и і ўс'і'и пра'зн'і'к'і'и на^о Ок'т'а'бі'рс'ку // так Ок'т'а'бі'рс'ка 'обш'чайа / у 'каждом с'єл'є Ок'т'а'бі'рс'кайа // і н'є ста'ў н'і'хто н'і'куда хо'д'і'т' / і так за'бо'рос'і'лі'и 'єт'і'и п'разн'і'к'і'и // 'ето ж / 'ето ж спо'кон в'є'к'ов о'на була / ч'єлов'єк же йа'к' 'Бога о'ц'ого п'разн'і'ка // он / го'руйє / ро'бота'є / і 'хоч'є од'ох'нут' / а от // о'це 'сами' 'од'і'х бу'ў / о'ци'їе пра'зн'і'ч'к'і'и // пої'д'є там / пооб'ш'чайєца / пого'вори'т' // там брат з б'ратом / с'єс'тра

(109). З.: *У вас там кордон близько, щось там було?*

— Белорусея, там хутор, там хутор... Шо? Кордон?

З.: *Проведено щось було?*

— Не, не, то когдась приїжджав іс Кійова товаріщ. Ну, і зохотелось йому побачить цей кордон. А йому ми сказали, шо: «Там же осторожней будем ехоть, потому шо там же погранічнікі стоять на кордоне». І под'їжджайом ето... там еслі через болото осушене, так от відно ж хутор той ось рядом, це восемьсот метров, а надо кругом поехать. Так ето... под'їжджаем, под'єхолі, остановілись. Ну, це була, конешно, шутка. Діректор совхоза каже: «Ювхімович, так ті шумні там погранічнікам, щоб они ж нас не трогалі». — «Ага». Ну, я не відержав, засмеявсь. Док он кае: «Док це... ето ви мене обманиваете, да?» Я кау: «Ну ви ж подумайте самі, ви же роботоете в облісполкоме, які между Белорусеей і ето... в Советском Союзе бувають кордони й погронічнікі?» Док он: «От йолкі зельони!» — постуков по... по лобу, отаке.

Ой кордон, Белорусея, соседі, міліе люді булі, гостепреїмніе, хорошие. В нас хорошие люді тоже булі, а Белорусея ето... они гостепреїмніе. Чужі человек — он всегда прийме, он і накормит. У гості же ходілі, празнікі ж соблюдалі. Оце називалось мед, у мед ходілі. От у нас була Покрова, а скажем, Кросно, там Міхайло був, оце один сельсовет був, вот. А там... ну, разніе ж токіе центровіе прознікі, оні ж, значить, ето... булі. І це в мед...

От приходіт цей день, ті... в мене там родня якась, знокоміе, они приглашают, ідем у мед. Це вже там віпівайом по сто грам, там же ж готовеца очень хорошо.

Так і ми вже потом: Покрова — ми вже готовімсь. Два дня, празнуем два дня.

Ну, а потом уже ж це при советском... при советской власті началі отменять еті прозніка. Началі, шо: «Ето... це ж забобони». І зачем? «Вот Покрова, саме уборка врожая, а ви ето...» Ну, і так... і всьо поотменялі і всі празнікі на Октябрьську. Так Октябрьська общая, у каждом селе Октябрьская. І не став ніхто нікуда ходіть, і так забросілі еті празнікі. Ето ж, ето ж спокон векув она була. Человек жде як Бога оцього празніка, он, горуе, роботае — і хоче од:охнуть, а от...

Оце сами оддих був, оціе празнічкі. Пойде там, пообщаеца, поговорить там брат з братом, сестра с сестрою. Та обіду

с_с'єст'ройу // та о'б'їду рос'каже / та шос' про хо'роше рос'каже / а по'то'м так йо'го / ўс'о за'к'їнул'ї / і //

(110). З.: У вас там церкви не було вже?

— У'же пост'рой'їл'ї ў со'с'єдн'єм / у Кро'сно бу'ла / д'уже хо'роша / і 'зарас сто'ї'т //

З.: Давно поставили?

— У д'єв'є^ат'сот п'їа^атом го'ду / пост'а'ул'єна 'церков у д'єв'є^ат'сот п'їа^атом го'ду // во'з'їл'ї л'їс / о'д'їн при'в'єзл'ї / гово'рат' за'бра'ко'ва'ў / 'єто / про'раб // при'в'єзл'ї о'ўхо'їєд'ї / йєс'т' там то'койє / ў Б'єло'рус'єй'ї л'їс стр'їж'н'ови' // обр'є'зал'ї то'ул'ко / шо 'єто / б'рал'ї 'сами 'чи'м'єс ци'х / бру'со'ў // там 'церко'ў / от' і 'бат'ушко от'с'уда 'кажди' год 'їєз'д'їт' / це / он зайє'жайєт' с'разу ў 'церко'ў / он там поп'рав'їт' у 'церкв'ї / а по'то'м по'кладб'їшчах у'же / от //

З.: Він переселився з вами?

— Н'є / це молоди'є / ў Л'єн'їн'град'є і наш о'д'їн іє Кро'сна 'ви'учи'ўс' / о'це 'с'од'н'їє уд'вох 'єто / хо'ва'їут' по'коїн'їка / от // і он / о'н'ї ў'м'єс'т'є уч'їл'їс' / і йо'го при'єла'ї с'уда / молоди'є х'лопци' іш'ч'є то'к'їє / от // да / г'лупос'ц' / г'лупос'ц' бу'ла в'єл'їка // от / похрєст'їт' д'їт'а // їа сво'ї / у 'м'єн'є ўс'ї хрєш'ч'єн'їє д'єт'ї / тр'ї / от // при'ш'лос' 'дочку хрєс'т'їт' старшу / до'к / 'надо' бу'ло подобрат' мо'мент / шоб' 'єто / 'ви'звал'ї м'єн'є ў ро'їон / нас на' се'м'їнар 'ви'звол'ї / на' тр'ї дн'а ў ро'їон // а 'бат'ушко 'в'єчором / пр'їшо'ў з Кро'сно / і та'їно ў д'є'да Ар'тема / вот / хрє'ст'їл'ї мо'їу 'дочку / шоб' н'їх'то н'є // а по'то'м хтос' прода'ў / і м'єн'є на' б'у'ро ро'їкома / а їа бу'ў голо'ва с'єл'рад'ї і 'єто / с'єкр'єтар п'єр'в'їчно'ї парт'орган'ї за'цєйї от'д'єл'єн'єйа // і їак 'нача'л'ї м'єн'є там / як ска'зат' на'с'їлу'вал'ї пр'амо // «а 'може 'може ну 'єто ну 'єто ви' с'д'єлал'ї сп'єци'ал'но так?» / ну їа їїм при'зна'їус'? / їа гово'ру / «'борон' 'Боже і / їа од вас і ч'уйу шо / шо 'єто / мо'їє д'їт'а похр'їш'ч'єн'є / їа ко'жу од вас ч'уйу» // і то'к'ї н'є при'зна'їус'а їа / бо пр'їзна'їус' би' / 'ви'гнал'ї би' і с'роботи' і с'парт'є'її // а 'ви'гнат' с'роботи' це ж то'к'ї ж / с'разу ж у кол'госп'їє роб'їл'ї на' трудо'д'єн' / на' пу'ст'ї трудо'д'єн' // а шо там до'вал'ї? / дв'їєст'їє грам от'ходо'в от'їх / ржа'н'їх / вот // да там їа'к'їх / дв'їє ко'п'єїк'ї на' трудо'д'єн' у'же д'єн'гам'ї / а то'к'ї ж у с'єл'с'ов'єт'є'ї гро'ши' пла'т'їл'ї / от // пр'а'уда шо дв'їє роботи' т'а'єну' / за парт'ї'їного с'єкр'єтар'а бо'л'ше сп'рашова'л'ї / ч'єм за с'єл'ск'їє с'ов'єт' // ну парт'ї'їни' с'єкр'єтар у с'єл'є'ї ж / отв'єчав

роскаже, та щось про хороше розкаже... А потім так його всьо закінулі і...

(110). З.: *У вас там церкви не було вже?*

— Уже постробілі в соседнем, у Кросно була, дуже хороша, і зарас стоїт.

З.: *Давно поставили?*

— У девєтсот пятом году, поставлена церков у девєтсот пятом году. Возілі ліс, одін привезлі, говорять, забраковав ето... прораб. Привезлі овхоєди, єсть там токоє, в Белорусеї ліс стріжньови. Обрезали только, шо ето... бралі сами чимєс цих брусєв.

Там церков... от і батюшко отсюда кажди год єздїть. Це он заєжжаєт сразу в церков, он там поправїт у церкві, а потім по кладбіщах уже, от.

З.: *Він переселився з вами?*

— Нє, це молодіє, в Ленінградє наш одін іс Кросна виучивсь, оцє сьодні удвох ето... ховають покойніка, от. І он... они вмієтє учілісь, і його прислалі сюда. Молодіє хлопци іще токіє, от.

Да, глупосць, глупосць була веліка. От, похрестить дітє. Я свої, у мєнє всі хрєщєнїє дєтї, трї, от. Пришлось дочку хрестить старшу, док надє було подобрать момент, щоб ето... визвалї мєнє в ройон. Нас на семінар визволї на трї дня в ройон, а батюшко вєчєром прїшов з Кросно і тайно в дєда Артема, вєт... хрестїлі мою дочку, щоб нїхто нє... А потім хтєсь прєдав, і мєнє на бурє ройкома... а я був голова сєльради і ето... сєкрєтар прєвїчнєй партєрганїзацїї отдєлєнєя. І як началї мєнє там, як сказат, насїлуєвалї прамє. «А, мєжє... мєжє, ну ето... ну ето ви сдєлалї спєцїально так?» Ну я їм прїзнаюсь? Я говорю: «Борєнь Божє і... я од вас і чую шо... шо ето... мєє дітє похрїщєнє, я, – кожу, – од вас чую». І токі нє прїзнавсь я, бо прїзнавсь бї, вїгналї бї і с рєботи і с партєї.

А вїгнать с рєботи, цє ж токі ж... сразу ж у колгєспї рєбілі на трудєдєнь, на пусти трудєдєнь. А шо там довалї? Двісті грам отхєдов отих ржаных, вєт. Да там якіх двї копєйкї на трудєдєнь уже дєньгамї, а токі ж у сєльсєвєтє гроши платїлі, от. Правда, шо двї рєботи тянув, за партїйного сєкрєтарєа большє спрашєвалї, чєм за сєльскї

і за роботу 'сел'с'кого со'в'є'та // сп'рашова'лі^и / пото'му шо 'должен
т'ре'бават' ро'боту і 'сел'с'кого со'в'є'та / да // 'вопшем / ото'ка /
ото'ка 'жи'з'н'а би'ла // йа гово'ри'ў н'є раз, / шо йа'би' ко'мус'
бу'ло / а'бо і сам н'є л'є'н'і'ўс' / і ўс'о 'єто ў шчо'д'єн'і'к п'і'саў / так
к'н'і'га 'целайа / 'целайа к'н'і'га // с'і'ро'тої зрос'ти' / у тр'і' год'а
оста'ус' без 'мат'є'р'і'и / 'бат'ко ўз'аў дру'гуйу / з Б'є'ло'рус'єй / та
тр'і' год'и' пожи'ла та 'ум'єрла / 'бат'ко 'бо'л'ше н'є же'н'і'ўс' // а
т'о'тк'і'и 'єс'ц' т'о'тк'і'и / ну спа'с'і'бо бу'ла т'о'тк'а од'на Нас'т'а / во'на
м'є'н'є / йак 'мама мо'йа бу'ла / от // т'аж'ко / а без 'мат'є'р'і'и без
'мат'є'р'і'и / це / 'бат'ко хоро'шо / ну 'мат'и' це ос'нова / ос'нова
ўс'є'му //

(111). З.: *А ви дідив, бабів своїх пам'ятаєте?*

— Да // баб н'є //

З.: *Теж із Машева вони?*

— Да / да / д'ї'д Гр'і'ц'ко / бу'ў / вот / йа йо'го / так
пам'йа'тайєце іш'ч'є йак у'же / он не роб'і'ў / от // ку'ри'ў д'уже /
'єто / за'йад'ло / бо ўс'а боро'да й 'уси' / до'к бу'ли 'єто к'раснийє
бу'ли / і о'ц'и'є 'пал'ци' // це 'д'уже 'добре за'помн'і'ў / ну // а 'пом'єр
то он / у'же у тр'і'цет' д'є'ў'йа'тому год'у / до'к йа ў'же хоро'шо йо'го
'помн'у / д'ї'д 'д'уже хоро'ши' бу'ў // а ў то 'ўрем'йа йа пас с'в'і'н'є' / ну
'дома там / д'воє с'в'і'н'єй і 'пару 'єту. / ну / 'м'єн'ши'х // ко'рови' / по
'очи'ри'д'і' ў нас 'пас'і'и // до ко'рови' го'н'аў / і ш'ч'є пас у / за дру'г'і'х
шоп шо 'н'єбуд' / йо'а'коє / чо'ботк'і'и по'ши'ли' / о // док с'в'і'н'є'
пас / док о'то ў'же же'ну с'в'і'н'є' / а то ў'же не 'д'уже бу'ло / шоп там
йіс'т' у'же так сво'бодно бу'ло / ско'ко хо'т'і'є' // так он 'по'ї'д'є да од'р'і'же
так 'сала тро'шечк'і'и / до го'вор'і'їт' «шоп 'шоби' і го'вор'і'їт' 'єто / і у'же
т'о'тк'а тво'йа н'є зо'м'є'т'і'ла / шоб 'єто ж» / і су'хого то'го ў'же ку'сочок
хл'ї'ба / 'єто / дас'ц' // і то же'н'єш до об'є'да пас'єш 'ї'х там / на'
об'є'д при'го'н'ає'ш / два ча'са / о'це са'ма жа'ра / 'дома с'в'і'н'а //
об'ратно на' 'пас'д'б'і'шча / ото'к'є // ну д'ї'д бу'ў хоро'ши' // так йа
йо'го / ў то'ки'х ч'єр'тах і зо'а'помн'і'ў // ну д'ї'д бу'ў хоро'ши' / а 'баби'
н'є 'помн'у / о'на 'ран'ше по'м'єрла / док 'баби' н'є 'помн'у / о // а
по 'ул'і'ч'ному нас нас но'з'и'вал'і'и К'і'р'і'ї'єви' / ну чо'го / чо'го йа
н'є зна'ў // ну 'кажут' от на' 'м'єн'є там / йак ше ж мо'ло'ди'ми'
хл'юп'ц'ами' / «Гр'і'ша йо'а'ки'ї?» / «К'і'р'і'ї'чи'ко'ў» // ну м'єн'є ж
у'з'ало / ну от'куда по'шло сло'во К'і'р'і'ї'чи'к'і'и // ко'гда йа уз'на'йу /
там д'ї'д Ар'т'єм бу'ў стар'и' / це ў'же 'мо'го т'єс'т'а т'єс'т' / ко'жу «д'ї'д
Ар'т'єм / ну 'мо'же ви' 'єто з'наєт'є / шо це за К'і'р'і'ї'чи'кови'?» // а
он кає / «йа ска'жу то'б'і / а йа з'на'йу / а шчо / тво'ї д'ї'д // ти'

совет. Ну, партійни секретар у селе ж отвечав і за роботу сільського совета. Спрашовалі, потому що должен требовать роботу й сільського совета, да.

Вопшем, отока... отока життя била. Я говорив не раз, що ягби комусь було... або і сам не лівсь, і все ето в щоденік пісав, так книга цела... цела книга. Сиротой зрости, у трі года оставсь без матері, батько взяв другую, з Белорусеї, та трі годи пожила та умерла, батько больше не женівсь. А тюткі есьць тюткі, ну, спасібо, була тютка одна Настя – вона мене... як мама моя була, от. Тяжко, а без матері, без матері... це... батько хорошо, ну мати це основа... основа всему.

(111). 3.: *А ви дідів, бабів своїх пам'ятаєте?*

— Да. Баб не.

3.: *Теж із Машева вони?*

— Да, да, дід Гріцько був, вот... Я його... так пам'ятаєце іще, як уже он не робів, от. Кутив дуже ето... заяadlo, бо вся борода й уси, док були ето... красніе були, і оціе пальци. Це дуже добре запомнів, ну а помер-то он уже у трицетъ дев'ятому году, док я вже хорошо його помню. Дід дуже хороши був. А в то время я пас свінне, ну, дома там двоє свіней і пару ету... ну, меньших. Корови по очириді в нас паслі. До корови гоняв і ще пас у... за другіх, шоп шонебудъ йокое... чоботкі пошили, о. Док свінне пас, док ото вже жену свінні, а то вже не дуже було, шоп там їсть уже так свободно було, скоко хотів. Так он пойде да одріже так сала трошечкі, до говоріть: «Шоп... шоби і, – говоріть ето, – і уже тютка твоя не зометіла, шоб ето ж...» І сухого того вже кусочок хліба ето... дасць. І то женеш, до обєда пасеш їх там, на обєд пригоняеш, два часа, оце сама жара, дома свіня. Обратно на пасдбіща, отоке. Ну, дід був хороши. Так я його, в токих чертах і зопомнів.

Ну, дід був хороши, а баби не помню, она раньше померла, док баби не помню, о. А по-улічному нас... нас нозивалі Кірієви, ну чого... чого, я не знав. Ну, кажутъ от на мене там, як ше ж молодими хлопцами: «Гріша йокий?» – «Кірійчиков». Ну, мене ж узяло, ну откуда пошло слово Кірійчики. Когда я узнаю, там дід Артем був стари, це вже мого тестя тестъ, кожу: «Дід Артем, ну може ви ето знаєте, шо це за Кірійчикови?» А он кае: «Я скажу тобі... а я знаю...

з'найеш свого д'еда?» / «з'найу / Гриц'ко» / «а п'рад'еда?» / «д'е до уу бат'ко? / Андр'ей / і це кожу з'найу» / хоча йа н'е знау / ну по по розказам же // «а у / 'ето / а в Андр'е'йа буу бат'ко Кі'р'і'ї / 'ім'яа Кі'р'і'ї / от / так от о'но і пош'ло» / 'ето / «чи'їй?» / так на^о ўс'їх же / н'е 'токо на^о м'єн'є Кі'р'і'їчи'к / а ўс'у 'нашу с'є'м'йу // і 'ран'ше так / «йа'ки' дво'р?» / «Кі'р'і'їчи'ко'ў» / Кі'р'і'їчи'ко'ў так о'но і пош'ло і так //

(112). З.: *А яких у вас прізвищ найбільше?*

— 'Сами'йє пр'і'зви'шча 'ето най'бо'л'ше По'тап'єнко / вот // т'єп'єр Кова'л'єнко / 'ето у'же 'по'сл'є' По'тап'єнка // По'тап'єнко'ў 'сами'йє / 'ето начи'налос' с По'тап'єнко / і з'начи' 'сам'є бо'л'ш По'тап'єнко // Кова'л'єнко / от / Шу'л'та / вот / Го'р'і'їл'єнко / да / ну 'ето осно'у'ни'йє / отут осно'у'ни'йє хво'м'і'л'єйі / да // а там у'же іш'ч'є 'інши'йє / там 'Йаш'ч'єнко / там Сер'єда там та'к'є // ну це ў'же / це ў'же д'єто 'ї'л'і'ї при'їма'ки' пр'і'ї... 'ето із дру'г'ї'х с'о'л / а так кор'є'ї'н'ї'йє о'це //

(113). З.: *У вас село глухе було?*

— Да / 'можно ско'зат' / ўс'о п'рав'і'л'но // шчо і бу'ло шоб йо'го про'дат' / док це т'реба бу'ло 'йє'хат' / аж у Че'р'н'і'єго'в а'бо Чор'ноби'л' // а до Чор'ноби'л'а доста'ваца т'р'і'їца'т' к'ї'їлом'єтро'ў 'тоже ж / 'ето н'є н'є 'л'охко // поро'ходи' хо'д'і'л'і'ї / док от у Крос'но поро'ходи' пр'і'їста'вали' / от / сто'р'і'їк за'ходи'ў так / так 'ето при'їста'вали' / док там крос'н'анцам 'л'єгше бу'ло // а то до Новоши'п'єл'і'ч / а до Новоши'п'єл'і'ч ра'йон на'пр'амуйу с'кажем 'д'єс'єт' к'ї'їлом'єтро'ў // сп'рава у том шчо / с'кажем / т'реба / 'лод'ку но'а'н'ї'мат' у'же у 'м'і'єс'ни'х / он в'єз'є і пло'т'і'ї гроши' / о / за' 'лотку / ото'к'є // а с'єло бу'ло / с'єло глу'хе / ну 'л'уди' бу'ли' до'вол'ни'йє // сп'рава ў том шо / 'йагоди' / гри'їби' / вот / це ж це ж 'ето // а 'ри'ба / 'ри'ба / там боло'та / док у боло'тах во'да док оци' ж ш'чуч'ки' / коро'с'і'ї // 'л'уд'і'ї жи'л'і'ї / йа'к гово'р'і'їца / ў нас у нас голо'дат' / по'сут'і'ї д'єла ў нас н'є голо'дал'і'ї // н'євоз'можно бу'ло голо'дат' / пото'му шо / йа'к 'ту'л'ко у'же вес'на / так у'же ў 'л'і'єс'і'є 'йагода / от / у 'л'і'єс'і'є гри'їбок / от // і но'а 'етом на'о'лу'гу он по'їди' т'р'і'ї к'ї'їлом'єтра про'їди' / там о'ц'а сл'у'ка на'зи'ї'вайєца йа'к ци'їбу'л'а / сл'у'ка // а це ж о'на ж 'дуже / в'ї'там'і'ї'н'яа / от / ото'к'є // а голо'дат' от / бу'ў т'р'і'їцо'а'т' т'рет'і'ї год / у нас от от'с'уда с Укра'їни' хо'д'і'л'і'ї з 'д'єт'ками' / под зо'а'бором ум'і'ї'рал'і'ї ма'т'єр'і'ї / от // а ў нас 'л'уд'і'ї н'є голо'дал'і'ї / н'єх'ватки' ж н'є бу'ло с

а що, твій дід... ти знаєш свого деда?» – «Знаю, Грицько». – «А прадеда?» – «Дедов батько? Андрей, і це, – кожу, – знаю», хоча я не знав, ну по по розказах же... «А у ето... а в Андрея був батько Кірій, ім'я Кірій, от, так от оно й пошло» ето... «Чиї?», – так на всіх же, не токо на мене Кірійчик, а всю нашу сем'ю. І раньше так: «Яки двор?» – «Кірійчиков». Кірійчиков – так оно й пошло, і так...

(112). З.: *А яких у вас прізвищ найбільше?*

– Саміє прізвища ето... найбільше Потапенко, вот. Тепер Коваленко, ето уже после Потапенка. Потапенков саміє... ето начиналось с Потапенко, і, значи, саме больш Потапенко, Коваленко, от, Шульга, вот, Говріленко, да. Ну, ето основние, отут основние хвомілеї, да.

А там уже іще іншіє, там Ященко, там Середа, там таке. Ну, це вже... це вже де-то ілі приймаки прі... ето... із другіх сую, а так коренние оце.

(113). З.: *У вас село глухе було?*

– Да, можно сказать, всьо правильно. Що й було, щоб його продать, док це треба було ехать аж у Чернігов або Чорнобиль. А до Чорнобиля доставаца тріцать кілометров тоже ж, ето не... не льохко. Пороходи ходілі, док от у Кросно пороходи пріставали, от... сторік заходив так... так ето приставали, док там кроснянцам легше було. А то до Новошипеліч, а до Новошипеліч район напраую, скажем, десять кілометров. Справа у том, що, скажем, треба лодку нонімаць уже у місних, он везе – і плоті гроши, о, за лотку, отоке. А село було... село глухе, ну люди були довольніє. Справа в том, шо ягоди, гриби, вот, це ж... це ж... ето... А риба... риба, там болота, док у болотах вода, док оци ж щучки, коросі. Людї жилі, як говоріца, в нас... у нас голодять, по суті дела в нас не голодалі. Невозможно було голодять, потому шо, як тулько уже весна, так уже в лісі ягода, от, у лісі грибок, от. І но етом на луку он пойди трі кілометра пройди, там оця слука називаеца як цибуля, слука. А це ж она ж дуже вітамінная, от, отоке.

А голодять... от був тріцоть треті год, у нас от отсюда с України ходілі з дітками, под зобором уміралі матері, от. А в нас людї не голодалі, нехватки ж не було с продуктами,

продуктами^і / но чи́м то чи́м пе́реби́... / і ўм'єрти^і н'і́х то н'є
ўм'єр // 'сорок шости́ / 'сорок 'с'оми́ год, / ў'с'ак'є 'єто 'йє'л'і́ /
ў'с'ак'є // іа в 'арм'є'йі буў / не буў / но рос'казуйут' шо ў'с'ак'є
при'ход'і'лос' 'єто 'йє'с'т' // і 'жолуд'і́ із 'єтого мо'л'ол'і́ / із 'дуба // о'це
пе́реби́'вал'і́с' / ну от 'голода н'і́х то н'є ўм'єр / ото'к'є //

(114). З.: *А як у вас називалися болота, ліси? Які назви були?*

— Да / да / Ро'с'оха / Дуб'рова / вот / о'це / Т'єл'єгоўшчи́на /
вот з'начи́т' // Т'єл'єгоўшчи́на / а т'єп'єр' 'Уб'є'д' / вот /
У'ласоўшчи́на / ото'к'і́'йє //

З.: *Це ліси?*

— Да да / н'є / так л'і́си і 'около л'є'і'соў же ж / і // 'єто і
по'л'а / 'около л'є'і'соў і по'л'а // ото'к'є було //

З.: *Болота ялось називалися? Були назви?*

— Да / і на^о бо'лота були́ 'назви́ / 'Гало / от / це ўже 'коло о'з'єра
ту'да // там Зи'мов'і́шч'є було / док там 'оз'єро здо'ров'єн'є було / так
'Гало / це ж / от // а по'тоўм ішч'є бо'лото було За'вол'с'койє /
ішч'є то'к'є бо'лото було Жи'і'доўшчи́на //

З.: *А чому?*

— А там до во́їни^і / по'ка це́й / ох йак же йо'го? / 'банда
Стру'ка // 'банда Стру'ка ж 'д'єі'ствовала на^о Чор'ноби́л'шчи́н'і́^є /
а он сам із Чор'ноби́л'с'кого ро'й'она буў Струк це́й / от // так
'жи'л'і́'йєў'р'єйі / і он там йі́х 'єто / уб'і́'ваў / о'це йєў'р'єйєў / і
от / от 'жи'т'єл'ства / шо 'жи'л'і́'йєў'р'єйі / док з'начи́т' на^ози́'вал'і́
Жи'і'доўшчи́на //

З.: *То це в яку війну банда?*

— У / це ў р'єво'л'уце́йу / да / ў р'єво'л'уце́йу / це ў
р'єво'л'уце́йу //

З.: *Так вони там більше не жили?*

— Да / н'є / а по'тоўм 'ц'ого ж Стру'ка по́ймал'і́ / 'банду
ун'і'ч'тожи́л'і́ // о то'гда о'н'і́ так / он же н'є ўс'і́х / там ле'а'са
до'к пр'атал'і́с' / хо'вал'і́с' // а 'єто / а по'тоўм йак ун'і'ч'тожи́л'і́
'банду / так о'н'і́ ўже 'жи'л'і́ там // у нас жи́ло йєў'р'єйєў / с'і́м
'і́л'і́ 'вос'і́м с'є'і́ме́й / от // так / йак 'н'є'і́мци́ пр'і́шл'і́ / йі́х же
зоб'рал'і́ у ра'і́центр і / жи'і́ви'і́'позо'а'копова'л'і́ ў 'йа'му //

З.: *Німці чи поліцаї?*

— 'Н'є'мци́ / ну б'рал'і́ ж і / пр'і́'йє'хоў 'н'є'і́м'єц да і пол'і́'цайі
б'рал'і́ / по пр'і́'казу ж жа'ндар'м'єр'єйі / ун'і'ч'то'жал'і́ // о'д'і́н
спас'а 'Хай'і́м / он с'є'час А'шот / 'Черч'і́'ан А'шот / во // це

но чим-то... чим переби... і вмерти ніхто не вмер. Сорок шости, сорок сьоми год, всяке ето... елі, всяке. Я в армії був – не був, но розказують, шо всяке приходілось ето... есть. І жолуді із етого мололі... із дуба. Оце перебівались, ну от голода ніхто не вмер, отоке.

(114). З.: *А як у вас називалися болота, ліси? Які назви були?*

— Да, да, Россоха, Дуброва, вот, оце... Телеговщина, вот, значить. Телеговщина, а тепер Убедь, вот, Уласовщина, отоке.

З.: *Це ліси?*

— Да, да... не, так ліси і около лесов же ж і ето... і поля, около лесов і поля. Отаке було.

З.: *Болота якось називалися? Були назви?*

— Да, і на болота були назви. Гало, от це вже коло озера туда. Там Зимовіще було, док там озеро здоровенне було, так Гало це ж, от... А потом іще болото було Завольськое, іще токе болото було Жидовщина.

З.: *А чому?*

— А там до війни, пока цей... ох, як же його? Банда Струка. Банда Струка ж действовала на Чернобыльщині, а он сам із Чернобыльського району був, Струк цей, от. Так жилі євреї, і он там їх ето... убівав, оце євреєв, і от... от жительствова, шо жилі євреї, док, значить, називалі Жидовщина.

З.: *То це в яку війну банда?*

— У, це в революцією... да, в революцією, це в революцією.

З.: *Так вони там більше не жили?*

— Да не, а потом цього ж Струка поймаі, банду унічтожилі. О, тогда оні так... он же не всіх – там леса, док пряталісь, ховалісь. А ето... а потом, як унічтожилі банду, так оні вже жилі там. У нас жило єврейов сім ілі восьми семей, от. Так, як немци прішлі, їх же зобраі у райцентр і живимі позокоповалі в яму.

З.: *Німці чи поліцаї?*

— Немци. Ну, браі ж і... Пріехов немец, да й поліцаї браі... по пріказу ж жандармереї, унічтожалі. Одін спасса Хаїм, он сечас Ашот, Черчіан Ашот, во. Це недалёко од

н'еда'л'око од нас жи'їу / хо'роши' то'к'їи' па'р'ен' // і по'то'м он і по'паў' й'ак' то / п'ер'е'їшо'у хрон'т / і по'паў' / і бу'ў' ра'н'ен' // он іп'вал'ї'д' п'ер'во'ї г'руп'їи' / а ў' Че'р'ноби'л'їи' пр'їи' ра'ї'ком'е'ї ро'би'ў' л'ек'тор'ом / от // от' ду'ши'ї бу'ў' х'лоп'ец' хо'роши' / с'пас'а / 'ето со' ў'с'ї'х йе'ў'р'ейо'ў' / ко'тори'їе' жи'л'їи' ў' нас // і от ко'да с'тал'їи' / с'т'рой'т' / іше 'кам'е'н' зо'ло'жи'л'їи' / чо'р'ноби'л'с'кой 'атом'ної / так' 'д'ад'ко йо'го із' Сем'їи' па'лат'їи'нска / д'руг'їи' с'екр'е'тар' ра'ї'кома / нап'їи'саў' / «н'е'м'едл'ен'о прода'ва'ї дом і / і / ви'їе'ж'а'ї до м'е'н'е» / ше 'токо 'кам'ен' за'к'лади'вал'їи' // от так / на'ско'ко о'н'їи' 'умни'їе' л'уд'їи' / молод'ц'їи' //

(115). 3.: *Коли будували станцію, люди, мабуть, раділи...*

— О / та ко'н'ешно //

3.: *Коли її почали будувати?*

— Ви'ї зна'єте / ў'їа'о'кому ж го'ду да'ї Бог'п'ам'їят' / у'вос'м'їи'д'ес'ати'їх го'дах / от 'точно йа / у'їже т'рошк'їи' п'ам'їят' з'ра'з'уйе // г'д'е' то у'вос'м'їи'д'ес'ати'їх го'дах 'нача'л'їи' 'ето будо'ват' / да іш'ч'е ж йа'к'їи'ми'ї тем'пам'їи' / йїи'ї ш'ч'е по'с'ут'їи' 'д'е'ла т'реба бу'ло ш'ч'е год' / шоп' то шо он'їи' ў'їже пу'ст'їи'л'їи' ў'ход / 'ету ў' ро'боту / док ш'ч'е год' 'нада йїи'ї будо'ват' // он'їи' ж йа'к' / ко'мун'їс'т'їи'ч'еска с'т'ройка / о'н'їи' ж до'с'рочно йїи'ї 'ето / пу'ст'їи'л'їи' / ў' ро'боту // ну л'уд'їи' ра'ди' / ко'н'ешно бу'л'їи' ра'ди' / це ж от / 'атом'на / це св'е'т у'їже ў' нас / а св'е'та с'ко'ко / ў' нас же 'до'ўго св'е'та не бу'ло / от // це ў'їже пу'ст'їи'л'їи' 'атом'ну'їу / ста'ў св'е'т / шо ж і дл'а ко'л'хозо'в'ї дл'а со'ў'хозо'ў' / о'на бу'ла // йа'г'би' ж йїи'ї ко'н'ешно шо по'тол'ковому бу'ло з'ро'бл'ено / от // хто там ві'їно'ват' / хто там нам / нам ко'н'ешно розб'їи'ра'ца т'ажко / от // 'їн'ши'ї ка'жут' шо / шо це / он'їи' 'дуже б'їи'стро 'нача'л'їи' о'сто'наў'їи'ват' / 'атом'ну'їу // шо йе'їо 'нада ж бу'ло 'чо' то о'сто'но'ві'їт' 'етот р'е'актор // а шо 'оно полу'ч'їи'лос' так / нам ко'н'ешно н'е'їясно //

116. — Ну 'може вам ін'т'ер'есно 'буд'е / от іш'ч'е про 'ето / о'тут зб'їи'райу'ца ў' нас 'женш'ч'їи'ни' / ви'ї по'чу'їет'е йї'їх до'ско'нал'ну'їу 'машо'ўску'їу р'еч' / до'ско'нал'ну'їу // ў'їи'їх н'е'ма н'їи' «це» / н'їи' «ето» / а «с'е» / «с'е» // 'ето ін'т'ер'есно от вам 'буд'е по'гово'р'їи'т' //

3.: *Як у навколишніх селах говорили? У Красні так говорили, як у вас?*

— Так / так / ну тут ок'цент / ск'лон:ос'ц' до 'н'екотори'їх сло'ў' / а в осно'ў'ном так 'тошно / да так то // а от у'їже / ну це п'ра'ўда шо 'ето / Б'е'ло'рус'е'їа 'р'а'дом бу'ла / док у'їже там / там

нас жив, хороши токі парень. І потом он і попав як-то, перейшов хронт, і попав... і був ранен. Он інвалід первой групі, а в Чернобилі прі райкоме робив лектором, от. От души був хлопец хороши, спасса, ето со всіх єврейов, которіе жилі в нас. І от кода сталі строїт, іше камень золожили чорнобильської атомной, так дядько його із Семіпалатінска, другі секретар райкома, написав: «Немедленно продавай дом і... і виїжджай до мене». Ше токо камень закладивали! От так, наскоко оні умніє люди, молодці.

(115). З.: *Коли будували станцію, люди, мабуть, раділи...*

— О, та конешно.

З.: *Коли її почали будувати?*

— Ви знаєте, в якому ж году, дай Бог пам'ять... у восьмідесятих годах, от точно я, уже трошкі пам'ять зраджує. Где-то у восьмідесятих годах почали ето... будувать, да іще ж якіми темпами. Її ще, по суті дела, треба було ще год... шоп то, шо они вже пустілі в ход, ету... в роботу, док ще год нада її будувать. Они ж як комуністическа стройка, они ж досрочно її ето... пустілі в роботу. Ну, люди ради, конешно булі ради, це ж от атомна, це свет уже в нас. А света скоко... в нас же довго света не було, от. Це вже пустілі атомную, став свет, шо ж... і для колхозов, і для совхозов она була...

Ягби ж її, конешно, шо по-толковому було зроблено, от. Хто там віноват, хто там... нам... нам, конешно, розбіраца тяжко, от. Інши кажуть, шо... шо це они дуже бістро почали остонавлювать атомную, шо ейо нада ж було чо-то остоновить етот реактор. А шо оно получилось так, нам, конешно, неясно.

116. — Ну, може вам інтересно буде от іще про ето... отут збіраюца в нас женщины, ви почувете їх доскональную машовскую реч, доскональную. В їх нема ні «це», ні «ето», а «се», «се». Ето інтересно от вам буде поговорить.

З.: *Як у навколишніх селах говорили? У Красні так говорили, як у вас?*

— Так, так, ну тут окцент, склонносць до некоторых слов, а в основном так тошно, да так то... А от уже, ну це, правда, шо ето... Белорусея радом була... док уже там, там же ми

же ми^і гово^іри^ім / у нас «с'є» / а от у^іже р^іа^ідом с^ієм к^іі^илом'єт^іро^іу^і
 Б'єло^ірус'єй^іа / там / у^іже / «ц'єто» / «ц'єто» а^ібо «йєто» //
 Ула^іси^і / да / ну це ў^іже Б'єло^ірус'єй^іа там р^іа^ідом / от // ну а
 ху^ітор / от гд'є м^іойа доч^іка с^ітарша з^іамужем / з'ат' ў м'є^ін'є
 о^іт^іуда / та^ік / там ну нас'єл^іон:и'є / йак ска^ізат' / ка^іцапи^і /
 с^ітаров'єри^і / ну док т'є т'є по^ірус^ік'і //

З.: А як називається?

— Чем^іко^іу^і //

З.: Це коло вас?

— 'Хутор / да / це от / вос'є^ім'сот м'єт^іро^ів од нас / це ўже
 гра^ін'ица Б'єло^ірус'єй^іі / да // о^іна так / Укра^ій^іна та йак'раз о^іце
 ўкл^іі^ин'айєца ў Б'єло^ірус'єй^іу // і ми^і / йак'раз 'наш'є с'єло /
 о / гра^ін'и^ічи^іт / з Б'єло^ірус'єй^ієі //

З.: Вони теж переселені?

— Тої / Б'єло^ірус'єй^іа шч'є 'бо^іл'ше / ўс'є / ўс'є / ўс'є //

З.: Переселені разом з вами?

— Н'є / н'є / тут 'токо од^іна с'єм'й^іа і то о^іни^і / о^іни^і 'сам'и^і
 ук^іраї^інци^і // а о^іни^і п'єр'єс'єл'єни^і / 'Гом'єл'с'ка 'обло^іс'т' /
 Б'єло^ірус'єй^іа //

З.: Вони були в Білорусії чи в Україні? Цей хутір?

— Н'є / ў Б'єло^ірус'єй^іі / то б'єло^ірус'к'і^і хутор / от / б'єло^ірус'к'і^і
 хутор //

З.: А які в них звичай були? Щось відмінне від ваших?

— З'ви^ічайі то шо / на^і од^іну^іом к^іладб'и^ішч'є сво'й^іх н'є
 хоро^ін'и^іл'і^і // ў й^іх од'єл'н'є к^іладб'и^ішч'є / вот 'єто й^іх з'ви^ічай /
 от // а так у^іже / жи^іл'і^і о^іни^і йак ска^ізат' / жи^іл'і^і / ну р^іа^ідом / с
 украї^інц^іам'и^і // з'ви^ічай од'и^ін / і ў 'гос'т'и^і ход'и^іл'і^і та^ігже от / і
 з'ви^ічай в осно^іу^іном од'и^ін // і шо ў й^іх шо молод'и^іци^і / у 'каждо^і
 бан'а сво'й^іа / у 'каждо^і бан'а / 'єто паро^івайа кам'єнка / от // чо ў
 нас / у нас кол'єкт'и^іўнайа бу^іла / а там у 'каждо^і сво'й^іа бан'ка //
 су^ібота / су^ібота / хаї га^іри^іт' там хаї 'єто / 'бан'у топ'єт' і с'єм'й^іа
 м^іойєца ў 'бан'є / кул'ту^іра // у нас у^іже ц'о^іго н'є м^іожна ска^ізат' бо
 ну ўже / 'обшуй^іу / 'бан'у 'єто / пост'ройл'і^і / так в 'обшуй^іу 'бан'у /
 'єто // і со с^ітари^іх л'уд'єі по 'сут'и^і д'єла н'і'х'то / йак ска^ізат' н'є
 ход'и^ів у цу^і 'бан'у // о^іто там 'ноги^і по^іми'є / а на^ів'єрно / о^ітут т'єло
 то док / бу^іло шо і м'єс'а^іц^іами^і // умр'є до о^іто ўже по^імойут / о^іто ки'є
 с^ітари'є л'уд'и^і / а гово^іри^іт' / «йак умр^іу / док м'єн'є по^імойут» // а
 там 'єт'и^і с^ітаров'єри^і о^іни^і / кул'ту^іра бу^іла //

говорим... у нас «се», а от уже радом сім кілометров Белорусея, там уже «цето», «цето» або «ето». Уласи, да... Ну, це вже Белорусея там радом, от. Ну, а хутор, от где моя дочка старша замужем, зять в мене оттуда, так там ну насельонние, як сказать, кацапи, старовери, ну док те... те по-руські.

З.: *А як називається?*

— Чемков.

З.: *Це коло вас?*

— Хутор, да... це от... восьмисот метров од нас, це вже граница Белорусеї, да. Она так... Україна та якраз оце вкліняєца в Белорусею. І ми, якраз наше село, о, гранічит з Белорусеєю.

З.: *Вони теж переселені?*

— Той, Белорусея ще больше, всі, всі, всі.

З.: *Переселені разом з вами?*

— Не, не, тут токо одна сем'я. І то они... они самі українці.

А они переселени Гомельська область, Белорусея.

З.: *Вони були в Білорусії чи в Україні? Цей хутір?*

— Не, в Белорусеї, то белоруські хутор, от, белоруські хутор.

З.: *А які в них звичаї були? Щось відмінне від ваших?*

— Звичаї то, шо... на одному кладбіще своїх не хоронілі. В їх оддельне кладбіще, вот ето їх звичай, от. А так уже жилі они, як сказать, жилі, ну радом с українцями. Звичай одін, і в гості ходілі тагже от, і звичай в основном один. І шо в їх, шо молодци – у каждого баня своя, у каждого баня, ето... паровая каменка, от. Чо' в нас... у нас колектівная була, а там у каждого своя банька. Субота, субота – хай гарить там, хай ето... баню топеть і сем'я моеца в бане. Культура. У нас уже цого не можна сказать, бо ну вже... обшую баню ето... постройілі, так в обшую баню ето... І со старых людей, по суті дела, ніхто, як сказать, не ходів у цю баню. Ото там ноги помие, а наверно, отут тело, то... док було шо і місяцами. Умре, до ото вже помоют, отокие старие люди, а говорить: «Як умру, док мене помоют». А там еті старовери, они... культура була.

3.: Вони російською мовою говорили?

— Да / да / ну йак ска⁰зат' / ро⁰с'ї'їскої / ну / 'йесл'ї'ї ска⁰зат' шо 'ч'ї'сто ро⁰с'ї'їскоїу / ў 'ї'їх / 'можна ска⁰зат' / та⁰ка 'їе^а'ка_то дру^агаїа накл'он:ос'ц' 'ето бу'ла / сво'їа / от //

3.: А от Власи чи Уласи село? Як правильно?

— Ула'си¹ //

3.: Уласи. Там говорили так, як ви? Чи білоруською?

— В осноў'ном / в осноў'ном йак м'ї' / 'токо 'н'екоторі'їе 'н'екоторі'їе сло'ва / 'н'екоторі'їе / а так / в осноў'ном в осноў'ном йак ми¹ / гово'ри'л'ї' / йак і ми¹ / ота⁰к'е // ну то'кого бо'л'ш //

(117). 3.: Про дитинство розкажіть. Які у вас ігри були?

— Да / да / 'ето / забави¹ забави¹ то'к'ї'ї / ну це на⁰ п'разн'ї'їк / Соро'ка / п'разн'ї'їк 'їе то'к'ї'ї / Соро'ка // 'ето / 'сорок 'сорок кр'ег'л'о'ў / 'ви'б'ї'т' / це ну кр'ег'л'ї'ї / то'к'ї'ї'їе 'палк'ї'ї к'ругли'їе / вот / і 'ето / дв'ї'є 'палк'ї'ї дл'ї'н:и'їе / с'та'в'ї'ца та⁰к'е / складу'їеца то'к'ї'ї ж горо'дочок / о // і хто 'ето / хто 'в'ї'б'їе 'сорок кр'ег'л'ї'ї / от / тот з'начи'т' у'же у 'в'ї'граш'ї' / от це і'гра та⁰ка бу'ла // по'то'м і'ше но'з'ї'валас' у 'матку грат' / а 'матка це бу'ла так м'їа'чи'к / і 'дошч'ї'чка ото'каїа / от тут шоб д'ер'жат ру'койу / о / а тут во'на 'ши'рша / от // і / і там сто'ї'т' / ч'ело'в'ї'к / од'ї'н / от // і ко'да іс / со сторо'ни' сто'ї'т' / і м'їа'чи'к б'їе у 'пол'ї' / от / а тої п'ере'б'ї'ї'гаїе / цеї до'ужен усп'ет' схват'ї'т' 'ето'го м'їа'чи'ка / і ў'род'ї'є 'рани'т' 'їо'го / по'пас'т' м'їа'чи'ком // то'да о'но м'їе'н'айеца / тої там ста'нови'ца / а тої ў'же ... / о'це то'ка і'гра бу'ла // а то в осноў'ном / а то в осноў'ном / іш'ч'ї'є 'їа'к'ї'їе і'гри' / ко'гда ў'же / д'ї'тки'ї / 'бо'л'ше і'грал'ї'ї ў'чо / у 'воїну / вої'на ў'же / оў'то'мати'ї под'ї'лал'ї'ї / це ў'же ж прої'шла вої'на / так у'же і'грал'ї'ї // ну ў'же мої 'возраст у'же ж ко'н'ї'чно ж // а во'п'ше_то в і'гри' не бу'ло ко'гда і'грат' / не бу'ло ко'ли'ї і'грат' / по'то'му шо / с'в'ї'н'їе па'си'ї / от // при'їшла 'оч'ї'ред' / 'ето / сво'ї'їх дв'ї'є бу'ло ко'ро'ў'к'ї'ї / до тр'ї'ї ко'рови'ї от'паса'ва'ў дру'г'ї'їм / 'бо'л'ше хто замо'ж'н'ї'їш'ї'ї / док от'паса'ва'ў // док о'це п'їат' ш'тук / док 'ето т'реба п'їат' д'н'ї'ї под'ї'рад / го'н'ї'їт' 'ч'ї'реду ц'у // н'їе п'їат' ко'ро'ў же / а і дру'г'ї'їх_же л'у'д'ї'ї / 'ч'ї'реду 'гон'ї'їш' / ў'с'о'го п'їат' д'н'ї'ї от'пас' / а по'то'м же дру'га 'хата же'н'їе // там у'же по 'оч'ї'ред'ї'ї / по 'оч'ї'ред'ї'ї / тр'ї'їцат' тр'ї'їцат'_п'їат' го'ло'в у ч'ї'ред'ї'ї / ото'коїе //

З.: *Вони російською мовою говорили?*

— Да, да, ну як сказати, російской... Ну, еслі сказати, шо чисто російскою, в їх, можна сказати, така ека-то другая наклоннось ето... була своя, от.

З.: *А от Власи чи Уласи село? Як правильно?*

— Уласи.

З.: *Уласи. Там говорили так, як ви? Чи білоруською?*

— В основном, в основном як мі, токо некоторые... некоторые слова, некоторые. А так, в основном... в основном як ми говорили, як і ми, отаке. Ну, такого больш...

(117) - З.: *Про дитинство розкажіть. Які у вас ігри були?*

— Да, да, ето... забави, забави токі... ну, це на празнік Сорока, празнік є токі, Сорока. Ето сорок... сорок крегльов вибіт... це... ну креглі, токіе палкі кругліе, вот... І ето дві палкі длінніе, ставіца таке, складуеца токі ж городочок, о. І хто ето... хто віб'є сорок креглей, от... тот, значит, уже у віграши. От це ігра така була.

Потом іше називалась у матку грати, а матка це була так м'ячик, і дощечка отокая, от тут, щоб держат рукою, о, а тут вона ширша, от. І... і там стоїть чоловік одін, от. І кода іс... со сторони стоїть, і м'ячик б'є у поле, от, а той перебігає, цей довжен успеть схватіть етого м'ячика і вроді раниць його, попасть м'ячиком. Тода оно менеца, той там становица, а той вже... Оце тока ігра була.

А то в основном... а то в основном... іше якіе ігри, когда вже дітки больше, ігралі в чо', у войну... война вже, овтомати поделалі – це вже ж пройшла война, так уже ігралі.

Ну, вже мой возраст уже ж, конечно ж... а вопше-то в ігри не було когда іграти, не було коли іграти, потому шо свінне паси, от. Пришла очередь ето... своїх дві було коровкі до трі корови отпасовав другім, больше хто заможнейші, док отпасовав. Док оце п'ять штук... док ето треба п'ять дней подряд гоніть череду цю. Не п'ять коров же, а й другіх же людей, череду гоніш. Всього пять дней отпас, а потом же друга хата жене. Там уже по очереді, по очереді, тріцать–тріцать пять голов у череді.

Отокое.

(118). З.: *А вже як подорослішали, як з дівчатами ходили, в хаті збиралися... Там якісь ігри були?*

— Ну це ігри¹ ток¹і^и / у платочка //

З.: *А як це? Розкажіть.*

— Це ж / стаї¹ут' у круг / от / і / д'і^еучи^іна т'і^екаїе / по / 'зоўн'і^ишн'ему йа^ек 'ето / к'ругу / а 'парен' дого^ин'айе // от о^ина / 'ето / б'і^ежи^іт' / б'і^ежи^іт' / а / 'ето / ўс'і^е 'руки^і о^итак д'ер^ежат' // о^ина б'е^ижи^іт' б'е^ижи^іт' / а по^ито^им ко^иму^и то^и того платочка раз^и / ўсе // а он 'доў^ижен / а он 'доў^ижен одго^ада^ит' / а / д'е ж цеї пло^аточок / одго^ада^иє / з^иначи^іт' та д'і^еучи^іна стаї^ена^о то 'м'і^есто / а та ўже т'і^екаїе / от та^ок'е // ну док це ж був інт'ер'ес / тож молоди^иє / бо д'і^еучи^іна стої^ит' / д'і^еучата іс х'лопцям'і^и стої^иат' / д'і^еучи^іна ўперед'і^и / х'лопец із:ад'і^и / д'ер^ижи^іт' по по / по 'тал'і^ий / а це ж х'лопцу було / було приї^иятно стої^иат' і д'ер^ижат' так д'і^еучи^іну ў т'е... / ў т'еї час / ви^і ж м'е^ин'е пон'і^имайете / це це це п'ер'в'ейшайа 'лучшайа іг^ира була / о // а шч'е ж / іш'ч'е стої^ит' стої^ит' да шч'е зо^аб'очок шчи^іп'не // о^ина / «ої / ої» / а йі^еї то^иго і 'хоч'еца // ото^ика іг^ира була / гул'н'а // ну а так у^иже ж / до д'і^еучат' / так / до д'і^еучат' в'е^ич'і^ирки^і / це ж^и соб'і^ирал'і^ис' д'і^еучата / п'р'али^і п'р'ажу / о / зоши^ивали^і / 'ето / 'ши^іл'і^и / ўс'ак'і^иє у^изори^і / це ж рушни^ік'і^и / так 'дал'ше // ну і х'лопци^і при^іход'ат на^о в'е^ич'і^ирки^і / то во^ина / зоши^иваїе / а в'і^ин / а он н'е даїе / м'е^ишайе // ну та так інт'ер'ес то^ик'і^и буў / от / ото^ок'е / пр'адут' / а шч'е ж а / а п'р'ал'і^и док 'ето / луч'і^ина го^ири^іт' / от / а д'і^еучата пр'адут' / а х'лоп'ец' / о^ина 'ето 'н'і^итку од'води^іт' / а он б'е^ир'е до 'ви^ір'в'е / 'хоч'е по^ибалуваца / о // це ж / ото^ико о^итак 'молодос'т' то^ику про^ивод'і^ил'і^и / а вопш'ч'е 'молодос'ц' же йак'раз при^і оку^ипацейі в осно^иўном була / а 'н'е^имци^і ж н'е розр'е^ішал'і^и //

Жінка: К'рашч'і^и гормо^ин'і^ист на^о д'ер'еўн'і^е / да //

— А / да //

З.: *А ви грали?*

— А йа вам і с'о^игодн'і^е пог'райу / да //

З.: *А де навчилися?*

— Сам по соб'е^і // о^итам / на^о Ку^ир'і^илах / старши^інойу йак^и буў полко^ивої ш'коли^і / а була н'е^ім'ецка га^ир'мошка // то / ну і 'ето / о^итак 'с'аду ў коп'т'орк'е^і / ш'колу поло^ижу / ўже от'бої / д'ес'а^ит' ча^исо^иў / поло^ижу спат' / а сам / 'ноги^і под^и с'е^иб'е і п'і^ишоў на^ойаруват' // а ў 'м'е^ин'е слух хо^ироши^і / я сам соб'е^і // у^иже

(118). З.: *А вже як подорослішали, як з дівчатами ходили, в хаті збиралися... Там якісь ігри були?*

— Ну, це ігри токі, у платочка.

З.: *А як це? Розкажіть.*

— Це ж, стають у круг, от, і дівчина тікає по зовнішньому... як ето... кругу, а парень догоняє. От она ето... біжить-біжить, а ето... всі руки отак держать. Она бежить-бежить, а потом кому-то того платочка – раз, все. А он довжен... а он довжен одгодать, а де ж цей плоточок. Одгодає – значить, та дівчина стає на то місто, а та вже тікає, от таке. Ну, док це ж був інтерес, тож молодіє, бо дівчина стоїть, дівчата іс хлопцями стоять, дівчина впереді, хлопець іззаді, держить по... по... по талії, а це ж хлопцу було... було принятно стоять і держат так дівчину в те... в тей час, ви ж мене понімаєте, це... це... це... первейшая лучшая ігра була, о. А ще ж... іще стоїт-стоїт да ще зо бочок щипне. Она: «Ой-ой!» – а їй того й хочеца.

Отока ігра була, гульня. Ну, а так уже ж до дівчат, так... до дівчат вечірки, це ж собірались девчата, пряли пряжу, о, зошивали ето... шилі всякіє узорі, це ж рушнікі, так дальше. Ну, і хлопці приходять на вечірки, то вона зошиває, а він... а он не дає, мешає. Ну, та так інтерес токі був, от, отаке, прядуть... а ще ж... а... а пряді, док ето... лучіна горить, от, а девчата прядуть, а хлопець, она ето... нітку одводить, а он бере до вирве, хоче побалуваца, о.

Це ж, отоко... отак молодость току проводілі, а воппче молодосць же якраз при окупацеї в основном була, а немці ж не розрешалі.

Жінка: Кращі гормоніст на деревні, да.

— А, да.

З.: *А ви грали?*

— А я вам і сьогодні пограю, да.

З.: *А де навчилися?*

— Сам по себе. Отам, на Курілах, старшиною як був полковой школи, а була німецька гармошка. То... ну і ето... отак сяду в коптьорке, школу положу, вже отбой, десять часов, положу спат, а сам, ноги под себе і пішов наярувать. А в мене слух хороший, я сам себе... Уже скоко, де-то

с'коко / д'ето п'ат'наца^от' год'і^икоу^у було / а м'єн'є 'ето / ўзросли^іє
д'єў'чата у 'танци^і дома 'ето / б'рали^і / от 'музи'ка іг'рає і /
у 'танци^і / са^ома под'ходи'т' / йа йа ск'ромн'і^ичайу / а 'она
под'ходи'т' // йа хоро'шо тонце'ваў / мог так тонце'ват' / і з д'і^єучи'нойу
і сам одб'і'ват' / бари'н'у / ч'єч'отку / да //

(119). З.: *А які пісні у вас? Старовинні пісні співали?*

— Да / да й о / да і бо'гато / 'дуже 'дуже бо'гато / о //

Жінка: А о'це п'є'с'н'а шо ви^і сп'є'і'вайєт'є / «'ночка 'т'омна» /
о'на 'дуже ста'ра / да? //

— Ох 'т'омна 'но'ч'ка да 'но'ч'ка насту'пайє / да / д'р'і'бен
'дошчи'к да 'дошчи'к на^окро'пайє //

Жінка: Д'р'і'бен н'є по'нашому / д'р'і'бен д'робни'ї //

— Д'робни'ї / ну док 'можна той 'ето д'робни'ї //

З.: *Старі пісні ви знаєте?*

— Ну о'це ж ста'ра //

З.: *Розкажіть слова трохи...*

— Ну і / 'може под'рад йі'х 'полнос'т'йу йа н'є роско'жу / ну
от / то'к'є на'чало йє // ох ої / 'т'ємна / 'надо ко'зат' 'темна /
ох 'т'ємна 'но'ч'ка да 'но'ч'ка на^осту'пайє // д'р'і'бни'ї 'дошчи'к
до 'дошчи'к на^окро'пайє / так / а по'то'м н'є'ма //

Жінка: Йа'к сп'є'і'вайєш... //

— Йа'к сп'є'і'вайєш / от / а те'пер о'но ж ви'с'какує / да //
'дошчи'к на^о... / єх д'робен 'дошчи'к до 'дошчи'к на^окро'пайє /
'матка 'си'на до ў до'рогу отпра'ў'л'айє / і'д'і' і'д'і' 'си'нку / і'д'і'
н'є ба'о'ри'с'а / а ч'є'рес три' го'доч'ки' до'дому вер'ни'с'а // от / от
'дал'ше ўже / ота'ке / о'на о'на д'л'і'н'айа //

З.: *І про що вона?*

— Ну а 'дал'ше ід'є шо / по'шоў си'і'нок / вот / і до'дому не
вер'ну'єс' / по'г'і'б / от // 'матка стра'дала / йак і / це по'н'атно /
от / і так 'си'на н'є дож'далас' // о'це / це п'є'с'н'а / от /
ста'о'ри'н'а / а / о'собо ста'о'ри'н'і'х так йа ко'н'єшно йі'х // а /
ста'о'ри'є 'нада да / от' д'є'д Во'а'с'і'л' / ої / ої / о'це шо ў
'Н'є'жи'н'і'є / ої / бу'вало і ми' з ни'м / о'так / йак он сп'є'і'вайє /
сло'ва 'каже / док йа 'ето / йа з йім же сп'є'і'ваў // н'є раз он / у /
У'лас Ма'р'і'ї'ка з д'і'є'дом / от / хоро'шо сп'є'і'вал'і' // о'так
ста'о'ри'є / от ко'п'да на'чи'найєш сп'є'і'ват' / то'п'да у 'голову 'ето
при'ход'і'т' / і компл'єт 'етої п'є'с'н'і' / а так о'но / ул'є'тучуйєца //

п'ятнацять годіков було, а мене ето... взрослие девчата у танци дома ето... брали. От музика іграє і у танци, сама подходить, я... я скромнічаю, а она подходить. Я хорошо тонцевав, мог так тонцевать і з дівчиною... і сам одбивать бариню, чечотку, да.

(119). З.: *А які пісні у вас? Старовинні пісні співали?*

— Да, да й о... да й богато, дуже-дуже богато, о.

Жінка: А оце песня, шо ви співаєте, «Ночка тьомна», она дуже стара, да?

— *Ох, тьомна ночка да ночка наступає, да дрібен дощик да дощик накропає...*

Жінка: Дрібен не по-нашому, дрібен... дробний.

— Дробний, ну док можна той ето... дробний.

З.: *Старі пісні ви знаєте?*

— Ну, оце ж стара.

З.: *Розкажіть слова трохи...*

— Ну й, може, подряд їх полностью я не роскожу, ну от, токе начало є: *ох... ой, темна... надо козать темна... ох, темна ночка да ночка наступає, дрібний дощик до дощик нокропає...* Так, а потом нема...

Жінка: Як співаєш...

— Як співаєш, от, а тепер оно ж вискакує, да. *Дощик на... ех, дробен дощик до дощик нокропає, матка сина до в дорогу отпраляє: іді, іді синку, іді не барися, а черес три годочки додому вернися.* От, от дальше вже... отаке, она она длінная.

З.: *І про що вона?*

— Ну, а дальше йде, шо пошов синок, вот, і додому не вернувся, погіб, от. Матка страдала, як і... це понятно, от, і так сина не дождалась. Оце... це песня, от, старинна, а... особо старинних так я, конешно, їх... А старие нада да... от дед Восіль, ой-ой, оце шо в Нежині, ой, бувало, й ми з ним. Отак, як он співає, слова каже, док я ето... я з їм же співав. Не раз он, у... Улас Марійка з дідом, от, хорошо співалі. Отак старие, от когда начинаєш спевать, тогда у голову ето... приходіт і комплет етой пісні, а так оно улетучуєца.

120. 3.: *Розкажіть, будь ласка, як ви дізналися про аварію, як евакуація була організована...*

— Так / 'ноч:у / о́д і́н там / то^авар'ішч / 'ви^ішоў / ішч'е т'омно було / на^о ул'іцу // ну чо́го он 'ви^ішоў / ми^і н'е з'найом / і побачи'ў // од нас 'видно / 'ето / т'руби' ці'ї 'атомни'їе / шо п'лам'яа под'н'алос' у н'ебо // і 'каже / та^ок'е_ці_та^ок'е д'е'ло / 'шо_то гор'і'т на 'атомно'ї / і гор'і'т на 'атомно'ї // і тут у'же д'е_то 'утром / у д'ев'е^ат' ч'е^асоў / да / ў д'ев'е^ат' / у'же пошло по с'елу / шо ўзор'валас' 'атомно^аїа // ну / 'ві'д'імо позво'н'і'л'і' / хто уз'наў / ну 'ві'д'імо 'ето / позво'н'і'л'і' // вот так ми^і 'ето уз'нал'і' // а еваку'ацейа / нас_ же / ми^і ж н'ед'ел'у / 'ето / ж'дал'і' 'Паск'і' / п'ек'л'і'ї 'паску / і н'е ожи'дал'і' шо ми^і 'буд'ем ви'їе'жат' / от // а по'то'м соопшч'і'л'і' / с ро'їона / ў с'ел'со'вет / «об'яўл'аіт'е л'у'д'ам / об'е'гаіт'е / з'начи'т' 'ето» // шч'е п'еред ці'ім / нам но'с'і'л'і'ї йод / шо'б упо'требл'ал'і'ї йод // а по'то'м соопшч'і'л'і'ї шо 'їе'д'ут мо'ш'і'ни^і за'об'і'рат' л'у'д'е'ї / і мо'ш'і'ни^і по скот / ското'вози^і // от при'їе'хол'і'ї мо'ш'і'ни^і / по'груз'і'л'і'ї це'ї скот / і нас 'ви'в'езл'і'ї орган'і'зовано // і 'токо говор'і'л'і'ї шо «бе'р'і'т'е в'еш... / 'ето / бе'р'і'т'е ха'рч'і'ї на^о тр'і'ї дн'а / вас ўре'мен:о ви'воз'ат' і ви^і на^озад 'вер'н'е'г'ес'» / ну об'мани'вал'і'ї / о // а їа там сто'їав о'коло с'ел'со'в'е'та / док о'но / їа^ока бі'л'і'ї бе'р'да / їак 'ето скот за'об'і'райут' / с'ві'н'е зоб'і'райут' / їак 'ето на^о тр'і'ї дн'а? / 'ето ж брех'н'а 'сама насто'їащча / о // і так по / в осно'ўном і пови'їе'жал'і'ї / так їак_ бу'ў так і / 'дома / так і н'і'х'то н'і'ї'чого 'ма'їже н'е бра'ў / і пови'їе'жал'і'ї // а ў дру'го'ї сторо'н'е'ї с'ела / так с'тарши^і л'е'їт'е'нант хо'д'і'в із Жи'л'том'і'рск'ой 'обло'ст'і'ї // док то'ї ко'заў / «бе'ри'т' / бе'ри'т' ўсе / бе'ри'т' / ви^і на^озад н'е 'вер'н'е'г'ес'» // а тут шо по 'нашей 'ул'і'їце хо'ди'ў / док н'е'пра'ўду говори'ў // ну от 'ви'в'езл'і'ї ў Боро'д'анск'і'ї ро'їон / вот / по кв'арт'і'рах розм'ес'т'і'л'і'ї // ну / там ми^і 'доўго н'е бу'л'і'ї / пр'і'їе'їхоў м'е'н'е си'н за'об'рав у Іванко'ў / он же там / там си'н / 'ето / ро'би'в і ро'би'т' у м'і'їл'і'їцейі / от // і так ми^і ў'же ж'дал'і'ї по'ка нам по'стро'їят' 'хати^і / да / тр'і'ї м'е'с'аца ж'дал'і'ї // по'стро'їл'і'ї нам 'хати^і / і п'ер'ев'езл'і'ї с'у'да / ота^оке // 'їес'л'і'ї їа'кшо об'л'ши'їрно ро'сказа'от' / то 'дуже 'доўго / а шо там / там // а в'езл'і'ї в о'ўто'бусах / л'у'д'і'ї см'е'їи'ца / в'ес'оли'їе / 'даже н'і'ї'х'то н'е подро'зум'е'ваў / шо це ж 'гор'е / це ж н'ешч'ас'т'а // а їа шч'е / а їа шч'е / о'то ўзор'валос' / а о'це Бе'ло'рус'е'їа / д'е їа ро'сказа'ваў Че'м'ко'ў / док там с'ваха жи'в'е // так їа / це / ко'н'ом ішч'е ж

120. З.: *Розкажіть, будь ласка, як ви дізналися про аварію, як евакуація була організована...*

— Так, ноччу одін там товаріщ вийшов... іще тьомно було... на вулицу. Ну, чого он вийшов, ми не знайом. І побачив... од нас видно ето... труби ці атомніє... шо плам'я поднялось у небо. І каже: «Таке й таке дело, шо-то горіт на атомной... і горить на атомной». І тут уже де-то утром, у девять часов... да, в девять, уже пошло по селу, шо взорвалась атомная. Ну, відімо, позвонілі, хто узнав, ну, відімо, ето... позвонілі. Вот так ми ето узналі.

А евакуаця... нас же... ми ж неделю ето... ждали Паскі, пеклі паску, і не ожидали, шо ми будем виежжать, от. А потом соопщілі с ройона в сельсовет: «Об'являйте людям, оббегайте, значить, ето...» Ще перед цім нам носілі йод, щоб употреблялі йод. А потом соопщілі, шо едут мошини забірають людей і мошини по скот, скотовози. От приехолі мошини, погрузілі цей скот, і нас вивезлі організовано. І токо говорілі, шо: «Беріте веш... ето... беріте харчі на трі дня, вас временно вивозять і ви назад вернетесь». Ну обманивалі, о.

А я там стояв около сельсовета, док оно, яка біліберда, як ето скот забірають, свінне зобірають, як ето на трі дня? Ето ж брехня сама настояща, о. І так по... в основном і повиежжали, так, як був, так і... дома, так і ніхто нічого майже не брав, і повиежжали. А в другой стороне села, так старши лейтенант ходів із Житомирской області. Док той козав: «Берить, берить все, берить, ви назад не вернетесь». А тут, шо по нашей вулице ходив, док неправду говорив.

Ну, от вивезлі в Бородянські ройон, вот, по квартирах розмістілі. Ну, там ми довго не булі, пріехов мене син забрав у Іванков, он же там... там син ето... робив і робит у міліцеї, от. І так ми вже ждали, пока нам построят хати, да, трі місяца ждали.

Построїлі нам хати і перевезлі сюда, отаке. Єслі... якщо обширно розказовать, то дуже довго, а шо там... там... А везлі в овтобусах, люди смеюца, весьолие, даже ніхто не подрокумевав, шо це ж горе, це ж нещастя.

А я ще... а я ще, ото взорвалось, а оце Белорусея, де я розказовав, Чемков, док там сваха живе. Так я це... коньом

кортошку сожалі^и / ш^ич^е за плугом ході^иу / пи^ил^и / а йакрас
погода то^ика хо^ироша була // так о^иц^иа пи^ил^и поди^имаєца / і шо
ток^е / от^и туби^и сохнут^и / йа^изи^ик / н^е можна гово^ири^ит^и // во^ид^ич^ик^и
поїду / до про^имойу рота / про^ими^ийу рота і об^иратно те са^им^е / то
са^им^е та ж пас^икудна ра^ид^ии^иаєйа була // а хто зна^иу / аж^и по^ито^им /
у^иже на^о ч^ет^ив^иерти^и д^иен^и / о мол / п^ие^ире^ида^ийут^и ч^ие^ир^иез / ^ието /
с^иел^исо^ив^ие^ит^и / «пуска^ий по^иу^иязк^ии^и ^ието / од^иа^ига^ийут^и» / то^ида / ко^ил^ии^и у^иже
на^охво^итал^ии^ис^и / ра^ид^ии^иаєйи //

З.: А на який день вивезли?

— У^иже на^о шости^ии^и // ну д^иваца^от^и ш^истого / так? // а
ви^ивезл^ии^и нас це / ў^ито^ирого / т^ир^иет^иого / т^ир^иет^иого ви^ивезл^ии^и /
да / т^ир^иет^иого / т^ир^иет^иого ви^ивезл^ии^и //

З.: Це так вони спланували чи ви самі добивалися, щоб
усіх разом в одне місце?

— Н^е н^е / н^е / це н^е / н^их^ито н^е доб^ии^ива^ийс^и / ^ието
орган^ии^изовано бу^ило з^ид^иелано пра^ив^ии^ит^иел^иством //

З.: Я маю на увазі, щоб поселили в одному місці...

— Це д^ии^ир^иектор наш со^иу^ихоза доб^ии^ив^иа^ийс^и так / шоб ^ието
пос^иел^ии^ил^ии^и // так тут н^е на^о од^ином / у нас со^иу^ихоз / а с^иела / це
од^ина / од^ии^ин с^иел^исо^ив^ие^ит^и / о^ице / Кро^иа^исно і Ма^ише^иу // а Руд^ин^ии^ицке
он там йес^иц^и / док там / з^иначи^ит^и / он ото^ибра^ив у^ис^ии^их моло^иди^их /
до^ийарок / шохв^ие^иро^иу^и / от ^ис^ии^их шоб ^ието // док ў Руд^ин^ии^ицкойе тут
р^иа^идом / он там З^ии^имов^ии^ишча / Ба^ири^ишо^ив і Старо^ис^иел^и:а / Кр^ии^ива
Го^ира / дл^иа моло^иди^их // а Лук^ии^иано^иука / там дал^ише с^иело / так
^ието / стар^ии^ич^ико^ив од^ини^их одо^ибра^иу / д^е у^иже с^итари^ии^ие / док с^итари^их
от^ид^иел^ино пос^иел^ии^иу // н^ееп^ирав^ии^ил^ино зроби^иу / то^икого н^е мож^ина
бу^ило роби^ит^и / шоб у^иже то^ики^их трудоспо^исобни^их отсо^ийед^ии^ин^ии^ит^и от
сто^ир^ии^ико^иу^и / це ж на^ида йа^ик то друг д^иругу по^има^ига^от^и / шос^и / а он /
ў^ирод^ие^и би^и йа^ик от^ик^ии^ину^иу ста^ири^их / а за^ибра^иу то^ико моло^иди^их //

іще ж картошку сожалі, іще за плугом ходів. Пиль, а якрас погода тока хороша була, так оця пиль подимаєца, і шо токе: от губи сохнуть, язык, не можна говорить. Водічкі... пойду до промою рота, промию рота і обратно те саме, то саме, та ж паскудна радіація була. А хто знав... аж потом, уже на четверти день, о, мол, передають через ето... сельсовет: «Пускай пов'язкі ето... одягають». Тода, колі вже нахвоталісь радіації.

З.: А на який день вивезли?

— Уже на шостий. Ну, двадцять шостого, так? А вивезлі нас це... второго, третього... третього вивезлі, да, третього, третього вивезлі.

З.: Це так вони спланували чи ви самі добивалися, щоб усіх разом в одне місце?

— Не, не, не, це не, ніхто не добівавсь, ето організовано було зроблено правительством.

З.: Я маю на увазі, щоб поселили в одному місці...

— Це діректор наш совхоза добівсь так, щоб ето... поселілі. Так тут не на одном, у нас совхоз, а села, це одна... одін сельсовет оце – Кросно й Машев. А Рудніцке он там єсь, док там, значить, он отобрав усіх молодих, доярок, шохверов, от... всіх, щоб ето... Док в Рудніцкое тут рядом, он там Зімовіща, Барішов і Староселля, Кріва Гора – для молодих. А Лукяновка, там дальше село, так ето... старічков одних одобрав, де вже старие, док старих отдельно поселив. Неправильно зробив, токого не можна було робить, щоб уже токих трудоспособних отсоединіть от сторіков, це ж нада як-то друг другу помагать шось, а он вроде би як откінув старих, а забрав токо молодих.

Басюк Христина Адамівна, 1932 р.н., освіта 5 кл.
Записано 15.06.97 у с.Лукаші.

121. — Мі^и со^иді^илі^и кортошку / си^ин прі^ийі^ехов із м'еншойу
д'е^иво^ич^ико^ийу // н'е^и // да / з м'еншойу / а н'е^ив'е^истка остолас'
у йано^ив'і^е // і м'і^и сад'і^им кортошку // но пол'і^е ў нас коло
хати^и // і со^иді^илі^и / а ж'енш'ч'і^ина та шо на^о х'верм'і^и роб'і^ила /
каж'е / «йа поб'ежу // ві^и со^иді^ит' / а йа поб'ежу на^о х'верму /
догл'ану т'ел'ата / шоб на^а об'і^ид н'е опоздат'» / (сміється) // ў наз
ж'е йак сад'ат' / то^ак у^иж'е поту^ом об'і^ида^ийут' // ну і пошла йе^ина /
а м'і^и сад'і^им // кол'і^и прі^иб'егайе йе^ина с х'верми^и / і каж'е / «ато^имна
сорвалас'» // йа ко^ижу / «йаг'б'і^и сорвалас' атомна / та^ок м'і^и б у^иж'е
да^оўно / тут н'е ход'і^илі^и / ми^и б у^иж'е по^ипадо^илі^и» // «да^о
сорвалас' / йа то^иб'е^и ко^ижу шо сорвалас'» // тут ж'е і сват у нас
буў / і с'ваха // і так м'і^и ўж'е досод'і^илі^и / по... пооб'е^идол'і^и // ўж'е
ўс'і^е / ш'е_і ш'е_і ш'е_і ш'е // шо то^ик'і^и праўда / шо сорвалас' //
Г'і^иван у^иж'е ўвеч'ер'і^и б'е^игом / со^иді^ице^и і йе^ид'е ж / бо там ж'е ж
жунка і шч'е од'не ді^ит'а // по^ийі^ехоў туди^и ўж'е / зо^ибраў йі^их //
прі^ийі^ехоў с'уди^и / по^ибу^илі^и // і зо^ибрал'і^ис'е і по^ийі^ехол'і^и ў
К'і^ийе^иў / до йе^ийе с'естри^и // до н'е^ив'е^ишч'і^иной^и // туди^и зо^иўйу^из
у^иж'е йі^их // а м'і^и ўж'е так / дома / ход'і^им йак / із вугла в угол / у^иж'е
ж н'і^и / н'і^и робота н'е ід'е ў рук'і^и / ан'і^и_шо // а поту^ом то^ик'і^и ж
ішч'е там / с'е^истра ма^ийа па^им'ерла на^о кра^ийу с'е^ила / так м'і^и у^иж'е
йе^ийі^и го^ирод за^ос'е^ивал'і^и // до^ак по^ис'е^ийол'і^и ўж'е го^ирод / і туди^и ўж'е
прі^ил'ет'і^и ў са^имол'от у^иж'е / в'ертол'от іспуст'і^иўс'е^иа / каж'е / «н'е
с'е^ит'е / йе^ино вам н'е т'реба» // а м'і^и ж ўс'е_одно ж_ / та^ик'і^и ж н'е
в'е^ир'і^илі^и // поса^иді^илі^и ўж'е там ко^иртошку / а / йу^ин у^иж'е буў
бол'ни^и / і йо^иго отп'раві^илі^и м'і^и на^о К'і^ийе^иў / по^ийі^ехоў йо^ин
у К'і^ийо^иў до^а с'а^истри^и / да^о ма^ийе // с'е^истра йа^иго по^ивезла ў
бол'ні^ицу / там йо^иго ўж'е п'ере... / пом'і^ин'ал'і^и од'ежу / п'ереод'і^илі^и
і поло^ижи^илі^и йо^иго ў бол'ні^ицу / ў йо^иго бу^ила йазва // ві^ин там
л'ежаў / а йа ўж'е осталас'е^и / с'і^ин по^ийі^ехов із н'е^ив'е^исткой / а йа
осталас' са^има_од'на // і так_ до суботи^и // йа шч'е мо^ило^ико
збі^ирала / да^ик ішч'е і ў п'атн'і^ицу / по^ийі^езді^ила по с'елу / соб'рала
мо^ило^ико / за^ивезла ў Зі^имов'і^ишча // а то^иді^и ўже ў суботу / прі^ийі^еха^ила
ўже позб'ерала мо^ило^ико / при^ийі^еха^ила ўж'е са^ижу бур'ак'і^и / аж
при^иход'і^ит' там із на^ишого с'ела ж / два муж'ч'і^ини^и ўж'е / да^иваї
п'і^исал' «шо_ў_вас_йе // с'ку^ил'к'і^и ку^иреї / ко^иров'і^и / с'в'і^ин'е /
ўсе» / ну ўс'е хо^из'аїство п'ере^ип'і^ису^ивал'і^и // у // а йа і ко^ин'а при^ип'нула
там іс к'райу с'ела / да^ик ку^ин' по^исе^ица // йе^ини^и за^ип'і^исал'і^и да і

Басюк Христина Адамівна, 1932 р.н., освіта 5 кл.
Записано 15.06.97 у с.Лукаші.

121. — Мі соділі кортошку, син прїїхов із меншою дєвочкою... не!.. Да, з меншою, а невестка остолась у Янові. І мі садім кортошку на полі в нас коло хати. І соділі, а жєнщина – та, шо на хвермі робіла, – каже: «Я побєжу. Ві содіть, а я побєжу на хверму, догляну тєлята, щоб на обід не опоздять» (*сміється*). В наз же як садять, ток ужє потум обїдають.

Ну й пошла єна, а мі садім. Колі прїбєгає єна с хверми і каже: «Атомна сорвалась». Я кожу: «Ягбі сорвалась атомна, так мі б ужє давно тут не ходілі, ми б ужє попадолі». – «Да сорвалась. Я тобє кожу, шо сорвалась». Тут же і сват у нас був, і сваха. І так мі вжє досоділі, по... пообєдолі. Вжє всі... ше, й ше, й ше, й ше... шо токі правда, шо сорвалась.

Іван ужє ввєчєрі бєгом содіцє і єдє ж, бо там же ж жунка і щє однє дїтя. Поїхов туди вжє, зобрав їх. Прїєхов сюди, побулі. І зобралісє і поєхолі в Кїєв, до єє сєстри, до нєвєщїної. Туди зов'юз ужє їх.

А ми вжє так, дома ходім як... із вугла в угол, ужє ж ні... ні робота нє ідє в рукі, анішо. А потум токі ж іщє там... сєстра мая памерла на краю сєла, так мі ужє єї город засєвалі. Док посєйолі вжє город, і туди вжє прїлєтїв самольот ужє... Вєртольот іспустївсє – каже: «Нє сєйтє, єно вам нє трєба». А мі ж вєсє одно ж, такі ж нє вєрілі.

Посоділі вжє там кортошку, а юн ужє був больни, і його отправілі мі на Кїєв, поєхов йон у Кїйов до сятри да має. Сєстра яго повєзла в больніцу, там його вжє перє... помїнялі одєжу, перєоділі і положілі його в больніцу. В його була язва. Він там лєжав, а я вжє осталасє. Сїн поєхов із нєвєсткой, а я осталась сама-одна.

І так до суботи я щє молоко збірала, дак іщє і в пятніцу поєздїла по сєлу, собрала молоко, завєзла в Зїмовїща. А тоди вжє в суботу прїєхала, вжє позбєрала молоко, прїєхала... вжє сожу буракі – аж прїходїт там із нашого сєла ж двє мужчіни вжє, давай пісать: «Шо в вас є? Скулькі курєй, корові, свїннє, вєсє», ну вєсє хозяйство перєпісуволі. У... А я й коня прїпнула там іс краю сєла, дак кунь посєцца.

Єни запїсалі да й пошлі, й нє кажуть мєнє нічого, шо то нас

пошл'ї^и / і н'є^а 'кажут' м'є^ин'є^і нї^ичого / шо то нас^и 'будут'
 ус'єл'ат' // кол'ї^и йа ўж'є ўв'єч'єр'ї^и додому їду / аж^и су'є^ид'є^и
 'каж'є / «чо ти^и 'вод'ї^ис'є^а з^и с'ї^им ко'н'єм? / нас ві^ис'єл'ат'
 'будут'» // ну так йа ўж'є соб'ї^є // д'є^ит'єй ж'є ж н'є бу'ло / од'на бу'ла
 ў Чорн'ї^єгов'ї^є / уч'ї^илас' // а од'на доч'ка ў Ста'рїх Ш'єп'єл'ї^ич'ах
 'замужом / а с'є с'ї^ин був у Прип'єт'ї // 'будут' ві^ис'єл'ат' / 'будут'
 ві^ис'єл'ат' / ну так // ну^ич' у'ж'є гу'дуть мо^иши^ини^и і ўс'є // ку^ин' у
 нас^и 'дома теї сто'їаў / то ку^ин' буў соў'хозни^и // 'кажут'
 «су'б'єрайт'єс' / б'єр'єт' но^а три^ид'н'ї^и хорч'и^и / 'будом ві^ис'єл'ат'
 вас» / 'ход'є^ат' у'ж'є по 'хатах // йа 'дума'ла ўж'є ко'н'а оста'ві'т' у
 хл'є'їв'є^ї / до^а 'дума'ю / йу^ин ж'є оста'н'єца ў хл'є'їв'є^ї / йу^ин ж'є
 здохн'є // йа зо^а того ко'н'а / і зо^ав'єла ту'ди^и ўж'є ж но^а х'в'єрму / і
 са'ма 'п'єрво'го йо'го но^а ма'ши^ину з'в'єла / по'гру'з'ї'ла // пр'ї'ш'ла
 до'дому / до ўж'є ко'рову / і т'єл'ї^ицу / зо^ав'єла // мо'ши^ини^и
 пр'ї^иїє'хол'ї^и / док там у'ж'є гру'з'ї'л'ї^и / кругом 'нас // і ко'ба'на
 пр'ї^иїє'хол'ї^и до дво'ра до згру'з'ї'л'ї^и / бо м'ї^и 'думол'ї^и ўж'є ж
 кобо^ана / до'ч'ка 'наша род'ї'ла х'лопч'ї^ика / док м'ї^и 'думол'ї^и ўж'є
 к 'Пасци^и / зоко'лот' до хр'ї'с'т'ї^ини^и ж п'рав'ї'т' // до'к н'є
 ко'лол'ї^и / а так у'ж'є полу'ч'ї'лос' / док йо'го ўж'є зобрал'ї^и но^а
 ма'ши^ину // ну 'кажут' уйє'ж'зат' // йа ж 'дumo'їу / ку'ди^и йа
 пої'є'ду? // ўз'а'ла на'брала два би'тони^и во'ди^и / до ў 'погреб'є
 по'ста'ві'ла / то 'дума'ю йа зоч'ї'н'ус' у 'погреб'ї^є / да' 'буду
 с'є'їд'є'т' / а по'ту'ом то'к'ї^и ж м'є^ин'є^і с'тукну'ло ў 'го'лову / м'є^ин'є^і ж
 'будут' д'є'т'ї^и шу'кат' / д'є йа // ну і собралас'а / і з л'уд'м'ї^и 'разом
 пої'є'хола // 'в'єзл'ї^и нас но^а прот'ї^и 'Паск'ї^и / 'целу ну^ич' / аж у'ранц'ї^и
 пр'ї'в'єзл'ї^и нас^и 'досв'є'та / у Боро'д'анс'к'ї^и ро'ї'он / с'є'ло
 Ма'ї'дано'ўка // там у'ж'є нас росп'ред'єл'ал'ї^и / по л'уд'ах // йа н'є
 оста'ла с'є^а там / пої'є'хола ў К'ї'йо'ў до с'є'стри^и // побу'ла там / йа
 н'є зна'ю с'ку'ол'к'ї^и йа побу'ла / ма'б'ї'т' дн'у'ў ч'є'т'ї'р'є^ї / і то'а'к'ї^и
 ж 'дumo'їу в'єрнус'є^а ж / до сво'ї'їх л'уд'єй / і / ішо_там // с'їєз'д'ї'ла
 ўж'є у К'ї'... / у те / ў бол'н'ї^ицу із с'є'стро'їу до чоло'в'ї'єка / побач'ї'ла
 побу'ла // і в'єрнулас'є^а с'у'ди^и / там у'ж'є ж ноїш'ла соб'ї^є
 кворт'є'ру // і 'оста'но'в'ї'ла с'є^а там / жи'їла там у'ж'є / по'ка ўж'є
 чоло'в'ї'єк в'ї'їшов' із бол'н'ї^ици^и // а там у'ж'є і чоло'в'ї'єк в'ї'їшов' із
 бол'н'ї^ици^и / да'к пр'ї'їє'хоў // і доч'ка ўж'є 'конч'ї'ла в'уч'ї'ца'є / у
 Чорн'ї^єгов'ї^є на бу'галтера / до пр'ї'їє'хо'ла ту'ди^и / і по'ста'ві'л'ї^и
 ў с'єл'со'в'є'т бу'галтером // у наш у'ж'є теї / шо п'єр'єс'єл'ї'ўс'є^а
 'нач'є // і там м'ї^и про'жи'л'ї^и / два 'м'є'їс'є'а'ци^и ч'ї^и тр'ї^и / нас
 п'єр'єс'єл'ї'л'ї^и с'у'ди^и ўж'є ў Луко'ши^и // і тут у'ж'є мо^иїа
 доч'ка пороб'ї'ла бу'галтером / у с'єл'со'в'є'т'ї^є / а по'то'м рошч'ї'талас' /

будуть усялять. Колі я вже ввечері додому йду, аж сусідка каже: «Чо ти водіссе з сім конем? Нас вісялять будуть». Ну так я вже собі...

Детей же ж не було. Одна була в Чорнігові, учілась. А одна дочка в Старих Шепелічах замужом, а се сін був у Припеті. Будуть вісялять, будуть вісялять, ну так...

Нуч уже гудуть мошини і все. Кунь у нас дома тей стояв, то кунь був совхозни. Кажуть: «Суберайтесь, береть но три дні хорчи, будом вісялять вас». Ходеть уже по хатах.

Я думала вже коня оставіть у хлевє, до думаю: юн же останєца в хлевє – юн же здохне. Я зо того коня, й зовела туди вже ж но хверму, і сама первого його но машину звела, погрузіла. Прішла додому, до вже корову і теліцу зовела. Мошини прієхолі, док там уже грузілі, кругом нас.

І кобана прієхолі до двора до згрузілі, бо мі думолі вже ж кобона... дочка наша роділа хлопчіка, док мі думолі вже к Пасци зоколоть до хрістіни ж правіть. Док не кололі, а так уже получілось, док його вже зобралі но машину.

Ну, кажуть, уєжджать. Я ж думою: куди я поїду? Взяла набрала два битони води – до в погреб поставіла. То, думаю, я зочінюсь у погребі да буду седеть. А потум токі ж мене стукнуло в голову: мене ж будуть деті шукать, де я. Ну і собралася, і з людьмі разом поехала.

Везлі нас нопроті Паскі целу нуч, аж уранци прівезлі нас досвета у Бородянські район, село Майдановка. Там уже нас распределялі по людях.

Я не осталасе там, поїхала в Київ до сестри. Побула там... я не знаю, скульки я побула, мабіть, днюв четире. І токі ж думою: вернусе ж до своїх людей і... і шо там. С'їзділа вже у Кі... у те, в больніцу із сестрою до чоловіка, побачіла, побула.

І вернуласе сюди, там уже ж нойшла собі квортеру. І йостановіласе там, жила там уже, пока вже чоловік війшов із больніци.

А там уже і чоловік війшов із больніци, дак пріїхов. І дочка вже кончіла вучіца у Чорнігове на бугалтера, до прієхала туди. І поставілі в сельсовет бугалтером. У наш уже... тей, шо переселівсе наче. І там мі прожили два месеци чі трі, нас переселілі сюди вже в Лукоши. І тут уже моя дочка поробіла бугалтером у сельсоветі, а потом роціталась, поехала вже, вішла

поїе^іхо^ала ўж^е / в^ішла ^ізамуж тут / за^острої^ит^іел^а / що робі^ил^и
ж нам ^іс^иїе^ідом^ік^і // і йу^он / йу^он ^інач^е йак у п^{ри}м^і до нас
при^істаў // і пої^ихол^і йе^іни^і ў Сло^вут^іч^і / і ўж^е жи^ив^ут у
Сло^вут^іч^і // а м^і ўж^е тут жи^ивом // так нас п^ер^ес^ел^іал^і // а
в^езл^і док / те п^лач^е / а те / а те сп^евал^іе / а те // з^інай^ет^е йак /
те сп^евал^іе / сто^{ри}й^е ба^бк^і ко^{то}ри^йе ўж^е / док сп^евал^іе ўж^е
ти^йе ўж^е п^ес^ін^і // ну йак о^{то} ўж^е ў церк^{ви} п^рав^іца но ўс^ен^уч^іну
ж / док п^ес^ін^і сп^евал^іе // бу^ло ў нас там / су^сїд^{ка} / ба^{ба}
Па^раска / до ў нас / у нашо^м о^утобус^і / док сп^евала ўж^е ту
п^ес^ін^у // на ўж^е тож^е по^мерла // там іш^че / ў Мо^каро^ўском
ро^йон^е / ^их п^ер^ес^ел^іл^і ў Мо^каро^ўск^і ро^йон / а нас тут
оста^ві^лі // ото^ке нам бу^ло то^ре //

122. 3.: *Вас усе село переселили сюди?*

— Наше? / ну / так ус^і / ну поч^ит^іі шо ўс^і // ал^е ж^а так /
с^ем^еї ^ін^еско^лк^і у^ж... / ш^че н^е дож^дал^іс^е / шо нас с^уди^і
бу^дут^і п^ер^ес^ел^іат^і / до з Боро^данс^кого ро^йону / п^ер^еїе^хол^і
у / у Н^ежи^нск^і ро^йон // Чор^нїго^ўс^{ка} об^лост^і / Н^ежи^нск^і
ро^йон // с^ім с^ем^еї / ту^{ди} п^ер^еїе^холо // а то с^уди^і ўж^е /
бол^ши^іст^во шо с^уди^і // а ко^{то}ри^йе там / ма^ло // на Дом^бас
ма^бїт^і дв^іе с^ем^іе^і ч^і / тр^іі! // а то остол^ни^йе ўс^і / ўс^і
пош^ті шо тут // то^кі^йе //

3.: *А скільки у вас було дворів у селі?*

— А йа і н^е з^інай^у // йа мо^локо п^рї^имала / док бу^ло д^еїв^ає^іносто
п^їят^і / хо^зїст^і / шо м^ін^і мо^локо здо^авал^і // а ш^че бу^лі^и
ж^а то^кі^йе / шо і н^е здо^авал^і ко^{то}ри^йе / а ко^{то}ри^йе / а у
ко^{то}ри^х і ко^ров^і н^е бу^ло / з^ес^і бу^ло б^ол^іеї зо^ста // йа так
то^чно вам н^е збр^еїшу ўж^е / бо // но так з^ес^і б^ол^іеї зо^ста /
бу^ло дво^іро^у // ну ўж^е та^кі^йе / ба^бк^і ж^а ста^ри^йе / док
їе^іни^і ўж^е ж н^е д^ер^жал^і ко^ро^у / шо ўж^е / н^е ма^лі^и с^іли^і
з^ії^им т^аїац^а //

3.: *Як почали станицю будувати, люди зраділи?*

— А ми^і там з^інал^і / шо то та^ке р^об^ет^і? // ч^іто / м^і
з^інал^і / шо с^е то^ке то^ре бу^де? // шо там йо^{го} р^об^ет^і но на^шу
го^лову / шо нас^і бу^дут^і в^івоз^іт^і // м^і са^мі^и н^е з^інал^і / шо
то за с^танц^іїа // нам н^іх^іто йо^{го} н^е / н^е ростол^кову^о
шо то то^ке // і п^росто так / р^об^ет^і до і р^об^ет^і // а шо там
р^об^ет^і / до Бог йо^{го} з^інай^е / шо там //

3.: *А з вашого села багато туди поїхало на роботу?*

— Ус^іа мо^лод^іж^а // і од^ни^іе ду^ші^и з мо^лод^іх н^е бу^ло / у

замуж тут за строїтеля, шо робілі ж нам сіє домікі. І юн... юн наче як у примі до нас пристав. І поїхолі ени в Словутіч, і вже живуть у Словутічі.

А мі вже тут живом. Так нас переселялі. А везлі, док те плаче, а те... а те співає, а те... Знаєте, як... те співає, сторіє бабкі которіє уже... док співалі уже тие вже песні. Ну як ото вже в церкві правіца но всенучну ж, док песні співалі. Було в нас там сусідка, баба Параска, до в нас... у нашом овтобусі, док співала вже ту пісню. Єна вже тоже померла – там іще, в Мокаровском районі. Їх переселілі в Мокаровскі район, а нас тут оставілі.

Отоке нам було горе...

122. 3.: *Вас усе село переселили сюди?*

— Наше? Ну, так усі... ну, почті шо все. Але ж так... семей нескількі уж... ще не дождалісе, шо нас сюди будуть переселять, до з Бородянського району переєхолі у... у Нежинскі район. Чорніговска облость, Нежинскі район. Сім семей туди переєхоло.

А то сюди вже, більшиство шо сюди. А которіє там... мало... на Домбас, мабіть, дві сем'є... чі трі!.. а то остольние всі, всі пошті шо тут. Токіє.

3.: *А скільки у вас було дворів у селі?*

— А я й не знаю. Я молоко прімала, док було девяносто п'ять хозяйств, шо міне молоко здовалі. А ще булі ж токіє, шо і не здовалі которіє, а которіє... а у которих і корові не було – дзесь було болей зо ста. Я так точно вам не збрешу вже, бо...

Но так дзесь булей зо ста було дворів. Ну вже такіє бабкі ж старіє, док ени вже ж не держалі корів, шо вже не малі сіли з їм тягацца.

3.: *Як почали станцію будувати, люди зраділи?*

— А ми там зналі, шо то таке робеть? Чі то... мі зналі, шо се токе горе буде? Шо там його робеть но нашу голову, шо нас будуть вівозіть... Мі самі не зналі, шо то за станця. Нам ніхто його не... не ростолковувов, шо то токе. І просто так робеть – до й робеть. А шо там робеть, до Бог його знає, шо там...

3.: *А з вашого села багато туди поїхало на роботу?*

— Уся молодьож. І одніє душі з молодих не було у

сел'ї ў нас та^оки^іх // ўс'ї / молоді^ійе та^ок'і^ійе / і ж'єнати^ійе ўж'є / і котори^ійе ўж'є / 'нач'є н'єдаўно поже^ні^іл'ї'с' // там у нас кру^гом по ўс'іх с'олах / да^ок у^жє молод'ожи^і н'є було // ўс'ї там бул'і^і // а до 'кожного / у су^боту пр'і^ійе ж'а... / у п'ятн'і^іцу ўв'єч'єр'і^і пр'і^ійе ж'айут' / у^жє додому / а там у н'єд'єлу ўв'єч'єр'і^і ўж'є ж / 'йє^ідут' ізну^оў // там ж'є ж н'єда^ол'єч'ко // оўтобусом до З'і^імов'і^ішч' / а там 'д'єс'єт' м'і^інут ел'єктр'і^іч'ка / да^о і / Пр'і^іп'єт' // а так помо^агал'і^і ж 'йє^іхол'і^і бот'кам // додому // так м'і^і // жалко / жалко сво^го к'райу / ко^н'єшно_шо // та^ок'є пр'і^іроди^і м'і^і н'є 'найдом тут / н'і^ід'є // у наз було ўс'є / і 'йаго^уд'і / і гр'і^іби^і / і д'рова / і с'і^єно / і / і 'р'і^іба // ўс'о було // а тут // тут нас н'є // н'є поч'і^ітуйут' // н'є л'уб'є^ат' // 'кажут' «в'і^іто^ул'к'і^і г'рош'і^і полу^чайєг'є» // а 'йє^ік'і^ійе там 'ти^ійе г'рош'і^і // м'і^і б л'уч'є і сво^йу 'п'єнс'єйу 'д'ал'і^і / а^об'і^і йо^го то^кого н'є було //

З.: Зразу, коли ви пр'їїхали, як вас зустріли місцеві люди?

— Ізразу да^ок 'нач'є так / т'рох'і^і 'йако^с' // н'і^іч'ого / ну м'і^і ж із'разу 'мало куди^і ход'і^іл'і^і // 'ту^ол'к'і^і так / про^сі^іл'і^і ўж'є нас // тут_ було бо^агато пом'і^ідор'єў дуж'є / у со^ух'оз'і^є / та^ок м'і^і ход'і^іл'і^і у^жє ж / пом'і^ідори^і зб'є^ірал'і^і / гурк'і^і // да^ок м'і^і так / 'нач'є 'м'єнч'єі шч'є об^дш'ч'ал'і^іс' іс ти^ійєйу / іс_ с'тари^ім'і^і 'жи^іт'єл'ам'і^і // а т'єп'єр у^жє ж_ // да^ок 'нач'є / т'рохи^і 'бо^ча^цє^а на нас / ал'є шо ж м'і^і зроби^ім // ну котори^ійе 'бо^ча^цє^а / а котори^ійе со^чув'єйут' / шо м'і^і н'є о^хотойу с'уди^і пр'і^ійе^іхол'і^і //

123. — М'і^і зо^аш'л'і^і ў 'хату / 'голо і 'пусто // і м'і^і з 'голи^ім'і^і ру^кам'і^і // 'н'є_но^ашч'о і 'л'єгт'і^і було / шо ж ви^іч'уйєш // хот'єл'ос' додому до^а й у^со // м'і^і ж у^сє_ток'і^і ж н'є 'в'єр'і^іл'і^і шо / 'думо^ал'і^і ж ў^сє_ток'і^і / шо нас кол'і^і 'н'єбуд' до^а і 'в'єрнут' додому // аж 'йєно 'маб'і^іт' н'є / н'є полу^чайєца^є // н'є пр'і^ід'оца на^ов'єрно // ну так 'йак / но гроб^ак'і^і док 'йє^ідом 'кажди^і год // п'лат'і^ім г'рош'і^і / до^йут' нам оўтобус / і 'йє^ідом // по^йє^ід'єш рост^рой'і^іс'є^а да^о і // там ж'є у^сі / ўс'і наш'і^і п'редк'і^і л'єжат' //

124. — 'Бат'ка 'йа то 'мало з^найу // бо 'йа шч'є бу^ла ма^ола / 'йаг 'бат'ко по^м'єр // а 'мама / 'мама жи^іла / гор'євала // нас_ було / п'йат'єро о^стал'ос' // д'во^ійе по^м'єрл'і^і шч'є пр'і^і 'бат'ку / с'єстра і брат // а нас п'йат' о^стол'ос' // гор'євал'і^і / 'пасл'і^і тр'і^інац'о^ат_ год худобу / ў со^ух'оз'і^є // а з^найє^іт'є ўж'є / 'йак по^астуха поч'і^ітуйут'? // по^стух по^сл'єд^ін^і чоло^в'єк // а там у^жє по^пудростал'і^і т'рохи^і / да^ок / розп'єт'єл'і^іс'є^а хто_куди^і // а 'йа ўж'є о^стал'ас' ў с'єл'є^і / с'тарша

селі в нас таких. Всі молодіє такіє: і женатіє вже, і котріє вже... наче недавно поженілись. Там у нас кругом по всіх сьолах, дак уже молодьжи не було. Всі там булі. А до кожного у суботу прієжджа... у п'ятніцу ввечері прієжджають уже додому, а там у неділю ввечері вже ж едуть ізнув. Там же ж недалечко. Овтобусом до Зімовіщ, а там десять мінут електричка, да й Пріпять. А так помогали ж ехолі... ботькам... додому. Так мі... Жалко, жалко свого краю, конешно шо. Таке пріроди мі не найдом тут ніде. У нас було все: і ягоди, і гриби, і дрова, і сіно, і... і ріба. Всьо було. А тут... тут нас не... не почитують. Не любеть. Кажуть: «Ві тільки гроші получаете». А якіє там тие гроши. Мі б лучче і свою пенсею 'ддалі, абі його тогого не було...

З.: Зразу, коли ви пріїхали, як вас зустріли місцеві люди?

— Ізразу дак наче так, трохи якісь... нічого, ну мі ж ізразу мало куди ходілі. Тулькі так... просілі вже нас. Тут було багато помідоров дуже у совхозі, так мі ходілі уже ж помідори збералі, гуркі. Док мі так наче менчей ще общалісь іс тиею, іс старимі жителямі. А тепер уже ж... дак наче трохи бочаца на нас, але шо ж мі зробім. Ну, котріє бочаца, а котріє сочувствуют, шо мі не охотою суди прієхолі...

123. — Мі зойшли в хату – голо й пусто. І мі з голимі руками. Не но що й легті було. Шо ж виччуеш. Хотелось додому до й усьо. Мі ж усе-токі ж не верілі, шо... думолі ж все-токі, шо нас колі-небудь до й вернуть додому. Аж ено, мабїть, не. Не получаєца. Не прідьоца, наведено. Ну так як но гробкі, док едом кажди год. Платім гроши, доють нам овтобус – і едом. Поедеш, ростроїсе да й... Там же усі... всі наші предкі лежать.

124. — Батька я то мало знаю, бо я ще була мала, яг батько помер. А мама... Мама жила, горевала. Нас було... п'ятеро осталось. Двое померлі ще при батьку, сестра і брат. А нас п'ять осталось. Горевалі, паслі трінацоть год худобу в совхозі. А знаєте вже, як постуха почитують? Постух – последні чоловік. А там уже попудросталі трохи, дак розлетеліся хто куди. А я вже осталась в селе. І старша

с'естра / осталас' // ну с'естра померла / шч'е до зри'ва // а йа ўж'е жи'ла / построй'ил'и' соб'ѣ хату / жи'л'и' // 'мама жи'ла пос'л'и' бат'ка шч'е / с'е'мнаш'а'т' год // йу'ї кол'и'с' так іско'зала / во'рож'ка чорнок'н'и'жн'и'ца // ночно'вала ў йи'х // і каж'е / <хо'з'айч'ка / зн'и'м'е'т' к'н'и'ж'ку> // о'на зн'а'ла / і о'на да'ва'й йу'ї ч'и'тат' к'н'и'ж'ку ту // і каж'е / шо <у вас' буд'е с'ем'еро д'е'т'ей> // 'мама каж'е / йа дума'ю йа'кас' ти' дур'на / шо ў м'е'н'е с'ем'еро д'е'т'ей буд'е // аж' то'а'к'и' с'ем'еро д'е'т'ей було / ш'ес'т' д'е'т'чат' і од'и'н хло'пец // і бат'ко помер / а йе'на пос'л'и' бат'ка / ч'ер'ес с'е'мнаш'а'т' год' померла // і ми' ўж'е остал'и'с'е'а' сами' / ми' ўж'е ўдвох іс' с'естройу старши'йе бул'и' / да'к бул'и' ўж'е за'о'мужи'ем / а дв'і шч'е було н'еза'о'мужн'и'х // ўж'е б'ез 'мам'и' ішл'и' заму'ж' // а т'е'пер нас по'ка ч'ет'в'еро осталос' // бо старша була / у нас с'естра / так' ішч'е пр'и' 'мам'и' пош'ла / ту'ди' за / за р'е'койу було там / Ше'пел'и'ч'и' / дак Бе'н'у'о'ка була / с'е'ало // да'к о'на пош'ла обгор'тат' кор'тошк'и' / помо'гат' т'от'и' // а ў нас хл'е'ба н'е було / а ў т'от'и' ж' було // ток йе'на з'йе'ла там хл'е'ба / і на'о' йе'йе' но'а'пала р'езач'ка // і йе'на там померла // нам ўж'е позво'н'и'л'и' // да'к по'йе'хо'л'и' ўж'е во'лам'и' / до зобрал'и' йе'йе' / по'хо'вал'и' / шч'е з'мамо'й // а нас то'ди' ўж'е осталос' ч'ет'в'еро // так' і ми' т'е'пер ішч'е жи'вом // ут'рох // а ч'ет'в'ерта ж до'у'но померла // а од'на у Ві'н'и'ци' т'е'пер жи'в'е / а од'на у Ки'йе'в'и' // так м'и' прожи'л'и' / прогор'е'вал'и' // м'и' то'л'к'и' те зна'л'и' шо пас'т'и' / ў со'ўхоз'и' // зоступ'и'це'а' н'е'кому було // док бул'и' в'ѣ'ч'ни'йе посту'хи' // а бот'ки' мо'йе' / кор'е'н'и'йе жи'т'ел'и' / с'е'ла 'Машова // так м'и' прожи'л'и' / ўж'е ми' построй'ил'и'с' / ўс'о построй'ил'и' / ўж'е нам ту'ол'к'и' було ж'и'т' // і тут то'б'е' / 'ато'а'мна наро'б'и'ла б'е'ди // пр'и'шлос' нам у'с'е сво'йе к'и'до'т' / йе'хо'т' но'а' чу'жу з'емл'у //

125. 3.: Розкажіть, яка у вас хата була.

— 'Хата ў нас' була д'ер'е'й'яна / з но'а'д'ву'орку пош'и'ел'ована / 'сосо'нку'юу // на'о' дв'е' 'комно'ти' / 'с'ѣ'н'ци' / і в'е'ранда пр'и'д'ѣ'ла'на // у хат'и' ўж'е м'и' пок'л'ей'ил'и' / ішч'е ў нас н'і'х'то шпол'ери' н'е кл'ей'и'ў // а м'и' ўж'е пок'л'ей'ил'и' / до'ч'к'и' но'брал'и' мн'е шпол'ери' / пр'и'йе'хо'л'и' // стал'и' об'и'д'в'е' повук'л'ейу'вол'и' / повук'рашу'вол'и' // шоб' ба'ба ўж'е н'е ма'зо'ла / н'е 'муч'и'лас' // було ўж'е ту'ол'к'и' с'е'д'и' да / до'а' жи'в'и' // і робота ўж'е ў м'е'н'е була л'егка / йа моло'ко з'б'е'рала / і пл'атна була // і л'уд'и' м'е'н'е з'л'уб'и'л'и' / бо ў м'е'н'е полу'чал'и'с' жи'ра / в'ел'и'к'и'йе / і д'аку'вол'и' м'е'н'е і л'уд'и' // ту'ок'и' шо йа 'мало пороб'и'ла / м'е'н'е до'у'но

сестра осталась. Ну, сестра померла ще до зрива. А я вже жила, построїлі собі хату, жили.

Мама жила послі батька ще семнацоть год. Юй колісь так іскозала ворожка-чорнокніжніца. Ночовала в їх. І каже: «Хозяечка, зніметь кніжку». Она зняла, і она давай юй чітатъ кніжку ту. І каже, шо: «У вас буде семеро детей». Мама каже, я думаю: якась ти дурна, шо в мене семеро детей буде. Аж токі семеро детей було, шесть девчат і одін хлопец. І батько помер, а ена послі батька черес семнацать год померла. І мі вже осталісе сами.

Ми вже вдвох іс сестрою старшіе булі, дак булі вже замужим. А дві ще було незамужніх – уже без мамі йшли замуж. А тепер нас пока четверо осталось. Бо старша була у нас сестра, так іще прі мамі пошла туди за... за рекою було там Шепелічі, дак Бенювка була... село. Дак она пошла обгортатъ кортошкі, помогать тьоті. А в нас хлеба не було, а в тьоті ж було. Ток ена з'ела там хлеба, і на еє попала резачка. І ена там померла. Нам уже позвонілі. Дак поехолі вже волами, до зобрали еє, поховалі – ще з мамой. А нас тоди вже осталось четверо. Так і ми тепер іще живом. Утрох. А четверта ж довно померла. А одна у Вінніци тепер живе, а одна у Києві.

Так мі прожили, прогоревалі. Мі толькі те зналі, шо пасті в совхозі. Зоступіце некому було, док булі вічніе постухи... А ботьки мое коренніе жителі села Машова. Так мі прожили. Уже ми построїлісь, всьо построїлі, уже нам тулькі було жіть. І тут тобе атомна наробіла беди. Прішлось нам усе своє кідоть, ехоть но чужу землю.

125. 3.: *Розкажіть, яка у вас хата була.*

— Хата в нас була дерев'яна, з нодворку пошильована сосонкою. На две комноти, сінци... і веранда пріделана. У хаті вже мі поклеїлі... Іще в нас ніхто шполери не клеїв, а мі вже поклеїлі. Дочки нобралі мне шполери. Пріехолі, сталі обидві повуклеюволі, повукрашуволі – щоб баба вже не мазала, не мучілась. Було вже тулькі сіді да... до живі. І робота вже в мене була легка – я молоко зберала... і платна була. І люді мене злюбілі, бо в мене получалісь жира велікіе, і дякуволі мене люді. Тукі шо я мало поробіла. Мене довно приглошалі но ту роботу, но

при^іглошл^іи^и но ту роб^от^у / но^у йа / чоз' бо^ійалас' / ^ід^умо^ала шо йа н'е
 пот'е^аг^у // аж^а там н^іч^ого бу^ло роб^іт' // і ко^н'а^ка ў ру^ках // так
 ў^ранц^і по^ій^ед'е^іш / с'уд^іт^уди^і / по с'ел^у про^ій^ехо^у / соб^ра^у
 мо^ло^ка // д'ен' у^же сво^бод^ни^і / ко^н'а^ко^уйу шч^о ^хоч'еш / т'е ї
 роб^іт' // хл^ів у нас^а був у^же / на двана^ца^т ^ім'етро^у // і^і кухон'ку ў^же
 соб^іе^і зроб^іл^іи^и / хоч' н'е^вел^іи^ику / с^ш ш'ел^уу^ук^іи^и // із дошч^ок / і
 га^раж / бу^у пр^ід'е^ла^они^і // до^бр'е шо ў нас / бу^ло ўс'а з'ем^л'а ко^ло
 х^ати^і ў наз бу^ла // до^к нам у^же / бу^ло у^же до^бр'е жи^т' / т^ол'к^іи^и шо
 ма^ло м^іи^и про^жи^ли^и //

3.: *От ви їздили туди. Як зараз там?*

— 'Зараз? / а шо ж^а там / ^іпуст^ка да^о й у^со // у х^ат'е^і за^ійд'еш / там
 ўс^о по^пер'е^ак^іи^идо^ане / ўс'е // у в'еранд^у зо^ход^іи^и / там у нас то^ак^іи^ие
 два / ш^кахчи^ік^іи^и ў в'еранд^іе / і кро^ват^іи^и // сто^ійало // так шо ў^же
 там / пу^ов'е^вер^тал^іи^и ўс'е / д'е йе^ак^іи^ие т^рап^ки^и ў^же ж^а та^ок^іи^ие /
 л'е^жал^іи^и ж / до^ак ўс'е о^то ти^іе ш^кахчи^ік^іи^и // по^ус'т'ел^іи^и сто^ари^іе
 с^ти^іе / кро^ват^іи^и / ўс'а но^а ^ту^ом // ў х^ат'іе^і ўс'е п'ер'е^вер^нуте /
 ш^кахва л'е^жи^т' у^же ^бо^ком / іс с'ер^ванта пови^т'агу^овол^іи^и
 з'ер^кола // у нас с'ер^вант н'е то^ки^и йак тут / йу^он йе^ак^іи^ис' ^ши^рши^і
 то^ак^іи^и // і с^ш ^шк^ахви^і ў^же в^іт'е^аг^ул^іи^и з'ер^кола // по^пер'е^вер^та^оне
 ўс'е // гло^ди^іж^ак^іи^и ^мі^іск^іи^и ^лож^ак^іи^и ўс'е і: / ўс'е по до^лу^оу^и
 поро^ск^іи^идо^ане ўс'е / д'е йо^ак^іи^ие к^рап^ки^и / д'е йо^ак^іи^ие ^лат^ки^и
 пови^т'агу^ово^ане // ўс'е во^л'а^йеца // ^іпуст^ко^уйу // а так / ^стол'а ў нас
 бу^ла / да^ок по^краш'ена // но ^ту^ом // до^ак так йак о^то с'о^год^н'іе^і
 по^краш'ена / то^аке йо^акес' Іван до^ста^у нам к^раск^іи^и / був у
 Пр^іп'а^ти^и // йе^іна ^нач'е так йак / йаг з'ер^кола^а / аж
 бл^іи^ішч'ала // і с^т'е^іни^і так / ц^іел'охон'к^іи^ие йак / йак с'о^год^н'іе^і
 по^кл'ейени^і / ш^пол'ера то^ака ^нач'е ^нов'ен^ка // ну^о в од^ну^ом
 ку^тку / йа н'е з^найу шч^о то^ак'е / так йак / мо то йе^ак^іи^и со^ба^ка
 ч^іи^и ^шч^о / так в^ісо^ко ^ла^пам^іи^и под^ра^у // ш^пол'ера ў нас у п'ер^во^у
 х^ат'іе^і ^мойушч'а // так под^ра^у // а п^іч^і йа кл'ей^іла ти^ім /
 кл'ей^уо^нко^уйу / ^ту^ол'к^іи^и шо но ^те^іс^ти^и // да^ок об^іри^із^іл^іи^и
 к^рі^іси^і / н^іг^ід'е н'е^ама / так і сто^ійи^т' ру^да / г^л'и^іна / до^а й
 у^со // а то н^іи^и / н^іи^и / хо^т'а н^іи^ид'е н'е о^сталос'е^а і ^кап'ел'еч^ік^іи^и /
 кл'ей^уо^нк^іи^и // ўс'у^оч^істо об^іри^із^іл^іи^и // ^бан'а ў нас в'ел^іи^ика / тр^іи^и
^ім'ет^ри^и но^а ч'е^ти^ір'іе^і / і ко^ли^идор на^о пол^то^ра ^ім'ет^ра / так йак
 пу^д ^нуж^ду / до^к ^мож^на бу^ло і жи^т' // ^бан'а сто^ійи^т' //
 йе^із^ід'и^іла / да^ок в^ідно шо х^тос' то^ап^ів і ^ім'і^іл^іи^ис' // у нас та^ка
^бан'а / йе^іна ^нач'е кур^на / ^ту^ол'к^іи^и шо ди^ім в^іх^од^іи^ит' / йу^он так
 із^роб^іи^и ^нач'е ^л'ей^іко^уйу / т'е // до^к йе^іно йак ^топ^іи^ице^а / до^ак
 ди^ім ід'е нод^ву^ор // то ж^а то^ак^іи^ие кур^ни^ие / да^ок / ^топ'е^аце^а / до^ак

я чозь боялась, думола, шо я не потегну. Аж там нічого було робить. І коняка в руках. Так вранци поедеш, сюди-туди по селу проїхов, собрав молока. День уже свободни, конякою що хочеш, те й роби. Хлів у нас був уже на дванацять метров. І кухоньку вже собі зробілі, хоч невелику, с шелювкі... із дощок. І гараж був приделани. Добре, шо в нас було... вся земля коло хати в наз була. Док нам уже було уже добре жить, толькі шо мало мі прожілі.

3.: От ви їздили туди. Як зараз там?

— Зараз? А шо ж там, пустка да й усьо. У хате зайдеш – там всьо поперекидоне, все. У веранду зоходиш, там у нас токіє два шкахчики в веранді і кроваті... стояло. Так шо вже там пувеверталі все, де екіє трапкі вже ж такіє лежалі ж, док все ото тие шкахчікі... постелі сторие с тие кроваті, вся но тум... В хаті все перевернуте, шкахва лежить уже боком, іс серванта повитягуволі зеркола. У нас сервант не токі, як тут. Юн екісь ширши токі. І с шкахви вже вітегнулі зерколо. Поперевертане все. Глодижкі, міскі, ложкі – все... І все по долувци пороскідоне все, де йокіє крапкі, де йокіє латкі повітягувоне. Все воляеца... Пусткою... А так... стоя в нас була, дак покрашена... но тум... док так як ото сьогодні покрашена, токе йокесь Іван достав нам краскі, був у Пріпяті. Єна наче так як... яг зерколо, аж бліщала. І стени так... цільохонькіє – як... як сьогодні поклеєни, шполера тока наче новенька. Ну в одном кутку, я не знаю що токе, так як... мо, то екі собака чі що, так вісоко лапами подрав. Шполера в нас у первой хаті моюща, так подрав. А піч я клеїла тим... клеюнкою, тулькі шо но тесті. Дак обгризлі кріси, нігде нема, так і стоїть руда гліна... до й усьо. А то ні... ні... хотя ніде не осталосе і капелечкі клейонкі. Всю чісто обгризлі...

Баня в нас веліка, трі метрі но четири, і колідор на полтора метра. Так як пуд нужду, док можна було й жить. Баня стоїть. Єзділа, дак відно, шо хтось топів і мілісь. У нас така баня, єна наче курна, тулькі шо дим віходіть... Юн так ізробів наче лейкою те... док єно як топіце, док дим іде нодвур. То ж токіє курніє, дак топеца, док наче через двер уже виходіть, а то через двері не, а просто

нач'є ч'єрєз д'в'єр у'ж'є ви'ход'їт' / а то ч'єрєз д'в'єр'ї н'є / а п'росто так 'нач'є 'коми'н / то'к'є зр'об'ї'ю // ба'гато л'уд... / до нас хо'д'ї'ло / л'уд'єї ба'н'ї'цає // 'п'єрв'ї' раз / до'к йак у'ж'є зо'топ'ї'л'ї / до'к / тр'ї'ц'от' 'ву'с'є'м чо'ло'в'ї'к / пош'ло // а то'д'ї' у'ж'є по'м'єнш по'м'єнш / до'к ото // хто ко'л'ї' // дру'ю бо'гато у' нас остало'с' / ду'бов'ї'х / 'рубони'х / го'тов'ї'х // тр'ї' мо'ши'н'ї / Іван пр'ї'йє'хо'у / пр'ї'в'єзл'ї' м'ї' з л'є'су / і пору'бау / по'р'є'зо'у пору'бау по'колоу / і так / л'є'жат' // от 'хати' аж но го'род' // у дв'о'є // а то шч'є ї н'є'руб'о'ни'х там // а тут но д'рова зо'в'ї'дуюм // ну м'ї' то н'є / у нас йє / бо йу'н ра'б'ї'у л'уд'ам там п'є'ч'ї' / і у'л'є'сн'ї'ч'єств'ї'є ро'б'ї'ю / до'к / пр'ї'в'єзл'ї' раз ду'бови'х мо'ши'ну / д'руги' раз // а то у 'д'ад'ка ро'б'ї'ю / док пр'ї'в'єзл'ї' / л'ї'пови'йє й ор'ї'шко'ви'йє // у нас дру'ю по'ка хво'тайє / ал'є ж' п'росто так / 'хоч'єца до'дому / до'й'у'с'о / 'с'є'роу'но ж'ї'в'єш 'нач'є 'дumo'йєш / 'с'є'роу'но ж м'ї' по'ї'дом до'дому //

З.: *А вам сказали, що на три дні?*

— Да / на' три' / ко'зал'ї' «б'єр'є'т' хл'ї'б но'а три' д'н'ї // н'є б'єр'є'т' н'ї'чого / хл'ї'ба на' три' д'н'ї і 'с'о» // а у'ж'є йак 'в'єзл'ї' / до'к так йак ото хронт ішоу // 'ти'йє мо'ши'н'ї' їд'ут' ту'д'ї' у'ж'є у' 'с'ола / зо' л'уд'м'ї' до зо' с'котом / зо' св'ї'н'ами' // а 'ти'йє / до'к ч'єрєз р'ї'єч'ку / у'ж'є н'є 'можна бу'ло п'єрєп'рав'ї'цє' // там у нас бу'ю по'ро'м / т'єп'єр у'ж'є по'став'ї'л'ї' там му'ст та'ки'ї / 'в'ї'строй'ї'л'ї' // шо і танк'ї' 'ход'є'т' // а то'д'ї' ж бу'ю по'ром // с'т'рашно бу'ло / с'т'рашно / так с'т'рашно бу'ло / шо і // ну у'ж'є 'наши'х л'уд'єї 'мало ост'о'йєца / у'ж'є бол'ши'с'тво по'ум'ї'рал'ї' //

126. З.: *Ви тут своїх звичаїв дотримувалися? Русалок водили, може?*

— Н'є / н'є / тут н'є во'д'ї'л'ї' у'ж'є 'наши' ру'сало'к / н'є // 'дома во'д'ї'л'ї' / то'к'ї'йє бу'л'ї' ба'б'к'ї' шо сп'є'вал'ї' і про'вод'ї'л'ї' // а тут у'ж'є / у то'к'є н'є у'н'ї'кал'ї' //

З.: *Розкажіть, як удома це робилося?*

— Ру'с'алк'ї'? / ну йак // ба'бк'ї' 'ти'йє шо сп'є'в'айут' / док но'а ц'єнтер с'єла у'ж'є зби'райуца / сп'є'в'айут' // а х'лопци' ко'л'ї'с' док по'п'єрєби'райуца / од'ну ш'танку но'д'є'н'є б'ї'єлу / а д'ругу 'чорну // там по'роб'є'ца / ч'єрєз 'вул'ї'ц'у у'ж'є по'цєп'л'айут' в'єро'ук'ї' // а то'д'ї' у'ж'є йак по'гон'є'ца / док б'є'жат' у'г'є'кат' / до' пада'йут' / зо' в'єро'уку у'ж'є зо'ч'єп'ї'цє да'о у'пад'є // а ба'б'к'ї' сп'є'вал'ї' / 'гарно сп'є'вал'ї' / а т'єп'єр у'ж'є 'ти'йє ба'б'к'ї'

так наче комин... токе зробів. Багато люд... до нас ходіло людей баніца. Перві раз, док як уже зотопілі, док тріцоть вусем чоловік пошло. А тоди вже поменш, поменш, дак ото... хто колі.

Друв багато в нас осталось дубовіх... рубоних, готовіх. Трі мошини. Іван пріехов, прівезлі мі з лесу... і порубав, порезов, порубав, поколов... І так лежать – от хати аж но город, у двоє. А то ще й нерубоних там...

А тут но дрова зовідуйом. Ну, мі то не... у нас є, бо юн рабів людям там печі, і в леснічестві робів, док прівезлі раз дубових мошину, други раз... А то у дядька робів, док прівезлі ліповие й орішковие.

У нас друв пока хвотає, але ж просто так хочєца додому, до й усьо, все ровно живеш... наче думоеш: все ровно ж мі поїдом додому...

З.: *А вам сказали, що на три дні?*

— Да, на три... козалі: «Береть хліб но три дні. Не береть нічого, хлеба на три дні і всьо». А вже як везлі, док так як ото хронт ішов. Тие мошини йдуть туди вже в сьола зо людьмі до зо скотом, зо свінями. А тие... док через річку вже не можна було переправіце. Там у нас був пором, тепер уже поставілі там муст такий, вістроїлі... шо й танкі ходеть. А тоді ж був пором. Страшно було, страшно, так страшно було, шо й... Ну вже наших людей мало остоеца, вже большиство повміралі.

126. З.: *Ви тут своїх звичаїв дотримувалися? Русалок водили, може?*

— Не, не, тут не воділі вже наши русалок, не. Дома воділі, токіє булі бабкі, шо спевалі й проводілі. А тут уже у токе не внікалі.

З.: *Розкажіть, як удома це робилося?*

— Русалкі? Ну як. Бабкі тие, шо спевають, док но центер села вже збираюца, спевають. А хлопци колісь док поперебираюца, одну штанку нодене білу, а другу чорну. Там поробеца, через вулицу вже поцепляють веровкі. А тоди вже як погоняца, док бежать утекать – да падають. Зо веровку вже зочепіце – да впаде. А бабкі спевалі, гарно спевалі... а тепер уже тие бабкі позміралі.

позм'ї^иралі^и // а с'уди^і ўже приї^іе холі^и / ўж'е знайет'е / ўже ж / уўже
 н'е на^о ум'е^і т'е було // то ж так, жи^ілі^и б'нач'е спокоіно^і дома
 соб'е^і і т'е / док / дод'ержувалі^ис' оби^ічайоў свої^их // а тут йа ўже
 н'е знайу / ч'ї^и тут ток'е було / проводі^илі^и ру^ісалк'ї^и ч'ї^и н'е
 проводі^илі^и / йа н'е буду бр'ехат' // а ў нас сп'евалі^и бабі^і / і гарно
 сп'евалі^и // хлопці на^о могі^илк'ї^и ішлі^и / до^а і солом'яного кул'а
 по^алі^илі^и // бо то ж в'енк'ї^и ўже ж / пл'етут' іс того / із о^іс'їни^і /
 о^іс'їнови^иє в'єнк'ї^и // і тоді ж, т'реба ўже ўв'ечор'ї^и / того в'єнка
 н'ес'т'ї^и і гол'к'ї^и / і позастрекат' на^о гр'яду ў копусту / шоб ту^очка
 н'е йїєла копусти^і // а тут / тут йа н'е чуйу / шоб, провіді^илі^и
 ру^ісалк'ї^и // мо кол'їс' і тут провіді^илі^и / до ўже так йак / йак у нас
 за^он'єхайа^о лос' да //

127. 3.: *Вовків у вас багато було в лісі?*

— Йа н'е знайу ч'ї^и багато / ч'ї^и мало / ну йа са^ома раз
 бачі^іла // гналі^и ў ту^ом / поставі^илі^и ўже у бан'е^і а^опарати^і / і
 гор'їлку гналі^и // чолові^ік ўже сп'їт' / а йа ўже д'єжур'у ж, д'рова
 скла^одаю но^ар'єзани^иє ў ск'їрточку / ношу у дво^р // і так 'нач'е
 б'є жи^іт' собака / б'є жи^іт' собака // док йа за рубонц'а ото^око / «ах
 ти чо^ого с'уди^і пришо^ув с'у^іпору?» / ўну^очі^и ж, // док йун так б'єг
 б'єг / а по^ото^ум раз / і зад за^ок'їнуў / і до м'єн'е зо^ав'єрнуўс' і
 стоїт' / погл'адає // йа тоді^і пон'ала шо то воўк // і собачку ў нас
 ухво^іт'ї^иў / коло дво^ра // ў нас, було два собачк'ї^и / ток'їх ішч'е
 н'єв'єлі^ик'їх // кол'ї^и чуйом оди^н зо^ави^ишчаў / і при^іб'єг /
 д'ї^ирочкою у дво^р ул'єз / а того ўже схво^іт'ї^ив і // і так йєхолі^и
 раз / но^а пол'є йєхолі^и / док / п'єр'єб'єгаў до^орогу // уўже так /
 ч'єрез л'єс, до^орога / док йу^он з одні^иїєї сторо^ини^і на^о д'ругу
 п'єр'єб'єгаў / нас в'єзлі^и ўже на^о пол'є / раз і д'ругі раз в'єзлі^и но^а
 пол'є // а то раз ло^амалі^и лапку / сосну / соснову лапку / у наз же
 сосна / док мелолі^и сосну // док ми^і с одні^иєйу жєншч'ї^иноу ло^амаєм
 лапку / до^а і ві^инос'їм уўже г до^ороз'їє // кол'ї^и бач'їм / собака / йа
 ко^іжу То^ітана побач / чо^ого шоз' гр'єз'є // а йо^ана при^іход'їт' до
 м'єн'є до ка^іже / «то собака? / то ж воўк // шо ти^і / н'є
 бач'їш?» // а йон но^ав'єр^іно росор'єваў д'ї^икого / д'ї^ик'є св'ї^ин'ча / і
 ло^іпатку ўже гри^із // так ло^іпатка і т'є / даїже но^а ту^ом ўже / шч'є
 йу^он н'є згри^із // док так ш'єрс'т' 'нач'є / тока / йє ш'єрс'т'ї^ини^і
 ж / шч'єт'ї^ина то^ака доўга / а по йому ток'ї^и пушечок м'як'єн'к'ї^и
 по шкур'ї^и // аж, трокто^ір'ї^ист о^іраў / док йа ко^іжу / «Йєўген // он
 воўк» // а ў його і ру^іж'є було / і йу^он при^ішов ўже с'уди^і ўже
 до нас / а / а воўк за^обраўс' / пошоў ч'єрез го^іру ўже / ў д'ругу

А сюди вже приехолі, вже знаєте, вже ж... уже не на уме те було. То ж так жилі б наче спокійно дома себе і те... док додержувалісь обичайов своїх. А тут я вже не знаю, чі тут токе було, проводілі русалкі чі не проводілі, – я не буду брехать. А в нас співалі баби – і гарно співалі. Хлопци на могілкі ішли, до й солом'яного куля полілі. Бо то ж венкі вже ж плетуть іс того... із осіни, осіновие венкі. І тоди ж треба вже ввечорі того венка несті й голькі, і позастрекать на гряді в копусту, щоб тучка не ела копусти. А тут... тут я не чую, щоб проводілі русалкі. Мо', колісь і тут проводілі, до вже так, як... як у нас занехаялось, да...

127. 3.: *Вовків у вас багато було в лісі?*

— Я не знаю, чі багато, чі мало, ну я сама раз бачила. Гналі в тум... поставілі вже у бане апарати і горілку гналі. Чоловік вже спіть, а я вже дежуру ж, дрова складаю норезание в скірточку, ношу у двор. І так наче бежит собака, бежит собака. Док я за рубонца отоко: «Ах ти, чого сюди пришов у сю пору?» – внучі ж. Док юн так бег-бег, а потом раз – і зад закінув, і до мене звернувся і стоїть, поглядає. Я тоди поняла, шо то вовк... І собачку в нас ухвотів коло двора. В нас було два собачкі, токіх іще невеликіх. Колі чуйом: один зовищав і прибег, дірочкою у двор улез. А того вже схвотів і... І так ехолі раз, но поле ехолі, док перебегав дорогу. Уже так через лес дорога, док юн з одніей сторони на другу перебегав. Нас везлі вже на поле, раз і други раз везлі на поле. А то раз ломалі лапку, сосну, соснову лапку. У наз же сосна, док мелолі сосну. Док ми с однею женщиною ломаем лапку, до й віносім уже г дорозі. Колі бачім – собака. Я кожу: «Тотяна, побач, чого... шозь грезе». А йона приходіть до мене до каже: «То собака? То ж вовк. Шо ти, не бачіш?». А йон, новерно, росорвав дікого... діке свінча, і лопатку вже гриз. Так лопатка і те... дайже на тум уже... Ще юн не згриз, док так шерсть наче тока, є шерстіни ж, щетіна тока довга, а по йому токі пушечок м'якенькі по шкурі. Аж трокторіст орав, док я кожу: «Євген, он вовк». А в його й ружже було, і юн прийшов уже сюди вже до нас,

сторону // ву^он 'каже / «йа 'бачи^іу йо'го» // док^ь бул'і^и у нас
 'воу^кі^и // і т'ел'ата у соу'хоз'і^е к'рал'і^и // отак / ну л'е^іто ж / т'ел'ат
 ві'го^н'айут' у ко'шару // йа ро'бі'ла 'тоже т'ел'атн'і^ицої / док
 пр'іш'ла / пошч'і^итала / н'е^{ма} т'ел'ат'і^и // с'уди^ітуди^і / н'е^{ма}
 т'ел'ат'і^и // кол'і^и йа 'бачу ў ко'шар'і^е ку'сок // а то / 'ч'ерез 'жердк'і^и
 так / і пот'а'гнуў туди^і ўже / но^а бо'лото ў л'е'с // і н'е 'ту'л'к'і^и ў
 м'е^н'е / у м'е^н'е там / ну ба'гато ў ко'го // пр'і'дут' і зо'б'ерут' /
 росор'вут' / йе'ни^і но^а м'е'с'т'е^і розри'вал'і^и / росор'вут' і то ўже
 'тагнут' / кускам'і^и // ну так л'уд'ей н'е ч'е'пал'і^и н'і'кого н'е / н'е
 за'мал'і^и / шоп там на'кого д'е но'к'і'нулі'с' ч'і^и / ба'гато хто так
 д'е 'бачи^іу йі'х / а л'уд'ей н'е ч'е'пал'і^и //

128. 3.: *А у вас було, щоб людину блискавкою убивало?*

— Було то'к'е / н'е ў 'нашо'м с'ел'і^е / а с'уд'і^и / к Чор'нобул'у //
 там / ну йон у нас ро'бі'ў ти'м / в'етўра'чом // теї / чолов'і'к
 йеїе / 'теїе 'женшч'і^ини^і // ну так / йе'на шч'е була д'і'є'учи'на / а йон
 йеїе буў ковал'ер // і йеїе ў'бі'ло // у'бі'ло / і йі'н при'її'хоў /
 йеїе^і ўже зохо'вал'і^и // йон по'шоў но'мог'і'лк'і^и / і йеїе^і отко'паў /
 а йе'на жи'ва //

3.: *Це де було?*

— У су... / отут з'ес' 'коло Чор'нобул'а // йа з'найу шо йо'го було
 Ду'бі'н'с'к'і^и зват' / йон у нас ро'бі'ў в'етўра'чом // д'е с'е ж йе'но
 було? // ну 'коло Чор'нобул'а / тут у с'ел'і^е / і йон сам рос'казува'в
 у нас // в'етўра'чом ро'бі'в і рос'казуваў // шо 'каже / шос' м'і'н'е^і
 та'к'е 'нач'е / так // пр'і'її'е'хоў йа / йеїе зохо'вал'і^и / і м'і'н'е^і йак
 пр'і'корт'і'є'ло / док йа ўз'аў до отко'паў // а йе'на жи'ва //

3.: *То й вижила?*

— Да // і ж'і'ла / і до / до с'м'ерт'і^и дож'і'вал'і^и // ну / о'с'е
 ўже йак сор'валос' / дак йа н'е з'найу / ч'і^и / ч'і^и о'ни^і 'ж'і'ви'їе ч'і^и
 н'е // ну 'п'ер'ед ц'і'м йон ішч'е ў нас ро'бі'ў // ўра'чом // т'е сам
 йон / сам йон 'л'і'чно рос'казува'ў //

3.: *І вона у вас була, в селі жила?*

— Йе'на ў нас н'е була / йа йеїе н'е 'бач'і'ла // а йон у'же
 так / найе'ж'і'аў до нас // да' ро'а'бота'в у нас // і ш'е там у нас /
 молод'і'ца ж'і'ла так / но 'кро'їу / ток йон у'же до теїе молод'і'ци^і
 до'хажува'ў // т'е ўже / у'с'е'і з'найут' / н'е 'ту'л'к'і^и шо йа / а ўс'е^і
 з'найут' // а ч'і^и йон п'раўду ко'заў / а ч'і^и бр'е'хаў / ал'е ж ко'зал'і^и
 шо п'раўда // шо йе'на жи'ла //

а... а вовк забравсь, пошов через гору вже, в другу сторону. Вун каже: «Я бачив його». Док були у нас вовкі. І телята в совхозі кралі, отак. Ну, лето ж, телят вігоняють у кошару. Я робила тоже телятніцой, док прішла, пощитала – нема теляті. Сюди-туди, нема теляті. Колі я бачу в кошарі кусок. А то через жердкі так – і потягнув туди вже, но болото в лес. І не тулькі в мене, у мене там... ну багато в кого. Придуть і зберуть, росорвуть, ени но мєсте розривалі... росорвуть – і то вже тягнуть кусками. Ну, так людей не чепалі, нікого не... не займалі, шоп там на кого де нокінулісь чі... Багато хто так де бачив їх, а людей не чепалі.

128. З.: *А у вас було, щоб людину блискавкою убивало?*

— Було токе, не в нашом селі, а сюді, к Чернобулю. Там... Ну, йон у нас робів тим... ветврачом... тей, чоловік єе, тєе жєнщини...

Ну, так єна ще була дівчина, а йон єе був ковалер. І єе вбіло. Убіло – і їн приїхов, єе уже соховалі. Йон пошов но могілкі і єї откопав, а єна жива.

З.: *Це де було?*

— У су... отут дзєсь коло Чернобуля. Я знаю, шо його було Дубінські звать, йон у нас робів ветврачом. Де се ж єно було? Ну, коло Чернобуля, тут у селі, і йон сам росказував. У нас ветврачом робів і росказував, шо, каже: «Шось міне таке наче так... прієхов я, єе соховалі, і міне як прікортіло, док я взяв до откопав, а єна жива».

З.: *То й вижила?*

— Да. І жіла, і до... до смєрті доживалі. Ну, осє вже як сорвалось, дак я не знаю, чі... чі они живіє, чі не. Ну перед цім йон іще в нас робів врачом. Те сам йон, сам йон лічно росказував.

З.: *І вона у вас була, в селі жила?*

— Єна в нас не була, я єе не бачіла. А йон уже так... наєжджав до нас да роботав у нас. І ше там у нас молодіца жіла так, но крою, ток йон уже до тєе молодіци дохажував. Те вже усе знають, не тулькі шо я, а все знають. А чі йон правду козав, а чі брєхав... але ж козалі, шо правда, шо єна жила.

129. З.: *Які у вас там болота були?*

— Болота ў наз бул'і^и / кр'і^епко то^ак'і^ийе гл'і^ин'і^исти^ійе / гл'і^ин'і^ици^і ка^озал'і^и / шо там ^идаж'е п'ер'е^ит'і^и н'е ^иможна бу^оло // с'і^ено ў нас ко^сі^ид'і^и / по^у болоту // і но^сі^ил'і^и но^сі^илками^і / то^ак'і^ийе но^сі^илки^і / д'войе но^сі^илок // у ^икопу йо^ого з^игорнут' / і пр'і^ид'еш пу^одб'і^ивайеш так / пу^овод'і^е ту но^сі^илку / у^иж'е пу^од^икопу / і ру^икам'і^и од^ине ^из:ад'і^и / а д^ине сп'ер'ед'і^и / так / і но^сі^ил'і^и копи^і // а поту^им у^иж'е йак о^иц'і у^иж'е ж^и т^ирох'е ^идал'еі^и дал'еі^и / до у^иж'е по^иосуш'овол'і^и боло^ита // пороб'і^ил'і^и ко^анав'і^и по^икопал'і^и // ток у^иж'е болу^от н'е бу^оло / у^иж'е с'і^ейол'і^и Ті^имох'в'ейу^оўку / у^иж'е пр'осто так / йак но^а пол'і^е // і^ид'еш йак по ^ипол'у // ко^анав'і^и по... по^икопал'і^и / стр'і^илк'і^и по... по^икопал'і^и // во^ида у^иж'е с'т'е^ийкайе / у^иж'е ко^анав'і^и стр'і^илк'і^и / до^ик у^иж'е с'тало ^исухо / у^иж'е но^а п... / на^о болот'і^е с'і^ейол'і^и / кор'топл'у, со^ид'і^ил'і^и: / бур'о^ак'і^и с'і^ейол'і^и: / ж'і^ито с'і^ейол'і^и // ну бол'ши^іство у^иж'е но болот'і^е с'і^ейол'і^и тра^ову / но с'і^ено / дл'а ху^идобі^і //

З.: *А не було такого, що скотина чи люди тонули в болоті?*

— Кол'і^ис'у бу^оло // ^идаж'е і^и пр'і^и нас / пр'і^и м'е^ин'і^е у^иж'е бу^оло / йак йа у^иж'е д'е бу^ил... / со^иу^ихозна ху^идоба хо^ид'і^ила так / ту^иди^і у^иж'е // ну до^ик тут / до ^иоз'ера йе^ана да^ош'ла / ал'е там ^иоз'еро ж йе ў нас там / т^ирохи^і до^ал'еко^ивато од нас // да^ок до ^иоз'ера да^ош'ла / і у гл'і^ин'і^ицу ўпала / і там йе^ийі^е у^иж'е но^аш'л'і^и / йак ^ие^ана у^иж'е / у^иж'е ро^ис'палас' // і кол'і^ис'у бул'і^и шо зо... зогру^изал'і^и: / ко^иров'і^и до^а // а т'е^ип'ер' у^иж'е н'е // х'і^иба ў ко^анаву // ... // н'е ^иможна^а в'і^ил'ез'т'і^и / на^о болот'і^е // ў наз ж'е ж боло^ита торх'іани^ійе // торфу бо^игато ў нас но^а боло^итах / до^ак так йак у^иж'е д'е / ў ко^анаву зо^ал'і^ез'е / д'е торх'у^оў бо^игато // до^ак у^иж'е т^ирудно і^и в'і^ил'ез'т'і^и // да^ок йа і // йа бу^ила учоч'і^иком / а ^имама ^ипасла ч'ереду зо^и сво^ийу ко^ирову // кол'і^и кажут' / «і^ид'і^и Хр'і^ист'і^ина / бо ^иматка ко^азала шоб^ил ти^і / при^иш'ла бо ко^ирова зог^ирузла / до^а н'е в'і^ил'ез'е» // йа б'е^игом ^ики^инула у^иж'е баб / до / м'е^ир'а^от' йі^им / до поб'і^игла ту^иди^і / шч'е і баб^ил по^ипрос'і^ила // пр'і^ишл'і^и м'і^и у^иж'е / аж ро^ископал'і^и у^иж'е бур'ту / зо^иступами^і // до^а то^ид'і^и йе^ийі^е у^иж'е в'і^ит'е^агл'і^и // а так / йак д'е у^иж'е п'ешч'ана / з'ем^ил'а / да^ок йе^ана і н'е зо^игру^изайе //

З.: *А як називалися болота у вас?*

— Боло^ита? / а: / ўс'ак там назі^ивал'і^ис' / там ко^изал'і^и Золо^итуха / Жи^инду^иўшч'і^ина / Гало // так ка^озал'і^и / Бондо^аро^уў

129. З.: *Які у вас там болота були?*

— Болота в наз були кріпко токіє гліністіє, «глініци» казалі, шо там даже перейти не можна було. Сіно в нас косілі по болоту. І носілі носілками. Токіє носілки, двоє носілок. У копу його згорнуть, і придеш, пудбіваєш так пу воді ту носілку... уже пуд копу... І руками одне ззаді, а 'дне спереді. Так і носілі копи.

А потум уже як оці вже ж трохе далей, далей, до вже поосушоволі болота. Поробілі конаві, покопалі. Ток уже болут не було, уже сійолі Тімохвеювку.

Вже просто так, як но полі. Ідеш як по полю. Конави по... покопалі, стрелкі по... покопалі. Вода вже стекає, вже конави, стрілки, док уже стало сухо, уже но п... на болоті сійолі, кортоплю соділі, бурокі сійолі, жіто сійолі. Ну більшиство вже но болоті сійолі траву но сіно для худоби.

З.: *А не було такого, що скотина чи люди тонули в болоті?*

— Колісь було. Даже і прі нас, прі мені вже було, як я вже де бол... совхозна худоба ходіла, так туди вже. Ну док тут, до озера ена дайшла, але там озеро ж є в нас там... трохи долековато од нас.

Дак до озера дайшла – і у глініцу впала. І там єї вже нойшли, як ена вже... уже распалась. І колісь були, шо зо... зогрузалі корові до... А тепер уже не. Хіба в конаву... Не можно вілезті на болоті. В наз же ж болота торх'яніє. Торфу богато в нас но болотах, док так, як уже де в конаву золізе, де торхув богато, док уже трудно і вілезті.

Дак я й... я була учоччіком, а мама пасла череду зо свою корову. Колі кажуть: «Іді, Хрістіна, бо матка козала шоб ти пришла, бо корова зогрузла до не вілезе». Я бегом кинула вже баб, до... мерать їм, до побегла туди. Ще й баб попросіла. Прішли мі вже, аж роскопалі вже бурту зоступами. До тоди єе вже вітеглі. А так, як де вже пещана земля, дак ена й не зогрузає.

З.: *А як називалися болота у вас?*

— Болота?, А-а, всяк там називалісь. Там козалі Золотуха, Жидувщина, Гало. Так казалі... Бондоров круг...

круг // у наз ж'є було бо¹гато боло¹ту⁰ў // а йак ба⁰гато боло⁰ту⁰ў / і ба⁰гато л'є¹су //

З.: *А чому так називалися, не знаєте?*

— Н'є з¹найу / йа н'є з¹найу // 'мож'є / 'мож'є то 'кол'і'с' там д'є / д'є 'йо'к'і'є па⁰ни¹ бул'і' / до 'мож'є по 'йі'хн'о'му нози¹валос'є / ну⁰ йа то⁰го н'є... / н'є з¹найу // шо н'є з¹найу / та⁰к йа н'є з¹найу //

130. З.: *А ліс який був?*

— Л'і'с у нас / об'і'чно^а сос¹на // і ду'бі' іє / ол'ха / бе'реза // о'с'і'ка // ну сос¹ни¹ / сос¹ни¹ бул'і' // ў л'і'с'і'є бул'і' сос¹ни¹ //

З.: *У вас казали «сосна» чи «хвоя»?*

— Х'воя // 'фоя // 'йали¹нок у нас н'є було / х'воя // то 'йали¹нка од'на / у 'когос' рос'ла 'ту'л'к'і' ў дво'р'є' но^а / но^а с'ел'і'є // а по'ту'ом о'с'є ўж'є с'тало л'є'с'н'і'ч'ество / с'тал'і' ўж'є 'с'і'йі'є п'і'томн'і'к'і' / і ўж'є на⁰... / но^асажува⁰л'і' 'йали¹нку //

З.: *А вам не доводилося блукати в лісі?*

— Ус'ак було (сміється) // йак 'пу'ід'еш по гр'і'бі' / до х'марно / до 'мож'єш і зо'блукат' // ну так ж'є ж у нас / йак у'ж'є об'і'чно йаг гр'і'бі' / бе'руц'а ўж'є / док ба⁰гато л'уд'ей у л'і'с'і'є / док с'тр'ен'єш ко'го / док у'ж'є то'б'є' рос'каж'є / но^а... но^ав'ед'є т'єб'є^а но до'рогу то'ди ўж'є // а так йак х'марно / до зо'ід'і' в л'і'с' / до зо'а'крут'і' ус'а'є с'уди' 'туди' / до^а і н'є з¹найєш / ку'да до'дому // по'ход'і'ш по'ход'і'ш / і в'і'д'єш ізну⁰ў до то'го м'єста // ро'зу'ў три¹ 'мож'єш в'і'ход'і'т' но^а д'не м'і'сто // а ку'ди' йо'го до'дому / до^ак н'є рос'т'ам'і'ш / по'ка хтос' н'є / н'є в'і'в'ед'є но^а до'рогу //

131. З.: *Розкажіть, як заготовляли гриби, ягоди на зиму.*

— Ну йак // 'пу'ід'єш но'бе'рєш гри'бу'ў / но'топл'уйєш у 'п'єч'і' / 'добр'є п'єч' // по'ту'ом с'т'ел'єш со'лу'омку так / і йі'х 'сад'і'ш / 'палоч'ко'йу зо^а ко'р'є'нч'і'к ностр'єкайєш / і так по'д'ному по'сад'і'ш по'сад'і'ш / і йє^ани¹ ўж'є там по'будут' у 'п'єч'і' // п'єр'єно'ч'уйут' / а на⁰з'аўтра' бе'р'єш у'ж'є то^ака / м'єтк'і' но^ази'вал'і'с' то'к'і'є // і ўж'є ти'йє¹ / йє'ни¹ ж у'ж'є по'п'єкл'і'с' / бе'р'єш но^а м'єто'ч'ку но... / ностр'єкайєш у'ж'є 'каждого так // но^а м'єто'ч'ку ностр'і'ку'йєш йі'х / а то'ди ўж'є 'ложи'ш ізну⁰в у п'єч' // д'руг'і'х 'мож'єш посо'д'і'т' / а йі'х у'ж'є там / йє^ак'і'є пр'і'ста'йк'і' по'ста'ул'а'йєш / к'і'рп'і'ч'і'ни¹ ч'і'шч'о / до ўж'є м'єто'ч'ки но^а... но^а пут'єта'йк'і' / ти'йє 'сохнут' / а ти'йє но^а / но^а м'єто'ч'ках 'сохнут' //

У наз же було багато болотув. А як багато болотув, і багато лесу.

З.: *А чому так називалися, не знаєте?*

— Не знаю, я не знаю. Може... може, то колісь там де... де йокіє пани булі, до, може, по-їхньому нозивалосе, ну я того не... не знаю. Шо не знаю, так я не знаю.

130. З.: *А ліс який був?*

— Ліс у нас... обічно сосна. І дуби є, ольха, береза. Осіка. Ну, сосни, сосни булі. В лісі були сосни.

З.: *У вас казали «сосна» чи «хвоя»?*

— Хвоя. Фоя. Ялинок у нас не було, хвоя. То ялинка одна у когось росла тулькі в дворі но... но селі. А потум осе вже стало леснічество, сталі вже сії пітомнікі, і вже на... носажувалі ялинку.

З.: *А вам не доводилося блукати в лісі?*

— Усяк було (*сміється*). Як пуйдеш по грібі, до хмарно, до можеш і зоблукать. Ну так же ж у нас, як уже обічно яг гріби беруцца вже, док багато людей у лесі. Док стренеш кого – док уже тобе роскаже, но... новеде тебе но дорогу тоди вже. А так як хмарно – до зойді в ліс, до зокрутівся сюди-туди, до й не знаеш, куда додому. Походіш-походіш, і вийдеш ізнув до того места. Розув три можеш віходіть но 'дне місто. А куди його додому, док не ростяміш, пока хтось не... не віведе но дорогу...

131. З.: *Розкажіть, як заготовляли гриби, ягоди на зиму.*

— Ну, як... Пойдеш нобереш грибув, нотоплюєш у печі... добре печ... Потум стелеш солумку так – і їх садіш. Палочкою зо коренчік нострекаєш, і так по 'дному посадиш, посадиш. І ени вже там побудуть у печі. Переночують, а назавтра береш уже тока... меткі нозивалісь токіє... і вже тие...

Ени ж уже попеклісь. Береш но меточку но... нострекаєш уже каждого так. Но меточку нострикуєш їх, а тоди вже положиш ізнув у печ. Другіх можеш посодіть, а їх уже там... екіє приставкі поставляіш, кірпічіни чі що, до вже меточки но... но путставкі. Тие сохнуть, а тие но... но меточках сохнуть...

132. — Кол'їс' у нас йак по чорн'їци^і ходіл'їи / док у'с'е суш... / су'ши'л'їи чорн'їци^і // су'х'ї'м'їи у'ж'е зоготу'л'ал'їи / ну там у'ж'е з'їед'ат' / ве'р'ени'к'їи у'ж'е з'вар'е'а'т' // так поїе'д'ат' / с хл'ї'бо'м // ц'е у'ж'е т'е'п'ер у'ж'е за'чал'їи при'дум'л'ат' ти'їе ва'рен'їи да // а кол'їс' то'кого н'е бу'ло //

З.: *І довго вони зберігаються так?*

— Су'хи'їе? / доўго // до'а'к йе'а'ни' ж у'сус'їе л'е'ж'ат' / до'а'к йе'а'ни' доўго з'бер'е'гайу'а' // м'їи ж йак до'ма / м'їи ж п'ї'ч' то'п'ї'л'їи 'кажди'ї д'ен' / ў наз ж'е ж по'н'ат'а н'е бу'ло шо'б / газ о'с'еї бу'у / ч'їи / ч'їи пли'та // м'їи 'кажди'ї д'ен' то'п'ї'л'їи п'ї'ч' / то'у'му шо т'р'еба бу'ло сві'їн'ам уво'р'їи'т' // і сві'їн'ам із'вар'їи'ш / з'вар'їи'ш со'б'їе с'н'е'дот' і об'е'до'а'т' // шч'е ї ве'ч'ера бу'вайе // іс п'е'ч'їи // а на'о' п'е'ч'їи то'д'їи у'ж'е ж / жарко / док йе'ни'ї ў су'с'їе 'можут' і л'е'жат' і л'е'жат' //

133. — У нас то'к'їи'є бу'л'їи с'т'об'к'їи кол'їс' / док то'ди' ж / бурок'їи // а бурок'їи ти'їе'ї ж у'ж'е стол'ови'їе / док ношк'р'е'бал'їи / бу'л'їи то'к'їи'є ў нас ц'еб'ри'ї // но'ч'їи с'т'е'а'т' йї'х поў'ни'ї ц'е'бер / зол'їи'вайут' во'дойу / і то'ди'ї у'ж'е теї к'вас / у'ж'е к'їи'с'ї'ел' 'вар'е'а'т' іс к'васу / ї боршч іс'к'їи'сли'х бурок'о'у 'вар'е'а'т' // ко'пусту 'с'е'ї'кл'їи ў нас // то'а'к'їи'є с'е'ї'ко'ч'їи' бу'л'їи / да'о'к д'е у'ж'е то'a'к'е з'ел'е'н'е'н'к'е л'їи'с'т'е тар'н'е / док 'с'е'ї'ч'ут' йе'o'го но д'р'у'об'н'е'н'ко но боршч / а кочо'а'на у'ж'е ц'ї'е'лі'м к'вас'а'т' / но 'з'їи'му // у 'боч'ку скло'а'да'йут' / 'сол'е'а'т' / зол'їи'вайут' 'водой і йе'а'на ўк'їи'сайе / і 'з'їи'му то'д'їи у'ж'е йе'ї'д'ат' ко'ча'o'ни'ї // а боршч / но'а' боршч о'д'е'ї'но //

З.: *А огірки?*

— А г'ї'р'ки'ї то'ж'е к'вас'їи'л'їи / ў д'ї'е'ж'е'ч'ках так / н'е / н'е зо'а'кри'ї'вал'їи кол'їс' // у д'ї'е'ж'е'ч'ках к'вас'їи'л'їи // ко'ст'рул' ж'е то'ди'ї н'е бу'ло / так йак т'е'a'п'ер // да'о'к то'к'їи'є бу'л'їи д'е'р'е'у'їани'їе д'ї'е'ж'е'ч'к'їи / бу'л'їи ж то'ди'ї 'бонда'р'їи / ро'б'їи'л'їи д'ї'е'ж'е'ч'к'їи / і ў ти'їе'ї д'ї'е'ж'е'ч'к'їи гур'к'їи но'сол'у'во'a'л'їи //

З.: *А щось туди қидали?*

— Ну йак // ту'ди'ї 'к'їи'до'а'йут' ук'р'у'п // хр'е'н // 'в'їи'ш'е'н'к'їи 'тол'к'їи // 'сол'їи' / і у'с'о //

132. — Колісь у нас як по чорніци ходілі, док усе суш... сушили чорніци. Сухімі уже зоготовлялі. Ну, там уже з'єдять, вереники уже звареть, так поедять – с хлібом. Це вже тепер уже зачали придумлять тие варені да... А колісь токого не було.

З.: *І довго вони зберігаються так?*

— Сухие? Довго. Док ени ж у сусі лежать, док ени довго зберегаюца. Мі ж як дома, мі ж піч топілі каждый день. В наз же ж поняття не було, щоб газ осей був чі... чі плита.

Мі каждый день топілі піч, тому шо треба було свіням уворіть... і свіням ізваріш, зваріш собі снадоть і обедоть... ще й вечера буває іс печі. А на печі тоді вже ж жарко, док ени в сусі можуть і лежать, і лежать....

133. — У нас токіе булі стьобкі колісь, док тоди ж бурокі. А бурокі тие ж уже столовие, док ношкребалі... булі токіе в нас цебри. Ночістеть їх повний цебер, золівають водою – і тоди вже тей квас, уже кісіль вареть іс квасу й борщ іс кіслих буроков вареть. Копусту секлі в нас. Токіе секочі булі, дак де вже токе зелененьке лісте гарне, док сечуть его но друбненько но борщ, а кочона вже цілим квасять но зіму. У бочку складають, солеть, золівають водою – і ена вкісає, і зіму тоді вже єдять кочани. А борщ... но борщ оддельно...

З.: *А огірки?*

— А гірки тоже квасілі, в діжечках так, не... не зокривалі колісь. У діжечках квасілі. Коструль же тоди не було, так як тепер. Дак токіе булі деревяние діжечкі, булі ж тоди бондарі, робілі дежечкі. І в тие діжечкі гуркі носолюволі.

З.: *А щось туди кидали?*

— Ну як... Туди кідоють укроп, хрен, вішенькі голькі, солі. І усьо.

Гавриленко Ольга Кузьмівна, 1932, освіта 4 кл.

Записано 15.06.97 та 11.11.00 у с.Лукаші.

134. — Моли́йе ж д'є́т'и́ / дак п'є́р'єкул'уво́л'и́с' // ч'є́к'и́л'да / та́ка гу́л'н'а бу́ла / йа у́пала / а та п'є́р'єб'і́гла ч'є́рез м'є́н'є / у́пала // а там так ч'єло́в'і́к с'ку́л'к'и́ / п'є́р'єб'є́ґайе і па́дао́йе //

135. — Го́йдал'и́с'є / о́р'єл'и́ в'є́шол'и́ // у нас ро́бі'л'и́ / то́к'и́йе гу́жи' ві'и́л'и́ / і ч'є́пл'ал'и́ зо́а'с'и́йи́ / п'є́р'єк'лад'и́ну з д'є́р'єва но́а'д'є́р'єво // а по́т'уом і тут у́же ж та́о́ка до́ска п'р'и́мостка / і д'л'и́ни'и́йе то́а'к'и́йе / м'є́тро'у́ по ч'є́ти'р'и́ / по́т'ри́ / бо но́а'ві'и́сок'и́х д'є́р'євах // і то но́а'П'є́тра коли́хал'и́с' // х'ло́пци́ і д'і́'є́уки́ // д'є́н' коли́шуца / т'и́йе с'ход'ат' / а т'и́йе ў́же стоно́у́л'аца // до йак ро́сколи́шуца / док аж б'ру́о́уно йак та п'алка л'є́жи'т' // і кр'и́ч'ат' //

З.: А бу́ло, що па́дали?

— Ко́зал'и́ / то н'є пр'и́нашо́й п'ам'є́т'и́ / шо / ч'и́ ўпаў до ў'б'и́ўс'є / ч'и́ ўдар'и́л'и́ т'и́йейу о́р'єл'є́йу до у'б'и́л'и́ // у Крос'н'є́ // бу́ло то́к'є //

136*. — ЛЛК: У нас ко́зал'и́ шо то́ка ў'роч'л'и́ва / по́гл'є́а́д'и́т' і н'є м'и́н'єц'а //

ГОК: У нас бу́ла то́ка ба́ба // і от йак у м'є́н'є бу́ло д'и́т'а мо́ле ... //

ЛЛК: Се́м'є́н'и́ха? //

ГОК: Да / ба́ба Нас'ц'а // йе́йи ма́тка два б'рази́ йаг б'ут'о́б'и́ / по́к'и́нула ко́рм'и́т' г'руд'у / а по́то́м оп'йат' // оп'йат' дру́г'и́ б'раз ко́рм'и́ла // і ч'и́ та ба́ба шоз' з'нала / ч'и́ н'є з'нала / ну йак йе́на по́бач'и́т' о́так_от о́ч'и́ма ... //

ШКМ: Йе́на н'і́ч'ого н'є з'нала / а́л'є то́ка бу́ла шо //

ЛЛК: І од йе́йє то́к'є н'є м'и́нало́с'є^a //

ГОК: То́к'и́ буў / ў́зг'лад / шо од йе́йи́ / йак т'у́о́л'к'и́ ў́ж'є // у́ж'є д'и́т'а ў м'є́н'є бу́ло мо́ле / йа у св'є́к'руо́ў жи́ла // йак т'у́о́к'и́ по́бач'и́т' св'є́к'руха / «д'є́ Нас'ц'а / б'є́гом / но п'і́ч д'и́т'а» / і йа со́жус' іс кра́йу п'є́ч'и́ / «по́к'и́ ба́ба Нас'ц'а гу́л'айе / ў́с'о / н'и́п'уо́д_ко́уку н'є з'лаз' / і д'и́т'ат'и́ с'у́ди́ н'є по́казу́й // йаг зо́а́шла ў хату / б'і́єґойе / ў́с'о // і о́на по́шла / д'и́т'а ну́ч

* Логвиненко Любов Кузьмівна
Гавриленко Ольга Кузьмівна
Шульга Катерина Миронівна

Гавриленко Ольга Кузьмівна, 1932, освіта 4 кл.
Записано 15.06.97 та 11.11.00 у с.Лукаші.

134. — Молиє ж діті, дак перекулюволісь. Чекільда — така гульня була: я впала, а та перебігла через мене, упала. А там так чоловік скулькі, перебегає й падає.

135. — Гойдалісе, орелі вешолі. У нас робілі токіє гужи вілі і чеплялі зо сії... перекладіну з дерева на дерево. А потум і тут уже ж така доска-прімостка, і длінніє токіє, метров по четири, по три, бо на вісокіх деревах. І то на Петра колихалісь хлопці й дівки. День колишуца — тие сходять, а тие вже стоновляца. До як росколишуца, док аж ривно, як та палка лежить. І крічать...

З.: *А було, що падали?*

— Козалі, то не прі нашої паметі, шо чі впав до вбівсе, чі вдарілі тиею орелею до убілі. У Кросне. Було токе.

136*. — ЛЛК: *У нас козалі, шо тока врочліва, погледіть і не мінецца.*

ГОК: У нас була тока баба. І от як у мене було дітя моле...

ЛЛК: *Семеніха?*

ГОК: Да, баба Насця. Її матка два рази яг бутто бі... покінула корміть груддю, а потом оп'ять... оп'ять другі раз корміла. І чі та баба шозь знала, чі не знала, ну як ена побачіть отак-от очіма...

ШКМ: *Єна нічого не знала, але тока була, шо...*

ЛЛК: *І од єе токе не міналось.*

ГОК: Токі був взгляд, шо од її, як тулькі вже... уже дітя мене було моле, я у свекрув жила. Як туйкі побачіть свекруха: «Іде Насця, бегом на піч дітя!» — і я сожусь іс краю печі. «Покі баба Насця гуляє, всьо, ні пуд коку не злазь і дітяті сюди не показуй». Яг зойшла в хату, бігое — всьо. І она пошла — дітя нуч крічіть, не втіхає. І вже на

* Логвиненко Любов Кузьмівна
Гавриленко Ольга Кузьмівна
Шульга Катерина Миронівна

крі^ич^иі^ит' / н'е ўт^иі^ихайе // і ўж'е на^о заўтра св'єк^лруха о^токуйе //

ЛЛК: О^лто ко^лзал^иі^и у^лрочл^иі^ив^иі^ийе ^лоч^иі^и // ^лбаба бу^лла
у^лрочл^иі^ива / ху^лдоба і^де док / бо^лйац^аа шоб йе^лна / н'і до^лрогу
п'єр'єйш^лла / н'і^иш^лчо // бо то ўж'е д'єн' ^лбудут ^лє^лтат' //

ГОК: То^лд^иі^и ўж'е йак йе^лна і^де / там шоб із йе^лйі^є о^лд'єжи^і /
хоч йа^єк^иі^их ^лпару н'і^иточок скубо^лнут' / ч^иі^и чо^лго // і / і д'є йе^лна
і^де / так у^лж'є спуд^оподошви^і з'єм^ллі^иі^и ўз'ат' //

ЛЛК: То^лк^иі^ийе бу^лл^иі^и н^лр^иі^имх^иі^и (сміється) //

завтра свекруха отокує.

ЛЛК: *Ото козали «урочливіє очі». Баба була урочлива, худоба йде, док бояцца, шоб єна ні дорогу перейшла, ніщо. Бо то вже день будут летать.*

ГОК: Тоді вже, як єна йде, там шоб із її одежи хоч якіх пару ніточок скубонуть чі чого. І... і де єна іде, так уже спуд подошви землі взять.

ЛЛК: *Токіє були прімхі. (Сміється).*

Логвиненко Любов Кузьмівна, 1934 р.н., освіта 7 кл.
Записано 15.06.97 та 11.11.00 у с.Лукаші.

137. — Це д'єто буд'є п'ід'їс'ат ч'єт'в'єрту^ом / п'ід'їс'ат п'їято^ум / ото'к'їйє // а йа в'їйє'хола у 'К'їй'оу' у п'ід'їс'ат п'єрво^ум год'у // 'боси'їє ход'їл'ї по Креш'ч'ат'ї'ку / но нас так гл'є'д'їл'ї / гл'є'д'ат' // а м'ї'їдом хот'би'х'ни' // а тоді' нам уж'є і' 'каж'ут' / «в'ї' ж н'є ход'є'т' 'боси'їє» // «а чо'го?» / а ўс'є' ж у 'К'їй'ов'є' н'є 'ход'ат' 'боси'їє / а м'ї' 'боси'їє 'ход'їм // но роб'оту 'боси'їє ход'їл'ї // про'раб даў нам 'чоботи' р'єз'ї'нови'їє шоб м'ї' ўж'є ў чо'бот'ах / а м'ї' / полот'н'ани'їє со'рочк'ї' бул'ї' / ої' 'Бо'ж'є мо'ї / пош'л'ї ў мого'з'ї'н док йа ко'у / «даї'г'є м'ї'є'н'є коло'а'ча» // дак йа'єна 'каж'є / «а йо'кого коло'а'ча / поко'ж'ї'т'» // док йа зо при'їлаўка пош'ла до ко'жу «о'с'о» / а 'бубл'ї'к // а йа ко'у ко'лач // бо йе'но ж к'ругл'є // ну йе'на 'каж'є / «ої' н'є / це 'бубл'ї'к» // ну 'бубл'ї'к док 'бубл'ї'к // а там у'ж'є ж т'рошк'ї' ноу'ч'ї'л'їс' гово'р'ї'т' по'м'ї'жд'у д'ї'вок / у'ж'є ж д'ї'ўк'ї' бул'ї' с Ук'раї'ї'ни' / ўж'є 'каж'ут' «це» / дак і' м'ї' 'каж'ом «це» // ну так с'м'ї'єшно / йак 'їа ско'жу «це» / м'ї'є'н'є' н'є с'м'ї'єшно / а йак с'каж'є под'руга з 'нашого с'єла ўж'є «це» / ну йа ўж'є зо'хож'ус' із 'роготу / ко'жу «йе'но ў т'є'б'є н'є полу'чайе'ца» // с'м'ї'єшно // ну а там у об'є'д йе'д'ного 'разу 'каї'ут' «'Лубо до ти' нам п'єр'єкло'даї' с'во'їє 'мов'ї'но ук'раї'є'нс'ку» / «до'ваї'г'є ко'у / ко'ж'и'єт' / йа 'буду п'єр'єкло'дат'» // а йа бу'ла / так по'палос'є шо йа бу'ла у т'ом / у бр'ї'гад'є' од'на / іс Чор'нобул'с'кого рої'ону // «ну 'каут' йак у вас 'каж'ут' к'ї'слоїє мо'ло'ко?» / ко'у «си'ро'к'ваша» // «а йак у вас 'каж'ут' 'деко?» / ко'у «бл'а'ха» // «а йак у вас 'каж'ут' гл'єч'ї'к?» / «гло'д'ї'ж'ка» // «а йак у вас 'каж'ут' ро'го'ч'ї'?» / 'ко'у «в'ї'л'оч'н'ї'к'ї'» // «а йак у вас 'каж'ут'» / іш'ч'є 'їа'кос' ско'зал'ї' / но к'ї'в'є'н'у / до йа йак ско'зала / ко'у «к'ї'в'є'н'а» / шо т'о жар в'ї'гр'є'бай'ут' іс п'єч'ї' // ну а тоді' 'каж'є / «а йак у вас 'каж'ут' ци'пл'а?» / ко'у «йак / ци'пл'а / пул'є'н'а» // ох до тоді' йак зокр'ї'ч'ал'ї' ус'ї' «Пул'є'н'а 'Луба!» / і до'ваї' б'ї'ц'а // док бр'ї'го'д'ї'р іско'зау^о / «'Бо'ж'є збаў / шоб н'є п'єр'єкло'дала // бо в'ї'гон'у с 'того / з бр'ї'гади'» // ну йа ўж'є моу'чала / там у'ж'є д'ї'ўч'атам д'є т'ї'ш'ком / то йа у'ж'є п'єр'єкло'дала / а так у'ж'є 'ко'у бо'ї'алас' / бо бр'ї'го'д'ї'р ско'заў / про'раб і бр'ї'го'д'ї'р по'б'ї'л'ї'с'є'а // «шо'ж' в'ї'но т'о'ку д'ї'ўку 'буд'єт'є 'м'є'н'є то'к'є до'ват' / Пул'є'н'а» // пос'м'є'ї'ал'ї'с' до так у'ж'є / ну 'б'ї'л'ї'с'є' / йак но'м'є'н'є но'з'вал'ї' ўж'є Пул'є'н'а // а там бу'ло / 'Ол'а бу'ла із Новош'єп'єл'ї'ц / с'є ў нас Новош'єп'єл'ї'цк'ї' рої'он бу'у / дак йе'на

Логвиненко Любов Кузьмівна, 1934 р.н., освіта 7 кл.
Записано 15.06.97 та 11.11.00 у с.Лукаші.

137. — Це де-то буде підісят четвертум, підісят п'ятом, отокиє. А я віехала у Кійов в підісят первом году. Босіє ходілі по Крещатіку, но нас так гледілі. Гледять — а мі йдом хоть би хни. А тоди нам уже й кажуть: «Ві ж не ходеть босіє». — «А чого?» А все ж у Кійове не ходят босіє, а мі босіє ходім. Но роботу босіє ходілі. Прораб дав нам чоботи резіновіє, шоб мі вже в чоботях, а мі... полотняніє сорочки булі... Ой, Боже мой, пошлі в могозін, док я коу: «Дайте міне колоча». Дак яна каже: «А йокого колоча, покожіт». Док я зо прилавка пошла до кожу: «Осьо». А бублік. А я коу «колач», бо єно ж кругле. Ну, єна каже: «Ой, не, це бублік». Ну, бублік, док бублік.

А там уже ж трошкі ноучілісь говоріть поміжду дівок, уже ж дівкі булі с України, вже кажуть «це», дак і мі кажом «це». Ну так смішно... Як я скожу «це», міне не смішно, а як скаже подруга з нашого села вже «це», ну я вже зохожусь із роготу, кожу: «Єно в тебе не получаєца». Смешно.

Ну, а там у обед єдного разу кають: «Любо, до ти нам переклодай с своє мові но украєнську». — «Довайте, коу, кожить, я буду переклодять». А я була... так попалосє, шо я була у том, у брігаде одна іс Чорнобульського ройону. «Ну, — кауть, — як у вас кажуть кіслоє молоко?» Коу: «Сирокваша». — «А як у вас кажуть деко?» — Коу: «Бляха». — «А як у вас кажуть глечик?» — «Глодижка». — «А як у вас кажуть рогочі?» — Коу: «Вілочнікі». — «А як у вас кажуть...» — іще якось скозали но ківеню, до я як скозала, коу: «Ківеня», шо то жар вігребають іс печі... ну, а тоди каже: «А як у вас кажуть ципля?» — Коу: «Як... ципля — пуленя». Ох, до тоди як зокрічали усі: «Пуленя Люба!» — і довай біцца. Док брігодір іскозау: «Боже збав, шоб не переклодала. Бо вігоню с того... з брігади». Ну, я вже мовчала, там уже дівчатам де тішком, то я уже переклодала, а так уже, коу, боялась, бо брігодір скозав... прораб і брігодір побілісе. «Шо ж ві но току дівку будете менне токе довать — Пуленя». Посмеялісь до так уже, ну білісе, як но мене нозвали вже Пуленя.

А там було... Оля була із Новошепеліц, се в нас Новошепеліцкі ройон був, дак єна прямо з ройона. І так і

п'рамо з роїона // і так і проз'вал'ї^и Ол'а^иС'е // Ол'а^иС'е / н'ї^ийак
н'є козал'ї^и а Ол'а^иС'е // бо м'ї^и ж 'кажом «с'є» / н'є 'кажом же
«це» / а «с'є» // і то'к'є було шо // було //

(138). — З.: *А ваші батьки обоє з Машева?*

— Да / да // мо'ї бат'ко воп'ш'є н'є з 'Машова / і 'матка мо'їа
н'є з 'Машова // 'матка мо'їа із Зі'їмові'їшч / а бат'ко / ну 'їак^и вам
іскозат' // ш'ї'с'т' хат ж'ї'ло но участку ў 'л'ї'с'ї'є // о'так пу^од
'л'ї'с'ом / нози'їваўс'є^а Прод'іроқ // буў // док бат'ко був у
Прод'ірку / а ч'єти'р'єї к'ї'лом'єтри' у'ж'є с'є'ло було Зі'їмові'їшча /
док 'матка мо'їа із Зі'їмові'їшч // до ў Прод'ірку жи'л'ї'и // а ў тр'ї'цет'^и
д'єў'їато'м го'ду іс'є'л'ал'ї'и // і ў тр'ї'цет'^и д'єў'їато'м го'ду нам було
куди 'хоч'єш 'ї'є'хот' / і бот'к'ї'и / 'об'л'ши'м мо'го бат'ка бат'ко /
п'єр'є'ї'є'хол'ї'и ў 'Машо'ў' / док у'ж'є і с'ї'н за' бат'ком / п'єр'є'ї'є'хов
у 'Машо'ў' / за' ч'єти'р'єї к'ї'лом'єтри' // там і со'ди' остол'ї'ї'с' / там
у'с'є остол'ос'є^а // пу^од / пу^од со'м'ї'и 'л'ї'с'ом / і го'д'ук'ї'и ў 'хат'ї'є
бул'ї'и // о'так^и ж'ї'л'ї'и // ну було 'гарно //

З.: *А мова у вас машівська?*

— 'Маш'єўс'ка / а 'їака ж // 'їа / ў ч'єти'р'єї 'годи'їа с 'того
Прод'ірку // п'єр'є'ї'є'хол'ї'и м'ї'и ў 'Машо'ў' / а бат'ко му'ї у'м'єр //
їак п'єр'є'ї'є'хол'ї'и / так' і ўм'єр / ў тр'ї'цет'^и д'єў'їато'м го'ду //

З.: *А мати говорила так, як у Машеві?*

— Да: / так 'їак у 'Машо'ві'є // а'їагж'є // мошоўс'ка / шч'ї'ї'таїт'є /
ну 'їє'на ро'д'ї'и'ма з'ї'ї'му'ўс'ка / а там розго'ву'ор у нас од'ї'и'н //
од'наков'ї'и // с'є ўже Гу'со'ў буў / у'ж'є розго'ву'ор 'їнакши'ї // так у'с'є
'нач'є так 'їако'с' у 'ну'ос //

З.: *Ну як, наприклад?*

— Ну / «ку'да с'є в'ї'и пошл'ї'и?» // «ход'є'т' д'є'ї'ук'ї'и» // «гу'л'аїмо» //
або / «по'р'ї'бу ход'ї'л'ї'и» // «по'гр'ї'б'ї'и ход'ї'л'ї'и» / о'так // 'їако'с'
'буд'то б'ї'и 'їак у 'ну'ос / а так говор'ї'л'ї'и 'їак і м'ї'и // та й у'с'о //
шо' ж // го'вор'ї'л'ї'и 'ї'нт'є'ї'р'єсно ко'н'єшно // шч'є 'п'у'їдом у
Б'є'лорус'єйу / док і б'є'лорусци'ї нас подро'ж'н'аїут' //

З.: *Як?*

— А'їагж'є // пошл'ї'и 'їако'с' у Б'є'лорус'єйу / к'ї'лом'єтро'ў'ї може
ї 'в'ос'є'їм' / у могоз'ї'и'н // 'кажом / «у вас 'їєс'т'єка су'ол'?» //
«у вас 'їєс'т'єка су'ол'?» // а ў 'її'х же 'кажут' / «а у вас 'їєта
'їєс'ї'и» / або «'їос'ц'» / або «'їєта 'їос'ц' су'ол'» // у'ж'є 'об'ш'єм
н'є так / н'є 'кажут' «с'є» / а «'їєто» // або «му'» // «му при'шл'ї'и
до вас па'с'ол' / па'сол'» // с'є б'є'лорусци'ї //

прозвалі Оля Се. Оля Се, ніяк не козали, а Оля Се, бо між кажом «се», не кажом же «це», а «се». І токе було, шо... Було...

(138). — З.: *А ваші батьки обоє з Машева?*

— Да, да. Мой батько вопше не з Машова. І матка моя не з Машова. Матка моя із Зімовіщ, а батько, ну, як вам іскозать... шість хат жіло на участку в лісі, отак пуд лісом, нозивавсе Продірок... був. Док батько був у Продірку, а четири кілометри уже село було Зімовіща, док матка моя із Зімовіщ. До в Продірку жилі.

А в трицетъ дев'ятом году ісселялі. І в трицетъ дев'ятом году нам було куди хочеш їхоть, і ботькі, обшим мого батька батько, переїхолі в Машов, док уже й син за батьком, переїхов у Машов, за четири кілометри. Там і соди остолісь, там усе остолосе. Пуд... пуд сомім лісом, і годюкі в хаті булі. Отак жилі. Ну було гарно.

З.: *А мова у вас машівська?*

— Машевська, а яка ж. Я... в четири годи я с того Продірку. Переєхолі мі в Машов, а батько муй умер. Як переєхолі, так і вмер, в трицетъ дев'ятом году.

З.: *А мати говорила так, як у Машеві?*

— Да-а, так, як у Машові. Аягже. Мошовська, щітайте; ну ена родіма зімувська, а там розговур у нас одін, однакові. Се вже Гусов був – уже розговур інакши, так усе наче так якось у нус.

З.: *Ну як, наприклад?*

— Ну, «куда се ві пошлі?», «ходить девкі», «гуляймо»... або «по рібу ходілі», «по грібі ходілі», отак. Якось будто бі як у нус, а так говорілі, як і мі. Та й усьо. Шо ж... Говорілі інтересно, конешно. Ще пуйдом у Белорусею, док і белорусци нас подрожняють.

З.: *Як?*

— Аягже. Пошлі якось у Белорусею, кілометров, може, й вусем, у могозін. Кажом: «У вас естека суль?» – «У вас естека суль?» А в їх же кажуть: «А у вас ета есі» або «йосць», або «ета йосць суль». Уже, обшем, не так, не кажуть «се», а «ето»... Або «му». «Му пришлі до вас па суль, па соль».

Се белорусци.

З.: А з якого села кажуть «му»?

— Це об'їхав Крук'ї / Хутор / Нароу / отуди во зо Груб'чу //

З.: Ви кажете «мі», а вони кажуть «му»?

— Да / а а'ни каут' «му» / а м'ї кажом «м'ї» //

З.: А ви сміялися з них?

— Вони з нас! / йєни з нас с'м'їял'ї с'а / н'є м'ї з й'їх //

док чо ж м'ї будом с'м'їяц'а / м'ї ж у чужом с'ел'є //

З.: А як до вас приходили?

— Ну до м'ї ўже ўс'о // ўже ж оди... / а посл'ї воїни думойет'є
ход'їл'ї одне до дно'го? / н'є ход'їл'ї / о // сторц'вал'ї / із
Б'єло'рус'ейї / док м'ї ўже з'найом йак йєни го'во'р'їл'ї // м'ї
пош'л'ї до поп'їтал'ї с' / «у вас йє суол' у мого'з'їн'ї?» // «у вас
йє сол' у мого'з'їн'ї?» //

139. — У нас йако'с' кру'гом с'єла / поло'в'їну Укро'ї'ни / а
поло'в'їну Б'єло'рус'ейї / наш'є с'єло ўж'є // і: / кол'їс' л'уд'ї
рос'казувол'ї // ко'н'єшно н'є мо'їа л'матка там / н'є му' бат'ко /
а в'їдно мо'їй ўж'є д'єд'ї рос'казовол'ї / шо: / д'єл'їл'ї
гр'єн'їцу з Б'єло'рус'ейейу // от пр'їм'єрно с'єло с' с'єлом /
ўж'є наш'є укр'ай'їнс'ке // от / буў соў'хоз / Кро'сно і Машо'ў / ц'є
од'їн соў'хоз буў // і то бу'ло по'д'їел'єні'є з'ємл'ї // так йак
ос' і тут'о'ка до'пус'т'їм // док д'єл'їл'ї кол'їс' ў Б'єло'рус'ейї
гр'єн'їцу // док бу'ла гр'єн'їца на'о'ту'ом / на'о' с'єр'єд'їн'їє
по'м'їжду то'го / Укро'ї'ни і Б'єло'рус'ейї // а кол'їз' ж'є бу'л'ї
боло'та н'єроз'робл'єні'є / ц'є ж ўж'є м'єл'ї'рац'їє
пус'т'їл'ї до роз'роб'їл'ї / а то'к'їє у нас боло'та шо / от'о'ко
ход'їт' // док 'надо бу'ло куп'їт' р'єз'їнов'їє ч'оботи / док
Укр'ай'їна ж н'є куп'їла р'єз'їнов'їх ч'обот / а Б'єло'рус'ейя
куп'їла // док од'б'їл'ї / Б'єло'рус'ейя коло со'м'єн'кого с'єла
гр'єн'їца // да / да // ўж'є пр'їм'єрно м'ї худобу / наш'є с'єло
отак пр'їм'єрно бу'ло / отак упро'доўж // док ц'єї краї / с'уд'ї
ўж'є і З'їм'ов'їш'ча / с'уд'ї 'нач'є к Укро'ї'н'є / док дол'єко
бу'л'ї наш'ї л'є'са / пол'а // а ўж'є м'ї туди г Б'єло'рус'ейї
ж'їл'ї / йа ж'їла / пр'їм'єрно ну два к'їлом'єтри мо / до
с'о'го ж Чем'кова // і шо в'ї дум'а'єт'є? / ўж'є м'ї но б'єло'рус'к'є
го'н'їл'ї худобу // ўж'є пр'ї со'мом 'маїж'є с'єлу / од'б'їта бу'ла
гр'єн'їца // ч'оботи наш'ї н'є куп'їл'ї ти'м / шо гр'єн'їцу
м'єрол'ї // і од'б'їл'ї пр'ї со'мом с'єлу //

З.: *А з якого села кажуть «му»?*

— Це, обшим, Крукі, Хутор, Наров, отуди-во зо Грубчу.

З.: *Ви кажете «мі», а вони кажуть «му»?*

— Да, а ани кауть «му», а мі кажом «мі».

З.: *А ви сміялися з них?*

— Вони з нас! Єни з нас смеяліся, не мі з їх. Док чо ж мі будом смеяцца, мі ж у чужум селе.

З.: *А як до вас приходили?*

— Ну, до мі вже всьо. Уже ж оди... а послі войны, думоете, ходілі одне до дного? Не ходілі, о. Сторцовалі із Белорусеї, док мі вже знайом, як ени говорілі.

Мі пошлі до попіталісь: «У вас є суль у могозіні?» – «У вас є соль у могозіні?».

139. — У нас якось кругом села половину Укроїни, а половину Белорусеї, наше село вже. І колісь люді розказуволі... Конешно, не моя матка там, не муй батько, а, відно, мої вже деди розказоволі, шо делілі греницу з Белорусеєю.

От, примерно, село с селом, уже наше українске. От був совхоз, Кросно і Машов – це одін совхоз був. І то було поделение землі, так як ось і тутока, допустім. Док делілі колісь в Белорусеї греницу. Док була греница на тум... на середині поміжду того... Укроїни і Белорусеї.

А колізь же булі болота нерозробление, це ж уже мелірацею пустілі до розробілі, а токіе у нас болота шо отако-о ходіть. Док надо було купіть резіновие чоботи, док Україна ж не купіла резінових чобот, а Белорусея купіла. Док одбілі, Белорусея коло соменького села греница. Да, да.

Уже, примерно, мі худобу, наше село отак, примерно, було, отак упродовж... док цей край, сюди уже і Зімовіща, сюди наче к Укроїне, док долеко булі наші леса, поля.

А уже мі туди г Белорусеї жілі, я жіла, примерно, ну два кілометри, мо', до сього ж Чемкова. І шо ві думаете? Вже мі но белоруске гонілі худобу. Уже прі сомом майже селу одбіта була греница.

Чоботи наші не купілі тим, шо греницу міролі. І одбілі прі сомом селу.

140. — Ко^азалі^и і но^а ру^асалкі^и / шо золос^ақочуйут' // ко^азалі^и /
 ў м'єн'є прі^им'єрно була су^сс'єдка // су^сс'єдка / док ко^азала /
 крос'н'ан'с'ка / з^а Крос'но була 'баба / д'і^єд йе'йє' ў'заў
 мошо'ўс'ки^и / молоди^и ж у'ж'є // до'к йе'на жи'ла коло м'єн'є / і
 мо'йи'х у'ж'є д'є'т'єй була 'баба // у нас' ж'є 'так / йак хр'єст'і'л'и^и /
 дак шоб і баба була // 'баба ў'ж'є 'кашу 'вар'і'т' / 'баба // 'баб'і'є по'дарка
 до'йут' / ну ў'ж'є кол'і'с' ж'є 'баба д'і'т'а ў'ж'є прі'н'і'мала 'роди^и / а
 т'єп'єр ж'є ў'ж'є ў бол'н'і'ци^и / но с'єдно 'бабу нози'вал'і^и // ток о'на
 ко^азала шо / 'бач'і'ла ру^асалкі^и // до ко'зала шчо 'таг' було / по... /
 гу'л'ал'и^и на в'єч'урках / кол'і'с' ж'є бу'л'і'и в'єч'урк'і'и / а: / с'єгон':є^и
 ж йа на'б'єру ў к'ран'і'є во'ди^и / до 'таг' ж'є колод'єз'а бу'л'і'и /
 да'к // до 'і'то: ж! колод'єз'а ц'є / но^а с'єло було тр'і'и ч'і'и ч'єти'р'є
 ко'лод'єз'і^и / с'є ж с'єгон':є'і с'і'йє' кру'т'і'и стал'і'и роб'і'т' / до с'
 кру'ту'ў стал'і'и / у 'каждо'м дво'р'і'є у нас поч'т'і'и бу'ў ко'лод'єз' /
 о'с'є ў'ж'є ў 'Машов'і'є // а 'ран'ш'є! / 'хто' зна ку'ди' ішл'і'и // т'и'и то
 так 'л'уд'і'и н'є у'м'і'єл'і'и / і л'і'єс' бу'ў / і ў'с'є ж / і ду'б'і'и бу'л'і'и / 'можна
 ж було з 'дубу'ў ти'х у'ж'є плах ноко'лот' / до роб'і'т' ко'лод'єз'і^и //
 йак у'ж'є попу'дростал'і'и / до стал'і'и трошк'і'и х'і'тр'єйш'і'и / до 'каом
 ну чо'го н'є було колод'єз'у'ў ру'б'і'и'? // одно'го ко'лод'єз'а
 з'роб'є'т' / і 'ход'є'т' 'Бо'зна ку'ди' по 'воду // о // і то за'м'єрзн'є
 та во'да ў ко'лод'єз'і'є / док проб'і'и'вайут' проб'і'и'вайут' до /
 ото'ка'от 'луч'ка до / п'хайут' у'ж'є ж туди' шоб / в'є'дро шчо'б на'обрат'
 во'ди^и // ... // ну 'каж'є пошл'і'и / аж у то'ком 'б'є'лу'ом / і то'к'є
 в'і'и'сок'є з в'єч'уро'ок / шл'і'и по' 'воду 'д'і'є'ўк'і'и / ну ў'ж'є
 'ти'йє 'женшч'і'ни^и / ішч'є м'і'и 'дома 'ж'і'л'і'и / 'дома / н'є
 воку'в'і'ро'вол'і'и'с' / док у'ж'є 'баб'і'и год'у'ў 'д'є'с'є'т' н'є було // йе'на
 'воб'ш'єм ста'ра ў'ж'є була / і ста'ра була та'о'ка 'баба / 'каж'є пошл'і'и
 ў'ж'є м'і'и 'д'і'є'ўкам'і'и / ну ску'ок'і'и там 'д'і'є'ўк'і'и ў'ж'є / ш'єсна'о'т' ч'і'и
 вос'є'м'на'о'т' год // кол'і'из' ж'є ў ш'єсна'о'т' год мо шч'є і но
 в'єч'урк'і'и н'є хо'д'і'л'і'и / мо вос'є'м'на'о'т' год / пошл'і'и по
 'воду // ідом по 'воду / а кол'і'и'с' таг бу'л'і'и / о'ц'є прі'м'єрно
 зо'бор / док но зо'бор'і'и'с'... о'так к'ладка / і с' ц'і'и'йє' сторо'ни^и 'можна
 стат' но'гойу / і с' ц'і'и'йє' сторо'ни^и / і 'ч'єр'єз зо'бор п'єр'єста...
 п'єр'єсту'п'і'т' // і там у'ж'є ў ко'лод'єз' ід'і'и ў го'род // то'к'є 'каж'є /
 т'і'и'то нам у'в'і'д'і'є'лос'є'а ч'і'и'нам 'шо / і то'к'є в'і'и'сок'є / 'м'єтро'ў
 ч'от'и'р'і'є / і ў'с'є 'б'і'єлє // і так 'каж'є йак о'то 'в'і'є'тро'ў по'ўз' нас //
 но м'і'и у'ж'є ішл'і'и / м'і'и ішл'і'и н'є гово'р'і'л'і'и і н'є ди'хол'і'и // во'ди^и
 на'брал'і'и // док 'бач'і'л'і'и то'к'є 'б'і'єлє страшк'є // а 'шо 'йє'но то'к'є
 було? // ну нам удо'лос'є / і йе'на 'бач'і'ла / та ж у'ж'є 'д'і'є'ўка / шо

140. — Козалі і но русалкі, шо золоскочують. Козалі. В мене, примірно, була суседка... суседка, док козала... кроснянська, з Кросно була баба, дід єе взав мошовськи, молоди ж уже... док єна жила коло мене, і моїх уже дітей була баба. У нас же так, як хрестілі, дак шоб і баба була. Баба вже кашу варить, баба. Бабі подарка доють, ну вже колісь же баба дітя вже прінімала... роди... а тепер же вже в больніци, но седно бабу нозивалі.

Ток она козала, шо бачіла русалкі. До козала, шо таг було по... гулялі на вечурках, колісь же булі вечуркі, а... сегонне ж я наберу в крані води, до таг же колодезя булі, дак... до й то-о ж!.. колодезя – це но село було трі чі четире колодезі, се ж сьогонне сіє кругі сталі робіть, до с кругув сталі, у кождум дворі у нас почті був колодезь, осе вже в Машові. А ра-анше! Хтозна куди йшли.

Ті то так люді не умілі – і ліс був, і все ж, і дубі булі, можна ж було з дубув тих уже плах ноколоть, до робіть колодезі. Як уже попудросталі, до сталі трошкі хітрейші, до каом: ну чого не було колодезюв рубіть? Одного колодезя зробеть, і ходеть Бозна куди по воду. О. І то замерзне та вода в колодезі, док пробівають, пробівають, до отока-от дучка до пхають уже ж туди, шоб ведро... щоб набрать води...

Ну, каже, пошлі, аж у током белум, і токе вісоке з вечерук, шлі по воду дівкі, ну вже тие жєнщїни, іще мі дома жїлі, дома, не вокувіроволїсь, док уже бабі годув десеть не було. Єна, вобшем, стара вже була, і стара була така баба, каже, пошлі вже мі дівками, ну скукі там дівкі вже, шєснацоть чї восємнацоть год. Колїзь же в шєснацоть год, мо', ще й но вечуркі не ходїлі, мо', восємнацоть год...

Пошлі по воду. Ідом по воду... а колісь таг булі, оце примірно зобор, док но зоборі сь... отак кладка, і с ціє сторони можна стать ногою, і с ціє сторони, і через зобор перєста... перєступїть. І там уже в колодезь іді в город.

Токе, каже... ті то нам увїділосє, чї нам шо, і токе вісоке, метров чотирі, і все бєлє. І так, каже, як ото вітром повз нас. Но мі уже йшли, мі йшли – не говорїлі і не дихолї. Води набралі. Док бачїлі токе бєлє страшкє.

А шо єно токе було? Ну, нам удолосє, і єна бачїла, та ж

йе'ни^і ў'же з йейу пошл'і^и / і йа / і йе'ни^і ўдвох 'бач'і'л'і^и / те
б'і'еле / ві'і'сок'е 'сі'л'но //

З.: *Хто стає русалкою? Що це таке?*

— У нас то'к'е була л'е'генда то'ка йшла / ру'салк'і^и то'к'і'йе
бул'і^и / хто но Ру'сално'м 'ти'жн'і'е ўм'ре / до 'кажут' / с'е ў'же
ру'салка // а мушч'і'на до'к 'тож'е / с'е йу'он 'буд'е ру'салкойу //

З.: *А якщо народиться?*

— Отак / но'род'і'ца док то'кого н'е було / а о'соб'ен:о йак
ум'ре // і бул'і^и то'к'і'йе ў нас сл'учай'і^и / шчо 'женшч'і'ни^і
'бач'і'л'і^и / от н'е пр'і'шла ж йе'на / йе'на шч'ас' 'жи'ва // 'каж'е
пошл'і^и йе'ни^і но^а 'пол'е / пі'шла йе'на // йе'на була моло'да / а
'женшч'і'на у'ж'е пож... / н'е по'ж'і'ла / ну шч'е ро'бочо'йу була //
пошл'і^и йе'ни^і но^а 'пол'е / но со'ў'хозне / кол'госпне! / шч'е кол'госп'
бу'у // 'каж'е і'дом / аж по 'ж'і'ту д'е'т'і'и б'е'го'йут' // і ў'с'і'е ў'с'і'е ў'
б'і'ел'ен'ко'м / у'с'і'е ў' б'і'ел'ен'ко'м // а с'е ж л'і'то було /
ру'салк'і^и // о'то Ру'сални^і 'ти'жд'ен' бу'у // док йе'на 'кае / о 'Бо'же
му'і / йак д'е'т'і'и б'е'го'йут' по 'жи'ту / во'лошк'і'и рвут' // шо ц'е ж
ц'в'ет'і' 'сі'і'е' / во'лошк'і'и рвут' // і йе'ни^і пошл'і^и / о'ни^і по'б'е'гл'і^и
по'б'е'гл'і^и по'б'е'гл'і^и / і ро'гочут' / і пу'т'пли'гуйут' і / по 'жи'ту // і
ў'с'і'е мол'ен'ки'йе // док йе'на то'ди^і 'кае / ох 'Бо'же ж му'і // про'йшл'і^и
до'к о'на 'кае / ох 'Бо'же ж му'і // м'е'н'е^а ж 'каж'е 'коси' ў'верх
пу'дн'ал'і'с'е^а / с'е ж ру'салк'і^и м'і'и 'бач'і'л'і^и // док то'к'е було / і
д'е'т'і'и / 'каж'е шо / йшла 'женшч'і'на / а д'і'ет'атко у спов'і'н'точку
'кот'і'ц:а // 'ти'йе^і б'е'і'жат' / а йе'но 'кот'і'ц:а // док е:
пр'і'б'і'гло / док йе'на 'каж'е шо / рос... роспу... розв'е'а'ж'і'т'
м'е'н'е // док розв'е'а'зал'і^и / док йе'но ў'сл'і'єді попли'тало // пли'га'йе
'каж'е так / пли'т пли'т / йаг д'і'ет'атко // док йе'но 'каж'е / о:х
'Бо'же му'і / спо'с'і'бо 'ту'о'точко // і 'кажут' шо / бо ж 'каж'е / йак
ум'ре но Ру'сално'м 'ти'жн'і'е / док н'і'и'кол'і'и н'е т'ре'ба д'і'ет'атко
спов'і'н'ваг' / у нас то'а'ка л'е'генда була // н'і'и'кол'і'и н'е т'ре'ба д'і'ет'атко
спов'і'н'ваг' / йак по'ку'о'н'ен'к'е ў'ж'е ўм'ре / от // док шоб н'е спов'і'н'вал'і^и
ти'м / а так о'д'е'л'і^и йак о'то у те / бо то йе'но у'ж'е н'е 'мож'е
'б'і'егт'і^и зо^а ру'салочкам'і^и // 'ту'ол'к'і^и но Ру'сално'м
'ти'жн'і'е // а кол'і'з' ж'е д'е'т'і'и м'ерл'і^и / с'е с'о'гон'е' да'к т'е д'і'ет'а
ў'ж'е ул'е'ч'ат' л'е'ч'ат' / а кол'і'з' ж'е по 'вос'м'еро д'е'т'ей / а ту'і'к'і^и
тройе д'войе о'сто'йен:а // а 'ти'йе^і ж ум'і'и'рал'і^и / кол'і'с' // кол'і'с'у
було по п'я'от'нац:от'у д'ет'ей у 'бат'ка до^а ў 'матк'і^и / а 'ти'йе^і
осто'вал'і'с' / котори'йе ў'ж'е бул'і^и 'сам'і'йе здо'ров'і'йе^і // да'к йе'ни^і
і с'о'гон'е' бо'а'бі'и жи'т'ут' // а м'і'и ж'а'шо? //

уже дівка, шо ени вже з єю пошлі, і я... і ени вдвох бачілі те беле, вісоке сільно.

З.: Хто стає русалкою? Що це таке?

— У нас токе... була легенда тока йшла, русалкі токіє булі, хто но Русалном тижні вмере, до кажуть, се вже русалка. А муціна док тоже, се юн буде русалкою.

З.: А якщо народиться?

— Отак, народіца, док токого не було, а особливо як умре. І булі токіє в нас случаї, шо женціни бачілі... от не прішла ж ена, ена щас жива.

Каже, пошлі ени но поле, пішла ена... Ена була молода, а женціна уже пож... не пожила, ну ще робочою була. Пошлі ени но поле но совхозне... колгоспне! — ще колгосп був... каже: «Ідом, аж по житу деті бегоють. І всі-всі в біленьком, усі в біленьком». А се ж літо було, русалкі. Ото Русални тиждень був. Док ена кае: «О Бо-оже муй, як деті бегоють по житу, волошкі рвуть». Шо це ж цвети сіе, волошкі рвуть. І ени пошлі, они побеглі, побеглі, побеглі — і рогочуть, і путплигують і... по житу. І всі моленькіє. Док йона тоди кае: «Ох, Боже ж муй!» Пройшлі, дак она кае: «Ох, Боже ж муй! Мене ж, — каже, — коси вверх пуднялісе, се ж русалкі мі бачілі».

Док токе було, і деті, каже, шо ішла женціна, а дітятко у сповіточку котіцца. Тіє бежать, а ено котіцца. Док е-е... прібігло, док йона каже, шо: «Рос... роспу... розвежіть мене». Док розвезалі, док ено вслід і поплигало. Плигає, каже, так плиг-плиг, яг дітятко. Док ено каже: «О-ох, Боже муй! Спосібо, тютотчко». І кажуть, шо... бо ж каже, як умре но Русалном тижні, док ніколі не треба дітятко сповівать, у нас тока легенда була. Ніколі не треба дітятко сповівать, як покуйненьке вже вмере, от. Док щоб не сповівалі тим, а так оделі, як ото у те, бо то ено уже не може бігті зо русалочками. Тулькі но Русалном тижні.

А колізь же деті мерлі, се сьогонне дак те дітя вже улечать-лечать, а колізь же по восьмеро детей, а туйкі трое-двое остоецца. А тіє ж уміралі колісь. Колісь було по п'ятнаццоть детей у батька до в маткі, а тіє остовалісь, которіє вже булі саміє здоровіє. Дак ени і сьогонне бобі живуть. А мі ж шо?

3.: *А проводили у вас русалок?*

— Проводі^илі^и / і ві^и знайе^ит'е щч'о // йа знайу шо «пров'еду» / о^се ту^ол'к'і^и ўс'о^ого знайу / шо «пров'еду ру^исалк'і^и до кладк'і^и / са^ома в'ер'нус'а^е до 'мамк'і^и» // а то н'е знайу ўж'е / то'к'і^ийе^и йак мо'йа 'матка проводі^илі^и / а пот'ом уж'е 'конч'і^иўс' об'і^ич'еї / 'конч'і^иўс' і 'конч'і^иўс' і 'конч'і^иўс' //

3.: *Ви в Машеві вже не проводили?*

— Н'е / н'е / н'е // а: / 'помн'у йак уж'е в'ел'і^ик'і^ийе сп'евал'і^и / 'бабі^и соїдуц'а но: / но центр'і^е / до сп'евайут' // і ц'е 'помн'у шо іс о^сі^ини^и в'ен... в'ен'к'і^и пл'ел'і^и // т'око о^сі^инов'і^ийе^и / із д'ер'ева // а тоді^и ж уж'е у 'кого ко'пуста / док шоб н'ест'і^и но ко'пусту / до то'го в'ен'ка положи^ит' // а ко'пуста бу'ла до / коло то'го / коло боло^итуо^у / 'коло лі^исуо^у / ўж'е го'роди^и / до так нач'е д'е луч'а з'ем'ла // док туди^и ўж'е н'еслі^и ти^ийе в'ен'к'і^и / с о^сі^ини^и // оц'е / ц'е 'помн'у / а ўж'е пр'і^и мо'йу^ої 'пам'а^ит'і^и / так шоб йа / ж'і^ила / йа ў 'К'і^ийу^ої пої^иха^ола / док уж'е і н'е проводі^илі^и ў мо'йом 'возрос'т'і^е // пот'ом ус'о туди^и дал'еї ўс'о / о'пало й о'пало / і зобуло^с і зобуло^с // а проводі^илі^и / знайу шо проводі^илі^и // ішч'е і б'ер'есто пу^одут' / у нас ж'е л'еса сі^ил'ен'и^ийе / док пу^одут' до і б'ер'еста но:... / з б'ер'ези^и наобд'і^ирайут' // і полі^илі^и б'ер'есто // ц'е 'помн'у так / а б'ер'есто таг го'рі^ит' йак смо'ла // о'то на^опалк'і^и ж о'того б'ер'еста нок'рут'ат' / до зо^ипал'уйут' до їдут' / док уж'е ру^исалк'і^и каут' // ру^исалк'і^и пошл'і^и проводі^ит' / ру^исалк'і^и // док 'бабі^и уж'е сп'евайут' / а м'і^и ўж'е д'етво'ра / ўсл'і^ид б'е^ижи^им // док с'е зо'помн'і^ила 'дуж'е шо / «пров'еду ру^исалк'і^и до кладк'і^и / са^ома в'ер'нус'а^е до 'мамк'і^и» // с'е 'дуж'е / а йе'на дл'і^ин'а // по'м'ерлі^и 'ти^ийе^и 'баб'і^и / шо сп'евал'і^и // ўж'е н'е'ма / і нас н'е пов'і^ивучу^овол'і^и // а тут уж'е і ру^исалк'і^и н'е проводі^им / уж'е м'і^и 'сам'і^и йак ру^исалк'і^и //

(141). 3.: *А що у вас іще незвичайне було?*

— Ме^ин'е со'мої то'к'і^и буў сл'уча'ї / о'т // ў м'е'н'е брат рос'тр'ел'аў сам с'еб'е^а / сам с'еб'е^а рос'тр'ел'аў // а м'і^и ж'і^илі^и б'і^идно / но^у м'е'н'і^е д'ес'ь бу'ло 'мож'е го'ду^оў п'а'т'наца^от' // «по'шл'і^и 'Кол'а до 'бабі^и Ол'екси^и» / 'нашу 'бабу з'вал'і^и Ол'екса / йе'й^и бу'ло об'л'шч'ем по 'м'етр'і^иках / і по доку'м'ентах / Ол'ек'сандра // док так уж'е н'е ноз'вал'і^и / там ч'і^и 'Шура ч'і^и 'Саша / а Ол'екса // «хо'д'і^им до 'бабі^и 'Л'екси^и» // а ў 'бабі^и 'Л'екси^и ўж'е до і йе'с'т'і^и шос' нам даст' // по'шл'і^и м'і^и / ідо'м // а ўс'е ішл'і^и так / то пу^о... пол'анка / то л'іес // ідом ідом / аж / а 'оз'еро бу'ло ўж'е у ту^ом / у бо'лог'і^е так /

З.: А проводили у вас русалок?

— Проводілі. І ві знаєте, що... Я знаю, що *«проведу»*... осе тулькі всього знаю, що *«проведу русалкі до кладкі, сама вернуся до мамкі»*. А то не знаю вже, токіє, як моя матка проводілі, а потум уже кончівсь обічей, кончівсь і кончівсь і кончівсь.

З.: Ви в Машеві вже не проводили?

— Не, не, не. А-а, помню, як уже велікіє співали, баби сойдуца но... но центрі, до співають. І це помню, що іс осіни вен... венкі плелі. Туко осіновіє, із дерева. А тоди ж уже у кого копуста, док шоб несті но копусту, до того венка положить. А копуста була до коло того... коло болотув, коло лісув, вже городи, до так наче де лучча земля. Док туди вже неслі тие венкі с осіни.

Оце... це помню, а вже прі моюй памяті, так шоб я жіла, я в Кіув поїхала, док уже й не проводілі в мойом возрості. Потом усьо туди далей всьо, опало й опало, і зобулось і зобулось.

А проводілі, знаю, шо проводілі. Іще й бересто пуйдуть, у нас же леса сілення, док пуйдуть до й береста но... з берези наобдірають. І полілі бересто. Це помню так, а бересто таг горіть, як смола. Ото на палкі ж отого береста нокрутять, до зопалюють до йдуть, док уже русалкі, кауть. Русалкі пошлі проводіть, русалкі. Док баби уже співають, а мі вже, детвора, вслід бежим. Док се зопомніла дуже, шо: *«Проведу русалкі до кладкі, сама вернуся до мамкі»*. Се дуже, а ена длінна. Померлі тие бабі, шо співали. Вже нема, і нас не повівучуволі. А тут уже й русалкі не проводім, уже мі самі як русалкі.

(141). З.: А що у вас іще незвичайне було?

— Мене сомой токі був случай, от. В мене брат росстреляв сам себе, сам себе росстреляв. А мі жілі бідно, но мені десь було, може, годув пятацать. «Пошлі, Коля, до бабі Олекси». Нашу бабу звалі Олекса, єї було, общем, по метріках і по документах, Олександра, док так уже не нозвалі, там чі Шура, чі Саша, а Олекса. «Ходім до бабі Лекси». А в бабі Лекси вже до й есті шось нам дасть. Пошлі мі, ідом. А все ішли так, то пу... полянка, то лес. Ідом-ідом, аж... а озеро було вже у тум, у болоті так, коло болота

коло болота оз'єро // а то була уж'є лі^ин'єйа / зробі^илі^и // ў йо^оку^ом
 го^оду лі^ин'єйу робі^илі^и / йа ўж'є і н'є знайу // і дом // а нози^ивалі^и
 те оз'єро Мо^ошо^оу^ос'ка прі^исто^ан' / і Зі^имо^оу^ос'ка прі^исто^ан' // йако^ос'
 розд'єлі^иєна була // ток м'і^и проішлі^и Мошо^оу^ос'ку прі^исто^ан' / і
 си^иішлі^и но Зі^имо^оу^ос'ку прі^исто^ан' // гукайє «Л^убо! / Л^убо!» / м'і^и
 посталі^и // а токі^ийє сокури^и булі^и здорові^ийє / коло ті^ийє прі^исто^ан'є
 Зі^имо^оу^ос'ке // а там л'уді^и жи^илі^и // о^ут // до то ж по... / д'є^и хто
 хати^и поставі^иў / с'є ж с'о^огон'є н'єма хати^и н'і^ид'є / а ранш'є ж
 жи^илі^и так о^ото одна хата / д'в'і^є хати^и жи^илі^и // ко^ожу «Кол'а /
 т'у^отка ху^одобу по^ас'є» // док йу^он «д'є? / ху^одоб'і^и ж н'єма» // док йак
 «го^у!» / і да^овай гу^окат «Л^убко^о мойа!» // Го^осподі^и / м'і^и погл'ад'єлі^и
 по... / і з^инх^ов озі^ирнул'і^ис' // і о^оно гукайє «Л^убко^о мойа! /
 Л^убко!» / і н'є сут'і^ихайє // док м'і^и йак поб'є^игл'і^и до поб'є^игл'і^и /
 док но со^ошу на^одо^а було / н'є л'уж'є дол'єко но со^ошу б'і^єгті^и // м'і^и
 н'є доб'і^єтайо^ом до со^оші^и / з'і^ирнул'і^и / аж но^а то^ом ж'є оз'єрі^и /
 вол'на отоко^о // і тей уж'є ті^и / там бу^у л'єс то^кі^и / н'єв'єлі^ик'і^и
 л'і^єс бу^у коло... / ну болото док в'єлі^ик'і^ийє л'є^иса н'є те... / н'є
 ві^имокайут' // йак о^ото бум... / во^ода // док до з'ємлі^и к'лоні^ит' / і м'і^и
 зб'і^єгл'і^и но со^ошу // і ві^и знайєт'є^ошо / м'і^и ўж'є п'єр'єб'і^єгл'і^и /
 бач'і^им по со^оші^и н'єма н'і^икого / док м'і^и / а: // йак робі^илі^и
 со^ошу / док о^уту з'ємл'у^и коло со^оші^и / робі^илі^и но^а со^ошу /
 с'т'а^италі^и // там / но^ази^ивалі^и там коло грі^и... / коло ц'о^ого ж
 ўж'є / коло ц'єйі^є на^иси^ипу / нози^ивалі^и Л'є^из'єрва // а чо^ото то во^оно
 ту^ийу / так на^изва була? // док м'і^и ч'єр'єз б'є... / і там во^ода була / н'є
 ві^иси^ихала // док м'і^и ч'єр'єз^а ту Л'є^из'єрву п'єр'єб'і^єгл'і^и / а то^иді^и
 зн'о^уў // ўж'є на^оча^оў стру^омочок / по^ут'ом із^ин'о^у та Л'є^из'єрва // а ўж'є
 до лі^ин'єйі^и / а по лі^ин'єйі^и ішов ўж'є про^охоч'і^ик / про^охо... про^ов'єрав
 ўж'є / ч'і^и то^ошо^у про^ов'єраў там / Бог^о йєго^о зна // до^ак м'і^и зб'і^єгл'і^и
 до то^ого ўж'є д'ад'ка / і ўж'є з^а ци^им д'ад'ко^ом ішлі^и аж до с'єла // і
 ві^и знайєт'є^ошо / і йа л'єгла / йа л'єжала пу^оўм'єс'а^ица / л'ума^олі^и
 шо йа й ум'ру // н'і^ихто н'і^ихто н'є л'ума^оў шо йа ві^ижи^иву // а^ушо
 то м'і^ин'є то^кє було? / ну ю^ипши^им гу^окало м'єн'є / б'єсп'єр'єрі^иўно
 «Л^убко^о мойа» // да / то^кє було при^иш'єств'і^ийє // а^ушчо то^кє /
 Бог^о йєго^о зна //

(142). З.: А вам л'як не...?

— Баба л'єч'і^ила / а там баб'і^и / ўж'є н'єма ти^их^а баб // йа
 йі^их знайу // ну л'єч'і^ила л'ак //

З.: А як?

— Гово^орі^ила / ішо^зўж'є го^оворі^ит' / і л'ак / і прі^истр'і^иєт

озеро. А то була уже лінея, зробілі. В йокум году лінею робілі, я вже й не знаю. Ідом. А нозивалі те озеро Мошовська прістонь і Зімовська прістонь – якось розделена була. Ток мі пройшлі Мошовську прістонь і сийшлі но Зімовську прістонь. Гукає: «Лю-убо! Лю-убо!» Мі посталі. А токіє сокури булі здоровіє коло тие прістоні Зімовське. А там люді жилі. От.

До то ж по... де хто хати поставів, се ж сьогонне нема хати ніде, а ранше ж жілі так ото одна хата, дві хати жілі. Кожу: «Коля, тютка худобу посе». Док юн: «Де? Худобі ж нема». Док як «го-ов!» – і давай гукать: «Любко моя!». Господі, мі погляделі по... і знув озірнулісь. І оно гукає: «Любко моя! Любко!» – і не сутіхає. Док мі як побеглі до побеглі, док но сошу надо було, не дуже долеко но сошу бігті. Мі не добігайом до соші, зірнулі – аж но том же озері волна отоко-о. І тей уже тий, там був лес токі, невелікі ліс був коло... ну, болото, док велікіє леса не те... не вімокають. Як ото бум... вода... док до землі клоніть, і мі збіглі но сошу.

І ві знаєте, шо? Мі вже перебіглі, бачім, по соші нема нікого, док мі... а-а... як робілі сошу, док оту землю коло соші робілі но сошу, стягалі. Там нозивалі там коло грі... коло цього ж уже, коло цеї насипу, нозивалі Лезерва. А чого то воно тую, так назва була? Док мі через бе... і там вода була, не вісихала. Док мі через ту Лезерву перебіглі, а тоди знув. Уже начав струмочок, потум ізнув та Лезерва. А уже до лінеї, а по лінеї йшов уже прохоччік, прохो... проверав уже, чі то шов проверав там, Бог его зна. Док мі збеглі до того вже дядька, і вже з цим дядьком ішли аж до села.

І ві знаєте, шо? І я легла, я лежала пувмесяца, думалі, шо я й умру. Ніхто, ніхто не думав, шо я віживу. А шо то міне токе було? Ну, опшим, гукало мене беспереривно: «Любко моя!». Да, токе було пришествіє. А що токе, Бог его зна.

(142). З.: *А вам льяк не...?*

— Баба лечі-іла, а там бабі, уже нема тих баб. Я їх знаю. Ну лечіла льяк.

З.: *А як?*

— Говоріла, шозь же говоріть – і льяк, і прістрет лечать.

л'єч'ат' // л'єч'ат' // мо'йа ма... 'мати^і л'єч'і'т' / док 'йакос' мо'йа
була ўнуч'ка / ц'а ж / із^а 'Кі'йєва / о'ни^і на Т'ер'ємках д'ва
жи'вут' / док 'йєна ўж'є пош'ла / а 'йєна тут 'йа'кес' д'і'т'а
л'єч'і'ла // до 'баб'і' ўж'є вод'і'л'і' / о'на ў м'єн'є ж'і'ла / а там у'ж'є
пош'ла до с'єстри^і ж'і'т' // «до т'єб'є 'йє'зд'є'т' д'і'єт'і' / то'к 'йа поїду
до с'єстри^і ж'і'т'» // пош'ла ўж'є / до с'є с'єстройу 'йєни^і ўдвох
жи'вут' // ну і то во'на ў 'сад'і'к пош'ла ўж'є / пош'ла ў 'сад'і'к / а там
х'лопч'і'к у'паў / от // у'паў теї х'лопч'і'к / до^ак 'йєна 'каж'є / до
п'лач'є у 'сад'і'ку / до^ак о'на 'каж'є / «'йа т'єб'є шч'ас пол'і'чу» // до^ак
о'на до^аваї 'його л'єч'і'т' // ко'л'і' пош'ла доч'ка по 'йєйє / до
'кажут' / «Тан'у / 'ваша 'Йул'а ўроч'і'ха» // 'каж'є л'єч'і'т' / шос'
ток'є л'єч'і'ла // 'Господ'і' // 'йа 'каж'є зо'плако'ла / ну п'лако'ла /
'Йул'а 'йа ўдар'і'лас' / і м'єн'є пол'єч'і' // док 'йєна у'ж'є і туйу
'н'ан'ку л'єч'і'ла ўж'є там // ну т'єп'єр о'на у'ж'є зо'булас'є^а / і у'ж'є
с'т'єсн'айєца / у'ж'є н'є 'хоч'є //

З.: *Допомагає?*

— А 'Бог' 'йєго_зна / а 'Бог' 'йєго_зна // ц'є то^ак'є // л'єч'ат'ъ
ж'є до помо'гає // а чо'го 'кажут' / із 'л'аку 'мож'є шо_хоч'єш т'є
і пр'і'к'і'нуца / ўс'ака бо'л'і'єз'н' / із 'л'аку // і: помо'гаютьъ
ж'є // с'є і д'і'єд Во'с'і'л' / док' і... / жи'во'ти^і / ко'л'і'з' ж'є у
л'уд'єй / ўроч'єй ж'є н'є було // док одб'і'рал'і' ж'і'во'ти^і / 'кажут'
ж'і'во'та пудор'ваў / док 'можна // док ж'і'во'та пуди'маў // док
тож'є ж'х'од'і'л'і' до с'о'го д'ад'ка Во'с'і'л'а / оц'ого шо ві'і 'йєзд'і'л'і'і
у 'Н'єжи'н //

З.: *Це грижа?*

— Н'є // от пр'і'м'єр'но / ко'лоду зди'м'єш // т'ч'є'ж'єло // ко'л'і'з'
ж'є ст'рой'і'л'і'с' / і ко'луод'к'і' пуди'мал'і' / ко'чал'і' /
во'з'і'л'і' // о // ст'рой'і'л'і' 'хати^і / ст'рой'і'л'і' ў насъ ж'є ўс'є з
л'і'єсу // 'кажут' пудор'ваў д'єр'єво'м ж'і'во'та //

З.: *І як він лікував?*

— 'Йакос' пуди'маў // а_шо_там пуди'маў / 'Бог' 'йєго_зна //

З.: *Допомагало людям?*

— Допомо^агало / 'кажут' у'ж'є н'є бо'л'і'т' // н'є бо'л'і'т'_моў /
ж'і'вот н'є бо'л'і'т' // 'Бог' 'йєго_зна //

143. **Шульга К.М.:** *Ч'є^асо'у н'є було / а гл'є^ад'єлі'а по 'сонцу //*
ч'є^асо'у ж'є н'є було н'і'а ў 'кого // с'є т'єн'єр'єка //

ЛЛК: Ко'л'і'з' ж'є і худобу г'нал'і' / док / сво'го т'і'єн'а
'м'і'єролі' // о'с'є т'і'єн' по'м'єройєш сву^о / і ўж'є з'наєш / шо

Лечать. Моя ма... мати лечіть, док якось моя була внучка, ця ж, із Києва, они на Теремках-два живуть, док ена вже пошла, а ена тут якесь дітя лечіла. До бабі вже воділі, она в мене жіла, а там уже пошла до сестри жіть: «До тебе ездеть деті, ток я пойду до сестри жіть». Пошла вже, до се с сестрою ени вдвох живуть...

Ну, й то вона в садік пошла вже, пошла в садік, а там хлопчік упав, от. Упав теї хлопчік, док ена каже... до плаче у садіку, док она каже: «Я тебе щас полічу». Док она довай його лечіть.

Колі пошла дочка по еє, до кажуть: «Таню, ваша Юля врочіха». Каже, лечіть, шось токе лечіла. Го-осподі! Я, каже, зоплакола, ну, плакола: «Юля, я вдарілась, і мене полечі». Док ена уже і тую няньку лечіла вже там. Ну тепер она уже зобуласе і уже стесняєца, уже не хоче.

З.: *Допомагає?*

— А Бог его зна, а Бог его зна. Це токе. Лечать же, до допомагає. А чого кажуть, із ляку може шо хочеш, те й прікінуца, всяка болізнъ із ляку. І-і допомагають же.

Се й дед Восіль, док і... животи... колізь же у людей, врочей же не було, док одбіралі животи. Кажуть «живота пудорвав» – док можна. Док живота пудимав. Док тоже ж ходілі до сього дядька Восіля, оцього, шо ві езділі у Нежин.

З.: *Це грижа?*

— Не. От, примірно, колоду здимеш. Тежело. Колізь же строїлись, і колудкі пудималі, кочалі, возілі. О. Строїлі хати, строїлі в нас же все з лесу. Кажуть «пудорвав деревом живота».

З.: *І як він лікував?*

— Якось пудимав. А шо там пудимав, Бог его зна.

З.: *Допомагало людям?*

— Допомогало, кажуть, уже не боліть. Не боліть, мов, живот не боліть. Бог его зна.

143. **Шульга К.М.:** *Чесов не було, а гледелі по сонцу. Чесов же не було ні в кого. Се теперека...*

ЛЛК: Колізь же і худобу гналі, док свого тень міролі. Осе тень помереєш свуй, і вже знаєш, шо се вже врем'є гнать

с'є ўж'є ўр'ємйє^а гнат' до'дому // йак поўто'ра ступ'н'а 'буд'є / т'єн' сву^ої / муої // то ўж'є го'н'і^и до'дому //

Гавриленко О.К.: *Но с'тм^оіло //*

ЛЛК: Да / ото'ко / йак йа ўж'є ступо'ну // а йа с'тану ноп'рот'і^и 'сонца / у'ж'є му^ої т'єн' в'і'д'но // а йак у'ж'є у: / так / то'ка по'года / док' і гу'кат' пр'і'ход'і'л'і^и // м'і^и ж бу'л'і^и б'і'дні'йє / до 'пасл'і^и зо ўс'і'х ху'добу / до'к / по 'сонцу // до так у'ж'є по'м'ерзном / до і н'є з'найом // у'ж'є ч'у'йом / аж 'матка гу'кайє там ко'го з нас // «го'н'і'єт' ж'є ху'добу / бо ўж'є ж у / с'тму'іла / а в'і'шч'є н'є 'гон'і'т'є» //

144. — Подумойт'є / бу'л'і^и ў л'є'і'сах / так? // ў л'є'і'сах кол'і'с'ь до'ма / от / і те // н'єхай у м'є'н'є 'бат'ка н'є бу'ло / а бу'л'і^и ж хоз'є'а'йєні^і / так? // док у'ж'є йа ж'і'ла 'дома / йа ўж'є / ў м'є'н'є на^о 'год' су'х'єн'к'і'х дроў // йа о'ц'є л'і'с'точок бу'маг'і^и одор'вала / зопол'і'ла / ўж'є і дрова горат' // а 'то / к'і'дол'і^и но^а 'жар / розгр'єбал'і^и жар / к'і'дол'і^и но^а 'жар / шоб дрова 'сохл'і^и // із л'і'єсу і пр'амо ў п'і'ч // то ж йа'к'і'йєс' бу'л'і^и дур'ні'йє л'уд'і^и // о'т йа'кос' чо'лов'і'єк' ж'є х'і'тр'є'і / о // йа при'м'єрно во'ру с'в'і'н':ам // во'ру с'в'і'н':ам / пош'ла до 'дно'йє^і / 'туто'ка / до 'наш'є'й жи'т'єл'к'і^и // а йє'на 'вари'т' на пли'т'і^є / і поўні'йє чи'гу'ні^і кор'топл'і^и / н'є б'є'жи'т' у йє'йє йу'шк'а з'а чи'гу'ну'ў // а м'і^и ж'а поро'б'і'л'і^и отут' 'груб'к'і^и / к'і'рп'і'чні'йє / йак у: / у'гл'ом то'п'і'л'і^и // і ўж'є ў 'хат'і^є: / но 'груб'ц'і^и то'п'і'л'і^и / бо н'є бу'ло ж пр'і'м'єрно п'є'ч'єй / шо'б у п'є'чи' во'ри'л'і^и // то'к йє'на 'кає / коу 'чо'с'є 'ти^і так поўні'йє чи'гу'ні^і? / йа коу поўні'йє чи'гу'ні^і н'є нол'і'вайу во'ди^і // а о'на 'кає / і йа н'є нол'і'вайу // то йа коу / 'так' у'ж'є ж гл'є'а'жу / шо'б н'є пу'об'і'єгло ш чи'гу'ну'ў но пли'ту // а йє'на 'каж'є / к'і'н' 'трошк'і^и сторого 'сала / і н'є 'буд'є б'і'єг'і^и // ўж'є л'уд'і^и дох'і'тр'і'л'і'єс'є^а / ўс'о'го // і 'шо'б' 'то н'є зр'об'і'л'і^и / а кол'і'с'... // а чо'го бу'ло 'окна н'є с'таві'т' дву'і'ні'йє? / кол'і'з' бу'л'і^и од'і'нари'йє 'окна / до 'холод' 'холод // а чо'го груб н'є бу'ло л'є'п'і'т'? // а н'є л'є'п'і'л'і^и ж л'уд'і^и груб'а // а с'о'гон'і'є / ўж'є куди^і 'дал'єй / ўж'є л'уд'і^и розв'і'ти'йє // а то бу'л'і^и йє'а'к'і'йєс' // ... // от м'і^и по'йє'хол'і^и ў 'К'і'й'о'ў / от пр'і'м'єрно ваш... // в'і'б до'ду'л'і^и то'к'є? // йа по'йє'хола ў п'і'д'і'с'ат' ч'єт'в'єрту'ом го'ду ў 'К'і'й'о'ў / м'є'н'і'є бу'ло пошч'і'гай'є / с'тр'і'цо'т' ч'єт'в'єрто'го // так? // а м'і^и / 'рад'і'во бу'л'і^и от'и'йє^і ж то'р'і'єл'к'і^и / з'нач'ала // ўж'є с'о'гон'і'є 'рад'і'ва йа'к'і'йє / а то то'р'і'єл'к'і^и бу'л'і^и // док м'і^и нок'ри'л'і^и ку'х'вайкоу / шоб йє'но н'є гово'рі'ло // ч'ул'і^и? // 'в'і'т'єг'і^и ж із'а то'го / бо

додому. Як повтора ступня буде тень свуй... муй – то вже гоні додому.

Гавриленко О.К.: *Но стуйло.*

ЛЛК: Да, отоко, як я вже ступону. А я стану нопроті сонца, уже муй тень відно. А як уже у-у... так, тока погода, док і гукать пріходілі.

Мі ж булі бідніє, до паслі зо всіх худобу. Док по сонцу. До так уже померзном, до й не знайом. Уже чуйом, аж матка гукає там кого з нас: «Гоніть же худобу, бо вже ж у стуйла, а ві ще не гоніте».

144. — Подумойте – булі в лесах, так? В лесах колісь дома, от, і те... Нехай у мене батька не було, а булі ж хозеєни, так? Док уже я жіла дома, я вже... в мене на год сухенькіх дров. Я оце лісточок бумагі одорвала, зополіла, вже й дрова горать. А то кідолі но жар, розгребалі жар, кідолі но жар, щоб дрова сохлі. Із лісу і прямо в піч.

То ж якієсь булі дурніє люді. От якось чоловік же хітрей, о. Я, примерно, вору свінням. Вору свінням, пошла до дноє, тутока, до нашей жителькі. А ена варит на плиті, і повніє чигуни кортоплі, не бежить у єе юшка з чигунув.

А мі ж поробілі отут грубкі кірпічніє, як у-у... угльом топілі. І вже в хаті но грубци топілі, бо не було ж, примірно, печей, щоб у печи ворилі. Ток ена кає... Коу: «Чо се ти так повніє чигуни? Я, коу, повніє чигуни не ноліваю води». А она кає: «І я не ноліваю». То я коу: «Так уже ж глежу, щоб не пубігло ш чигунув но плиту». А ена каже: «Кінь трошкі сторого сала — і не буде бегті».

Уже люді дохітрілісе всього. І шо б то не зробілі, а колісь... А чого було окна не ставіть двуйніє? Колізь булі одінаріє окна, до холод, холод. А чого груб не було лепіть? А не лепілі ж люді груб. А сьогоні вже куди далей, вже люді розвітіє.

А то булі екієсь... От мі поєхолі в Кійов, от, примірно, ваш... Ві б додулі токе? Я поєхола в підісят четвєртум году в Кійов, мені було... пощітайте, с тріцоть четвєртого. Так? А мі... радіво булі отіє ж торілкі значала. Вже сьогонне радіва якіє, а то торілкі булі. Док мі нокрилі кухвайкою, щоб єно не говоріло. Чулі?! Вітегні ж із того, бо спать не доє. Док нокрилі кухвайкою, а єно впало до перестало всяк говоріть.

спат' н'є доїє // док нок'ри^іл'і^и кух'вайкойу / а йєно ў'пало / до пер'єстало ўс'ак гово'р'і^ит' // н'і^ийак у'ж'є н'є го'во'р'і^ит' // бул'і^и по'лопол'і^ис' із'роготу з нас / йак м'і^и роско'зал'і^и // ну_от / ц'є н'є см'є'шк'і^и / га? // а т'єп'єр / т'єп'єр у м'єн'є ч'єти'р'і^є годи' ў'нуч'ка / поїє'хо'ла ў'ж'є баба йєй'є'ру'дна // ток йєна йу'ой у'ж'є ў т'єл'і'в'і^изо'р устоў'л'айє / і мул'т'і'к'і^и по'казуйє // а та 'кає / йа н'є з'найу ш... / н'є з'найу шчо йєму зроби'т' / йак йо'го в'і'кл'уч'і^ит' // йєна куди'с' по'б'і'є'гла / у д'ругу 'комно'а'ту гул'ат' // 'каж'є л'єжи'т' на^о д'і'иван'і^є / гл'є'ад'і'т' у'ж'є шос'_ток'є / там гул'на / йє'к'і'йєс' ро... / пр'і'йє'хол'і^и // йа ко'у / 'Йул'а і'д'і^и / йа н'є з'найу шо 'Йул'єчка роби'т' // 'бабушка а ти' по'чашч'є їєзд' до нас / до'к йа т'єб'є ноу'чу // йєна н'є з'найє / йак ц'в'і'єт'ного т'єл'і'в'і^изора в'і'кл'уч'і^ит' / і шо йєму роби'т' // і_йа_б н'є з'нала // о'так і кол'і'з' бул'і^и м'і^и // поїє'хо'ла у дв'ац'от' год / д'єв'є'а'тнац'от' м'єн'і^є ж було пр'і'м'є'рно / ч'і'и ск'ол'к'і^и? // п'і'д'і'с'ат ч'єти'р'і^є / до ч'єти'р'і^и // ш'і'с'т' // с'є'м'нац'от' год було йак йа поїє'хо'ла / у 'К'і'йу'ў // і м'і^и н'є з'нал'і^и шчо / т'р'єба в'і'т'є'а'гнут' із р'єз'єтк'і^и 'рад'і'во // до но'к'ри'л'і^и кух'вайко'ўу / шоб н'є гово'р'і'ло^а // а йєно с'єд'но го'во'р'і^ит' // док кух'вайка уз'є'ала да^о обо'р'вала ту то'р'і'є'лку (сміє'т'ся) // от йє'к'і'йє бул'і^и //

145. — От п'і'и'тайуца зо Чор'нобул' / от йа 'тутока / у'ж'є ў м'єн'є сво'ти'і'є ў с'єл'і^є // пої'ду там но д'єн'_рожд'єн':а // ну от с'вахо / ну_от_шо йєно то'к'є озно'чайє Чор'нобул'? / от // а м'і^и то'к'і'йє бул'і^и т'в'орди'йє / то'к'і'йє бул'і^и ту'п'і'йє / шо н'є з'найом сво'го / іс'ш чо'го йєно 'Машу'ў // от н'є з'найом // от н'є з'найом // от н'є'хаї йа пр'і'м'є'рно с'є'м'класо'в о'конч'і'ла / от н'є зодо'ла ж йа пр'і'м'є'рно там / у // ч'і'и х'то_то / н'є'хаї б'і'и ж д'і'и'р'єктор с'є іс'л'єдуво'ў / ч'і'и йє'а'ка уч'і'т'єл'ка нам об'їєсн'і'ла // от м'і^и н'є 'там'і'м / шо с'є то'к'є Чор'нобул' //

146. — А с'є ў'ж'є йак с'ватон':є / с'є ў'ж'є зо'кон пон'і'и'кат' у_в'окна // об'єзат'єл'но // т'р'єба ўс'є в'і'гл'ад'єт' / у'ж'є і молодого по'бач'і'т' ч'і'и моло'ду // йак с'вата'ойуца / йаг го'во'рат' // м'і^и кол'і'с' о'с'є / 'М'і'и'ша 'Йашч'єнко ж'єн'і'ўс'а / ток м'і^и 'так_уже / 'так_уже пу'д_о'кнам'і^и / моло'ди'йє і сто'ри'йє / ўс'ак'і'йє //

147. — Пр'і'м'є'рно йак у'ж'є сво'ти'і' / док о'то ў'ж'є у с'тол'у ти'і'м / с'ватон':є йо'к'є док у ... / а'бо с'вад'ба о'соб'єн'о / на^о с'ватон':є н'є / с'вад'ба! // док у с'тол'у ў'ж'є б'їут' в'і'и'лочшн'і'ку'ом / до

Ніяк уже не говоріть. Булі полополісь із роготу з нас, як мі роскозали. Ну от, це не смешкі, га?

А тепер, тепер у мене чотири годи внучка, поехала вже баба єї рудна, ток єна юй уже в телівізор устовляє і мультікі показує. А та кає: «Я не знаю ш... не знаю, що єму зробіть, як його віключіть». Єна кудись побігла, у другу комноту гулять. Каже, лежить на дівані, гледіть уже шось токе, там гульня, екієсь ро... прієхолі. Я коу: «Юля, іді, я не знаю, шо, Юлечка, робіть». – «Бабушка, а ти почаще єздь до нас, док я тебе ноучу». Єна не знає, як цвітного телівізора віключіть і шо єму робіть. І я б не знала.

Отак і колізь булі мі. Поеехала у двацоть год, деветнацоть мені ж було прімерно, чі скулькі? Підієят чотири до чотири. Шість. Семнацать год було, як я поїехала у Кієв.

І мі не зналі, що треба вітегнуть із рєзєткі радіво. До нєкрілі кухвайкою, шоб не говоріло – а єно сєдно говоріть. Док кухвайка узєла да обєрвала ту торілку (*сміється*).

От екіє булі.

145. — От пітаюца зо Чорнобуль... От я тутока, уже в мене своти є в сєлі. Пойду там но дєнь рождєннє. «Ну от, свахо, ну от шо єно токе озночає Чорнобуль?» От. А мі токіє булі твєрдіє, токіє булі тупіє, шо не знайом свого, іс чого єно Машув. От не знайом. От не знайом. От нєхай я, прімерно, сєм класов оєнчїла, от не зодола ж я, прімерно, там, у... чі хто-то. Нєхай бі ж дїрєктор сє ісєлєдує чі єка учітєлька нам об'єснїла. От мі не тямім, шо сє токе Чорнобуль.

146. — А сє вже як сватоннє, сє вже зокон понікаць у вокна. Обєзатєльнє. Треба все віглєдєть, уже й молодого побачіть чі молоду. Як сватаюца, яг говорять... Мі колісь осє... Міша Ящєнко жєнївся, ток мі так уже, так уже пуд окнамї, молодіє й сторіє, всьакіє.

147. — Прімерно як уже своти, док ото вже у столу тим... сватоннє йокє, док у... або свадьба особєнно. На сватоннє нє – свадьба!.. Док у столу вже б'ють вілєчнїкум до крічать

крі^ичат' у^иж'є там / «но зоп^ирож'є!» // там шо ўж'є хто дар'і^ит'
да^ок / те / но п'є^ич у^иж'є б'єрут' до п'і^ишут' // до
'кажут' / от д'є ўж'є отко^илупал'і^и стол'у да^ок попоко^илупал'і^и // а^обо
п'є^ич / так_так_уж'є обд'єрл'і^и / так_обд'єрл'і^и / шо Господ'і^и //

148. — У нас гул'ал'і^и д'є^ит'і^и / кру^игом йам'і^и / чорт'і^и ў
йам'і^и // то^ика пр'і^икозка бу^ила // о^ис'є пр'і^им'є^ирно йама бу^ила / у нас_
же погр'єбу^о ў н'є бу^ило кол'і^ис' / так // а бу^ил'і^и то^иўк'і^и кортопл'ани^ийє
йа^ими^и // о^ис'є кортопл'ану йа^иму / а хто йі^их зокопу^оу^и // то^иди^и / с'є
ж йа в'і^икопойу йа^иму до зокопайу кортопл'у / до і зно^иў
зокопайу // до 'тутока посо^ижу або пом'і^идори^и або посо^ижу п'єр'єц /
або ти^ийє // огур'к'і^и по^ис'єйу // а то^иди^и ж н'є / бу^ил'і^и п'є^иа^иск'і^и /
'гор'і^и / док йам'і^и ж н'є зокопу^ивол'і^и / та ж йама о^ито ўже і л'є^итуйє
і знов о^иту йа^иму пук^ипоуйут до і зно^иў кортопл'у зокопуйут' // док от
одно^иго ўже к'і^ином / с'є пр'і^им'є^ирно ўп'є^иа^ит'ох / уп'є^иа^ит'ох то
бо^игато / ў^итрох о^исоб'єн:о // до^ик о^ис'є о^идно / о^ид'і^ин ў йам'є^и / а кру^игом
йам'і^и б'є^игойом // док б'є^игойом / кру^игом йам'і^и / чорт'і^и ў
йам'є^и // кру^игом йам'і^и / чорт'і^и ў йам'є^и / а йо^ин хво^итайє зо 'ногу /
ко^иго ўх^иваг'і^ит' / тей у^иже ў йам'є^и чорт буд'є // да^ик то^ика гу^ил'н'а бу^ила
у д'є^ит'єі //

149. — Ко^изал'і^и жур'і^ице / жур'ба н'є ко^изал'і^и // с'є так у
п'єс'н'ах / жур'ба м'є^ин'і^иє н'є по^иможе / ту^оўк'і^и сто^ира буду //

жур'і^и ла^ос'є^иа жур'і^и ла^ос'є^иа /
а т'є^ил'єр н'є буду //
жур'ба м'є^ин'і^иє н'є по^иможе /
'ту^оўк'і^и сто^ира буду //

с'є чо^истушк'і^и то^ик'і^ийє // у нас ко^изал'і^и с'корба / скорб
в'є^ил'і^ик'і^и // ну то пр'і^им'є^ирно йак пр'і^исн'і^ице^и у^иже там
йа^ик'і^и сон / да^ик рос'казуйє / до 'каже / то^иб'є^и буд'є в'є^ил'і^ик'і^и
скорб // об^иш'єм там пр'і^исн'і^ице^и ўже ч'і^и йє^иа^ик'і^ийє о^икони^и ч'і^и
'церква до 'кажут' с'є буд'є / н'є дов'єд'і^и Гос'под / буд'є то^иб'є^и
в'є^ил'і^ик'і^и скорб //

150. — Йа д^иуже бол'є^ила ў д'є^ицтв'є^и / мол'ар'і^ийейу // с'є
нози^ивал'і^и х'і^инд'а // от // док о^ито і жабу зо те... / йа^икос' ло^ивайут'
до ўб'і^ивайут' до но_те... / о^итут в'є^ишойут' но мо^итузку // но
'ши^ийу жабу //

уже там: «Но зопорожже!». Там шо вже хто даріт, дак те... но печ уже берут до пішуть. До кажуть: от де вже отколупалі столу, дак попоколупалі... або печ – так так уже обдерлі, так обдерлі, шо Господі.

148. — У нас гулялі діті «кругом ямі, чорти в ямі» – тока приказка була. Осе, примірно, яма була. У нас же погребув не було колісь, так... а булі тойкі кортопляние ями. Осе кортопляну яму, а хто їх зокопував тоді? Се ж я вікопою яму до зокопаю кортоплю, до й знов зокопаю. До тутoka посожу або помідори, або посожу перец, або тие... огуркі посею. А тоді ж не – булі пескі, горі, док ямі ж не зокопуволі, та ж яма ото вже й летує. І знов оту яму путкопуют – до й знов кортоплю зокопують.

Док от одного вже кіном, се, примірно, впетьох... упетьох – то богато, втрох особенно. Док осе одно... одін в яме, а кругом ямі бегойом. Док бегойом: «Кругом ямі, чорти в яме! Кругом ямі, чорти в яме!» – а йон хвотає зо ногу. Кого вхватіт, тей уже в яме чорт буде. Дак тока гульня була у дітей.

149. — Козалі «журіце», «журба» не козалі. Се так у песнях: журба мені не поможе, туйкі стора буду...

Журіласе-журіласе,

а тепер не буду.

Журба мені не поможе,

туйкі стора буду.

Се чостушкі токіє. У нас козалі «скорба, скорб велікі». Ну то, примірно, як прісніце уже там які сон, дак розкажує... до каже: «Тобі буде велікі скорб».

Обшем, там прісніце вже чі екіє окони, чі церква – до кажуть: «Се буде, не доведі, Господ, буде тобі велікі скорб».

150. — Я дуже болела в децтві молярією. Се нозивалі «хіндя». От. Док ото і жабу зо те... якось ловают до вбівають – до но те... отут вешоют но мотузку... но шию жабу.

Горбаченко Тетяна Іларіонівна, 1936 р.н., 7 класів
Записано 15.06.97 у с.Лукаші.

151. — Горбо'ченко То'т'ана Ілар'і'іноу'на /

3.: *Якого ви року?*

— Тр'і'це'а'т 'шостого //

3.: *Скільки класів?*

— С'і'м //

3.: *Ваші батьки народилися...*

— Ї 'Машов'і'є //

3.: *І батько й мати?*

— 'Бат'ко і 'матка //

3.: *Розкажіть трохи про батьків.*

— Ну шо ж йа роско'жу? / 'бат'ка мо'го зобрал'і'і но фронт // 'бат'ка і брата / і н'е в'ернул'і'іс' / н'і'і 'бат'ко н'і'і брат // 'бат'ко пр'і'ход'і'і'у 'ран'ени'і / і брат пр'і'ход'і'і'у 'ран'ени'і // і по'том пошл'і'і і н'е в'ернул'і'іс' / 'даже і п'і'с'ма ўже н'і'і д'ного н'е бу'ло // от // а м'і'і остал'і'іс'е'а / йа і старши'і брат м'ен'е // брат' був із д'вац'а'т' 'шостого 'году / ж'і'л'і'і // по'то'м брат пу'й'і'хоу' но Дон'бас / а м'і'і з 'маткой остал'і'іс'е / уд'вох / от // 'конч'і'іла йа с'і'м класо'у' / постав'і'іл'і'і м'ен'е 'пас'т' кол'хозни'іе т'ел'ата / два 'годи'і 'пасла // о / із 'маткойу / по'ка 'матка но 'п'енс'ейу пошла / то'ди'і ўже // ну йа в'і'шла 'замуж' / в'і'шла 'замуж за хо'з'ай'і'на / пож'і'л'і'і м'і'і д'вац'а'т' с'і'м год / а по'то'м йо'н по'м'ер / у'же шес'нацоти'і год йак йе'то н'е'ма // у м'ен'е ч'етв'еро д'ет'ей остолос' / со'ма йа ро'б'і'ла но 'ф'ерм'і'є / д'вац'а'т' год но 'ф'ерм'і'є т'ел'ата догл'е'а'дала / два 'годи'і 'пасла / в'і'шло д'вац'а'т' два 'годи'і // тут / йак оку'в'і'ровал'і'і нас / йа ўже тут пошла но 'п'енс'ейу / от 'тут у'же ў Луко'шах // ну шо шч'е вам то'к'е? //

(152). 3.: *Як ви дізналися про аварію?*

— У п'ятн'і'цу / д'вацот' 'шостого по'мо'йому но д'вацот' с'оме / і ўже ўранц'і'і ско'зал'і'і шо сор'валас' атомна / а н'і'х'то н'і'і'чого н'е знаў шо йе'но так'е / 'кажут' е'а'! / сор'валас' док пост'ройет' // і була ў м'ен'е ше од'на доч'ка з д'і'т'м'і'і // ну стал'і'і л'уд'і'і ж розі'є'ж'ац'а / а у м'ен'е ўже н'е було ку'ди'і йі'м йі'є'хот' і / 'да'же н'е знал'і'і / о'на у м'ен'е з дво'йе'ма д'і'т'м'і'і і си'н у м'ен'е / у ш'колу ход'і'і в у'вос'ми'і клас / у йе'й'і с'в'еку'р у друго'м с'ел'і'є ж'і'у' / і буў йо'н бр'і'год'і'і ром по жел'езно'у' доро'з'і'є / і йо'н то'ди'і пр'і'й'і'є'хов і

Горбаченко Тетяна Іларіонівна, 1936 р.н., 7 класів
Записано 15.06.97 у с.Лукаші.

151. — Горбаченко Тетяна Іларіоновна,

З.: *Якого ви року?*

— Трицет шостого.

З.: *Скільки класів?*

— Сім.

З.: *Ваші батьки народилися...*

— В Машові.

З.: *І батько й мати?*

— Батько й matka.

З.: *Розкажіть трохи про батьків.*

— Ну, шо ж я розкожу? Батька мого зобрали на фронт. Батька й брата. І не вернулись – ні батько, ні брат. Батько приходів ранени, і брат приходів ранени. І потом пошлі і не вернулись, даже й пісьма вже ні дного не було, от. А мі осталисе, я і старши брат мене. Брат був із двацать шостого году. Жілі...

Потом брат пуїхов на Донбас, а мі з маткой осталисе удвох, от. Кончила я сім класов, поставілі мене пасть колхозние телята, два годи пасла, о... із маткою, пока matka на пенсею пошла, тоди вже... Ну, я вішла замуж, вішла замуж за хозяйіна, пожілі мі двацетъ сім год, а потом йон помер, уже шеснацотий год, як его нема. У мене четверо дітей остолось, сома я робіла на фермі, двацать год на фермі телята догледала, два годи пасла, вішло двацетъ два годи. Тут, як окувіровали нас, я вже тут пошла на пенсею, от тут уже в Лукошах. Ну, шо ще вам токе?

(152). З.: *Як ви дізналися про аварію?*

— У п'ятніцу, двацотъ шостого, по-мойому, на двацотъ сьоме, і вже вранци скозали, шо сорвалась атомна. А ніхто нічого не знав, шо ено таке. Кажуть: «Е-е! Сорвалась, док построесть». І була в мене ше одна дочка з дитьмі. Ну, сталі люди ж роз'їжджацца, а у мене уже не було куди їм їхоть і дайже не зналі. Она у мене з двоєма дитьмі і син у мене, у школу ходів у восьми клас. У єї свекур у другом селі жив, і був юн брігодіром по железной дорозі, і юн тоди прііхов

ско́лаў шо 'Над'а со́бі'и раіс' / бо посл'і́дн'и' поіе́зд 'буд'е ў пйат'
 чо́сов ут'ра / ўс'о / 'бу'л'ш поіе́зда н'е 'буд'е // ну то о́на со́брала'с'
 ку'ди' ? / но^а 'Хар'коў / бо там / 'опши'м мо́го с'вата доч'ка жи'ла ў
 'Харков'іе // ну то йе'ни' ж'а ту'ди' су́бі'и райуце 'йі'хот'і' / а си'н
 осто'йеца / так йа ко́жу ўже по́жалуста / н'е'хаі же і си'н 'йе'д'е / йу'н
 'тоже схво'т'і'ўс'а / ко́ст'ума н'е но'д'і'ў 'нового / а сто'р'ен'кого / і
 мо'йе к'расни'йе 'тапочк'і' но'д'і'ў // зо'й'і'хол'і' ў Чор'н'і'гоў /
 огл'ану'с'е^а шо йу'н ў сто'ром ко́ст'ум'і' / ў 'тапках / йа н'е
 по'й'і'ду // ск'і'нул'і' ти'йе 'тапк'і' / пошл'і' на / д'ес' там ў могозі'н'і'
 ку'п'і'л'і' йе'му д'руг'і'йе / і по'й'і'хол'і' йе'ни' ў 'Харкоў // там йе'ни'
 'ти'жд'ен' бу'л'і' у 'Харков'іе / н'і'хто н'і'чого / бо пото'му шо
 ўже / од'р'і'зол'і' св'і'т / откл'у'ч'і'л'і' / і т'ел'е'фони' н'е
 ро'бі'л'і' // і с'а доч'ка шо ў 'Б'і'ло'ї 'Церкв'і' м'е'н'е до'ла
 т'ел'е'граму / ч'і' в'і' ж'і'в'і'йе // йа ту'л'к'і' ўп'рав'і'лас' йу'о' но'зад
 дат' т'ел'е'граму / шо м'і' / ж'і'в'і'йе / і ўс'о / бу'л'ш н'і'хто н'е
 до'ваў // од'р'і'є... откл'у'ч'і'л'і' св'і'т / і н'і'хто н'і'чого
 н'і'йакого // і м'і' ж'і'л'і' 'ти'жд'ен' // н'і'хто н'і'чого н'е з'на'йе /
 і ў п'йатн'і'цу / 'ч'е'рез 'ти'жд'ен' / пр'і'й'і'хол'і' із Чор'нобу'ла / із
 рай'і'спол'кома / і об'йав'і'л'і' шо 'будом вас оку'в'і'роват' но
 три'д'н'і' // і йе'ни' нам п'раўди' н'е ско'зал'і' // о'т // і м'і' так /
 йак йа сто'йала / так йа ў ту'ом і по'й'і'хола // вз'ела то'ўк'і' б'і'тон
 хл'і'ба і д'ес'е^ат' йе'йечок у 'сумочку / о // ну йа хот'і'ела там 'луч'ого
 ўз'ат' / іс со́бойу / так / со'лох'ванові' м'і'шо'к буў то'к'і' / ск'лала /
 і до 'ту'ок'і' до о'ўтобуса / а м'і'л'і'ц'і'н'ер то'к'і' буў / сор'йозни' /
 і н'е даў // за мо'йе 'те ўс'е 'ч'і'сто і йак шви'рго'нуў по ос'вал'ту //
 (плаче) // йа пуд'і'ого пудоб'рала / і од'н'есла но'зад у 'хату // і ўже ў
 шка'ф йа йе'го н'е поло'жи'ла / а пок'лала ў 'тумбочку / і так тобу'р'еткойу
 йе'го пр'і'т'і'снула // а д'руг'і' д'і'ед пр'і'шоў с од'і'йалом і с
 по'душкойу / а йу'н 'тоже в'і'рвов із рук йе'го і до'ваі в'і'к'і'дат' //
 йу'н 'каже / да / йа ўс'у во'їну про'ішоў / ну то'к'і'х 'даже і н'і'мцо'ў
 н'е 'бач'і'ў йак ти' // і йу'н н'е даў с'ед'но ўз'ат' / йе'му / н'і' то'го /
 н'і' по'душку / н'і' од'і'йала // йу'н 'каже / 'може ж д'е мн'е' пр'і'д'еца
 пуд'і'лотом ноч'е'ват' / н'е'хаі 'буд'е // н'е / н'е даў // і пр'і'й'і'хол'і'
 м'і' у Йі'ванко'ў / а ў Йі'ванков'іе нам ско'зал'і' / шо 'опши'м вас
 пов'езут' но^а / Боро'д'анку // нас зо'в'езл'і' ў Боро'д'анку і ско'зал'і'
 но^а Мо'ї'даноўку / і ўжо ў пйат' чо́сов ут'ра м'і' бу'л'і' ў
 Мо'ї'дановц'і' // ну там ско'зал'і' шо ў 'бан'у й'г'і' / хто ішоў / а хто
 н'е ішоў // ну так йа / йак т'ел'ата догл'е'дала / 'наш'і' т'ел'ата
 оку'в'і'рово'л'і' / м'і' 'сам'і' йі'х гру'з'і'л'і' но мо'ши'ни' /
 от // по'п'е'реду по'гру'з'і'л'і' со'ўхозну ху'добу / у'с'у 'ч'і'сто

і сказав, шо: «Надя, собірайсь, бо послідні поезд буде в п'ять чосов утра, всьо, бульш поезда не буде». Ну, то она собралась куди? Но Харьков, бо там, опшим, мого свата дочка жила в Харкові. Ну, то ени ж туди субіраюче їхоті, а син остоеца, так я кожу: «Вже, пожалуста, нехай же й син еде». Юн тоже схвотівся, костюма не нодів нового, а сторенького, і мое красние тапочкі нодів. Зоїхолі в Чорнігов, оглянувсе, шо юн в стором костюмі, в тапках: «Я не поїду». Скінули тие тапкі, пошлі на... десь там в могозіні купілі ему другіє, і поєхолі ени в Харьков.

Там ени тиждень булі у Харкові, ніхто нічого, бо потому шо вже одрізолі світ, отключілі, і телефони не робілі. І ся дочка, шо в Білой Церкві, мене дола телеграму, чі ві живіє. Я тількі вправілась юй нозад дать телеграму, шо мі живіє – і всьо, бульш ніхто не довав. Одріз... отключілі світ, і ніхто нічого ніякого. І мі жілі тиждень. Ніхто нічого не знає. І в п'ятніцу, через тиждень, прїїхолі із Чорнобуля, із раїсполкома, і об'явілі, шо будом вас окувіровать но три дні. І ени нам правди не сказалі. От. І мі так, як я стояла, так я в тум і поїхола. Взела тойкі бітон хліба і десетє еечок у сумочку, о. Ну, я хотела там луччого взять іс собою, так солохванови мішок був токі, склала, і до туйкі до овтобуса, а міліцінер токі був, сорйозни, і не дав. За мое те все чісто – і як швиргонув по освальту. *(Плаче)*. Я пуд його пудобрала і однесла нозад у хату. І вже в шкаф я его не положила, а поклала в тумбочку і так тобуреткою его прітіснула.

А другі дід прішов с одіялом і с подушкою, а юн тоже вірвов із рук его і довай вікідать. Юн каже: «Да я всю войну пройшов, ну токіх дайже й німцов не бачів, як ти». І юн не дав седно взять ему ні того... ні подушку, ні одіяла. Юн каже: «Може, ж де мне прідеца пуд плотом ночевать, нехай буде». Не, не дав.

І прїїхолі мі у Їванков, а в Їванкові нам сказалі, шо опшим вас повезуть но Бородянку. Нас зовезлі в Бородянку і сказалі но Мойдановку, й вжо в п'ять чосов утра мі булі в Мойдановці. Ну, там сказалі, шо в баню йті – хто йшов, а хто не йшов. Ну, так я, як телята догледала, наші телята окувіроволі, мі самі їх грузілі но мошини, от. Попереду погрузілі совхозну худобу, усю чісто одгрузілі, а тоди

одгру^зи^ли^и / а то^ди^і л'удс'ку // а то^ди^і ўже ў п'ят' чо^со^уў
 'в'еч'ера / нас одгру^жал'и^и // і м'и^и то^ди^і пр'и^ий'е^хол'и^и / побул'и^и
 'ти'жд'ен' / йа побула ў В'и^ишн'а'ках // то^ди^і 'наши' т'ел'ата
 ноїшл'и^и / і зобрал'и^и нас аж у Мо^каро^уў / і йа ж'и^ила ўже ў Мо^каров'е^е
 три^і м'и^ис'а^аци^і / по'ка ўже і с'уди^і нас оку^в'и^ирова^ли^и / у
 хоз'ай'и^ину^оў / роб'и^ил'и^и хоз'ай'и^инам / помогал'и^и / і йа т'ел'ата догл'едала
 сво'є / так йак і догл'е^адала 'дома // от м'и^и ўже с'уди^і
 пр'и^ий'е^хол'и^и / док йа і зразу н'е догл'е^адала тут т'ел'ат'ос'ен' / пото^му
 шо ро... роз... рособрал'и^ис' тут у'с'е / а по^то^м йа зну^оў стала т'ел'ата
 догл'а'едал' і догл'е^адала до д'ев'е^аносто^і п'ервого 'году / по'ка і пош'ла
 но п'енс'ейу // а пош'ла но п'енс'ейу / док йа ... ў бр'и^игаду / роб'и^ила
 ў бр'и^игад'и^и по'ка н'е зобо^л'и^ила / а йак^ь ўже зобо^л'и^ила / так йа н'е
 пош'ла / роб'и^ит' то^ди^і ўже н'и^икуда / бо йа ўже і 'дома н'е 'тодна
 роб'и^ит' // о'так // а оку^в'и^ироват' нас 'дуже по'гано оку^в'и^ировал'и^и /
 'дуже по'гано // по'пал'и^ис' то^к'и^ие по'гани^ійе / шо хай^ь б'и^иско^зал'и^и
 шо / знач'и^ит' / мо там йе^аке п'ер'ем'и^ин'и^ица йе / док б'ер'и^ит' // н'е
 ско^зал'и^и // йак пр'и^ий'е^хола у В'и^ишн'а'к'и^и / пос'ел'и^ил'и^и м'ен'е^а з
 дру^гойу тако^ю / шо ў йей'и^и 'тоже д'ет'е^і н'е було // у м'ен'е ж
 д'и^ит'и^и ўже ўс'и^и ўрозд'ру^об / йа н'е зна^йу д'е^хто // ко^жу 'Варко /
 до^ваї же пу^одом до / ко^жу / ў йи^их^ь же ко^па^нка йе / до пост'и^ирайом
 шо^ьн'ебуд' / і йе^ана 'каже док ід'и^и ти^і п'ерва // йа пош'ла / поск'и^идала
 с'еб'е ўс'е ч'и^исто / пост'и^ирала / посу^ш'и^ила / а то^ди^і пр'и^иш'ла до
 ко^жу ід'и^и ти^і // 'каже йа н'е поїду / йа бої^иус' шо^б хоз'ай'и^ини^і н'е
 кр'и^ичал'и^и // ну ко^у йак 'хоч'еш // спал'и^и м'и^и з 'йейу но од'ну^о
 кро^ват'и^и / нам дал'и^и / у хоз'а'й'и^ину^оў / йу^он роб'и^иў бу^галтеро^м у
 Мої^дано^уци^і / док м'и^и там // ло^ж'и^имс'а спат' пу^по^уп'лачом
 'добре / а то^ди^і йе^ана м'ен'е і 'каже / ти^і м'ен'е по^грай у йе^ази^ик / а
 йа поско^учу / 'Варка // ну то йа до^ваї йей у йе^ази^ик грат' / а йе^ана
 'воз'м'еца ў 'бок'и^и / розд'и^ин'еца / і до^ваї ско^кат' // а то^ди^і
 го^улос'и^им // ну а то^ди^і м'ен'е^а ўже зобрал'и^и ў Мо^каро^уў / йе^ана со^ма
 остолас'а // йу^ої 'гор'е було / йу^ої по^гано / ну м'ен'е було ў хоз'ай'и^ину^оў
 'добре // хо^ча йа і роб'и^ила йи^им / так йак / зо 'най^им'и^ичку / но м'ен'е
 було 'дуже 'добре ў йи^их / от // йа пр'и^иш'ла / м'ен'е 'баба дола
 п'ер'ед'и^ица^е / по'ка м'ен'е д'и^ит'и^и ноїшл'и^и / і 'кохту дола м'ен'е / і
 'хустку дола д'ругу / і 'йупку дола / і чу^л'к'и^и дола / 'опши^им дола
 м'ен'е ўс'е / п'ер'ед'и^ица^е / по'ка м'ен'е ноїшл'и^и // а то^ди^і ўже м'ен'е
 ноїш'ла с'а дочка з 'Б'і^іло^уї 'Церкв'и^и / то^ди^і м'ен'е ўже ўс'е
 достач'и^ил'и^и // 'дома йа н'и^и 'разу н'е була // 'йе^зд'и^ил'и^и л'уд'и^и / ну
 йа н'и^и 'разу 'дома н'е була / і н'е зна^йу 'шо^ьтам ў м'ен'е і йа^ок'е^ьтам
 ў м'ен'е // ну йак с'уди^і нас пр'и^ив'езл'и^и / док йа ту^ди^і п'и^ишк'и^и

людську. А тоди вже в п'ять чосов вечера нас одгружали.

І мі тогди прїїхолі, побулі тиждень, я побула в Вішняках. Тоди наши телята нойшлі, і зобралі нас аж у Мокаров, і я жїла уже в Мокарові три місяци, пока вже і сюди нас окувіровалі, у хозїїнув. Робілі хозїїнам, помогалі, і я телята догледала своє, так як і догледала дома. От мі вже сюди прїєхолі, док я ізразу не догледала тут телят осень, потому що ро... роз... рособрались тут усе, а потом я знув стала телята доглядать і догледала до девеносто первого году, пока й пошла но пенсею. А пошла но пенсею, док я... в брігаду, робїла в брігаді пока не зоболїла. А як уже зоболїла, так я не пошла робїть тоди вже нікуда, бо я вже й дома не годна робїть. Отак...

А окувіровать нас дуже погано окувіровалі, дуже погано. Попалїсь токіє погание, шо хай бі сказалі шо, значїть, мо', там еке перемїніца є, док берїть. Не сказалі.

Як прїїхола у Вішнякі, поселїлі мене з другою такою, шо в єї тоже детей не було. У мене ж діті уже всі вроздруб, я не знаю, де хто. Кожу: «Варко, довай же пуйдом до, кожу, в їх же копонка є, до постїрайом шо-небудь». І ена каже: «Док іді ти перва». Я пошла, поскїдала с себе все чїсто, постїрала, посушіла, а тоди прїшла до кожу: «Йді ти». Каже: «Я не пойду, я боюсь, щоб хозїїни не крічалі» – «Ну, — коу, — як хочеш».

Спалі мі з єю но однуй кроваті, нам далі у хозїїнув. Юн робїв бугалтером у Мойдановци, док мі там. Ложїмся спать, пупоплачом добре, а тоди ена мене й каже: «Ти мене пограй у език, а я поскочу» – Варка. Ну, то я довай єй у език грать, а ена возьмеца в бокі, роздінеца і довай скокать. А тоди голосім. Ну, а тоди мене вже зобралі в Мокаров, ена сома остолася. Юй горе було, юй погано, ну мене було в хозїїнов добре. Хоча я й робїла їм, так як зо наймічку, но мене було дуже добре в їх, от. Я прїшла, мене баба дола передїца, пока мене діті нойшлі, і кохту дола мене, і хустку дола другу, і юпку дола, і чулкі дола, опшим, дола мене все передїца, пока мене нойшлі.

А тоди вже мене нойшла ся дочка з Білої Церкві, тоди мене вже все достачїлі.

Дома я ні разу не була. Єздїлі людї, ну я ні разу дома не була і не знаю, шо там в мене і яке там в мене. Ну, як

ході^іла ц'у^л'а // думойу поїду побачу // ну йа йак прі^ішла
тоді^і / док тоді^і шч'е ўс'е ч'і^істо стої^іало / йак йа поставі^іла / йак
попрі^ібі^іралі^і к 'Пасци^і / так ўс'е ч'і^істо і було / о // а ўже йак о^с'е
йе^ізд'і^іла на^о гроб'а^к'і^і / док ўже у м'е^н'е ў^х'аті^е н'е було н'і^і
т'ел'еві^ізора / н'і^і холоді^іл'н'і^іка / ну н'і^ічого / ўже позо...
позобі^іроне ўже ўс'е було позобі^іроне / о^т // і трі^і годи^і йа
йе^ізд'і^іла на гроб'а^к'і^і / а с'е ўже с'е^йе^і два годи^і н'е йе^ізд'і^іла // а
'зараз с'е^й год ко^з'алі^і шо / у мо^йу^оі 'хаті^е х^т'о то жі^ів'е // кро^в'ат'
стої^іт' по... с'е^р'ед^а хаті^і / сту^л стої^іт' / к'н'і^іж^ака / х^т'о то
ч'і^ітаў к'н'і^іж^аку док розгорнута / і дві^е кост'ру^л'к'і^і но сто^л'і^е /
стої^іт' //

(153). З.: *А хто це може бути, як ви думаєте?*

— До^а йа з^н'айу / хто там 'мож'е бут'?' // мо хто йа^о'к'е т'ур^м'і^і
ўт'о^к / чи^і хо^в'айеца / ну хто ж^а там 'мож'е бут'?' / ну ^{от} х^т'о? //
то^к'і^ійе ш то н'е пошл'і^і / а хтос' ^{же} там хо^в'айеца //

З.: *Розкажіть про своє село. Як у вас кутки називалися?*

— Ну йак у нас кут'к'і^і / там д'е йа жі^і'ла / іс 'самого
но^ч'ала / з 'д'і^ецтва / нози^і'ваўс'а^е По^г'у^он //

З.: *А чому?*

— Йа і со^а'ма н'е з^н'айу / с'е там 'баба ж^а 'Кат'а жі^і'ла / По^г'у^он //
а ку^д'і^і йа ўже 'замуж^а пош'ла / док ко^з'алі^і Гат' // а там / ту^д'і^і
'дал'е^і / Прос'е^р'у^од / а там // аї / то^к'е йо^к'ес' с'лово ко^з'ат' //
С'е^р'і^ілоўка (сміється) // то^к'е / так но^азі^і'валос' ўс'е ў нас //

З.: *А чому воно так називалося?*

— А хто йе^{го} / йа н'е з^н'айу / чо йе^{но} так нози^і'валос'е^а / чо / чо^о
йе^{го} так нози^і'вал'і^і / хто йе^{го} з^н'айе // от^а 'баба 'Кат'а сто^р'і^еша /
мо та з^н'айе / а йа з^н'айу? // 'тоже н'е з^н'айет'е? // док о^с'е так
нози^і'валос'а^е // у // остолас' йа ўдо^в'ойу мо^л'одойу шч'е / ч'ет^в'е^р'о ў
м'е^н'е д'е^іт'ей остолос' // о // дві^е / трі^і дочк'і^і і од'і^ін си^ін //
'заро^аз од^н'а дочка жи^і'в'е ў 'Харков'і^е / дві^е ў 'Бі^елоўі 'Церкві^е / а с'і^ін
у Сло^в'ут'і^іч'і^е // а йа тут // і ўс'і^е дол'еко жи^і'вут' // ото^к'е / то^{ка}
іс^т'орейа 'наша // е^і // а д'е зі^і'мовала йа с'у зі^і'му / н'е було
вугл'а / п'енс'ейу н'е до^й'ут' / чор^н'обул'с'к'і^іх н'е до^й'ут' / док но
зі^і'му зоб... / зоч'і^ін'і^іла 'хату / зом'і^ік'нула / к'і^інула но л'у^д'ей
'курочк'і^і / і ногл'е^а'дал'і^і 'хату // а там то йа^к'і^ійе сво^і'е^і луч'і^ійе
ло^і'нушк'і^і / дак до 'баб'і^і 'Кат'і^і пр'і^ін'есла / до тут зі^і'мовал'і^і / а
со^а'ма по^й'і^ехола ў 'Бі^елуйу 'Церкву / до с'е^йе дочк'і^і / до там
зі^і'мовала / п'е^ат' 'м'е^іс'е^ацоў / у^от // до с'е нов'есн'і^е пр'і^ій'і^ехола /

сюди нас привезлі, док я туди пішкі ходіла 'ццюля. Думою, пойду побачу. Ну, я як пришла тоди, док тоди ще все чисто стояло, як я поставіла, як попрібіралі к Пасци, так все чисто і було, о. А уже як осе езділі на гробкі, док уже у мене в хаті не було ні телевізора, ні холодильніка, ну нічого, уже позо... позобірене уже все було позобірене, от.

І трі годи я езділа на гробкі, а се вже сее два годи не езділа. А зараз сей год козалі, шо у моюй хаті хто-то живе. Кровать стоїть по... серед хати, стул стоїть; кніжка, хто-то читав кніжку, док розгорнута; і дві кострулькі на столі стоїть.

(153). З.: *А хто це може бути, як ви думаєте?*

— До я знаю, хто там може быть? Мо', хто яке тюрми втюк чи ховаєца, ну хто ж там може быть? Ну от хто? Токіе ш то не пошлі, а хтось же там ховаєца.

З.: *Розкажіть про своє село. Як у вас кутки називалися?*

— Ну, як у нас куткі... там, де я жила, іс самого ночала, з діцтва, нозивався Погун.

З.: *А чому?*

— Я й сома не знаю, се там баба ж Катя жила, Погун. А куди я вже замуж пошла, док козалі Гать. А там, туди далей, Просеруд, а там... ай, токе йокесь слово козать... Серіловка (*сміється*). Токе, так нозівалось все в нас.

З.: *А чому воно так називалося?*

— А хто его... я не знаю, чо єно так нозивалосе, чо, чоо его так нозивалі, хто его знає.

От баба Катя сторійша, мо', та знає, а я знаю? Тоже не знаєте? Док осе так нозивалося, у.

Остолась я вдовою молодую ще, четверо в мене дітей остолось, о. Дві... трі дочкі і одін син. Зароз одна дочка живе в Харкові, дві в Білої Церкві, а сін у Словутічі. А я тут. І всі долеко живуть. Отоке, тока історей наша. Е-ей...

А де зімовала я сю зіму, не було вугля, пенсею не доють, чорнобульських не доють, док на зіму зоб... зочініла хату, зомікнула, кинула на людей курочки, і ногледалі хату. А там то якіє своє луччие лойнушкі, дак до бабі Каті прінесла, до тут зімовалі, а сома поїхола в Білую Церкву, до сее дочкі, до там зімовала петь месецов, ут.

док 'думойу позі^иму... пол'і^етуйу тут / а там но зі^иму йак ізно^уў н'е
 'буд'е 'газу / так ізно^уў тр'е 'йе^хот' // а 'може ж то'к'і^и ўже
 пров'едут' / Господ йі^х з'наіе ўже / с ти^м 'газо^м // 'може ж
 но'чал'і^и / так 'може ж то'к'і^и 'кончат' у'же //

(154). 3.: *А ви самі ткали?*

— Да //

3.: *Розкажіть, як це робиться.*

— Ну йак с'е 'робі^ица // зразу 'с'і^ейал'і^и ж то'нопл'і^и і л'он /
 п'рал'і^и но то'к'і^и в'ер'ет'она // а поту^{ом} мо'тал'і^и то'к'і^ийе клуб^ак'і^и /
 а поту^{ом} у 'хат'і^и зоб'і^ивал'і^и то'к'і^ийе / йак вам ск'озат' / то'к'і^ийе /
 ну / гвозди^и то'к'і^ийе здоро'вен'і^ийе // і но ти^ийе у'же гвозди^и
 сно^ивал'і^и / от 'ску^ол'к'і^и ўже 'губок 'каут' / п'ят' / 'ш'і^ес'т' /
 'д'ес'е^ат' // а поту^{ом} то'к'і^ийе роб'і^ил'і^ис'е^а но'вуо^ик'і^и / но'мат'і^иво^ил'і^и
 йі^х но'вуо^ик'і^и // б'йурда то'к'і^ийе бул'і^и / 'об^аши^м // ну так у'же
 то'ди^и ўже ж / 'чоўн'і^ик'і^и то'к'і^ийе бул'і^и / стон'ов'і^ис'е^а / так од'нейу
 но'гойу / дру'гойу но'гойу // туди^и зок'і^ин'еш / 'с'ейу но'гойу // с'уди^и
 зок'і^ин'еш / 'с'ейу но'гойу // і б'у^ордом'і^и ж то'кал'і^и так // по'лотно
 б'і^еле т'кал'і^и / а поту^{ом} до'вай у'же кро'с'і^ит' / тоўш'ч'ейши^м п'рал'і^и /
 н'е то'к'і^им 'тон'ен'к'і^им йак / но по'ло'тна / тоўш'ч'ейшен'к'і^им /
 ко'зал'і^и вал у нас // кро'с'і^ил'і^и у'же к'раскойу / т'кал'і^и пу'ост'і^илк'і^и /
 о // і в'і^ил'енк'і^и ўже т'кал'і^и / і то'к'і^ийе т'кал'і^и у'же / по'ст'і^илк'і^и /
 от // то'к'ейе / да //

3.: *А коли перестали вже ткати?*

— Кол'і^и ўже пера'стал'і^и? // да д'ес' мо / у ш'і^изд'ес'ату^{ом} го'ду
 'може // тако ў ш'і^ийі^ис'ат'у^{ом} дру'гому / чи^и ў ш'і^ийі^ис'ат'у^{ом} тр'е^ит'... /
 у'же / стал'і^и м'едл'ено так // поча^ол'і^и потрош'ку потрош'ку / до
 ко'зал'і^и / а: йак м'і^и буд'ом? / н'е буд'е н'і^и пу'ост'і^илк'і^и / н'е буд'е //
 ре^адно ў нас / дв'і^е пу'ост'і^илк'і^и до м'і^и о'с'е так іш'и^ивал'ос' / ко'зал'і^и
 шо ред'но / щоб т'еп'л'ей бу'ло ўд'а'гац'а // док н'е буд'е н'і^и
 м'еш'ка ш'чо'го по'ши^ит' / н'і^ичо'го // а поту^{ом} слава^и Бо'гу бу'ло / і
 м'еш'ку^оў / і од'е^инуц'а // до'ва^и / то ўже стало т'рош'к'і^и 'луч'ей
 жи^ит' / став у нас соў'хоз / стал'і^и ко'п'е^иі^ик'і^и пло'т'і^ит' // ну ток так
 у'же / пр'і^идумойеш до 'куп'і^иш од'не од'ейало там // або ў рост'роч'ку
 б'рал'і^и // до дру'г'ей^е / так у'же і стал'і^и жи^ит' // до і м'еш'к'і^и
 бул'і^и / і од'ейала бул'і^и / і пост'ел' бу'ла / ўс'е бу'ло // так йе^ино ўс'е
 й о'стал'ос' // і зоши^ивал'і^и // і со'роч'к'і^и зоши^ивал'і^и / і хворту^их'і^и
 зоши^ивал'і^и / і рушн'і^ик'і^и зоши^ивал'і^и / ўс'е // зразу но по'лотн'і^е /
 а поту^{ом} у'же но п'ерколі^е //

До се новесні прїїхола, док думою позіму... політую тут, а там но зіму як ізнов не буде газу, так ізнов тре ехоть.

А може ж, токі вже проведуть, Господ їх знає вже с тим газом. Може ж, ночалі, так, може ж, токі кончать уже.

(154). З.: *А ви самі ткали?*

— Да.

З.: *Розкажіть, як це робиться.*

— Ну, як се робіца. Зразу сіялі ж коноплі й льон, пралі но токі веретьона. А потум моталі токіє клубкі, а потум у хаті зобівалі токіє, як вам сказать, токіє... ну, гвозди токіє здоровенніе. І но тие уже гвозди сновалі, от скулькі вже губок кауть, п'ять, шість, десеть. А потум токіє робілісе новуйкі, номативолі їх но новуйкі. Б'юрда токіє булі, обшим.

Ну, так уже тоди вже ж човнікі токіє булі; стоновісе, так однею ногою, другою ногою. Туди зокінеш сею ногою, сюди зокінеш сею ногою. І б'юрдомі ж, ткалі так.

Полотно біле ткалі, а потум довай уже кросіть, товщейшим пралі, не токім тоненькім, як но полотна, товщейшенькім, козалі «вал» у нас. Кросілі уже краскою, ткалі пустілкі, о. І віленкі вже ткалі, і токіє ткалі уже постілкі, от. Токеє, да.

З.: *А коли перестали вже ткати?*

— Колі вже перасталі? Да десь, мо', у шіздесятум году, може. Тако в шійсят другому чи в шійсят трейть... уже сталі медлено так... почалі потрошку-потрошку, до козалі: «А як мі будом? Не буде ні пустілкі, не буде...» Редно в нас, дві пустілкі, до мі... осе так ішшивалось, козалі шо редно, щоб теплей було вдягацца. Док не буде ні мешка ш чого пошить, нічого. А потум, слава Бог, у було і мешкув, і оденуцца. Довай, то вже стало трошкі луччей жить, став у нас совхоз, сталі копейкі плотіть. Ну, ток так уже, прідумоеш до купіш одне одеяло там... або в рострочку бралі... до другее – так уже і сталі жить. До і мешкі булі, і одеяла булі, і постель була, все було. Так ено все й осталось. І зошивалі. І сорочкі зошивалі, і хвортухі зошивалі, і рушнікі зошивалі, все. Зразу но полотна, а потум уже но перколі.

(155). 3.: *А ваші рушники там залишилися?*

— Да //

3.: *Нічого не привезли?*

— Н'є / ході^іла п'і^єшк'і^і док попр'і^інос'і^іла //

3.: *Поприносили?*

— Да // пр'і^ін'єсла о'кону одну // ході^іл'і^і п'і^єшк'і^і док по... / пр'і^ін'єсла / о'кону / м'і^і з 'бабойу 'Кат'ойу ході^іл'і^і / і // мат' штук п'ят' рушні^іку^о пр'і^ін'єсла // п'і^єшк'і^і //

3.: *А звідки ви пішки йшли?*

— Оц'у^ол'а м'і^і / о'тут / но оўтобус / но л'ект'рі^ічку / у 'К'і^ійу^о // у 'К'і^ійу^о // у 'К'і^ійу^о но цент'рал'ні^і вог'зал оўтобусні^і / уз'ал'і^і б'і^іл'ет но Чорн'і^єгу^о / а ш Чорн'і^єгова йі^єхол'і^і м'і^і / до йу^оч'і^і // а ў йу^оч'і^і зл'і^ізл'і^і і пі^ід'і^іс'ат к'і^ілом'єтру^о в ішл'і^і п'і^єшк'і^і // тоді^і шч'є коп'є було / було нам с'уду^о / по'по'б'і^єгол'і^і м'і^і по / по ўс'удойу / а тоді^і / про'лаз'і^іл'і^і по'пу^од кол'учойу п'роволкойу // пр'і^ішл'і^і м'і^і до'дому чо'су^о ў два 'ночі^і чи^і три^і // то ўж... / м'і^і ході^іл'і^і ўс'є'му^ох // до мушч'і^іні^і пошл'і^і / а м'і^і / баба 'Кат'а / йа / і 'Шура шч'є там од'на / і Сц'єпан остал'і^іс'є^а тут^{ок}... / с'но'чала / йак вуї^іт'і^і ўс'є'ло / з но'чала тут м'і^і й остал'і^іс'є^а ў йе'йє^і но'човат' // а но'з'ятра ў'ранці^і пошл'і^і / 'кажде по свої^іх 'хатах // йа пошл'а бо йа п'ер'ед^а с'і^ім у'б'і^іла сві^ін'ча / док позов'і^ідовола шо 'сала бо'гато // док уз'є^ала із йашч'і^іка в'і^ік'і^ідола 'сало / до зоб'рала / у су... / зо пл'єч'і^і // а ў 'сумку ўз'ал'а о'кону // і ти^ійє ж рушні^ік'і^і іск'лала // 'дуже 'важко було н'єс'т' / н'єсл'і^і м'і^і до коп'є // і шч'є і со'бака у... / поп'л'у^ос'є^а зо м'нойу / су'с'і^єцк'і^і // йак йа ту^ол'к'і^і ў дву^{ор} / і йу^{он} по'чу^о / і пр'і^ішо^у // і од м'єн'є н'є оді^ішо^у н'і^іку'да // н'і^іку'да / ў 'хат'і^є м'єн'є було так йак попрі^іб'і^іроне / так було / і йа шч'є і по'лад'і^іла шч'є // і зоб'рал'і^іс' м'і^і / до коп'є доїшл'і^і / со'бака со м'нойу // ну нас п'ер'епуст'і^іл'і^і ч'єр'єз д'в'єри^і / а со'бачка остаўс' но ту^ої сторон'і^є // дак йє'ні^і 'кажут' / 'бабушка по'жалуста зоб'єр'і^і со'бачку / ко'жу куди^і ж йа йє'го зоб'єру? / м'єн'є ж н'є 'пуст'ат' ув оўтобус с со'бакойу / да^о і в ел'ект'рі^іци^і ж йа бо'йус' йі^єхот' // ко'жу / х'лопці^і / 'може б в'і^і зоб'рал'і^і // 'каже / н'є / йа'б'і^і м'і^і посто'йан:о бул'і^і тут / м'і^і б зоб'рал'і^і // а там м'і^і м'є'н'айомс' / н'є зоб'єром // у // ну док 'даїт'є м'і^і вас сфоторо'ф'і^іруйом с со'бакойу // ко'у по'жалуста / і 'Шура с'тала і йа / і со'баку пос'тав'і^іл'і^і / йу^{он} стаў но^а / 'задн'і^ійє^і лап'і^і / і сфото'рох'в'і^іровол'і^і // со'бака со м'нойу / із йу^оч'і^і м'і^і п'ер'єй^єхол'і^і шч'є у Ле^аданч'і^іч'і^і / ч'єр'єз_реку // а там йа 'бачу

(155). З.: *А ваші рушники там залишилися?*

— Да.

З.: *Нічого не привезли?*

— Не, ходіла пішкі, док попріносила.

З.: *Попрносили?*

— Да. Прінесла окону одну. Ходілі пішкі, док по... прінесла окону. Мі з бабою Катьою ходілі. І, мать, штук п'ять рушнікув прінесла. Пішкі.

З.: *А звідки ви пішки йшли?*

— Оццюля мі, отут но овтобус, но лектрічку, у Кіюв. У Кіюв. У Кіюв но центральни вогзал овтобусни, узялі білет но Чорнігув, а ш Чорнігова їхолі мі до Ювчі. А в Ювчі злізлі і підісят кілометрив ішли пішкі. Тоди ще копе було, було нам сюдуй, попобіголі мі по... по всюдою. А тоди пролазілі попуд колючою проволкою. Прішли мі додому чосув в два ночи чи три. То вж... мі ходілі всемух. До муціни пошлі, а мі — баба Катя, я й Шура ще там одна і Сцепан — осталісе туток... с ночала, як вуйті в село, з ночала тут мі й осталісь в єе ночовать. А нозавтра вранци пошлі кжде по своїх хатах. Я пошла, бо я перед сім убіла свінча, док позовідовола, шо сала богато. Док узела із ящіка вікідола сало до зобрала у су... зо плечі. А в сумку взяла окону. І тие ж рушнікі ісклала. Дуже важко було несть, неслі мі до копе. І ще й собака у... поплювся зо мною сусіцкі. Як я тулькі в двур — і юн почув і прішов. І од мене не одийшов нікуда, нікуда.

В хаті мене було так як попрібіроне, так було, і я ще й поладіла ще. І зобралісь мі, до копе дойшли, собака со мною. Ну, нас перепустілі через двери, а собачка оставсь но туй стороні. Дак ени кажуть: «Бабушка, пожалуста, зобері собачку». Кожу: «Куди ж я его зоберу? Мене ж не пустять ув овтобус с собакою, да й в електрицци ж я боюсь їхоть». Кожу: «Хлопци, може б ві зобралі...» Каже: «Не, ягбі мі постоянно булі тут, мі б зобралі. А там мі меняйомсь, не зобером. У... Ну, док дайте мі вас сфоторофіруйом с собакою». Коу: «Пожалуста». І Шура стала, й я, і собаку поставілі, юн став но задніе лапі, і сфотогрохвіроволі. Собака со мною. Із Ювчі мі переїхолі ще у Леданчічі, через реку. А там я бачу, шо людей богато, буде горе мене с собакою. Але мне тре було чулка скінуть

шо / л'уд'єї боґато / ʼбуд'є горе м'єн'є с соґакоюу / аʼл'є мн'є тр'є
 було чуʼлка с'к'і'нут' ізʼ ноґ'і' / до ноґ'і'єт' йєму но ʼморду / так ʼяк
 ноґмордн'і'ка // ну йа ўже / мн'є скозал'і' / до ʼпузно // і йа в'і'шла
 ў тамбур / і соґма йа йєго н'є поґ'єгла / а стоґйало ч'єтир'і'є
 муш'ч'і'ни / йа йі'х попро'с'і'ла / д'в'єр'і' йа'к отк'ри'л'і'с' / док м'і'и
 йєго в'і'к'і'нул'і'и // і так / с'ку'ол'к'і'и йа гл'є'д'і'єла / с'ту'ол'к'і'и ʼу'он
 б'і'єго поґе'здо'м / с'ту'ол'к'і'и ʼйу'он і б'і'єг // ну а тоґди м'і'и пр'і'й'і'єхол'і'и
 ў Чорн'і'єгоў / ў Чорн'і'єгов'і'є ўз'ал'і'и б'і'л'єти' но ʼН'і'єжи'н / із
 ʼН'і'єжи'на но ʼК'і'йу'ў / а с ʼК'і'йу'ва с'уди' / у ʼБари'шоўку / а тоґди
 ў ʼТоўсту тут // так м'і'и хоґд'і'л'і'и доґдому //

3.: *Це коли було?*

— С'є йа'к нас оку'в'і'ровол'і'и / ʼп'єрв'і'и гоґд / у ʼву'с'єм'і'с'є'а т
 ʼшосту'ом / с'омого / ч'і'и ч'єт'в'єртого ʼжоўт'на // о'с'є с'і'й'і'и дн'і'и //

3.: *І довго ви йшли?*

— Тр'і'и дн'і'и м'і'и бу'л'і'и //

3.: *А нішки скільки ви йшли?*

— А с'ку'ок'і'и ж м'і'и ʼн'і'єшк'і'и? / там п'і'й'і'и с'ат к'і'и'лом'єтроў /
 док йа н'є з'найу // із ʼл'і'єсу м'і'и зм'єр'ком // то чо'суў ч'єтир'і'є
 йшл'і'и / а мо і п'ят' // п'і'й'і'и с'ат к'і'и'лом'єтруў // бо йа'б'і'и ж то
 м'і'и так но'п'рав'і'л'і'с'є'а п'рамо до'рогу'ї до йшл'і'и / а м'і'и ж
 бо'йал'і'с'є'а / шо ʼнаж'же ʼжа по'й'майт' // док м'і'и ж хо'вал'і'с'є'а по
 кут'ках по ʼзакут'ках / по'ка ўже п'єр'єйшл'і'и ко'п'є // а йа'к
 п'єр'єйшл'і'и / по'пу'од п'роволкоў ўже п'єр'єл'і'єзл'і'и / до но сво'йу
 сторо'ну / док ми'и ж тоґди ўже сво'й'і'м л'і'єсо'м пошл'і'и п'рамо //
 тоґди ўже б'і'єстр'єй було // а но'зад уже нам в'і'круту н'є було / м'і'и
 п'рамо пошл'і'и йі'м у ʼрук'і'и // і ро'скозал'і'и шо м'і'и там і там бу'л'і'и
 там і там // ну нас по... / б'рал'і'и по'спор'та с соґбої // йє'ни'и ў нас
 у'з'ал'і'и по'спор'та / там соґб'і'є шос' по'о'дм'єчал'і'и / і тоґди но д'руг'є
 ко'п'є по'зво'н'і'л'і'и / шо ʼбудут то'к'і'иє і то'к'і'иє йт'і'и // і м'і'и п'раўда
 туґди до'ход'і'и'м / нас там ў'стр'і'єл'і'и // там во'йєни'иє ўже стоґйал'і'и /
 у ʼйу'ўч'і'и // тоґди йє'ни'и нас про'в'єл'і'и // от // аж туґди до
 стан'ц'єй'и // і м'і'и пошл'і'и / там ў стан'ц'єй'и по'с'єд'і'єл'і'и по'ка
 поґе'зд'і'и по'шоў но Чорн'і'єгоў // і но Чорн'і'єгоў по'й'єхол'і'и // так м'і'и
 доґдому хоґд'і'л'і'и //

3.: *А ви не боялися туди йти?*

— Ну м'і'и йшл'і'и ў'с'єму'ох / чо'ти'р'і'є муш'ч'і'и'ни ішло і /
 тр'і'и ʼбаб'і'и //

3.: *А що радіація?*

— Ну / но те н'є думол'і'и / шо рад'і'а'ц'єйа йє // но те н'є
 думол'і'и //

із ноги, до нодить ему но морду, так як номордніка. Ну, я вже... мене сказали, до пузно.

І я вішла в тамбур, і сома я его не потегла, а стояло четири мушчини, я їх попросила, двері як відкрились, док мі его вікінули. І так, скульки я гледіла, стульки юн біг зо поездом, стульки юн і біг.

Ну, а тоди мі прїхолі в Чорнігів, в Чорнігові взяли білети но Ніжин, із Ніжина но Кїюв, а с Кїюва сюди, у Баришовку, а тоди в Товсту тут.

Так мі ходілі додому.

З.: *Це коли було?*

— Се як нас окувіроволі, перві год, у вусемісет шостум, сьомого чі четвертого жовтня. Осе сїї дні.

З.: *І довго ви йшли?*

— Трі дні мі булі.

З.: *А пішки скільки ви йшли?*

— А скукі ж мі пішки? Там піїсят кілометров, док я не знаю. Із лісу мі змерком – то чосув четири йшли, а мо', й п'ять. Піїсат кілометрув. Бо ягбі ж то мі так ноправілісе прамо дорогуй до ішли, а мі ж боялісе, шо наж же ж поймають. Док мі ж ховалісе по кутках, по закутках, пока вже перейшли копе. А як перейшли, попуд проволкой вже перелізли, до но свою сторону, док ми ж тоди вже своїм лісом пошли прамо. Тоди вже бістрей було.

А нозад уже нам вікруту не було, мі прамо пошли їм у руки. І росказалі, шо мі там і там булі, там і там. Ну, нас по... Бралі поспорта с собой. Єни в нас узялі поспорта, там собі шось поодмечалі, і тоди но друге копе позвонілі, шо будут токіє й токіє йті. І мі, правда, туди доходім, нас там встрілі. Там воєние вже стоялі, у Ювчі. Тоди єни нас провели. От. Аж туди до станцеї.

І мі пошли, там в станцеї поседілі, пока поезд ішов но Чорнігов. І но Чорнігов поїхолі.

Так мі додому ходілі.

З.: *А ви не боялися туди йти?*

— Ну мі йшли всемух, чотирі мушчини йшло і трі бабі.

З.: *А що радіація?*

— Ну, но те не думолі, шо радіацея є. Но те не думолі.

(156). 3.: *А от у перші дні після аварії, поки вас ще не виселяли, ви щось відчували?*

— Да / у 'рог'і^е 'гур'кос'т' 'то'ка бу'ла // з'разу йак сор'валос' / йе'ни^і ж у'ранци^і но'заўтра ход'і'л'і'и і но'с'і'л'і'и йод / до'вал'і'и шоб 'п'і'л'і'и / о // йе'ни^і ко'зал'і'и с'е / с'е / с'е йе'но пр'у'ід'е / те // в'ертол'от л'етаў / со'д'і'ус'е / пров'е'раў род'і'и'ацейу / л'е 'баз'і' йу'н со'д'і'ус'а^е // ну м'і'и йе'то сп'рашовал'і'и'и'х / ну йе'ни^і ж нам пр'аўди^і н'е ко'зал'і'и // 'каут' н'е'ма н'і'и'чого // йу'н ў л'е'с'н'і'и'ч'ествах со'д'і'ус' / н'е'ма н'і'и'чого // а то'к'і'и йе'но ўс'е н'е'пр'аўда бу'ла // йе'на ж род'і'и'ацейа бу'ла в'е'л'і'и'ка // от // і нас' д'е'р'жал'і'и шч'е / 'ву'с'і'м дн'е'і // а то'ди^і ўже нас оку'в'і'ровол'і'и // п'і'ятн'і'цу но суб'оту сор'валос' / а ў суб'оту / 'ч'е'р'ес 'ти'жд'ен' / но н'е'д'і'ел'у / нас оку'в'і'ровол'і'и // і то н'е соз'нал'і'и'с' // і то / йа'г'би'о'ни' ско'зал'і'и шо 'об'ш'чом / ха'і хо'ча но дв'і'е н'е'д'і'ел'і'и вас в'і'и'воз'і'м / а то но три'д'н'і'и // но три'д'н'і'и / а / но три'д'н'і'и з'на'ет'е йак по'в'езл'і'и // йак по'в'езл'і'и / до у'же й од'і'и'нацот' год // то'к'і'и'е три'д'н'і'и // н'е'спров'едл'і'и'во од'н'есл'і'и'с' // а йак в'і'и'воз'і'л'і'и' іс с'е'ла / мо'ло'д'ож 'п'е'р'ш'і'м 'дол'гом в'і'и'е'ж'жала // шо там л'е 'п'ойе'зда 'ту'л'к'і'и ро'б'і'и'лос' / там стра'шн'ойе д'і'ел'о // ну голо'ва ра'ісп'ол'к'ому бу'ў л'е 'п'ойе'зда і ско'заў / шо н'е / н'е вол'ну'ї'т'ес' н'і'ш'чо / 'б'і'е'т'е ск'о'л'к'і'и 'можна но'по'ков'і'т'ес' / 'буд'е 'п'ойе'зд до'ти'х'п'у'р сто'ї'ят' / по'ка ўс'і'е н'е по'с'адут' // то ж он сто'ї'и'т' м'і'и'нути' / а то сто'ї'аў по'ка ўс'і'е н'е по'с'і'ел'і'и // і ўс'і'е по'с'і'ел'і'и / і но Чор'н'і'го'ў / бо но'заўтра'е то'к'і'и ў п'ї'ят' чо'со'ў посл'і'ед'н'і'и 'п'ойе'зд ішо'ў // і ўс'і'е / ўс'а мо'ло'д'ож' / ш'кол'н'і'к'і'и / ўс'і'е мо'ло'д'ож 'в'і'и'е'хола // ост'ол'і'и'с' то'к'і'и од'н'и'и'е то'к'і'и'е / сто'р'е'ї'и'и'е // і нас 'ч'е'р'ез' 'ти'жд'ен' // а но 'пол'і'е но сво'йу'ом м'і' ро'ботол'і'и дак йе'но / 'чу'ст'воволос' 'до'бре // шо 'шо'то йе / ал'е н'і'и'х'то н'і'и'чого н'е зна'ў / ш'чо йе'но то'к'е //

3.: *А станцію ви бачили тоді?*

— Ба... / дак у наз' же в'і'д'но // йа і со'ма із 'з'ат'ем бу'ла но станц'ейі'и //

3.: *Розкажіть.*

— Йу'н ро'б'і'і'ў но станц'ейі'и / 'шо'ф'е'ром // йа у... 'йі'зд'і'ла ў При'п'е'т' / до йі'х / і / і йу'н м'е'н'е во'з'і'ў но станц'ейу / по'казу'воў / йо'ка станц'ейа // 'бач'і'ла // і то'ди^і йак сор'валос'е'а / док у м'е'н'е та'ко / йа 'в'і'ду зо хл'і'е'ў но 'гу'орку / 'гу'орка / так і в'і'д'но // йак гор'і'и'т' / йак 'к'і'и до'йут' со'мол'оти' туди' 'з'емл'у / док в'і'д'но // і йак о'так' 'жар'е'во схва'т'... / ус'е 'ч'і'сто нам бу'ло в'і'д'но / бо наз' же н'е'до'л'е'ко // ноўпро'муй? / йа н'е з'на'йу ск'у'ок'і'и

(156). З.: *А от у перші дні після аварії, поки вас ще не виселяли, ви щось відчували?*

— Да, у роті гуркість тока була. Зразу як сорвалось, ени ж уранци нозавтра ходілі і носілі йод, довали, щоб пілі, о. Ёни козали: се, се, се ено пруйде, те. Вертольот летав, содівсе, проверав родіацею, ле бази юн содівся. Ну, мі его спрашовалі їх, ну ени ж нам правди не козали. Кауть: нема нічого. Юн в леснічествах содівсь, нема нічого. А токі ено все неправда була. Ёна ж родіацея була велика. От. І нас держалі ще вусім дней.

А тоди вже нас окувіроволі. П'ятницю но суботу сорвалось, а в суботу черес тиждень, но неділю, нас окувіроволі. І то не сознались. І то, ягби они сказалі, шо, общом, хай хоча но дві неділі вас вівозім, а то но три дні. Но три дні, а но три дні знаєте, як повезлі. Як повезлі, до уже й одінацоть год. Токие три дні. Несправедливо однеслісь.

А як вівозілі іс села, молодьож першім долгом вієжджала. Шо там ле поезда тулькі робілось, там страшное діло! Ну, голова райсполкому був ле поезда і сказав, шо не... «Не волнуйтесь ніщо, біте сколько можна нопоконуйтеся, буде поезд до тих пур стоять, пока всі не посядуть». То ж он стоїть мінути, а то стояв, пока всі не посілі. І всі посілі – і но Чорнігов, бо нозавтра токі в п'ять чосов послідні поезд ішов.

І всі, вся молодьож, школьнікі, всі молодьож вієхола. Остолісь токі одние токіе, сторейшие. І нас через тиждень.

А но полі но своєм ми роботолі, дак ено чувствоволось добре, шо шо-то є, але ніхто нічого не знав, шо ено токе.

З.: *А станцію ви бачили тоді?*

— Ба... дак у наз же відно. Я й сома із зятем була но станцеї.

З.: *Розкажіть.*

— Юн робів но станцеї шофером. Я у... їзділа в Припеть до їх і... і юн мене возів но станцею, показуов, йока станцея. Бачіла. І тоди як сорвалосе, док у мене тако, я віду зо хлів но гурку... Гурка – так і відно. Як горіть, як кідоють сомольоти туди землю, док відно. І як отак жарево схват... Усе чисто нам було відно, бо наз же недолеко. Новпрому? Я не знаю, скукі кілометрів буде но... Га? се

к'и'лом'етру^о ў буд'е но... / га? // с'е д'ес'е^ат' по же'л'і'зно'ї до'роз'і' // о'так_от т'и'и с'і'ем чи'и ши'с'т' // с'е ўс'е^і ві'дно нам бу'ло / ві'дно ўс'е^і бу'ло / і на'ж_же й'ак ві'воз'і'л'і' / док ми' ж_поўз 'а'томну й'і'ехол'і' // ч'ерез 'р'и'єчку 'ту'л'к'і' / у // ч'е'ти'р'і'е бл'ок'і' / а там д'е / д'в'ер'і' д'е зо'ход'е^ат' / док то'ки'йе ч'орні'йе здо'ров'ен'і'йе д'в'ер'і' // й'ак у 'а'томну зо'ход'і'т' // 'р'и'єчка ж 'т'екла / ал'е 'р'и'єчку розко'пал'і' / та'г_ўже пу'д'ход'і'ла во'да так / о'с'е 'а'томна так й'ак до вас сто'ї'т' / док с'е с'е'йе сто'ро'ни' / с'е'йе тако пу'д 'а'томну ж во'да пу'д'ход'і'ла // во'да т'е'пла бу'ла / там й'о'на н'і'кол'і' н'е зом'ер'зала //

(157). З.: Коли станцію почали будувати, як люди до цього поставилися?

— А н'і'хто н'і'чого н'е знаў / шо й'о'но то'к'е / і й'о'к'е й'о'но // н'і'хто н'і'чого // ст'ро'йе^ат' / н'е'ха'ї ст'ро'йе^ат' // ну почол'і'и й'е'йе ст'ро'ї'т' по_мо'йему ў ш'і'й'і'с'ат п'й'ато'м / ў ш'і'й'і'с'ат 'ш'осто'м ст'ро'ї'л'і' // а мо і 'ран'ч'е'ї т'рошк'і' / но'чол'і'и й'е'йе ст'ро'ї'т' // а хто та_м_знаў шо о'но то'к'е? // ж'і'ди' н'е ду'рні'йе ж_ / шо ві'й'ехол'і'и зо'ран'е'ї / зна'л'і' шо ст'ро'ї'ца 'а'томна / док ві'й'ехол'і'и по'ран'ч'е'ї / поўт'е'кал'і' с / іс При'п'е'т'і' // При'п'е'т_овоку'ві'ровол'і'и / но'заўтра / ў н'е'д'і'ел'у / й'і'х оку'ві'ровол'і'и ўс'і'х // а хто по 'с'оло'ах бу'в у бот'ку'ў / так і о'стал'і'с'е^а // а т'і'х ма'бі'т сто п'і'д'ес'ат_бу'ло оўтобусо'ў / і ві'і... й'і'х ві'і'вез'і' по_мо'йому шо'у: / По'л'і'с'к'е // с'разу // а хто так / у м'е'н'е но'при'м'і'р / од'на доч'ка бу'ла ў м'е'н'е / а д'руга бу'ла ў д'руго'м с'ел'і'е / у с'в'є'к'ру'ў // док од'на но 'Харко'ў пу'о'й'і'ехола / а д'руга но Ко'гарлі'к //

З.: А багато людей з вашого села працювало на станції?

— До т'рох'і'и ро'бі'і'л'і' // да / ц'і'і'мало ўже // ро'бі'і'ло // про'ш'т'і'и окру'жайушч'і'й'і' 'с'ола / ўс'і'е там і ро'бі'і'л'і' //

(158). З.: Про відьом у вас говорили у селі?

— А / про ві'і'д'му? // да / ко'зал'і'и шо й'е // шо / от / то й'ак ко'ров'і'и д'єр'жал'і' / док от 'кажут' / от та ўже ж ві'і'д'ма з'і'д'і'ла ко'рову //

З.: Що зробила?

— Ну да // із... / з'і'д'і'ла //

З.: А як це?

— Ну й'ак // й'ак_вом об'йес'н'і'т'? // ну й'а не ... // ну й'е'на чо_то з'нала то'к'е по'гане // ну то ж так 'нач'е 'кажут' л'ак /

десеть по желізной дорозі. Отак-от: ті сім, чи шість. Се все відно нам було, відно все було.

І наж же як вівозілі, док ми ж повз атомну їхолі.

Через ричку тулькі, у. Четири блокі, а там де... двері де зоходит, док токие чорние здоревенние двері. Як у атомну зоходіть.

Ричка ж текла, але ричку розкопалі, таг вже пудходіла вода так, осе атомна – так як до вас стоїт, док се с сее сторони, с сее тако пуд атомну ж вода подходіла. Вода тепла була, там йона ніколі не зомерзала.

(157). З.: *Коли станцію почали будувати, як люди до цього поставилися?*

— А ніхто нічого не знав, шо йоно токе і йоке йоно. Ніхто нічого. Строець – нехай строець. Ну, почолі єе строїть, по-моему, в шіїсят п'ятом, в шіїсят шостом строїлі. А мо', й ранчей трошкі ночнолі єе строїть. А хто там знав, шо оно токе? Жіди не дурние ж, шо вієхолі зораней, зналі, шо строїца атомна, док вієхолі поранчей, повтекалі с... іс Припеті. Припет овокувіроволі нозавтра, в неділю, їх окувіроволі всіх. А хто по сьолох був у ботькув, так і осталісе. А тіх, мабіт, сто підесят було овтобусов, і ві... їх вівезлі, по-мойому, шо у Поліське сразу. А хто так, у мене, нопримір, одна дочка була в мене, а друга була в другом селі, у свекрув. Док одна но Харков пуїхола, а друга но Когарлик.

З.: *А багато людей з вашого села працювало на станції?*

— До трохі робілі. Да, цімало вже робіло. Прості окружающі сьола всі там і робілі.

(158). З.: *Про відьом у вас говорили у селі?*

— А, про відьму? Да, козалі, шо є. Шо от... то, як корові держалі, док от кажуть: «От та вже ж відьма зділа корову».

З.: *Що зробила?*

— Ну да. Із... зділа.

З.: *А як це?*

— Ну як... як вом об'єснить? Ну, я не... Ну, єна чо-то знала токе погане. Ну, то ж так наче кажуть ляк, док лічать,

док л'ї^еча^т / по^уБо^южо^уму // а то ўже н'е по^уБо^южо^уму // тро
'каж^ут' у'же в'ї^ед'ма / то ўже н'е по^уБо^южо^уму //

3.: *Це на когось, на якусь людину показували?*

— Да / да / но л'у^д'і^ину / но л'у^д'і^ину / да // но л'у^д'і^ину //

3.: *А яка то була людина?*

— Просто нор^м'ал'на / то'ка йак і ўс'ї^е //

3.: *А вона знала, що на неї так кажуть?*

— А чо'го ж н'е з'нала? / з'нала // а чо н'е з'нала? / з'нала //

3.: *А що вона ще робила?*

— Ну / йе'на то'кого н'ї^ичого н'е роб'ї^ила б'у^ол'еї // шо ж о'на
'буд'е // йе'на ж так в отк'ри^ту н'е ... // йе'на так із'роб'ї^и шо
н'ї^ихто і н'ї^ичого йе'не н'е 'бач'ї^ит' //

3.: *А чому думали на неї?*

— Ну хто йе'го з'нає / так // но ^{не} так // Бог йе'го з'нає / йак
йе'го ско'зат' / чо'го д'умол'ї^и но йе'не // ну так йе'но 'йакос' іс
п'редко'в ід'е // бот'к'ї^и то'к'ї^им зон'ї^имал'ї^ис'е^а / з'начи'т' і д'ї^ет'ам
п'ере'дал'ї^и йе'го // і д'ї^ет'ї^и то'к'ї^им // або 'роцт'в'ен'ї^икам //

3.: *А от як вона проявлялася, відьма? Як можна було її
виявити?*

— Ну / ў нас так 'каж^ут' / но Паску йак хрес'та зд'ї^имайт' / док /
йе'ни^і по'па зо 'р'ї^изи^і хво'тайт' // і до'дому б'е'жат' чо'го_то / у
дво'нацот' ч'е'су^оў // з'нач'ї^ит' / о'то і но йї'х 'каж^ут' / шо 'шо_то
йе'ни^і і: / то в'ї^ед'м'ї^и 'ї^ийе // шоз' же йе'ни^і знайт' //

3.: *І вони тоді передають?..*

— Ну да //

3.: *А кому?*

— Ну / свої^им же д'ї^ет'ам п'ере'до'йт' / а йак'шо д'ет'еї н'е'ма /
док мо йе'а^л'к'ї^им пл'ем'йан'ї^икам // ну / свої^им 'роцт'в'ен'ї^икам //

3.: *А як їх ховають? Як усіх чи щось роблять?*

— Йа // с'е ўже н'е пр'ї^и мо'й'у'ї^и пам'е'а^т'ї^и / ну 'каж^ут' шо /
нод йї^им же т'р'еба д'ї^ирку про'в'ерчуот' / у с'тол'ї^е // а т'ї^и
п'раўда с'е'му а т'ї^и ... / н'е з'найу //

3.: *А навіщо?*

— Ну / йе'ни^і 'каут' доўго ко'найт' // до шоб б'ї^истр'еї / док
д'ї^ирку про'в'ерчуйт' шоб //

3.: *У вас були такі люди, що лікували?*

— Йак? / л'е'ч'ї^ил'ї^и по_хо'рошому чи'?... //

3.: *По-хорошому.*

— Бу'л'ї^и / да / бу'л'ї^и //

по-Божому. А то вже не по-Божому. Тро кажуть уже відьма, то вже не по-Божому.

З.: *Це на когось, на якусь людину показували?*

— Да, да, но людину, но людину, да. Но людину.

З.: *А яка то була людина?*

— Просто нормальна, тока як і всі.

З.: *А вона знала, що на неї так кажуть?*

— А чого ж не знала? Знала. А чо не знала? Знала.

З.: *А що вона ще робила?*

— Ну, ена токого нічого не робіла булей. Шо ж она буде... Єна ж так в открыту не... Єна так ізробі, шо ніхто й нічого еє не бачить.

З.: *А чому думали на неї?*

— Ну, хто его знає, так. Но є так. Бог его знає, як його сказать, чого думолі но еє. Ну, так ено якось іс предков іде. Ботькі токім зонімалісе, значить, і дітям передалі его. І діті токім... Або роцтвенікам.

З.: *А от як вона проявлялася, відьма? Як можна було її виявити?*

— Ну, в нас так кажуть, но Паску як хреста здімають, док ени попа зо різи хвотають. І додому бежать чого-то у двонацоть чесув. Значить, ото й но їх кажут, шо шо-то ени і... то відьмі й є. Шозь же ени знають.

З.: *І вони тоді передають?*

— Ну да.

З.: *А кому?*

— Ну, своїм же дітям передоють, а якщо детей нема, док, мо', екім плем'янікам. Ну, своїм роцтвенікам.

З.: *А як їх ховають? Як усіх чи щось роблять?*

— Я... Се вже не прі моюй паметі, ну кажуть шо, нод їм же треба дірку проверчувоть у столі. А ті правда сему, а ті... не знаю.

З.: *А навіщо?*

— Ну, ени, кауть, довго конають. До шоб бістрей, док дірку проверчувють, шоб...

З.: *У вас були такі люди, що лікували?*

— Як? Лечілі по-хорошому чи...?

З.: *По-хорошому.*

— Булі, да, булі.

З.: *І як вони? Шептали? Що вони робили?*

— Ну да // ну так / йак 'кажут' ў нас / л'ак л'е'ч'і'л'і' /
удар / пр'і'ст'р'і'т // бу'л'і' //

З.: *А як вони лічили?*

— По_ 'Божо'му / 'Божи'йе сло'ва //

З.: *А якісь трави не давали пити?*

— Н'е // 'нач'е зо т'рав'і' / мо ко'му ї до'вал'і' / йа ... //

З.: *А зараз є такі люди у вас?*

— Йе / йе / йе тут //

З.: *І що вони?*

— 'Л'і'чат' 'тоже так //

З.: *Одна бабка?*

— До: / тут н'е од'на йе // од'на ў нас к'р'і'пко тут 'гарно
л'е'ч'і'ла // с'е / док йе'на ўже / Бог йе'йе зна //

Жінка: *Дев'є'нсто ш'іс'т' год ч'і'шчо //*

— Да / док йе'на ўже ноў'рад шчоб йе'на шчо по'т'ам'і'ла /
так / роско'зат' // во'на ўже сто'ра //

Жінка: *'Л'і'ч'і'т' //*

— Да / а с то'к'і'х молоди'х хоч' хто л'і'ч'і'т' / док 'бач'т'е
йок'е // н'е 'хочут' пр'і'зно'ваца // да //

З.: *А їх хтось учить?*

— Ну да / ко'н'ешно шо // так же / п'ер'едо'йеца йе'но // от
нопр'і'м'і'р йе'на л'і'чи'т' / док в йе'йе доч'ка бу'д'е / 'буд'е йе'йе
л'е'ч'і'т' // пото'му шо йе'на / л'е 'матк'і' ж но'учуйеца //

(159). З.: *А от на місяці щось ніби намальоване. Що у вас кажуть?*

— У нас 'кажут' брат б'рата ў'род'і'е ка... / 'в'і'лкам'і' // о'так_о
на'ч'е 'в'і'лк'і' ностав'і'ў брат но б'рата //

З.: *А що це означає?*

— А йа н'е з'найу / н'е 'буду ко'зат' / бо йа н'е з'найу //

З.: *А які є прикмети про погоду?*

— Ну / от 'кажут' / 'м'і'с'е'ац ото ў ту'ман'і'е / до 'кажут' у'же
ж 'буд'е або 'в'і'т'ер / або мо дошч 'пу'од'е / о // 'сонце йак
'йарко зо'ход'і' / до 'кажут' по'года бу'д'е / а йак 'нач'е ў х'мару
ід'е / до ўже по'года з'м'і'н'і'ца //

(160). З.: *А хліб ви пекли?*

— 'П'екл'і' //

З.: *І як вони? Шептали? Що вони робили?*

— Ну да. Ну так, як кажуть в нас, ляк лечілі, удар, прістріг. Булі.

З.: *А як вони лічили?*

— По-Божому, Божеє слова.

З.: *А якісь трави не давали пити?*

— Не. Наче зо траві, мо', кому й довалі, я...

З.: *А зараз є такі люди у вас?*

— Є, є, є тут.

З.: *І що вони?*

— Лічать тоже так.

З.: *Одна бабка?*

— До-о, тут не одна є. Одна в нас кріпко тут гарно лечіла. Се... док ена вже, Бог єе зна.

Жінка: *Девеносто шість год чі що.*

— Да, док ена вже новряд, щоб ена що потяміла так... розказать. Вона вже стора.

Жінка: *Лічить.*

— Да, а с токіх молодих хоч хто лічить, док, бачте, йоке... не хочуть прізнаваца. Да.

З.: *А їх хтось учить?*

— Ну да, конешно шо. Так же передоеца ено. От, нопрімір, ена лічить, док в єе дочка буде... буде єе лечіть. Потому шо ена ле маткі ж ноучуєца.

(159). З.: *А от на місяці щось ніби намальоване. Що у вас кажуть?*

— У нас кажуть брат брата вроді ка... вілками. Отак-о наче вілкі ноставів брат но брата.

З.: *А що це означає?*

— А я не знаю. Не буду козать, бо я не знаю.

З.: *А які є прикмети про погоду?*

— Ну, от, кажуть, місяц ото в тумані, до, кажуть, уже ж буде або вітер, або, мо', дощ пуйде, о. Сонце як ярко заході, до, кажуть, погода буде, а як наче в хмару йде, до вже погода змініца.

(160). З.: *А хліб ви пекли?*

— Пеклі.

3.: *Розкажіть, з самого початку.*

— Ну йак 'п'екл'і^и / с'є ж т'єп'ер д'рошчи^і йє // а тоди^і дрошч'єй н'є було // і во'р'і'л'і^и зразу корто... / йа так ро'б'і'ла / йа н'є знайу йак хто / а йа так // ізво'ру кортопл'і'н ч'єти'р'і^и // чут' т'єплої во'д'і'чк'і'и / розму'чу // ж'м'єн'ку ту'ди^і му'ки^і // зо дн'у^оу т'ри^і / зо'ранч'єй / о // і йєно ў'к'і'сн'є / поч'не ро'б'і'т' так йак д'рошчи^і // а тоди^і шч'є бу'л'єй т'рошк'і'и розробл'у / і ўчи'н'айу хл'і'єб // ўч'і'н'у хл'і'єб / а тоди^і / у'ранци^і / 'на_ну'ч учи'н'айом // у'ранци^і ў'стану зом'єшу / сп'єчу // а тоди^і ўже т'рошки^і того т'і'єста остоўл'айу / 'к'і'слоґо // бо зну'ў же / тоди^і ж 'п'екл'і'и часто хл'і'єб // ч'єрез дн'у'ў д'ва до 'буд'єш і 'п'ект'і'и / а ў 'кого 'с'емйі в'єл'і'к'і'иє / док поч'т'і'и 'кажди^і д'єн' 'п'екл'і'и // ток т'рошки^і того т'і'єста остоўл'айєш до і зну'ў розробл'айєш / до і зну'ў так // і хл'і'єб 'гарни^і ўдо'ваўс' // м'єлол'і'и ў жорво'нах / а по'ту'ом ўже с'тала 'м'єл'н'і'ца / ^к у 'м'єл'н'і'ц'і'є м'єлол'і'и //

3.: *Вас хтось вчив чи самі?*

— Так йа ж 'бач'і'ла йак 'матка ро'б'і'ла // док так і м'і' ро'б'і'л'і'и //

З.: Розкажіть, з самого початку.

— Ну як пеклі, се ж тепер дрощи є. А тоди дрощей не було. І ворілі зразу корто... Я так робіла, я не знаю, як хто, а я так. Извору кортоплін четири. Чуть теплої водічкі, розмучу. Жменьку туди муки. Зо днів три, зоранчей, о. І єно вкисне, почне робіть так, як дрощи. А тоди ще булей трошки розроблю і вчиняю хліб. Вчиню хліб, а тоди уранци на нуч учиняюм. Уранци встану зомешу, спечу. А тоди вже трошки того тіста остовляю, кіслоґо. Бо знув же, тоди ж пеклі часто хліб. Через днів два до будеш і пекті; а в кого семї великіє, док почті кажди день пеклі. Ток трошки того тіста остовляєш до й знув розробляєш, до й знув так. І хліб гарни вдовавсь.

Мелолі в жорвонах, а потум уже стала мельніца, 'к у мельніці мелолі.

З.: Вас хтось вчив чи самі?

— Так я ж бачіла, як матка робіла. Док так і мі робілі.

Потапенко Ганна Данилівна, 1937 р.н., освіта 4 кл.
Записано 15.06.97 у с.Лукаші.

161. — По́тап'енко 'Ан:а До́н'і'лоўна //

З.: *Якого ви року?* //

— Три́ц'о́'т' с'ед'мо́го // п'ат'на́ца' того к'в'і́'т'н'а //

З.: *Скільки класів закінчили?*

— Йа / ви^і зна́йет'е / н'еўдо́бно і́ гово́р'і'т' // ў́ м'ен'е то́ка си́туа́цейа / йа служ'і́'ла ўс'у жи́с'ц' і́ ўс'о / о́тца п'е́рел'і́'зо́вало / а́ ма́ма ўто́реї́ гру́п'і́' інва́лі́'дно́с'т'і́' бу́ла / д'руг'і́' гру́п'і́' / йа хо́д'і́'ла ў́ че́тв'ор'т'і́' клас / а́ м'ен'е по́лож'ен'е́йе зо́став'і́'ло // 'пос'л'е во́їни^і ў́ нас д'уже ма́л'ен'ка́ 'хатка́ бу́ла / так йак о́ц'у ве́ранду на́^о дв'е́ п'е́регора́д'і́'т' // о́т'ец ў́ пос'т'ел'і́' л'е́ж'і́'т' / п'е́рел'і́'зо́вало / а́ ма́т' с'е́рд'еч'н'і́'ца бу́ла / йа р'е́ш'і́'ла че́тв'ер'т'і́' клас к'і́'нут' і́ по́йт'і́' но́'а х'ве́рму ро́бота́т' / по́став'і́'л'і́' м'ен'е с'разу на́^о п'т'і́'ц / на́^о 'кур'і́' / 'кур'і́' / 'гус'і́' / інди́'к'і́' / 'кач'к'і́' / ў́ нас у ко́лгосп'і́' бу́ло / дв'е́ 'ти́с'ач'і́' го́лоў бу́ло / п'т'і́'ци^і // ну йа там тр'і́' 'годи́' поро́бота́ла / по́ту́м м'ен'е п'е́рев'ел'і́' на́^о сві́нох'ве́рму / йа на́^о сві́нох'ве́рм'і́' поро́б'і́'ла че́тир'і́' 'года // 'ба́т'ко мо́'ї́ н'е пу́скаў м'ен'е на сві́нох'ве́рму / а́ йа гово́ру «по́їду» / ко́роў ў́ н'е бу́ло н'і́' ў́ 'кого то́ди́ шче / м'і́' д'е́ржал'і́' 'кози́^і // по́шла на́^о сві́нох'ве́рму / поро́бота́ла че́тир'е́ 'года на́^о сві́нох'ве́рм'і́' / по́ту́м п'е́рев'ел'і́' м'ен'е ў́ до́йарк'і́' / ў́же в'і́шл'і́' 'го́да / 'можна ко́ров'і́' до́йі́т' / уруч'ну // ў́ п'і́й'іс'ат д'еў'йату́м го́ду 'ба́т'ко мо́'ї́ пом'і́'ра́йе / оста́й'ус' йа ў́двох і́с 'ма́т'е́р'йу // 'хата ма́ла / 'т'е́сно // ко́лгосп н'е п'ла́т'і́'т' / тр'і́'ста гра́м п'ла́т'і́'т' на́^о трудо́д'ен' // то́ди́ ж н'е / шо д'ен' 'роб'і́'ш / д'ен'_зо_д'ен' зо́'ход'і́'ло / пло́т'і́'л'і́' / з'е́р'ном / а́ з'е́р'ном / н'е з'е́р'ном но́'сто́йашч'і́'м пло́т'і́'л'і́' / а́ о́т'хода́м'і́' пло́т'і́'л'і́' // і́ так / на́'чала ст'ро́й'і́'ца / са́'ма / с 'ма́т'е́р'йу / по́ст'ро́й'і́'ла 'хату / по́ст'ро́й'і́'ла са́ра́й / 'по́гр'еб з'д'елала / обгоро́д'і́'лас' // ро́б'і́'ла ў́же до́йарко́йу / і́ / шо йа // по́ту́м в'і́'шла 'замуж_ //

162. З.: *А ви тут працюєте разом із місцевими?*

— Да / да / да //

З.: *Ваша мова змінюється чи ні?*

— Бог йо́го з'на́йе / в'і́' з'на́йет'е шо / у м'ен'е йе с'е́с'т'ра / о́на ў́же / п'і́'д'і́'с'ат два 'годи́^і / ў́ Моск'в'е́^і жи́'ї́'в'е // но о́'т'у́:е́но́'к св'у́' / ро́д'і́'м'і́' / 'се́роу́но йес'ц' / йес'ц' // 'йа_б'і́' о́на по_руск'і́' н'е гово́р'і́'ла / ну ў́с'ороў́но / 'можна / г'д'е_то у́м'ешу́йеца і́

Потапенко Ганна Данилівна, 1937 р.н., освіта 4 кл.
Записано 15.06.97 у с.Лукаші.

161. — Потапенко Анна Доніловна.

З.: *Якого ви року?*

— Трицоть седьмого, пятацатого квітня.

З.: *Скільки класів закінчили?*

— Я... Ви знаєте, невдобно й говоріть. В мене тока ситуаця... Я служіла всю жисць і всьо.

Отца перелізовало, а мама вторей групі інвалідності була, другі групі. Я ходіла в четвьорти клас, а мене положенее зоставіло. После войны в нас дуже маленька хатка була, так як оцю веранду на две перегородіть. Отец в постелі лежіть, перелізовало, а мать сердечніца була. Я решіла четверти клас кінуть і пойти на хверму роботать. Поставілі мене сразу на птіц, на курі... курі, гусі, індикі, качкі — в нас у колгоспі було... две тисячі голов було птіци. Ну, я там трі годи пороботала, потум мене перевелі на свінохверму, я на свінохвермі поробіла четири года.

Батько мой не пускав мене на свінохверму, а я говору «пойду». Коров не було ні в кого тоди ще, мі держалі кози. Пошла на свінохверму, пороботала четири года на свінохвермі, потум перевелі мене в дояркі — вже вішлі года, можна корові доїть, уручну. В піісят девятум году батько мой помірає, остаюсь я вдвох іс матер'ю. Хата мала, тесно. Колгосп не платіть, тріста грам платіть на трудовень. Тоди ж не... шо день робіш, день зо день зоходіло, плотілі зерном... а зерном — не зерном ностоящім плотілі, а отходамі плотілі.

І так начала строїца, сама с матер'ю, построїла хату, построїла сарай, погреб зделала, обгороділась. Робіла вже дояркою і... шо я... Потум вішла замуж.

162. З.: *А ви тут працюєте разом із місцевими?*

— Да, да, да.

З.: *Ваша мова змінюється чи ні?*

— Бог його знає, ві знаєте шо, у мене є сестра, она вже... підісят два годи, в Москве живе... Но оттенок свуй родімі всеровно есць, есць. Яг бі она по-рускі не говоріла, ну всьо ровно можна... где-то умешуеца й своє, сельське

сво́йе / с'е́л'с'к'е́ сло́во / о // на́о́ йе́й'о́ ўс'о́ ў'р'ем'я́ // з'на́йу шо когдас' м'і́ по́йе'хо́л'і́ / по́йе'ха́ла́ йа́ ў Моск'ву́ / до́ йе́й'е́ / і́ о́на хо́т'е́ла м'е́н'е́ оп'ел'с'і́н куп'і́т' / і́ об'іе́з'д'і́л'і́ ўс'е́ / ба́'гато д'е́ м'і́н' йез'д'і́л'і́ / н'е́ма н'і́н'д'е́ оп'ел'с'і́н / зо́'шл'і́ м'і́ в о́д'і́н мого́з'і́н / с'ес'тра́ сп'рашу́йе / «оп'ел'с'і́н'ні́ у вас йес'ц'?» / ну на́о́ в'і́т'р'і́н'е́ н'і́г'д'е́ н'е́ма́йе / а он го́во́ри'т' / «а в'і́ бачи́т'е́ шо н'е́ма́йе» / ну он по́'руск'і́ го́во́ри'т' / «бачи́т'е́ шо н'е́ма́йе на́о́ в'і́т'р'і́н'е́ / з'начи́ца н'е́ма́йе» / о́на так с'та́ла до́ і́ сто́йіт' / он на́о́ йе́й'і́ с'мо́тр'і́т' / с'мо́тр'і́т' до́ 'каже́ / «в'і́ хо́хлушка?» / а ў Ро́с'е́йе 'кажу́т' на́о́ ук'ра́йі́нц'о́ў хо́хл'і́ / а о́на / «от'ку́да в'і́ з'на́йе́т'е́ / шо́ йа́ хо́хлушка?» // а о́на / м'і́ при́йе'хо́л'і́ до́дому і́ так у́же см'е́й'ал'і́с' / до́ йе́й' на́о́ ква́'теру при́йе'хо́л'і́ // а он го́во́ри'т' / «а хо́'хол хо́'хла́ позна́'йот' і́здал'е́ка» // до́к с'ес'тра́ го́во́ри'т' / «а от'ку... / от'ку́да в'і́ з'на́йе́т'е́?» / а он 'каже́ / «йа́ сам хо́'хол / йа́ сам Че́'рн'е́гов'ец'» / а Че́'рн'е́гов'у́ там 'по́йе'здом 'йе́'ха́'т' / до́к два́ че́'а́са / до́ Че́'рн'е́гова́ ў́ наз'бу́ло / от // до́к з'ем'л'ак о́ка'за́ўс'а / і́ нам д'ва́цо́'т' к'і́логра́м при́н'о́с' оп'ел'с'і́н і́с' скла́да / 'каже́ / «дл'а́ хо́'хла́ йес'ц'» / посм'е́й'ал'і́с' м'і́ // ну так шо́ св'у́і́ розго́во́р н'і́ко́гда н'е́ оста́в'і́ш / йа́к го́во́ри'ў / ну бу́вайе́ там д'е́ // йа́ / у м'е́н'е́ го́ву́рка м'е́'шана́ / бо́ йа́ 'часто́ ў́ Моск'в'е́ бу́ла / ж'і́ла ў́ Моск'в'е́́ йа́к 'а́томна сор'валас' / йа́ думала́ по́в'ез'т'і́ 'д'е́'ток / оста́в'і́т' / а са́'ма в'е́рну́ца до́дому // йа́ ў́же ш'чо́лов'і́ком н'е́ жи́ла́ // бу́ло ў́ м'е́н'е́ ху́доб'і́ ба́'гато / і́ ў́ 'каждо́го ў́ нас / і́ по́ дв'е́ ко́ров'і́ д'е́р'жал'і́ / і́ св'і́н'е́ д'е́р'жал'і́ / у'с'е́ бу́ло ў́ л'у́д'е́й // ну / по́йе'хо́л'і́ м'і́ на́о́ 'Кі́'й'о́ўск'і́ во́з'зал / шо́б м'е́н'е́ ў'йі́'хот' і́ зо́йе'хо́л'і́ // 'д'е́'тк'і́ йа́ оста́в'і́ла́ / а са́'ма з'разу́ на́о́ 'Кі́'й'о́ўск'і́ во́к'зал / шо́б 'в'і́йе'хот' до́дому / там же́ ху́доба́ // хто зна́ў шо́ бу́д'е́ / бу́дут' в'і́с'е́л'ат' / до́ то́к'е́ бу́д'е́ 'гор'е́ // а нам на́о́ 'Кі́'й'е́ўском во́з'зал'і́ ско́з'ал'і́ шо́ / по́йе'з'да́ н'е́ пу́ст'і́л'і́ / 'хода́ ту́да на́о́ ў́кра́йі́ну н'е́ма́йе // до́к с'ес'тра́ мо́йа по́ш'ла́ до́ на́'чал'н'і́ка во́з'зала́ // а йон 'каже́ / «у м'е́н'е́ вам о́д'і́н со́в'е́т / 'йе́'д'л'т'е́ на́о́ Ше́'р'е́м'е́т'е́ўск'і́й ае́ро'порт // йа́к і́с Ше́'р'е́м'е́т'е́ўк'і́ н'е́ йду́т' са́'мо'л'оти́ на́о́ 'Кі́'й'о́ў' / то́ди́ йа́ вам у́же со́в'е́та́ н'і́'йа́кого н'е́ дам» // м'і́ по́йе'хо́л'і́ на́о́ Ше́'р'е́м'е́т'і́е́ўку / б'і́л'е́то́ў н'е́ма́ на́о́ 'Кі́'й'о́ў' / о́на до́ на́'чал'н'і́ка у́же ж ае́ро'пор'та́ / а он с'е́'д'і́т' зо́ сто́лом да́ 'каже́ / «в'і́ 'хоч'е́т'е́ на́о́ 'Кі́'й'о́ў?» // о́на 'кае́ / пла́че / «ос' 'кае́ с'ес'тра́ до́ м'е́н'е́ / 'д'е́'тк'і́ при́в'ез'ла́ / і́ 'хоче́ на́'зад возвра́'т'і́ца́ / там же́ ж' і́ 'хата́ і́ / і́ ху́доба́ і́ ўс'е́» // а он с'е́'д'е́ў с'е́'д'е́ў да́ 'каже́ / «в'і́ з'на́йе́т'е́ шо́ / м'і́ н'е́ з'на́йом' / ч'і́ 'Кі́'й'о́ў йес'ц' у́ жи́'в'і́х ч'і́ 'мо́же і́ н'е́ма́ / бо́ ў́ нас н'е́ма́ н'і́'йа́к'е́

слово, о. На ейо всьо врем'я... знаю, шо когдась мі поєхолі, поєхала я в Москву, до єе, і она хотела мене опельсін купіть, і об'єзділі все, багато де мі єзділі, нема ніде опельсін. Зойшли мі в одін могозін, сестра спрашує: «Опельсіни у вас єсць?» Ну но вітріне нігде немає, а он говорить: «А ві бачите, шо немає» – ну он по-руські говорить – «Бачіте, шо немає на вітріне, значица немає». Она так стала до й стоїть, он на єї смотріт, смотріт до каже: «Ві хохлушка?» – а в Росее кажуть на українцов хохли – а она: «Откуда ві знаєте, шо я хохлушка?» А она... мі приєхолі додому і так уже смеялісь, до ей на квартиру приєхолі... А он говорить: «А хохол хохла познайот іздалека». Док сестра говоріть: «А отку... откуда ві знаєте?» А он каже: «Я сам хохол, я сам чернеговец». А Чернегов там поєздом єхать, док два чєса до Чернегова в наз було, от. Док земляк оказався – і нам двацоть кілограм приньос опельсін іс склада, каже: «Для хохла єсць». Посмеялісь мі.

Ну, так шо свуй розговор нікода не оставіш. Як говорив, ну буває там, дє...

Я... у мене говурка мешана, бо я часто в Москве була, жила в Москве, як атомна сорвалась. Я думала повезті деток, оставіть, а сама вернуца додому. Я вже ш чоловіком не жила. Було в мене худобі богато, і в каждого в нас – і по две корові держалі, і свінне держалі, усе було в людей.

Ну, поєхолі мі на Кійовскі воґзал, шоб мене в'їхоть і зєхолі. Діткі я оставіла, а сама зразу на Кійовскі вокзал, шоб вієхоть додому. Там же худоба – хто знав шо буде, будуть віселять до токе буде горе?

А нам на Кієвском воґзалі скозалі шо поєзда не пустілі, хода туда на Вкраїну немає. Док сестра моя пошла до начальніка воґзала. А йон каже: «У мене вам одін совет, єдьте на Шереметевскій аеропорт. Як іс Шемереметевкі не йдуть самолёоти на Кійов, тоди я вам уже совета ніякого не дам».

Мі поєхолі на Шереметьєвку, білетов нема на Кійов, она до ночальніка уже ж аеропорта, а он сидіть зо столом да каже: «Ві хочете на Кійов?» Она кає, плаче: «Ось, – кає, – сестра до мене деткі привезла і хоче назад возвратіца, там же ж і хата, і... і худоба, і все». А он седев–седев да каже: «Ві знаєте шо, мі не знайом, чі Кійов єсць у живіх чі може

с'в'азі^и» // о'ни^и у'с'удойу п'ер'ек'ри'л'і^и і звон'к'і^и / гуд'к'і^и ўс'е // шоб н'е зазнала Ом'ер'і^ика // а Ом'ер'і^ика ўп'ер'од п'ередала ч'і^им / ч'і^им 'наши^и соопш'ч'і^ил'і^и // ну і то'к'і^им пу'т'ом н'е було ч'і^им добраца / і йа осталас' // пошл'і^и м'і^и ў ра'іспол'ком // там м'ен'е с'разу на' ро'а'боту опр'ед'ел'і^ил'і^и / а д'е'ток у ш'колу // на' тр'ет'і^и д'ен' д'е'т'і^и ў ш'колу пошл'і^и і йа пошла на' ро'а'боту // дал'і^и м'ен'е^и м'е'с'ачни^и / м'е'с'ачну пр'і'п'і'ску / пр'і'п'і'сал'і^и м'ен'е там // дал'і^и м'ен'е^и ў ш'кол'е^и / д'в'е'с'т'і^и два'нацата ш'кола / у'боршч'і^ицоў / ну там у'боршч'і^ици^и бул'і^и ўс'е^и / 'полни^и 'округ буў // а йа ўже так / по кор'і^идору ход'і^ит' до / д'е'то бу'маж'ку / д'е хто шо ўже к'і^ин'е да'к / по'дб'і'раг' у'же // с'ем'е'с'ат рубл'е'і / тр'і'душ'і^и / йа по'йе'ха'ла / п'ер'ем'е'нк'і^и н'е у'з'ала / от // шо ти'йе с'ем'ес'ат рубл'е'і? // і ц'е так / йаг звон'ок зозвон'і^ит' // от йа ч'асто т'еп'ер' с'і^ижу і ўспом'і^инайу / г'рамотни'йе л'уд'і^и / ўч'они'йе л'уд'і^и / покон'ч'ал'і^и ін'с'т'і^итут / бул'і^и ба'гато но'а'чи то'а'ни'йе / ба'гато 'разв'і'ти'йе // йа б 'даже хот'і'ела / шоп ти'йе москв'і'ч'і^и мо'у 'голос почул'і^и / ч'есно / ч'есно йа вам говору // йак при'д'оца ўстр'ет'і^ица / іду'т' ўже о'ни^и с'класо'ў / у'же на' / на' п'ер'ерву в'уч'і'т'ел'с'ку / йа іду по с'у'і сторо'н'е^и і ўч'і'т'ел' ід'е / 'того / по с'у'і сторо'н'е^и // он раз / на' ту сторо'ну п'ереб'е'га'йе / шоп со мно'і н'е стр'і'е'ца / шоб н'е ноб'раца 'атома // нос'токо ўже м'і^и на'п'і'товани'йе 'думол'і^и 'атомом ти'м / о'ни^и ж г'рамотни'йе / у'ч'они'йе / на'ч'і'то'ани'йе // м'і^и н'е з'нал'і^и до с'ого ўр'ем'йа / шо то'к'е 'атом / от // йо'го ж н'е в'і'дно / с'е ж н'е то шо с'н'е'г / там рос'таў / а там йе / да н'е ўступ'і^иш у 'його // а д'е о'но л'е'ж'і^ит' / Бог йо'го св'а'ти^и з'на'йе // йа побу'ла дв'е^и н'ед'ел'і^и / до пр'і'хожу / до на' с'естру ко'жу / «н'е м'е'сто мн'е мо'йо с'естр'і'ч'ко там» // і ў Моск'в'е^и йес'ц' могоз'і^ин «Ол'і'мп» / о'с'е дл'а с'і'х ч'емп'і'оно'ў / о'с'е шо / е / ў 'боксі^и / до с'е хвут'боли^и і'гра'йут' до ўс'е // і там / с'ест'ра пошла / догово'р'і'лас'а с' мужом / а ў м'ен'е 'токо о'д'і^ин 'паспорт буў / доку'менто'ў н'і'йак'і'х н'е було / бо йа ж йе'ха'ла на' / на' с'утк'і^и ч'і^и на' д'войе / ту'да і на'зад // йон 'каже / пус'ка'й пр'і'ход'і^ит' / йа пр'і'шла / от // он го'вори'т' / «шо пр'і'вас йе?» // ко'жу / «о'д'і^ин 'паспорт» / «ну і хоро'шо» / да // пр'і'н'а'о'ў м'ен'е на' ро'боту у'боршч'і^ицойу / йа поро'бото'ла / даі Бог 'йо'му здо'роўйе / і л'егку с'тарос'т' / он у м'ен'е / он п'ер'едо м'нойу н'е стаў так йак д'і'р'ектор / так йак он на'чал'н'і'к / а он стаў 'бат'ком 'ру'дни'м // в'і^и н'е 'мож'ет'е со'б'е пр'е'ц'тав'і'т' / он стаў 'ру'дни'м 'бат'ком м'ен'е^и / і 'може б 'ру'дни^и 'бат'ко так н'е

й нема, бо в нас нема ніякеї зв'язі». Они всюдою перекрили і звонкі, гудкі все, щоб не зазнала Омеріка. А Омерика вперьод передала чім... чім наши соопщілі.

Ну і токім путьом не було чім добраца, і я осталась. Пошли мі в раїсполком. Там мене сразу на роботу определілі, а деток у школу. На треті день деті в школу пошли і я пошла на роботу. Далі мене місячни... місячну пріпіску, пріпісали мене там.

Далі мене в школе – двесті дванацата школа – уборщіцой. Ну, там уборщіці булі все, полни округ був. А я вже так, по корідору ходіть до де-то бумажку, де хто шо вже кіне – дак підбірають уже. Семесят рублей, трі душі, я поехала, переменкі не узяла, от. Шо тие семесят рублей?

І це так – яг звонок зозвоніть... от я часто тепер сіжу і вспомінаю – грамотніе люди, вчоніе люди, покончалі інститут, булі багато ночитоніе, багато развітіе... я б даже хотіла, шоп тие москвічі мой голос почулі – чесно, чесно я вам говорю. Як прідьоца встретица, йдуть вже они с класов, уже на... на перерву в учітельську, я йду по сюй стороне і вчитель іде, того... по сюй стороне. Он – раз! – но ту сторону перебегає, шоп со мной не стріцца, щоб не нобраца атома. Ностоко вже мі нопітованіе, думолі, атомом тим. Они ж грамотніе, учоніе, начітоніе. Мі не знали до сього врем'я, шо токе атом, от. Його ж не відно, се ж не то шо снег там ростав, а там є, да не вступіш у його. А де оно лежіть, Бог його святи знає.

Я побула две неделі, до пріхожу до на сестру кожу: «Не место мне, мойо сестрічко, там». І в Москве есць могозін «Олімп», осе для сіх чемпіонов, осе шо є... в бокси, до се хвутболи іграють, до все. І там... сестра пошла, договорілася с мужем, а в мене токо одін паспорт був, документов ніякіх не було, бо я ж ехала на... на суткі чі на двоє, туда й назад. Йон каже: «Пускай приходіть».

Я прішла, от. Он говорить: «Шо прі вас є?» Кожу: «Одін паспорт.» – «Ну й хорошо.» Да. Приняв мене на роботу уборщіцой, я пороботола... дай Бог йому здорове, і легку старость – он у мене, он передо мною не став так як діректор, так як он начальник, а он став батьком рудним. Ві не можете себе прецтавіть, он став рудним батьком мене,

одн'ос':а / йак он одн'ос':а // н'е 'токо он / а ўс'ей кол'ект'і'ў /
 ўс'ей кол'ект'і'ў / мо'аго'з'і'н там 'дуже гро'мадни' // пр'іш'ла йа
 но'а роботу / поро'бі'ла ти'ж'ен' // і ц'е так / ч'і'н он 'може при'ко'заў
 д'е'ўчата'м // ц'е / там сто'лова була / о'ни' по 'оч'еред'і'н /
 продо'ўчи' / ўже о'б'е'д с'о'б'е' гот'ові'л'і'н // ц'е йак 'токо / так /
 «Дон'і'лоўна / хо'д'е'т' с'на'м'і'н но'а 'кухн'у / і 'буд'е'т'е нам сво'йе
 ук'раїнс'к'і' боршч'і'н гот'ові'т' / во'р'ен'і'к'і'н / от / е // то'к'е
 'буд'е'т'е / шо ві'н 'дома гот'ові'л'і'н / т'е і нам помо'гайт'е // но'а
 Ук'раїн'і'е 'кажут' шо 'дуже ў'кусно гот'ов'е'т'» / «йак хто» / да // ну
 і о'то у м'е'н'е од'на ду'ма / в'е'к гор'е'вала / са'ма ст'рої'е'лас' / йа
 на'ча'ла ст'рої'е'ца / м'е'н'і'е бу'ло п'ат'нацо'а'т' год' / н'і'н б'рата /
 н'і'н дво'й'уру'одно'го / н'і'н 'ру'одно'го // пої'ду ў л'е'с / хо'жу кру'том
 д'ер'е'ва / 'роўне / б'е'ру со'к'і'е'ру / со'к'і'е'ро'у ру'байу / на'ч'і'най'у
 од з'ем'л'і'н ру'бат' / док' ік са'мої з'ем'л'і'е ру'байу // а ўже 'кончу
 ру'бат' / док у'же на'о 'м'е'тер / ві'ш'і'нни' // по'п'робу'ї йо'го
 со'к'і'е'ро'ї / п'ат'нацо'а'т' год' / д'е'цк'і'н ум / шо ж йа шч'е то'ди'
 'там'і'ла // а на'н'ат' н'е бу'ло ко'го / і хто чу'жи'п'о'ўд'е за'од'аром
 ро'бі'т' // ну по'ст'рої'ла 'хату / то'ку 'хату од'гро'хала шо і
 ку'ди' / да // о'ни' ўже 'бач'ат' йак о'то йа ўже / за'с'муч'ена
 с'е'жу / о'ни' ўже бі'і'ст'р'еї м'е'н'е'а гу'кайт' / то «хо'д'е'т' у сто'лову» /
 то «нам 'п'е'с'ні'н ро'ска'зуї'т'е» / то «нам / шо ві'н 'мал'і'н / шо ві'н
 д'ер'жал'і'н / шо то'го» / о'так м'е'н'е д'ер'жал'і'н у в'ел'і'нко'м /
 в'ел'і'нко'м / по'ўд'ер'жа'койу в'ел'і'нкойу // по'то'м поро'бі'ла йа
 'м'е'с'а'ц' / ді'р'ектор с'еї ві'зи'вай'е м'е'н'е до с'е'б'е ў ко'бі'н'ет' /
 «зо'їд'і'т'» / йа зо'хо'жу // і ў м'е'н'е пон'і'май'е'т'е / у м'е'н'е сл'ози'
 но'а о'ч'ах / і ў м'е'н'е мо'роз'а по'си'пл'... / по 'т'е'лу їд'е // тут / там
 же ж йа полу'чала с'е'мд'ес'а'т ру'бл'еї / а тут у'же д'ев'а'носто' /
 у'же на'о два'о'цатку ж 'бо'ўше / а ў то'ди' за'о т'е ў'рем'йа д'вацо'а'т'
 ру'бл'еї / мо'жна ж бу'ло шо гет' куп'і'т' / да // он / «про'ход'а'т'е /
 с'е'їдайт'е» / ко'жу «н'е / спо'с'і'бо / йа по'сто'й'у» / «со'ді'т'ес'
 со'ді'т'ес'» / і м'е'н'е // йа н'е 'рада / а сл'ози' у м'е'н'е так і
 пот'ек'л'і'н / ко'жу «ві'н м'е'н'е 'буд'е'т'е ро'шч'і'т'ови'ват'?» // а он
 погл'е'д'е'ў но'а м'е'н'е до 'каже // «н'і'н / йа вас н'і'нко'да н'е
 ро'шч'і'нта'йу // ос' вам бо'мага / ос' вам 'ручка / со'ді'т'ес' п'і'ши'т'
 за'йа'ўл'ен'е'й'е» // а мн'е'ї 'ду'маї'еца / шо це он 'буд'е но'а
 ро'шч'от' / шо'б йа п'і'н'сала за'йаву // «ві'н 'каже з'най'е'т'е 'Ан'а
 Дон'і'лоўна / у нас н'е хва'от'ай'е продо'ўцо'ў / ві'н 'буд'е'т'е ч'і'сл'і'ца
 продо'ў'цом» // ко'жу / «Господ'і'н / йа н'е 'конч'і'ла ч'е'ти'р'і'н
 класи' / йо'а'к'і'м же ж йа продо'ў'цом 'буду?» / і / сл'е'зами'
 зо'л'і'н'вай'ус' / н'е мо'гу йе'му і сло'ва про'мові'т' // он го'вори'т' /

і може б рудни батько так не одньосся, як он одньосся. Не токо он, а всей колектів, всей колектів. Могозін там дуже громадни. Пришла я но роботу, поробіла тижень...

І це так, чі он може приказав девчатам. Це... там столова була, они по череді, продовци, вже обід себе готовілі. Це як токо – так: «Доніловна, ходеть с намі но кухню і будете нам своє українські борщі готовіть, воренікі, от... е... токе будете, шо ві дома готовілі, те і нам помогайте. Но Україні, кажуть, шо дуже вкусно готоветь» – «Як хто»... Да.

Ну і ото у мене одна дума: век горевала, сама строелась... я начала строеца, мені було п'ятнацоть год, ні брата, ні двоюрядного, ні рудного. Пойду в лес, хожу кругом дерева, равне, беру сокіру, сокірою рубаю, начінаю од землі рубать, док ік самой землі рубаю. А вже кончу рубать, док уже на метер вішіни. Попробуй його сокірой, п'ятнацоть год, децкі ум – шо ж я ще тоди тяміла. А нанять не було кого, і хто чужи пойде задаром робіть. Ну, построїла хату, току хату одгрохала, шо й куди, да.

Они вже бачать як ото я вже зосмучена сежу, они вже бістрей мене гукають, то «ходеть у столову», то «нам песні розкажуть», то «нам, шо ві малі, шо ві держалі, шо того» – отак мене держалі у великом, великом... поддержкою великою.

Потом поробіла я місяц, діректор сей візиває мене до себе в кобінет. «Зойдіть». Я зохожу. І в мене, понімаєте, у мене сльози но очах... і в мене мороз посипль... по телу йде. Тут... там же ж я получала семдесят рублей, а тут уже дев'яносто, уже на двацатку ж больше, а в... тоди за те время двацоть рублей – можна ж було шо геть купіть, да. Он: «Проходьте, сядайте». Кожу: «Не, спосібо, я постою» – «Содітесь, содітесь». І мене... я не рада, а сльози у мене так і потеклі. Кожу: «Ві мене будете роштітовивать?» А он погледев но мене до каже: «Ні, я вас нікода не роштіаю. Ось вам бомага, ось вам ручка, содітесь пішитъ заявленее». А мне думаєца, шо це он буде но рошот, щоб я пісала заяву. «Ві, – каже, – знаєте, Анна Доніловна, у нас не хватає продовцов, ві будете чісліца продовцом». Кожу: «Господі, я не кончіла четири класи, йокім же ж я продовцом буду?» І слезами золіваюсь, не могу ему й слова промовіть. Он

«н'є / ві^и йак ході^илі^и с^ш ш^иваброї / так і буд'єт'є ході^ит' / ну да^ок коп'і^єка / коп'і^єка вам ^инада» // йон у^иже проді^икто^иваў / йа но^ап'і^исала за^ойа у^ил'єн'є^ийє // йа ўже стала полу^ичат' сто д^ивац^ат' рубл'єй // ну п^ираўда / продоў^ицам йа шо бачу / л'уд'єй ^иоч'єред' в'єл'і^ика / продоў^иці ўже н'є ўсп'євайут' // о^ині шчи^итайут' г^ирош'і^и / при^ині^имайут' г^ирош'і^и // а йа ўже / то м'йа^ича по^идам / то лі^иж'і^и по^идам / то кон'к'і^и по^идам / ото^ик'є^и / йа ўже но^а по^ид'нос'є була / і уб'і^ирала // по^ито^им дв'є^и н'єд'є^илі^и йа поро^иб'і^ила там / он прі^иході^ит до м'єн'є до ^икаже // «До^ин'і^илоўна / ві^и ч'єр'єз^и д'єн' роботойєт'є?» / ко^ижу «да / ч'єр'єз^и д'єн'» // «док йак ^ибуд'є п'єр'єрва / йа вас пов'єду с но^ивойу роботойу позно^иа^икомл'у / буд'єт'є но^а двох роботах / шоб ві^и д'єн' н'є / роботойєт'є а д'єн' гу^ил'айєт'є // док буд'єт'є і там сто д^ивац^ат' рубл'єй полу^ичат' / а ц'є дл'а вас в'єл'і^ика коп'є^ика буд'є // д'в'єс'т'і^и сорок рубл'єй / у т'є ўр'ємйа / прі^и Со^ийузу / ^иБоже мо^иў / да // на^о мосто^ип^ировод'є / і там же ж но^а м'є^ис^иц'є / йа там так і робота^ила // і до^иб'і^и... / он до^иб'і^иўс'а / стаў п'і^исат' / стаў ход'і^итаіствовот' / м'єн'є до^ивал'і^и двох^икомнотну ў Моск^ив'є^и кво^ирт'і^иру // а си^инок мо^иў ско^изаў / «мамо / ти^и ж у Моск^ив'є^и н'і^изаш'чо н'є буд'єш / ти^и ж прі^ив'і^ичайна ў с'єл'є^и // у з'єм^ил'є^и роботат' / ко^иров'і^и до^ийіт' а^ибо т'єл'ата догл'є^идат' / о^иц'є тво^ийа прох'в'єс'і^ийа // но с^и сумка^ими по ета^ижах ход'і^ит' / ти^и н'є прож'і^ив'єш тут» // по^идумала / до ^икаже / «мамо / ти^и по^идumo^иї / с^ико^ил'к'і^и ў нас у ^иМашов'і^и коло ^ихаті^и було ц'в'є^ит'о^иў ^иразні^их» // йа і тут / хай он іскаже о^из'о ^иГан'а / шо йа і тут со^ид'і^ила / ц'є ў с'у^иом го^иду / шо на^ичал'і^и газ в'єс'т'і^и док с'є / док н'є ^иможна було со^ид'і^ит' / по^ир'і^ил'і^и / по^ико^ипал'і^и / от // «а ти^и ў Моск^ив'є^и н'є буд'єш ж'і^ит'» // по^идумала йа / по^идумала / до при^ийє^ихола ў Луко^иш'і^и / до жи^иву ў Луко^ишах // д'є^итк'і^и роз'і^иш'л'і^ис' / при^ийє^иж'айут' / помо^игайут' / о // до і слава ^иБогу // о^иц'є то^ика мо^ийа жи^ис'ц' прош'ла / ^иоч'єн' ^игоркайа // ну шо ж з^ироб'і^иш / ко^иму ^инада рай'єват' / а ко^иму гор'єват' / ну йа / так мо^игу ско^изат' / йа од^ині^им ш'часл'і^ива / за^и д'є^иток //

говорить: «Не, ві як ходілі с шваброй, так і будете ходіть. Ну дак копійка, копійка вам нада». Йон уже продіктовав, я нопісала заявленее. Я вже стала получать сто двацоть рублей. Ну, правда, продовцам я шо бачу – людей очередь велика, продовци вже не успевають... они щитають гроші, принімають гроші, а я вже то мяча подам, то лижі подам, то конькі подам, отоке-о. Я вже но подносе була і убірала.

Потом две неделі я поробіла там, он пріходіт до мене до каже: «Доніловна, ві через день роботоете?» Кожу: «Да, через день». «Док як буде перерва, я вас поведу с новою роботою познакомлю. Будете но двох роботах, щоб ві день не... роботоете, а день гуляете. Док будете й там сто двацоть рублей получать, а це для вас велика копейка буде». Двесті сорок рублей – у те врем'я, прі Союзу, Боже мой, да. На мостопроводе, і там же ж но месце, я там так і работала.

І добі... он добівся, став пісать, став ходотайствовоть, мене довалі двохкомнотну в Москве квартіру. А синок мой скозав: «Мамо, ти ж у Москве нізащо не будеш, ти ж прівічайна в селе. У земле роботать, корові доїть або телята догледать – оце твоя прохвесія. Но с сумками по етажам ходіть, ти не проживеш тут». Подумала... До каже: «Мамо, ти подумой, сколькі в нас у Машові коло хати було цветов разних». Я й тут, хай он іскаже озьо Ганя, шо я й тут соділа; це в сьом году, шо началі газ весті, док се... док не можна було содіть – порілі, покопалі, от. «А ти в Москве не будеш жіть».

Подумала я, подумала, до приехала в Лукоші, до живу в Лукошах. Деткі розішлісь, приежжают, помогают, о. До й слава Богу.

Оце тока моя жисць прошла, очень горкая. Ну шо ж зробіш – кому нада раевать, а кому горевать. Ну я так могу скозать: я одним щасліва – за деток.

Басюк Валентина Григорівна, 1963 р.н., освіта середня спеціальна.

Записано 12.12.01 у м.Києві.

163. — Це вірш / йа'кий йа чи'тала в Україн'с'кому 'дом'і //
 Їс'і 'в'ікна 'вибит'і і 'в'ітер там свис'тит' /
 ко'лиска де мо'йа ко'лис' ви'с'іла //
 а дуб мо'ї с'торож сам_о'дин сто'їит' /
 і 'б'іла 'хата 'наша почор'н'іла //
 тра'ва су'ха по'душкою їмос'тилас' /
 ї дво'р'і де мор'і'жок ко'лис' зрос'та'ї //
 і 'йаблун'ка ї са'дочку похи'лилас' /
 йа'кий їже 'зо'їс'ім занед'баниї ста'ї //
 а ї'зимку скаже'н'їйуч'і мо'рози /
 їсе 'хочут' з'нишчити і с'н'ігом замес'ти //
 в'ідром ко'лод'азним їже 'виплакан'і с'л'ози /
 во'ди хо'лодної не'ма ко'му нес'ти //
 поск'рипуют' ї хл'ї'в'і їц'ї'л'ї'ї д'вер'і /
 на 'вишках 'с'іна т'рохи зберег'лос' //
 хто ж нас в'їд'а'ї чор'нобил'с'к'її хи'ї'мер'і /
 шчо 'кинути їсе 'р'їдне дове'лос'? //
 прос'ти нам дубе_д'руже шчо ос'та'їс'а /
 мо'ї сирот'а н'їд н'лотом наза'їж'ди //
 а'ле і нам не'легкий хрест д'їс'та'їс'а /
 їо'го нам т'реба їсе жи'т':а нес'ти //

(164). З: Це у вас там дуб біля хати?

— Не п'росто б'їл'... / ну_їда / у д'вор'ї'ї //

З: Розкажіть про нього.

— 'Дуже 'дуже та'кий віко'вий дуб / в'їн на їс'їх фото'граф'їях
 у нас їе // їо'го щч'е посадив е^а: / не 'можу 'точ'но ска'зати хто / а'ле"
 йа 'дума'ї / шо так ви'ходит' шо п'рад'їд мо'го 'бат'ка їж'е // от // і
 споч'атку / ну це їс'ї зна'їут' / це так / с покол'їн'а ї покол'їн'а
 рос'казу'їут' шо / споч'атку їо'го там обр'їза'ї нап'риклад_ там
 прапрап'рад'їд_ / 'ножничками / шоб в'їн бу'ї та'ки^ї / вер'х'ї'ї'ї /
 к'рона / кругл'ен'ка та'ка / к'рона // 'пот'ї'їм їж'е не доста'вали / ну
 'ножниц'ами обр'ї'їзали / 'пот'ї'їм ко'с'ойу об_кошу'вали // в'їн та'ки^ї
 полукругли^ї бу'ї // а 'пот'ї'їм їж'е ж 'їасно шо їж'е н'ї'ї'ї'ї як не
 доста'вали / то в'їн їж'е так і 'вир'їс' // в'їн пр'амі пр'амі сто'їбур і

Басюк Валентина Григорівна, 1964 р.н., освіта середня спеціальна.

Записано 12.12.01 у м.Києві.

163. — Це вірш, який я читала в Українському домі.

Всі вікна вибиті і вітер там свистить,

Колиска де моя колись висіла.

А дуб, мов сторож, сам-один стоїть,

І біла хата наша почорніла.

Трава суха подушкою вмостилась

В дворі, де моріжок колись зростав;

І яблунька в садочку похилилась,

Який вже зовсім занедбаний став.

А взимку скаженіючі морози

Все хочуть знищити і снігом замести.

Відром колодязним вже виплакані сльози —

Води холодної нема кому нести.

Поскрипують в хліві вцілілі двері,

На вишках сіна трохи збереглось...

Хто ж нас віддав чорнобильській химері,

Що кинути все рідне довелось?

Прости нам, дубе-друже, що остався

Мов сирота під плотом назавжди.

Але і нам нелегкий хрест дістався —

Його нам треба все життя нести.

(164). З: *Це у вас там дуб біля хати?*

— Не просто біля... ну да, у дворі...

З: *Розкажіть про нього.*

— Дуже-дуже такий віковий дуб. Він на всіх фотографіях у нас є. Його ще посадив е—є... не можу точно сказати, хто... але я думаю, що так виходить, що прадід мого батька вже, от. І спочатку, ну це всі знають, це так с покоління в покоління розказують, що... спочатку його там обрізав, наприклад, там прапрапрадід ножничками, щоб він був таки... верхівка, крона... кругленька така крона. Потім вже не доставали. Ну, ножницями обрізали, потім косою обкошували — він таки полукругли був. А потім вже ж ясно, що вже ніяк не доставали — то він вже так і виріс. Він прямі-прямі стовбур і величезне на все... на

величезне на ўсе... / на вес' дві^ир гі^ил'а таке // знайете / ну ў нас так / дуб^а це ну так йак член нашої^и с'ім'и^и (сміється) / не знайу / ві^ин таки^и був у нас заўжди^и / ну стої^ит' / стої^ит' і ўс'і / бі^ил'а н'ого ўсе / і дитинство пройшло і ўсе // от // ну ос' таке //

165. — Йа 'можу зачитати шч'е о'дин в'ірш // там / ни^ама там ни пр... н'і про село / але це так йак 'наче спогади / про імен:о с'в'ат'веч'ір //

Зо^ар'а з'їш'ла / мо^ароз аж бли^иско^итит' //
а ў 'хат'і тепло 'затишно і при^ив'ітно //
с'в'іча перед і^иконами го^ирит' //
і на ду^иш'і^и так 'рад'існо і с'в'ітло //
а на сто^ил'і два^инац':ат' страў сто^иїт' //
і вишче ўс'іх ку^ит'а ў гли^ин'ан'їй 'мис'ц'і //
ви^исит' ў кут'ку пу^ичок па^ихучих траў //
ў кор^изиноц'і / не^имоў ди^ит'а в ко^илис'ц'і //
гу^икаймо Мо^ироза до ку^ит':і //
здо^ироўяа п^иросим ў 'Господа сво^иго //
с'в'а'та ве^ич'ер'а / ўсе по^игане в забу^ит':і //
Хри^истос на^иро^ижуйе^иц'а! / с'ла^ив'імо Йо^иго! //

166. 3: А ви своєю говіркою не пробували писати? Чи важко?

— Не / не 'важ^ако // йа цеї в'ірш про дуб / йа його поч'ала пи^исати бу^ила на своїй го^ив'ірц'і / але пот'і^им залишила // ну / так подумала / ну йак ска^изат' // от коли ми погово^ирили то^иди з 'вами / то^иди шч'е / 'дек'іл'ка 'рок'іў на^изад / йа так п'ід ўп^иливом ц'їейі нашої роз'мови / поч'ала бу^ила / але зрозу^им'іла шо це / ну йак? / це треба щоб те шо пи^ишеш / це бу^ило щоб 'вистраждане щоб це бу^ило // а йа 'мабут' у^иже наст'іл'ки / ну 'мож'е мо^илоде покол'ін'а / йаке в'ідіш'ло так^иот в'ід та^ики^их 'корні'ў / і йа подумала шо це / ну 'може 'бути та^ики трошки фал'ш 'наче // ну не знайу / то^иму йа не с'тала / йа зрозу^им'іла шо ви 'може чекали шо це на го^ив'ірц'і на^иписано / так? // 'так^ишо не^има ў 'мене та^ик'і^их в'ірш'і^иў / йа^ик'і^и бу^или б на^иписан'і^и на го^ив'ірц'і 'машеу^ис'к'і //

3: А якісь чернетки у вас лишилися?

— Там де йа пи^исала? / йа^ик'шо йа з^инаїду / йа обо^иўйаз^иково перетелефону^ийу і зачитайу / але 'зараз йа не 'можу сказа^ити шо дес' / шо п^ир'амо от во^ино ле^ижит' і йа його 'можу ўз'ат' // ... //

весь двір гілля таке. Знаєте, ну, в нас так... дуб — це, ну так як член нашої сім'ї (*сміється*). Не знаю, він таки був у нас завжди. Ну, стоїть-стоїть і всі... біля нього все — і дитинство пройшло, і все... От. Ну, ось таке...

165. — Я можу зачитати ще один вірш. Там нима там ни пр... ні про село, але це так як наче спогади... про іменно свят-вечір...

*Зоря зійшла, мороз аж блискотить,
А в хаті тепло, затишно й привітно,
Свіча перед іконами горить —
І на душі так радісно і світло.
А на столі дванадцять страв стоїть
І вище всіх куття в глиняній мисці;
Висить в кутку пучок пахучих трав
В корзиноці — немов дитя в колиці.
Лукаємо Мороза до кутті,
Здоров'я просим в Господа свого...
Свята вечерея — все погане в забутті.
Христос народжується! Славимо Його!*

166. З: *А ви своєю говіркою не пробували писати? Чи важко?*

— Не, не важко. Я цей вірш про дуб... я його почала писати була на своїй говірці, але потім залишила. Ну, так подумала... ну, як сказати... от коли ми поговорили тоди з вами, тоди ще, декілька років назад, я так під впливом цієї нашої розмови почала була, але зрозуміла що це... ну як?... це треба, щоб те, що пишеш... це було щоб вистраждане щоб це було. А я, мабуть, уже настільки... ну, може, молоде покоління, яке відійшло так от від таких корнів... і я подумала, що це... ну, може бути таки трошки фальш наче. Ну, не знаю. Тому я не стала. Я зрозуміла, що ви, може, чекали, що це на говірці написано, так? Так що нема в мене таких віршів, які були б написані на говірці машевські...

З: *А якісь чернетки у вас лишилися?*

— Там, де я писала? Якщо я знайду, я обов'язково перетелефоную і зачитаю. Але зараз я не можу сказати, що десь... що прямо от воно лежить і я його можу взяти...

3: А зараз, дивлячись на текст...

— Йа зрозу^міла //

Зо^ап^алака^ола зо^ашу^ме^іла / 'т^емна^йа дуб^рова //

'л^уд^і 'у 'йагоди^і н^е 'ход^ат' / н^е 'й^ед^ут' по д^рова //

дуб в^ісок^і і сто^резни^і / 'го^улка^мі^у х^ітай^е //

з 'в^етро^ум 'с^іл^ни^м йо^ун го^мон^іт' / і йо^го п^ітай^е //

'в^ет^ер 'с^іл^ни^і / 'в^ет^ер б^істри^і / ти^і кру^гом л^етай^{еш} //

чо^го 'л^уд^і 'у л^ес н^е 'ход^ат' / 'мо^же ти^і хот^ь з^най^{еш}? //

'в^ет^ер 'дубу 'т^іхо 'каж^е / 'у 'л^уд^і 'го^ре с^тало //

у с^торо^ну до^леку^йу / йі^х позо^ак^ідало //

і но^а к^ри^лах б^іл^ет^елі^і / до 'ро^удно^го 'до^му //

бо 'у чу^жи^ні^е н^е 'хо^че^ця / про^жи^ват' н^іко^му //

та до^дому н^е в^ер^ну^ц:а^е / бо н^е сво^йа 'вол^а //

то^ак^е 'маб^іт' 'йі^хн^е ш^час^те / то^ака 'йі^хн^а 'дол^а //

зо^ажу^рі^у 'у^се^а дуб з^ел^ени^і / н^із^ако пох^ілі^у 'у^се^а //

за^о 'л^уд^і / зо^а 'ро^удну 'з^емл^у / 'т^іхо по^мо^лі^у 'у^се^а //

п^ут^хо^лі^у 'мо^лі^тву 'в^ет^ер / да^о і по^но^с до 'Бо^га //

зо^аро^стай^е по^ли^н 'з^ел^е:ем / до 'л^есу до^рога //

167. — Україїнс^ка м^ова ме^ні / п^росто во^на бу^ла ме^ні / ну так / ну йа не^н з^найу / ме^ні так зда^вало^са / шо йа 'думайу / ну йаг же це / йа 'за^ужди так 'думала / ну йаг же це / чо^го у нас та^койу / ну не^нгар^нойу / ме^ні то^ді зда^вало^с 'мовойу / роз^мо^ул^айут' / йак^шо йе та^ка 'гар^на / та^ка с^пі^вуча україїнс^ка м^ова // йа 'дуже за^читу^валас' / там і 'Лес^а Україїн^ка / ну і 'у^са клас^ика / йа пе^ре^чи^тала // ме^ні 'дуже по^добалас' о^ца та^ка / ну йа не^н з^найу / ме^ні 'за^ужди це бу^ло так йак / з^найте / почи^най^ш роз^мо^ул^ат' / йак 'п^іс^на / йак 'п^іс^на / 'то^бто чи^тати // йа йі^йі сп^ри^мала так // а: / ну ро^сі^йс^ка / так во^на ме^ні бу^ла / та^ка // оф^іц^іал^на та^ка йа^кас' // гар^кава во^на ме^ні бу^ла / йак в^ід^рубане шос' та^ке //

3.: А пізніше ставлення до своєї говірки змінилося?

— 'Пот^ім зм^інило^са // 'пот^ім ме^ні / ко^ли йа у^же бу^ла / на^при^клад / йа 'до^уго не^н 'йі^ду до^дому / ме^ні // ну 'за^гал^і йа 'за^ужди 'дуже л^уби^ла ста^рих л^уде^і // по^гово^рити з^а ста^ройу л^уди^нойу / це бу^ло / йа при^йї^жала там в^ід^відат' // ... // м^і чоло^вік 'каже / ну от 'нав^іт' про ц^ю к^ниж^ку / «ко^му во^но по^тр^ібе^н? / ну го^вор^ат' і го^вор^ат' 'л^уд^і там шос' / во^ни 'думайут' і 'думайут' / йа^ке ко^му 'д^іло там?' // а ме^ні 'за^ужди бу^ло ц^іка^во / йак це

З: А зараз, дивлячись на текст...

— Я зрозуміла...

*Зоплакала, зошумела темная дуброва,
Люді в ягоди не ходять, не єдуть по дрова.
Дуб вісокі і сторезни голками хітає,
З ветром сильним йон гомоніть і його пітає:
Ветер сильни, ветер бістри, ти кругом летаєш.
Чого люди в лес не ходять? Може, ти хоть знаєш?
Ветер дубу тіхо каже: в людей горе стало,
У сторону долекую їх позокідало.
І но крилах бі летелі до родного дому,
Бо в чужині не хочеца прожівать нікому.
Та додому не вернуцца, бо не своя воля;
Токе, мабіть, їхне щастє, тока їхня доля.
Зожурівсе дуб зелени, нізко похілівсе,
За людей, зо родну землю тіхо помолівсе.
Путхопів молитву ветер да й поньос до Бога.
Зоростає полин-зеллем до лесу дорога...*

167. — Українська мова мені... просто вона була мені... ну так... ну я не знаю, мені так здавалося, що я думаю: ну яг же це... я завжди так думала: ну яг же це, чого у нас такою... ну, негарною, мені тоді здавалось... мовою розмовляють, якщо є така гарна, така співуча українська мова.

Я дуже зачитувалась... там і Леся Українка, ну і вся класика – я перечитала. Мені дуже подобалась оця така... ну, я не знаю... мені завжди це було так, як... знаєте, починайш розмовлять... як пісня, як пісня... тобто читати. Я її сприймала так. А-а... ну, російська, так вона мені була така, офіціальна така якась. Гаркава вона мені була, як відрубане шось таке.

З.: А пізніше ставлення до своєї говірки змінилося?

— Потім змінилося. Потім мені, коли я уже була... наприклад, я довго не їду додому, мені... Ну, взагалі я завжди дуже любила старих людей. Поговорити з старою людиною, це було... Я приїжджала там відвідать... Мій чоловік каже, ну от навіть про цю книжку: «Кому воно потрібне? Ну, говорять і говорять люди там шось, вони думають і думають – яке кому діло там?» А мені завжди було цікаво, як це сказала

скажала ста́ра л'у́дина / от д'ід це ме^ні ро́ска́зуваў ц'і і́стор'і́й / то
 йа мо́гла н'і́ч ц'і́лу не^и с'пати / шо́б це там по́слухати // і по́т'ім у́же
 з^а часо́м / з п'лино́м ча́су ме^ні дуже не^е хва́тало ц'о́го // ко́ли йа
 при́йїж'а́ла до́дому / ну це ў́же ту́ди / ў Лу́каш'і^и // і от не^и так от
 нап'ри́клад / ну не^и з 'Ван'іно́ўйу 'мамо́йу / з 'бабо́йу Хри́стинойу // а
 от та^оки́ми ста́рими л'уд'і́ми / та́кими йа́к 'баба́ Кате́рина о́ц'а
 ж / 'по́т'ім 'баба О́лена шо ў́мерла / пам'я́тайете? / ну це 'баба
 О́лена / йа́ка / ну там ў́с'ак'і приго́в'ірки / ну і во́на там 'наче
 л'іку́вала // це мо́го / ну / 'р'ідного 'ку́ма ба́бус'а // йі́йі ўну́к Ва́сил'
 хре́стиў мо́йу Ок'санку / і так ми с'п'і́лкува́лис'а / то ме^ні дуже
 бу́ло ц'і́каво / йа́к во́ни от розмоў'ла́йут' // і от ме^ні йа́к бу́ло
 ко́лис' ў даўни́ну // це йа с'і́дала / п'ідпи́рала шчо́ку ру́койу
 (смі́ється) / ме^ні бу́ло ц'і́каво / слуха́ла // і по́т'ім то́ді йа при́йїж'а́ла
 на́зад у́же ў 'Кийі́у / то йа 'наче побу́вала дес' до́ма там / ў
 се^нлі́ // з 'мамо́ўйу // ну ўзага́л'і бу́ло ц'і́каво з^а ста́рими л'уд'і́ми /
 йа́к во́ни го́вор'ат' / шчо́ во́ни ро́ска́зуйут' / а йа́к бу́ло ко́лис' //
 ну 'мо́же не^и так на 'мову зве́ртала у́вагу / йа́к ме^ні бу́ло
 ц'і́каво / с'п'і́лкува́н'а та́ке / 'са́ме чисто́ / 'мо́же пси́холо́гі́чно / не^и
 з'на́йу / мо́рал'но / ў та́кому п'ла́н'і //

З.: *А вчителі мови у вас були місцеві чи приїжджі?*

— Так / йа 'хочу сказа́ти йа́краз про це́й мо́мент // йа́краз ў
 ш'ко́л'і / йа ка́жала шчо́ йа спри́ймала л'іте́ра́турну 'мову / так йа́к /
 ну йа́к л'і́пера́турна 'мова // але^и ў ш'ко́л'і // бу́ли учи́те^лі́ украї́нськойі́
 'мови / нап'ри́клад 'наша ў́чите^лка / йа́ка / ну 'перші́й клас' і / і /
 во́на і 'зара́з у Лу́кашах шчо́е ў́чите^лу́йе / ц'а 'ж'і́нка / во́на
 бу́ла м'і́сцева / м'і́сцева 'жите́л'ка // йі́йі бат'ки́ те́ж // про́бачте
 (кашля́є) / йа за́стужена // Ма́р'і́а Ма́кар'і́уна / то во́на бу́ла
 м'і́сцева / а дуже бу́ло ба́гато при́йїж'і́х л'у́деі́ // але^и то бу́ла ро́с'і́йська
 'мова / бу́ла ішчо́е од́на / то во́на те́ж бу́ла при́йїж'а́ л'у́дина / але^и
 во́на 'чисто́ на украї́нськ'і́й 'мові́ розмоў'ла́ла / і дуже ў́с'і́х / ну /
 п'ра́мо чу́т' там не^и у́казкойу ў́с'і́х шма́тала / шо́б ў́сі́ розмоў'ла́ли на
 украї́нськ'і́й 'мові́ // от // а: / м'і́ж со́бойу ў́чите^ллі́ йа́к'і бу́ли
 м'і́сцеві́ / то гео́граф'і́а / то хто́ там / йа ў́же т'ро́шки позабу́вала
 йа́к'і ў́чите^ллі́ / то те́ж бу́ло розу́м'і́єте йа́к / нап'ри́клад е: /
 розмоў'ла́йут' на уро́ці́ / ну ста́райу́ц'а там ук'раї́нську 'мову / це ж
 ви́кладач / ук'раї́нськ'о́ўйу 'мовойу ў́се // але^и 'по́т'ім на пе́ре'рв'і́ йа
 'чу́йу це́й / ц'у́ розмо́ву / зно́ў та́ки до нас зверта́н'а / у́же на
 'ламан'і́й ук'раї́нськ'і́й і / сло́во че́ре^з сло́во про́ска́куйе о́це́й
 на́ш по́л'і́с'к'і́й / по́л'і́с'ка ц'а 'мова // але^и бу́ла ў́чите^лко́ўйу /
 класни́м ке́р'і́уни́ком у нас / 'ж'і́нка йа́ка бу́ла с Полта́вськойі́ 'обло́ст'і́

стара людина. От дід це мені розказував ці історії, то я могла ніч цілу не спати, щоб це там послухати. І потім уже з часом, з плином часу мені дуже ни хватало цього. Коли я приїжджала додому, ну, це вже туди, в Лукаші... і от не так от, наприклад, ну, не з Ваніною мамою, з бабою Христиною... а от такими старими людьми, такими, як баба Катерина оця ж... потім баба Олена, що вмерла. Пам'ятаєте? Ну, це баба Олена, яка... ну, там всякі приговірки, ну і вона там наче лікувала. Це мого... ну, рідного кума бабуся. Її внук Василь хрестив мою Оксанку, і так ми спілкувалися. То мені дуже було цікаво, як вони от розмовляють. І от мені як було колись в давнину. Це я сідала, підпирала щоку рукою (*сміється*), мені було цікаво, слухала. І потім тоді я приїжджала назад уже в Київ, то я наче побувала десь дома там, в селі. З мамою. Ну, взагалі було цікаво з старими людьми, як вони говорять, що вони розказують, а як було колись. Ну, може, не так на мову звертала увагу, як мені було цікаво спілкування таке саме чисто, може, психологічно, не знаю... морально... в такому плані.

З.: А вчителі мови у вас були місцеві чи приїжджі?

— Так, я хочу сказати якраз про цей момент. Якраз в школі... я казала, що я сприймала літературну мову так, як... ну, як літературна мова. Але в школі... були учителі української мови, наприклад, наша вчителька, яка... ну перший клас і... і вона й зараз у Лукашах ще вчителює, ця жінка... вона була місцева, місцева жителька. Її батьки теж... Пробачте (*кашляє*), я застужена... Марія Макарівна, то вона була місцева. А дуже було багато приїжджих людей. Але то була російська мова. Була іще одна, то вона теж була приїжджа людина, але вона чисто на українській мові розмовляла... і дуже всіх, ну, прямо чуть там не указкою всіх шмагала, щоб всі розмовляли на українській мові. От. А-а між собою вчителі, які були місцеві... то географія, то хто там, я вже трошки позабувала, які вчителі... то теж було, розумієте як, наприклад е-е... розмовляють на уроці, ну, стараюця там українську мову, це ж викладач, українською мовою все. Але потім на перерві я чую цей... цю розмову. Знов-таки до нас звертання уже на ламаній українській і слово через слово проскакує оцей наш поліський... поліська ця мова. Але була вчителькою, класним керівником у нас

'родом / во'на с'уда 'виїшла до нас, 'зам'іж / то ў 'нейі зви'чайно / во'на
 розмоў'л'ала на україїнс'к'ій / але" о'це при'сутн'є було 'заўжди / йак
 ми с'м'і'ялис'я «л'и» «л'и» / л'икан'я // ну о'так // так шо йак'шо /
 йа ж, ка'жу / йак'шо це була м'іс'цева л'удина / то це було 'чисто о'так
 на'т'агнуте / ну от л'іте"ра'турна 'мова / а т'іки за'к'інчи'с'я у'рок / то
 це було по м'іс'цево'му / шос' м'іж україїнс'ким і: // во'на їде
 наприк'лад / от йа їду ў мага'зин / їде та 'сама Ма'р'ія Ма'кар'ї'на /
 'чу'ю во'на з л'уд'ми розмоў'л'айе так / тут, же до 'мене
 зве"р'тає'ц'я / во'на 'хоче тут, же пе"ре"ст'ройітис' / і розмоў'л'ати на
 україїнс'к'ій мові / то'му йак во'на ў нас ў'чите"л'ка / і во'на 'бачит'
 пе"ре"д, со'бою уче"ниц'ю // ну то'бто / с'амого / йа шо 'хочу
 ска'зати / шо з, 'самого ди'тинства / спо'чатку та'кого а'нал'ізу
 не" було / а 'пот'ім йа так зрозум'іла / шо це / йак'шо 'чесно
 'кажучи / 'дуже / психо'лог'ічно 'важко було / і ў 'принцип'і це ї
 продо'жуйе'ц'я / і йа 'дума'ю шо 'нав'іт' т'рохи за'гост'рило'с'я / з, п'лином
 'часу / от ў 'даниї мо'мент / то'му шо / ме"н'і 'заўжди хо'т'іло'с'я
 'бути / от / ну 'так от / сам... / йак / шо'б йа була са'ма со'бою // йа
 не" 'можу от ў 'даниї час / ска'зати шо йа / розмоў'л'айучи там от з
 'вами на україїнс'к'ій мові / т"і" там / ос' пра'ц'уйучи 'зараз до 'Нового
 'року там / з 'ранку до 'вечора е: / йак йа 'зараз пра'ц'уйу
 ди'заїне"ром / по к'ві'тах / і там пра'ц'увала ў мага'зин'і ў 'тому
 «Метро'град'і» / йа'к'ий в'ід,к'ри'с'я / і розмоў'л'айучи з л'уд'ми на
 ро'с'ійс'к'ій мові // йа / йа / н'і 'так н'і 'так не" в'ід,чу'вайу се'бе от /
 так йак йа мо'гла б / 'бути са'ма со'бою / розу'м'ієте? // то'бто ку'ди
 'дал'ше / ку'ди 'дал'і / тим 'бі'л'ше / ну йа не" з'найу / 'може
 про'йа'л'айе'ц'я // 'може за, 'того шч'о йа / ну не" 'ма'ю 'виш'чої
 ос'в'іти / шо'б йа 'мала там 'йако'с' / ну не" з'найу / та'ке // ну не"
 з'найу йа / йа ж, ка'жу / це 'дуже 'тонка та'ка гран' / йа 'нав'іт' не"
 'можу ска'зати / але" 'дуже ме"н'і / остан'ім 'часом 'дуже 'важко
 психо'лог'ічно / і йа 'нав'іт' ў 'дейак'ій м'і'р'і / 'чисто по 'б'іло'му /
 з'на'є'те / 'засдр'у // у нас йе / ў мо'ї'єму бу'динку жи'є'ве ж'інка / на
 два 'роки во'на мо'лод'ша в'ід 'мене / з 'нашого се"ла // і мо'го чо'лов'іка
 І'вана однок'ласни'ця / во'на теж / Ма'р'ія й'ї'ї з'вут' / во'на жи'є'ве
 по,су'с'ішк'і / три зу'пиночки в'ід 'мене // ми с'п'іл'ку'ємо'с' / ўсе / і
 во'ни / ви з'на'є'те / е: // йа не" з'найу / 'може там йак во'ни
 ў'чили'с'я / во'ни о'бидв'і там / йа з'найу / во'ни шве'йа
 за'кроїшчи'ця / одна ї дру'га // йа с'к'іл'ки їх з'найу / во'ни н'і'коли
 не" розмоў'л'али / прак'тично н'і ро'с'ійс'кою / н'і україїнс'ко'ю
 'мово'ю // во'ни розмоў'л'али на 'наш'ій мові // 'то, 'їс' / то'бто во'ни
 о'так розмоў'л'а'ют' / о'так йа / йа 'чу'ю / не" т'і'л'ки з'і м'но'ю / там

жінка, яка була с Полтавської області родом, вона сюди вийшла до нас заміж, то в неї, звичайно, вона розмовляла на українській, але оце присутнє було завжди, як ми сміялися, «ли», «ли», ликання. Ну, отак. Так шо, якщо, я ж кажу, якщо це була місцева людина, то це було чисто отак натягнуте, ну, от літературна мова, а тіки закінчився урок – то це було по-місцевому, шось між українським і-і... Вона йде, наприклад... от я йду в магазин, іде та сама Марія Макарівна. Чую, вона з людьми розмовляє так, тут же до мене звертаєця, вона хоче тут же перестроїтись і розмовляти на українській мові, тому як вона в нас вчителька і вона бачить перед собою ученицю. Ну, тобто с самого, я шо хочу сказати, шо з самого дитинства, спочатку такого аналізу не було, а потім я так зрозуміла, шо це, якщо чесно кажучи, дуже психологічно важко було. І в принципі це й продовжуєця, і я думаю, шо навіть трохи загострилося з плином часу, от в даний момент, тому шо мені завжди хотілося бути... от, ну так от... сам... як... щоб я була сама собою. Я не можу от в даний час сказати, шо я, розмовляючи там от з вами на українській мові... ті там, ось працюючи зараз до Нового року там з ранку до вечора е-е... як я зараз працюю дизайнером по квітах, і там працювала в магазині в тому «Метрограді», який відкрився... і розмовляючи з людьми на російській мові... я... я ні так, ні так не відчуваю себе от... так, як я могла б бути сама собою, розумієте? Тобто куди дальше... куди далі, тим більше. Ну, я не знаю, може, проявляєця... може, з-за того, що я... ну, не маю вищої освіти, щоб я мала там якось... ну, не знаю... Таке... Ну, не знаю я, я ж кажу, це дуже тонка така грань, я навіть не можу сказати, але дуже мені останнім часом... дуже важко психологічно, і я навіть в деякій мірі, чисто побілому, знаєте, заздрю. У нас є... в моєму будинку живе жінка, на два роки вона молодша від мене, з нашого села. І мого чоловіка Івана однокласниця, вона теж, Марія її звуть, вона живе по-сусіцкі, три зупиночки від мене. Ми спілкуємось, все... І вони, ви знаєте... е-е... я не знаю, може, там як вони вчилися, вони обидві там... я знаю, вони швея-закройщиця, одна й друга. Я скільки їх знаю, вони ніколи не розмовляли практично ні російською, ні українською мовою. Вони розмовляли на нашій мові, то єсь... тобто вони

розмоу́л'айут' з л'уд'ми / розмоу́л'айут' // во́ни о́то 'с'екайут' /
'т'екайут' / так йак у нас розмоу́л'айут' // і зви́чайно л'уди так на них
'диу́л'ац'а 'інколи // а йа 'чисто по_б'ілому йім 'заздр'у / шо во́ни
'можут' 'бути / от / 'сам'і со'бойу / і во́ни не^и // прак'тично н'і до 'чого
не^и присто'совуйц'а / не^и // не з'найу / 'так_вот // це 'мабут' та'ка
набол'іла ў 'мене 'тема (*сміється*) / і йа 'вир'ішила це ска'зати вам //
то'му_шо йа ж 'кажу / це 'дуже_дуже так акту'ал'но / чим 'дал'і /
тим сил'н'іше // так поста'є та'ке // не^и з'найу // йа там 'кучу вам
нагово'рила ў'с'акого //

отак розмовляють. Отак я... я чую – не тільки зі мною, там
розмовляють з людьми, розмовляють. Вони ото секають,
текають – так, як у нас розмовляють. І, звичайно, люди так
на них дивляця інколи. А я чисто по-білому їм заздрю, шо
вони можуть бути... от... самі собою. І вони не... практично
ні до чого не пристосовуюця, не... Не знаю, так вот. Це,
мабуть, така наболіла в мене тема (*сміється*), і я вирішила
це сказати вам. Тому шо, я ж кажу, це дуже-дуже так
актуально. Чим далі, тим сильніше. Так постає таке... не
знаю... Я там кучу вам наговорила всякого.

ФОЛЬКЛОРНІ ТЕКСТИ

Не можна спокійно чекати того часу, коли традиція замовляння зникне так само, як зникла традиція билини.

(Толстой Н.И. Из наблюдений над полесскими заговорами // Славянский и балканский фольклор. Духовная культура Полесья на общеславянском фоне. – М., 1986. – С. 137).

Замовляння – тексти 168-169, 173-177, 180-193.

Тексти 170-172, 178-179 подано для розкриття світогляду та етики цілительки.

Записано 16.06.97 у с.Лукаші.

Пісні – тексти 194-223.

Тексти 202-223 записано 14-16.06.97 у с.Лукаші;

тексти 194-201 записано 20.12.97 у м.Ніжині.

Зірочкою (*) позначено пісні, до яких подано ноти.

Циганенко Олена Якимівна (1904-1999), неписьменна.
Записано 16.06.97 у с.Лукаші.

168. — О'гон' го'р'і^ит' / док //
д'ен' 'добри^и то'б'е^и /
о'гон' йе^аг'і^ин'еу //
про'шу йа т'и'е'б'е /
но хл'і^еб / но су'л' /
зо 'Божу' пр'ес'ту'л //
'іскрам'і^и н'е ши'і'бат' /
'полум'іе^ам н'е хо'пат' /
шо зо'н'ау / док тво'йе /
шо зос'тало / док мо'йе //

ўс'о / бу'ол'єі н'єма н'і^ичого // с'є м'єн'і^е 'баба пр'і'ш'ла / а йа с'є'жу л'є^ап'єч'і^и / йо'на пошла ў л'і^ес // а йа л'є^ап'єч'і^и с'є'жу / а 'баба кол'і'с' / л'є'г'єн'ко йо' / до 'каже / «йа т'є'б'є ў'нучка но'у'чу» // до і до'вай у'же м'єн'і^е ко'зат' / док йа і л'є'ч'і'ла ж / і помо'гає // йє'но ж і т'р'єба / ў хо'з'аїств'і^е //

169. — Йа / йак хто шчо 'роб'і'т' / док йа ў'же под'р'і'па'юу / поїду / попутайу // мо т'р'єба / док йа помо'гу // док йа помо'гу // ох / 'каж'є / «н'є т'р'єба 'баб'ако нам / у нас хо'пайє» // ну н'є т'р'єба / пош'ла 'баба // а йак т'р'єба / помо'гла / помо'гла і пош'ла // погу'калі^и // ох / мн'є н'є 'можна гомо'н'єт' // погу'калі^и / но ро'боту / до сто'р'є 'баб'і^и // а 'баба сто'ра ў мо'л'єн'кої 'хатоц'и^и с'є'д'і'єла / до кру'гом с'є'б'є со'ломойу пооб'к'і'дала зо 'з'і'му / по... по... / с'м'єц'єм у'с'ак'і'м // а йє'ні^и попр'і'ход'і'лі^и з 'з'єц'м'і^и ро'ботот' / а 'д'є'т'і^и кру'гом 'тойє / у ту со'лому позоши'вал'і'с' до зопол'і'лі^и / со'лому // до от го'р'і'т' 'баб'і'на 'хата // йа 'Божен'ко! / по'к'і'нула ўс'є до б'єгом ту'ди^и // до помо'л'і'лас'є^а / ішла помо'л'і'лас'є // і да'ў Бог с'ку'ол'к'і'и йа зохво'т'і'ла / с'ту'ол'к'і'и йа пр'і'туш'і'ла / і остолас'є 'баба у 'хат'і^е // а то шоб йа н'є погомо'н'і'єла / док 'о'на ізго'р'и'єла / 'н'єгд'є бу'ло б 'баб'і^е і с'є'д'є'т' // о // бу'ло 'баб'і^е ўс'о'го ў'с'уди^и //

170. — В'єч'єролі'и / т'и'и шо м'и ро... ро'б'і'лі'и / бо ко'с'і'лі'и // пос'н'є'дол'і'и ў'ранці / до по'с'т'і'р'і'и / у'ж'є / а з'ат' // з'ат' бу'у / док у'н' ў'ста'у до і по'шов у'ж'є з'о'сто'ла // попутат' у т'є'б'є / шо ти' там 'буд'єш ро'б'і'т' / ку'да ти' і'д'єш / ... / йа н'є мо'гла / йа остолас' но мо'ш'і'н'і'є ши'т' / а дочка у'же по ў'с'акої ро'бот'і^е // а

Циганенко Олена Якимівна (1904-1999), неписьменна.
Записано 16.06.97 у с.Лукаші.

168. — Огонь горіт, док:

День добри тобі,

огонь єгієц.

Прошу я тебе

но хліб, но суль,

зо Божих престул.

Іскрами не шибать,

полум'єм не хопать,

шо зоняв - док твоє,

шо зостало - док моє.

Всьо, булей нема нічого. Се мені баба прішла, а я сежу ле печі, йона пошла в ліс, а я ле печі сежу... а баба колісь, легенько йой, до каже: «Я тебе, внучка, новучу». До й довай уже мені козать. Док я й лечіла ж, і допомагає. Єно ж і треба в хозяйстві.

169. — Я, як хто що робіть, док я вже подріпаю. Пойду попутаю, мо', треба – док я помогу, док я помогу. «Ох, – каже, – не треба, бабко, нам, у нас хопає». Ну, не треба – пошла баба. А як треба, помогла, помогла й пошла. Погукалі... ох, мне не можна гомонеть... погукалі но роботу до сторе бабі. А баба стора в моленької хатоцци сіділа, до кругом себе соломою пообкідала зо зіму, по... по... смеццем усякім. А ени попріходілі з дзецьмі робототь, а деті кругом тоє, у ту солону позошивалісь до зополілі солону. До от горіт бабіна хата. Я: «Боженько!» – покінула все до бегом туди. До помоліласе, ішла помоліласе. І дав Бог, скулькі я зохвотіла, стулькі я прітушіла, і остолася баба у хаті.

А то шо б я не погомонила, док йона ізгорела, негде було б бабі і сидеть, о...

Було бабі всього всюди.

170. — Вечеролі ті шо мі ро... робілі, бо косілі. Поснедолі вранци, до по стірі уже... а зять... зять був, док ун встав до й пошов уже з-зо стола. Попутать у тебе, шо ти там будеш робіть, куда ти ідеш... я не могла, я остолась но мошіні шить, а дочка уже по всякой роботі. А йон пошов у ліс, пошов но поле до

йон пошов у л'їс / пошоў но пол'е до ўкраў / ж'їта т'їи
 пше'н'їици^і // а йо'го пої'мал'їи / бо там ти'їе шчо сц'ер'егут' /
 'ти'їе ноклал'їи но мо'ши'їну / до до'дому в'езл'їи / і йо'го
 пої'мал'їи // до зоб'рал'їи / док 'дал'їи // док йо'го хот'ї'єл'їи
 зобрат' / а йон каже / «пої'ду хот' утоп'л'ус' / хот' уб'їус' // хот'
 по'в'їшус'» // док йа у'же пудм'елас'є^а / «йа пої'ду / то ў'же йа
 ў'крала» // док 'дал'їи пїят' год / до пїад' год і ро'ботола //

171. — Кол'їи'с' / од':ел'їи'лос'є^а нас мо штук 'д'ес'ат' // до до
 ч'ело'в'ї'єка ход'їи'л'їи у / у дву'ор / он нас попро'с'їи'ў /
 позб'ераў / то'к'їи'х // да'к о'с'є йон нам погемо'н'їи'т' / а м'їи
 ўсл'ї'єд зо'їи'їм // і їдом у'же йо'му / шчо йон зого'а'дає / те ї
 'роб'їи'м // і по'муйом / і поко'пайом / і по'пол'ом / і п... / і
 по'лад'їи'м // шо йон нам зого'а'дає / те м'їи з'роб'їи'м // і ў'хат'ї'є
 повуму'вайом / пооб'с'кобл'уйом / по'б'єл'їи'м // і ў'с'о / м'їи таг
 'Богу / но'в'уч'їи'ў нас //

172. — 'Бож'є м'їи'лост'їи'ў буд'їи' мн'є^і з'р'є'їшно'му /
 'Бож'є о'ч'їи'с'т'їи' зр'є'їх'їи' мо'їа /
 по'м'їи'луї м'є'н'є^і /
 по'м'їи'луї мн'а /
 беш'ч'їи'с'ла согр'є'їши'їла 'Господ'їи' /
 і про'с'т'їи' мн'є^і //
 'Господ'їи' Г'сус'є Хр'їи'с'т'є / 'си'їн'є 'Бож'їи' /
 мо'л'їи'тво^а 'ради про'чи'їст Тво'їа 'Мат'є'р /
 у'с'ї'єх с'в'є'а'ти'їх / по'м'їи'луї нас //
 с'лава То'б'ї'є 'Бож'є наш /
 с'лава То'б'ї'є цо'ру н'є'б'єсн'їи' /
 т'є'їши'їт'єл'у ду'ше їст'їи'н^а //
 су'к'ров'їи'ш'їа бло'г'їи' 'жи'їж'н'їи' /
 по'дат'єл'у //
 о'ч'їи'с'т'їи' од у'с'ако'їє^і ск'в'єрн'їи' /
 спо'с'їи' б'лаж'є 'души'їи' наші'ї //
 с'в'а'є'ти'їи' 'Бож'є / с'в'а'є'ти'їи' к'р'ї'єп'к'їи' / с'в'а'є'ти'їи' б'єс'м'єртн'їи' /
 по'м'їи'луї нас //
 с'в'а'є'ти'їи' 'Бож'є / с'в'а'є'ти'їи' к'р'ї'єп'к'їи' / с'в'а'є'ти'їи' б'єс'м'єртн'їи' /
 по'м'їи'луї нас //
 с'лава О'ти'їу і Си'їну / С'в'а'є'то'му 'Духу /
 'ни'їн'є^і н'р'їи'сно і но'в'ї'єк'їи' в'є'їк'є'їу //

вкрав жіта ті пшениці.

А його поймалі, бо там тие, що сцерегутъ, тие ноклалі но мошину до додому везлі, і його поймалі до зобралі – док далі.

Док його хотілі зобратъ, а йон каже: «Пойду хотъ утоплюсь, хотъ уб'юсь, хотъ повішусь». Док я уже пудмеласе: «Я пойду, то вже я вкрала».

Док далі п'ять год, до п'ядь год і роботола.

171. — Колісь одделілосе нас, мо', штук десять. До до чоловіка ходілі у... у двур, он нас попросів, позберав токіх.

Дак осе йон нам погомоніт, а мі вслід зо їм.

І йдом уже йому, що йон зогодає, те й робім: і помуйом, і покопайом, і попольом, і п... і поладім. Шо йон нам зогодає, те мі зробім. І в хаті повумувайом, пообскоблюйом, побелім і всьо мі...

Таг Богу новучів нас.

172. — *Боже мілостів буді мнє, грішному,*

Боже, очісті гріхі моя,

помілуй мене,

помілуй мня,

беи чісла согрешила, Господі,

і прості мнє.

Господі Ісусе Хрісте, сине Божий,

молітво ради Прочист Твоя Матєр,

усіх свєтих, помілуй нас.

Слава Тобі, Боже наш,

слава Тобі, цору небєсни,

тешиiteľю душе істіна,

сукровіща блогі жижні...

податєлю...

очісті од усякоє скверни,

спосі, блаже, души наши.

Святи Боже, святи крєпкі, святи бєсмертни,

помілуй нас.

Святи Боже, святи крєпкі, святи бєсмертни,

помілуй нас.

Слава Отцу і Сину, Святому Духу

нинє, прісно і новікі вєков.

прос'ва^етайа Тройи^уца /
 по^ми^улуй нас Господи^у /
 о^чи^ст'и^у зрехи^у наши^і /
 вло^ди^іко прос'т'и^у безо^кон'еяа наши^і //
 Господи^у по^ми^улуй /
 Господи^у по^ми^улуй /
 слава О^тиу і Си^іну / с'ва^ето^уму Духу /
 ни^не^і пр'и^сно во^в'і^ки^у в'е^іко^у //
 пр'и^ід'емо покло^н'емо^се^а /
 Хри^істу ца^ор'ев'и^у нашо^уму Богу /
 пр'и^ід'емо покло^н'емо^се^а / пр'и^упо^де^а... /
 Хри^істу ца^ор'ев'и^у нашо^уму //

173. — Йа том^л'ус' / йа н'е мо^гу бо^гато го^мо^н'і^т / зо о^д'і^н раз н'е п'ер'его^мо^н'у // с'є йо^ак'і^и с'о^годн'є д'ен'? //

Сусідка: Пон'е^д'і^лок //
 — У^же пон'е^д'і^лок //
 Господу Богу помол'ус' /
 св'а^етої Про^чи^істої 'мамце покло^н'ус' //
 зори^і зор'е^ни^уци^і /
 с'кори^ійе помо^чни^уци /
 ран'и^уйе / ве^черош^ни^уйе / по^луноч^ни^уйе //
 пр'и^ступа^іт'е / по^умо^га^іт'е /
 ої дух // возл'уб'л'а^іт'е /
 а ко^му? //
 Сусідка: Хр'и^іст'і^н'і^е //
 — Хр'и^уст'і^н'і^е хри^іш'ч'ено^уї ро^женої /
 л'ак угово... /
 пр'и^ст'р'е^іт ул'і^чи^іт' //
 по^думаного / по^гадоного / по^казаного /
 пудл'е^ітого / пуд'и^іл'еного //
 а йа з^найу / угово^райу /
 іс 'кари^іх о^чи^іей / іс 'чорни^іх рук /
 із 'жо^утейе кос'и^у / іс чер'во^но^но^йе кри^в'и^у /
 із 'б'і^лого 'т'і^ла //
 тут то^б'і пр'и^ст'р'е^іт н'є сто^йа^іт'и^у /
 кос'теї н'є ло^мат'и^у /
 'с'ерца н'є кру^ши^іт' /
 т'е^л'ечка н'є пу^ши^іт' //

*Просвятая Тройца,
помілуй нас, Господі,
очісті гріхи наші,
влодико, прости беззаконя наші.
Господі, помілуй,
Господі, помілуй.
Слава Отцу і Сину, святому Духу
нині, присно, ввікі віков.
Прійдемо поклонємося
Христу, цареві нашому, Богу,
прійдемо поклонімося, приподе...
Христу цареві нашому...*

173. — Я томлюсь, я не могу богато гомонеть, зо одін раз не перегомоню. Се йокі сьогодне день?

Сусідка: Понеделок.

— Уже понеделок.

*Господу Богу помолюсь,
Святой Прочистой Мамце поклонюся.
Зори-зореніци,
скоріє помочніци,
ранніє, вечерошніє, полуночніє.
Пріступайте, помогайте...
ой дух!.. возлюбляйте...
а кому?*

Сусідка: Хрістіні.

— *Хрістіні хрищеної, роженої,
ляк угово...*

*прістрет улечить.
Подуманого, погадоного, показоного,
пудлетого, пуддивленого.
А я знаю, уговораю
іс карих очей, іс чорних рук,
іс жовтеє косці, іс червоное криві,
іс білого тіла.
Тут тобі, прістрет, не стоять,
костей не ломаті,
серца не крушить,
телєчка не пушіт.*

н'е оч:иⁱнаца^e /
 н'і^u ў молод'і^uку /
 н'і^u ў п'ерек'рой^u /
 н'і^u с'хода /
 н'і^u пун'пол'е^u //
 а і'д'і^u тиⁱ пр'і^uст'р'еⁱт /
 но кру'тиⁱйе 'гориⁱ /
 но су'х'і^uйе 'лозиⁱ /
 но з'емл'а^eниⁱйе боло'та //
 там вам 'п'і^uт'ен':е 'йе'д'ен':е /
 'л'огк'е ди'і'хан':е /
 смач'не ўжи'і'ван':е //
 пр'і^uсту'п'і^u 'Господ'і^u /
 помо'жиⁱ 'Господ'і^u /
 с'в'а'тиⁱ пон'е'д'і'єлочок Хр'і^uс'товиⁱ / (дме) //

174. Сусідка: А д'е'т'і^uн'ец л'е'ч'і^uл'і^u? //

— Н'е / н'е з'найу д'е'т'і^uнца // с'о'го н'е з'найу // шч'о йа с'е'б'е
 ход'і'ла л'е'ч'і'т' / док т'е но'в'ч'і'лас'е^a // до і'годн'е // йак у'же
 і'позобу'валос' //

Сусідка: А 'зуб'і^u 'мож'ет'е? //

— 'Зуб'і^u зу'б'і'шча /

смо'лов'і^uйе су'ч'і'шча //

йа за'булас' у'же / н'е з'найу // н'е л'е'ч'і'ла йі'х н'і'і'кол'і'и //

175. — Ску'ла скуло'в'і^uца /

'мура муро'в'і^uца //

уси'і'пушчайа / тр'е'сушча /

кол'ушча / бо'л'ушча /

у'рочна / пр'і^uст'р'е'і'тна //

йа т'е'б'е з'найу /

йа т'е'б'е ўгово'райу /

с'кос'і'ц'і^u / із мош'і'ц'і^u /

із рум'і'яного 'т'е'і'ла //

тут то'б'е с'куло'ч'ка / н'е с'тойат' /

кос'і'ц'е н'е ло'мат' /

'с'ерца н'е кру'ш'і'т' /

го'лу'ўк'і^u / т'і'і' там чо'го / н'е пу'ши'т' /

н'е оч:и'і'наца /

*Не оччинаца
ні в молодіку,
ні в перекрої,
ні с хода,
ні пупполем.
А іді ти, прістрєт,
но крутиє гори,
но сухіє лози,
но зємляниє болота.
Там вам пітєнє-єдєннє,
льогке диханнє,
смачне вживаннє.
Пріступі, Господі,
поможі, Господі.
Святи понеділочок Хрістови (дме).*

174. Сусідка: *А дєтінец лєчілі?*

— Не, не знаю дєтінца. Сього не знаю. Що я себе ходіла
лєчіть, док те новучіласє — до й годнє. Як ужє й
позобувалось...

Сусідка: *А зубі можєтє?*

— *Зубі-зубіща,
смовіє сучіща...*

Я забулась ужє, не знаю. Не лєчіла їх ніколі.

175. — *Скула-скуловіца,
мура-муровіца,
усипуцая, трєсуца,
колюца, болюца,
урочна, прістрєтна.
Я тєбє знаю,
я тєбє вговораю.
С косці, із моці,
із рум'яного тєла.
Тут тобє, скулочка, не стоять,
косцє не ломать,
сєрца не крушіть,
голувкі... ті там чого... не пушіть.
Не очинаца*

н'і^у ў молод'і^уку /
 н'і^у ў п'ер'ек'рой'і^у //
 н'і^у с 'хода /
 н'і^у у^от 'пола //
 ро'с:и'пс'а ти^і с'кулочко /
 'м'ерц'ем / 'п'ерц'ем /
 'макови^ім 'з'ерн'атком //
 пр'і^усту'п'і^у 'Господ'і^у /
 помо'ж'і^у 'Господ'і^у /
 с'в'е^ати^і пон'е'д'і'елочок Хр'і^ус'тови^і / (дме) //

176. — 'Йатрос'ц' /
 'Господу 'Богу помо'л'ус' /
 с'в'е^атої Про'ч'і^устої 'Матци^і покло'н'ус' //
 буў Йан /
 до бу'ло ў йе'го 'д'ев'е^ат' ран /
 із д'ев'е^ат'і^у 'вос'е^ім /
 із вос'м'і^у с'е^ім /
 с'с'ем'і^у шес'т' /
 иш_шес'т'і^у п'ят' /
 іс п'ят'і^у ч'оти'ри^і /
 ш_ч'оти'рох три^і /
 с'трох д'в'е^і /
 з двох од'не /
 с'одно'го н'і^у 'одного //
 с'е'годн'е н'е п'ятн'і^уца /
 тут то'б'е^і н'е 'йатр'і^уца //
 пр'і^усту'п'і^у 'Господ'і^у /
 помо'ж'і^у 'Господ'і^у /
 с'в'е^ати^і / н'е'д'е'лка т'і^у пон'е'д'і'елок //

177. — Ко'л'учко н'е'бого /
 ч'о'го ти^і ско'лола^ос'е^а / спо'ролас'? //
 д'ес' ти^і ко'л'учко з но'ж'ем /
 ти^і з но'ж'ем / йа з дво'ма /
 ти^і з дво'ма / йа с'тр'е'ма /
 ти^і с'тр'е'ма / йа ш_ч'ети'р'і'ма /
 ти^і ш_ч'ети'р'і'ма / йа с'п'а'ет'і'ма /
 ти^і с'п'а'ет'і'ма / йа ш_шес'т'і'ма /
 ти^і ш_шес'т'і'ма / йа с'с'ед'і'ма /

ні в молодіку,
ні в перекрої,
ні с хода,
ні ут пола.
Росипся ти, скулочко,
мерцем, перцем,
маковим зернятком.
Пріступі, Господі,
поможі, Господі.
Свети понеділочок Хрістови (дме).

176. — Ятросьць...
Господу Богу помолюсь,
Светою Прочістой Матци поклонюсь.
Був Ян,
до було в єго дєвєть ран,
із дєвєті восєм,
із восьмі сєм,
с сємі шєсть,
иш шєсті п'ять,
іс п'яті чотири,
и чотирох три,
с трох двє,
з двох одне,
с одного ні одного.
Сєгоднє нє п'ятніца,
тут тобє нє ятріца.
Пріступі, Господі,
поможі, Господі.
Свети... нєдєлька ті понеділок.

177. — Колючко-нєбого,
чого ти скололасє, споролась?
Дєс ти, колючко, з ножєм.
Ти з ножєм, я з двома,
ти з двома, я с трєма,
ти с трєма, я и чєтирма,
ти и чотирма, я с п'ятьма,
ти с п'ятьма, я и шєстьма,
ти и шєстьма, я с сєдьма,

тиⁱ с' с'ед'ма / йа з вос'ма /
тиⁱ з вос'ма / йа з д'ев'е^aт'ма //
то'к'і^u т'е'б'е ко'л'учко п'ер'емог'ла //
пр'і^uсту'п'і^u 'Господ'і^u /
помо'ж'і^u 'Господ'і^u /
с'в'е^aта н'е'д'е'л'а т'і^u пон'е'д'е'лок / Хр'і^uс'товиⁱ //

178. — У'же ўс'о / йа н'е мо'гу 'бо'л'еї н'і'чого // ... // йа ў
 'Бога про'шу 'ту'л'к'і' / ко'л'і' б йа у'же ї н'е п'ер'еноч'о'вала //

*ти с сєдьма, я з восьма,
ти з восьма, я з дєвєтьма.
Токі тєбє, колючко, перемогла.
Пріступі, Господі,
поможі, Господі.
Света недєля ті понєділок Хрістови.*

178. — Уже всьо, я не могу болєй нічого... Я в Бога прошу
тулькі, колі б я уже й не переночовала.

Горбаченко Ганна Миколаївна, 1928 р.н, освіта 7 кл.
Записано 16.06.97 у с. Лукаші.

179.— І с'є так / у¹мулас' і пош¹ла // і Богу¹ молі¹ца д'єн' у¹д'єн' // док і Бо¹г помо¹гає // як л'єч'і¹т' так і Бо¹г помо¹гає / а йаг¹ буд'єш к¹рас¹і¹ / до о¹б'і¹рат'і¹ / до о¹б'і¹жат' / до у¹б'і¹ват' // док йє¹но н'є по¹може // а бу¹ло ўс'ак / ско¹ж'і¹мамо // да? // і трі¹і¹рази¹ замуж хо¹д'і¹ла і н'є пов'єз¹ло // до¹к бу¹ла моло¹да д'є¹ўка // ну так / д'є¹ўч'о / у¹же н'є в'є¹ста // аж с'н'і¹ца: йо¹ї сон // до¹к о¹на ўс'тала / прі¹ш¹ла ба¹ба Йєс'і¹п'і¹ха до йі¹х / то¹ка ба¹ба сто¹р'єн'ка // а йє¹на кає / ба¹бо / м'є¹н'є¹ сон прі¹с'н'і¹ўс'є // до¹к йо¹к'і¹ ў¹нучко? // кає / на⁰ н'єб'і¹ ба¹ч'і¹ла трі¹і¹м'єс'а¹ці¹ / молод'і¹ка // і то¹го / і зо¹хо¹вал'і¹с' зо¹х¹марі¹ // до¹к та ба¹ба кає / н'є с'єр'чай у¹нуч'ко // буд'єш трі¹і¹рази¹ замуж'є¹м / і н'є буд'єш жи¹т' іш' чо¹лов'і¹ком // ну як так ба¹ба сон росо¹брала? // до пош¹ла зо¹одно¹го / до н'є ўж'і¹ла // зо¹ д¹ругого пошла до с'ку¹л'к'і¹ / мо го¹ду¹ў с'є¹м' по¹ж'і¹ла чи¹ в'ос'є¹м // до¹к зо¹брал'і¹ ў¹т'ур'му // ло¹вал'і¹ ў¹тр'і¹це¹т' с'омо¹му го¹ду / ба¹тка мо¹го / а йє¹їс' чо¹лов'і¹ка // до побу¹ла трох'і¹ / побу¹ла / до но¹їшо¹ўс'є¹ ўдо¹в'єц / ў Бело¹рус'єйу / док та¹м от д'ва¹ц'є¹т' в'ос'є¹м год жи¹ла // ну ўже с'тала сто¹ра / сто¹р'єн'ка / с'єм¹д'єс'ат год // док йа йє¹їс' до¹дому зо¹брала / до ку¹п'і¹ла йо¹ї мо¹л'єн'ку хату / до но¹к¹р'і¹л'і¹ / по¹му¹ст зро¹б'і¹л'і¹ // і йє¹їс' са¹ма со¹б'і¹ ж'і¹ла / т'і¹х'єн'ко // до от ба¹ш'т'є / пам'є¹т' йє // і тр'єба ж'і¹т' // с'єр'це т¹руд'і¹ца¹ // от / н'є ба¹ч'і¹т' у¹же / соз¹на... / док му¹ї си¹н / а йє¹їс' ўнук / кає / ба¹бо / йа оп'є¹ра¹цєйу зро¹б'л'у // / ба¹бо / йа / кає / оп'є¹ра¹цєйу зро¹б'л'у // до¹к бо¹ї¹ца¹с' / н'єма ко¹л'і¹ ўже // о // йаг¹б'і¹ лу¹ну з'н'ал'і¹ з йє¹їс' / йє¹їс' на б' ба¹ч'і¹ла // по¹но¹д'ву¹орку / по с'в'є¹жому в'озду¹ху // а так устан'є б'є¹дна / до с'і¹х ко¹мн'от бо¹гато / док зо¹блуд'є до п'лач'є // а то¹д'є¹ во¹да йє¹їс'ка / так у¹же бо¹ї¹ца ку¹д'і¹ зо¹їт'і¹ / до отк¹р'і¹т' // шо ж тут / к¹рану¹ў бо¹гато // до¹к л'є¹жи¹т' т'і¹х'єн'ко і л'є¹жи¹т' // йа к'і¹їну йє¹їс' / а йє¹їс'на у¹же і л'є¹жи¹т' // до¹к то¹л'к'і¹ Богу¹ молі¹ї¹цє¹ / до п¹рос'і¹т' с'м'єр'ц'і¹ // п'лач'є / п'лач'є і п'лач'є // а про¹жи¹ла ж 'горко // а здо¹ро¹ўє // прі¹ш¹л'і¹ дохту¹ра ч'ор¹нобу¹л'ци¹ про¹в'єрат' / нас // док йа хо¹д'і¹ла ў бол'н'і¹цу // ... // прі¹ш¹л'і¹ дохту¹ра про¹в'єрат' йє¹їс' / док / ба¹бо / ш'чо у т'є¹б'є бол'і¹т' // а йє¹їс'на кає н'і¹ш'чо н'є бол'і¹т' / о¹с'є зуб кає ў ку¹т'ку в'єл'і¹к'і¹ / до¹к м'є¹їшайє // ... // о¹на кає ў ку¹т'ку зуб бол'і¹т' // в'і¹рв'єт' // до¹к ба¹бо н'є бо¹ї¹с'є? / с'ад' // і йє¹їс'ні¹ / кл'ац' / в'і¹рвол'і¹ / аж но трі¹і¹ро¹г'і¹ / ку¹тко¹в'і¹ // с'єд'і¹т' ба¹ба // без у¹кола / без н'і¹ч'ого // оді¹ іш'л'і¹ / см'є¹їацє¹ // в'ати¹ одні¹ йє

Горбаченко Ганна Миколаївна, 1928 р.н, освіта 7 кл.
Записано 16.06.97 у с. Лукаші.

179. — І се так: умулась і пошла. І Богу моліца день у день. Док і Бог допомагає. Як лечіт, так і Бог допомагає. А яг будеш красті, до оббіраті, до обіжать, до убівать — док єно не поможе.

А було всяк, скожі, мамо... да? І трі рази замож ходіла — і не повезло. Док була молода девка, ну так, девчо, уже невеста. Аж сніцца йой сон. Док она встала, прішла баба Єсіпіха до їх, тока баба сторенька. А ена кає: «Бабо, мене сон пріснівсе». — «Док йокі, внучко?» Кає: «На небі бачіла трі місяци, молодіка... і того... і зоховалісь зо хмари». Док та баба кає: «Не серчай, унучко. Будеш три рази заможем і не будеш жить іш чоловіком». Ну як так баба сон рособрала?

До пошла зо одного, до не вжіла. Зо другого пошла до скулькі, мо', годув сем пожіла чи восем, док зобралі в тюрму. Ловалі в трицетъ сьомому году — батька мого, а єе чоловіка. До побула трохі, побула, до нойшовсе вдовец, в Белорусею, док там-от двацетъ восем год жила. Ну, вже стала стора, сторенька, семдесят год. Док я єе додому зобрала, до купіла йой моленьку хату, до нокрілі, помуст ізробілі. И ена сама собі жіла тіхенько.

До от, баште, паметь є. І треба жіть. Серце трудіца. От, не бачіть уже, созна... Док муй син, а єе внук, кає: «Бабо, я операцею зроблю. Бабо, я, кає, операцею зроблю». Док боїцца, нема колі вже, о. Ягбі луну знялі з єе, ена б бачіла. По нодворку, по свежому воздуху. А так устане, бедна, до сіх комнот богато, док зоблуде до плаче. А тоде вода ека, так уже боїца куди зойті до откритъ. Шо ж тут, кранув богато. Док лежить тіхенько й лежить. Я кіню єе, а ена уже й лежить. Док толькі Богу моліце до просіть смерці. Плаче, плаче й плаче. А прожила ж горко. А здоров'є... Прішлі дохтура чорнобульци проверать нас. Док я ходіла в больніцу... Прішлі дохтура проверать єе, док: «Бабо, що у тебе боліть?» А ена кає: «Ніщо не боліть, осе зуб, кає, в кутку велікі, док мешає...» Она кає: «В кутку зуб боліть, вірветъ». — «Док, бабо, не боїсе? Сядъ». І ени — кляц, вірволі, аж но трі рогі, куткові. Седіть баба. Без укола, без нічого.

но^амо^чі^ил^іі^и / у сп^іірт пок^лал^іі^и / оди^ішл^іі^и но^дву^ор / і зну^оў /
 номо^чі^ил^іі^и // 'баба йак к'в'е^ітка с'ед^іі^ит' со^б'е^і // 'кае 'д'ерк^іі^и /
 'кае / прож^іі^ила / во^в'е^ік у 'бол^ін^іі^ице^и н'е бу^ла / порош^ка н'е
 п^іі^ила // а ў т'ур^м'е^і 'кае побу^ла //

180. — 'Господу 'Богу помо^л'ус'е^а /
 с'в'е^атої Про^чи^істе 'мами^ці^і покло^н'ус'е^а //
 бу^ло ў 'матк^іі^и тр^іі^и доч^і'к'е^і /
 од^іна 'ши^івал^іна /
 д^руга 'золото ка^очала /
 а т^рей^т'а 'зуб^іі^и зогово^р'ала //
 но 'н'еб^і'е 'м'е^іс'е^ац /
 а ў 'мор^і'е 'кам'ен' /
 а ў 'л^і'е^іс^іі^и з'в^і'е^ір //
 йак с^іі^им тром бро^там н'е си^іі^ит^іі^ис' /
 так 'ваши^іі^им зубам н'е бо^л'ет' //
 'зуб^іі^и зуб^і'и^ич^іа /
 і^д'е^іт' на^о смо^лов^іі^ийе суш^іч^іі^иш^іч^іа /
 но со^бач^іі^ийе з^б'е^іж^іі^иш^іч^іа /
 но 'во^у'йч^іі^ийе 'ку^отв^іі^иш^іч^іа //
 моло^д'і^ик моло^д'і^ик /
 д'е ти^і бу^ў? /
 но ту^ом с^і'в'е^іт^і'і^е //
 шо ти^і 'бач^іі^иў? /
 'м'ертви^іх //
 шч^іо йе^іни^і 'роб^а'ет'? /
 сп^іі^иат' //
 хаї 'ваши^іі^и зуб^іі^и н'е бо^л'ат' //

181. — У 'пол^і'і^е сто^йі^ит' гру^ші^ица /
 пу^од гру^ші^ицойу сто^йі^иало три^і д'е^ів^іі^ици^і /
 од^іна ру^с'ава /
 д^руга б'е^іл'ава /
 т^рей^т'а чор^ін'ава //
 н'е ўм'е^іл^іі^и н^іі^и 'ш^іі^ит^іі^и / н^іі^и н^ірас^ті^и / н^іі^и т^ікат^іі^и /
 по с^і'в'е^іту 'б^і'е^ілому блу^кал^іі^и /
 з^і'в^іі^иху ў^ідару ўгово^рал^іі^и //
 з^і'в^іі^иху ў^ідару н'е сто^йі^иат' /
 крем^іаного т^і'е^іла н'е дб^іе^ірат' /
 'с'ерца н'е кру^ші^ит' /

Одийшли, смеяце. Вати одние номочілі, у спирт поклалі, одийшли но двур і знув номочілі. Баба як кветка седіть себе. Кае: «Деткі, кае, прожіла, вовек у больніце не була, порошок не піла. А в тюрме, кае, побула».

180. — *Господу Богу помолюсе,
Свѣтой Прочисте Мамци поклонюсе.
Було в маткі трі дочкѣ:
одна вишивальна,
друга золото качала,
а трейтя зубі зоговорала.
Но небі мѣсец,
а в морі камень,
а в лісі звір.
Як сім тром бротам не сийтісь,
так вашім зубам не болять.
Зубі-зубица,
ідѣть на слововіе суцица,
но собачіе збѣжица,
но вовчіе кутвица.
Молодік-молодік,
дѣ ти був?
Но тум свѣті.
Шо ти бачів?
Мѣртвах.
Що єни робять?
Сп'ять.
Хай ваши зубі не болять.*

181. — *У полі стоїть грушица,
пуд грушицою стояло три дѣвици:
одна русява,
друга белява,
трейтя чорнява.
Не вмѣлі ні шиті, ні прасті, ні ткати,
по свѣту білому блукали,
звіху-вдару вговорали.
Звіху-вдару не стоять,
крѣм'яного тіла не 'дберать,
сѣрца не крушіть,*

1'т'і^ела н'е пу^ші^ит' /
 кос^ті^и н'е ло^мат' /
 мо^го 'д^уху при^имат' //
 пр'і^исту^пі^и 'Господ'і^и /
 помо^жі^и 'Господ'і^и /
 с'в'а^ети^и пон'е^д'і^елок Хр'і^ис'тові^и //

182. — Ну / а с'е у^дар / т^р'еба ж с'од^но //
 с'в'е^ата Про^чі^иста 'Мат'і^и /
 пр'і^ис'тупі^и помо^жі^и /
 у^дару л'е^чі^ит'і^и //
 'йехо^у Сус^{Хр}і^ис'тос /
 но мо^лому йес^л'атку /
 'ч'ер'ез золо^ти^и 'мост'і^ик //
 йе^ос^л'атко 'малейе /
 з золо^того 'мост'і^ику ў^пало /
 'нх^ож^ку ў^дар'і^ило / ч'і^и 'руч^шку //
 зоп^лако^у Сус^{Хр}і^ис'тос
 зожу^рі^иўс'а^е / зоклопо^ті^иўс'а^е //
 сус^тре^каєє йе^го Про^чі^иста 'мат'і^и /
 'си^инку му^оі 'си^инку /
 чо^го ж^к ти^и зоп^лака^у / зожу^рі^иўс'е / зоклопо^ті^иўс'а^е? //
 'йак же м'е^н'і^е 'мамко н'е п^лакот' /
 н'е жу^рі^ица^е / н'е клопо^ті^ица^е //
 'йехо^у йа но мо^лому йос^л'атку /
 'ч'ер'ез золо^ти^и 'мост'і^ик /
 там ч'і^и 'руч^ку / ч'і^и 'нх^ож^ку зло^ма^у //
 н'е плач ти^и си^инку /
 н'е жу^ри^ис'е^а / н'е клопо^ті^ис'е^а //
 кро^ув іс к^ро^уй^у со^л':еца /
 жи^и'ла с жи^и'лой^у со^и'д'еца /
 сус^та^у с сус^тавом со^л':еца //
 а там ко^му /
 ч'і^и Хр'і^ис'т'і^ин'і^е / ч'і^и 'Йур'і^и / ч'і^и 'Вал'і^и /
 ўс'е 'гор'е м'і^ин'еца //
 пр'і^исту^пі^и 'Господ'і^и /
 помо^жі^и 'Господ'і^и /
 с'в'а^ети^и пон'е^д'і^елок Хр'і^ис'тові^и //

*тіла не пушить,
кості не ломать,
мого духу примать.
Пріступі, Господі,
поможі, Господі.
Святи понеділок Христови.*

182. — Ну, а се удар, треба ж сьодно:
*Света Прочіста Маті,
пріступі, поможі
удару лечіті.
Єхов Сус Христос
но молому єслятку
через золоти мостік.
Єслятко малее
з золотого мостіку впало,
нужку вдаріло... чі ручку..
Зоплаков Сус Христос,
зожурівся, зоклопотівся.
Сустрєкає єго Прочіста Маті:
Синку муй, синку,
чого ж ти зоплакав, зожурівсе, зоклопотівся?
Як же мені, мамко, не плакоть,
не журица, не клопотіца.
Єхов я но молому йослятку
через золоти мостік,
там чі ручку, чі нужку зломав.
Не плач ти, синку,
не журисе, не клопотісе.
Кров іс кров'ю соллеца,
жила с жилою сойдеєца,
сустав с суставом соллеєца.
а там кому —
чі Хрістіні, чі Юрі, чі Валі —
все горе мінеца.
Пріступі, Господі,
поможі, Господі.
Святи понеділок Христови.*

183. – Мi^и ж у^се поно^вучовал^и с^е а од ^иматк^и // і ўнуч^ен^ата
поп^ер^еп^исувол^и // у^же у ^иматк^и т^ро^йе п^рашчур^оў // п^раўнук^и
і дож^дал^и п^рашчур^оў // ^ето у^онук^и / а там п^раўнук^и / а
там ... //

Сусідка: *Шо / ў ^иЛени^и ўж^ее т^ро^йе^и? //*

– Д^во^йе / і у ^иГал^и од^но // т^ро^йе у^же // у^же ^иматка бач
й^ака / ^хоч^еш шоб ^ипам^ат^в була // а^ол^е ж от і с^ед^но ж
ко^ме^ко^йе / с^ед^но // істо^йи^ит^в у голо^ві^и ў й^ейе //

184. – А л^ак у^же і ^идоўг^и к^рі^епко //

^иГосподу ^иБогу помо^лус^ае /

с^ва^ету^о ^иПро^чі^и с^те ^имамци^и пок^ло^нус^ае //

^изори^и / зор^еа^ин^ици^и /

Гос^по^дн^и помо^чі^ици^и /

^иран^ешн^ийе / в^еч^иі^ерн^ийе /

^ину^олноч^ини^ийе / ^ину^олдн^ийе //

пр^исту^пай^те / помо^гай^те /

ік Хр^іст^ині^и / хр^іш^чено^и / ро^жено^и /

^илаку ўго^вор^ат^и //

пр^исту^пі^и Петро / Поў^ло / І^ил^а про^рок //

бач^и / к про^року //

на^о мор^іе ^иц^ерк^ва сто^йі^ит^и /

ў ^иц^ерк^ві^и пр^ес^тол^о сто^йі^ит^и /

на пр^ес^тол^і к^ні^иж^кі^и л^еж^ат^и /

зо к^ні^иж^кам^и с^ве^чі^и го^рат^и /

зо с^ве^чам^и сам Сус^хр^іст^ос си^ин^и ^иБож^іі с^ед^ит^и /

с^ве^чі^и зго^сайе //

с Хр^іст^ині^и /

л^ак ус^ер^ед^ині^и ўго^найе //

н^е оч^иі^ина^ца ^илаку //

с^нуд во^ді^и / с^нуд йе^ді^и /

с^нуд бо^йу / с^нуд го^вору /

с^нуд к^рі^ику / с^нуд ^илаку /

ко^тач^и / со^бач^и /

ўру^оч^иі^и / пр^ист^рі^еч^ині^и //

й^а з^найу / й^а умо^ул^айу /

з ^ибу^іно^и голо^ві^и /

с^икар^іх о^че^и /

з ^илас^ині^их у^ше^и /

з ^ир^іжого м^иаса /

183. – Мі ж усе поновучовалісе од маткі. І внученята поперепісуволі. Уже у маткі трое пращуров. Правнуки і дождалі пращурув – ето унуки, а там правнуки, а там...

Сусідка: *Шо, в Лени вже троє?*

— Двоє, і у Галі одно. Троє уже. Уже matka бач, яка – хочеш, щоб памать була. Але ж от і седно ж комекое, седно. Істоїть у голові в єе.

184. – А ляк уже і довгі кріпко.

Господу Богу помолюся,

Святуй Прочісте Мамци поклонюся.

Зори-зореніци,

Господні помочніци,

ранєшніє, вєчірніє,

пулночніє, пулдніє.

Пріступайте, помогайте

ік Хрістіні, хріщеной, роженой,

ляку вговоряті.

Пріступі, Петро, Павло, Ілля-пророк...

Бач, к пророку...

На морі церква стоїть,

в церкві престул стоїть,

на престоли кніжкі лежать,

зо кніжками свєчі горать,

зо свєчами сам Сус Хрістос, син Божій сєдіт,

свєчі згосає,

с Хрістіні

ляк усєредіни вгоняє.

Не оччинаца ляку

с-пуд води, с-пуд єди,

с пудбою, с пудговору,

с-пуд кріку, с-пуд ляку,

Котячі, собачі,

вручливі, прістрічні.

Я знаю, я умовляю,

з буйної голові,

с каріх очей,

з гласних ушей,

з ріжого м'яса,

с кр'ем'яного т'їла /
 тут то^уб'ї^е л'ак н'е сто^аїат'ї^и //
 і'д'е Про^чї^иста мамка /
 їстр'е^{ка}їє тр'ї^и їангол'ї^ик'ї^и //
 їангол'ї^ик'ї^и / ку^да в'ї^и і'д'е^те? //
 до / там у^же ж йак зват' /
 Хр'ї^ст'ї^ини^ї / ро^жене / хр'ї^иш^чене //
 воз'м'ї^ит' тр'ї^и л'ак'ї^и / тр'ї^и ог^нї^и / тр'ї^и св'е^чї^и /
 до н'е^се^те но^а боло^та / но мо^ха //
 там_—вам п'ї^ит'е^н:е / йе^їд'е^н:е /
 м'їак:ї^иє по^душк'ї^и / золо^тї^иє про^скурк'ї^и /
 'куб^лк'ї^и но^лї^ивонї^иє / сто^лї^и зас^тї^илонї^иє //
 гу^лаїт'е / бу^лаїт'е /
 Хр'ї^ст'ї^ини^ї ро^жене / хр'ї^иш^чене /
 н'е ч'е^апайт'е //
 пр'ї^исту^пї^и Господ'ї^и / помо^жї^и Господ'ї^и /
 с'в'а^етї^и пон'е^дї^илок Хр'ї^ис^товї^и //

185. — Кро^у зомо^ул'ат' / так? // н'е / у^рок'ї^и // у^рок'ї^и //
 'Господу^и 'Богу помо^лус'а^е /
 с'в'етої Про^чї^ист'ї^и мамцї^ї покло^нус'а //
 'к'ї^иїе^уск'ї^им печ'ерск'ї^им /
 їс'ї^им 'с'ї^илам н'е^беснї^им //
 'зорї^ї / зоре^нї^ици^ї /
 Гос^пу^одн'е по^умо^уч'ї^ин'ї^ици^ї /
 'ран'ешн'ї^иє / в'е^чї^ирн'ї^иє / 'пу^лночн'ї^иє //
 пр'ї^исту^пї^ипайт'е / помо^аї^игаїт'е /
 к 'Вал'ї^и / хр'ї^иш^ченої / ро^жено^уї /
 у^ро^уко^уї^и л'е^чї^ит' //
 у^рок'ї^и їе їс'ак'ї^иїе /
 по^думанї^иє / по^гадонї^иє / пр'ї^ист'р'е^їтнї^ї //
 у^рок'ї^и му^жї^ицк'ї^иїе пуд 'шапкої /
 ж'ї^иноч'ї^иїе пуд ч'еп^лцем /
 д'е^ївоч'ї^иїе пуд^л ко^лсої /
 пору^лбоцк'ї^иїе пуд^л корту^лзом /
 ци^їганск'ї^иїе пуд^л шо^улом^лком /
 жи^їдо^уск'ї^иїе пуд но^гаїко^ї /
 на^о 'мор'ї^и сто^її^ит' дуб /
 а на^о 'тому 'дуб'ї^и /
 тр'ї^иво^ронї^ї /

*с крем'яного тіла.
Тут тобі, лях, не стояті.
Іде Прочіста Мамка,
встрекає трі янголікі.
Янголікі, куда ві йдеє?
до... там уже ж як звать...
Хрістіни, рожене, хріщене.
Возьміть три лякі, трі огні, трі свечі,
до несеє но болота, но моха.
Там вам пієнне, єденне,
м'яккіє подушкі, золотіє проскуркі,
кубкі нолівоніє, столи застілоніє.
Гуляйтє, буляйтє,
Хрістіни рожене, хріщене
не чепайтє.
Пріступі, Господі, помози, Господі,
святи понеділок Хрістови.*

185. — Кров зомовлять, так? Не, урокі. Урокі.
*Господу Богу помолюся,
свєтой Прочисте мамци поклонюся.
Кієвскім печєрскім,
всім сілам небєсним.
Зори-зорєніци,
Госпуднє помочніци,
ранєшніє, вєчірніє, пулночніє.
Пріступайтє, помогайтє,
к Валі, хріщеной, роженой,
уроков лєчіть.
Урокі є всякіє:
подуманіє, погадоніє, прістрєтні;
урокі мужіцкіє пуд шапкой,
жіночіє пуд чепцем,
дєвочіє пуд косой,
порубоцкіє пуд кортузом,
циганскіє пуд шоломком,
жидовскіє пуд ногойкою.
На морі стоїть дуб,
а на тому дубі,
трі ворони,*

зб'ї^ирал'ї^и у^ирок'ї^и /
 по^идумани'їє / по^игадони'їє / п'єр'єст'р'ї^итні'їє //
 н'є'с'ї^ит'є во^ирони'ї у^ирок'ї^и /
 на^о боло^ита / на^о кру^ити'їє 'гори' /
 но 'н'ї^ици'їє 'лози' //
 гу^ил'аїт'є / бу^ил'аїт'є /
 'Вал'ї^и хр'ї^иш'ч'єної / ро^иж'єної /
 н'є ч'є'пайт'є //
 н'є отчи'ї'нац'а /
 н'ї^и но молод'ї^ику /
 н'ї^и с 'ходу /
 н'ї^и пудк'роїє //
 їа з'найу / їа ўгово^ирайу /
 с кос'ї^иц'ї^и / з мос'т'ї^и /
 з рум'їано^уго 'т'ї^ила //
 пр'ї^исту^ип'ї^и 'Господ'ї^и / помо^иж'ї^и 'Господ'ї^и /
 с'в'є'ти'ї пон'є'д'ї^илочок Хр'ї^ис'тов'ї^и //
 'єто у^ирок'ї^и //

186. – А кру^оў зомоў^ил'ат' //
 'Господу 'Богу помо^ил'ус'є^а /
 с'в'а'є'т'ї^и Про^ич'ї^ист'є 'мамци'ї покло^ин'ус'є^а //
 'зор'ї^и зор'є'н'ї^ици'ї / Гос'пу^одн'є по^имо^ич'ї^ин'ї^ици'ї /
 пр'ї^исту^ипайт'є / помо^игайт'є /
 к 'Вал'ї^и / хр'ї^иш'ч'єної / ро^иж'єної /
 кру^оў зомоў^ил'ат'ї^и //
 і'шоў^и Сус Хр'ї^ис'тос до ре'к'ї^и /
 'лозу ру^ибал'ї^и / 'рожу сож^иал'ї^и //
 кро^иў зомоў^ил'ал'ї^и /
 пр'ї^ишоў до ре'к'ї^и /
 пої'мал'ї^и боро^ина / з'н'ал'ї^и ру^ино
 зотк'нул'ї^и кр'ї^иваве жур'є'ло //
 пр'ї^исту^ип'ї^и 'Госпо'д'ї^и / помо^ижи'ї 'Господ'ї^и //
 с'в'а'є'ти'ї пон'є'д'ї^илок Хр'ї^ис'тов'ї^и //

187. – А то ўже кро^ив'ї'нача //
 іш'ла ... //
 'Господу 'Богу помо^ил'ус'є^а /
 с'в'а'є'т'ї^и Про^ич'ї^ис'ц'ї^и 'мамци'ї покло^ин'ус'є^а //
 пр'ї^исту^ипайт'є / помо^игайт'є /

збірали урокі,
подуманіє, погадоніє, перестрітніє.
Несіть, ворони, врокі
на болота, на крутіє гори,
но ніциє лози.
Гуляйте, буляйте,
Валі, хрищеной, роженой,
не чепайте.
Не отчинацца
ні но молодіку,
ні с ходу,
ні пудкроє.
Я знаю, я вговораю
с косці, з мості,
з рум'яного тіла.
Пріступі, Господі, поможі, Господі.
Свети понеділочок Христові.
Его урокі.

186. – А крув зомовлять:
Господу Богу помолює,
Святуй Прочісте Мамци поклонюся.
Зорі-зореніци, Госпуднє помочніци,
пріступайте, помогайте
к Валі, хрищеной, роженой,
крув зомовляті.
Ішов Сус Христос до рекі,
лозу рубалі, рожу сожалі,
кров зомовлялі.
Прішов до рекі,
поймалі борона, зняли руно,
зоткнулі криваве журело.
Пріступі, Господі, поможі, Господі.
Святи понеділок Христові.

187. – А то вже кров інача.
Ішла...
Господу Богу помолює,
Святуй Прочісцте Мамци поклонюся.
Пріступайте, помогайте

к 'Вал'і^и / хр'і^иш'ч'єно^и / ро'ж'єної /
 кру^оў зомоў'л'ат'і^и //
 шла 'д'і^еўка дуб'ровою /
 н'єс'ла 'воду до'рогою //
 но^и 'дуб'і^е ко'т'ол в'і^ис'і^ит' /
 ў ко^ит'л'і^е во'да к'і^ин'і^ит' /
 у во^ид'і^е ш'чука з'раіе /
 хвос'том мо'хайе /
 кро^иў зомоў'л'айе //
 'єто^а і'нач'єй уж'є //
 пр'і^исту'п'і^и 'Госпо'д'і^и / помо'жи^и 'Господ'і^и //

188. – А т'є'пер ску'лу вам // о'то йак у м'є'н'є зо'п'і^исоно док /
 то'го / ч'і^итала // по'ї'ду йа / 'того 'оз'му шо / зо'п'і^иси'і'ват' / н'є:??
 ску'ла скуло'в'і^ица /
 'мура муро'в'і^ица /
 ус'і^ипушчайа / кол'ушчайа / бо'л'ушчайа //
 йа т'є'б'є з'найу /
 йа т'є'б'є в'і^ис'є'л'айу /
 'чорне но 'чорне /
 'с'і^ин'є но 'с'і^ин'є /
 к'расне на^о к'расне /
 'жо'ўте на^о 'жо'ўте //
 с'кулочко 'Ган:очко /
 п'і^ишу т'є'б'є п'єр'цем / м'єр'цем /
 роско'т'і^ис'а ти^и 'макови^им 'з'єрн'атком /
 тут то'б'є^и н'є сто'ят' /
 н'є по'рот' /
 н'є ко'лот' //
 пр'і^исту'п'і^и 'Госпо'д'і^и /
 помо'жи^и 'Господ'і^и //
 а там у м'є'н'є / позо'п'і^исувола бо'гато //
 3.: То, може, візьміть...
 – Мо йа по'ї'ду воз'му // бо так йа зо'будус'є^а // (принесла
 записи замовлянь) //

189. — Го'д'уку / йак го'д'ука у'кус'і^ит' / ко'рову а^обо //
 'Господу 'Богу помо'л'ус'а /
 с'в'є^атої Про'ч'і^ис'т'і^и покло'н'ус'а //
 'йасному 'сон'єй ку /

к Валі, хрищеной, роженой,
 крив зомовляті.
 Шла дівка дубровою,
 несла воду дорогою.
 Но дубі котьол вісіть,
 в котлі вода кінить,
 у воді щука грає,
 хвостом мохає,
 кров зомовляє.
 Ето іначей уже.
 Пріступі, Господі, помози, Господі.

188. – А тепер скулу вам. Ото як у мене зопісоно, док того... читала. Пойду я, того возьму, шо зопісивать. Не?

Скула-скуловіца,
 мура-муровіца,
 усіпущая, колющая, болющая.
 Я тебе знаю,
 я тебе віселяю.
 Чорне но чорне,
 сіне но сіне,
 красне на красне,
 жовте на жовте.
 Скулочко Ганночко,
 пішу тебе перцем, мерцем,
 роскотіся ти маковим зернятком.
 Тут тобі не стоять,
 не пороть,
 не колоть.
 Пріступі, Господі,
 помози, Господі.

А там у мене, позопісувола богато.

З.: То, може, візьміть...

— Мо', я пойду возьму. Бо так я зобудусе. (Принесла записи замовлянь).

189. — Годюку, як годюка укусіть корову або...

Господу Богу помолюся,
 Светой Прочісті поклонюся.
 Ясному сонейку,

к¹расному ¹м'ес'е^aцу //
 ву¹жу ву¹жу /
 зб'е¹раїт'ес'а^e ў гу¹жу /
 г¹доброму у¹жу //
¹вуже / вуже¹нⁱца /
 йасно^aго¹лоўка /
 в'ер'е¹т'унⁱ:ⁱца /
 пут'купнⁱца /
 кре¹нⁱўнⁱ:ⁱца //
 у ¹чⁱстому ¹пол'і^e /
 но ¹с'і^uн'ому ¹мор'і^e /
 с'е¹д'і^uт' цо^aр'і^uца //
¹йела ца^oр'і^uца /
¹йела ца^oр'і^uца /
¹йела цо^aр'і^uца /
¹йела //
¹йеслⁱтиⁱ н'е ¹буд'еш в'і^uі¹мат' ¹йаду /
¹жала / с то¹койе мос'т^u:ⁱ /
 ну йак / ¹б'і^eла ко¹рова / ¹ч'орна //
 із ¹б'еⁱло кос'цⁱ:ⁱ /
 із[^] к¹расне криⁱв'і^u //
¹буд'е ¹йехот' ¹Йур'ей / Грⁱі^uгор'ей /
¹буд'е тво¹йе ¹т'еⁱло /
 с'ек'тⁱ:ⁱ / ру¹бат' /
 і но^a ¹кол':е но^aстриⁱкат' //

190. З.: А розказати вже можете?

— Н'е / н'е / н'е зо¹помн'у // а с'е ко¹рову л'е¹чиⁱт' //
¹добрⁱ д'ен' ¹до¹в'і^uца /
 Хрⁱі^uс'товайа помоч'нⁱца //
 прⁱі^uшла йа к то¹б'і^e /
 с сво¹йⁱм прⁱі^uго¹вором /
 зо ко¹р'і^uсниⁱм у¹дойо^yм //
 Хрⁱі^uс'тове во¹диⁱ нобⁱі^uрат'і^u /
¹і^uм¹я нол'і^uват'і^u /
 та гус'того моло¹ка доб'і^uват'і^u //
 молоч'ка гус'того /
 в'ерш'ка то¹ўс'того /
 а ¹масла ¹жо¹ўтого //
 ко¹ло мо¹го дво¹ра /

красному місяцю.
Вужу-вужу,
зберайтесь в гужу,
г доброму ужу.
Вуже-вуженіца,
ясноголовка,
веретюнніца,
путкупніца,
крепівніца.
У чистому полі,
но синьому морі
седить цоріца.
Єла царіца,
єла царіца,
єла цоріца,
єла.
Єслі ти не будеш виймать яду,
жала с токое мості...
ну, як біла корова, чорна...
із бело косці,
із красне криві,
буде єхоть Юрєй-Грігорєй,
буде твоє тєло
секті, рубать
і но колє нострикатъ.

190. З.: А розказати вже можете?
— Не, не, не зопомню. А се корову лечить.
Добрі день, вдовіца,
Хрістова помочніца.
Пришла я к тобі
с своїм пріговором,
зо корісним удойом.
Хрістове води нобіраті,
ім'я ноліваті
та густого молока добіваті.
Молочка густого,
вершка товстого,
а масла жовтого.
Коло мого двора

'чорно^yі 'в'еⁱд'м'еⁱ н'е хо^lд'і^uт' /
 'чорне з'ем'л'і^u н'е топ'кат' /
 гу^lтого моло^lка н'е одб'і^uрат' //
 горо^lжу йа т'е^lб'е ко^lм'і^uн:иⁱм'і^u с'т'еⁱнам'і^u /
 зому^lкайу золо^lтиⁱм'і^u зом'кам'і^u /
 ўс'еⁱм воро^lгом 'зуб'і^u і 'зуб'і^u заму^lкайу /
 і 'оч'і^u зов'ер'еⁱчайу //
 (гортає сторінки зошити) / ну с'е ўже йа ч'і^uтала ўже / шо /
 ото^lго // ойойойой //

191. – А т'еⁱп'ер' же то^lго / б'еⁱл'мо //
 'зор'і^u зор'е^aн'і^uциⁱ /
 Гос^lподн'і^uйе помо^yч'н'і^uциⁱ //
 'к'і^uйоўск'і^uйе / н'е^lч'ерск'і^uйе /
 ўс'еⁱ 'с'і^uлиⁱ н'а^eб'есниⁱйе //
 пр'і^uсту^lпайт'е / помо^lгайт'е /
 бел'мо л'е^lч'і^uт'і^u //
 'шла Про^lч'і^uста 'мамка /
 ч'е^lр'ес 'с'і^uн'е 'мор'е /
 в'ела триⁱ псиⁱ //
 о^lд'і^uн 'б'еⁱлиⁱ /
 д'руг'і^u к'расниⁱ /
 а т'реⁱт'і^u 'ч'орниⁱ //
 'б'і^eлиⁱ б'еⁱл'мо зго^lн'айе /
 к'расниⁱ кроў зомо^lў^lайе /
 а 'чорниⁱ б'еⁱл'мо зго^lн'айе //
 тут то^lб'еⁱ н'е сто^lйат' / н'е по^lрот' //
 йак но_о^lч'ах //

192. – Ну а с'е ж 'матка вам отчиⁱтала / то^lго //
 'Господу 'Богу помо^lл'ус'е /
 'к'і^uйе^oўск'і^uм н'е^lб'есниⁱм покло^lн'ус'е^a //
 пр'і^uсту^lпай / Хв'е^lдос'еї / Он'тос'еї /
 ску^lлу л'е^lч'і^uт'і^u //
 про^yстуд'нуу / по^lду^lмонойу /
 по^lд'і^uўл'енуу / кло^yпот'нуу //
 схо^lд'і^uлас'е / шумо^lвалас'е /
 ў 'буїної голо^lв'і^e /
 у г'ласниⁱх у^lшах /

*чорной ведмє не ходіть,
чорне зємлі не топкать,
густого молока не одбірають.
Горожу я тебе комінними стєнами,
зомукаю золотими зомками,
всєм ворогом зубі й губі замукаю
і очі зоверечаю.*

(Гортає сторінки зошита). Ну, се вже я читала вже, шо отого... Ой-ой-ой-ой.

191. – А тепер же того, бельмо.
*Зорі-зорєніци,
Господніє помочніци.
Кійовськіє, печерськіє,
всє сіли нябєсніє.
Пріступайтє, помогайтє
бельмо лєчіті.
Ишла Прочіста Мамка
черес сіє морє,
вєла три пси.
Одін бєли,
другі крєсни,
а трєйті чорни.
Біли бельмо згоняє,
крєсни кров зомовляє,
а чорни бельмо згоняє.
Тут тобє не стоять, не пороть...
Як но очах.*

192. – Ну а се ж матка вам отчитала, того...
*Господу Богу помолюсє,
Кієвскім нєбєсним поклонюсє.
Пріступай, Хвєдосєй, Онтосєй
скулу лєчіті.
Простудную, подумоною,
подівлєную, клопотную.
Сходіласє, шумоваласє
в буйной голові,
у гласних ушах,*

у 'кар'і^uх о'ч'ах //
 йа т'е'б'е про'шу / йа в'і^uси'і'лайу /
 к'расне на^o к'расне /
 'б'і^uле но^a 'б'і^uле /
 'с'і^uн'е но^a 'с'і^uн'е /
 'жо^yўте но^a 'жо^yўте //
 'чорне но^a 'чорне //
 с'кулочко 'Ган:очко /
 к'расно^aйа 'пан:очко /
 п'і^uшу т'е'б'е п'ер'цем / м'ер'цем /
 роско'т'і^uс'а тиⁱ 'маков'і^uм 'з'ерн'ам /
 тут то'б'і^e н'е ко'лот' / н'е по'рот' //
 (сміється) 'тут^aка ў'с'ак'і^uх то'к'і^uх бр'е'х'ен'ок //

193. – А с'е йак у 'хату ў'ход'і^uш // йак но'ву 'хату з'роб'і^uш //
 до ў 'хату / у'ход'і^uш // ч'і^u ў дву^oр / ч'і^u ў 'хату // а'бо ў
 до'рогу / ў до'рогу а'бо у дв'і^uр //
 сто'й'і^uт' го'ра с'е'р'ед дву^oра /
 а на^o ту^oї го'р'е тр'і^u 'анголиⁱ ар'ханголиⁱ //
 тр'і^u 'анголиⁱ ар'ханголиⁱ /
 с'т'ер'е'ж'і^uт'е м'і^uї дву^oр /
 с'у'с'і^uх ч'етиⁱрох сто'ру^oн //
 'л'есо^yм го'ройу /
 ту'маном во'дойу //
 'Мат'і^uр 'Божа /
 ўс'і^uх роз'боїн'і^uку^oў соз'вала /
 'рук'і^u 'ног'і^u і 'ум йі^uм ско'вала //
 'гарно поп'ер'е'п'і^uсувол'і^u //
 3.: Ви щось таке розкажіть, що ви самі знаєте..
 – А шо ж йа з'найу со'ма? // шо ж йа з'найу? //
 3.: Це ваша внучка писала?
 – С'е 'дочк'і^u п'і'і'сал'і^u //

у каріх очах.
Я тебе прошу, я вісилаю
красне на красне,
біле но біле,
сіне но сіне,
жовте но жовте,
чорне но чорне.
Скулочко Ганночко,
красноя панночко,
пішу тебе перцем, мерцем,
роскотіся ти маковім зерням.
Тут тобі не колоть, не пороть...
(Сміється) Тутока всяких токіх брехеньок...

193. – А се як у хату входіш. Як нову хату зробіш, до в хату уходиш... чі в двур, чі в хату... або в дорогу. В дорогу або у двір.

Стоїть гора сєред двура,
а на туй горє трі анголи-арханголи.
Трі анголи-арханголи,
стерєжіть мій двур
с усіх чєтирох сторун:
лєсам, горою,
туманом, водою.
Матір Божа,
всіх розбойнікув созвала,
рукі ногі і гум їм сковала.
Гарно попереписуволі.

З.: Ви щось таке розкажіть, що ви самі знаєте...

— А шо ж я знаю сома? Шо ж я знаю?

З.: Це ваша внучка писала?

— Се дочкі пісали.

194*. — Кол'адк'ї^и вам посп'е^ивайу / посп'е^иват'? //

^иУбору бо^иру / ^ишум'ї^ит' до гу^ид'е /

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

шум'ї^ит' да^и гу^ид'е / п'чол'на ^иматка їд'е /

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

п'чел'на ^иматка їд'е / ^ис'ї^и ро^иа^ийї^и в'ед'е /

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

ої ро^иа^ийї^и в'ед'е / да^и ї на^ио^иуча^ио^ийе /

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

со^ид'е^ит'ес' д'е^ит'к'ї^и / по но^ив'ї^их бор'т'ах /

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

а йа стора^ийа / ^ис'тору^им д'ер'е^ив'ї^и //

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

нос'е^ит'е д'е^ит'к'ї^и / ^исолод^ик'ї^и мед^ик'ї^и //

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

а йа стора^ийа / ^ижоўти^ийе вос'к'ї^и //

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

^иси^иту си^ит'ї^ит'ї^и / ^иси^ино^иў^и жен'ї^ит'ї^и //

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

с'в'е^ич'ї^и сука^ит'ї^и / ^идочок д:ова^ит'ї^и //

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

а зо^и с'ї^им сло^ивом / до ї бу^иваї здо^иро^иў //

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

ти^и бу^иваї здо^ироў / ^исам^ипан госпо^идор //

слав'ен йес'т' Бог / ^иГоспод' над^ина^им'ї^и //

^икажут' добр'ї^и в'еч'ер ^ил'ї^и добр'ї^ид'ен' / даї ^иБоже / щоб у

вас бу^ило ^ис'е го^иразд //

ко^иров'ї^и т'ел'ї^ил'ї^ис' / о^ив'ечк'ї^и

ко^ит'ї^ил'ї^ис' / с'в'ї^ин'е во^ид'ї^ил'ї^ис' //

шо^иб^и хл'ї^иба мал'ї^и / но

сто^ил'ї^и / ^ис' ко^имор'ї^и / і ^иў^и пол'ї^и род'ї^илос' //

і шч'е йа^ик'ї^ийе

йес'т' // зо^иди^ихайус' мо^иї доро^иг'ен'к'ї^и //

195*. — Пр'ї^имацку / мо^игу койе^ийак //

3.: Де ви її навчилися?

— Це шч'е с'тарайа п'ї^ис'н'а // це шч'е с'тара п'ї^ис'н'а / і йа йе^ийе^и

ўз'наў тог^иди // об^иши^им у нас буў д'ї^ид о^ид'ї^ин то^ик'ї^и / і йу^ин

сп'е^иваў // і йа йе^ийе^и зо^ипомн'ї^иў / а йа йе^ийе^и у^иже йак по^ипаўс'а^и то^иже

ў пр'ї^им'ї^и / дак йа ў^иже // і м'ен'ї^и було с'кудно то^иж'е / т'ес'т' буў

то^ик'ї^и шо... // док йа йе^ийе^и ў^иже сп'е^иваў // дак / ну йак ско^изат' /

їс'ї^иї^ишл'ї^ис'е^и // вам го^илосом про^исп'еват' т'ї^ийак? //

194*. — Колядкі вам поспеваю, поспевать?

*У бору-бору шуміть до гуде,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
Шуміть да гуде, пчольна матка йде,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
Пчельна матка йде, все раї веде,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
Ой рої веде да й навчає,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
Содєтесь, дєткі, по нових бортях,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
А я, сторая, – в сторум дереві,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
Носитє, дєткі, солодкі медкі,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
А я, сторая, – жовтиє воскі,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
Ситу ситіті, синов женіті,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
Свєчі сукаті, дочок 'ддоваті,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
А зо сім словом до й бувай здоров,
Славен єсть Бог, Господь над нами!
Ти бувай здоров, сам пан господар,
Славен єсть Бог, Господь над нами!*

Кажуть: добрі вечер ілі добрі день; дай Боже, щоб у вас було все горазд – корові телілісь, овечкі котілісь, свінне воділісь; щоб хлеба малі – но столе, в коморі, і в полі роділось... Іще якіє єсть?

Зодихаюсь, мой дорогенькі...

195*. — Прімацку могу кое-як.

З.: *Де ви її навчилися?*

— Це ще старая пісня. Це ще стара пісня, і я єе взнав тогди... обшим, у нас був дід одін токі і юн співав. І я єе зопомнів... А я єе уже як попався тоже в прімі, дак я вже... і мені було скудно тоже, тєсть був токі, шо... док я єе вже співав. Дак, ну як сказать... *Ісійшилїсє...* Вам голосом проспевать ті як?

3.: Можете — заспівайте. Якщо ні — просто розкажіть.
 — Ісиⁱш^lіⁱс^eа два сторⁱкⁱ / приⁱш^lіⁱ у^o корчму^hнⁱтⁱ //
 зговорⁱлⁱс^e за прі^uмаку^oу / до і до^lваї су^hдⁱтⁱ //
 о^lдⁱн^h каже шчо муої прі^uмак / н^eа^h хоч^e ро^lбⁱтⁱ //
 дру^gі^h каже шчо муої прі^uмак / л^hубⁱт^h гор^eват^h //
 л^hубⁱт^h гор^eватⁱ //
 ўстоїе^h рано ўмⁱвайец^a / до і ўї^uд^eе о^lратⁱ //
 о^lр^e прі^uмак / о^lр^e б^eдⁱн^hак / но ш^lах погл^eа^hдає //
 у^lсⁱц^eм жен^hкⁱ і о^lбⁱд^e н^eс^hут^h / прі^uмацке н^eмає //
 ос^h прі^uносⁱц^eт^h прі^uмацкайа / борш^hчу з лоб^hдойу //
 йак н^e хоч^eш борш^hчу ўц^eс^hтⁱ / то ўц^eж^h х^lі^eб з во^hдойу //
 зоп^hр^eа^hгає прі^uмак во^lлиⁱ / до і ўї^uд^eе о^lратⁱ //
 о^lр^e прі^uмак / о^lр^e б^eдⁱн^hак / прі^uй^oраўс^eа г^hдубу //
 прі^uй^oраўс^eа г^hдубу //
 тут^h йа вас / сⁱвⁱво^lлиⁱ / роспр^eг^hатⁱ буду //
 по^hсⁱт^eс^eа сⁱвⁱво^lлиⁱ / н^e б^hур^hт^eс^eа во^hўка //
 а йа поїду додо^hмон^hку / бо і бо^lлⁱт^h го^lл^hу^hка //
 і^hд^e прі^uмак / і^hд^e б^eдⁱн^hак / і^hз^hл^eд^hен^hка сту^hпайе //
 хо^hз^hаїс^hкайа дон^hка каже / шо прі^uмак гу^hл^hайе //
 і^hд^e б^eдⁱн^hак / і^hд^e б^eдⁱн^hак / но пл^hот пово^lлⁱўс^eа //
 йому т^hешча одв^hл^hчайе / с^e ўже д^hес^h но^hнⁱўс^eа //
 н^e ўн^hравⁱўс^eа прі^uмач^hен^hко / на^o лавочку сⁱц^eс^hтⁱ //
 зо^hгадує й^eму т^hешча / до^lваї сⁱвⁱн^h:ам ўц^eс^hтⁱ //
 бо^hдаї сⁱвⁱво^lлиⁱ здох^hлⁱ / а хата зго^hр^hц^eла //
 йаг ўже ж мⁱн^hе прі^uмацкайа / с^a жи^hз^hн^h на^oдо^hй^hц^eла //
 т^hвⁱт^e т^hвⁱт^e ч^hер^hем^hши^hна / йа^hг^hудо^hк н^eмає //
 а хто ў прі^uмах н^e бу^hвайе / тої го^hра н^e з^hнайе //

196*. — Ої приⁱ луж^hку / при луж^hку /
 приⁱ шиⁱроко^hм пол^hу /
 приⁱ зно^hймо^hм тобун^hциⁱ /
 ко^hн^h гу^hл^hаў по^hволⁱ //
 приⁱ зно^hймо^hм тобун^hциⁱ /
 ко^hн^h гу^hл^hаў по^hволⁱ /
 кⁱн^h гу^hл^hаў по^hволⁱ //
 ко^hзак пон^hе^hволⁱ /
 йак ўн^hі^hмайу / зогну^hздайу /
 ш^hоўковой уз^hдойу //
 йа ўн^hі^hмайу / зогну^hздайу /

З.: Можете — заспівайте. Якщо ні — просто розкажіть.
— Ісйишлісе два сторікі, пришлі в корчму ніті;
Зговорілісь зо прімакув до й довай судіті.
Одін каже, що муй прімак не хоче робіті.
Другі каже, що муй прімак любіть горевать..
Любіть гореваті,
Встоє рано, вміваєцца до й єде ораті.
Оре прімак, оре бедняк, но шлях погледає —
Усім женкі й обід несуть, прімацке немає.
Ось пріносіть прімацкая борщю з лободою:
— Як не хочеш борщю їсті, то їж хліб з водою.
Зопрегає прімак воли до й єде ораті.
Оре прімак, оре бідняк, прійоравсе к дубу.
Прійоравсе к дубу:
— Отут я вас, сіві воли, роспрегаті буду.
Посітєсе, сіві воли, не буйтєсе вовка;
А я пойду додомоньку, бо й боліть голувка.
Іде прімак, іде бідняк, злегенька ступає;
Хозяйська донька каже, шо прімак гуляє.
Іде бідняк, іде бідняк, но плут поволівсе;
Йому теща одвічає: се вже дєсь нопівсе.
Не вправівсе прімаченько на лавочку сісті,
Зогадує єму теща: довай свінням їсті.
— Бодай сіві воли здохлі, а хата згоріла;
Як вже ж міні прімацкая ся жизнь надоїла.
Твітє, твітє черемшина, ягудок немає;
А хто в прімах не буває, той гора не знає.

196*. — Ой при лужку, при лужку,
При широком полю,
При знойомом тобуници
Конь гуляв поволі.
При знойомом тобуници
Конь гуляв поволі.
Кінь гуляв поволі,
Козак понєволі.
Я впіймаю, зогнуздаю
Шовковой уздою.
Я впіймаю, зогнуздаю

'шолковой уз'дойу //
 'шолковой уз'дойу //
 ў'дару ш'порами' н'і"д бо'ка /
 куон' л'е'т'і" стр'е'лоу //
 ў'дар'і'ў ш'порами' н'і"д бо'ка /
 куон' л'е'т'і" стр'е'лоу /
 л'е'т'і" л'е'т'і" 'с'і"ри'ї к'і"н' /
 та ї не торо'ни'с'а //
 прот'і"ў 'Маш'ен'к'і" двор'ца /
 ти' й остоно'в'і"с'е" //
 п'рот'і"ў 'Маш'ен'к'і" двор'ца /
 ти' й остоно'в'і"с'е" //
 до ўдар коп'і"там'і" /
 ч'і" н'е 'в'і"їд'е к'расна 'д'і'є'ўка /
 ш 'чорни'м'і" бров'ами' //
 ч'і" н'е 'в'і"їд'е к'расна 'д'і'є'ўка /
 ш 'чорни'м'і" бров'ами' //
 зоди'хайус'е" //

З.: Цієї пісні ви в козаків навчилися?

— Це щч'е була ї 'ранч'еї / а ў козо'ках йа й'і'й'і / йак //
 пу'д'н'аў но 'в'і"шчу с'т'е'пен' //

197*. — Це / йак вам іско'зат' / пр... / йак 'д'і'є'ўка с х'лопцем
 л'у'б'і'лас' / і йу'н йе'йе' / там же'н'і'л'і'с'е" // так о'ни' то'ди'
 ў л'у'бов'і" бу'л'і" / а по'ту'ом розлу'чайуца' //

З.: Це машівська пісня?

— Да //

Ої 'саду му'ї сад з'ел'ен'ен'к'і" /
 роз'в'і"їс'е" т'і" раз і" но'ўс'е'ї'зда //
 ў со'ду розлу'чалас'е" 'пара /
 н'і"д 'н'ейу дро'жала з'ем'л'а //
 л'у'б'і"л'і"с' ко'хал'і"с' зно'чала /
 йак н'ташк'і" ў в'і"ш'н'ево'м со'ду /
 т'е'п'ер т'і" м'е'н'а пок'і"дайеш /
 йа 'г'і"рко пла'кот'і" бу'ду //
 йак 'ту'ол'к'і" нос'тало смер'кан':е /
 д'і'є'ўчи'на ў со'дочок пош'ла /
 н'е з'найє н'і" 'бат'ко н'і" 'мат'і" /
 гд'е 'д'і'є'ла'с'е" 'й'і"хн'а доч'ка //
 пом'чал'і"с' зо 'н'ейу шу'кат'і" /

Шолковой уздою,
Шолковой уздою.
Вдару шпорами під бока,
Кунь, леті стрелою.
Вдарів шпорами під бока,
Кунь, леті стрелою,
Леті, леті, сірий кінь,
Та й не торопися,
Протів Машенькі дворца
Ти й остоновісе.
Протів Машенькі дворца
Ти й остоновісе.
До вдар копитами,
Чи не вийде красна дівка
Ш чорними бровами.
Чи не вийде красна дівка
Ш чорними бровами...
Зодихаюсе.

З.: Цієї пісні ви в козаків навчилися?

— Це ще була й ранчей, а в козоках я її... як?.. пудняв но
віщу степень.

197*. — Це, як вам іскозять, пр... як дівка с хлопцем
любилась, і юн еє... там женілісе. Так они тоди в любові булі,
а потум розлучаюца.

З.: Це машівська пісня?

— Да.

Ой саду, муй сад зелененькі,
Розвійсе ті раз і новсєгда;
В соду розлучаласє пара,
Під нею дрожала земля.
Любілісь, кохалісь зночала,
Як пташкі в вішневом соду;
Тєпер ті мене покїдаєш,
Я гірко плакоті буду.
Як тулькі ностало смерканнє,
Дівчина в содочок пошла;
Не знає ні батько, ні маті,
Где деласє їхня дочка.
Помчалісь зо нею шукаті –

л'е¹жи^іт' у со¹ду н'е¹жи^іва //
 д'і¹в'і¹ц'а в'і¹ хлопци^і і д'і^еў¹чата /
 до ¹чого л'у¹боў дов'е¹ла /
 та⁰ка моло¹д'ен'ка д'і^еў¹ч'і¹на /
 з л'у¹бов'і¹ ў мо¹г'і¹лу пош¹ла //

198*. — Ну / п'і^ес'н'і^і зосп'е¹вайом да / у¹же будом кон'чат' //
 Кон'ци^і г'р'еб¹і¹ шум'ят' в'ерб'і¹ /
 шо йа носо^ад'і¹ла //
 н'е¹ма ¹того ко¹зач'ен'ка /
 шо в'і^ерно л'у¹б'і¹ла //
 н'е¹ма йе¹го та і н'е ¹буд'е /
 по¹йі^ехоў зо^а ¹Десну //
 ско¹заў ¹рост'і¹ д'і^еў¹чи^інон'ко /
 но ¹д'ругу¹йу в'есну //
¹росла ¹д'і^еўка / ¹росла ¹м'і¹ла /
 рос'т'і¹ н'ер'ес'тала //
 н'е¹ма ¹того ко¹зач'ен'ка /
 шо в'і^ерно ко¹хала //
 н'е¹ма ¹того ко¹зач'ен'ка
 шо в'і^ерно ко¹хала //
 си^іночок му⁰і / м'е¹н'і^е н'е ¹дуже ¹добре // йа зомо^рі^іўс'е^а
 п'росто // ої // ў м'е¹н'е доў¹л'ен':е пон'і¹майт'е / то п'ли^ігойе /
 то в'і¹сок'е то ¹н'і¹з¹к'е // ў д'руг'і^і раз // йа ўже ¹чуству¹йу / шо
 с'е ўже ¹н'і¹з¹к'е доў¹л'ен':е //

199. — ¹С'і¹н'е ¹мор'ечко глу¹бок'е /
 н'е в'і¹дало ¹мор'е дна /
 йа од ¹мам'ен'ки^і до^ал'еко /
 н'е в'і¹дала ¹года два //
 зо п'і¹ан'і¹цу жи^іт' по¹нала /
¹сохну ў¹йану йак тро^ава //
 дорог'ен'к'і^і му⁰і / н'е могу бо^агато гово^рі^іт' у¹ж'е / зо¹ди^ішуйу /
 зо¹ди¹хайеца^е т'рошк'і^і //

200*. — Пров'е¹ду ру¹салк'і¹ ў ч'і¹сти^і б^уор /
 со¹ма в'ер¹нус'е^а ў ¹татко^уў дв^уор //
 пров'е¹ду ру¹салк'і¹ до ¹лаўк'і¹ /
 со¹ма в'ер¹нус'е^а до ¹мамки^е //

*Лежить у соду нежива.
Дівіця ві, хлопці й дівчата,
До чого любов довела –
Така молоденька дівчина
З любові в могілу пошла.*

198*. — Ну, пісні зоспевайом, да уже будом кончать.
*Конци греблі шум'ять вербі,
Шо я носоділа;
Нема того козаченька,
Шо вірно любіла.
Нема єго та й не буде –
Поїхов зо Десну;
Сказав: рості, дівчинонько,
Но другуу весну.
Росла дівка, росла міла,
Рості перестала;
Нема того козаченька,
Шо вірно кохала.
Нема того козаченька,
Шо вірно кохала...*

Синочок муй, мені не дуже добре. Я зоморівсе просто. Ой... В мене довленне, понімаєте, то плигоє... то вісоке, то нізке.

В другі раз... я вже чувствую, шо се вже нізке довленне.

199. – *Сіне моречко глибоке,
Не відало море дна.
Я од маменьки долеко,
Не відала года два.
Зо п'яніцу жить попала,
Сохну, в'яну як трова...*

Дороженькі муй, не могу богато говоріть уже – зодишуйу, зодихаєца трошкі...

200*. – *Проведу русалкі в чісти бур,
Сома вернусе в татков двур.
Проведу русалкі до лавкі,
Сома вернусе до мамки.*

201. — Т^кі^u йа ў т'е^lб'е мо^lйа ^lмамко /
 ко^lру^oўк[·]і^u н'е^a ^lнасла //
 шо^y тиⁱ м'е^ні^e но го^lлу^oўку /
 пош^lкодувола ^lмасла //

202. — А ў ^lсад'і^e ў ^lсад'і^e / да^o в'і^uног^lрад'йо /
 там ^lв'і^uшен'ка розв'і^uвала^oс'е^a /
 моло^lда На^oташка пр'і^uбиⁱралас' //
 к^lлала на^o с'е^lб'е з^lлото до с^lр'і^uбло /
 а на^o под^lружечок шоў^lков'і^u п^lлат':а //
 іш^lла у ^lцеркву ^lйаснойу зо^lр'ойу /
 а ў ^lцеркв'і^u с^lтала к^lраснойу ^lпан:ойу //
 а по^lн'і^u н'е з^lнал'і^u / ^lшапк'і^u з^ні^uмал'і^u /
^lшапк'і^u з^ні^uмал'і^u / йеⁱйі пу^lтал'і^u //
 ч'і^u тиⁱ по^lп^oўна / ч'і^u коро^lл'о^yўна? /
 йа ж н'е по^lп^oўна / н'е коро^lл'о^yўна /
 Гванова доч^lка / к^lрасна ^lпан:очка //

203. — Ого^lго ко^lза /
 ого^lго ^lс'і^eра //
 д'е ^lрог'і^u ^lд'і^eла? /
 зо^a су^oл' про^lйі^eла //
 ої су^oл' доро^lгайа /
^lнаша ^lко^yзу^oн'ка золо^lтайа //

204. — ^lДобриⁱ ^lв'еч'о^yр /
^lпан'е госпо^lдару //
 тиⁱ спиⁱш т'і^u л'е^lжиⁱш? /
 ўста^lвай н'е л'е^lжиⁱ //
 ўсто^aл'вай н'е л'е^lжиⁱ /
 зо^aст'і^uлаі сто^lлиⁱ //
 зо^aст'і^uлаі сто^lлиⁱ /
 кло^aл'д'і^u н'і^uро^lг'і^u //
 кло^aл'диⁱ н'і^uро^lг'і^u /
 з ^lйарої пше^uн'і^uциⁱ //
 а нам ^lд'ад'ушно /
 по пол'а^oн'і^uциⁱ //

201. – *Ті я в тебе, моя мамко,
Корувкі не пасла,
Що ти мені не голувку
Пошкодувала масла?*

202. – *А в саді, в саді да віноградьйо,
Там вішенька розвівалося,
Молода Наташка прибиралась.
Клала на себе злото до срібло,
А на подружечок шовкові плаття.
Ішла у церкву ясною зорою,
А в церкві стала красною панною.
А поті не знали, шапкі знімали,
Шапкі знімали, єї путалі:
Чі ти поповна, чі корољовна?
– Я ж не поповна, не корољовна,
Іванова дочка, красна панночка.*

203. – *О-го-го, коза!
О-го-го, сіра!
Де роги діла?
Зо суль проїла.
Ой, суль дорогая,
Наша козунька золотая.*

204. – *Добри вечор,
Пане господару.
Ти спиш ті лежиш?
Вставай, не лежи.
Встовай, не лежи,
Зостілай столи.
Зостілай столи,
Клоді піроги.
Клоді піроги
З ярої пшениці.
А нам, дядюхно,
По поляниці.*

205*. — Ох т'емна н^учка / да^о н^учка носту^пнає //
 д^ру^бен дошчи^к / да^о дошчи^к но^акр^енає //
 ех д^ру^бен дошчи^к / да^о дошчи^к но^акр^енає //
 ех мат^і ж си^іна / да^о у до^рогу отпр^оу^лає // (матка)
 ех мат^і ж си^іна / да^о у до^рогу отпр^оу^лає //
 (і^ді^і і^ді^і си^інку / і^ді^і н'е ба^ри^са //
 а ч'ер'ес три^і годоч^ки^і / до^дому вер^ни^са //)
 ех і^ді^і си^інку / і да^о і^ді^і пр^уч од м'ен'е //
 ех ч'ер'ес т'еб'е / да^о шчод^н'а с'варка у м'ен'е //
 ех ч'ер'ес т'еб'е / да^о шчод^н'а с'варка у м'ен'е //
 ех сам йа ж матко / да^о сам йа до^бр'е з^найу // (мамко)
 ох н'е по^д моду / да^о со^бі^е ж'ену^і майу // (жу^онку)
 ох н'е по^д моду / да^о со^бі^е ж'ену^і майу //
 ех т^уол'к'і^і і майу / да^о і ко^н'а і воро^ного //
 ех шч'о зв'е^чера ж / да^о й оу^іса зо^аси^інайу //
 ех шч'о зв'е^чера / да^о й оу^іса зо^аси^інайу //
 ех шч'о зв'е^чера / да^о й оу^іса зо^аси^інайу //
 (ех шч'о^у д^а пу^оу^іноч'і^і / кон'і^іка се^длайу //)
 ох шч'о но^а с'в'і^ет'і^е / да^о і з дво^ра в'і^іуе^іж'зайу //
 оі но^а с'в'і^ет'і^е ж / да^о і з дво^ра в'і^іуе^іж'зайу //
 ех уіе^іж'зайу / да^о і до с'і^ін'ого мор'а //
 ех с'і^ін'е ж мор'е / да^о і Ду^інаї р'ечку г'райе //
 ох с'і^ін'е ж мор'е / да^о і Ду^інаї р'ечку г'райе //
 ех с'і^ін'е мор'е / да^о і Ду^інаї р'ечку г'райе //
 ех йе^іна г'райе / да^о і б'ер'еж^іки^і ло^імає //
 ех йо^іна г'райе / да^о і б'ер'еж^іки^і ло^імає // (роу^ін'ає)
 ох пли^івут, с'удна / да^о суд^іна у^іс'е^і но^іви^іє //
 ех но^а то^ум с'удн'е^і / до^а і мот^ірос пом'і^ірайе // (у^і п'ерво^ум с'удн'е^і)
 ех но^а то^ум с'удн'е^і / да^о і мот^ірос пом'і^ірайе //
 ех шч'о у то^ум с'удн'е^і / мат' сто^іра ри^ідає // (у^і дру^{го}у^ім с'удн'е^і)
 ех шч'о у то^ум с'удн'е^і / мат' сто^іра ри^ідає //
 ох н'е плач мамка / бо ўж'е ти^і сто^ір'ен'ка //
 ех н'е^іхай п'лач'е / да^о ўдо^іва моло^ід'ен'ка //
 ех н'е^іхай п'лач'е / шч'е ўдо^іва моло^ід'ен'ка //
 ех н'е^іхай п'лач'е / да^о ж'е^іна моло^ід'ен'ка //
 ех бо ўж'е у неї^і / да^о і дру^об'н'ен'к'і^іуе^і д'е^ітк'і^і //
 ех бо ўж'е у неї^і / да^о і дру^об'н'ен'к'і^іуе^і д'е^ітк'і^і //
 ех ой у ж'е^іни^і / да^о дру^об'н'ен'к'і^іуе^і д'е^ітк'і^і //
 ех осто^ійуца^е / б'е^ідни^іуе^і с'і^іротк'і^і //
 ех осто^ійуца^е / до^а но^ів'е^ік'і^і с'і^іротк'і^і //

205*.– Ох, темна нучка да нучка ноступає,
Друбен дощик да дощик нокрепає.
Ех друбен дощик да дощик нокрепає,
Ех, маті ж сина да в дорогу отпровляє (вар.: матка),
Ех, маті ж сина да в дорогу отпровляє.
(Іді, іді, синку; іді, не барися,
А черес три годочки додому вернися)
Ех, іді, синку, й да іді пруч од мене,
Ех, черес тебе да щодня сварка в мене,
Ех, черес тебе да щодня сварка в мене.
Ех, сам я ж, матко, да сам я добре знаю (вар.: мамко),
Ох, не под моду да собі жену маю (вар.: жунку),
Ох, не под моду да собі жену маю.
Ех, тулькі й маю да й коня й вороного,
Ех, що звечера ж да й овса зосипаю,
Ех, що звечера да й овса засипаю,
Ех, що звечера да й овса зосипаю.
(Вар.: Ех, що д' пувночі коніка седлаю.)
Ох, що но світі да й з двора вієжджаю,
Ой, но світі ж до й з двора вієжджаю.
Ех, уєжджаю да й до сінього мор'я,
Ех, сіне ж море да й Дунай-ричку грає,
Ох, сіне ж море да й Дунай-речку грає,
Ех, сіне море да й Дунай-речку грає.
Ех, єна грає да й бережки ломає,
Ех, йона грає да й бережки ломає (вар.: ровняє).
Ох, пливуть судна да судна все новіє,
Ех, но том судне до й мотрос помірає (вар.: в первом судне).
Ех, но том судне да й мотрос помірає,
Ех, що в том судне матъ стора ридає (вар.: в другом судне),
Ех, що в том судне матъ стора ридає.
Ох, не плач, мамка, бо вже ти сторенька,
Ех, нехай плаче да вдова молоденька,
Ех, нехай плаче ще вдова молоденька,
Ех, нехай плаче да жена молоденька.
Ех, бо вже в неї да й друбненькіє дѣткі,
Ех, бо вже в неї да й друбненькіє дѣткі,
Ех, ой у жени да друбненькіє дѣткі,
Ех, остоюца бѣдниє сіроткі,
Ех, остоюца до новекі сіроткі.

206*. — Ої 'ну^оч'ен'ка т'ем'н'ес'ен'ка /
 бо'йус' до'дому їт'і^у //
 а мо'ї 'м'і^ули'ї ро'с:ерд'і^уўс'а /
 ї н'е 'хоч'е пров'ес'т'і^у //
 а мо'ї 'м'і^ули'ї ро'с:ерд'і^уўс'а /
 ї н'е 'хоч'е пров'ес'т'і^у //
 по'ту^ом ж'е йо'н ісп'рашує /
 до'ваї йа пров'е'ду //
 а йа йе'му от'в'е'т'і^ула /
 со'ма до'мої по'ї'ду //
 а йа йе'му от'в'е'т'і^ула /
 со'ма до'мої по'ї'ду //
 пр'і^ухожу ж йа до'домо'н'ку /
 сту'чу йа у'вок'но //
 отк'рой отк'рої мо'маша д'в'ер /
 ти'ї сп'і^уш у'ж'е доў'но //
 отк'рой отк'рої мо'маша д'в'ер /
 ти'ї сп'і^уш у'ж'е доў'но //
 ої 'доч'еч'ка ру'о'д'н'ес'ен'ка /
 а гд'е ж'е ти'ї бу'ла? //
 ко'са тво'їа росп'л'ет'ена /
 зоп'лакони'ї гло'а'за //
 ко'са тво'їа росп'л'ет'ена /
 зоп'лакони'ї гло'а'за //
 ої 'мамочко ру'о'д'н'ес'ен'ка /
 ўс'у п'раўду роско'жу //
 гу'л'ала йа с С'е'і'рожойу /
 ў в'і^уш'н'евому со'ду //
 гу'л'ала йа с С'е'і'рожойу /
 ў в'і^уш'н'евому со'ду //
 ко'са мо'їа росп'л'ет'ена /
 под'руга росп'л'ела //
 гло'а'за мо'їй^у зоп'лакони'ї /
 со'ма до'а'мой іш'ла //
 гло'а'за мо'їй^у зоп'лакони'ї /
 со'ма до'а'мой іш'ла //

206*. — Ой нученька темнесенька,
Боюсь додому йті.
А мой мілий россердівся
Й не хоче провесті.
А мой мілий россердівся
Й не хоче провесті.
Потум же йон іспрашує:
— Довай я проведу.
А я ему ответіла:
— Сома домой пойду.
А я ему ответіла:
— Сома домой пойду.
Пріхожу ж я додомоньку,
Стучу я у вокно:
— Открой, открой, момаша, дверь,
Ти спіш уже давно.
Открой, открой, момаша, дверь,
Ти спіш уже давно.
— Ой дочечка руднесенька,
А где же ти була?
Коса твоя расплетена,
Зоплакони глоза.
Коса твоя расплетена,
Зоплакони глоза.
— Ой мамочко руднесенька,
Всю правду роскожу.
Гуляла я с Серожою
В вішневому соду.
Гуляла я с Серожою
В вішневому соду.
Коса моя расплетена —
Подруга расплела.
Глоза мої зоплакони —
Сома домой ішла.
Глоза мої зоплакони —
Сома домой ішла.

207*. — Зо^а 'гора^мі^у 'гори^і в'і^усок'і^у /
 зо^а 'гора^ом'і^у 'сонц'е го^рі^ут' //
 по^йе^іхоу^у мої^і 'м'і^ули^ії до^л'око /
 зо^а 'йі^ум мо^йе 'с'ерце бо^лі^ут' //
 по^йе^іхоу^у мої^і 'м'і^ули^ії до^л'око /
 зо^а 'йі^ум мо^йе 'с'ерце бо^лі^ут' //
 да^ол'око да^ол'око і да^ол'око /
 і да^ол'око у чу^лжу сторо^ну //
 га^одайу шч'о бо^ул'ш н'е в'ер^н'оц:а /
 по^кі^унуу м'е^н'е моло^ду //
 зга^одайу шч'о бо^ул'ш н'е в'ер^н'оц:а /
 і по^кі^унуу м'е^н'е моло^ду //
 у^лхожу ти^і'х'ес'ен'ко у ки^ім'нату /
 і там с'в'еку^ор л'і^ус'точка ч'і^ута //
 пос^лухої пос^лухої н'е'в'е^іхно /
 шч'о м'і^ули^ії то^б'і^е но^п'і^усау //
 пос^лухої пос^лухої н'е'в'е^іхно /
 шч'о м'і^ули^ії то^б'і^е но^п'і^усау //
 пос^лухої пос^лухої н'е'в'е^іхно /
 шч'о м'і^ули^ії то^б'і^е но^п'і^усау //
 шч'о йу^он у^лж'е там ож'е^н'і^ус'а /
 і то^б'і^е но^п'і^усау за^обу'ваї //
 ої 'л'ул'і^у 'л'ул'і^у д'і^ел'а с'пати^і /
 ої 'л'ул'і^у кла^д'е^іт' д'і^ел'а спат' //
 а йа пої^ду 'с'аду і 'воз'л'е с'тога /
 до 'бат'ка л'і^ус'точка п'і^усат' //
 а йа пої^ду 'с'аду 'воз'л'е с'тога /
 до 'бат'ка і л'і^ус'точка п'і^усат' //
 п'і^ушу л'і^уст / п'і^ушу йа д'руг'і^у /
 на^о т'р'е^ітому с'тала кон'ч'ат' //
 пр'і^уйе^ід' же пр'і^уйе^ід' мої м'і^ул'ен'к'і^у /
 м'е^н'е моло^дуу хо^лват' //
 пр'і^уйе^ід' же пр'і^уйе^ід' му^ої м'і^ул'ен'к'і^у /
 і м'е^н'е моло^дуу хо^лват' //
 у^лж'е і проїш'ла 'с'ома^йа н'е^д'е^іл'а /
 йак с'в'еку^ор н'е'в'е^іхну хо^лвау //
 'м'і^ули^ії пр'і^ус'лау ж'е л'і^ус'точка /
 шч'о йа ж т'е^б'е пров'е^ірау //
 'м'і^ули^ії пр'і^ус'лау ж'е л'і^ус'точка /
 шч'о йа ж т'е^б'е пров'е^ірау //

207*. — Зо горами гори вісокі,
Зо горами сонце горить.
Поехов мой мілий дольоко,
Зо їм моє серце болить.
Поехов мой мілий дольоко,
Зо їм моє серце болить.
Дальоко, дальоко й дальоко,
Й дальоко в чужу сторону.
Гадаю, що бульш не верньоцца,
Покінув мене молоду.
Згадаю, що бульш не верньоцца,
Й покінув мене молоду.
Ухожу тихесенько в кимнату —
Й там свекур лісточка чита:
— Послухой, послухой, невехно,
Що мілий тобі нопісав.
Послухой, послухой, невехно,
Що мілий тобі нопісав.
Що юн уже там оженівся
Й тобі нопісав «зобувай».
Що юн уже там оженівся
Й тобі нопісав «забувай».
— Ой люлі-люлі, дітя, спати,
Ой люлі, кладеть дітя спать.
А я пойду сяду й возле стога
До батька лісточка пісать.
А я пойду сяду возле стога
До батька й лісточка пісать.
Пішу ліст, пішу я другі,
На трейтьому стала кончать.
Прієдь же, прієдь, мой міленькі,
Мене молодую ховать.
Прієдь же, прієдь, муй міленькі,
Й мене молодую ховать.
Уже й пройшла сьомая неделя,
Як свекур невехну ховав.
Мілий пріслав же лісточка,
Що я ж тебе проверав.
Мілий пріслав же лісточка,
Що я ж тебе проверав.

208*. — Йак ў го¹род¹і^е ч¹орно¹бу¹ур /
 та і по¹ м¹еж¹і^у с¹т¹ел¹і^уце^а //
 а му^оі м¹і^ули¹і М¹і^уха¹іло /
 ў д¹ругом¹ с¹ел¹е¹ ж¹ен¹і^уца // (варіант: ў ч¹ужом¹ с¹ел¹е¹ ж¹ен¹і^уца)
 а му^оі м¹і^ули¹і М¹і^уха¹іло /
 ў д¹ругом¹ с¹ел¹е¹ ж¹ен¹і^уца //
 зо^а пр^ае^ага¹і ка^о б¹рат ко¹н¹а /
 к¹он¹а во¹ро¹н¹ен¹кого //
 да і по¹й^едом¹ ў те с¹ел¹о /
 і шу¹кати¹ м¹і^ул¹ен¹кого //
 да і по¹й^едом¹ ў те с¹ел¹о /
 шу¹кати¹ м¹і^ул¹ен¹кого //
 пр¹і^уй^еі¹ж¹:а¹йом¹ ў те с¹ел¹о / (варіант: пр¹і^уй^еі¹хол¹і^у ў те с¹ел¹о)
 ў ту^ом с¹ел¹і^е н¹е¹в¹ес¹ел¹о //
 з¹л¹ану і но^а по^уд¹в¹е¹р¹йечко /
 м¹і^улого в¹е¹с¹е¹л¹:ечко //
 з¹л¹ану но^а под¹в¹е¹р¹йечко /
 м¹і^улого в¹е¹с¹е¹л¹:ечко //
 по^уз¹л¹ан¹ м¹і^ули¹й у в¹і^ук¹но /
 ш¹ч¹о до нас но¹й^ехоло //
 чи¹ тво¹йа ро¹д¹і^уно^учка /
 ч¹і^у н¹ерва^ойа ж¹і^уено^учка // (варіант: ч¹і^у то т¹во¹йа ж¹і^уено^учка)
 чи¹ тво¹йа ро¹д¹і^уно^учка^е /
 ч¹і^у н¹ерва^ойа ж¹і^уено^учка //
 о^ух д¹е¹ў¹ч¹і^уно й¹ О¹л¹ано /
 б¹ер¹і^у м¹ед¹го¹р¹е¹ло^учку //
 б¹ер¹і^у м¹ед¹го¹р¹е¹ло^учку /
 ч¹асту¹і б¹рата і ж¹і^уено^учку //
 б¹ер¹і^у м¹ед¹го¹р¹е¹ло^учку /
 ч¹е^асту¹і б¹рата і ж¹і^уено^учко^у //
 о^ух д¹е¹ў¹ч¹і^уно й¹ О¹л¹ана /
 ост¹о¹ва¹іс¹а д¹е¹ў¹койу //
 ост¹о¹ва¹іс¹а д¹е¹ў¹койу /
 йа по¹й^еду з^ж ж¹і^уенкойу //
 ост¹о¹ва¹іс¹а д¹е¹ў¹койу /
 йа по¹й^еду з^ж ж¹і^уенкойу //

209*. — В¹еч¹і^ур нод¹воре / ну^оч носту¹найе /
 в¹і^уі^уд¹і^у д¹е¹ў¹ч¹і^уно / с¹ерце бо¹жайе //
 в¹і^уі^уд¹і^у д¹е¹ў¹ч¹і^уно / с¹ерце бо¹жайе //

208*. — Як в городі чорнобур
Та й по межі стеліце,
А муй милий Михайло
В другом селє женіца. (варіант: в чужом селє женіца)
А муй милий Михайло
В другом селє женіца.
— Зопрегай-ка, брат, коня,
Коня вороненького,
Да й поєдом в те село
Й шукати міленького.
Да й поєдом в те село
Шукати міленького.
Прієжжайом в те село, (варіант: прієхолі в те село)
В тум селі невесело.
Гляну й но подвер'єчко —
Мілого веселєчко.
Гляну но подвер'єчко —
Мілого веселєчко.
— Поглянь, милий, у вікно,
Що до нас ноєхоло.
Чи твоя родіночка,
Чи первая жіночка? (варіант: чи то твоя жіночка)
Чи твоя родіночка,
Чи первая жіночка?
— Ох, дєвчіно й Оляно,
Бері мед-горєлочку.
Бері мед-горєлочку,
Частуй брата й жіночку.
Бері мед-горєлочку,
Честуй брата й жіночко.
Ох дєвчіно Оляна,
Остовайся дєвкою.
Остовайся дєвкою,
Я поєду з жіною.
Остовайся дєвкою,
Я поєду з жіною.

209*. — Вєчір нодворє, нуч ноступає,
Війді дєвчіно, сєрце божає.
Війді дєвчіно, сєрце божає.

ох 'в'і^уі^ді^у д'е'й'ч'і^уно / йак в'і^ухо'д'і^ула /
 стан' пу^ого'вор'і^ум / йак гу^ово'р'і^ула //
 стан' пу^ого'вор'і^ум / йак гу^ово'р'і^ула //
 ох 'в'і^уі^ді^у д'е'й'ч'і^уно / н'е 'боіс'е мо'розу /
 йа т'вое 'но'жк'і^у / н'е помо'рожу //
 йа т'вое 'но'жк'і^у / н'е помо'рожу //
 йа т'вое 'но'жк'е / н'е помо'рожу /
 йа ж т'вое 'но'жк'е / у' шапо'чку у'ложу //
 йа ж т'вое 'но'жк'е / у' шапо'чку у'ложу //
 ох мо'йа шапочка / і н'едоро'гайа /
 ч'е'ти'р'і^у 'рубл'і^у / зоплач'е'найа //
 ч'е'ти'р'і^у 'рубл'і^у / зоплач'е'найа //
 ох ч'е'ти'р'і^у 'рубл'і^у / шч'е і тр'і^у ко'рови^і /
 за 'б'і'еле 'л'і^учко / за 'чорн'і^у б'ров'і^у //
 за 'б'і'еле 'л'і^учко / за 'чорни' б'ров'і^у //
 ох пош'чи'то^аї ко'зач'е / у'с'е'і 'зор'і^уно 'н'еб'і^е /
 тог'ди^і йа ко'зач'е / пої'ду йа зо 'т'еб'е //
 тог'ди^і йа ко'зач'е / пої'ду йа зо 'т'еб'е //
 ох йак 'т'ажко йак 'важко / у'с'е'і 'зор'і^у шч'і^утат'і^у /
 а шч'е 'т'ажч'е і 'важч'е / 'л'убоу зо'бу'ват'і^у //
 а шч'е 'т'ажч'е і 'важч'е / 'л'убоу зо'бу'ват'і^у //

210*. — 'По'с'е'й'бу^ок го'ра^е /
 і по'д'руги'і дру'га^е //
 'ном'і'ж^а 'ти'м'і^у к'рути'м'і^у го'рам'і^у /
 с'ход'і^ула і зо'ра //
 'ном'і'ж^а 'ти'м'і^у і к'рути'м'і^у го'рам'і^у /
 с'ход'і^ула і зо'ра //
 'ох'то'ж н'е зо'ре^а /
 а то 'д'е'йка ж мо'йе^а //
 з нов'ен'к'і^ум'і^у ої да в'ед'ер'цям'і^у /
 'по'во^аду іш'ла //
 з нов'ен'к'і^ум'і^у ої да в'ед'ер'цям'і^у /
 'по'во^уду іш'ла //
 'д'і'є'чи'но мо'йе^а /
 аї нопу'ваї ко'н'е^а //
 з рубл'е'ной^у ої да кр'і^ун'і^уч'ен'ки^е /
 с 'по'уно'го в'е'і'д'ра //
 з рубл'е'ной^у ої да і кр'і^ун'і^уч'ен'ке^у /
 с 'по'уно^аго в'е'і'д'ра //

Ох, вийді дівчино, як виходіла,
Стань пуговорім, як гуворіла.
Стань пуговорим, як гуворіла.
Ох, вийді дівчино, не бойсе морозу,
Я твоє ножкі не поморожу.
Я твоє ножкі не поморожу.
Я твоє ножке не поморожу,
Я ж твоє ножке в шапочку вложу.
Я ж твоє ножке в шапочку вложу.
Ох моя шапочка й недорогая,
Четири рублі зоплаченая.
Четири рублі зоплаченая.
Ох, четири рублі, ще й три корови
За біле лічко, за чорні брові.
За біле лічко, за чорни брові.
– Ох, пощитой, козаче, все зорі но небі,
Тогди я, козаче, пойду я зо тебе.
Тогди я, козаче, пойду я зо тебе.
– Ох, як тяжко, як важко все зорі щітаті,
А ще тяжче й важче любов зобуваті,
А ще тяжче й важче любов зобуваті.

210*. — По сєй бук гора,
Й по другий друга.
Помєж тимі й крутимі горами
Сходіла й зора.
Помєж тимі й крутимі горами
Сходіла й зора.
Ох, то ж не зора,
А то дівка ж моя
З новенькімі ой да ведєрцями
По воду ішла.
З новенькімі ой да ведєрцями
По воду ішла.
— Дівчино моя,
Ай попувай коня,
З рубленої ой да крініченьки,
С повного ведра.
З рубленої ой да й крініченьке,
С повного ведра.

ко¹зач^іен'ку ж му^ої /
 'йагби^і ж 'я тво^ійа //
 ў'з'е^ала б^а 'кон'а зо^а шоў^іков'і^у 'пову^од^а /
 'до^і но^апойе^іла //
 ў'з'е^ала б^а 'кон'а зо^а ш'ел'ков'і^у 'пову^од^а /
 'до^і на^опойе^іла //

211. — Л'ет ш'ес'нацо^ат' пон'е^івол'е^і /
 мо^ір'ак ўс'е п'лаваў по вол'нам /
 геї мо^ір'ак ўс'е п'лаваў по вол'нам //
 но б'ер'е^ігу сто^ійі^ут' Ко^іт'уша /
 ц'е ж мо^ійа пр'еж'н'а л'у^ібоў /
 ех ц'е ж мо^ійа пр'еж'н'а л'у^ібоў //
 ех здо^іроў була і Ко^іт'уша /
 ч'і^у поз'нала ж мор'а^ека? /
 геї ч'і^у поз'нала ж мор'а^ека? //
 'я т'е^іб'е мо^ір'а^ек поз'нала /
 по ко^іл'ечку ж свойе^іму /
 ех по ко^іл'ечку ж свойе^іму //
 ох о^ід'аї мо^ір'а^ек ко^іл'ечко /
 бо т'е^ін'ер 'я н'е тво^ійа /
 геї бо т'е^ін'ер 'я н'е тво^ійа //
 'я ко^іл'ечка н'е о^ід'ам ж'е /
 і л'у^ібоў / ох н'е воро^ічу /
 геї і л'у^ібоў н'е воро^ічу //

212*. — По^іс'і^ейу гу^іроч'к'і^у / ў ч'е^іти^ір'і^е р'е^адоч'к'і^у //
 н'е ба^іч'і^ула м'і^ул'ен'і^ікого / ч'е^іти^ір'е го^адоч'к'і^у //
 н'е ба^іч'і^ула м'і^ул'ен'і^ікого / ч'е^іти^ір'е го^адоч'к... //
 а но^а п'йати^ій побач'і^іла / 'як ч'е^ір'еду г'нала //
 н'е но^ас'м'і^ела ско^ізат' зд'растуї / бо 'мат'і^у сто^ійала //
 н'е но^ас'м'і^ела ско^ізат' зд'растуї / бо і 'мат'і^у сто^ійал... //
 бо і ма^іти^і сто^ійала / а 'бат'ко і ди^іви^іўс'а //
 н'е но^ас'м'і^ела і ско^ізат' зд'растуї / ш'іо^уб в'і^ун остоно^ів'і^уўс'а^е //
 н'е но^ас'м'і^ела і ско^ізат' зд'растуї / ш'іо^уб в'і^ун остоно^ів'і^уўс'... //
 по^іс'і^ейу ўгу^іроч'к'і^у / б'ли^із'ко над во^ідойу //
 са^ома буду і поли^іват'і^у / д'р'і^убнойу сл'е^ізойу //
 са^ома буду пол'і^івати^і / д'р'і^убнойу сл'е^ізо^а... //

— Козаченьку ж муй,
Якби ж я твоя,
Взела б коня зо шовкові повуд
До й попоєла.
Взела б коня зо шелкові повуд
До й напоєла.

211. — Лет шеснацоть понєволе
Морак все плавав по волнам,
Гей, морак все плавав по волнам.
Но берегу стоїть Котюша —
Це ж моя прежня любов,
Ех, це ж моя прежня любов.
— Ех, здоров була, й Котюша,
Чі познала ж морака?
Гей, чі познала ж морака?
— Я тебе, морак, познала
По колєчку ж своєму.
Ех, по колєчку ж своєму.
Ох, оддай, морак, колєчко,
Бо тєпер я нє твоя.
Гей, бо тєпер я нє твоя.
— Я колєчка нє оддам же
І любов, ох, нє ворочу.
Гей, і любов нє ворочу.

212*. — Посію гурочки в чєтирі редочки,
Не бачіла міленького чєтире годочки.
Не бачіла міленького чєтире годочк...
А но п'ятий побачила, як череду гнала,
Не носміла сказать «здраслуй», бо маті стояла.
Не насміла сказать «здраслуй», бо й маті стоял...
Бо й мати стояла, а батько й дивився.
Не носміла й сказать «здраслуй», щоб він остоновівся.
Не носміла й сказать «здраслуй», щоб він остоновівсь...
Посію вгурочки близько над водою.
Сама буду й поливати дрібною слезою.
Сама буду полівати дрібною слезой...

213. — Ої 'виⁱїду йа но^a ту 'гору /
 ей гук¹ну йа та і гук¹ну //
 ої йак ж'е йа му^oї м'і^uл'ен'к'і^u /
 та і б'ес 'т'еб'е пр'і^uв'і^uк'ну? //
 пр'і^uв'і^uкаї ж'е мо'йа 'м'і^uла /
 у з'ел'ено^yму со'ду //
 йа по'йеⁱду но Ўкро'йі^uну /
 со'б'еⁱ д'ругуйу зної¹ду //
 йак по'йеⁱхоу но Ўкро'йі^uну /
 со'б'еⁱ д'руге н'е ної'шоу //
 (варіант: об'йеⁱхов у'с'у Ўкро'йі^uну /
 к'рашч'е 'Гал'і^u н'е ної'шоу //)
 пов'ер'нуўс'а йо^yн до'дому /
 у'ж'е 'Гал'у н'е зос'таў //
 л'е'ж'і^uт' 'Гал'а на^o 'лавоц'иⁱ /
 ўс'а ў с'і^uр'ен'овиⁱх ц'в'еⁱтах //
 ўс'а ў с'і^uр'ен'овиⁱх ц'в'еⁱточках /
 'чорн'і^u 'чулк'і^u но^a но'гах //
 ої хто т'еб'еⁱ мо'йа 'Гал'у /
 'чорниⁱ 'чулк'і^u од'еⁱваў? //
 а хто 'нашу л'убоў ш'чиⁱру /
 іс то'бойу розлу'чаў? //
 'чорниⁱ 'чулк'і^u од'еⁱвала /
 з'лайа 'мач'еха мо'йа //
 л'убоў ш'чиⁱру розлу'чала /
 знат' под'руж'еч'ка мо'йа //

214. — Ох хо'лодне о'з'ер'ечко //
 там плава^oло в'е'д'ер'ечко //
 сос'новайа кл'е^aпка / дубов'ейе 'д'енц'е //
 н'е жу'р'і^uс'е^a 'д'і^eўко 'с'ерц'е //

215. — Мо'рус'а Мо'рус'а / с'куч'і^uў зо то'бойу //
 н'е о'д'і^uн йа 'в'еч'ер / просто'йаў с то^y'бойу //
 н'е о'д'і^uн йа 'в'еч'ер / н'е од'ну н'е'д'і^eл'у //
 но^a т'еб'е Мо'рус'у / ўс'у 'майу но^a'д'і^eўу //

216*. — 'Н'ен'к'і^u ж 'моіе 'н'ен'к'і^u / н'е 'буд'т'е доб'р'ен'киⁱ //
 йак 'майет'е з'рошиⁱ / н'е 'буд'т'е дур'н'ен'киⁱ //
 йак 'майет'е з'рошиⁱ / хо'ча йа^eку 'мал'і^uс'т' //

213. — Ой вийду я на ту гору,
Ей гукну я та й гукну:

— Ой як же я, муй міленькі,

Та й бес тебе привікну?

— Привікай же, моя міла,

У зеленому соду.

Я поеду на Вкроїну,

Собє другу знойду.

Як поєхов на Вкроїну,

Собє друге не нойшов.

(варіант: Об'єхов усю Вкроїну —

Краще Галі не нойшов.)

Повернувся йон додому,

Уже Галю не зостав.

Лежить Галя на лавоци

Вся в сіреньових цветах,

Вся в сіреньових цветочках,

Чорні чулки на ногах.

— Ой хто тебе, моя Галю,

Чорни чулки одєвав?

А хто нашу любов щирю

Іс тобою розлучав?

— Чорни чулки одєвала

Злая мачеха моя;

Любов щирю розлучала,

Знать, подружечка моя.

214. — Ох, холодне озєречко,

Там плавало ведєречко.

Сосновая клетка, дубовее денце,

Не журіє, дівко-серце.

215. — Моруся, Моруся, скучів зо тобою.

Не одін я вечер простояв с тобою.

Не одін я вечер, не одну неділю,

Но тебе, Морусю, всю маю нодію.

216*. — Ненькі ж моє, ненькі, не будьте добреньки,

Як маєте гроши, не будьте дурненьки.

Як маєте гроши, хоча яку малість,

н'е до'вайт'е 'д'е'т'о^ам / б'ере'ж'і'т' но с'тари'с'т' //
 йак у'нашо'му 'с'ел'і' / сто'йала до'м'і'на //
 'мала стора_мат'и' / йе'д'і'но'го 'си'на //
 с'і'нок ож'е'ни'ї'с'а / й'у'з'аў гос'по'ди'н'у //
 стало у'хат'і' 'т'е'сно / йе'д'і'но'му 'си'ну //
 'мат'и' ж мо'йа 'мат'и' / 'куп'е'і' б'і'л'ше 'хат'и' //
 у'мен'е 'будут' 'д'е'т'і' / н'е 'буд'е д'е с'пат'и' //
 пос'лухола 'си'на / ку'п'і'ла до'м'і'ну //
 та і'п'ер'еп'і'с'ала / йе'ди'но'му 'си'ну //
 'мат'и' мо'йа 'мат'и' / 'пора в'і'д'по'чи'ти' //
 про'даї с'войу 'хату / і'д'і' до 'м'ен'е 'ж'і'ти' //
 пос'лухола 'си'на / про'до'ла хо'ти'ну //
 та і'в'і'д'о'ла г'роши' / йе'ди'но'му 'си'ну //
 'н'есе 'мат'и' 'воду / коро'м'і'с'ел г'нец'а //
 а си'н с'той'і'т' но по'роз'і' / до з' 'н'ей'і' с'м'і'й'ец'а //
 'н'ес'і' с'корш'е 'воду / бо 'н'і'чи'м у'ми'ти'с' //
 пл'утойеш но'гам'і' / про'ти'ї'но ди'ви'ти'с' //
 (варіант: до землі'і' си'г'нулас' / про'ти'ї'но ди'ви'ти'с' //)
 йак п'р'і'н'ес'еш 'воду / не з'д'умої'ж'е 'с'е'с'ти' //
 ко'рова у'со'рай'е' / т'р'еба 'дати' 'йе'с'ти' //
 наго'дуї' коро'ву / та при'н'е'си' д'рова //
 щоб бу'ла ско'р'еї'ше / в'е'ч'ера го'това //
 на'вари'ш в'е'ч'еру / пос'тав'і'ш пу'л'і'тру //
 н'е 'буд'е пу'л'і'три' / то 'в'і'ж'ену с'хат'и' //
 н'е 'буд'е ш' пу'л'і'три' / то 'в'і'ж'ену с'хат'и' //
 'буд'еш ти' зо'зул'еї' / у'л'і'с'і' ку'вати' //
 'мат'и' мо'йа 'мат'и' / т'е'бе з'вал'і' 'Наст'а //
 на_тоб'і' тор'б'і'ну / во'на то'б'і' з'дас'і'а //
 йаг'буд'еш хо'д'і'т'і' / от 'хат'и' до 'хат'и' //
 н'е ко'а'жи' н'і'кому / шо ти' мо'йа 'мат'и' //
 йак 'ч'ер'ез го'д'оч'о'к / с'і'нок наро'ди'ї'с'а //
 а си'н с'той'і'т' но по'роз'і' / т'аж'ко за'ожу'ри'ї'с'а //
 п'і'тайе зо'зул'і' / ш'чо ж м'е'н'і' ро'б'і'ти' //
 наро'д'і'ї'с'а 'си'нок / 'н'і'ко'му г'л'е'а'д'і'ти' //
 'с'і'вайа зо'зул'а / ти' у'л'ес'і' л'е'тала //
 'мож'е ти' д'е 'бач'і'ла / д'е мат' но'чо'в'ала //
 а тво'йа ж мо'тус'а / ї'с'у 'н'і'чку ку'вала //
 г'л'ану но с'в'е'і'танку / зо'м'ер'зати' с'тала //
 'чу'ж'і' 'д'і'ти' у'л'ес'і' / х'ву'ро'ст суб'і'р'ал'і' //
 'йени' ж_т'войу 'мат'і'р / с'со'бойу зоб'р'ал'і' //

Не 'ддовайте дєтьом, бєрежіть но старисть.
Як в нашому селі стояла доміна,
Мала стора мати єдіного сина.
Сінок оженився й узяв господиню,
Стало в хаті тєсно єдіному сину.
– Мати ж моя, мати, купє бїльше хати,
В мене будуть дєті, нє будє дє спати.
Послухола сина, купїла доміну
Та й перепїсала єдиному сину.
– Мати моя, мати, пора відпочити,
Продай свою хату, йді до мєнє жїти.
Послухола сина, подола хотину
Та й віддола гроши єдиному сину.
Нєсє мати воду, коромїсел гнєцця,
А син стоїт но порозї до з нєї смїєцца:
– Нєсі скорше воду, бо нїчим умитись,
Плутоеш ногами – протівно дивитись..
(варіант: До землі сигнулає – протівно дивитись.)
Як прїнесеш воду, нє здумой же сєсти –
Корова в сорає, трєба дати єсти.
Нагодуй корову та прїнеси дрова,
Шоб була скорєйше вечера готова.
Навариш вечеру, поставїш пувлітри,
Нє будє пувлітри, то віжену с хати.
Нє будє ш пувлітри, то віжену с хати,
Будеш ти зозулєй у лісі кувати.
Мати моя, мати, тебе звалї Настя,
На тобї торбїну, вона тобї здасця.
Як будеш ходїті от хати до хати,
Нє кожи нїкому, шо ти моя мати.
Як через годочок сінок норודився,
А син стоїт но порозї, тяжко зажурился.
Пїтає зозулї: Шо ж мєні робїти?
Народївся синок, нїкому глєдїти.
Сївая зозуля, ти в лєсі лєтала,
Може, ти дє бачїла, дє мать ночовала?
– А твоя ж мотуєся всю нїчку кувала,
Глянү – но свєтанку зомерзати стала.
Чужї діти в лєсі хвурост субїралї,
Єни ж твою матїр с собою зобралї.

ой і'д'і^у ж ти^і 'сину / от 'хати^і до 'хати^і //
 'мож'е л'уд'і^у с'каж'ут' / 'д'ето т'воя мат'і^у //
 'мат'і^у ж мо'йа 'мат'і^у / х'ват'і^ут' же хо'д'і^ут'і^у //
 б'є'р'і^у сво'йу 'торбу / і'д'і^у до м'єн'є 'ж'і^ут'і^у //
 ої 'на 'си'нок 'си'нок /
 ої 'на т'воюу 'торбу / та по'в'і^ус' но 'б'єл'це //
 'мож'є 'ц'айа 'торба / то'б'і^у знадо'б'і^уца //
 ої л'у'б'і^умо'ї 'си'ну / ішла б до т'єб'є 'жи'т'и^і //
 'с'єрц'є н'є прош'чайє / в'є'ли'к'і^у о'б'і^уди^і //

217*. — Гор'є 'ж'і^ут'і^у но^а чу'ж'і^ун'і^є /
 йа пої'ду і до б'роду /
 моло'ди'йє р'і^убо'лоч'к'і^у /
 п'єр'єв'є'з'є'т'є і до род... //
 п'єр'єв'є'з'є'т'є і до 'роду /
 н'є п'єр'єв'є'з'єт'є до 'роду /
 то йа 'к'і^унус'є ў 'вод... //
 то йа 'к'і^унус'є ў 'воду /
 н'є зо'чу'л'і^у р'і^уба'лоч'к'і^у /
 а по'чу'ла 'родна мат'... //
 а по'чу'ла 'родна 'мат'і^у /
 пр'і^уотк'ри'ла квоти'рочку /
 про'шу 'дон'у і до хат... //
 про'шу 'дон'у і до 'хати^і /
 ої н'є пої'ду 'родна 'мамко /
 то і н'є пої'ду ж до хат... //
 н'є пої'ду і до 'хати^і /
 ої було то'б'і^є мо'йа 'мамко /
 зо п'йа'н'і^уцу ж н'є д:о'ват'... //
 зо п'йа'н'і^уцу н'є д:о'ват'і^у /
 ох бо п'йа'н'і^уца н'єдба'л'і^уца /
 'тол'к'і^у п'йє до гу'л'а^у... //
 'тол'к'і^у п'йє до гу'л'а'є /
 н'є го'вор'і^ут' н'і^у со м'но'йу /
 'тол'к'і^у го'вор'і^ут' с подру'гам... //
 'тол'к'і^у го'вор'і^ут' с подруш'кам'і^у /
 'ту'л'к'і^у го'вор'єт' с подру'гам'і^у /
 до^а з мо'й'м'і^у ж воро'гам'... //
 ўс'о // хоч т'рох'і^и зб'і'лас'є / н'є так / т'рох'і^и пропус'т'і^ила //
 З.: Звідки цю пісню знаєте?

*Ой іди ж ти, сину, от хати до хати –
Може, люди скажуть, дєто твоя маті.
– Маті ж моя, маті, хватіть же ходіті,
Бєрі свою торбу, йіди до мене жіті.
– Ой на, синок, синок...
Ой на твою торбу, та повісь на бєльце,
Може, цяя торба тобі знадобіца.
Ой любімой сину, йшла б до тебе жити,
Серце не прощає великі обіди.*

217. — Горе жіті на чужіні.
Я пойду й до броду:
– Молодіє ріболочкі,
Перевезєтє й до род...
Перевезєтє й до роду,
Нє перевезете до роду,
То я кінусє в вод...
То я кінусє в воду.
Нє зочулі рібалочкі,
А почула родна мать...
А почула родна маті,
Пріоткрила квотибочку:
– Прошу, доню, й до хат...
Прошу, доню, й до хати,
– Ой, нє пойду, родна мамко,
То й нє пойду ж до хат...
Нє пойду й до хати,
Ой, було тобі, моя мамко,
Зо п'яніцу ж нє 'ддоват...
Зо п'яніцу нє 'ддоваті,
Ох, бо п'яніца недбаліца,
Толькі п'є до гуляй...
Толькі п'є до гуляє,
Нє говоріт ні со мною...
Толькі говоріт с подругам...
Толькі говоріт с подрушками,
Тулькі говорєт с подругами
До з моїмі ж ворогам...
Всьо. Хоч трохі збіласє, не так, трохі пропустила.
З.: Звідки цю пісню знаєтє?*

— Ну / от сво¹їєї св'єк¹рові^и //

З.: Вона з Машева?

— Да //

З.: Це давня пісня?

— Да / 'п'єс'н'а 'даўна // св'єк¹роў була 'тишчу во'с'і'єм'сот / д'єв'а'єно'сто 'шосто'го / 'году но^аро'жен'а //

218*. — Ої жу¹раўко жу¹раўко /
 ої жу¹раўко жу¹раўко /
 чо¹го кр'і^иче^иш так жал¹ко //

йаг же м'і^ен'е^і н'є кр'і^ичат' /
 ох йаг же м'є^ін'е^і н'є кр'і^ича^им... /
 шч'о ї так 'в'і^исоко ї л'є^іта: /
 шч'о ї так 'в'і^исоко ї л'є^ітат' //

од'б'і^илас'є од ро¹ду /
 од'б'і^илас'а^е й од ро¹ду /
 йак тої 'кам'є'і'н' у во¹ду //

'упа^ол 'кам'є'і'н' та ї л'є'жи'і'т' /
 'упа^ал 'кам'є'і'н' та ї л'є'жи'і'т' /
 на^о чу'жи'і'н'є'і 'гор'є ж'і^ит' /
 но^а чу'жи'і'н'є'і 'гор'є ж'і^ит' /
 ої но^а чу'жи'і'н'є'і 'гор'є ж'і^ит' /
 да^о ї н'є'кому пожа'л'є'і'т' //

пожа'л'є'і'є чу'жи'і'на /
 пожа'л'є'і'є чу'жи'і'на /
 йєс'ц' на^о 'т'і^им'і'є ї ро'д'і^ина //

'т'і^ил'ки'і 'мат'і'и'зна'і'є /
 'т'і^иї'ки'і ї 'мат'і'и'зна^оі'є /
 а йак 'ложки'і розкла^аі'д'є /
 а йак 'ложки'і розкла^аі'д'є /
 а йак 'ложки'і розкла^аі'д'є /
 од'на 'ложка 'л'і^ишн'а йє /
 од'на 'ложка 'л'і^ишн'а йє /
 і од'на 'ложка 'л'і^ишн'а йє /
 д'єс' у 'м'є'н'є 'дочка йє //

'п'єс'н'а нози'і'вайєца так / шо но чу'жи'і'ну од'о'вал'і'и ж ко'л'і'и'с' /
 'дочок / до ї 'п'єс'н'а про то'ку // про ж'і'и'с' про ту //

Сестра: А йак т'є'п'єр в О'м'єр'і^ику / док н'є до'л'єко? //

— Ну т'є'п'єр у'же со'ўс'і'єм' дру'г'і'и'є опсто'йат'і'и'л'ства // то'ди'і
 т'р'єба було 'п'є'шки'і зо'ї'ти'і / а 'зараз сомо'л'оти'і 'воз'єц' // о

— Ну, от своєї свекрові.

З.: *Вона з Машева?*

— Да.

З.: *Це давня пісня?*

— Да, песня давня. Свекров була тищу вісімсот дев'яносто шостого року народження.

218*. — *Ой журавко, журавко,
Ой журавко, журавко,
Чого кричеш так жалко?*

*— Яг же міне не кричат,
Ох, яг же мене не кричат...*

Що й так високо й лета-а...

Що й так високо й летат.

Одбілася од роду,

Одбілася й од роду,

Як той камінь у воду.

Упал камінь та й лежить,

Упол камінь та й лежить,

На чужині горе жить,

Но чужині горе жить,

Ой но чужині горе жить,

Да й некому пожалеть.

Пожалее чужина,

Пожалее чужина,

Єсць на тім'є й родина.

Тільки мати узнає,

Тійки й мати й узнає,

А як ложки розкладе,

А як ложки розкладе,

А як ложки розкладе,

Одна ложка лішня є,

Одна ложка лішня є,

Й одна ложка лішня є,

Десь у мене дочка є.

Песня називаєца так, що но чужину оддовалі ж колісь дочок, до й песня про току... про жісь про ту.

Сестра: *А як тепер в Омеріку, док не долеко?*

— Ну тепер уже совсім другіє опстоятілства. Тоди треба було пешки зойти, а зараз сомольоти возець. О жізні песня,

ж'їзн'ї п'єс'н'а / о то'ї йа'куйу ж'їл'ї'ї у' ти'їе...

З.: *Машівська пісня?*

— Да / 'машо'с'ка //

219*. — Ноч' набл'їжайеце / ко мн'є спус'кайеца /
 ко мн'є спус'кайеца / чу'д'есни' сон //
 стра^она л'уб'ї'ї майа / ўс'о уда'л'айеца /
 'їед'е ў Гер'ман'ейу / наш еше'лон //
 прош'чайт'е'ї 'ул'їци'ї / род'ного 'города /
 прош'чайт'е 'д'евушки'ї / о'т'ец'ї мат' //
 'їед'ем ў Гер'ман'ейу / ў фо'ш'ї'їскої 'каторгу /
 'їед'ем ў Гер'ман'ейу / м'ї'ї пог'ї'їбат' //
 наз 'долго 'муч'ї'їл'ї'ї / кор'м'ї'їл'ї'ї б'руквойу /
 ра'бота т'руднайа / б'ї'їла дл'а нас //
 но ўс'о же 'з'евушки'ї / сто'рал'ї'ї 'муч'ї'їл'ї'їс' /
 і ўс'о но'д'ейе'а'л'ї'їс' / на^о с'їв'етлої час //
 і ўс'о но'а'д'ейе'а'л'ї'їс' / но^а с'їв'етлої час //
 ког'да ў Бер'л'ї'їн вої'д'ут' / з'е'ройї 'руск'ї'їе /
 і 'о'том'с'т'ат' о'н'ї'ї / зо_ўс'ех зо_нас //
 ноч' набл'ї'їжайеца / ко мн'є спус'кайеца /
 ко мн'є спус'кайеца / чу'д'есни' сон //
 стро^ана л'уб'ї'ї майа / ўс'о пр'ї'їбл'ї'ї'їжайеца /
 'їед'е^м з Гер'ман'ейї / наш еше'лон //
 зд'растуїт'е 'ул'їци'ї / род'ного 'города /
 зд'растуїт'е 'д'евушк'ї'ї / о'т'ец'ї мат' //
 'їед'ем з Гер'ман'ейї / з фо'ш'ї'їскої 'каторг'ї'ї /
 'їед'ем но^а_Ўк'райїну / м'ї'ї погу'л'ат' //
 ўс'о //

З.: *Де ви цієї пісні навчилися?*

— Йа ж'ї'їла ў К'ї'їюв'ї'ї / і ц'є х'то_то зло'ж'ї'ї'ї // і йа / в'ї'ї
 з'найт'е / 'помн'у ўже // с'є 'д'ето / п'аз'є'с'ат ч'ет'в'ерто'м
 го'ду // о'ц'є с' того 'году йа йе'їе 'помн'у //

З.: *Ви там працювали, в Києві?*

— Да //

З.: *Як ви туди попали?*

— Ну йак йа по'пала // ў наз же в'єр'боўка їшла / ну йа
 зав'єрбо'валас'є 'посл'є с'є'м'ї'ї класо'ў / ў п'ї'ї'ї'їс'ат п'єрво'м
 го'ду / і по'їе'хола ў 'К'ї'їю'ў // а шо йа по'їе'хола ў 'К'ї'їю'ў /
 їзв'ї'їн'ї'їт' ко'н'єшно / н'є було ж н'ї'їчого / то'к'ї'їх пр'ї'їboro'ў
 йак с'о'гон'є'ї // 'боси'їе по 'К'ї'їюву хо'д'ї'їл'ї'ї // і пош'їла 'замуж /

О той, якую жїлі в тїє...

З.: *Маши́вська пісня?*

— Да, машовська.

219*. — *Ноч набліжаєца, ко мнє спускаєца,
Ко мнє спускаєца чудєсни сон.*

Страна любімая всьо удаляєца,

Єдє в Германєю наш ешелон.

Прощайтє, уліци родного города,

Прощайтє, девушки, отец і мать.

Єдем в Германєю в фошійской каторгу,

Єдем в Германєю мі погібать.

Наз долго мучілі, кормілі бруквою,

Работа трудная біла для нас.

Но всьо же дзевушки сторалі, мучілісь

І всьо нодеєлісь на світлой час...

І всьо нодеєлісь на світлой час,

Когда в Берлін войдутъ герої рускіє,

І йотомстятъ оні зо всех зо нас.

Ноч набліжаєца, ко мнє спускаєца,

Ко мнє спускаєца чудєсни сон.

Строна любімая всьо прїбліжаєца,

Єдет з Германєї наш ешелон.

Здрастуйте, уліци родного города,

Здрастуйте, девушки, отец і мать.

Єдем з Германєї, з фошійской каторгі,

Єдем на Вкраїну мі погулять.

Всьо.

З.: *Де ви цієї пісні навчилися?*

— Я жїла в Кїйові, і це хто-то зложїв. І я, ві знаєте, помню вже. Се де-то пядзєсят четвертом году. Оце с того году я єе помню.

З.: *Ви там працювали, в Кїєві?*

— Да.

З.: *Як ви туди попали?*

— Ну, як я попала. В наз же вербовка йшла, ну, я завербоваласє после семі класов, в пїєсят первом году, і поєхола в Кїйов. А шо я поєхола в Кїйов, ізвініть, конєшно, не було ж нічого, токіх прїборов, як сьогонє. Босїє по Кїйову ходїлі.

прі^ийе^іхола до^одому і пош^лла ж дуроч^кка за^муж // і оста^лас' у^же
ж^іт' / у с'ел^іі^е // а с'егон^е:^і у^же с'ело і К^іи^у зро^ун^іт' /
в'ел^іі^ка ра^зн^іца //

220*. — З.: А цю другу пісню?

— Та / с'у у^же сп'е^вал^іі^и //

З.: Заспівайте ще.

— Дак с'е но с'у у^же оч^кі^и од^ену / бо 'можу зб^іі^иц^а^е //

'Нен^кі^и _ мой^и 'нен^кі^и / не 'буд^те шч^ір^{ен}к^іі^и /

йак 'майте г^рош^іі^и / не 'буд^те дур^нен^к... //

йак 'майте 'нен^кі^и / гроше^н'ат хош^и 'малос^и /

н'е до^ваїт'е 'д^іт'ам / бере^жі^ит' но^а с'тарос^и //

йа у^же сто^рен^ка / н'е 'можу ро^бі^ити^і /

'п^іі^иду до доч^кі^и йа / 'буду ў 'нейі ж^іі^ит... //

'п^іі^ишла до доч^кі^и йа / с'тала у ку^точку /

'дон'у _ мойа 'дон'у / 'в'і^ит'ери^і со^рочк... //

'мамо _ мойа 'мамо / 'нема де су^ші^ити^і /

'п^іі^иди^і до с'і^иночка / 'будеш ў 'н'ого ж^іі^ит... //

'п^іі^ишла йа до 'с'і^ина / с'тала на по^мос^иц'і^е /

а не^в'і^естка 'каже / 'нашчо та^кі^и го^си^и... //

'несе 'мати^і во^ду / коро^мі^исло г^нец^и:а /

а с'і^ин на по^роз'і^е / сто^йі^ит' та і с'м'і^ей^иец' //

'нес'і^и ш'в'і^идч'е 'воду / бо 'н'е^іч'і^им у^мі^иц'а /

'плутойеш но^гамі^и / аж 'г'і^идко ди^ів'і^иц'... //

стаў на ст'і^ил п'і^иу^лі^итру / бо в'і^ижену с 'хати^і /

'буд'еш йак зо^зул'а / у со^дк'у ку^ват... //

'мамо _ мойа 'мамо / ўро^ди^лас' бес ш'час'и^иа /

'пош'і^и 'соб'і^е 'торбу / 'вона 'тоб'і^е з'дасца //

'пош'і^и 'соб'і^е 'торбу / та і 'в'і^иламай 'палку /

йаг буд'еш хо^ди^іти^і / не пор'вут со^бак... //

йаг буд'еш хо^ди^іти^і / 'не_ди^і 'коло 'хати^і /

бо 'л'уди^і не з'нали^і / шчо ти^і 'мойа мат... //

'с'і^инку доро^ген^кі^и / і доч^кі^и р'і^ид'нен^кі^и /

йа ж вас і н'е г'нала / йаг були^і ма^олен^к... //

йаг були^і ма^олен^кі^и / не ўм'і^или^і ро^бі^ити^і /

'торб'і^и не до^вала / шчо^б іш'л'і^и про^си^т... //

'теп'ер не пот^рі^ебна / на од^ну го^ди^іну /

бо зо^а 'мой^и г^рош'і^и / 'куп'і^иў ти^і мо^ші^ин... //

з'м'і^илуїт'ес' над'і^и _ м^нойу / 'пок'і^и 'рук'і^и з'ложу /

йа ж у^же сто^рен^ка / 'роб'і^ити^і не 'можу //

І пошла замуж – прієхола додому і пошла ж, дурочка, замуж. І осталась уже жість у селі. А сегонне вже село й Кійов зровніть – велика разніца.

220*. — З.: *А цю другу пісню?*

— Та, сю вже спевалі.

З.: *Заспівайте ще.*

— Дак се но сю вже очкі одену, бо можу збіцца.

Ненькі мої, ненькі, не будьте щиренькі,

Як маєте гроші, не будьте дурненьк...

Як маєте, ненькі, грошеньят хош малосць,

Не 'ддовайте дітям, бережіть но старосць.

Я уже сторенька, не можу робіти,

Піду до дочкі я, буду в неї жіт...

Пішла до дочкі я, стала у куточку:

— Доню моя, доню, вітери сорочк...

— Мамо моя, мамо, нема де сушити,

Піди до сіночка, будеш в нього жіт...

Пішла я до сіна, стала на помосці,

А невістка каже: «Нащо такі госці...»

Несе мати воду, коромісло гнецця,

А сін на порозі стоїть та й смієць...

— Несі швідче воду, бо нечим уміця,

Плутюєш ногами, аж гідко дивіць...

Став на стіл півлітру, бо віжену с хати,

Будеш як зозуля у содку куват...

Мамо моя, мамо, вродилась бес щасця,

Поші собі торбу, вона тобі здасця.

Поші собі торбу, та й віламай палку,

Яг будеш ходити, не порвут собак...

Яг будеш ходити, не йди коло хати,

Бо люди не знали, що ти моя мат...

— Сінку дороженькі і дочкі рідненькі,

Я ж вас і не гнала, яг були маленьк...

Яг були моленькі, не вміли робіти,

Торбі не довала, щоб ішли просит...

Тепер не потрібна на одну годину,

Бо зо мої гроші купів ти мошін...

Змілуйтесь наді мною, покі рукі зложу,

Я ж уже сторенька, робіти не можу.

не го¹н^іт^і в^іт^і м^іене / прокл^анут^і вас л^іуди^і /
 'будете сто^арен^кі^і / вам ток^і само^у 'буде //
 'даїте м^іен^іі^е м^іі^есце / п^ір^іі^іл^агти^і і с^іі^істи^і /
 йа ж у^іже не п^ірошу / ни^і н^іі^іти^і ни^і 'йіст... //
 ўс^о //

221. — Жу^ір^іі^іла^ос^еа жу^ір^іі^іла^ос^еа /
 а т^еп^іер н^іе 'буду //
 жур^іба м^іен^іі^е н^іе по^іможе /
 'ту^оі^ік^іі^і сто^іра 'буду //
 с^іе чо^істушк^іі^і ток^іі^ійе //

222. — 'Мала м^іат^іі^і с^іи^іна / ўз^ае^іла оже^ін^іі^іла /
 моло^іду н^іе'в^іі^істку / з^іразу н^іе зл^іуб^іі^іла /
 отпроў^іл^іайе с^іи^іна / ў до^іл^іеку до^ірогу /
 моло^іду н^іе'в^іі^істку / б^ірат^іі^і ў 'пол^іі^іе л^іону /
 б^ірала ж йе^іна б^ірала / б^ірала н^іедоб^ірала /
 у 'ч^іі^істому 'пол^іі^іе / то'пол^іе^ойу с^італа /
 пов^іер^ітайе си^ін же / з до^іл^іек^іе до^ірог^іі^і /
 к^ілан^іайеце н^іі^із^іен^іко / сво^ійх^оі^і мам^іі^іе ў 'ног^іі^і /
 'мамко мо^ійа м^іі^іла / шо с^іе зо пр^іі^іч^іі^іна /
 шо ў ко^іли^ісц^іі^іе п^ілач^іе / мо^ілайа д^іе^іт^іі^іна? /
 'мамко мо^ійа 'р^од^іна / шо с^іе зо д^іі^ів^іі^іна /
 шо по^іс^іер^іед 'пол^іа / 'в^іі^іросла то'пол^іа? /
 б^іе^ір^іі^і ж ти^і му^оі^і с^іи^інку / 'гоструйу со^іки^іру /
 до зру^ібаї же ў 'пол^іі^іе / ў 'пол^іі^іе топо^іл^іі^іну /
 'п^іерше рубо^інуў же / ги^іл^і:а похи^іл^іі^ілос^і /
 ўд^іруге рубо^інуў же / та і зогово^ір^іі^іло /
 н^іе ру^ібаї же 'м^іі^іли^і / бо йа тво^ійа м^іі^іла /
 бо с^іе ж тво^ійа м^іат^іі^і / то^ік^іе норо^іб^іі^іла //
 (варіант: бо то тво^ійа 'н^іен^іка / то^ік^іеїе зро^іб^іі^іла /
 мо^ілайа д^іе^іт^іі^іна тво^ійа с^іі^іро^іт^іі^іна //)

223*. — Прослу^іжи^іў ко^ізак три^і 'года /
 зослу^іжи^іў со^іб^іі^іе ко^ін^іа /
 прослу^іжи^іў ко^ізак три^і 'года /
 зослу^іжи^іў со^іб^іі^іе ко^ін^іа /
 скач^і му^оі^і 'кон^іу /
 скач^і му^оі^і 'ворон /
 скач^і до 'Машен^ік^іі^і дво^іра /

*Не гоніт ві мене, проклянуть вас люди,
Будете сторенькі, вам ток само буде.
Дайте мені місце прілягти і сісти,
Я ж уже не прошу ни піти, ни їст...
Всьо.*

221. — *Журиласе-журиласе,
А тепер не буду.
Журба мені не допоможе,
Туйкі стора буду.
Се чостушкі токіє.*

222. — *Мала маті сина, взяла оженіла,
Молоду невістку зразу не злюбила.
Отпровляє сина в долеку дорогу,
Молоду невістку браті в полі льону.
Брала ж ена, брала, брала-недобрала,
У чістому полі тополею стала.
Повертає син же з долеке дороги,
Кланяєце нізенько своєю мамі в ноги.
Мамко моя міла, шо се зо прічіна,
Шо в колисці плаче молая дєтіна?
Мамко моя родна, шо се зо дівіна,
Шо посеред поля віросла тополя?
Бері ж ти, муй синку, гострую сокиру
До зрубай же в полі, в полі тополіну.
Вперше рубонув же, гилля похилілось,
Вдруге рубонув же, та й зоговоріло:
Не рубай же, міли, бо я твоя міла,
Бо се ж твоя маті токе норобіла.
(Варіант: бо то твоя нєнька токеє зробіла,
молая дєтіна твоя сіротіна.)*

223*. — *Прослужив козак три года,
Зослужив собі коня,
Прослужив козак три года,
Зослужив собі коня.
Скач, муй коню,
Скач, муй ворон,
Скач до Машенькі двора.*

ох прі^иско^акаў ко^азак до д^вору /
 дво^р тро^ввойу в^ес^ь зо^ру^с /
 прі^ив^еа^азаў ко^н'а до д^р'ева /
 сам но к^ладб^ішча по^шо^уў /
 ўстан' мо^маша / ўстан' род^найа /
 си^н іс 'арм'ейі^и прі^ишо^уў /
 мат' ў мо^гі^л'і^е зостог^нала /
 си^н зоп^лакоў до й по^шо^уў //

Ох, пріскокав козак до двору,
 Двор тровою весь зорус.
 Прівезав коня до древа,
 Сам но кладбіща пошов.
 Встань, момаша, встань, родная,
 Син іс армеї прішов.
 Мать в могілі зостогнала,
 Син зоплаков до й пошов.

До №194

$\text{♩} = 85$

1)° *Рефрен:*

У бо - ру, бо - ру шу-міть до гу - де. Сла - вен єсть Бог Гос-подь над на - мі.

2) *Рефрен:*

Пчель - на мат - ка йде, все ра - ї ве - де. Сла - вен єсть Бог Гос-подь над на - мі.

До №195

$\text{♩} = 85$

І - си - йшли - се два сто - рі - кі, при - шлі в корч - му пі - ті.

Зго - во - рі - лись зо прі - ма кув до й до - вай су - ді - ті.

До №196

$\text{♩} = 84$

Ой при луж - ку, при луж - ку, при ши - ро - ком

по - лю, при зна - йо - мо - м то - бун - ци

1 2

конь гу - лав по во - лі. // во - лі.

До №197

$\text{♩} = 88$

Ой са - ду муй, сад зе - ле - нень - кі, роз - вій - се ті раз нов - сег - да. В со -

ду роз - лу - ча - ла - се па - ра, під не - ю дро - жа - ла зем - ля.

До №198

$\text{♩} = 67$

Кон - ци греб - лі шу - м'ять вер - бі, шо я но - со - ді - ла,
не - ма то - го ко - за - чень - ка, шо вір - но ло - бі - ла.

До №200

$\text{♩} = 115$

Про - ве - ду ру - сал - кі вчі - ти бур, со - ма вер - ну - се втат - ков двур,
про - ве - ду ру - сал - кі до лав - кі, со - ма вер - ну - се до мам - ки.

До №205

$\text{♩} = 70$
Одна: *Всі:*

Ох, тем - на нуч - ка да ноч - ка но - сту -
па є. Ей, дру - бен до щи - ик
да до - шик на - кре - па є. // - є.

До №206

$\text{♩} = 45$
Одна: *Всі:*

Ой ну - чень - ка тем - не - сень - ка, бо - юсь до - до - му йті.
А мой мі - лий рос - сер - дів - ся й не хо - че про - вес - ті.
А мой мі - лий рос - сер - дів - ся й не хо - че про - вес - ті.

До №207

$\text{♩} = 75$
Одна: *Всі:*

Зо го-ра-мі го-ри ві-со-кі, зо го-ра-мі сон-це го-рїть. По -
є-хов мой мі-лий до-льо - ко, зо їм мо-є сер-це бо-літь. По-/-літь.

До №208

$\text{♩} = 85$
Одна: *Всі:*

Як в го-ро-ді чор-но-бур та й по ме-жі сте-лі-це,
а муй мі-лий Мі-хай-ло в дру-гом се-ле-же-ні-ца.
А муй мі-лий Мі-хай-ло в дру-гом се-ле-же-ні-ца.

До №209

$\text{♩} = 80$
Одна: *Всі:*

1. Ве-чїр но-дво-ре, нуч но-сту-па-є.
Ві-йдї, дев-чи-но, сер-це бо-жа-є.
Ві-йдї, дев-чи-но, сер-це бо-жа-є.
2. Ох ві-йдї, дев-чи-но, як ві-хо-ді-ла,
стань, пу-го-во-рім, як гу-во-рі-ла,
стань, пу-го-во-рім, як гу-во-рі-ла.

До №210

$\text{♩} = 65$
Одна: Всі:

По сей бук го-ра, й по дру-гий дру-га. По-між ти-мі
кру-ти-мі го-ра-мі схо-ді-ла й зо-ра. По-меж ти-мі
й кру-ти-мі го-ра-мі схо-ді-ла й зо-ра.

До №212

$\text{♩} = 60$
Одна: Всі:

По-сі-ю гу-роч-кі в че-ти-рі ре-
доч-кі. Не ба-чі-ла мі-лень-ко-го
че-ти-ре га-га-доч-кі. //- дочк.

До №216

$\text{♩} = 120$

Нень-кі ж мо-є, нень-кі, не будь-те доб-рень-ки
як ма-є-те гро-ши, не будь-те дур-нень-ки.

До №217

1. Го - ре жі - ті но чу - жі - ні. Я по - йду й до бро - ду:

"Мо - ло - ди - є рі - ба - лоч - кі, пе - ре - ве - зе - те й до ро - ду...

2. Пе - ре - ве - зе - те й до ро - ду. Не пе - ре - ве - зе - те до ро - ду,

то я кі - ну - се во - ду... 3. То я кі - ну - се во - ду."

Не зо - чу - лі рі - ба - лоч - кі, а по - чу - ла род - на ма - ть...

4. А по - чу - ла род - на ма - ті, прі - от - кри - ла кво - ти - роч - ку:
5. Про - шу, до - ню й до ха - ти". "Ой не по - йду, род - на мам - ко,

"Про - шу, до - ню й до ха - т... 6. Не по - йду й до ха - ти.
то й не по - йду ж до ха - т...

Ой бу - ло то - бі, мо - я мам - ко, зо п'я - ні - цу ж не ддо - ва - т...

7. Зо п'я - ні - цу не ддо - ва - ті, ох, бо п'я - ні - ца не - дба - лі - ца,
толь - кі п'є й до гу - ля - й... 8. Толь - кі п'є до гу - ля - є,

не го - во - рить не со мно - ю, толь - кі го - во - рить с по - дру - га - м...

9. Толь - кі го - во - рить с по - дру - ка - мі,
толь - кі го - во - рить с по - д - ру - га - мі до з мо - ї - ми ж во - ро - га - м...

Ой журавко-журавко

До №218

Шейденко *Повільно*

1. Ой жу - рав - ко, жу - рав - ко, Ой жу -
рав - ко, жу - рав - ко,
чо - го - а крі - чеш так жал - ко?

Шейденко *Повільно*

2. Як же мі - не не крі - чать? Ох, як же
мі - не не крі - чать,
що я так ві - со - ко й ле - тать,
що я так ві - со - ко й ле - тать.

До №219

$\text{♩} = 79$

Ноч на - блі - жа - є - це, ко мне спу - ска - є - ца,
ко мне спу - ска - є - ца чу - дес - ни сон.
Стра - на лю - бі - ма - я всьо у - да - ля - є - ца,
є - де в Гер - ма - не - ю наш е - ше - лон.

До №220

$\text{♩} = 67$

Нень - кі мо - і, нень - кі, не будь - те щи - рень - кі,
як ма - є - те гро - ші, не будь - те дур - нень - к...

До №223

$\text{♩} = 67$

Про - слу - жив ко - зак три го - да,
зо - слу - жив со - бі ко - ня. // - ня.

ЗРАЗКИ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ЖАНРІВ

Приказки:

Гуртом добре й батька біть.

[Гур'том 'добр'е і 'бат'ка б'і'т' //]

Дорма, що дурна – ліж би чорноброва.

[Дор'ма шо дур'на / 'л'і'ж би' чорноб'рова //]

Кому шо: кому парень носати, кому кучеряви.

[Кому'шо / ко'му 'пар'ен' но'сати' / ко'му куч'ер'ави' //]

Лісяве телатко две маткі сце, а непокорне і одне не буде.

[Л'і'ц'ав'е т'е'л'ат'ко д'в'е 'мат'к'і' сце / а н'епо'корне і' одно'ї'е н'е 'буд'е //]

Мовчіть, до семох новчіть.

[Моу'ч'і'т' до с'е'мох ноу'ч'і'т' //]

На чийом возу їдуть, тому й песню співають.

[На чи'ї'ю'м во'зу ї'є'д'ут' / то'му і 'н'е'ї'с'н'у сп'і'вай'ут' //]

Не буйся того собаці, що гавкое, а буйсь того, що мовчіть. Бо мовчіть – до й укусіть.

[Н'е 'бу'ї'с'а то'го со'бак'і' / шо 'гау'койе // а бу'ї'с' то'го / шо моу'ч'і'т' // бо моу'ч'і'т' до й уку'с'і'т' //]

Но мойом веку, як но довгой ніві – було всього.

[Но' мой'о'м в'е'ї'ку / й'ак но 'доу'гої 'н'і'в'ї'е / бу'ло ї'с'о'го //]

Піші в обоз, на задні воз.

[П'і'ши' в о'бо'з / на 'задн'і' в'о'з //]

Свій свого б'є, щоб чужи духу боявся.

[Сво'ї' сво'го б'ї'є / шо'б ч'уж'и' 'ду'ху бо'ї'а'ї'с'а'е //]

Сілою колодезя копать – води п'їть не будеш.

[С'і'лоу ко'лод'е'з'а ко'пат' / во'ди' п'і'т' н'е 'буд'еш //]

Сім раз одмір, а раз одріж.

[С'і'м раз од'м'і'р / а раз од'р'і'ж //]

Хто промуде, той дома не ночує.

[Хто про'муд'е / тої 'дома н'е но'чу'є //]

Часом з квасом, порою з водою.

[Ч'асом с к'васом / по'роу з во'дойу //]

Прислів'я:

Зробів, як с олова вілів. [Зро'б'і'ї' й'ак с 'олова 'в'і'л'і'ї' //]

Нішком-тішком, як із мешка. [Н'і'ш'ком 'т'і'ш'ком й'ак і'з м'е'ш'ка //]

Сяк-так, абі з рук. [С'ак' так' а'бі з' рук //]

Загадки:

Ув осень трещу, но не впушу; а новесне не трещу, до й упушу... Люд.

[Ув' ос'ен' т'р'еш'чу но н'е ў'пуш'чу / а нов'ес'н'е'ї' н'е т'р'еш'чу до й у'пуш'чу // л'у'д //]

Шо люблю – не куплю; шо неновіжу – не продам. Шо буде?..

Молодосць і старосць.

[Шо л'уб'л'у н'е куп'л'у / шо н'ено'в'і'жу н'е про'дам // шо 'буд'е? // 'молодос'ц' і 'старос'ц' //]

ГЛОСАРІЙ

- бурать** (бу¹рат') кидати, ламати
б'юрдо (б'йурдо) бердо, деталь ткацького верстата
вал (вал) товсті нитки з клоччя
вишкі (ви¹шк'і^u) горище в хліві
віленкі (в'і^uл'енк'і^u) тонке полотно
вілкі (в'і^uлк'і^u) вила
вілочнік (в'і^uлоч^шн'і^uк) рогач, довгий дерев'яний держак з двома металевими заокругленими ріжками на кінці
вінчік (в'і^uнч'і^uк) німб, сায়во навколо голови як символ святості
вукороскаце (вукороскаце^a) видряпатися, вийти з важкого становища
глодижка (гло¹диж^лка) глечик
голька (гол'ка) гілка
горевать (гор'е¹ват', г'еро¹ват') важко, без відпочинку працювати; гарувати, герувати
горовони (го¹р'ово^aни¹) працюватий
гороччик (го¹роч'и¹к) палісадник
гриб (гр'і^uб) боровик, білий гриб
губка (губ^лка) кількість прядива, знята з мотовила за один раз
дайже (даї¹же) навіть
детінец (д'е¹т'і^uн'еу) хвороба, що супроводжується конвульсіями
до (до) то
док (док, до^aк) так
дойонка (до¹йо^yнка) дійниця
дучка (дуч'ка) дірка, яку пробивають, коли в колодязі замерзає вода
єна (йе¹на, йе^aна) вона
єни (йе¹ниⁱ, йе^aниⁱ, йе^aн'і^u) вони
єстека (йес'т'ека) є
жорвони (жорво¹ниⁱ) жорна
завіткі (зав'і^uтк'і^u) стебла злаків, завиті для наслання
здимать (здиⁱмат') піднімати
злютовацце (з'л'уто¹вац'е^a) зашерхнути, змерзтися
зокольони (зоко¹л'ониⁱ) дуже хороший, чудовий
зопорожже (зопо¹рож'е) учасники весільного обряду, що стоять за порогом хати

зострека́ть (зо^{стр}е¹ка^т) застромлювати
зото́пкати (зо¹то^пка⁰т) заповнювати
зохо́мута́нцє (зо^{хо}му¹та^ц:е^а) заплутатися
зочі́нять (зо^чі^uн¹а^т) застібати
зоши́вають (зо^{ши}і¹ва^т) вишивати
зощі́пати (зо^щі^uпа¹т) залоскотати
і́м'я (і¹йі^uмйа^е, і¹йі^uмйе^а) вим'я
йон (йон, йо^ун) він
кельня (к¹ел¹н^а) невелика кімната самотньої людини
кі́вєня (к¹і^uв¹е¹н^а) коцюба, кочерга
кне́жи (кн¹е^ажи¹) боярин у весільному обряді
коца́пі крє́вниє (ко¹ца^пі^u к¹р¹е^уни¹йе) місцеві росіяни-старообрядці
кре́гли (кр¹е^гл¹і^u) городки, скраклі – гра, де треба меншим числом ударів вибити з города всі наявні фігури
кулькі́ (ку¹л¹к¹і^u) скільки
купні́к (ку¹пн¹і^uк) купина, горбик на луці чи болоті, порослий травою або мохом
курко́в'як (ку⁰р^око^уй¹як) краков'як (танець)
ку́твіща (ку⁰т^ві^uща^е) викачане і витопане місце
лі́сяви (л¹і^uс¹ави¹) лагідний, покірний
ле́ (л¹е, л¹е^а) біля, коло
лету́ють (л¹е¹ту⁰во^т) перебувати літо
ло́йнушкі́ (ло¹і¹нуш^кі^u) речі, лахміття
ма́тка¹ (ма¹тка) мати, матір
ма́тка² (ма¹тка) лапта, народна командна гра з м'ячем та биткою; м'яч у цій грі
ме́д (м¹ед, м¹ед) престольне свято
ме́довати́ (м¹едо¹ва^т) гостювати на престольному святі
ме́нне (м¹ен¹:е, м¹ен¹:е) прізвисько, назва, ім'я
мо́лож (мо¹лож^а) лозняк, зарості лози
мо́рни (мо¹рни¹) зморений
му́коть (му¹ко^ат) микати, чесати льон або коноплі для прядива
му́чка (му¹ч¹ка) мичка, пучок конопель або льону
нема́єка (н¹е¹ма¹йе¹ка) немає
неве́хна (н¹е¹в¹е¹хна) невістка
но́вуйка (но¹ву⁰їка, но¹ву⁰їка) мотовило
но́тикуво́це (но^ати¹куво^ац¹е^а) з'являтися, ходити
оба́бкі (о¹ба^бк¹і^u) гриби-підберезники

облівень (¹обл'і^uв'ен') ожеледиця, ожеледь
обтужіть (обту¹ж'і^uт') оплакати
одлічка (од¹л'і^uч'ка) значок старости
окона (о¹кона) ікона
орелі (о¹р'ел'і^u) гойдалки
отокувань (о¹токуво^aт') відробляти, знімати чари
оттуля (от:у¹л'а) звідти
пеля (¹п'ел'а, ¹п'ел'а) ополонка
переладіть (п'ер'елад'і^uт') перебудувати
подіспанц (под'і^uс'панц) падеспань (танець)
подріпоть (под'р'і^uпо^aт') поплентатися
поладіть (по¹лад'і^uт') прибрати
полувнік (по¹лу^oўн'і^uк) ополоник
полупіть (полу¹п'і^uт') обчистити
понікать (пон'і^uкат') позаглядати
постул (пос¹ту^oл) личак, плетене з lika селянське взуття
пращур (п'рашч'ур) правнук, правнучка
пращуреня (п'рашч'ур'ен'а) праправнук, праправнучка
прімхі (п'р'і^uмх'і^u, п'риⁱмхиⁱ) забобони
промувать (прому¹ват') іти, їхати навростець
прошті (прош¹т'і^u) майже
пулення (пул'е¹н'а) курча
пустілка (пу^oст'і^uлка) домоткане полотнище застеляти ліжко
родіна (род'і^uна) родимка, темна пляма на шкірі
розмутіть (розму¹т'і^uт') розмішати
росхомутаца (росхому¹таце^a) розплутатися
рубонец (рубо¹н'ец) поліно, цурпалок
ручнік (руч¹н'і^uк) рушник
самотужкі (са^oмо¹туж^кі^u, со^aмо¹туж^кі^u) легкі санки
сирокваша (сиⁱрок¹ваша) кисляк; загусле кисле молоко
скокать (ско¹кат') танцювати
скула (ску¹ла) гнійний нарив
слука (слу¹ка) брандушка (Vulbocodium L.), трав'яниста рослина родини лілійних
смішкі (с'м'еⁱшк'і^u) жарти, смішні історії
сороковушкі (сороко¹вушк'і^u) личаки («постоли») тоншої роботи на сорок «вушок» (петель)
сподобни (спо¹добниⁱ) схожий
столя (с¹тол'а) стеля

страшки (ст'рашкиⁱ) страшний
стьобка (с'т'обка) комірчина, кладова
сустрекать (сустре^{a1}кат') зустрічати
тамака (т'амака) там
теперака (т'е¹п'ерака) тепер
ті (т'і^u, т'ц'і^u) чи
тв'орди (т'в'ордиⁱ) відсталий, нерозвинутий
топчак (тон¹чак) млин з кінним приводом
трам (трам) сволок у хаті
тукі (тх^oк'і^u) тільки
тутока (т'утюка, т'уто^aка) тут
тучка (тх^oч'ка) комаха з ряду прямокрилих, вовчок, капустянка, *Cryllotalpa vulgaris*
хвоя (х'войа) сосна
хіндя (х'і^uнд'а) малярія, лихоманка
ховалка (х'овалка) схованка
хозяїн (хо¹з'айі^uн) чоловік (стосовно дружини)
хопач (хо¹пат') вистачати
ці (ц'м'і^u) чи
ццюля (ц':у¹л'а) звідси
чекільда (ч'е¹к'і^uл'да) чехарда; гра, в якій гравці по черзі стрибають через своїх партнерів, що стоять зігнувшись
чигун (чи¹гун) чавун (посудина)
чорнобур (ч'орно¹бур) чорнобиль, багаторічна трав'яниста рослина з чорнувато-бурым стеблом, *Artemisia vulgaris*
шибать (ши¹бат') кидати, жбурляти
шоломок (шо^yло¹мок) плетена шапка
штанка (ш'танка) холоша
шутьжина (шул'ж'и¹на) прутина, лозина, дубець
шума (шума) рештки соломи чи сіна
шумнуть (шум¹нут') крикнути, гукнути, попередити
щепі (ш'ч'еп'і^u) бруси й колоди для зведення стін дерев'яних будівель
юй¹ (йуї, йу^oї) їй
юй²: но юй (но_йу^oї) на ній
юм: но юм (но_йу^oм) на ньому
юн (йун, йу^oн) він
якто (йакто) якимось
ятріца (йатр'і^uца) лютувати
ятросць (йатрос'ц') вогник, пухирчастий висип на обличчі

ТЕМАРІЙ

(цифра вказує на номер тексту)

Село і околиці

виникнення села 1, 44, 65, 108
 походження назви села 44, 108
 перші прізвиська в селі 47, 112
 кутки 47, 138
 сусідні села 35, 36, 58, 63, 109, 116, 138
 кордон з Білоруссю 109, 139

Чорнобильська катастрофа

будівництво ЧАЕС 82, 84, 91, 92, 115, 157
 аварія на ЧАЕС 64, 93, 120, 121, 156
 евакуація 34, 38, 54, 64, 120, 121, 122, 152
 життя після аварії 85, 123, 162
 відвідування рідного села 24, 25, 64, 125, 152, 153, 155

Земля, господарювання

обробіток землі 1, 61
 робота в колгоспі 51, 52, 54, 82, 170
 розведення худоби 13, 61, 143
 транспорт 41, 90

Природа

ліс 63, 90, 130
 блукання в лісі 16, 90, 130
 болота 99, 114, 129
 гриби, ягоди 45, 90, 131, 132
 риба 46, 82, 113, 127
 тварини 39, 40, 79, 82
 павук 75

Хата, домашнє господарство

будівництво і входи 76-80, 125, 162
 хата 46, 125, 161
 випікання хліба 56, 160
 зберігання продуктів 131-133
 ткання і вишивання 55, 61, 69, 154
 плетіння постолів 16, 55, 69

Традиційна духовна культура

церква 35, 58, 59, 110, 149
 молитви 33, 59, 171, 172

свята 71-74, 109, 117
 піст 56
 русалки 14, 60, 96, 126, 140
 домовик 15
 відьми 158, 190
 прикмети 159
 сніг, тлумачення снів 149, 179
 знахарство 26, 142, 144, 150, 179
 замовляння 168-169, 173-178, 180-193
 пісні 48, 71, 74, 119, 194-222
 мова 66, 86, 88, 104, 116, 137, 138, 162, 166, 167
 ономастикон 35, 36, 47, 99, 114, 129

Людина, її життя

сім'я 124
 хрестини 70, 110
 дитинство 67, 117, 134, 143, 171
 юність 81, 96, 97, 99, 118, 135
 розваги, ігри 17, 134, 135, 148
 вечорниці 17, 97, 118
 одруження 48, 57, 68, 146, 147, 179
 діти, онуки 60, 86, 162, 183
 батьки, матері 1, 26, 27, 81, 83, 99, 100, 124, 162
 діди, баби 83, 111
 смерть рідних 11, 26, 83, 99, 100

Соціальні катаклізми

громадянська війна 43, 69
 колективізація 1, 83
 розкуркулення 2, 50, 52, 53
 голод 10, 32, 53, 89
 репресії 9, 28, 31, 179
 війна 3-8, 11, 18-23, 29-31, 33, 36, 63, 64, 81, 94-95, 97, 98, 101-104
 повоєнне життя 37, 107

Міжнаціональні контакти

білоруси 58, 66, 109, 138
 євреї 12, 41, 42, 114
 росіяни-старобрядці 88, 116

Зміст

Передмова	3
Вступ	7
Тексти-оповіді	13
Горбаченко Василь Каленикович	14
Коваленко Тетяна Пилипівна	124
Шульга Катерина Миронівна	148
Горбаченко Федір Андрійович	182
Коваленко Мина Степанович	192
Гавриленко Григорій Юхимович	224
Басюк Христина Адамівна	278
Гавриленко Ольга Кузьмівна	302
Логвиненко Любов Кузьмівна	306
Горбаченко Тетяна Іларіонівна	328
Потапенко Ганна Данилівна	352
Басюк Валентина Григорівна	362
Фольклорні тексти	373
Замовляння	374
Циганенко Олена Якимівна	374
Горбаченко Ганна Миколаївна	386
Пісні	406
Зразки малих фольклорних жанрів	449
Глосарій	450
Темарій	454

Наукове видання

**ГОВІРКА СЕЛА МАШЕВЕ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО РАЙОНУ**

Частина перша

Тексти

Укладачі

*Юрій Іванович Бідношия,
Людмила Василівна Дика*

Художній редактор В.І.Кирпа
Коректор Л.О.Ващенко
Комп'ютерна верстка В.І.Кирпи

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
серія ДК №669 від 14.11.2001 р.

Підписано до друку 04.12.03. Формат 60х90^{1/16}.
Папір офсетний №1. Гарнітура Гaramond. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 28,5+1 вкл.. Умовн. фарбовідб. 34,0.
Обл. вид. арк. 26,05. Тираж 600 прим. Замовлення

Видавництво «Довіра»
вул. Кіквідзе, 2/34, Київ-103, 01103

ВАТ «Поліграфкнига»
вул. Довженка, 3, Київ-57, 03057

Говірка села Машеве Чорнобильського району. –
К.: Довіра, 2003 – Ч.1: Тексти / Уклад.: Ю.І.Бідношия,
Л.В.Дика. – 455 с.: іл.
ISBN 966-507-151-3

Книга є частиною монографічного опису говірки та традиційної культури с. Машеве, мешканці якого після Чорнобильської катастрофи 1986 року були компактно переселені в с.Лукаші Баришівського р-ну Київської обл. У 1997-2001 роках від переселенців старшого віку здійснено аудіозапис різноматичних розповідей, а також пісень, замовлянь, переказів і зразків малих фольклорних жанрів. Тексти паспортизовано, подано у фонетичній транскрипції та паралельно у призначеній для нефілологів транслітерації. Представлені матеріали зберігають адекватний мовно-культурний образ втраченої частини Полісся. Праця орієнтована на мовознавців, етнологів, фольклористів, соціологів, а також широке коло читачів.

ББК 81.2УКР-67

Карта - схема забруднення території зони відчуження Cs-137 (станом на 1.01.2000)

